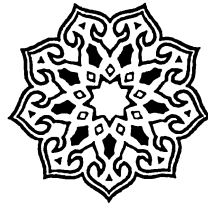

**AZƏRBAYCAN
ŞİFAHİ XALQ
ƏDƏBİYYATI
ANTOLOGİYASI**

ÇAŞIOĞLU
2004

REDAKSIYA ŞURASI

Misir Mərdanov (sədr)

Anar Rzayev

Ağamusa Axundov

Azad Nəbiyev

Bəxtiyar Vahabzadə

Bəkir Nəbiyev

Cəlil Nağıyev

Hikmət Hüseynov (naşir)

İsa Həbibbəyli

İsmayıl Vəliyev

Kamal Abdullayev

Qara Namazov

Nizami Cəfərov

Pənah Xəlilov

REDAKSIYA HEYƏTİ

Əsgər Quliyev (baş redaktor)

Nəcəf Nəcəfov

Bilal Həsənli

Arif Məmmədov

Aida Soltanova

Bəhlul Abdulla

Soltan Əliyev

Teymur Kərimli

Yaşar Həmidov

Zaman Əsgərli

Tərtib edəni və ön sözün müəllifi: Bəhlul Abdulla

Redaktoru: İsrafil Abbaslı

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı antologiyası.
A39. Bakı: Çarşıoğlu, 2004. – 576 s.

A 4702060000 - 849
082 - 04

© "Çarşıoğlu" nəşriyyatı, 2004

Xalqın tarixi varlığı sosial-siyasi amillərlə yanaşı, həm də mənəvi mədəniyyətinin qədimliyi ilə bəlli olur. Mənəvi mədəniyyət deyəndə isə sözsüz, birinci yada düşən, göz qabağına gələn ilkin söz sənəti folklor olur. O folklor ki, yaranıb yayılmasında yurdda, eldə-obada yaşayan hər fərd, soy, nəsil, ümumilikdə el iştirak edir. Bu da doğrudur ki, folklor bir sıra xalqlarda, bir çox yerlərdə mif qatına bürünərək durub dayanmır, çox-çox xalqlarda, çox-çox məkanlarda isə üstündə möhür-damğasını daşdığı xalqın tarixi taleyinə qovuşaraq zaman-zaman qabağa getmişdir. Məhz bu qabağa getmədə şifahi xalq ədəbiyyatı cilalanmış, yeni-yeni anlamlar, çalarlar, şəkillər, növ və janrlar qəlibində ərsəyə gəlməyə, bitkinləşməyə başlamışdır. Amma etiraf edək ki, şifahi xalq ədəbiyyatının bu axardakı səciyyəsi indiyəcən bizdə nəinki gərəyincə araşdırılmamış, olsun ki, deyilən baxımdan vərəvürd, götür-qoy etməyin təfəvütünə də varılmamışdır. Yaddan çıxarılib ki, xalq mədəniyyətinin tükənməz sərvətlər xəzinəsi tək dəyərləndirilən folklorun hər sözü tarixdir və yalnız bu tarixi bütövlükdə, qədərincə arayıb-araşdırmaqla xalqın kimliyini tanımaq, dilinin məxsusluğunu, qədimliyini bilmək, həyata baxışını, fəlsəfi düşüncəsini, adət-ənənəsini, ayin-mərasimlərini, istək, amalı yolunda vuruş məqamlarını öyrənmək olar. Əgər biz, sözün böyük anlamında, yurdsevərlik duyğuları yiyəsi olsaydıq və bu sadalanan yönlərin öyrənilməsi ilə bağlı özümüzü zəhmətə qatlaşdırsaydıq, onda “Azərbaycan tarixi” quraşdırmaq çevrəsində baş gırləməz, qeyrət yükünün altına çiyin verib “Azərbaycan xalqının tarixi”ni yazmaq təşəbbüsündə bulunardıq. Və hələ ortağ türk abidələri bir yana, birbaşa özümüzdə aid “Kitabi-Dədə Qorqud”a arxalanmaqla soyumuzun islam dinindən çox-çox qabaqkı iş-gücü ilə tanış ola bilərdik.

Geniş mənada eposdan, lirikadan, xalq dramından, epik ənənədən və bu əsas növlərin çeşidli birləşmələrindən, uzlaşmalarından ibarət olan poetik xalq yaradıcılığının yaranma tarixi çox qədimdir və bəzi hallarda bu qədimliyi müəyyənləşdirmək heç asan da deyil. Belə bir çətinliyin ortaya çıxmasının başlıca səbəbi folklor örnəklərinin yarandığı vaxtlarda yazının olmaması ilə şərtlənir. Amma bu, heç də o demək deyil ki, sözü gedən məsələnin üstündən həmişə sükutla keçilməlidir. Bu məqamda yenə də elə folklorun özü yardımçı olur. Çünki əldə olan bir çox şifahi xalq ədəbiyyatı örnəkləri yarandığı zamanın ovqatını, sosial-siyasi, tarixi hadisələrin iz və əlamətlərini qoruyub özündə yaşadır. Bu incə mətləblərin məhz elə poetik xalq yaradıcılığı örnəkləri əsasında öyrənilməsi, deməli, elə xalqın özünün, dilinin, bütövlükdə tarixinin öyrənilməsi deməkdir. Misal üçün, qəliblənmiş qafiyə sistemli olması ilə seçilən ovsun nəğmələrindən bir örnəyi gözdən keçirək:

Ağırlığım, uğurluğum
Dağlara, daşlara,
Göydə uçan quşlara,
Qurumuş ağaclara,

Bal verməz arılara,
 Deyingən qarılara,
 Boz qurddan hay alasan,
 Xızırdan pay alasan.
 Kamal suyu, camal suyu,
 Can sağlığı suyu.

Əvvəla, deyək ki, "Qırxdan çıxarma" mərasimində uşağın başından su axıdıla-axıdıla söylənilən bu ovsun nəğməsində folklor poetikasına uyğun güclü paralellik vardır. Belə ki, sıradan çıxmış və çıxmaqda olan komponentlər (qurumuş ağac, bal verməz arı, deyingən qarı) uğur, əbədi həyat, aydınlıq simvolu sayılanlarla (Boz qurd, Xızır, su) qarşılaşdırılır. İkincisi, burada bizi daha çox özünə çəkən, sözsüz:

Boz qurddan hay alasan,
 Xızırdan pay alasan. -

misralarıdır. Əgər bu misralara şübhə ilə baxmasaq, söyləyicinin artırmasını saymasaq, onda örnəyi Azərbaycan folklorunun ən əski qatları ilə bağlı bilməliyik. Buradakı Boz qurd istəsək də, istəməsək də öz açıq-aydınlığı ilə məşhur Oğuz əsəti-əfsanəsini yada salır...

Atalar sözü və məsəllər şifahi xalq ədəbiyyatı xəzinəmizin ən dəyərli inci və gövhərlərindəndir. Yiğcamlığı, konkret fikir ifadə etməsi ilə müstənalıq təşkil edən bu örnəklərdə xalq dühasının, təfəkkür və düşüncəsinin, həyatı təcrübəsinin nəticələri ilə yanaşı, tarixdə üzləşdiyi hadisələr də öz poetik əksini tapır. İki örnəyə diqqət edək:

Ərəb nədi, corab nədi?
 Ərəb öldü, qan düşdü.

Vaxtilə, professor M.H.Təhmasibin də dediyi tək, isti Ərəbistan çöllərindən yurdumuza istilaçı olaraq gələn bədvi ərəbin burada öz çılpaq ayağına corab geyməsinə görməyən, yaxud bir ərəbin öldürülməsi ilə yüzlərlə insanın qətlinə şahid olmayan belə-belə nümunələri yarada bilməzdi. Deməli, elə bu iki xalq yaradıcılığı örnəyi də Azərbaycan dilinin 7-8-ci yüzilliklərdəki tarixi durumu haqqında olduqca dəyərli təsəvvür yaradır.

Tarixi hadisələri özündə yaşatmaq baxımından dastanlara sığmayan bir həsrət, bir yanğı hissi ifadə edən bayatılar xüsusi səciyyə daşıyır. Burada istismarçılara nifrət, qürbət diyara düşənlərin vətən həsrəti, dostluq, sədaqət, sevgi motivləri, azad, xoşbəxt həyat uğrunda mübarizə, döyüş hissləri və sairə birlikdə tarixdə doğrudan-doğruya baş vermiş hadisələr də bədii biçimdə əks olunur. Bayatıların qorunub saxlanması ərəblərin, monqolların Azərbaycanda törətdiklərinə, bədii də olsa sənəd tək şahidlik edir.

Ərəb gəldi hay verin,
 Nə istəsə pay verin,
 Aza duran deyillər,
 Gətirin tay-tay verin.

Apardı tatar məni,
 Qul kimi satar məni,
 Yarım vəfalı olsa,
 Axtarıb tapar məni.

Apardı Batı məni,
 Qul edib satı məni,
 Yollar uzun, mən yorğun,
 Doğrayır çatı məni.

Bayatılarla şəkilcə, formaca eyni olub, yalnız məzmununa görə seçilən “Sayaçı sözləri” nümunələrində də tarixi hadisələrə, tarixi şəxsiyyətlərə rast gəlmək olur. Belə bir misal:

Nənəm a qızıl qoyun,
Yollara düzül qoyun,
Şuqayıbdan qalmısan,
Qalasan yüz il qoyun.

Burada “Şuqayıb”dakı “Şu” qaynaqların verdiyi xəbərə görə, miladdan qabaq dördüncü yüzillikdə yaşamış türk tayfalarından “Qayın” hökmdarı imiş. “Qay” isə o tayfadır ki, “Kitabi-Dədə Qorqud”un lap ilk səhifəsində bu haqda belə deyilir: “Axır zamanda xanlıq geri Qayıya dəgə, kimsə əllərindən almaya, axır zaman olub qiyamət olunca”. Yəni nə tövr olursa-olsun son olaraq hakimiyyət Qay tayfasının əlində qalacaq. Və bunu da bilməliyik ki, İsgəndər Zülqərneyin Türkünə qoşun yeritdiyi vaxt türk ordularına həmin bu Şu başlıq etmişdir. Elə “Şu” dastanı da, əsasən, bu hadisəyə həsr olunmuşdur. Dəyərlidir ki, “Quran”ın “Əl-əraf” surəsində də Şunun adı “Şüeyb” şəklində çəkilir. Tanrı tərəfindən təyin olunmuş peyğəmbər tək təqdim olunan Şüeyb (Şu) burada da çoxlu qoyun sahibidir və Musa peyğəmbər də onun qoyunlarını otarır.

İbtidai təfəkkür çağından başlayaraq həyatın özü bizim əcdadlarımız üçün də ilk sınaq laboratoriyası olmuşdur. Çay, göl kənarındakı ağacların qurumuş budaqlarının sınıb suya düşməsi və batmaması əgər adamlarda qayıq düzəltmək təsəvvürü yaradıbsa, külək, tufan, dondurucu şaxtadan, vəhşi heyvanların basqınlarından qorunmaq üçün mağaraları daldanacaq bilmələri isə onlarda ağac və daşlardan koma, ev tikmək fikri oyatmışdır. Dolanacağı təmin etmək ehtiyacı isə insanları ovçuluq, əkin-biçin ləvazimatları düzəltməyə sövq etmişdir. Bu zaman insanların işin ahənginə uyğun zümzümələri, avazla dedikləri sözlər tədricən əmək nəğmələrinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Deməli, biz bu gün çoxsaylı əmək nəğmələrimizi gərəyincə araşdırmaqla əcdadlarımızın ilkin məşğuliyyətini, əmək fəaliyyəti tarixini öyrənmiş oluruq.

Xalqımızın əski tarixini daha çox özündə qoruyub yaşadan folklor janrları sınımalardır. Xüsusi səciyyəvi yönələri ilə seçilən sınımalar, hər şeydən qabaq, xalqın düşüncəsini, həyata baxışını, etnoqrafik görüşlərini, adət-ənənə, mərasimlərini izləmək baxımından çox yararlıdır. Bəllidir ki, ilkin təfəkkür çağında çevrəsindəki bir çox məsələlərin mahiyyətində gizlənən suallara cavab tapmaqda, nəticə çıxarmaqda insanlar çətinlik çəkmişlər. Onlar həyatda üzləşdikləri çətinliklərin, əngəllərin səbəbini, əsasən, təbiətdə axtarmış, ayrı-ayrı hadisələr və nəsnelər arasında azacıq bənzəyişə daxili bağlılıq tək baxmışlar. Bu səbəbdən də qarmaqarışlıq təbiət intəhasızlığına təsir etmək cəhdi, bununla da arzu-istəyə qovuşmaq ehtirası gözqoyma, müşahidə nəticəsində yaranan sınımaların formalaşmasına yol açmışdır. Elə folklorumuzun arxaik janrlarından olan alqış-dua, qarğışlarda da insanların arzu və istəklərinin həyata keçəcəyinə inam ifadə olunub. Və bunların hər birinin müfəssəl təhlili, hansı görüşlərlə bağlılığının açımı konkret tarixi faktın, tarixi həqiqətin üzə çıxmasına səbəb olur.

Millət və məzhəbindən asılı olmayaraq hər kimsə ömründə üç məqamla üzləşməli olur. O, doğulub böyüyür, ailə qurub nəsil artımının iştirakçısı olur (istisna halları hesaba gətirmirik), nəhayət, cismən yaşayışdan üzülüb dünyasını dəyişir. Və bu üç təkzibolunmazlığın bir sıra yönələri həmişə, hər yerdə, xüsusən, ilkin yaşayış çağlarında, insanlara möcüzə tək görünmüşdür. Onlar səbəblə nəticənin qanunauyğunluğunu tam qavramadıqlarından bütün

bu sayaq heyrətamizliklərə təəccüblə baxmalı olmuşlar. Amma zamanın irəliləyişi, həyatı təcrübənin get-gedə artması insanların şüur və düşüncəsində yeni-yeni cizgilərin də çoxalmasına yol açmışdır. Onlar tuşlaşdıqları nəsənə və olayların arasında artıq müəyyən bir bağlılığın olduğunu yəqin etdiklərindən elə bu bağlılığı da, qeyd etdiyimiz tək, yalnız burada arayıb axtarmağa başlamışlar. Bu axtarışlar, ayrı sözlə, insanların üzləşdikləri təbiət, qismən də cəmiyyət hadisələrinə üstün gəlmək sarıdan gördükləri tədbirlər get-gedə çeşid-çəşid törən - mərasimlərin və onların ayinlərinin, ən vacibi isə nəğmələrinin ortaya çıxması ilə nəticələnmişdir.

Ta qədimdən daşdıqları mənə, məzmun xüsusiyyətlərinə görə mərasimlər iki bölgədə təsnif olunmuşdur: təqvim, yəni mövsüm mərasimləri və ailə-məişət mərasimləri.

Hər bir xalqın həyatı anlaması təcrübəsinin barı tək formalaşan istər mövsüm, istərsə də ailə-məişət mərasimlərinin bir-birinə uyğun, oxşar cizgiləri ilə yanaşı, milli çalarlara bürünən yönələri də çoxdur. Sözsüz, bu da səbəbsiz deyil. Bəlli olduğu üzrə, hər bir mərasim və bu mərasimin ayini, sözü, nəğməsi aid olduğu xalqın həyatını, yaşayışını, dolanacağını, sosial-siyasi görüşlərini, təbiət və cəmiyyətdə qarşılaşdıqlarına baxışının, münasibətinin ayrı-ayrı məqamlarını dürüst biçimdə ehtiva edir. Bundan savayı, mərasimlərdə, mərasimlərin ayin, nəğmələrində, xalqın keçdiyi tarixi yolun, onun poetik təfəkkürü ilə bağlı çox-çox mətləblərin də izləri, əlamətləri qorunub yaşayır.

Mövsüm mərasimləri, sözsüz ki, ilin fəsillərinin konkret çağları ilə bağlı keçirilir. Və mərasimlərdə icra olunan ayinlər, oxunulan nəğmələr zamanın, vaxtın təyinedici faktı fəvqünə qalxır. Həm də bu mərasimlər yenə də daha çox əməklə, təsərrüfatla bağlı şəkildə icra olunur. Bunun belə olunmasına aydınlıq gətirmək üçün misallar verməyi gərəkli bilirik. Belə ki, ev tikmək, yurd salmaq və nəslin artması ilə köçəri vərdiş öz yerini tədricən oturaq həyata güzəştə getməli olur. Məskən isə, əsasən, təsərrüfat üçün daha faydalı sayılan münbit torpaqlarda, suya yaxın ərazilərdə salınır. Amma zaman keçdikcə nəslin dolanacağı üçün yararlı əkin sahələri azlıq təşkil edir. Odur ki, ehtiyacın ödənişi üçün bol su qaynaqlarından hələ gərəyincə istifadə etmək səriştəsi az olan əcdadlarımız çay, göl sahillərindən uzaqlarda-dəmyə torpaqlarda əkin-biçinlə məşğul olmaq məcburiyyətində qaldıqda artıq ümidini yağışla bağlamalı olur. İl quraqlıq keçib məhsulun tələf olmaq qorxusu yarandıqda isə adamlar yağış çağırmağa və bu münasibətlə mərasim keçirməyə, ayinlər icra etməyə, nəğmələr oxumağa başlayırlar.

Həmin nəğmələrdən birində deyilir:

Yandı torpaq qupquru,
Suya saldım dupduru,
Yağ yağışım, çoxlu yağ
Çöllər oldu qupquru.

Yaxud, əkin-biçin üçün çox yağması ilə artıq fəlakətə çevrilmiş yağışa qarşı mübarizə bəlgəsi tək adamlar günəşi köməyə çağırmış, "Günəşi dəvət" mərasimi keçirmişlər ki, bu mərasimin də nəğmələri çoxçeşiddlidir.

Azərbaycanda qışın bitməsi, yazın başlanması ilə bağlı olan mərasimlərin sayı çoxdur. Ümumilikdə götürsək əski çağlarda ilin bütün fəsillərinə münasibət belə ifadə olunmuşdur:

Üçü bizə yağdı,
Üçü cənnət bağdı,
Üçü yığıb gətirdi,
Üçü vurub dağıtdı.

Göründüyü tək, ilin dörd fəslini səciyyələndirən bu örnəkdə qış “yağı”, başqa sözlə, düşmən, yaz “cənnət bağı”, yay bolluq, firavanlıq, bərəkət gətirən, payız olan-olmazı tükədən adlandırılır. Burada daha dəyərli olan odur ki, örnəkdə adamlarımızın animist təsəvvürlərə inamlarının tarixi əks olunmuşdur. Bu yön qışın Böyük çilləsinin başlanğıcında səməni halvası bişirilən zaman söylənilən nəğmədə də özünü qorumuşdur:

Səməni, saxla məni,
İldə göyərdərəm səni.
Səməniyə saldımı badam,
Qoymurlar bir barmağ dadam.
Səməni, bezana gəlmişəm,
Uzana-uzana gəlmişəm.

Qış fəslinin Kiçik çilləsi soyuqluğu, boran, tufanı ilə seçilir. Bu çillənin “Xıdır nəbi” adlanan ilk ongünlüyü, nəinki fəslin, ümumiyyətlə, ilin ən sərt, dondurucu çağы çayılır. Əbəs yerə deyilmir ki, “Xıdır girdi qış girdi, Xıdır çıxdı qış çıxdı”.

“Xıdır Nəbi” mərasiminə, adətən, çillənin ilk günündən hazırlıq başlanır. Buğda qovrulub əldaşında (kirkirə) qovut çəkilir. Qaynadılmış yumurtalar günəşin, yazın simvolu sayılan qırmızı, sarı, yaşıl rənglərlə boyanılır. İstilik gətirən yeməklər bişirilmək üçün tədarük görülür. “Xıdır Nəbi”nin sonuncu gecəsi çəkilmiş qovut evin “əl dəyməmiş” küncü, bucağı sayılan yerə, yük dolabının altına qoyulur. Etiqada görə, Xıdır gəlib qovutun üstünə əl basır və öz payını götürür. Yenə də elə inama görə belə olduqda evə bolluq, bərəkət gəlir. Yalnız bundan sonra, əski görüşlərə görə, müqəddəs bilinən bu qovutdan evdəkilər yeyə bilərmiş. Elə qapı-qapı gəzən, bacalardan torba salayan uşaqlar da:

Xanım, ayağa dursana,
Yük dibinə varsana,
Boşqabı doldursana,
Xıdırı yola salsana, -

oxumaqla məhz həmin qovutdan pay istəyirlər. Əks halda:

Çatma, çatma, çatmaya,
Çatma yerə batmaya,
Xıdır payın kəsənin
Ayağı yerə çatmaya,
Gecə evində yatmaya -

şəklində qarğış söyləyirlər.

Sözsüz, bütün bu mərasimlər və ayinlər əslində qışın qurtarması, yazın başlanması şərəfinə geniş şəkildə qeyd olunan Novruz-Bahar bayramına bir hazırlıqdır. Xalqımızın hər il böyük sevinc, fərəh hissi ilə qarşılaşdığı bayram - yazın başlanmasını bildirən Novruz-Bahar bayramı həm də daha çox bu vaxt oxunulan nəğmələrin zənginliyi ilə baxışı çəkir.

Azərbaycan mərasim poeziyasının mühüm bir qismi vacib məişət məsələləri ilə bağlı keçirilən mərasimlərlə əlaqədardır. Buraya, əsasən, insanın dünyaya gəlməsi - doğulması, evlənib ailə qurması, dünyasını dəyişməsi daxildir. Bu mərasimlərlə bağlı nəğmələr də məişət tariximizin ən mühüm öyrənilmə səhifələrindəndir.

Bilavasitə uşağın pərvəriş tapmasında müstəsna təşkil edən yüyruk-beşik nəğmələri də bir çox yöndən baxışı çəkir. Bu nəğmələr yalnız körpəni yatırmaq, əyləndirmək, nazlamaq vasitəsi deyil. Burada valideyn məhəbbəti,

körpəyə ümid, inam hissləri ilə yanaşı, real münasibətlərdən doğan bir çox ciddi mətləblər də poetik şəkildə ifadə olunur. Misal üçün:

Oxşasın dilim səni,
Böyütsün elim səni.
Meydanda at oynadan
Bir igid görüm səni. -

Yüyrük-beşik nəğməsində uşağın vətəninin, xalqının igid, qəhrəman övladı tək boya-başa çatması istəyindən danışılırsa,

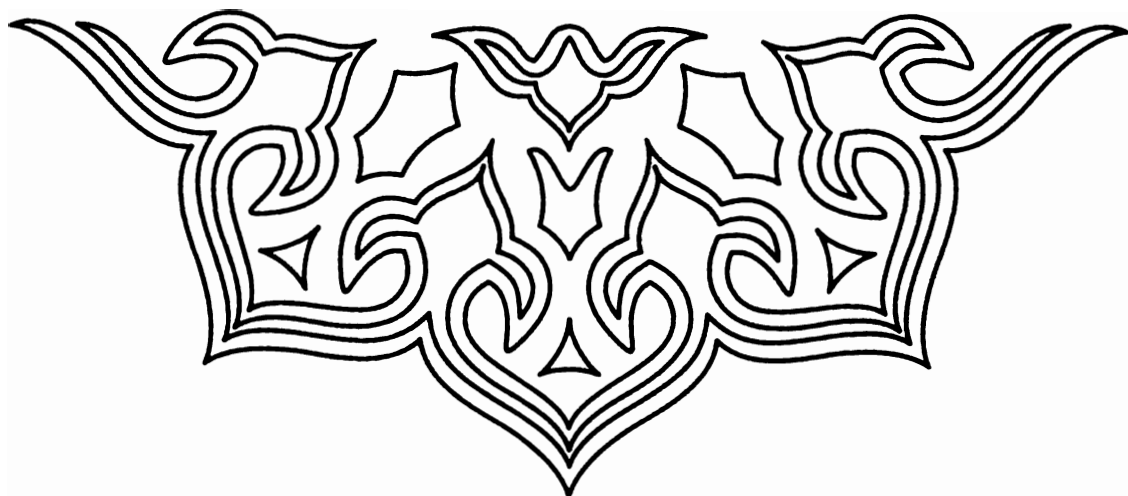
Ay lay-lay, balam lay-lay,
Gözəl-göyçəyim lay-lay,
Qürbət ölkə, yad ölkə
Arxa-köməyim lay-lay

nəğməsində qürbət diyarda, yadlar arasında doğmalar üçün həsrət çəkən bir ananın övladına ümidi, istəyi məhz onun köməyi ilə arzuya qovuşmaq inamı ifadə olunub.

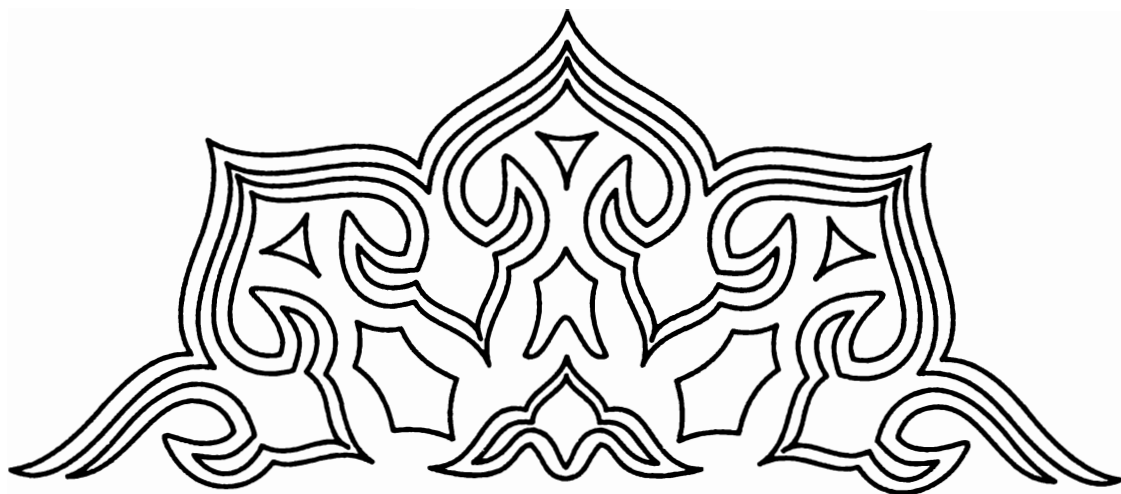
Kitaba daxil edilmiş örnəklərin hamısından bu kiçik həcmli yazıda danışmaq, sözsüz ki, mümkün deyil. Amma gəlin razılaşaq ki, burdakı çoxsaylı nümunələr bütövlükdə bir yandan xalq yaradıcılığımızın mühüm sahəsi ilə tanış olmaq imkanını genişləndirirsə, o biri yandan və daha əsaslı isə sonrakı dövr mənəvi mədəniyyətimizin, eləcə də bu mədəniyyətin ayrılmaz hissələrindən olan yazılı ədəbiyyatımızın hansı qaynaqlara söykənərək inkişaf edib formalaşması barədə müfəssəl təsəvvür yaradır. Bundan savayı, nümunələrdəki görüş və anlayışların doğurduğu qənaət biz Azərbaycan türklərinin də dünyanın ən qədim xalqlarından olmasını söyləməyə haqq qazandırır.

“Antologiya” aid olduğu sahəyə dair nə varsa, onların hamısından özündə nümunələr əks etdirən topludur. “Seriya”da “Azərbaycan nağılları”, “Azərbaycan” dastanları, “Molla Nəsrəddin lətifələri” ayrıca nəşr olunması səbəbindən, burada onlardan nümunələr verilməyib.

Bəhlul Abdulla
Filologiya elmləri doktoru,
Əməkdar elm xadimi

ƏMƏK
NƏĞMƏLƏRİ

HOLAVARLAR

Qara öküz aranda,
Çıxar gün qızaranda.
Xodaq murada çatar,
Torpaqdan bar alanda.

Qaşqa kəlim boz, ala,
Tarlaya saldım yola,
Tay öküzlə iş aşmaz,
Öküz gərək cüt ola.

Dağ döşündə yatana,
Gün gedər ay batana.
Qara öküz qarğıyar
Cütün macın tutana.

Gün düşdü qar üstünə,
Bağçada bar üstünə,
Tənbəl yatan öküzün
Quşlar qonar üstünə.

Qara kəl gedər işə,
Qorxum var bağıri bişə,
Nola bir bulud gələ
Yağış yağa, nəm düşə.

İranada boz öküz,
Qoparıbdı toz öküz,
Alıb yerin canını,
Çıxsın yaman göz, öküz.

Öküz, öküz, xan öküz,
Boynu qızıl qan öküz.
Çək çayırı çəməndən,
Sənə can qurban öküz.

Öküzlər qoşa getdi,
Güc vurdu daha getdi,
Cütün macı qırıldı,
Zəhmətim boşa getdi.

Qızıl öküzüm yeri,
Qoyma şum qala geri.
İti tərپən, maralım,
Düşmənlər baxır bəri.

Gözlə xoruz banını,
Kəllər işdə sınıanı.
Cütə getməyən öküz
Yerişindən tanınır.

Öküz qıyar canını,
Bilməz qamçı sayını,
Qayış çəkən qaşqa kəl
İş üstündə tanını.

Qara kəl, ilim barı,
De dərdin bilim barı,
Məni mağmın eyləmə
Açılsın dilim barı.

Kotanın xodaqları,
Partlayıb dodaqları.
Qarğayın kotan sınsın
Dincəlsin xodaqları.

Boynunu mən yağlaram,
Yaman gözü dağlaram,
Tez çək, maral öküzüm,
Geri qalsan ağlaram.

Öküzüm birdi mənim,
Taleyim kürdü mənim.
İki oldu öküzüm
Qaraçuxam durdu mənim.

Başına mən dolanım,
Mən dönüm, mən dolanım.
Ölmə, ölmə yazığam
Kölgəndə mən dolanım.

Öküz qayıtdı qaşdan,
Ay Allah, saxla daşdan,
Bədnəzər qabaqdadı
Yolunu sal bu başdan.

Dağların enişi var,
Diki var, enişi var.
Cütə gedən öküzün
Özünün yerişi var.

Axşamlar, ay axşamlar,
Axşamlar yanar şamlar,
Hərə evinə gedər
Xodaq harda axşamlar.

Qara kəl asta gedər,
Dolanar, dosta gedər,
Ay qaranlıq gecədə
Hastabahasta gedər.

Öküzlərim naz eylər,
Quyruq bular, toz eylər.
Hər axşam gün batanda
Kövşəndə pərvaz eylər.

İşlək malı öyəllər,
Tənbəlini söyəllər.
Öküz cütə getməsə,
Qaşqasına döyəllər.

Qara kəlim san gedir,
Öküzlərdən yan gedir.
Gecə-gündüz işləyir
Dırnağından qan gedir.

Qara kotan ağırdır,
Öküzlərim yağırdır.
Qarmax tellim çəkməyir
Xınalım da sağırdır.

Qurd sürüdən pay salır,
Çoban dağa hay salır,
Öküz ax-vay deməkdən,
Boyunduruq vay salır.

Çəkən öküz mərd olur,
Çəkməyə nə dərd olur.
Tənbəl öküz yiyəsi
Xəcil olur, pərt olur.

Hola dedim düşdü qac,
Göydə oynadı qırmanc.
Öküzlər ota getdi
Qara kəlim qaldı ac.

Heyvanların bəhsi

Qoyun deyir:

Mən heç otdan doymaram,
Payız oldu çörün-çöpün qoymaram,
Hər evi mən yunum ilə bəzərəm,
Allı-güllü xalçalarım var mənim!

Keçi deyir:

Adım Əbdülkərimdi,
Qavala çəkilən mənim dərimdi.
Üç ay qışı ölməm allah kərimdi.
Şeytan-şeytan balalarım var mənim,
Qəlbi-qəlbi qayalarım var mənim!

Camış deyir:

Payız olcaq samanlığı doldurun,
Yaz olanda boyunduruğu yondurun,
Cütə getməsəm məni vurun öldürün,
Dolu-dolu mərəklərim var mənim,
Buz qatığım, ağ-ağ kərəm var mənim!

Öküz deyir:

Mən yiyəmə nökerəm,
Üç ay qışı tövləsində bekarəm,
Yaz olanda çayır-çəmən sökərəm,
Ağlı-qırmızılı buğda əkərəm.
Dolu-dolu xırmanlarım var mənim,
Uca-uca tayalarım var mənim!

İnək deyir:

Mən doğanda mələrəm,
Ahım ilə dağı-daşı dələrəm,
Qurudumu gündə-gündə sərərəm.
Dadlı-dadlı kərələrim var mənim,
Gözəl-gözəl balalarım var mənim!

At deyir:

Yel kimi göydə uçaram,
Yollar keçib dağdan-dağa aşaram.
İgidlərlə bir məqamda yaşaram,
Pəhləvanlar kimi yiyəm var mənim,
Saraylara oxşar dəyəm var mənim!

Eşşək deyir:

Mən hamıdan fağıram,
Palçığa düşəndə dağdan ağıraram,
Çöldə qalsam mən yiyəmi çağıraram.
Kərənyadan yoğun səsım var mənim!
Atlarının böyük bəhsım var mənim.

Dəvə deyir:

Heç heyvan götürməz mənim yükümü,
İgid oğlan gərək çəkə ipimi.

Ərəbistan içər mənim südümü,
Uzaq-uzaq mənzillərim var mənim,
Dizləri bərk nəsillərim var mənim!

Qoyun deyər:

Qarnımı doydur, qara quyla məni,

Keçi deyər:

Qarnımı doydur, qora quyla məni.

Əkinçi ilə öküz

Əkinçi:

Sarı öküz, səndən budu diləyim,
Bir günlüyü tamam kərək əkəsən,
İstəmirəm axşamadək çəkəsən,
El töhmətin üstümüzə tökəsən.

Öküz:

Sən havaxtda mənim gördün işimi,
Qoymayırsan dinc saxlayım başımı.
Qoyundan, keçidən ver yoldaşımı,
Gör mən onlar ilə necə çəkərəm.

Əkinçi:

Yaxşı olsan yiyən səni satmazdı,
Yarımqıq zəmidə işi yatmazdı.
Həftədə üç günü mala qatmazdı,
Hər il yarım kəviz toxum əkəsən.

Öküz:

Öküzün yiyəsi olmasın naşı,
Payızda işlədib saxlasın qışı,
Belimə minməsə arvadla kişi,
Boyunduruq altda quş tək səkərəm.

Əkinçi:

Gücə düşüb axır durarsan üzə,
Ay balalı, hardan tuş oldun bizə?
Nə deyim biqeyrət, tənbel öküzə
Ölüb qurtarasan bizdən bəlkə sən.

Öküz:

Tənbeləm, hər nəyəm, günahımdan keç,
Yenə də yaxşını yamanından seç,
Payız əkdiyimi gedib yayda biç,
İndən belə şuma qan-tər tökərəm.

Cütçü nəğməsi

Unluq boşalıb
 Neçə zamandı.
 Arpa qurtarıb
 Süfrə yavandı.
 Haylamışam hayıma,
 Yetişib harayıma.
 Atını çapıb gəlib
 Kündəsin yapıb gəlib,
 Caddı cavandı,
 Kasıba hayandı.
 Sarı buğda kəhrəba,
 Doldu furqon, araba.
 Caddı cavandı,
 Qonaq qovandı,
 Gəlin boğandı,
 Caddı cavandı,
 Kasıba hayandı.

Nehrə nəğməsi

Kərəsi at başıca!
 Ayranı göz yaşıca!
 Artsın min-bərəkəti
 Qırx külfətin aşıca!
 Nehrəm gəl ey, nehrəm gəl,
 Tərpən gəl ey, tərpən gəl!
 Bağda barın eşqinə,
 Dağda qarın eşqinə.
 Mən sənə əl vurmuşam
 İmamların eşqinə.
 Nehrəm gəl ey, nehrəm gəl,
 Tərpən gəl ey, tərpən gəl!
 Çətən-çətən balam var,
 Nərgizim var, lalam var.
 Əlim amanda qoyma,
 Gözü yolda qalan var.
 Nehrəm gəl ey, nehrəm gəl,
 Tərpən gəl ey, tərpən gəl!

Sarı sünbülüm

Tarlada tər tökərəm,
Hər yaz səni əkərəm.
Hər nazını çəkərəm,
Sarı sünbülüm, sarı,
Sarı sünbülüm, sarı.

Eli, günü bəzərsən,
Gözlər üstə gəzərsən.
Hər gözəldən gözəlsən
Sarı sünbülüm, sarı,
Sarı sünbülüm, sarı.

Darı, buğda və cütçü

Darı:

Mənə darıcan deyərlər,
Yağ, bal ilə yeyərlər.
Ehtiyatnan götürüb
Gücnən saca sərərlər.

Buğda:

Yastı-yastı yatarsan,
Kol dibində bitərsən,
Məndən sənə qarışmasa,
Palıddan da betərsən.

Cütçü:

Eyvan üstə darıdı,
Sarı buğda sarıdı,
Deyişməyin vaxtı döy
Sacı qoyan qarıdı.

Qurban olum qarısına
Buğdasına, darısına
Xəmir gəlsin ərsinə
Yuxanı yayaq tərsinə.

Əkin çəltiyi, əkin

Ağ çəltiyin iki başı,
Darı onun yoldaşı.
Şitili bir-bir düzün
Arada yoxdu naşı,

Əkin çəltiyi, əkin,
Çəltiyə çəpər çəkin!

Birini biçər gələr,
Dağ suyu içər gələr.
Hər il biçin vədəsi
Biçini uçar gələr
Əkin çəltiyi, əkin,
Çəltiyə çəpər çəkin!

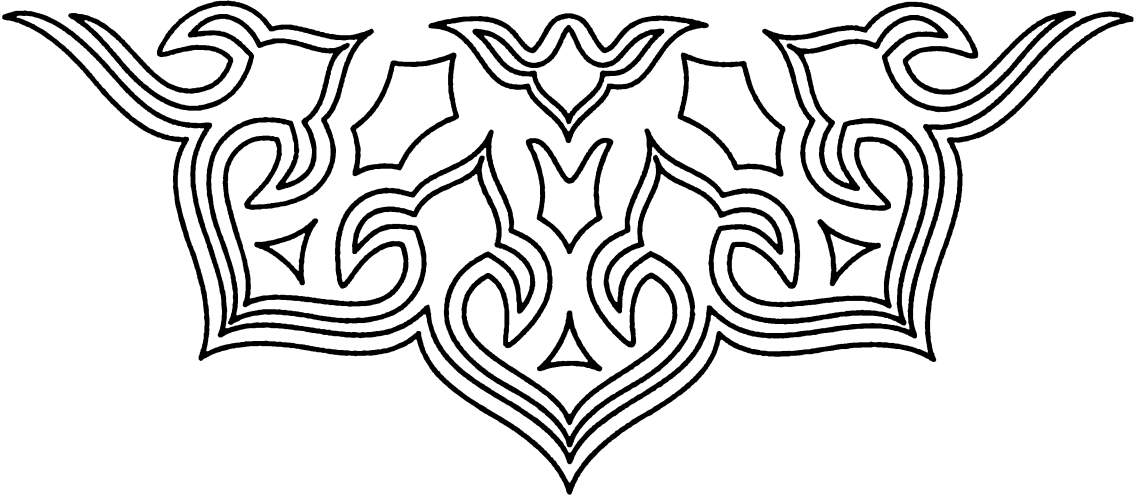
Cütçü gəldi biçinə,
Sarı sünbül içinə.
Bir gün onu tutaydım
Təzə geyim-keçimə.
Əkin çəltiyi, əkin,
Çəltiyə çəpər çəkin!

Dərin nanəni, dərin

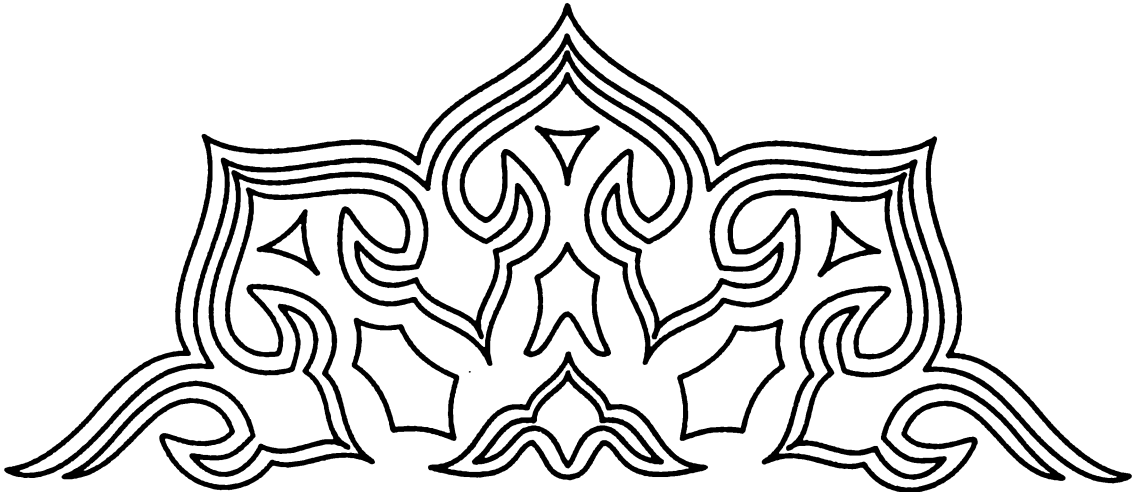
Dərin nanəni, dərin,
Sərin nanəni, sərin,
Quruyub gəlsin haya,
Dönüb getməsin zaya.

Nanəni düzdüm yerə,
Tayalar güldü üzə,
Yara namə göndərdim
Doldurdum cama göndərdim.
Xırmanda vurdum taya,
Kölgəsi düşdü çaya.
Neçə aylıq zəhmətim,
Qoymaram getsin zaya.

Dərin nanəni, dərin,
Sərin nanəni, sərin,
Quruyub gəlsin haya,
Dönüb getməsin zaya.

SAYAÇI SÖZLƏRİ

Salaməleyk say bəylər,
Bir-birindən yey bəylər!
Saya gəldi gördünüz,
Salam verdi aldınız.
Alnı təpəl qoç, quzu,
Sayaçıya verdiniz.
Siz sayadan qorxmursuz,
Səfa yurda qonmursuz,
Səfa olsun yurdunuz!
Ulamasın qurdunuz!
Ac getsin avanınız,
Tox gəlsin çobanınız.
Bu saya yaxşı saya,
Həm çeşməyə, həm çaya.
Həm ülkərə, həm aya,
Həm yoxsula, həm baya.
Bu saya kimdən qaldı?
Adəm atadan qaldı.
Qızıl öküz duranda,
Qızıl buğda bitəndə,
Dünya binnət olanda,
Musa çoban olanda.
Şişliyimiz erkəcdi.
Onun dördü uludu,
Aşılığı qurudu.
Ucası qiymətlidi,
Qabırğası dadlıdı.
Qabırğa içi pərdə,
Salmaz adamı dərdə.
Pərdəsi iki rəngdi,
Böyrək ona dirəkdi,
Altımış arşın bağıracaq,
Bir-birinə ulğaşıq.
Qoyun baxar dağlara,
Sel tək axar dağlara.
Arandan dönən sürü
Yayda çıxar dağlara.
Gözəl keçsin halınız,
Artsın qara malınız.

Avanınız yox olsun
Tox gəlsin çobanınız.

Qoyunun üzü gəldi,
Dolandı düzü gəldi.
Çobanın qucağında
Bircə cüt quzu gəldi.

Qoyunun üçü gəldi,
Dolandı köçü gəldi.
Sürünün qabağında
Bir ala keçi gəldi.

Nənəm qoyunun kəlini,
Avşara gəlməz yelini.
Onu sağan gəlinin
Xıncalayım əlini.

Tut qoyunun belini,
Ələ gəlmir yelini.
Bir doyunca görəydim
Onu sağan gəlini.

Dağları, dərələri,
Daşları, bərələri.
Oturun, qoyun sağın
Bol olsun, kərələri.

Nənəm, a xallı keçi.
Məməsi ballı keçi.
Uca qaya başında
Tutubdu yallı keçi.

Nənəm, a qatar keçi,
Qayada yatar keçi.
Qışı soyuq gələndə
Balanı atar keçi.

Nənəm qoyunun ağı,
Dolandı gəldi dağı.
Çobana çarıq bağı,
Qızlara cehiz ağı.

Canım qoyunun ağı,
Gedib dolanar dağı,

Otlar qara qiyağı,
İçər sərin bulağı.
Acı olar dırnağı,
Şirin olar qaymağı.
Qarılar tutar yağı
Gəlin yeyər qaymağı.
Qızlara cehiz olar
Çobana çarıq bağı,
Uşağa bələk bağı.

Saya yaxşı sayadı,
Yeri-yurdu qayadı.
Onun gözəl sözləri
Yatanları oyadı.

Bayrama day nə qaldı,
Nə qaldı, nə qalmadı?
Bir əllicə gün qaldı.
Əlli günü say ötür,
Qarmala quzu götür.
Əlli günü, gecəsi,
Sağmal subay seçəsi.
Sayan yağış yağası
Sarmaşiq ot bitəsi.
Quzu təkə tutası
Çəpiş irtmək atası.

Ellərin xan çobanı,
Sürünün yan çobanı,
Qoyun arxacda qalsa,
Oyadar xan çobanı.

Gəlinin dodağı bal,
Durub qabağında lal.
Gəlin tez ol, pay gətir,
Sayaçını yola sal!

Altı bulaq içərəm,
Üstü zəmi biçərəm.
Bir şişəyin yolunda
Candan-başdan keçərəm.

Açdım yazılar gördüm,
Nə tamarzılar gördüm.

Çoban dağdan enəndə
Çoxlu quzular gördüm.

Qoyunlu evlər gördüm,
Qurulu yaya bənzər.
Qoyunsuz evlər gördüm,
Qurumuş çaya bənzər.

Yerin dağ olsun, çoban,
Kefin çağ olsun, çoban,
Sürünü yaxşı saxla
Üzün ağ olsun, çoban.

Saya-saya sayadan,
Qoyun gəlir qayadan,
Sayaçıya pay verin
Damazlığı mayadan.

Saya, saya sayadan,
Damazlığı mayadan.
Sürülər dağdan gəlir,
Keçi gəlir qayadan.

Kərəsindən, ağından,
Öldürmüsüz sağından.
Qoyun nədən hasildi?
Kimya yarpağından.
Bir bizə də gətirin
Şişliyindən, yağından,
Bir bala qab sağından.

Qoyunu qoyun getsin,
Dərisin soyun getsin,
Balası çox mələyir,
Anasın qoyun getsin.

Sürüdə var az qoyun,
Kef-damağı saz qoyun.
Çoban qurddan çəkinse
Çölə çıxammaz qoyun.

Nənəm boz-ala qoyun,
Yolda ovzala qoyun.
Yiyən sənin sayanda,
Gedib qız ala qoyun.

Çoban ağna dizlərə,
Qoyma az ola qoyun.

Nənəm, a qaşqa qoyun,
Minibsən eşqə qoyun.
Yiyən sənin sayanda,
Çıxıbdı köşgə qoyun.

Canım, a saçaq qoyun,
Bərədən qaçaq qoyun.
Sənə əyri baxanın
Gözünə bıçaq qoyun.

Nənəm qarala qoyun,
Bənzər marala qoyun.
Çoban yununu qırxiş,
Basar xarala, qoyun.

Nənəm, a nazlı qoyun,
Qırqovul gözlü qoyun.
Pendiri kəsmə-kəsmə,
Qatığı üzli qoyun.

Nənəm o xallı qoyun,
Məməsi ballı qoyun.
Sürü dağdan enəndə,
Tutarıq yallı, qoyun.

Nənəm, a şişək qoyun,
Yunu bir döşək qoyun.
Bulamani tez yetir,
Ağlaşır uşaq, qoyun.

Canım, a şəkil qoyun,
Belində kəkil qoyun.
Qaranlıq gecələrdə,
Arxaca çəkil, qoyun.

Nənəm, a dəli qoyun,
Dolanıb gəli qoyun.
Gəlinlər güzəmindən
Toxuyar xəli, qoyun.

Nənəm, a kəlin qoyun,
Gətirər yelin qoyun.

Arxaçada səni sağər,
Bir gözəl gəlin, qoyun.

Nənəm a qaraqaş qoyun,
Qarlı dağlar aş qoyun.
Ay qaranlıq gecədə,
Çobana qardaş qoyun.

Nənəm a narış qoyun,
Yunu bir qarış qoyun.
Çoban səndən kəsübdü,
Südü ver barış, qoyun.

Nənəm yad alı qoyun,
Qanlı-qadalı qoyun,
Yiyən sənin ucundan,
Böyük ad alı qoyun.

Nənəm, a sarı qoyun,
Ayaqla qarı qoyun.
Qapımda bol eləsin,
Nəslini tarı, qoyun.

Canım, a kəlin qoyun,
Qovzana telin qoyun.
Yiyən sənin ucundan,
Gətirib gəlin, qoyun.

Sürünün gözü qoyun,
Dolan gəl düzü qoyun.
İldə bir əkiz gətir
Sevindir bizi, qoyun.

Təkəm, təkəm üç qoyun,
Bizim bağı keç, qoyun,
Sürünü sal otlağa
Birin elə beş, qoyun.

Kərəsini qoyunun,
Kürəsini qoyunun,
Aclıqdan biz gəzərik
Dövrəsini qoyunun.

Sizin canız sağ olsun,
Payız buğda, yağ olsun.

Hamınız ellinginçə,
Damağınız çağ olsun.

Qoyun həyəətə dolsun,
Altına qab qoyulsun.
Yağından pay verənin,
İkinci oğlu olsun.

Qoyun gəlir yol olsun,
Yolun sağı sol olsun.
Yaxşı otar sürünü
Südü, yağı bol olsun.

Toğlu kəssən ət olar,
Çobana fürsət olar.
Sürüdən ayrı düşən
Boz qurda qismət olar.

Qoyun var kərə gəzər,
Qoyun var kürə gəzər,
Gədər dağları otlar,
Gələr evləri bəzər.

Ağ qoyun aya bənzər,
Dağ aşar, çaya bənzər.
Qoyunlu evlər gördüm,
Qurulmuş yaya bənzər.

Qoyunsuz evlər gördüm,
Qurumuş çaya bənzər.
Qoyunlu evlər gördüm,
Qurulmuş yaya bənzər.

Qoyun gələr, naz gələr,
Sürü nədən az gələr?
Ağartısı bol olsa,
Elin günü saz gələr.

Yeyər-yeyər gərnəşər,
Ayağıyla yer eşər.
Gəzər dağlar döşünü,
Buynuz vurur döyüşər.

Nənəm qoyunun uzununu,
Döşündə bəslər quzunu.

Soluna yatar bozdar,
 Sağına baxıb gözlər.
 Əli çanaqlı qızlar
 Qoyunun yolun gözlər.
 Çoban qoyun götürəsi,
 Onu bərəyə yetirəsi.
 Ağ biləkli gəlinlər,
 Sağım-sağım deyəsi.
 Ağ birçəkli qarılar,
 Bılığım -bılığım deyəsi
 Bu oğlumun deyəsi,
 Bu qızımın deyəsi.
 Sarı suyu qalanda
 Boz köpəyə tökəsi.
 Ucu yanıq kösəvlə
 Boz köpəyi döyəsi
 Yeri qoyun deyəsi.

Can quzu, canım quzu,
 Tükü çalır qırmızı.
 Əbrişim telli quzu,
 Qonurdu onun gözü.
 Artıb çoxalsın sayı
 Biri gəlinim olsun,
 Biri çobanın payı.
 Eşit sayaçı sözünü:
 Ərsəyə çatdır quzunu.
 Qoyunu yaxşı saxla,
 Ağ elə öz üzünü.

Təkə

Təkəm, təkəm, axta təkəm,
 Boynunda var noxta təkəm.
 Tükləri biz-biz olub
 Qışda yeyib şaxta təkəm.
 Təkəm bir oyun eylər,
 Quzunu qoyun eylər.
 Yığar Gilanın düyüsün,
 Çəpiş bəyin toyun eylər.

Təkəm getdi xanlığa,
 Üz qoydu yamanlığa.
 Təkəmi öldürdülər
 Atdılar samanlığa.
 Təkəm getdi Mərəndə
 Tamaşadı gələndə,
 Yaxşı insan çox yaşar,
 Vay pisədi öləndə.
 Bu təkə axta təkə,
 Boynunda var noxta, təkə.
 Yayda qul olar satılar.
 Qışda çıxar taxta təkə.
 Bu təkə yarış təkə,
 Gərdəni bir qarış təkə.
 Keçi ilə küsüşmüş,
 Çəpiş ilə barış, təkə.
 Saya, saya sayadan,
 Təkəm gəlir qayadan.
 Təkəmə arxalıq ver,
 Xanım evin abadan.
 Təkəmə bir pay gətir,
 Tüklərini say gətir.
 Təkəmi tez yola sal,
 Özünə bir tay gətir.
 Bu təkə arıq təkə,
 Ay dabanı yarıq təkə.
 Yığar qoyun-quzunu
 Bayramı pişvaz eylər.

Yoxlama və cütləmə

Ala kərə, tayın gördüm,
 Sarı kürə, tayın görmək gərək!
 Qara kərə, tayın gördüm,
 Qumsal şişək, tayın görmək gərək!
 Qara kürə, tayın gördüm,
 Özünü görmək gərək!
 Sarı kərə, tayın gördüm,
 Qumral kərə, tayın görmək gərək!
 Ala kərə, tayın gördüm,
 Özünü görmək gərək.

Qumral qoç, özünü gördüm,
 Tayını görmək gərək.
 Qara gəlin tayın gördüm,
 Özünü görmək gərək.
 Qaraxallı tayın gördüm,
 Səni görmək gərək.
 Ağ heriyin tayı gəldi,
 Balvazın tayı gəlmədi.
 Tayın gəlsin, qumral kürə,
 Sarı kərə tayın tapaq gərək.
 Cüt əkə,
 Qumral qoça
 Saqqar təkə.

Sağın

Dutum, dutum,
 Nənəm dutum,
 Səni sağın,
 Dutum, dutum,
 Mənəm dutum!
 Dutum, dutum,
 Bağım dutum.

Eydirmələr

Maral, maral inəyim,
 Qarnı xaral inəyim.
 Qatığın bıçaq kəsməz,
 Südü yarar inəyim...
 Anam, ay inəyim,
 Sonam, ay inəyim.

Dağlar qoynu meşədi,
 Nərgizdi, bənövşədi.
 Yelinin ay parçası,
 Əmcəklərin şüşədi,
 Bajım, ay inəyim,
 Cijim, ay inəyim.

Naxırın gözü Maral,
 Dilimin sözü Maral.

Çöldə gəlin yerişli,
Qarıda quzu Maral.
Canım, ay inəyim,
Gülüm, ay inəyim.

Balası göyçəyim Maral,
Mayası çiçəyim Maral.
Əllərim sığal çəkər
Ağrımaz əmcəyin Maral.
Balım, ay inəyim,
Gülüm, ay inəyim.
Nənəm, ay tutey,
Tutey, başına dönnəm.
Körpə balalı nənəm.
Teli xınalı nənəm.
Dönnəm, başına dönnəm.
Dolu məmə, başına dönnəm,
Körpə bala, başına dönnəm.
Dolu məməli, ay tutey,
Bajım, ay tutey,
Körpə balalı nənəm, ay tutey,
Bajım, ay tutey.
Maralım irahatdı,
Nənəm, ay tutey.
Balası farağatdı,
Gülüm, ay tutey.
Nənəm, başına dönnəm,
Dönnəm, başına dönnəm.
Tutey, ay tutey...

Çoban və bənək

Haramı gəldi,
Qoyunu basdı.
Bənək ha, a bənək ha,
Bənək ha, a bənək ha.

Səhər ertə yel əsdi,
O yel səbrimi kəsdi.
Bənək ha, a bənək ha,
Bənək ha, a bənək ha.

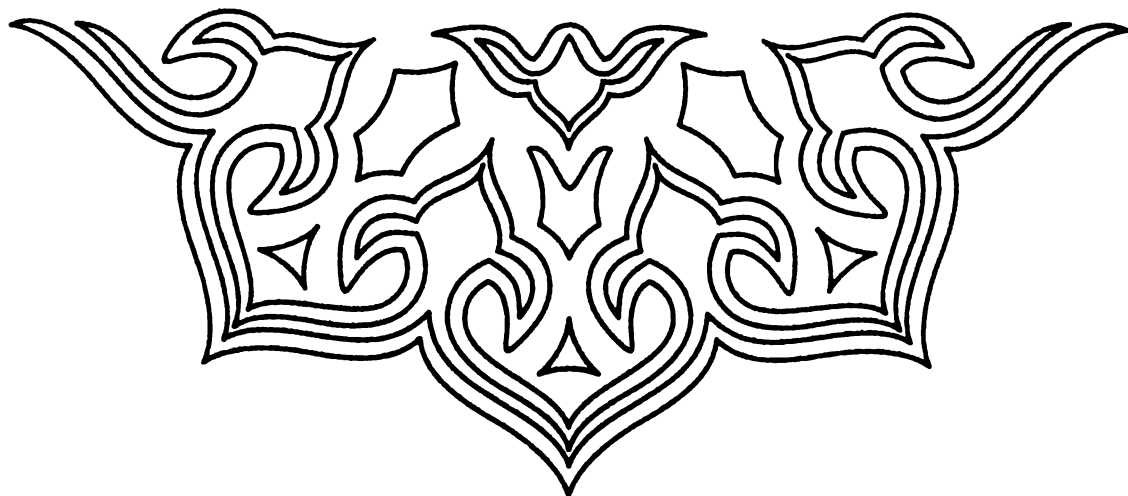
Suyun bulaqda qaldı,
 Yalın yaylaqda qaldı.
 Bənək ha, a bənək ha,
 Bənək ha, a bənək ha.

Ellər arana köçdü,
 Harayladı gəlmədin.
 Çoban yaylaqda qaldı,
 Bənək ha, a bənək ha.

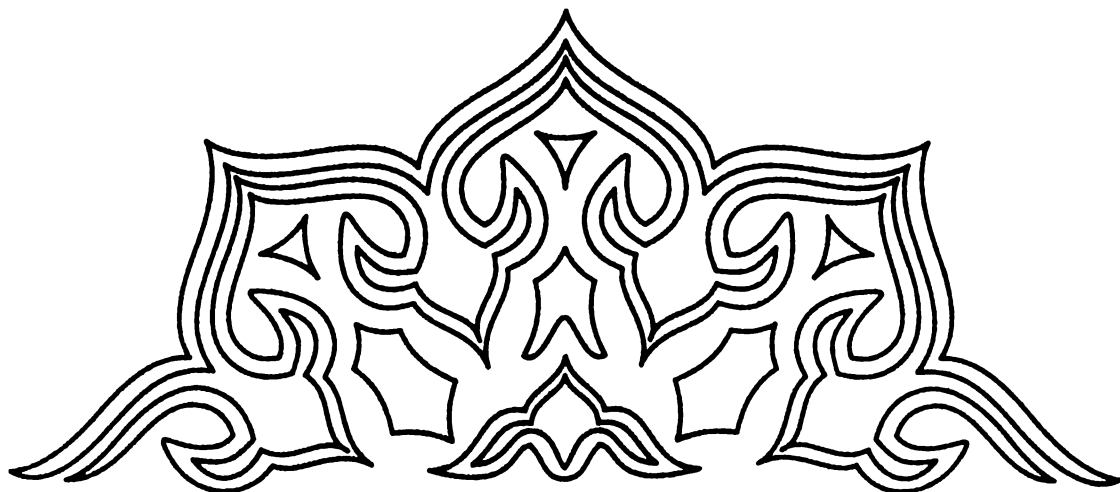
Bənək ha, a bənək ha,
 Bənək ha, a bənək ha,
 Bənək yoldan azıbdı,
 Bənək qurdu basıbdı.

Çoban

Göydəki göy buludlar
 Yorğanıdı çobanın.
 Yastı-yastı təpələr
 Yastığıdı çobanın.
 Yumru-yumru qayalar
 Yumruğudu çobanın
 Əlindəki dəyənək
 Qalxanıdı çobanın.
 Yanındakı boz köpək
 Yoldaşıdı çobanın.
 Ağzı qara canavar
 Düşmənididi çobanın.

MÖVSÜM
MƏRASİM
NƏĞMƏLƏRİ

Yel baba

Heyva, narın iyi gəlir,
 Əs, ey gilavar, gilavar.
 Güldən xarın iyi gəlir,
 Əs, ay gilavar, gilavar.
 Səndən yarın iyi gəlir,
 Əs, ey gilavar, gilavar
 Ay xoş gilavar, gilavar.

A Yel baba, Yel baba,
 Qurban sənə, gəl, baba.
 Taxılıımız yerdə qaldı,
 Yaxamız əldə qaldı,
 A Yel baba, Yel baba,
 Qurban sənə, gəl, baba.
 A Yel baba, Yel baba,
 Saman sənın, dən mənım.

Yel baba əsdi neynim,
 Dolunu kəsdi neynim.
 Çəkırəm yar qüssəsin,
 Falım da nəsdi neynim.

Mən aşiq qolu güclü,
 Kəsibdi yolu güclü.
 Yel əssin, bulud getsin
 Yağmasın dolu güclü.

Yatdı dəyirman daşım

Yelli babam
 Yel babam,
 Telli babam
 Tel babam.

Təknədə qaldı aşım,
 Yatdı dəyirman daşım,
 Elim-günüm batdı gəl,
 Çərpələngim yatdı gəl.

Yelli babam
 Yel babam,
 Telli babam
 Tel babam.

Gülpərinin arpası,
 Xanmuradın yarması,
 Novatda dalda qaldı...
 Uşaqlar darda qaldı,
 Çiyinə düşdü başım,
 Yatdı dəyirman daşım.

Yelli babam, yel babam,
 Güllü babam, gül babam,
 Dərdimi gəl bil, babam,
 Gəl babam, ay gəl babam.
 Güllü tutdu savaşım,
 Təknədə qaldı aşım.
 Yatdı dəyirman daşım
 Yelli babam
 Yel babam,
 Gəl babam, ay,
 Gəl babam.

Əs, küləyim

Yan süpürgə
 Yel gəti, gəl!
 Süpürgə yandı,
 Yandı, oddandı.
 Yanmağa tələs,
 Əs, küləyim, əs!

Heydər, Heydər, əs, gəl

Heydər, Heydər, əsə gəl!
 Yeddi xırman basa gəl!
 Qırıldı oğul-uşaq,
 Dəsmal götür, yasa gəl!
 Gətir-gətir bulud, gəl!
 Uşaqları ovut, gəl!

Xırman sovurur baba,
Arpa, buğda, noxud, gəl!

Heydər, əsdi su gəti!
Uşağa yuxu gəti.
Keçib çəmən-çiçəkdən,
Ətirri qoxu gəti.

Heydər gəl, ha, Heydər gəl!
Çiçəkləri hey, dər gəl!
Qardaşımın toyuna,
Ellər səni heylər, gəl!

Heydər gəl, sən haya gəl,
İsti, qızmar yaya gəl.
Sərin çinar altında,
Kəndimizə toya gəl.

Heydər, Heydər, əs gəti,
Yarpaqlara səs gəti,
Qız bacımın toyuna
Yeddi toğlu kəs, gəti.

Yağış çağırmaq

Göydən, göydən nə gələr?
Damla-damla yağmur gələr.

Heydər, Heydər, çörək ver!
Kişilərə ürək ver!
Xırmannarı yığmağa!
Sərin, sərin külək ver!
Anbarlar dolu-dolu,
Sənəklər sulu-sulu.

Bizdən hərəkət,
Yerdən bərəkət,
Göydən yağmur
Ver tanrım, ver.

Yağmur, yağmur nə istər?
Yağmur bollu yağ istər,
Qaşiq-qaşiq bal istər,
Qonur göz qurban istər,
Göbəkli xırman istər.

Bizdən hərəkət,
Yerdən bərəkət,
Göydən yağmur
Ver tanrım, ver.

Göy, göy, göy olsun,
Arpa-buğda bol olsun,
Alagöz qurban olsun
Boynumuzda boyunduruq
Dura-dura yorulduq
Acımızdan qırıldıq.

Bizdən hərəkət,
Yerdən bərəkət,
Göydən yağmur,
Ver tanrım, ver.

Yağma, yağış

Yağma, yağış,
Bitmə qamış,
Babam çöldədi,
Yapınçısı öydədi,
Çomağı çiyindədi,
Köynəyi əynindədi,
Dəsmalı cibindədi,
Ağacın dibindədi,
Yağma, yağış,
Bitmə qamış.

Yağ, yağışım

Yağış yağmayanda palçıq yoğurub təndirə yapıllar. Palçıq qupquru quruyannan sonra onu suya salıb oxuyurlar:

Ay can, ay can, torpağım,
Odda az yan, torpağım.
İndi yağış yağacaq,
Sən düş islan, torpağım.

Yandı torpax qupquru,
Suya saldım dupduru,
Yağ, yağışım, çoxlu yağ,
Çöllər oldu qupquru.

Torpax, qurutdum səni,
Birdən unutdum səni,
Gördüm yağış yağmayır,
Tez suya tutdum səni.

İslandın, arzu gətir,
Çaylara bol su gətir,
Qarıllara çoxlu yun,
Çobana quzu gətir.

Deyilənə görə, bundan sonra yağış yağır.

Çömçəxatun

Quraqlıq keçəndə uşaqlar bir yerə toplanırlar. Bir-birindən yapışırlar, guya ki, quzudurlar, özləri ilə taxta çömçə götürürlər, üstünə qara salırlar, bir-bir qapıları döyürlər. Kim qapıdan çıxırsa, ondan pay istəyib, həmin qapıda bu nəğməni oxuyurlar:

Çömçəxatun nə istər?
Tanrıdan yağış istər.
Qoyunlara ot istər.
Quzulara süd istər, mə-ə-ə.

Çömçəxatun nə istər?
Tanrıdan bol su istər,
Ağaclara bar-bəhər,
Çobana quzu istər, mə-ə-ə.

Əlincənin buludu,
Yetimlərin umudu,
Tanrı bir yağış yetir,
Demilərim qurudu, mə-ə-ə.

Çömçəxatun nə istər,
Göylərə bulud istər,
Mal-qaraya çoxlu süd,
Dağlarda bol ot istər, mə-ə-ə.

Uşaqlar mələyir. Bu zaman pay gətirirlər. Çömçəxatına pay gətirib deyillər:

Çömçəxatun nə istər?
Quzulara pay istər.
Çobanlara bolça ot,
Cavanlara toy istər, mə-ə-ə.

Çömçəxatun pay istər,
 Dolu-dolu çay istər.
 Quzusu bol çobanlar,
 Pəniri lay-lay istər, mə-ə-ə.

Çömçəxatun duz istər,
 Çiçək dolu düz istər.
 Havaları buluddu,
 Bol yağışlı yaz istər, mə-ə-ə.

Duman

Duman, qaç, qaç, qaç,
 Pərdəni aç, aç, aç,
 Səni qayadan asarlar,
 Buduna damğa basarlar.

Yağış çağırmaq

(Güney Azərbaycan variantı)

Çömçəxatun nə istər?
 Şırhaşır yağış istər.
 Əli-qolu xamırda,
 Birçə qaşiq su istər.
 Çax daşı, çaxmaq daşı,
 Yandı ürəyimin başı.
 Allah bir yağış göndər,
 Göyərtsin dağı, daşı.
 Ala dağın buludu,
 Yetimlərin umudu.
 Allah, bir yağış göndər
 Arpa-buğda qurudu.

Günəşi çağırmaq

Gün çıx, çıx, çıx,
 Kəhər atı min çıx.
 Oğlun qayadan uçdu,
 Qızın təndirə düşdü.
 Keçəl qızı qoy evdə
 Saçlı qızı götür çıx.

Gün getdi su içməyə,
 Qırmızı don biçməyə,
 Gün özünü yetirəcək
 Qarı tez götürəcək
 Keçəl qızı aparacaq
 Saçlı qızı gətirəcək.

Gün getdi dağ başına,
 Örtüb duvağ başına.
 Könlü şamama istəyən
 Dolansın tağ başına.

Gün çıx!

Birən birən,
 İkən ikən,
 Qəmzə başı,
 Qara tikən.
 Əvvəl altı,
 Saymadığım,
 Doğrucuğum,
 Baharcığım,
 Gün çıx!

Güdü-güdü

Güdü-güdü ha, güdü-güdü!
 Güdü-güdünü gördünüz mü?
 Güdüyə salam verdiniz mi?
 Güdü burdan ötəndə
 Qırmızı günü gördünüz mü?

Güdü palçığa batmışdı,
 Qarmaladım götürdüm.
 Qızıl qaya dibindən
 Qırmızı gün götürdüm.

Qara toyuq qanadı,
 Kim vurdu, kim sanadı?
 Göycəliyə getmişdim
 İt baldırım daladı.

Yağ verin yaqlamağa,
 Bal verin ballamağa
 Verənin oğlu olsun,
 Verməyənin qızı olsun.
 Bir gözü də kor olsun.
 Təndirə düşsün,
 Qırmızı bişsin!

Qodu-qodu

Qodu-qodunu gördünmü?
 Qoduya salam verdinmi?
 Qodu burdan ötəndə
 Qırmızı gün gördünmü?

Yağ verin yaqlamağa,
 Bal verin ballamağa,
 Qodu gülmək istəyir,
 Qoymayın ağlamağa.

Qoduya qaymaq gərək,
 Qablara yaymaq gərək,
 Qodu gün çıxarmasa,
 Gözlərin oymaq gərək.
 Yağ verin yaqlamağa,
 Bal verin ballamağa,
 Qodu gülmək istəyir,
 Qoymayın ağlamağa.

Getmişdim Göyçəliyə,
 Yoldaşım endi çəliyə,
 Baldırın it daladı,
 Hönkür-hönkür ağladı.

Yağ verən yaqlamağa,
 Bal verin ballamağa,
 Qodu gülmək istəyir,
 Qoymayın ağlamağa.

Aranla dağın bəhsi

Aran deyər:

Yaylaq, çox da saxlama,
Göndər gəlsin, ağır ellər mənimdi.
Yerin göbəyiyəm, dizin dirəyi,
Mali-mülki Süleymanlar mənimdi.

Yaylaq deyər:

Çıxma dindən-imandan,
Süsəndən, sünbüldən, həm də gülşəndən,
Həkimlik, loğmanlıq qalıbdı məndən,
Həzaran dərdlərə dərman mənimdi.

Dağ deyər:

Yazın əvvəlindən suların qızar,
Qızdırma uşağın ürəyin üzər,
Gözəllər, məhbublar sinəmdə gəzər,
Xırda-xırda aşan yollar məndədi.

Aran deyər:

Süsənli, sünbüllü, güllü bağlarım,
Şan içində şölə çəkir yağlarım,
Bostandakı ala-bəzək tağlarım,
Qarpız, xiyar, dürlü nubar məndədi.

Dağ deyər:

Səfalı yaylağam başdan-binadan,
Sinəmdə bitibdi çox güli-xəndan
Məndən dərs alıbdı neçə min loğman,
Dürlü-dürlü gözəl hallar məndədi.

Aran deyər:

Mənə həsrət çəkər buzlu qayalar,
Səndən dad eləyən məndən hay alar,
Baş-başa çatılı sarı qayalar,
Xırmanda çevrilən vəllər məndədi.

Dağ deyər:

İstərəm kütah edim bəhsimi,
Sənə baxıb ötürməyəm köksümü,
Dostum, həmdəməimdi yazın möhsümü,
Şux sənəmlər, incə bellər məndədi.

Aranla yaylağın bəhsi

Aran deyər:

Yaylaq, çox da saxlama,
Göndər gəlsin, ağır ellər mənimdi.
Yerin göbəyiyəm, dizin dirəyi,
Mali-mülki Süleymanlar mənimdi.

Yaylaq deyər:

Çıxma dindən, imandan,
Şüşəndən, sünbüldən, hər gülşəndən,
Həkimlik, loğmanlıq, qalıbdı məndən,
Həzaran dərdlərə dərman mənimdi.

Aran deyər:

Bağça mənim, bar mənim,
Gecə-gündüz qulluq edər bağbanım,
Geymək üçün yaşı mənim, ay mənim,
Süsən-sünbül gülüstanlar mənimdi.

Yaylaq deyər:

Mənəm çeşmələr başı,
Axar, heç qurumaz didəmin yaşı,
Pələnglər yatağı, ovçu sirdaşı,
Köksü ala qarlı dağlar mənimdi.

Aran deyər:

Qaldım dağ arasında,
Piltə tək qurudum yağ arasında,
Qıvrım, qıvrım olmuş tağ arasında,
Tutma, ala qarpız, tağlar mənimdi.

Yaylaq deyər:

Mənəm xalqın göyçəyi,
Məndə yatar aranların qaçağı,
Lalə, çəmən, dürlü-dürlü çiçəyi,
Pətəkdə kəsilən, ballar mənimdi.

Aran deyər:

Məndə bulunar maya,
İnsini, cinsini yetirrəm vaya,
Payızın fəslində qurular taya
Xırmanda çevrilən vəllər mənimdi.

Kosa-kosa

Ay kosa-kosa gəlsənə
Gəlib salam versənə,
Çömçəni doldursana,
Kosanı yola salsana.

Ay uyruğu-uyruğu
Saqqalı it quyruğu,
Kosam bir oyun eylər,
Quzunu qoyun eylər,
Yığar bayram xonçasın,
Hər yerdə düyün eylər.

Novruz-novruz bahara,
Güllər-güllər nubara,
Bağçanızda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun,
Bal olmasın, yağ olsun,
Evdəkilər sağ olsun,
Xanım dursun ayağa,
Kosaya pay versin ağa.

Mərmər hovuzun dörd qırağında,
Bülbüllər oxur şax budağında,
Hər nə istəsəm xudadan allam,
Dəllək dükanın yadıma sallam,
Dəllək dükanı tamam çıraqban,
Nağara çalıb kəsirik qurban.

- Kosa, hardan gəlirsən?
- Dərbənddən.
- Nə gətirmisən?
- Alma.
- Almanı neylədin?
- Satdım.
- Pulunu neylədin?
- Öküz aldım.
- Öküzü neylədin?
- Vurdum öldü.

Başın sağ olsun kosa,
Ərşin uzun, bez qısa,
Kəfənsiz ölməz kosa.

Ay kosa-kosa gəlsənə,
Gəlmisən meydana sən,

Almayınca payını,
 Çəkilmə bir yana sən.
 Beş yumurta payındı,
 Olmaya almayasan.
 Mənim kosam oynayır,
 Gör necə dingildəyir,
 Ona qulaq asanın.
 Qulağı cingildəyir.
 Mənim kosam canlıdı,
 Qolları mərcanlıdı,
 Kosama əl vurmayın,
 Kosam ikicanlıdı.
 Əmiri bөрк başında,
 Qələm oynar qaşında,
 Yüz əlli beş yaşında,
 Lap, lap cavandı kosam!

Kosa-kosa

(Güney Azərbaycan variantı)

Kosa-kosa handan gələr,
 Yolu qoyar damdan gələr.
 Biçarə qaldı kosa,
 Kəfənsiz öldü kosa.
 Aftafa dəlik, su durmaz,
 Qazan dəlik, yağ durmaz,
 Biçarə qaldı kosa,
 Kəfənsiz öldü kosa.
 Kosam ölməkdədi,
 Gözləri çölməkdədi,
 Bir qarıynan, bir qoça
 Malını bölməkdədi.

Kosa-kosa

(Lənkəran variantı)

Qorxmayın kosa gəldi,
 Əlində hasa gəldi.
 Kosa gedər Mərəndə,
 Tamaşadı gələndə.
 Kosam min oyun eylər,

Quzunu qoyun eylər.
Yığar talış düyüsün,
Mahmudun toyun eylər.

Mərmər hovuzun dörd qırağında,
Bülbüllər oxur şax budağında,
Hər nə istəsəm xudadan allam,
Dəllək dükanın yadıma sallam,
Dəllək dükanı tamam çıraqbən,
Məscidə gedər əlində Quran.
Qurbanın olum, yaşıl çuxalı,
Dərbəndlisən sən, yoxsa buralı?
Şiş papaq başında,
Qələm oynar qaşında.
Kosam on beş yaşında
Vay kosamın halına,
Palan qoyun dalına.
Kosam gedib Meşkinə,
Vədə verib beş günə,
Kəlməyib on beş günə,
Kosamı öldürdülər,
Atdılar zibil yeşiyinə.

Xıdır Nəbi

Xıdır, Xıdır, xıd gətir,
Var dərədən od gətir.
Mən Xıdırın nəyiyəm?
Bircə belə dayıyam.
Ayağının nalıyam,
Başının torbasıyam.
Xıdır Xıdır deyərlər,
Xıdır çırağ qoyarlar,
Xıdır nəbi, Xıdır İlyas,
Bitdi çiçək, oldu yaz.
Mən Xıdırın quluyam,
Boz atının çuluyam.
Xıdır getdi hayınan,
Bir qulança dayınan.
Dayı palçığa batdı,
Xıdır yanında yatdı.

Xıdır nəbi, Xıdır İlyas,
 Bitdi çiçək, oldu yaz.
 Xanım, ayağa dursana,
 Yük dibinə varsana,
 Boşqabı doldursana,
 Xıdırı yola salsana.
 Qısa-qısa gələnin,
 Qısnacağı dar olsun.
 Basa-basa gələnin,
 Basmacağı var olsun.

Çatma, çatma, çatmaya.
 Çatma yerə batmaya.
 Xıdır payın kəsənin.
 Ayağı yerə çatmaya.
 Gecə evində yatmaya.

Səməni

Səməni, ay səməni,
 Göyərdərəm mən səni.
 Sən gələndə yaz olur,
 Yaz olur, avaz olur.
 Xoşdur dədənin sazı,
 Yazda ötkəm avazı.
 Səməni, can səməni,
 Göyərdərəm mən səni.
 Səndən mən can istərəm,
 Damara qan istərəm.
 Qanım təmiz gərək,
 Dosta sanım gərək.
 Sənsiz qanım olmaz,
 Cansız sanım olmaz.
 İllətimin loğmanı,
 Yamanlığın amanı,
 Səməni, ay səməni,
 Göyərdərəm mən səni.

Yazda könül şad olur,
 Damağımda dad olur,
 Qada, illət yad olur,

Səməni, ay səməni,
Göyərdərəm mən səni.

Başım, dişim ağrıməsın
Ağrılarım yarıməsın,
Düşmənlərim qarıməsın,
Cancığazım üzülməsın,
Gözlərimə süzülməsın.

Səməni, ay səməni,
Göyərdərəm mən səni.
Səməni, can səməni,
Gözlərimə işıq ver,
İşiq ver, yaraşiq ver.
Dizimə taqət gəlsin,
Qoluma qüvvət gəlsin.

Səməni, ay səməni,
Sən gələndə yaz olur,
Saz olur, avaz olur.
Səməni, saxla məni
Səməni, can səməni
Göyərdərəm mən səni.

Səməni

Səməni
Al məni
Hər yazda
Sən yada
Sal məni.

Səməni

Səməni, saxla məni,
İldə göyərdərəm səni.
Səməniyə saldım badam,
Qoymurlar bir barmaq dadam.
Səməni, bezana gəlmişəm,
Uzana-uzana gəlmişəm.

Ağırlığım-uğurluğum

Ağırlığım-uğurluğum odlara,
 Yazda mənə hoppanmayan yadlara
 Ağırlığım od olsun,
 Odda yanan yad olsun.
 Yaddan yad olar,
 Qohumdan dad olar.
 Qohum-qohumdur,
 Yamanı da canımdır.
 Aydan arı camalım,
 Sudan duru camalım.
 Alovdan atdanmaq gərək,
 Cəfaya qatdanmaq gərək,
 Oddan aman olmaz
 Yaddan qanan olmaz.
 Ağırlığım-uğurluğum odlara,
 Yazda mənə hoppanmayan yadlara.
 Dədəm gəlsin, saz gəlsin,
 Oymağımıza yaz gəlsin.
 Qoşqu deyib heyləsin,
 Bahar sözü söyləsin.
 Bahara avaz gərək,
 Avaza yaz gərək.
 Taxılsın saza Novruzgülü,
 Kəsilsin yamanın dili.
 Anlamazı dədəm andırsın,
 Doğru yolu qandırsın.
 Ağ saqqalım işıqdır,
 Bahara yaraşıqdır.
 Ağırlığım-uğurluğum odlara
 Yazda mənə hoppanmayan yadlara.

Novruz

Xonçaya qoydum balığı,
 Al boyadım ortalığı,
 Gərdişə sal çalmalığı,
 Çünki gəlibdi Firuz,
 Xoş keçəcəkdi Novruz.
 Taxçaya qoydum çırağı,
 Rövşən eyləsin bucağı,
 Işıqlandırsın otağı,
 Çünki gəlibdi Firuz,
 Xoş keçəcəkdi Novruz.

Üsküdü bu, çərşənbədi,
Atəş yanır şövnəmdədi,
Zərdüşt deyir kölgəmdədi.
Çünki gəlibdi Firuz,
Xoş keçəcəkdədi Novruz.

Taxçaya qoydum noxudu,
Sanadım biri yox idi.
“Zondanı”, “Həfti” oxudu,
Çünki gəlibdi Firuz,
Xoş keçəcəkdədi Novruz.

Süfrəyə qoy simuzəri,
Əlavə eylə “Təbəri”,
Zondovuş oxur “Ögər”i,
Çünki gəlibdi Firuz,
Xoş keçəcəkdədi Novruz.

Atəşə səp üzərliyi,
Qarnıyarıq bəzərliyi,
Süxt eləsin əyərliyi,
Çünki gəlibdi Firuz,
Xoş keçəcəkdədi Novruz.

Gəldi

Açdı çiçək
Gəldi yaz,
Eylədi
Dağlar avaz.

Səm-səmim

Qar üzəri
Səm oldu,
Hər tərəf
Səm-səm oldu.
Dağda çiçək
Səm-səmim
Bağda çiçək
Səm-səmim
Bəyaz gülüm,

Naz gülüm,
Dərdə dərman
Yaz gülüm.

Dağlarda çiçək,
A səm-səmim.
Özəyi köyrək,
A səm-səmim.
Ləçəyi göyçək,
A səm-səmim.
Dərdlər dərmanı,
Ellər loğmanı,
Bəyaz çiçəyim,
İlk yaz çiçəyim.

Bayram gəlir

Babayı-bayram gəlir,
Elimizə, günümüzə.
Babaları yad edərlər,
Dostlara qonaq gedərlər,
Yumurtanı yeddi irəng
Boyarlar,
Gəlinlərin süfrəsinə
Qoyarlar.

Sarvanım, ay sarvanım,
Dəvə dolu karvanım,
İlk karvanım yol gedər,
Son karvanım pay verər.

Səməni göyərtmişəm,
Səməni saralıbdır.
Üzərriyi atmışam,
Çatır-çatır yanıbdı.
Bir xəbər gətirəydiz,
Balam yolda qalıbdı.

Üzərriyim, ünnüyüm,
Ümidim düyünnüyüm,
Nənəm sənə tapşırdı
Qızdığım, gəlinniyim.

Paxlava, şəkərbura,
Ləbləbi, innab, xurma,
Papaqları doldurun
Qoy aparsın, saxlama.

Xonçalı Novruz gəlir

Xonçalı Novruz gəlir,
Qonçalı Novruz gəlir.
Sürmə çəkin qaşına,
Noğul səpin başına.
Tonqalları oddayın,
Tüfəngləri addayın,
Xonçalı Novruz gəlir.
Qonçalı Novruz gəlir.

Qarı ilə martın deyişməsi

Qarı:

Ay oğlağım, oğlağım,
Çıxdı yaza oğlağım.
Payız üstü beş oldu,
Yaz gəldi onbeş oldu,
Buynuzu beş-beş oldu,
Qılları şeş-şeş oldu,
Mart gözüvə barmağım.
Yaza çıxdı oğlağım.
Gəldi keçdi zamanın,
Ötdü ömrü samanın,
Mart gözüvə barmağım,
Yaza çıxdı oğlağım.

Mart:

Buynuzu beşdi-beşdi,
Qılları şeşdi-şeşdi,
Dünən onbeşdi,
Bu günsə beşdi-beşdi.
Apreldən borc almışam,
Nənəmə qonaq qalmışam,
Bığlarımdı buz-buz.
Çəkdim yer üstə buzu,
Qırdım ondan çox quzu,

Buynuzu beşdi-beşdi.
Nənəmə çormu keçdi...

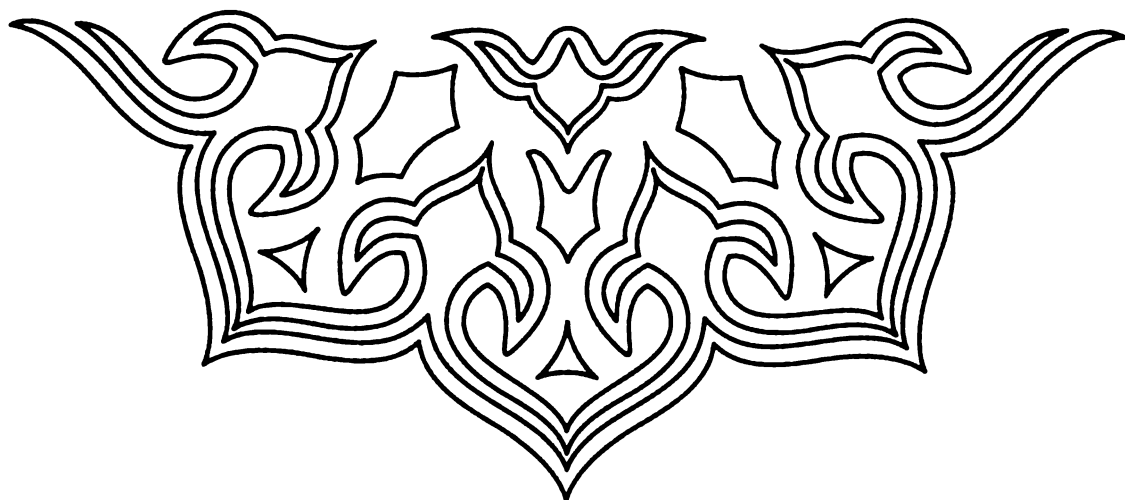
Qarı:

Əldən aldın yorğanım,
Düşdü dərdə oğlağım.
Borca getdim samana,
Pislik qaldı yamana.
Mart gözüvə barmağım.
Yaza çıxdı oğlağım,
Payız üstü beş oldu,
Yaz gəldi on beş oldu,
Quyruğu beş-beş oldu.
Qılları şeş-şeş oldu.
Mart gözüvə barmağım.
Yaza çıxdı oğlağım...

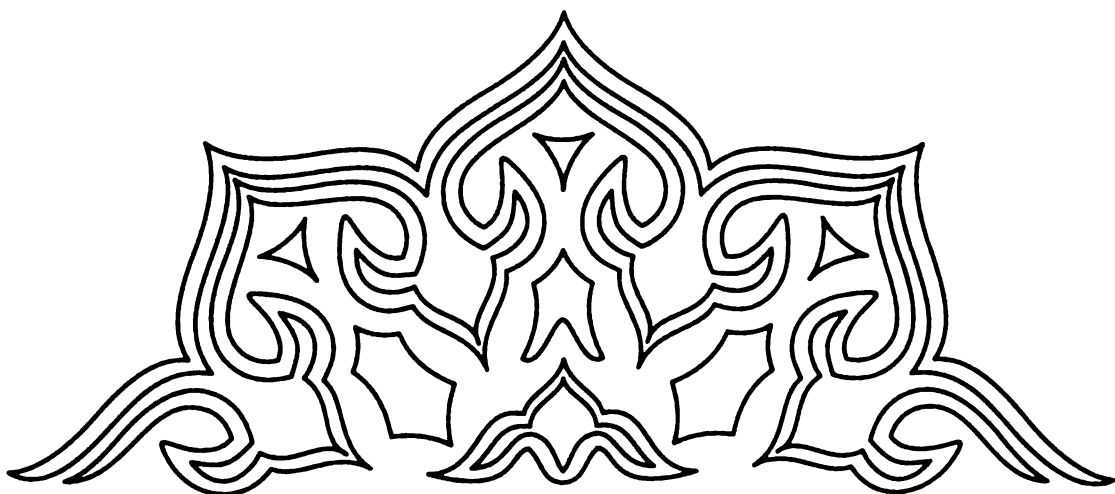
Küsülüləri barışdırın

İşıqları alışdırın,
Küsülüləri barışdırın!
Küsülülərim nə düz gəlir,
Şənlik gəlir, şuxluq gəlir.
Bahar gəlir, nəfəs gəlir,
Oxumağa həvəs gəlir.

Dövrə vuraq hal eyləyək.
Küsülülərə yol eyləyək,
Öyüdləri bol eyləyək.
Küsülülərim nə düz gəlir,
Şənlik gəlir, şuxluq gəlir,
Bahar gəlir, nəfəs gəlir,
Oxumağa həvəs gəlir.
Küsülülər gəldi peymana,
Dədə də gəlsin meydana.
Meydanda tavar saz olsun,
Avazlarımızı bir görək,
Küsülülər öpüxsün gərək,
Küsülülərim nədüz gəlir,
Şənlik gəlir, şuxluq gəlir,
Bahar gəlir, nəfəs gəlir.
Oxumağa həvəs gəlir.

MƏİŞƏT
MƏRƏSİM
NƏĞMƏLƏRİ

VƏSFİ-HALLAR

Gülü tökdüm tabağa,
Qoydum qala sabaha,
Yar məni mehman eylər,
Qönçə düzər qabağa.

Dağ başını qar alanda,
Gül dibini xar alanda,
Günüm ah-vayla keçər,
Yar yada yar olanda.

Dağda payız olanda,
Sarı sünbül solanda,
Yara nişan göndərin,
On beş yaşa dolanda.

Əzizim arı şanda,
Beçələr arı şanda,
Mələklər şadlıq eylər,
İki yar barışanda.

Durma qapı dalında,
Gözüm qaldı xalında
Gedim deyim anama,
Gəlir qalım yanında.

Sərraf sözdən söz ala,
Sözün gərək düz ala,
Bir nazlı yar görmüşəm,
Buxaq billur, göz ala.

Əzizim, dağda lala,
Oxşur gül üzde xala,
Dərdi-qəmi azalar,
Kim yetişsə vüsala

Mən aşiq Güləndama,
Çıxıbdır gülən dama,
Olam bir atlas köynək,
Yaraşam gül əndama.

Könül vermə alana,
Qoyma könül talana,
Yarla görüşüm qaldı,
Sur tütəyin çalana.

Mən aşiq günbatana,
Ay gedir günbatana,
Gözləyirəm yolunu,
Dolan gəl günbatana.

Ay gələr gün batana,
Gedər ellər yatana,
Əgər məni sevirsen,
Elçi göndər atama.

Gün qalxar öz vaxtına,
Gedər çıxar taxtına,
Niyyətin hər nə olsa,
Qismət olar baxtına

Gün getdi dağ başına,
Yar örtüb ağ başına,
Oğlan şamama istər,
Dolanar tağ başına.

İynə sancdım divara,
Elçi göndərdim yara,
Elçiyə zaval olmaz,
Özüm elçiyəm yara.

Əziziyəm yar-yara,
Qara bağrım yar yara,
O gün bayramın eylər,
Qismət olsa yar yara.

Su gəlir qalxa qalxa,
Tökülür bizim arxa,
Arzu-kam yetişibdir,
Bildirin toyu xalxa.

Su gəlir, dolur çarxa,
Tökülür bizim arxa,
Burada bir yar sevmişəm,
Qardaşdan qorxa-qorxa.

Narınca bax, narınca,
Saxlaram saralınca,
Şama döndü ürəyim
Səndən cavab alınca.

Mixək əkdim ləyəndə,
Mixək boynun əyəndə,
Bir cüt qurban demişəm,
Əlim əlinə dəyəndə.

Bir qız gördüm biçində,
Sarı sünbül içində,
Burda bir toy olacaq,
Gələn ayın içində.

Gülü atdım dənizə,
Batdı, çıxmadı üzə,
Nola bizim bağçada,
Yar gələ bir gün gəzə.

Qızıl üzük firuzə,
Gedin deyin xoruza,
Bu gecə banlamasın,
Yar gələcəkdir bizə.

Bitibdir dağda lalə,
Oxşar gül üzde xalə,
Sidqinən sevən ürək,
Axır çatar vüsalə.

Dağların başı lalə,
Əlində var piyalə,
Mən səninem, ay oğlan,
Düşmə özgə xəyalə.

Tanrı məni quş eylə,
Qanadı gümüş eylə,
Dar yolda, dar küçədə,
Yarı mənə tuş eylə.

Girdim bağa üzümə,
Tikan batdı dizimə,
Əyildim çıxartmağa,
Yar göründü gözümə.

Əl yaylığı açılmaz,
Saçaqları saçılmaz,
Bu mənim sönmüş könlüm,
Yar görməsə açılmaz.

Zülfün qarara yetməz,
Dərdin sinəmdən getməz,
Səni görən gözlərim,
Özgəyə nəzər etməz.

Dağdan gəldik ikimiz,
Zərli yorğan yükümüz,
Tanrı mətləbin versin,
Biz görüşək ikimiz.

Göydə ulduz bəllidi,
Gah yüzdü, gah əllidi,
Mən yarımı görmüşəm,
Şəvə, qara tellidi.

Alma atdım nar gəldi,
Kətan köynək dar gəldi,
Qapıya kölgə düşdü,
Elə bildim yar gəldi.

Qaş-gözünü süzəni,
Belə inci düzəni,
Yarəb sən tez qovuşdur,
İki həsrət gəzəni.

Göy at yallaram səni,
Gümüş nallaram səni,
Məni yara yetirsən,
Məxmər çullaram səni.

Bu yerdə yol yaradı,
Yolçu yolda qaradı,
Mən sevdiyim çalpapaq,
Başımın sərdarıdı.

Dolayı gəl, dolayı,
Süpürmüşəm sarayı,
Toyumuza az qalıb,
Gözlərəm təzə ayı.

Qızıl üzük miyanı,
Durmaz barmağın qanı,
Bu gün, sabah gələcək,
Məhləmizin sultanı.

Mis qazanın paxırını,
Oğlan, qaytar naxırını,
Qəm çəkmə, gözəl igid,
Qız sənindir axırını.

Əlində nağarası,
Dolaşır bağ arasını,
Könül sevən gözəlin,
Nə ağrı, nə qarası.

Kərə yağın tortası,
Qızıl kəmər ortası,
Allah muradın versin,
Gələnlər bazar ertəsi.

Bağçalarda sarı gül,
Yarı qönçə, yarı gül,
Nişanlın sabah gəlir,
Barı sevin, barı gül.

Ay deyiləm, ulduzam,
Gəlin deyiləm, qızam,
Qapıda duran oğlan,
Gəl yanıma, yalqızam.

Qara atın nalıyam,
Göyçək qızın xalıyam,
Məni bir oğlan sevir,
Çoxdandır ki, halıyam.

Kişmirin, şanın ollam,
Üzündə xalın ollam,
İlqarın düzgün olsa,
Vəfalı yarın ollam.

Bənövşəyəm, mən tərəm,
Kol dibində bitərəm,
Gözləyəyəm, gəlməsən,
Boynu əyri bitərəm.

Al yaşıl geyinmişəm,
Dağdan düzə enmişəm,
Qohum-qardaş, var olsun,
Yarı mən bəyənmişəm.

Arxalığı biçmişəm,
Üstündə and içmişəm,
Yüz gözəlin içində,
Təkcə səni sevmişəm.

Aşiq şirin camalım,
Versin, şirin cam alım,
Qonşuda bir qız sevdim,
Odur şirincə malım.

Əllərin aldım, oğlan,
Qoynuma saldım, oğlan,
Vədə verdin gəlmədin,
İntizar qaldım, oğlan.

Ay qız kimin qızısan?
Almadan qırmızısan,
Atan-anan bəsləmiş,
Bəxtimin ulduzusan.

Ağ at gəlir enişdən,
Sinəbəndi gümüşdən,
Bizə də qismət olsun,
Heybədəki yemişdən.

Əlində bayda gəlin,
Durubdu çayda gəlin,
Tanrı mətləbin versin,
Bu gələn ayda gəlin.

Aşiq gəlir sazı var,
Qəmzəsi var, nazı var,
Hər baharın bir qışı,
Hər qışın bir yazı var.

Sözü gözdən alan var,
Zülfün üzə salan var,
Gözəl oğlan, tez böyü,
Gözü yolda qalan var.

Üzər göldə sonalar,
Sonam, gələr can alar,
Əhd-peyman bağlayaq,
Qoy sevinsin analar.

Arı güldən bal ovlar,
Ovçular maral ovlar,
Gözün gözümə dəydi,
Cana saldı yalovlar.

Araz axar, burular,
Suyu daşda durular,
Ürəkdə arzun olsa,
Sənə də toy qurular.

Dəryada çıraq yanar,
Baxdıqca iraq yanar,
Yar yarına qovuşsa,
Dost gülər, qıraq yanar.

Aşiq, əldə saz apar,
İşvə gətir, naz apar,
Qışda adaxlanmısan,
Toyun elə, yaz apar.

Ələklər, ay ələklər,
Çırmansın ağ biləklər,
Xəbər getsin dostlara,
Hasil oldu diləklər.

Bizdə olan gözəllər,
Bağ-bağçanı bəzərlər,
Nişan günü süfrəyə,
Şirin şərbət düzərlər.

Dağ üstə boran gəlir,
Ay dolanır, gün gəlir,
Atın dördnala çapır,
Arxamda duran gəlir.

Mən aşiqəm gün gəlir,
Ay dolanır, gün gəlir,
Gözlərin aydın olsun,
Nişanlın bu gün gəlir.

TOY NƏĞMƏLƏRİ

Mübarək, ay mübarək!

Bu gecə ay doğacaq,
 Mübarək, ay mübarək!
 Cavanlar oynayacaq,
 Mübarək, ay mübarək!
 Bir yaman qaynanam var,
 Mübarək, ay mübarək!
 O məni qoymayacaq,
 Mübarək, ay mübarək!

Dolanar il, yaz olar,
 Mübarək, ay mübarək!
 Gecələr ayaz olar,
 Mübarək, ay mübarək!
 Uzaqda qız sevənlər,
 Mübarək, ay mübarək!
 Həmişə nasaz olar
 Mübarək, ay mübarək!

Ay qız, tələs yoluna,
 Mübarək, ay mübarək!
 Sığal ver öz telinə,
 Mübarək, ay mübarək!
 Dəstə səni gözləyir,
 Mübarək, ay mübarək!
 Tez ol min at belinə,
 Mübarək, ay mübarək!

Ay qız dam üstə çıxma,
 Mübarək, ay mübarək!
 Özünü dama sıxma,
 Mübarək, ay mübarək!
 Mənə baxan gözünlə,
 Mübarək, ay mübarək!
 Ölləm, özgəyə baxma!
 Mübarək, ay mübarək!

Ay qız nənəni səslə,
 Mübarək, ay mübarək!

Danışma özgə kəslə,
 Mübarək, ay mübarək!
 Sən mənim olacaqsan,
 Mübarək, ay mübarək!
 Böyüginən həvəslə,
 Mübarək, ay mübarək!

Ay qız, mən baxa-baxa,
 Mübarək, ay mübarək!
 Su üçün getmə arxa,
 Mübarək, ay mübarək!
 Bizim görüşümüzdən,
 Mübarək, ay mübarək!
 Nə var bilmirəm, xalxa,
 Mübarək, ay mübarək!

Lo-lo

Evdən evə işıqdı,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.
 Məcməyi dolu qaşıqdı,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.

Bizim oğlan neyləsin,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.
 Sizin qızlar aşığıdı,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.

Evlərə gün düşənə,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.
 Alma qoydum nişana,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.

Qara yaylıq yaraşır,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.
 Yardan ayrı düşənə,
 Lo-lo, lo-lo, ha lo-lo.

Ay ləli

Pəncərənin milləri, ay ləli qurbanın olum,
 Açılıb qızıl gülləri, ay ləli, yar ləli.
 Yar ləli, yar ləli...
 Oğlanı yoldan eylər, ay ləli, qurbanın olum,

Qızın şirin dilləri, ay ləli, yar ləli.
Yar ləli, yar ləli...

Pəncərəni bağlama, ay ləli, qurbanın olum,
Mən gedirəm ağlama, yar ləli, yar ləli.
Yar ləli, yar ləli...

Gedib yenə gələrəm, ay ləli, qurbanın olum,
Özgəyə bel bağlama, ay ləli, yar ləli.
Yar ləli, yar ləli...

Sonalar, sonalar ...

Dəstəbaşçı:

Bu gün ayın üçüdü,
Girmə bostan içidi,
Dodaqların xam şəkər,
Dilin badam içidi.

Hamı:

Sonalar, sonalar,
Göl üstünə qonarlar.

Dəstəbaşçı:

Mənim yarım sarı laçın,
Fələk qoymur qəddim açım,
Qoy səni götürüm qaçım.

Hamı:

Sonalar, sonalar,
Göl üstünə qonarlar.

Dəstəbaşçı:

Gələndə bizdən gələsən,
Şirin heyvanı dərəsən,
Sən mənə qurban olasan.

Hamı:

Sonalar, sonalar,
Göl üstünə qonarlar.

Dəstəbaşçı:

Gələndə sizdən gəlmərəm,
Şirin heyvanı dərmərəm,
Mən sənə qurban olmaram.

Hamı:

Sonalar, sonalar,
Göl üstünə qonarlar.

Dəstəbaşçı:

Evlərə qatar məni,
Qul eylər satar məni,
Vəfalı yarım olsa,
Axtarar tapar məni.

Hamı:

Sonalar, sonalar,
Göl üstünə qonarlar.

Dəstəbaşçı:

Sən mənim gözəl yarım,
Bayramdı bəzən, yarım,
Qızıldan, ya gümüşdən,
Nişanı düzən yarım.

Hamı:

Sonalar, sonalar,
Göl üstünə qonarlar.

Ay oğlan

Su atdım yara dəydi,
Qolum divara dəydi,
Ağzımda dilim yansın,
Nə dedim yara dəydi.

Toy elə gəlim toyuna, ay oğlan,
Adaxlın qurban boyuna, ay oğlan.

Gedib gəlmək ilə yolu ağartdım,
Sarı başmaq ilə həsri saraltdım,
Məni aldın, düşmən gözün çıxartdın.

Toy elə gəlim toyuna, ay oğlan,
Adaxlın qurban boyuna, ay oğlan.

Oturmuşdum səkidə,
Ürəyim səksəkidə,
Bir qızıl alma gəldi,
Bir qızıl nəlbəkidə.

Toy elə gəlim toyuna, ay oğlan,
Adaxlın qurban boyuna, ay oğlan.

Qalmışam

Evləri burda yoxdu,
Köçübdü, burda yoxdu,
Canım necə can versin,
Can alan burda yoxdu.
Pəri-pəri pərvərdigar,
Pərvaz olmuşam
Əlini ver əlimə
Dalda qalmışam.

Qardaş gəlir meşədən,
Qəlyanı var şüşədən,
Yarım bir köynək tikib,
Yaxası bənövşədən.
Pəri-pəri pərvərdigar,
Pərvaz olmuşam
Əlini ver əlimə
Dalda qalmışam.

Qardaş, başına dönüm,
Qələm qaşına dönüm,
Yalnız səni demirəm,
Gəlin, başına dönüm.
Pəri-pəri pərvərdigar,
Pərvaz olmuşam
Əlini ver əlimə
Dalda qalmışam.

Yarpaqları

Başına qoyubdu qızıldan teşti,
Fırlana-fırlana çayları keçdi,
Yarı göyçək olan neylər behiştü.
Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Samavar almışam o tay malıdı,
Üstünə saldığım tirmə şalıdı,
Qızıma göz tikmə, özgə malıdı.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Qarabağda talan var,
Zülfün üzə salan var,
Gedirsən, tez qayıt gəl,
Gözü yolda qalan var.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Qarabağın üzümü,
Yola tıkdım gözümü,
Nə gedən var, nə gələn,
Kimə deyim sözümü.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Pəncərə neçə bənddi,
Sana gör neçə bənddi,
Düşəsən mən tək dərdə,
Görəsən necə dərdi.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Bu gələn yar olaydı,
Əlində nar olaydı,
İkimiz bir köynəkdə,
Yaxası dar olaydı.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Bu gələn yar özüdü,
Gözü ceyran gözüdü.
Bir baxdım tanımadım,
Bir baxdım yar özüdü.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Durma qapı dalında,
Gözüm qaldı xalında,
Gedim anama deyim,
Gəlib qalım yanında.

Basma, basma bağları,
Saraldı yarpaqları.

Süpür evin yanını,
 Oğlan görsün yarını,
 Oğlan yarın görəndə
 Versin şirin canını.
 Basma, basma bağları,
 Saraldı yarpaqları.

Dəryada fanaram mən,
 Od tutub yanaram mən,
 Qaş altdan göz eləmə,
 Arifəm qanaram mən.
 Basma, basma bağları,
 Saraldı yarpaqları.

Dərya dolu lililən,
 Yarım oynar gülilən,
 Qurban olum yarıma,
 Məni saxlar dililən.
 Basma, basma bağları,
 Saraldı yarpaqları.

Xırmanda şana qaldı,
 Sancıldı şana qaldı,
 Oğlanın əl dəsmalı
 Qızda nişana qaldı.
 Basma, basma bağları,
 Saraldı yarpaqları.

Adaxlın hanı?

Evlərə gün düşənə,
 Alma qoydum nişana,
 Qara yaylıq yaraşır
 Yardan ayrı düşənə.
 Bağçalar barı,
 Heyvalar narı,
 Qardaş, başına dönüm,
 De, bəs adaxlın hanı?

Simavarım söküldü,
 Çayı yerə töküldü,
 Sizin bağın bülbülü
 Bizim bağa töküldü.

Bağçalar barı,
Heyvalar narı,
Qardaş, başına dönüm,
De, bəs adaxlın hanı?

Mir Həsənin bağları,
Şaqqıldar yarpaqları,
Şeh düşmüş gülə bənzər
Yarımın dodaqları.

Bağçalar barı,
Heyvalar narı,
Qardaş, başına dönüm,
De, bəs adaxlın hanı?

Atdandı, xan əzizim,
Ardınca qaldı gözüm,
Yolda yoldaşın qurban,
Evə gələndə özüm.

Bağçalar barı,
Heyvalar narı,
Qardaş, başına dönüm,
De, bəs adaxlın hanı?

Sərnici düz qoysana,
Bu yana üz qoysana,
Məni sənə verməzlər,
Dilini düz qoysana.

Bağçalar barı,
Heyvalar narı,
Qardaş, başına dönüm,
De, bəs adaxlın hanı?

İstəkanım bir dəstdi,
Dəsti də mənə bəsdı,
Sağ gözüm yara qurban,
Sol gözüm mənə bəsdı.

Bağçalar barı,
Heyvalar narı,
Qardaş, başına dönüm,
De, bəs adaxlın hanı?

Maşallah

Mənim yarım yar deyil,
Tərkin qılsam ar deyil,
Get başına çarə qıl,
Dünya gəndi, dar deyil.
 Ey gülü maşallah,
 Qardaşım əsgər gedib,
 Gələcək inşaallah.

Pəncərənin milin çək,
Yandır, onun külün çək,
Qohuma qız verənin
Əngin ayır, dilin çək.
 Ey gülü maşallah,
 Qardaşım əsgər gedib,
 Gələcək inşaallah.

Çıxdım təndir üstünə,
Baxdım yarın şəstinə,
Əlində bir dəstə gül,
Atdı sinəm üstünə,
 Ey gülü maşallah,
 Qardaşım əsgər gedib,
 Gələcək inşaallah.

Aya bax necə gedir,
Günə bax necə gedir,
Şərfi salıb boynuna,
Yara bax necə gedir.
 Ey gülü maşallah,
 Qardaşım əsgər gedib,
 Gələcək inşaallah.

Gəlin nəğmələri

Qızı görməyə gedən oğlan bacısı oxuyur:
 Çaylar daşır lil gəlir,
 Dəstə-dəstə gül gəlir.
 Güllərin birin üzəydim,
 Saçlarıma düzəydim,

Qardaşımın toyunda
Oturub-durub süzəydim.

Ay, aya bax, necə gedir,
Su gəldi bürüdü yolların, a gəlin!
Ay yorulub gecə gedir
Su gəldi bürüdü yolların, a gəlin!
Kağızdan ağdı qolların, a gəlin!

Ay qardaşın gül toyuna,
Su gəldi bürüdü yolların, a gəlin!
Ay başlarda xonça gedər,
Su gəldi bürüdü yolların, a gəlin!
Kağızdan ağdı qolların, a gəlin!

Ay toy elə gəlim toya,
Su gəldi bürüdü yolların, a gəlin!
Qurbanam bu şümşad boya,
Su gəldi bürüdü yolların, a gəlin!
Kağızdan ağdı qolların, a gəlin!

Elçilikdən sonra qızlar bir yerə toplaşib aşağıdakı mahnıları oxuyurlar:

Su içində milçəyəm, tello,
Əl vurma köynəkçəyəm, tello,
Hamıya çirkin olsam, tello,
Öz yarımaya göyçəyəm, tello!
Aman tello, tello can, tello,
Yarım tello, tello can, tello!

Araz üstə, buz üstə, tello,
Kabab yanar köz üstə, tello,
Qoy məni öldürsünlər, tello,
Bir alagöz qız üstə, tello!
Aman tello, tello can, tello,
Yarım tello, tello can, tello!

Oğlan evindən nişana gələn arvadlar oxuyurlar:

Çayda balıq tordan keçər, gəlmişik,
Hər bulaqdan qız su içər, gəlmişik,
Oğlan sevib, biz görməyə gəlmişik,
Söz almağa, söz verməyə gəlmişik.

Gəlmişik qız obasına, gəlmişik,
Salam verək babasına, gəlmişik,

Kiçik qızın həvəsinə gəlmişik,
Yarın camalın görməyə gəlmişik.

Oğlanın bacıları oxuyurlar:

Al almağa gəlmişik,
Şal almağa gəlmişik,
Biz oğlan bacısıyıq,
Aparmağa gəlmişik.

Qızın bacılarının cavabı:

Al almağa qoymarıq,
Şal almağa qoymarıq,
Biz qızın bacısıyıq,
Aparmağa qoymarıq.

Gəlinin beli bağlananda yengə deyir:

Qızım, qızım, qız gəlin,
İnciləri düz gəlin,
On iki oğul istərəm,
Son beşiyi qız gəlin.

Gəlini bəzəndirən arvad (məşşata) oxuyur:

Ay xeyir-dua qıza verin,
Ay sürməni gözə verin,
Ay xınanı yaxın əlinə,
Xəbər getsin obasına, elinə.

Ay yollayın oğlan evinə,
Ay onu saxlasın yaradan, yaradan,
Yaxşı çıxıbdı baxtına, rastına,
Xəbər getsin qohumuna, dostuna.

Qızın anası oğlan evindən gələn qız-gəlinə deyir:

Bu gecə xanım bacı bizə qonaqdı,
Sabahdan gəlin gedir yolu iraqdı,
Bu evdən o evə mənzil uzaqdı,
Xeyir-dua verin, açılsın baxtı.

Yeri-yeri, bəstə boyuna qurban,
O yaraşığına, suyuna qurban,
Yeri-yeri, baxım, qəlbim açılsın,
Adaxlına qurban, toyuna qurban.

Oğlan evindən qızı aparmağa gələn qadınlar deyirlər:

Qızıl güllər koldadı,
Əl çatmayan qoldadı,

Hamı – Vermişik, ağlatmışıq, ağlatmışıq,
Biz sizi aldatmışıq, aldatmışıq, –

deyərək oğlan adamlarına cavab verirlər. Bundan daha başqa bir çox mahnılar oxuyurlar. Gəlin gələndən sonra yenə də oğlan evində cavan qız və gəlinlərdən ibarət dəstə gəlinin yanında oturur. Həmin dəstə qızın yanına gələn yengeni oynatmaq üçün belə oxuyur:

Sizdə də ələk, bizdə də ələk,
Yengəyə kələk, dursun oynasın.

Sizdə də kürək, bizdə də kürək,
Yengəyə deyək, dursun oynasın.

Sizdə də duvaq, bizdə də duvaq,
Yengeni döyək, dursun oynasın.

Oğlanın bacısını da oynatmaq üçün həmin dəstə oxuyur:

Qayçını atdım taxçaya cingildəsin, yar hey...
Çağırın oğlan bacısın dingildəsin, yar hey...

Gəlini oynatmaq istəyəndə yenə həmin dəstə oxuyur:

Əl vurun, gəlin oynasın,
Topuğun güllər bürüsün,
Bu gəlinin xoş qədəmi,
Bizim elləri bürüsün.

Qızı oğlan evinə yola salanda anası xeyir-dua verib oxuyur:

Xəbər gəldi mən xoşbəxtə,
Qızım, səni yola sallam,
Atannan mən rəxtxab allam,
Get, səni saxlasın Tanrım.
Qızım, xoş getdin, xoş getdin,
Əcəb ellərə tuş getdin!

Cer-cehizin vurmuş yükə,
Cilovların çəkə-çəkə,
Karvanın çıxacaq dikə,
Qızım, xoş getdin, xoş getdin,
Əcəb ellərə tuş getdin!

Gəlin oğlanın qapısına çatanda qaynana onun ayağı altında üzərlik yandırır deyir:

Üzərliklər çırtlasın,
Yaman gözlər partlasın!

Sonra oğlanın bacısı mahnı oxuya-oxuya oynayır:

Ay yollara gül döşəyin,
Yol açın, gəlin gəlir,
Gün olsun, güldən deyin,
Yol açın, gəlin gəlir!

Qardaşın gül toyudu,
Yol açın gəlin gəlir,
Mübarək olsun deyin,
Yol açın, gəlin gəlir!

Dağları yaylım-yaylım,
Toyun mübarək olsun!
Düzündə necə qalım,
Toyun mübarək olsun!

Görün gözümə bir də,
Toyun mübarək olsun!
Qardaş, qadanı alım,
Toyun mübarək olsun!

Sirəm, sirəm söyüdlər,
Toyun mübarək olsun!
Sümək duran atdılar,
Toyun mübarək olsun!

Yüz igidin içində,
Toyun mübarək olsun!
Qardaşımın adı var,
Toyun mübarək olsun!

Bunun dalınca bir dəstə qız-gəlin aşağıdakı mahnını oxuyur:

Çəltiklər dirçəlibdi, ay mübarək,
Sünbüllər incəlibdi, ay mübarək,
Bu gün qəribə toydu, ay mübarək,
Bizə gəlin gəlibdi, ay mübarək!

Suyu arxa yönəltdik, ay mübarək,
Çaya, bostana gətdik, ay mübarək,
Evin var olsun fələk, ay mübarək,
Axır xoş günə yetdik, ay mübarək,

Bu çayların sonası, ay mübarək,
Sular üstə qonası, ay mübarək,
Biz də toya gəlmişik, ay mübarək,
Hanı cavan anası, ay mübarək!

Oğlanın anası deyir:

Ay gül, xaşxaşdı gəlin,
Ay huşdu-başdı gəlin,
Bizim bu ev, bu ocaq,
Sənə peşkaşdı, gəlin!

Gəlinə xoşgəldin deyin,
Yollara xoşgəldin deyin,
Gəlinin ağ üzündəki,
Xallara xoşgəldin deyin.

Gəlin deyər, “hanı bacım?”
Su üzündə qalıb saçım,
Baldızındı sənin bacın,
Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Gəlin deyər, “hanı atam?”
Qoyunu quzuya qatam.
Qaynatandı sənin atan,
Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Oğlanın bacısı əlavə edir:

Gəlin deyər, “hanı anam?”
Yaxılmamış qalıb xınam,
Qaynanandı sənin anan,
Gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin!

Gərdəyin dalında oğlan evi tərəfindən olan yengə aşağıdakı mahnını oxuyur:

Ay gəlin, evlər ayrıdır,
Əylən gəlin, əylən gəlin!
Bizim elin adətini
Öyrən gəlin, öyrən gəlin!

Ay bu gecə tez doğacaq,
Əylən gəlin, əylən gəlin!
Ay, bacılar oynayacaq,
Öyrən gəlin, öyrən gəlin!

Ay, ata evi dar olar,
Əylən gəlin, əylən gəlin!
Ay, qaynana kar olar,
Öyrən gəlin, öyrən gəlin!

Ay, qayğına qalmasalar,
Əylən gəlin, əylən gəlin!

Ay, sana baxan yar olar,
Öyrən gəlin, öyrən gəlin!

Ay, gəlin var işsiz durar,
Əylən gəlin, əylən gəlin!
Ay, gəlin var evlər qurar,
Öyrən gəlin, öyrən gəlin!

Qız-gəlinlər qaynana üstünə düşərlər:
– Xala, birini də sən de!

Qaynana bu zaman aşağıdakı mahnını oxuyur:

Almanı alma, gəlin,
Al, yerə salma, gəlin,
Evlərdə çox söz olar,
Ürəyinə salma, gəlin.
Almanı al, almanı al,
Almanı alma, gəlin!

Su gələr bəndə dəyər,
Kəkilin kəməndə dəyər,
Səndəki o zabıtə
Lap bizim bu kəndə dəyər.
Almanı al, almanı al,
Almanı alma, gəlin!

Ay gəlin, gözüm gəlin,
İşlərəm özüm, gəlin,
Neyləsin qaynanası,
Təzədi bizim gəlin.
Almanı al, almanı al,
Almanı alma, gəlin!

Bəyin tərifi

Qismətinmiş sənin güllər butası,
Sən olasan doqquz oğul atası,
Dursun xələt versin bəyin atası.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Obaşdan gəlmişəm sənin toyuna,
Anan qurban olsun uca boyuna,
Bir də gələk yoldaşının toyuna.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Bir əl çalın, xublar düşsün oyuna,
Mən qurbanam bəyin uzun boyuna,
Biz də gələk soldışının toyuna.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Əyninə geymisən sürməli bəsti,
Qulaq as, əzizim, gör bu nə sədi,
Gəlib xələt versin qoy bəyin dostu.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Əlvandır əlində bəyin xınası,
Bu toyun ellərə düşüb sədası,
Bizə xələt versin bəyin anası.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Səninlə olaydım mən yol yoldaşı,
Ayağına dəyməsin yolların daşı,
Dursun xələt versin bəyin qardaşı.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Haca gedər hacıların hacısı,
Yaman olur şirin dilin acısı,
Dursun xələt versin bəyin bacısı
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Əlimdə çalırım sədəfli sazı,
Mən kimə eyləyim bu ərkinazı,
Bizə xələt versin göyçək bəy özü.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Dəryada oynayar Nuhun gəmisi,
Asta çal balabançı, eşit bu səsi,
Bizə xələt versin bəyin əmisi.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Xonçaya düzərəm qəndi, noğulu,
Allah özün saxla belə oğulu,
Bizə xələt versin əmisi oğlu.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Göldə üzür ördəklərin dəstəsi,
Səfalıdı bu yerlərin zəmisı.
Dursun xələt versin bəyin bibisi.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Qoyunlarda qoyunların alası,
Gözəl olar “bənəvişin” balası,
Dursun xələt versin bəyin xalası.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Qızılgülü dəstə-dəstə tutası,
Həvəslənib yar yarına atası,
Dursun xələt versin bəyin dayısı.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Əlinə alıbdı bir gül dəstəsi,
Baxdıqca hamının gəlir həvəsi,
Bizə xələt versin bəyin yeznəsi.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Əlində tutubdur o qızılquşu,
Kəklik sövdasıyla anar dağ-daşı,
Dursun xələt versin qohum-qardaşı.
Görüm, a bəy, toyun mübarək,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Camalı mat qoyub ayı, ulduzu,
Görüm halal olsun çörəyi, duzu,
Xələt versin bizə bəyin baldızı.
Görüm, a bəy, toyun, mübarək olsun,
Sağdışın, soldışın, elin var olsun!

Duvaqqapma mərasimi

Toyun ertəsi günü bəy evinin adamları gəlinin başına toplaşib duvaqqapma mərasimi keçirərlər.

Aparıcı:

Gəlin deyər: – Hanı atam,
Qoyunu quzuya qatam?

Qızlar xoru:

Qaynatandı sənin atan,
Ay gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin,
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.

Aparıcı:

Gəlin deyər: – Yox qardaşım,
Dağılıbdı yar-yoldaşım.

Qızlar xoru:

Qaynındı sənin qardaşın,
Ay gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin,
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.

Aparıcı:

Gəlin deyər: – Hanı anam?
Kəsilməmiş qalib hanam.

Qızlar xoru:

Qaynanandı sənin anan,
Ay gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin,
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.

Aparıcı:

Gəlin deyər: – Hanı mirzə,
Sözlərimi yazıb düzə.

Qızlar xoru:

Dağlarda əkilib mərzə,
Göyərrib qalxıbdı dizə,
Böyük qaynın sənə mirzə
Ay gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin,
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.

Aparıcı:

Gəlin deyər: – Yoxdu bacım,
Başımnan alıblar tacım.

Qızlar xoru:

Baldızındı sənin bacın,
Ay gəlin, xoş gəldin, xoş gəldin,
Bizim evə tuş gəldin, tuş gəldin.

Qızlar xoru:

Gəlin gəldi, nə gətirdi?

Aparıcı:

Yorğanla-döşək gətirdi.

Qızlar xoru:

Yerində, yurdunda qayım-qədim olsun.

Qızlar xoru:

Gəlin gəldi, nə gətirdi?

Aparıcı:

Yaxşı qab-qacaq gətirdi.

Qızlar xoru:

Dəstərxanı açıq, nehrəsi yağlı orsun.

Qızlar xoru:

Gəlin gəldi, nə gətirdi?

Aparıcı:

İçi dolu sandıq gətirdi.

Qızlar xoru:

Geyim-keçimi bol olsun.

Qızlar xoru:

Gəlin gəldi, nə gətirdi?

Aparıcı:

Bəyimizə buxça gətirdi.

Səhhəti-vücut olsun.

Qızlar xoru:

Gəlin gəldi, nə gətirdi?

Aparıcı:

Özüylə ruzu gətirdi.

Ayağı sayalı olsun.

Qızlar xoru:

Gəlin gəldi, nə gətirdi?

Aparıcı:

Təmiz ad, ismət gətirdi.

Qızlar xoru:

Başımız uca olsun.

HALAYLAR**Ay lo-lo-lo-lo**

Halay başçılarından biri:
 Çəkin, halay düzülsün,
 Xumar gözlər süzülsün,
 Kim halaya girməsə,
 Əli yardan üzülsün.

I dəstə:
 Ay lo-lo-lo-lo.

II dəstə:
 Ya ləy-le.

I dəstə:
 Məktub yazıb yolladım.

II dəstə:
 Ay lo-lo-lo-lo-lo,
 ya ləy-le,
 Suya saldım yolladım
 ya ləy-le
 Ay özüm gələ bilmədim,
 Ay, salam-dua yolladım.

I dəstə:
 Ay dəstə çubuq dərərlər,
 Ay yarpaq üstə sərərlər.
 Ay xoş o qızın halına,
 Ay istəyinə verərlər.

II dəstə:
 Ay məktub yazdım qarasız,
 Ay dərdə düşdüm çarəsiz.
 Ay quşdar, mənim dilimdən,
 Ay yarımaya yalvarasız.

Hamı:
 Ay gül baxçadanı yolum var,
 Anam qoymur gəlim yar.
 Demə ki, bivəfasan,
 Sənə qurban olum yar.

Ya lə-li, yar düymələri mərcan

I dəstə:

Ya lə-li, balaca püstə mənəm,

II dəstə:

Ya lə-li, yar düymələri mərcan.

I dəstə:

Ya lə-li, püstəni istəmərəm.

II dəstə:

Ya lə-li, yar düymələri mərcan.

I dəstə:

Ya lə-li, hər igid oğlana,

II dəstə:

Ya lə-li, yar düymələri mərcan.

I dəstə:

Ya lə-li, özümü bəsləmərəm,

II dəstə:

Ya lə-li, yar düymələri mərcan.

İncidən üzülmüşəm,
Mərcana düzülmüşəm,
Ala papaq, boz oğlan
Mən sənə yazılmışam.

I dəstə:

Narınca bax, narınca,
Saraldı saralınca.
Məndə ürək qalmadı,
Səndən bir söz alınca.

II dəstə:

Ağac başında qora,
Yar gəlir salxım qıra.
Dedim gülüb oynaram,
Bilmədim, düşdüm tora.

Ha ləli, halayı döndər bəri

I dəstə:

Ha ləli, yeri-yeri gəlirəm.

II dəstə:

Ha ləli, halayı döndər bəri.
Ha ləli, qolları düymələrəm.

Ha ləli, aç qolları mən girim,
Ha ləli, uzaq yerdən gəlirəm.

Yeri-yeri düşən yar,
Yeni işə düşən yar.
Elçiləri kəsübdür,
Özü elçi düşən yar.

İynə sancdım divara,
Elçi göndərdim yara.
Elçi macal vermədi,
Mən elçiyəm o yara.

Yaşıl yarpaq, qızılgül

I dəstə başcısı:

Oymaqdan, ay oymaqdan,
Öldüm xına qoymaqdan
Barmaqlarım yanıbdı,
Çubuğa od qoymaqdan.

Hamı (əl çala-çala):

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

II dəstə:

Sandıq üstə gəzərəm,
Xırda şahı düzərəm.
Mən bu elin qızıyam,
Qəriblikdə gəzərəm.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Yük altdan zəli çıxdı,
Zəlinin dili çıxdı.
Qardaş, boyuna qurban
Aldığın dəli çıxdı.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Yeri-yeri eşiqinə,
Mən baxım yerişinə.
İpək olum dolanım,
Xəncəlinin gümüşünə.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Yeri-yeri at gətir,
Yüqən apar, tut gətir,
O yerin sovqatından
Bir qutuya tut gətir.

Məcməyidə üzüm var,
Üzüm, səndə gözüm var.
Evdəki üç bacının
Kiçiyində gözüm var

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Qarabağda bağ olmaz,
Qara salxım ağ olmaz,
Qonşuda qız sevənin
Ürəyində yağ olmaz.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Köynəyi yaşıl oğlan
Gey-gəl, yaraşır oğlan.
Anam sənə qız verməz
Götür məni qaç, oğlan.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

İynə-sap mizin üstə,
Ağ köynək dizim üstə.
Sətin alsın göndərsin,
Tikməyi gözüm üstə.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

O taydan əl eyləmə,
Könlümü al eyləmə,
Sən mənimsən, mən səninin,
Özgə xəyal eyləmə.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Qızıl gülsən, butasan,
Dostu əziz tutasan,

Mən o güldən deyiləm,
İyləyəsən, atasan.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Qızıl quşum göydədi,
Qanadları yerdədi.
Qurban olum yarımə,
Yarım qərib yerdədi.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Gəlinə bax, gəlinə,
Əlin vurub belinə,
Gəlinə söz deməyin,
Qaçıb gedər elinə.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Mənim yarım naşıldı,
Naşılının başıldı,
Atlananda bəy oğlu,
Düşəndə yüzbaşıldı.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Ağac atdım ağaca,
Ağac düşdü yamaca.
Qardaşım bir qız sevib,
Qaş, gözü balaca.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Süd üstü qaymaq gərək,
Qaymağı yaymaq gərək,
Bəzi-bəzi qızların
Cilovun yığmaq gərək.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılgül.

Dəyirman üstü çiçək,
Oraq gətir gəl biçək,

Qardaş, adaxlıvı gördüm,
Uzunboy, qarabirçək.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılıgül.
Miçətkəni qurmuşam,
Daldasında durmuşam,
Burdan keçən ceyranın
Ürəynə ox vurmuşam.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılıgül.
O tayda binə gəlləm,
Gedərəm yenə gəlləm,
Bir də yarımı görsəm,
İmana, dinə gəlləm.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılıgül.
Tut ağacı boyunca,
Tut yemədim doyunca
Yarı xəlvətdə gördüm,
Danışmadım doyunca.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılıgül.
Sərçələr cəh-cəh edər,
Həyəti palçıq edər,
Nədənsə kiçik bacım
Hər dəfə acıq edər.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılıgül.
Balaca cib bıçağı,
Oldum yarın naçağı,
Bir səhər gəl, bir axşam,
Bir də günorta çağı.

Hamı:

Yaşıl yarpaq, qızılıgül.

HAXIŞTALAR

Araz qırağı çiçək, haxıştə,
 Orağ götür gəl biçək, haxıştə.
 Qardaş, nişanlın gördüm, haxıştə,
 Üzündə yumru birçək, haxıştə.

Ağ sənək ağzı burma, haxıştə,
 Doldurub dalda durma, haxıştə.
 Qardaş nişanlın gördüm, haxıştə,
 Ağzında dili xurma, haxıştə.

Ağ dəvənin gözləri, haxıştə
 Yerə dəyir dizləri, haxıştə.
 Qaraların qızları, haxıştə
 Kəbin kəsir özləri, haxıştə.

Aşığam ələmim var, haxıştə,
 Qızıldan qələmim var, haxıştə
 Yaxın gələ bilmirəm, haxıştə
 Uzaqdan salamım var, haxıştə.

Alma atdım nar gəldi, haxıştə
 Kətan köynək dar gəldi, haxıştə,
 Qarıya kölgə düşdü, haxıştə,
 Elə bildim yar gəldi, haxıştə.

Armud ağacı haça, haxıştə,
 Əlim dolaşdı saça, haxıştə.
 Qardaşa qurban olum, haxıştə,
 O gəlir qaça-qaça, haxıştə.

Ağ dəvə düzdə qaldı, haxıştə,
 Yüku Təbrizdə qaldı, haxıştə.
 Oğlanı dərd apardı, haxıştə,
 Dərmanı qızda qaldı, haxıştə.

Araqçının haşımı, haxıştə,
 Hara qoyum başımı, haxıştə,
 Səni mənə verməzlər, haxıştə,
 Tökmə gözün yaşını, haxıştə.

Ağ alma, qızıl alma, haxıştə
 Yol boyu düzül alma, haxıştə
 Ya mənə muradım ver, haxıştə,
 Ya məndən üzül, alma, haxıştə.

Bu dərə, uzun dərə, haxışta,
Getdikcə uzun dərə, haxışta.
Burda bir bağ salmışam, haxışta,
Dost gələ üzüm dərə, haxışta.

Bağımızda göy xiyar, haxışta,
Boyun boyuma uyar, haxışta.
İkimiz bir cüt sona, haxışta,
Ayırmağa kim qıyar, haxışta.

Qardaş atın beş olsun, haxışta,
Əlin tərən quş olsun, haxışta.
Hər hayana gedəndə, haxışta,
İman yoldaşın olsun, haxışta.

Qardaş atın nalıyam, haxışta,
Üstü ipək xalıyam, haxışta.
Bir də mənə can demə, haxışta,
Mən özgələr malıyam, haxışta.

Qapımızda qələmə, haxışta,
Quzu tək mələmə, haxışta.
Məni sənə verməzlər, haxışta
Özün həlak eləmə, haxışta.

Qapımızda cüt qalaq, haxışta,
Qırın birin bir alağ, haxışta.
Qardaşına demişik, haxışta,
Anasına yalvarağ, haxışta.

Qızılgül oyum-oyum, haxışta
Dərim qoynuma qoyum, haxışta.
Yağış yağar yer doymaz, haxışta
Mən səndən necə doyum, haxışta.

Qab-qacağım rəfdədi, haxışta,
Hərə bir tərəfdədi, haxışta
Hər gün gördüyüm yarı, haxışta,
Görmürəm bir həftədi, haxışta.

Qardaşın ağ atı var, haxışta
Cibində manatı var, haxışta.
Qardaşa qurban olum, haxışta,
Hər yerdə hörməti var, haxışta.

Qızıl iynənin sapı, haxışta,
Görünür bizim qapı, haxışta.
Yarı yardan eləyən, haxışta,
Dolansın qapı-qapı, haxışta.

Qızıl üzük laxladı, haxışta,
Verdim anam saxladı, haxışta.
Əziz gün, əziz gecə, haxışta,
Yar məni qabaqladı, haxışta.

Qoyun gəlir meşədən, haxışta,
Südü verir şişədən, haxışta.
Bacı, bir yar sevmişəm, haxışta,
Bıqları bənövşədən, haxışta.

Dağları gəzdim gəldim, haxışta,
Daşını düzdüm gəldim, haxışta.
Yarı bivəfa gördüm, haxışta,
Əlimi üzdüm gəldim, haxışta.

Evləri dağa gedir, haxışta,
Qar yağa-yağa gedir, haxışta.
Əlində güllü dəsmal, haxışta,
Gül yığa-yığa gedir, haxışta.

Evimiz yol üstüdi, haxışta,
Ordan çıxan tüstüdü, haxışta.
Bir səhər gəl, bir axşam, haxışta,
Görən desin dostudu, haxışta.

Əmim oğlu elinə, haxışta,
Şal yaraşır belinə, haxışta.
Əmisi qızı qurban, haxışta,
Qələm tutan əlinə, haxışta.

İstəkani noxudu, haxışta,
Evdə qonaq çoxudu, haxışta.
Qonaqların içində, haxışta,
Bircə qardaş yoxudu, haxışta.

Köynəyi tikən ölsün, haxışta,
Qəddini bükən ölsün, haxışta.
Mən sənə göz dikmişdim, haxışta,
Sənə göz dikən ölsün, haxışta.

Məktubu saldım yola, haxışta,
Gözlərim dola-dola, haxışta.
Dolma gözlərim, dolma, haxışta,
O gələn qardaş ola, haxışta.

O tayda yatan oğlan, haxışta,
Köynəyi kətan oğlan, haxışta.
Nişanlın apardılar, haxışta,
Bixəbər yatan oğlan, haxışta.

AĞILAR

Əziziyəm, bu dağa,
 Ellər köçər bu dağa,
 Elə ki mən dözüürəm,
 Kimsə dözməz bu dağa.

Əzizim, yanar oda,
 Pərvanə yanar oda,
 Dərdimi dağa desəm,
 Od tutar yanar o da.

Bahasız daşdı dünya,
 Çürük ağaşdı dünya,
 Kimə deyim dərdimi,
 Bütün qan-yaşdı dünya.

Mən aşiqəm, yad ola,
 Ya tökülə, ya dola,
 Qorxuram düşəm öləm,
 Ağlayanım yad, ola.

Dedim sonam ağlama,
 Qara çarğat bağlama,
 Öz dərdim mənə bəsdı,
 Sən ürəyimi dağlama.

Gedərəm Ərzuruma,
 Dözərəm hər zülümə,
 Yazaram göz yaşımlla,
 Gedərəm, ərzə Ruma.

Əzizim, hana-hana,
 Əlləri şana-şana,
 Tərk etdi bu dünyanı,
 Qoymadı bir nişana.

Çıxdım dağlar başına,
 Yazı yazdım daşına,
 Gələn-gedən oxusun,
 Nələr gəldi başıma.

Aşiq itkin diyara,
 Xalın itkindi yara.

Səni məndən edəni,
Düşsün itkin diyara.

Əzizim, qala yerdə,
Bürç yerdə, qala yerdə,
Qorxuram düşüb öləm
Cənazəm qala yerdə.

Ovçular duran yerdə,
Yay-oxun quran yerdə,
Görüm əlin qurusun,
Mənə ox vuran yerdə.

Xoruz ban verən yerdə,
Yaram qan verən yerdə,
Ana gəlsin yetişsin,
Oğul can verən yerdə.

Əzizim, tikə-tikə,
Doğrandım tikə-tikə,
Anam saçını yolur,
Kəfənin tikə-tikə.

Əzizim, qaranı yaz,
Ağ üstən qaranı yaz,
Hər dəftərin başında,
Mən baxtı qaranı yaz.

Dərd əlindən can durmaz,
Yaram çoxdur, qan durmaz,
Məni elə yandırdın,
Od da elə yandırmaz.

Bağa girdim bağbansız,
Dəvə gördüm sarbansız,
Aləmə dərman etdim,
Özüm qaldım dərmonsuz.

Bənövşə çiçəkləndi,
Yarpağı ləçəkləndi
Yatmağın yalan oldu,
Ölümün gerçəkləndi.

Mən aşiq, qəm çiləndi,
Səməndin qəmçiləndi,

Mənim viran könlümə,
Dərd yağdı, qəm çiləndi.

Ərəb qapdı fəsimi,
Su kəsdi nəfəsimi,
Gedin anama deyin,
Yaxşı tutsun yasımı.

Bülbül gül bərabəri,
Maral göl bərabəri,
Burda bir igid, ölmüş,
Vətən, el bərabəri.

Mən aşiq, lala dağı,
Bürüyüb lala dağı,
Hər yara sağalsa da,
Sağalmaz bala dağı.

Aman amana qaldı,
Halım yamana qaldı,
Balamın üzün görmək,
Axır zamana qaldı.

Dəryada gənim qaldı,
Əkmədim zənim qaldı,
Arzun gözündə qalsın,
Necə ki, mənim qaldı.

Şalım qara boyandı,
Uçu yerə dayandı,
Mənim ahu-zarımdan,
Yatmış fələk oyandı.

Bulud gəldi qalandı,
Köylüm evi talandı,
Nə dərdimə dərman var,
Nə yaram sağalandı.

Qızılgül axçalandı,
Dərmədim axçalandı,
Səni kimlər qarğadı,
Paltarın boxçalandı?

Maralın gözü qanlı,
Gözü qan, üzü qanlı,

Balam əlimdən getsə,
Tutaram sizi qanlı.

Aman fələk, dad fələk,
Heç olmadım şad fələk,
İçirdikin şərbətdən,
Özün də bir dad fələk.

Canımı aldı fələk,
Dərdlərə saldı fələk,
Bağda bir nar yetirdim,
Onu da saldı fələk.

Araz qırağındayam,
Çeşmi çırağındayam,
İtirmişəm balamı,
Onun sorağındayam.

Dağların qarı mənəm,
Gün düşsə ərimənəm,
Qəbrimi quzeydə qaz,
Cavanam çürümənəm.

Fələyi dindirəydim,
Bilməzin bildirəydim,
Mənə yazı yazanda,
Qələmin sındıraydım.

Keçməyir sözüm neylim,
Bu dərdə dözüm neylim,
Ah çəksəm aləm yanar,
Çəkməsəm özüm neylim?

Qaynar qazanım mənim,
Çalar ozanım mənim,
Düşsün əldən qələmin,
Yazı yazanım mənim.

Ox getdi qaldı yayım,
Göyə qalxdı harayım,
Nəşibim ayrılıqdı,
Qismətdə yoxdu payım.

Kölgədən günə düşdüm,
Bağlı divana düşdüm,

Fələk, evin yıxılsın,
Sən deyən günə düşdüm.

Lələ mənəm, lələ mən,
Yük altdayam hələ mən,
Dərddən, qəmdən, hicrandan,
Bağlamışam şələ mən.

Daş gəlir sellərinən,
Dərd gəlir ellərinən,
Bu dərd məni öldürməz,
Yandırar illərinən.

Sən məni ağlar qoydun,
Sinəmə dağlar qoydun,
Yıxdın atam evini,
Qapısın bağlar qoydun.

Əziziyəm, yara var,
Yaram üstə yara var,
Aç bax bağrımın başın
Gör yanmamış hara var?

Əzizim, nə çaram var,
Bir sağalmaz yaram var,
Tikildi dirəksiz dam
Yatmasam nə çaram var?

Araz aşanda ağlar,
Kür qovuşanda ağlar,
Analar-balasından,
Ayrı düşəndə ağlar.

Bu dağlar, yalın dağlar,
Möhnəti qalın dağlar,
Sizdə igid basdırdım,
Keşikdə qalın, dağlar.

Bostanım, bağım ağlar,
Qəmdən yarpağım ağlar,
Sağam özüm ağlaram,
Ölsəm torpağım ağlar.

Ağlayan başdan ağlar,
Kırpıkdən, qaşdan ağlar,

Qardaşı ölən bacı,
Durar obaşdan ağlar.

Dağlara dolu düşər,
Qar düşər, dolu düşər,
Qəbrimi yol üstə qaz,
Anamın yolu düşər.

Əzizim, nədən gəlmir,
Qürbətə gedən gəlmir,
Hamı gedənlər gəldi,
Mənimki nədən gəlmir.

Dağlardan enənə bax,
Evinə dönənə bax,^{T.Ü.R.K.P.i.t.i.k}
Muradına çatmayıb,
Çırağı sönənə bax.

Mən aşiq üzümüm yox,
Bağım var, üzümüm yox,
Sən ki belə tez getdin,
Fərağa dözümüm yox.

Əziziyəm, ay qardaş,
Qaşın ucu yay qardaş,
Ölsə bacılar ölsün
Heç deməsin, vay qardaş.

Dağlar başın sar almış,
Duman almış, qar almış,
Göydən düşən bir daşla,
Od-ocağım qaralmış.

OVSUN NƏĞMƏLƏRİ

1

Mən nənəmin ilkisiyəm,
Ağzı qara tülküsiyəm,
Mən səni yandırdım,
Sən də məni yandır.

2

Təzə ay, səni xoş gördük,
Ziyilin yerin boş gördük.

3

Çax daşı,
Çaxmaq daşı,
Allah versin
Yağışı.

4

Kölgə dağlara,
Gün buralara.

5

Yağladım,
Zağladım,
Qurdun ağzın
Bağladım.

6

Xeyrə atırsan, at!
Şərə atırsan, yat!

7

Ağ daş, qara daş,
Buna bir qardaş.

8

Tapıl-tapıl pul verrəm,
Tapılmasan kül verrəm.

9

Fatma nənə, Fatma nənə,
Sarısı sizin zəmiyə,
Yaşılı bizim zəmiyə!

10

Tabaq gəldi,
Dabaq qaç.

11

Xəzri səni alaram,
Ələyimə salaram
Üç deyincə kəsməsən,
Od-ocağa qalaram.

12

Mən anamın ikisiyəm,
Ağzı qara tülküsiyəm,
Xəzri səndən bezmişəm,
Gilavar gözləmişəm.

13

Bir, İki,
Üç,
Puç!

14

Biz gəlini gətirdik,
Mənzilinə ötürdük,
Gəlin uğurayaqdı,
O, ərinə dayaqdı.

15

Üzərriksən, havasan,
Min bir dərdə davasan,
Balama göz vuranın
Gözlərini ovasan.

16

Üzərlik dana-dana
Ocaqdan götür sana,
Nəzəri bəd olanın
Gözləri odda yana.

17

Üzərliyim çatdasın,
Yaman gözlər partdasın,
Ağrın, bəlan tökülsün,
Dərd üstündən atdansın.

18

Dörd tərəfi gül eylədim,
Bədnəzər gözün kül eylədim.
Kandara sancdım iskanəni,
Qayıtsın evin gedəni.

19

Əqrəb-əqrəb axınca
Çaxmağını çaxınca,
Əqrəb oldu bir kişi,
Bağladı qurdu-quşu.
Süleyman peyğəmbərin bıçağı,
Fatma nənənin qurşağı,
Uf... üf... üf...

20

Həzrət Süleyman eşqinə,
Çin qızı Mərcan hökmünə,
Bəni-adəmdən, bəni-heyvandan,
Cindən, şeytandan, axar sudan,
Köklü ağacdən, dibli qayadan,
Yeddi yolun ayrıcından
Hər kəsin çilləsinə düşmüşənsə,
Çilləni kəsdim.

21

Bir ovuc duz,
Ocaqda qız

Yanıb kül olsun,
Balama dəyən göz!

22

Ey şeytanlar, şeytanlar,
Bu ciyəri alınız,
Buna qənaət ediniz,
Bu qadını öldürməyiniz,
Zərərinizi toxundurmayınız,
Qoyun ciyəri sizə kafi deyilmi?
Bu qoyun ciyərini ədd etmirsinizmi?
Əgər belə isə, əlimə qılınc alaram
Hesabsız ruhlarımla,
Sizə hücum edərəm.

23

Ey albastın zalım,
Qoy ciyəri yerinə,
Zavallını azad et,
Sözümü tutmazsan,
Mənə hörmət etməzsən
Gözlərini çıxararam.

24

Mənim saçım saç deyil,
Doyub toxdu, ac deyil.

25

Şeş,
Meş,
İliş.

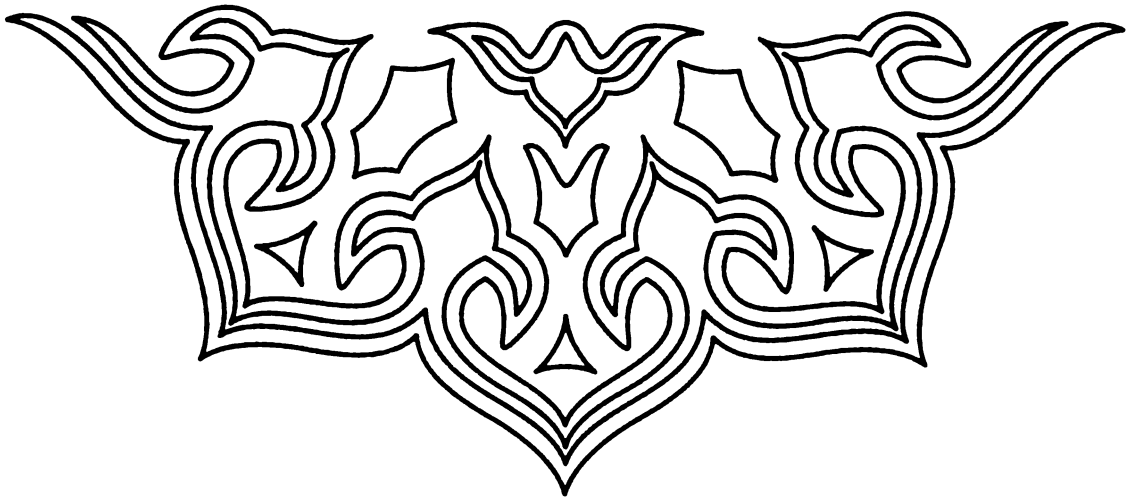
26

Ağırlığın, uğurluğun,
Dağlara, daşlara,
Göydən uçan quşlara,
Qurumuş ağaclara
Bal verməz arılara
Deyingən qarılara.
Boz qurddan hay alasan,
Xızırdan pay alasan.

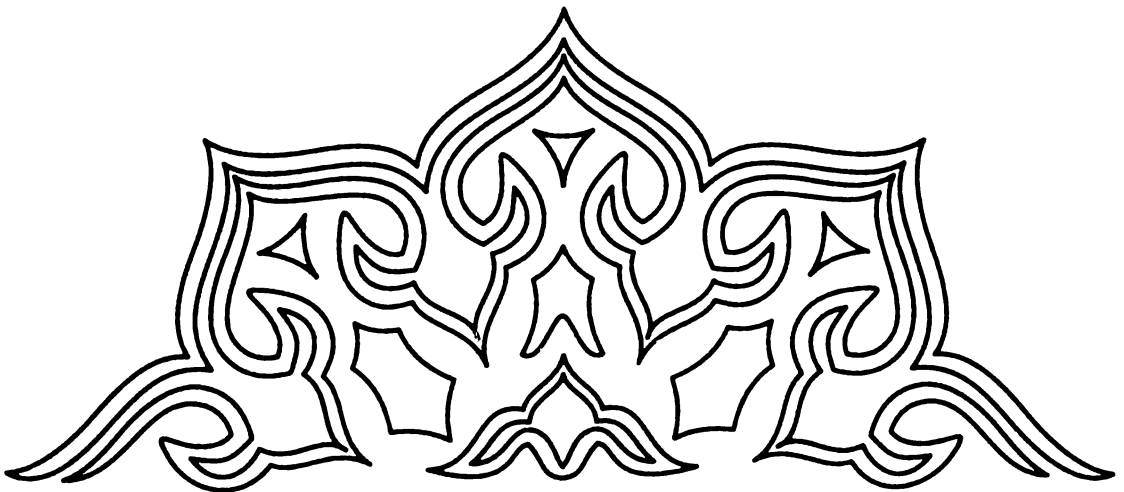
Kamal suyu, camal suyu,
Can sağlığı suyu.

27

Üzərliksən, havasan,
Min bir dərdə davasan.
Çıxdım uca bir dağa
Çox yalvardım Allaha.
– Dedi, nədir biçarə?
– Dedim biçarəyə çarə.
– Dedi, məzəli üzərlik,
– Dibi kölgəli üzərlik,
Dər sal, oda çatlasın,
Yaman gözlər pırtlasın.
Bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi,
Qada-bəla bizdən getdi.
Üzərliyim çırtladı,
Yaman gözlər pırtladı.
Başı börklü üzərlik,
Səni salıram oda,
Göstər hökmün, üzərlik.

SINAMALAR

Tale, gün, güzəran

Ayaq-əl dırnaqları bir vaxtda kəsilsə toyla yas qovuşar.

Ayağın altı qaşınsa yol gedərsən.

Asılıqanda arvad-kişi paltarları bir-biri üstə asılsa sahibləri şə-rə düşər.

Axşam-şər vaxtı evi süpürməzlər. Süpürəndə də “toy evi sü-pürəm” deməli, zibili küncə yığıb saxlamalı, sabah atmalısən, yox-sa evin bərəkəti qaçar.

Bağ-bostanda payaya quru it, ya da at kəlləsi keçirsən məhsu-la göz dəyməz.

Bir kimsəyə yaylıq bağışlasan araya ayrılıq düşər.

Bir yerdə toplaşmış ilan görsən, deyərlər altlarında xəzinə var.

Bir iş görəndə yanındakı asqırsa, işi saxlayıb onun kürəyi ar-xasına astaca vurmalı, “sağlam olasan”, “şükür olsun” söyləməli-sən. Elə ölüdən danışılanda da asqırılsa belə etməlisən, yoxsa uğur-suzluq baş verər.

Boynu çökək adam deyirlər xain olar.

Burnunun ucu gicişən kimsə uğursuz xəbər eşidər.

Vaxtsiz banlayan xoruzun başın kəsməsən bədbəxtlik baş ve-rər.

Qapı iti ulasa bədbəxtlik üz verər. İti azdırsan bəla sovuşar.

Qapıda sağsağan qırıldasa evdəkilər şad xəbər eşidər.

Qarşına dovşan çıxsə işin gətirməz.

Qaşın üstü qaşınsa kimsə səni sevindirər.

Qəbrə barmaq uzatsan, deyərlər ölü səni də yanına çəkər. Əgər bilmədən belə edibsənsə, qəbrə sarı uzatdığın barmağını dişlərin arasına alıb sonra sağ ayağının altına qoymalısan ki, bəla sovuşsun.

Qışda ilan görən arzusuna qovuşar.

Qulağın cingildəsə kimsə sənin haqqında danışır. Həm də sağ qulağın cingildəsə xeyrinə, sol olsa zərərinə danışirlər.

Qurbanlığın sümüklərini itə atsan, qurban qəbul olunmaz.

Dənizdə tufan qopsa, deyərlər kimsə batıb, ya da ki, cadu atıblar. Su murdarlıq götürmədiyi üçün belə tufandır.

Dilini dişləsən ət yeyərsən.

Dilinə pay çıxsə kiminsə payını yemisən.

Dırnaqda olan ləkələr belə yozulur: baş barmaqda – xoşbəxt-lik, şəhadət barmaqda – bədbəxtlik, orta barmaqda – yol getmək, nişan barmağında – təzə paltar geymək, çeçələ barmaqda – məhəb-bət.

Evdə çox siçan körünsə, deyərlər il qıtlıq olar.

Evin sahibi həyətdə söyüd əksə ya özünə, ya da arvadına uğursuzluq üz verər.

Evdəkilərin ayaqqabılarını saysan bədbəxtlik olar.

Evin tavanının küncələri tor bağlasa, o ev tez-tez borca düşər.

Əgər mıx, nal tapan onları evdə saxlasa uğuru xeyirli olar.

Əlləri qoynunda durmaq kədər, qəm gətirər.

Əl-üzünü yumadan mal-heyvana yem versən, onlar arıqlar, südləri azalar.

İki arvad arasından keçən kişinin öz arvadının yanında sözü ötməz.

İlin axır çərşənbəsində eşidilən söz düz çıxar.

İt ot yesə, deyərlər məhsul bol olar.

Yolda qarşına ilan çıxsə yolunu dəyişməlisən, yoxsa uğursuzluğa düşərsən.

Yolda tiyəsi sənə tərəf düşmüş ağzı açıq bıçaq tapsan dava-dalaşa düşərsən. Bıçağı götürüb tiyəsinə qatlamamalı, bir-iki addım gəldiyin tərəfə getməli, sonra qayıdıb yoluna davam etməlisən. Onda şər iş səndən uzaq düşər.

Kandarda əyləşsən böhtana düşərsən.

Kişi köynəyini tərs geysə dava-dalaşa düşər.

Kiprikdən üzə tük düşəndə yanındakı adam bunu ona xəbər verir. O, ürəyində niyyət tutub sağ əlini üzünə tərəf aparır. Əgər əlini düz kiprik üstə aparsa, deməli niyyəti gerçək olar. O, götürdüyü tükü yaxasından içəri salır.

Gecə süfrəni çırpсан evin bərəkəti qaçar.

Gözü yol çəkən kimsə şad xəbər eşidər.

Günəş batandan sonra evdən nəsə versən evin bərəkəti gedər.

Ovçu ilk ovundan nə qədər çox pay versə, sonralar ovu bir o qədər uğurlu olar.

Ovçunun qarşısına dovşan çıxarsa, ovu uğursuz keçər.

Ovçunun ovu olursa o, ovçuluqdan əl çəkməlidir, yoxsa bədbəxtliyə düşər olar.

Ovçu meyit apararlara rast gəlsə geri qayıtmalıdır, yoxsa ovu uğurlu olmaz.

Ocaqda yanan odun çatıltı ilə ətrafa qığılıcı saçsa, deməli bu radakilərdən biri haqqında kimsə pis danışır.

Özgənin evində dırnaq kəssən o evdə bədbəxtlik olar. Paltarın söküyü, ya da düyməsi əyində tikilərsə, bu işi görəni ağzına bir qırıq sap almalıdır, yoxsa şərə, böhtana düşər.

Səfərə gedənin arxasınca daş atsan o, geri qayıtmaz.

Səfərə gedənin arxasınca ev süpürsən işi bəd olar.

Səfərə gedənin arxasınca su səpsən işi uğurlu olar, sağ-salamat qayıdıb gələr.

Sınıq qabda xörək yesən şərə düşərsən.

Söyləmək istədiyən sözü səndən qabaq kimsə desə, deməli o, səndən çox yaşayacaq.

Südəmər uşağı olan qadını ilan sancmaz.

Süfrəyə duz dağılsa dava-dalaş olar. Odur ki, dağılmış duzun üstünə şirin nəşə qoyurlar ki, şər-şür sovuşsun.

Süfrə yığışdırmamış qalxsan onda evin bərəkəti qaçar. Tikən əlindən düşsə, deyərlər ki, sevinərsən. Onu götürüb sağ tərəfində oturana verməlisən, özün yesən sevincin əldən gedər.

Toyuğu yumurta üstə oturdanda əlin üstə kişi gəlsə cücələr beçə, arvad gəlsə fərə olar.

Toxumluğa haram qatsan bitməz.

Tutun altında kabab bişirsən ağac quruyar.

Tüfəngin üstündən kimsə keçsə, o, çilləyə düşər, düz vurmaz.

Uşaq ələyi diyirlətsə ev bərəkətsiz olar.

Ürəyi düz adam sözü üstə gəlib çıxar.

Səhhət

Aya çox baxanın yuxusu qaçar.

Baş ağrısında qaynadılmış kəklikotu suyunda yusan ağrı sovuşar.

Bir kimsənin başına dolanan xəstələnər.

Boğazında zobu olan kimsə boynunda kəhraba boyunbağı gəzdirsə zob əriyib yox olur.

Böyüməyən, boyu balaca qalan uşağı kəsilməmiş ağacın üstündən üç kərə o tərəf-bu tərəfə atdandırsan böyüyər.

Qaranquş yuvasını uçuranın üzü çillənər.

Qarnı işləyəne quru nar qabığını qaynadıb suyunu içirsən sağalar.

Qarnı işləyəne doşablı quymaq yedirtsən sağalar.

Qız başına oğlan papağı qoysa saçı tökülər.

Qızarmış gözə təzədəm çay töksən qızartı çəkilər.

Qurd dərisinə salınanın qabırğa ağrısı kəsilər.

Dəmirovun təzəliyində üstünə tüpürsən keçir.

Dovşanın sümüyünü yandırıp külünü ağrıyan diş üstə qoysan ağrı kəsilər.

Dovşanın ödünü əzib qanı ilə qarışdıraraq sulanan gözə çəksən

göz sağalar.

İlk kərə qurbağa qurultusunu eşidən kimsə həmin anda bir sapı düyünləyib xəstəyə versə və xəstə o düyünü açsa sağalar.

Yanında dəvə yunu gəzdirənə göz dəyməz.

Yatmış uşağı öpsən xəstələnər.

Yüyrüyü boş yırğalasan uşağın qulaqları ağrıyar.

Kəndə çiçək düşəndə evlərin qapısına qırmızı parça bağlasan çiçək sovuşub gedər. T.Ü.R.K.P.i.t.i.k

Kəsilməmiş dırnaqları bir yerə toplayıb dağdan kimsə huşsuz olar.

Kəsilməmiş saçı tapdayanın başı ağrıyar.

Körpəyə tez-tez balıq yedirtsən gec dil açar.

Körpənin boynundan öpsən hirsli, küsəyən olar.

Körpəni şər qovuşan vaxt evdən çıxaranda yanına pambıq, qənd, kömür qoysan xəstələnəz.

Gec danışan uşağa alaqarğa əti yedirtsən danışar.

Gec dil açan uşağa göyərçin yumurtası yedirtsən tezliklə danışar.

Leyləyin yuvasını dağdan xəstəlik tapar.

Oda, suya tüpürən, onları murdarlayan tez-tez xəstələnər.

Özü ilə ilan qabığı gəzdirəni ilan sancmaz.

Öskürənə heyva tumu yedirtsən öskürək kəsilər.

Paltarına heyva çubuğunun kəsilib deşilmiş bir parçası bənd edilsə uşağa göz dəyməz.

Pambığı ananın döş südündə isladıb ağrıyan göz üstə qoysan ağrı kəsilər.

Sarılığı olana bu xəstəliyi keçirmiş kimsə qəfildən bir şillə vursa xəstəlik sovuşar.

Sarılıq tutanı ilk dəfə görəni kimsə qəfildən bir şillə vursa xəstəlik sovuşar.

Uzanmış uşağın üstündən keçsən boyu balaca qalar.

Uzanmış kimsənin üstündən keçsən səndəki xəstəlik ona adlayar.

Uşaq ağlağan olsa onu yeddi yol ayrıcında çimizdirsən sakitləşər.

Uşaq güzgüyə baxsa gecə narahat yatar.

Uşaq xəstələnəndə kömür parçası götürüb bulaqdan gətirilmiş suya salınır, kömür suda batsa, deməli uşaq gözə gəlib. Həmin suda uşağı çimizdirsən tezliklə sağalar.

Uşağı gecə başından yuxarı qaldırsan narahat yatar.

Uşağı süpürgə ilə vursan tez-tez xəstələnər.

Uşağın sağ çiyinə gözmuncuğu tıxsən ona göz dəyməz.
 Uşağın ilk baş tükü saxlanmazsa, tez-tez başı ağrıyar.
 Uşağın papağını əlində fırlatsan başı ağrıyar.
 Xəstə olan evdə qonşuya soğan, sarımsaq aparsan xəstəlik so-
 vuşar.
 Xoruldayan üçün muşqursan xorultusu kəsilər.

Yuxu

Yuxuda ayaqqabı görsən bəd xəbər eşidərsən.
 Yuxuda balıq görsən il bolluq olar.
 Yuxuda saç uzatmaq uğursuzluq əlamətidir.
 Yuxuda görsən çimirsən, deməli işlərin düz gedəcək.
 Yuxuda od yandırmaq xoş işlərin olacağına işarədir.
 Yuxuda ev süpürmək sevinc gətirməz.
 Yuxuda toy görmək yas, yas görmək toy deməkdir.
 Yuxuda işıq söndürsən, bədbəxtlik olar.
 Yuxuda dişin düşsə özünə, yaxın adamlarına bədbəxtlik üz
 verər.
 Yuxuda güllə atsan dava-dalaşa düşərsən.
 Yuxuda duz alsan bolluğa qovuşarsan.
 Yuxuda tənbəki görmək bəd xəbərə işarədir.
 Yuxuda ət alsan nahaq şərə düşərsən.
 Yuxuda səni öpən kimsə xəstələnər.
 Yuxuda gülən kimsə xəstələnər.
 Yuxuda arabaya minsən uğursuzluğa düşərsən.
 Yuxuda sənə it hürsə pis hadisə ilə üzləşərsən.
 Yuxuda su görsən xoşbəxtliyə qovuşarsan.
 Yuxuda boylu bıçaq görsə oğlan, alma görsə qız doğar.
 Yuxunu suya danışsan təsirdən düşər.
 Yuxuda qızıl-gümüş görən qız tezliklə nişanlanar.
 Yuxuda örkən, sicim görənin işləri uzanar.
 Yuxuda çay, bulaq görənin işləri uğurlu olar.
 Yuxuda qarğa görən bəd xəbər eşidər.
 Yuxuda uzunboğaz çəkmə görən bəd xəbər arxasınca uzaq yol
 getməli olar.
 Yuxuda göyərçin görən qıza tezliklə elçi gələr.
 Yuxuda yaraşılıq, bərli-bəzəkli ev görən qonaq gedər.
 Yuxuda durna görmək ayrılıq nişanəsidir.
 Yuxuda güzgü görənin işi uğurlu olar.
 Yuxuda at görən arzusuna qovuşar.

Yuxusunu pis görən ayılıb yastığını o biri üzü üstə sevirse, yuxu sınar.

Qonaq

Başdan bir tük ayrılıb alına düşsə deyərlər qonaq gələr.

Qənd parçası böyrü üstə düşsə arzuolunan qonaq gələr.

Qonağın ayaqqabılarını bayıra sarı çevirsən qonaq tezliklə çıxıb gedər.

Qonağın ayaqqabılarına duz səpilsə o, tezliklə çıxıb gedər.

Yemək zamanı əldən bıçaq düşsə kişi, qaşiq, çəngəl düşsə qadın qonaq gələr.

Yoğrularkən xamır atdanarsa qonaq gələr.

Kiprik yük götürsə əlidolu qonaq gələr.

Pişik üzü qapıya sarı durub üz-gözünü tumarlasa qonaq gələr.

Süfrə üstə tikən əlindən düşsə evə qonaq gələr.

Stəkan-nəlbəki, qab-qacaq süfrədə sıra ilə düzülse qonaq gələr.

Stəkana süzölmüş çayın içində çay puçalının ləçəyi olsa qadın, özəyi olsa kişi qonağı gələr.

Uşaq əyilib iki ayağının arasından baxsa qonaq gələr.

Xoruz evin kandarında banlasa qonaq gələr.

Çörək tikəsi üzü üstə düşərsə qonaq gələr, arxası üstə düşərsə evdəki qonaq çıxıb gedər.

Soy, nəsil

Boylu bayram günləri paltar-parça kəssə doğacağı uşaq naqis olar.

Boylu yatarkən üstündən keçsən doğacağı uşaq axsaq olar.

Boylu yuxuda qızıl üzük görsə qızı olar.

Boylu yerikləyəndə balıq yesə uşağı gec dil açar.

Boylu tez-tez güzgüyə baxsa göyçək qızı olar.

Boylunu çağırısan durub gələndə əvvəl sağ ayağını qabağa atsa oğlan, sol ayağını atsa qız doğar.

Boylu olan evə dovşan gətirsən doğulacaq uşaq mırıq olar.

Boylu çox rahat yatarsa oğlan, az narahat yatarsa qız doğar.

Boyluluq çağında qadının dodaqları qalınlaşarsa qızı, qaydasında qalarsa oğlu olar.

Boyluluq bilinincə qadının başına xəlvət bir çimdik duz atılar

və göz qoyular, o, əlini başına sarı apararsa oğlan, ayağına sarı apararsa qız doğar.

Boyluluğunu duyan qadın ilk kərə Günəşə baxsa qız, Aya baxsa oğlan doğar.

Balığın başında bir fal sümüyü var. Boylu üçün niyyət tutub onu oturduğun yerdə sağ çiyindən arxaya atırsan. Sümük arxası üstə düşsə boylu qız, üzü üstə düşsə oğlan doğar.

Qadın yerikləyəndə istədiyini tapıb yesə uşağı göyçək olar. Yeməsə kifir, hətta naqis olar.

Qoyun kəlləsi bişirdikdə cəhənglərini dartıb ayırırlar. Cəhəng sümüyü ətli çıxarsa niyyəti tutulan boylu qız, ətsiz çıxarsa oğlan doğar.

Doğmayan qadına başqa qadının südünü içirsən uşağı olar.

Təzə doğmuş qadının yanına əliboş getsən umsunub süddən kəsilər.

Uşaq diş çıxaranda hədik bişirilir və süfrəyə bıçaqla daraq qoyulur. Uşaq bıçağa əl uzatsa növbəti uşaq oğlan, darağa əl uzatsa qız olar.

Uşağın kəsilmiş göbəyini bir çöpə keçirib qapının üstündən assan o böyüyəndə evdar, qazanc gətirən olar.

Uşağın qırxı çıxana qədər evə kənar kimsə gəlsə, uşağı bayıra çıxarıb onu içəri buraxarlar, yoxsa uşaq çilləyə düşər.

Hava

Ağacların yarpaqları saralandan sonra gec tökülməyə başlasa, deməli, qış mülayim keçəcək.

Ağ buludlar küləyin əksinə olan istiqamətdə axsa, deməli yağış yağacaq.

Ay halələnsə, deməli sabah hava çiskinli, dumanlı olacaq.

Anası, özü və qızı dul qalmış evin ocaq daşını suya salsa, deməli yağış yağar.

Arılar pətəyin dövrəsində uçuşub şirə toplamağa getmirlərsə deməli yağış yağacaq.

Axşamüstü topa-topa bulud keçsə, deməli sabah hava aydın və mülayim olacaq.

Bacalardan tüstü düz qalxmayıb ətrafa yayılırsa, deməli yağış yağacaq.

Buludlar sürətlə axsa yağış yağar.

Qaranquşlar alçaqdan uçsalar yağış yağar.

Qaranquşlar çayın üstü ilə uçsalar, deməli hava aydın olacaq.

Qarışqalar yuvaları ağzında torpaq topası düzəltmələr, deməli qışda qar çox yağar.

Qışda qarğalar yol üstə qonsalar, deməli havalar istiləşəcək.

Quraqlıqda eşşəyi çaya salıb islatsan yağış yağar.

Qurbağalar qara rəngə çalsalar yağış yağar.

Quşlar yuvalarını ağacların Günəşə sarı tərəflərində qursalar, deməli yay sərin keçər.

Deyirlər, dəvə oynasa qar yağar.

Evin ilk uşağı yeddi dolu dənəsin dişləsə dolu kəsər.

İt ağnaya da yağış yağar.

Yağış çox yağanda bir qaba tutub buxarlanıb qurtaranadək qaynatsan yağış kəsilər.

Yayda ağaclarda sarı yarpaqlar görünmə, deməli qış sərt keçər.

Gecə sağ qulağın qaşınsa səhər hava aydın, günəşli olar.

Günəş çıxanda üfüq qırmızı olarsa, xoş hava gözləmə.

Günəşli gündə yağış yağmağa başlasa, deyərlər canavar balalayır.

Mal-qara az su içsə, deməli yağış yağacaq.

Mal-qara bir yerə yığılıb otlamasa, deməli tezliklə yağış yağacaq.

Ördəklər başlarını qanadları altına salıb səssiz-səmirsiz dursalar, deməli hava nəmişkən, soyuq olacaq.

Paltar yuyulanda külək əssə, deyərlər ər arvadını sevmir.

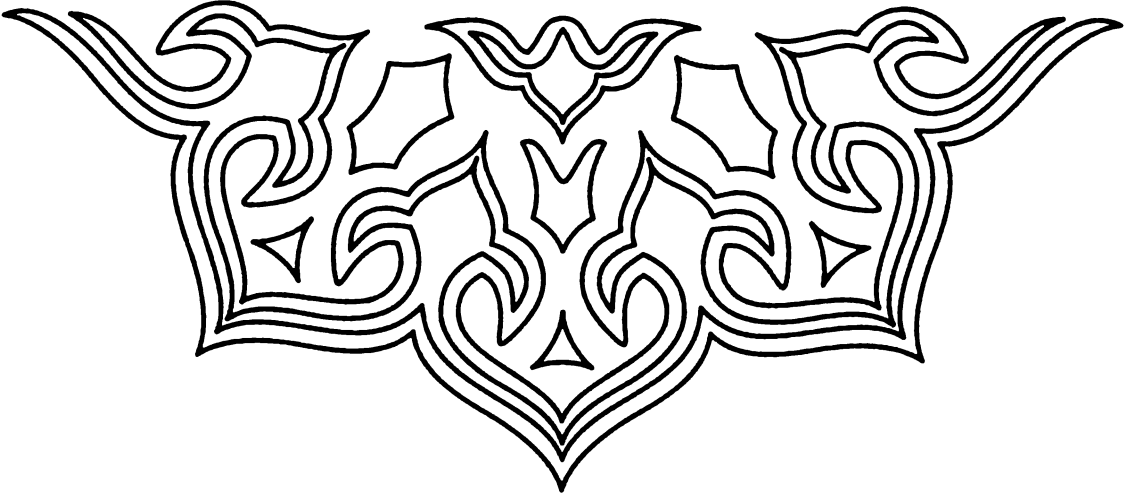
Pişik belini alova sarı çevirsə, deməli qış bərk soyuq keçər.

Sakit havalarda ağaclardan quru budaqlar qopub düşsə, deməli yağış yağar.

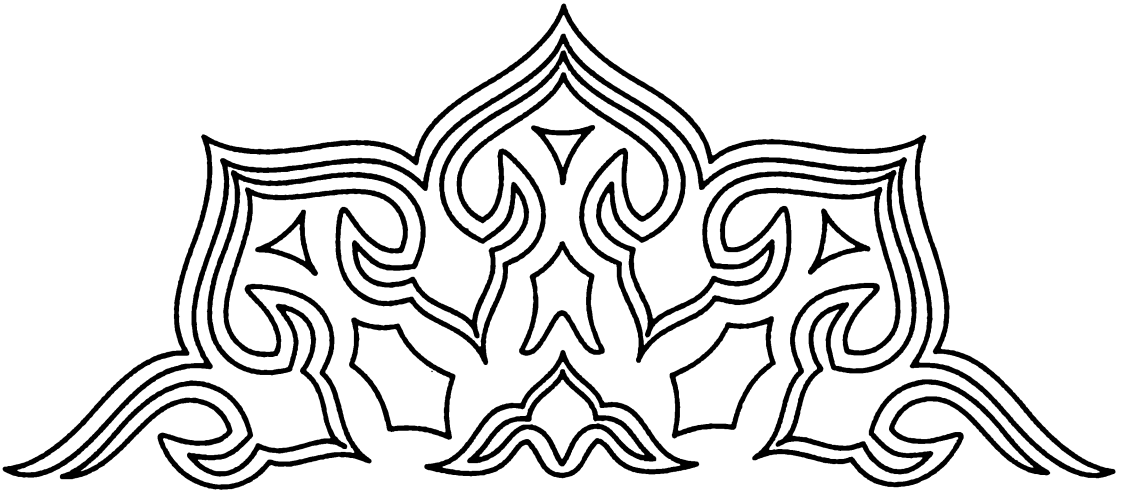
Sübh çağı buludlar Günəş çıxan tərəfə axsa, deməli yağış yağacaq.

Torağayın tez görünməsi yazın mülayim keçəcəyinə işarədir.

Xoruzlar ağız-ağıza verib banlasalar, deməli yağış yağacaq.

BAYATILAR

Vətən. Qürbət

Bu qala daşdı qala,
Çınqıllı daşdı qala.
Qorxuram qərib öləm,
Yar gözü yaşlı qala.

Gəl məni fağır ağla,
Kimsəm yox sağır ağla.
Çıx dağların başına,
Adımı çağır ağla!

Elədimi, dad ola,
Fəryad ola, dad ola,
Qorxuram qərib öləm
Ağlayanım yad ola.

Yağı gəldi yanıma,
Susamışdı qanıma.
Döndüm qürbət ellərdən
Qüvvət gəldi canıma.

Kəm baxtı sönən qərib,
Qürbətdə ölən qərib.
Bəxtəvər günə düşdü,
Vətənə dönən qərib.

Mən aşiqəm, Qarabağ,
Şəki, Şirvan, Qarabağ
Tehran cənnətə dönsə
Yaddan çıxmaz Qarabağ.

Qəribəm bu vətəndə,
Gözüm yoldan ötəndə,
Qəriblik yaman olur,
Baş yastığa yetəndə.

Qərib ömrü bitəndə,
Qalar gözü vətəndə,
Sən yadıma düşürsən,
Bağda bülbül ötəndə.

Söz qaldı el gələne,
Çırmandı sel gələne.
Gözəl bir bağ salmışam,
El gələ kölgələne.

Baxdim şirin dillərə,
Düşdüm quru çöllərə,
Axtardım qohum qardaş,
Həsərət qaldım ellərə.

Əziziyəm, dilən gəz,
Bağda gülə dilən gəz.
Qürbətdə xan olunca,
Vətənində dilən gəz.

Yol vermə yada Təbriz,
El gedə bada Təbriz,
Sənin həsrətindəyəm,
Can sənə fəda Təbriz.

Kəkliyim, fərəm sənsiz,
Düşübdür pərən sənsiz,
Yad eldə, yad ölkədə,
İnan, gülməyəm sənsiz.

Bu elin adı nədi?
Dostu nə, yadı nədi?
Qürbət eldə bilmədim
Ağzımın dadı nədi?

Payız qışdan əzəldi,
Yarpaq tökən xəzəldi,
Vətən viran da olsa,
O, cənnətdən gözəldi.

Araza gəmi gəldi,
Mən dedim hamı gəldi,
Sən ağla, ay gözlərim,
Ayrılıq dəmi gəldi.

Gəmi gəldi, yan gəldi,
İçində bir can gəldi,
Vətən həsrəti çəkdim,
Gözlərimə qan gəldi.

Bu yoldan ötən yaxşı,
Geyməyə kətan yaxşı,
Gəzməyə qərrib ölkə,
Ölməyə vətən yaxşı.

Su gələr arxa, haray,
Tökülməz çarxa, haray,
İgid qürbətə düşsə,
Çağırar arxa, haray.

Belədimi qürbət el,
İgid oğul, qürbət elə,
Adamı tez qocaldır,
Qərib ölkə, qürbət el!

Qardaş, gəl, ay qardaş, gəl,
Qarlı dağları aş gəl,
Qürbət eldir kimsəm yox,
Tökür gözüm qan-yaş gəl.

Tutmadı dağlar məni,
Bülbüllü bağlar məni,
Qəribəm bir kəsim yox,
Təkcə yar ağlar məni.

Bu yerlər tala yeri,
Bürc yeri, qala yeri,
Qiyamət o gün qopar,
El köçə, qala yeri.

Aşiq qara yaxşısı,
Geysən qara yaxşısı,
Qürbətdə dolanmaqdan,
Getsən gora yaxşısı.

Dağlarda talam qaldı,
Biçmədim, lalam qaldı,
Dağılsın qürbət ölkə,
Orda bir balam qaldı.

Arazda axar qaldı,
Tərən uçu sar qaldı,
Elimdən ayrı düşdüm,
Gözlərim baxar qaldı.

Araz gəldi yan axdı,
Dibindən min can axdı,
Vətən sarı baxanda,
Ürəyimdən qan axdı.

Gəzdim dağı, aranı,
Seçdim ağdan qaranı,
Vətən viran olsa da,
Cənnət gördüm oranı.

Bu dağlar bizə sarı
Dolan gəl bizə sarı,
Qürbətdə qalan canım,
Çəkərsən yüz azarı.

Bu yol yola tən deyil,
Yar burdan ötən deyil,
Qürbətdə xoş gün görsəm,
Yenə də vətən deyil.

Eşq oduna qalannam,
Yar başına dolannam,
Vətəndən ayrı düşsəm,
Viran ollam, talannam.

Yazı yaza bilmərəm,
Qara poza bilmərəm,
Vətən orda, mən burda,
Ayrı dözə bilmərəm.

Su gəlsə sel bilərdim,
Meh əssə yel bilərdim,
Dağda bir oba salsan,
Mən səni el bilərdim.

Qürbətdə cana yetdim,
Təng olub, sana yetdim,
Vətənə dönən günü,
Dinə, imana yetdim.

Arağcını yan qoydum,
İçinə biyan qoydum,
Vətənə kəc baxanın,
Ürəyinə qan qoydum.

Hicrana düşdü yolum,
Yağıdır sağım, solum,
Vətəndən ayrı düşdüm,
Buxovlanıbdı qolum.

Qəribəm, qəlbim duman,
Dilimdən düşməz aman,
Mən düşmüşəm görmüşəm,
Sən düşmə, qürbət yaman.

Don tixsən, ağı bizdən,
Belinin bağı bizdən,
Qoymayın yad elini,
Almağa bağı bizdən.

Çuxanın ağı bizdən,
Belinin bağı bizdən,
Düşmən gəlib yurd salsa,
Alar xoş çağını bizdən.

Burda yolum oldu tən,
Varmı bu yoldan ötən?
Bu dünyada şirin şey,
Bir anadır, bir Vətən.

Qolunda var qüvvətin,
Arzum var olsun mətin,
El yolunda baş qoyan,
Qazanar el hörmətin.

Əziziyəm, bac alar,
Mərd rəqibdən bac alar,
Hər kəsi el istəsə,
Bülənd olar, ucalar.

Yar başa qara bağlar,
Ürəyi yara bağlar,
Vətəndən ayrı düşsə,
Ümidin hara bağlar.

Dağlar başı buz bağlar,
Dörd yanı yarpız bağlar,
Qürbət eldə ürəyim,
Dərddən, qəmdən buz bağlar.

Ağardıb yalı dağlar,
Gül açıb salı bağlar,
Qərib öz balasını,
Çöllərə salıb ağlar.

Arazı ayırdılar,
Min oyun qayırdılar,
Qürbət elə düşəndə,
Məni qul sayırdılar.

Ağlayarlar, gülərlər,
Göz yaşını silərlər,
Köçən yurdun qədrini,
Düşən yurdda bilərlər.

Çən, duman dizə neylər?
Zülfün tök üzə, neylər?
Ov bizim, ovlaq bizim,
Yad ovçu, bizə neylər?

Gün çıxar, dağ gün görər
Boylanar, bağ gün görər,
Qürbətdə can çürüdən,
Vətəndə ağ gün görər.

Durna sanınnan keçər,
Ötər, sanınnan keçər,
İgid vətən yolunda,
Ölər, canınnan keçər.

Keçmə, Araz dərinə,
İçmə suyu sərinə,
Həsret baxan bu ellər,
Sənin də ellərində.

Sinəmdə yaram vardır,
Başımda bələm vardır,
Qürbət adı çəkməyin,
Qürbətdə anam vardır.

Dağ başında qara bax,
Üstün alan sara bax,
Aləm cənnətə dönsə,
Mənə xoşdur Qarabağ.

Qəribəm, vətənim yox,
Bu yoldan ötənim yox,
Düşdüm dərin dəryaya,
Əlimdən tutanım yox.

**Mərdlik. Namərdlik. Dostluq. İgidlik.
Məğrurluq. Namus – qeyrət – ar**

El batır qəm dəryada,
Kimə gedim mən dada?
İgid döyüşdə ölsə,
Adı qalar dünyada.

İgid gərək atlana,
Atın minə, atlana,
Mərd odur ki, döyüşdə
Hər yaraya qatlana.

Mən aşiq daldasına,
Qönçə gül dalda sına,
Namərd elə namərddi,
Üzü nə, daldası nə?

Dağlar batıbdır qara,
Ovçu düşübdür dara,
Üzünə gülən dostun,
Qayıt bir qəlbin ara.

Əzizim, qəlbi nara,
Tutuşdu qəlbi nara,
Üzdə dost deyənlərin,
Get öyrən, qəlbin ara.

Qızılgülü xar alsa,
Dörd yanını sar alsa,
Qoç igid heç durarmı,
Yarı yadlara qalsa?

Əzizim, kasad olmaz,
Mərd əli kasad olmaz,
Yüz namərdin çörəyin
Doğrasan, kasa dolmaz.

Bu sazı alan gəlməz,
Oxuyub-çalan gəlməz,
İgidi öldürsələr,
Dilinə yalan gəlməz.

Bir ev tikdim dəyirmi
Dirəkləri iyirmi,

Namərd, hara gedirsən?
Bu yurd sənin deyilmi?

Salma bu dərdə məni,
Vermə namərdə məni,
Qurtar namərd əlinnən,
Yetir bir mərdə məni.

Dağlar dağladı məni,
Zülfün bağladı məni,
Mərd yolunda can qoydum,
Ellər ağladı məni.

Yandırır yaxdı məni,
Dağ-daşa çaxdı məni,
Mərd bilib arxalandım,
Namərd tək yıxdı məni.

Donu tik, üz ilməni,
Şanə tək düz ilməni,
Vəfalı dost yad olmaz,
Görməsə yüz il məni.

Göydə ulduz naşıldı,
Kim ulduzun yaşıldı?
İgidə ellər qurban,
İgid ürək başıldı.

Əziziyəm, aslandı,
Qılınc qından aslandı,
Tülküdən aslan olmaz,
Aslan elə aslandı.

Dağ başın çən alarmı?
Alsa, kölgə salarmı?
Bir məzlumun qisası,
Bir namərddə qalarmı?

Əzizinəm, din barı,
Danış barı, din barı,
İgidə tab gətirməz,
Yağı tikən min barı.

Mən aşiq, nə vəfası,
Nə əhdi, nə vəfası,

Vəfaliya can qurban,
Namərdin nə vəfası.

Əzizinəm, dost aşı,
Dost xörəyi, dost aşı,
Düşmənin gülləsindən
Yaman olar dost daşı.

Dünyanın gərdişindən,
Təng oldum hər işindən,
Mərdin başı qar çəkir,
Namərdin şər işindən.

Sən məni qul eylədin,
Dərdimi bol eylədin,
Dağıtdın el-obanı,
Düşməne yol eylədin.

Bağımda var alçalar,
Yaşıl çalar, al çalar,
Ağlama, dəli könlüm,
Düşmən görər əl çalar.

Əzizim, dalda gəzər,
Bülbüllər dalda gəzər,
Mərdlər qabağı gözlər,
Namərdlər dalda gəzər.

Əziziyəm, baş əyər,
Barlı budaq baş əyər,
Dünya namərd dünyadır,
Mərd namərdə baş əyər.

Yağıbdır qar, a tellər,
Ağardı qara tellər,
Namərd gəlib ellərin,
Ömrünü qarət eylər.

İgidin bir atıdır,
Bir də təmiz zatıdır,
Koroğluda qoçaqlıq,
Onun ehtiyatıdır.

Arxa. Kömək. Dayaq. İftixar

Əzizim, ötmək olmaz,
Köhləni ötmək olmaz,
Elin atdığı daşı,
Yerdən tərptmək olmaz.

Göydə ulduz naşıldı,
Kim balamın yaşıldı?
Oğlana ellər qurban,
Oğlan ellər başıldı.

Bircə belə mumudum,
Su qoynunda qumudum,
Nə kimim var, nə kimsəm,
Sənə gəlir umudum.

Qaya tək buzlar gördüm,
Göydə ulduzlar gördüm,
Anasına oxşayan,
Qoçaq, mərd qızlar gördüm.

Şəftəliyəm, ağam mən,
Hər meyvədən çağam mən,
Qorxma, vəfalı dostum,
Ölməmişəm, sağam mən.

Dağların qaşısı sənsən,
Dibinin daşısı sənsən,
Eldə neçə igid var,
Hamının başı sənsən.

Eləmi, arxa gəlsin,
Su axsın, arxa gəlsin,
Mən təkəm, düşmənim çox,
Köməyə arxa gəlsin.

Dağ döşündə damım var,
Bağımda badamım var,
Gəl qapıdan gir, qardaş,
Desinlər adamım var.

Bu yurdun tacı bağlar,
Meyvəsi acı bağlar,

Ağrısı qardaş başı,
Yenə də bacı bağlar.

Dərd əlindən dağ yanar,
Bağça yanar, bağ yanar,
Qardaş girsə qapımdan,
Evimdə çıraq yanar.

Gəhim gələr, yan gedər,
İçində bir can gedər,
Qardaş gələn yollara,
Bacılar qurban gedər.

Dövrən, işin kələkdir!
Gərək gövhər, gərək dürr,
Qardaşa can yandırın,
Yaman günə gərəkdir.

Xəncər üstə qaş gəlir,
Qoşun başabaş gəlir,
Qoşuna qurban olum,
İçində qardaş gəlir.

Gətir sazını, qardaş,
Pozma yazını, qardaş,
Böyü, ol qoçaq igid,
Çəkim nazını, qardaş.

Gün – güzəran. Şikayət – narazılıq.

Bəxt – tale

El köç eylər bu dağa,
Quşlar qonmaz budağa,
Elə ki, mən dözüərəm,
Heç kəs dözməz bu dağa.

Dağları en piyada,
Yolu kəsmə piyada,
Gedirəm haqqa çatım,
O atlı, mən piyada.

Veribdir ağı yada,
Yar çəkib dağı yada,
Bizdən bağban olmadı,
Tapşırdıq bağı yada.

Gül əkdim gül məkanda,
 Yerin bil, gül, məkanda,
 Sən güldün, mən də güldüm,
 Mən handa, gülmək handa?!

Bir vecsiz daşdı dünya,
 Çürük ağaşdı dünya,
 Kimə deyim dərdimi,
 Tamam qan-yaşdı dünya.

Aşiq naçar ağlama,
 Gündür keçər, ağlama,
 Fələk bağlı qapını
 Bir gün açar, ağlama.

Əzizinəm, yar qana,
 Yar oxuya, yar qana,
 Laçın çalmış sonayam,
 Qısılmışam yarğana.

Pərvanə nədən yana,
 Od tuta bədən yana,
 Yaxşı dost yaman gündə,
 Çəkilir nədən yana?

Eləmi, bağırı qara,
 Bir quş var bağırıqara,
 Lalə kimi gül olmaz,
 Onun da bağırı qara.

Eləmi, qar qamışa,
 Qar yağıb Qarqamışa,
 Yüz min bəndə neyləsin,
 Bir fələk qarğamışa.

Əzizim, qucaq-qucaq,
 Odun ver qucaq-qucaq,
 Yoxsulun daxmasında,
 Nə od olar, nə ocaq.

Mən aşiq gülə-gülə,
 Gül əkdim gülə-gülə,
 Düşmən evimi yıxdı,
 Üzümə gülə-gülə.

Gecə uzun, ay batmaz,
Dərdlilər gecə yatmaz,
Mənim kimi dərdlini,
Fələk bir də yaratmaz.

Əziziyəm, gülə naz,
Bülbül eylər gülə naz,
Dövrən elə dövrəndi,
Ağlayan çox, gülən az.

Aman, məni dərd əydi,
Namərd əydi, dərd əydi.
Sinəmin şüşəsinə,
Çarx hərləndi, pər dəydi.

Dağ başına sis gəldi,
Ocaq yandı his gəldi,
Mənim bu qara baxtım,
Əzəl başdan pis gəldi.

Ağlaram ağlar kimi,
Dərdim var dağlar ki,
Xəzəl ollam, tökülləm,
Viranə bağlar kimi.

Qarşıda gül ənbəri,
Dərmişəm gül ənbəri,
Hicran qoymaz göz açam,
Dərd qoymaz güləm barı.

Dərd getdi qada qaldı,
Günüm fəryada qaldı,
Zülm əlindən el köçdü,
Yurd-yuvam yada qaldı.

Əzizim dağda yandı,
Günüm fəryada qaldı,
Zülm əlindən el köçdü,
Yurd, yuvam yada qaldı.

Bu yerdə su dayandı,
Od gəldi suda yandı,
Dərdimi suya dedim,
Alışdı su da yandı.

Ay keçdi, ilim yandı,
 Köynəkdə milim yandı,
 Dərddən ürək tutuşdu,
 Ağzımda dilim yandı.

Sel gəldi, daş axıtdı,
 Suyu çaş-baş axıtdı,
 El köçdü, oba qaldı,
 Daş-divar yaş axıtdı.

Əzizim, daşdı canı
 Kəkliyin daşdı canı,
 Dərdimi pünhan çəkdim,
 Dedilər: daşdı canı.

Xoruz ban verəndə gəl,
 Sinəm qan verəndə gəl,
 Sağlığımda gəlmədin,
 Barı can verəndə gəl.

Arazam, Kürə bəndəm,
 Bülbüləm, gülə bəndəm,
 Dindirmə, qan ağlaram,
 Bir şirin dilə bəndəm.

Mən aşiqəm baxtı kəm,
 Bağbanım yox bağ tikəm,
 Mən fələyə neylədim,
 Fələk mənə baxtı kəm.

Hər dərdə dözən mənəm,
 Əhdim var, bəzən mənəm,
 Göz yaşlı, ürək qəmli,
 Sərgərdan gəzən mənəm.

Dağ üstə hara baxdım,
 Yar gəldi, yara baxdım,
 Sənin üzün gülmədi,
 Mənim də qara baxdım.

Nalə çəkdim, ah tutdum,
 Gah əyləndim, gah tutdum,
 Eldə bir dərdli gördüm.
 Öz dərdimi untdum.

Mən öldüm ağlamaqdan,
Arxa su bağlamaqdan,
Bağda xəzəl qalmadı,
Yarama bağlamaqdan.

Bir quş gəlir Dərbənddən,
Yükün tutubdu qənddən,
Sinəmdə bir dəftər var,
Yazılıbdı hər dərddən.

Ovçunun gəşdi məndən,
Ox dəydi, keçdi məndən,
Mərdlərə körpü oldum,
Namərdlər keçdi məndən.

Əzizinəm, baş əyər,
Yolu bu dağ, daş əyər,
Zaman necə zamandı,
Mərd namərdə baş əyər.

Əzizim, nə mindirir,
Nə salır, nə mindirir,
Dərđlini dindirməyin,
Dərd onsuz da dindirir.

Bu dağlar daşım oldu,
Sirrim-sirdaşım oldu,
Mənə təsəlli verən,
Yenə göz yaşım oldu.

Məni bir arı vurdu,
Dimdiyi sarı vurdu,
Arı belə vurmazdı,
Göydəki tarı vurdu.

Dərd məndə üz görübdü,
Meydanı düz görübdü,
Gedir, gedir, qayıdır,
Məni yalnız görübdü.

Mən aşiq oda yanmış,
Od düşmüş o da yanmış,
Əlim dost ətəyindən,
Üzdü bir oda yanmış.

**Yeni dövrən. Xoşbəxtlik.
Bolluq – bərəkət**

Yol üstə bulaq olluq,
Ellərə soraq olluq,
Kim bizə bel bağlasa,
Ondan göz-qulaq olluq.

Aran bizdə, dağ bizdə,
Kef bizdə, damaq bizdə,
Əkirik, becəririk,
Su bizdə, torpaq bizdə.

Bu yollar buz bağlamaz,
Namərdlər sirr saxlamaz,
Həqiqətin təməli,
Yüz tərپətsən laxlamaz.

Gözəldi çöllərimiz,
Varlıdır ellərimiz,
Yeni həyat qururuq,
Yorulmur əllərimiz.

Dostlar üz-üzə gəldi,
Dağ aşıb düzə gəldi,
Azadlıq sevən ellər,
Köməyə bizə gəldi.

Bağçamızda gül bitdi,
Lalə bitdi, gül bitdi,
Vətəndə bir bağ saldıq,
Hər nə əkdik, gül bitdi.

Əzizim, bəzən yeri,
Get sallan, bəzən yeri,
Dərd-qüssə ala bilməz,
Azadlıq gəzən yeri.

Bağımda güllər gözəl,
Oxur bülbüllər gözəl,
Azadlıq dünyasında,
Ömürlər, günlər gözəl.

Qarşımızda bu dövrən,
Bu zamana, bu dövrən,

Gəlin, qədrini bilək.
Düşməz ələ bu dövran.

Əziziyəm, quşam mən,
Dağlara qonmuşam mən,
Ellərə göz olmağa,
Keşikdə durmuşam mən.

Aşiq sözə gəlməsin,
Ceyran düzə gəlməsin,
Getsin qara buludlar,
Bir də bizə gəlməsin.

Düşməni yarımasın,
Yarısa, qarımasın,
Torpağıma göz tiksə,
Heç işi sarımasın.

Nə gözəl ellərim var,
Ördəkli göllərim var,
Şirvan, Muğan düzündə,
Məhsullu çöllərim var. .

Dağlar, aralı dağlar,
Qəlbi yaralı dağlar,
Qoynunda yadlar görsəm,
Rəngim saralı dağlar.

Aç gözün, dağlara bax,
Bar verən bağlara bax,
İndi artıq çıxmışıq,
Nə gözəl çağlara, bax!

Eşq – məhəbbət. Vəfa – sədaqət. Etibar

Bülbüllər uçdu bağa,
Qondu budaq-budağa,
Dünyada bir canım var,
Olsun yara sadağa.

Sürünü sürün dağa,
Duman, gəl bürün dağa,
Leylisi itmiş Məcnun,
Salıbdır bir ün dağa.

Əziziyəm, gül bağda,
Bülbül bağda, gül bağda,
Sənsiz bağa girmərəm,
Xəzəl olsa gül bağda.

Ocağa odun qala,
Od gəti, odun qala,
Qorxuram düşəm öləm,
Canımda odun qala.

Mən aşiq ay camala,
Yar əldən, ay, cam ala,
Götür üzdən rübəndin,
Baxım bir ay camala.

Əzizim, nərdivana,
Ayaq qoy nərdivana,
Yar qədrini yar bilər,
Nə bilər hər divana.

Mən aşiqəm bir cana,
Bir cana bir canana,
Hər yetənə can vermə,
Canı ver bir canana.

Mən aşiqəm ayına,
Bəndəm qaşın yayına,
Qorxuram kiprik çalam,
Üzündən göz yayına.

Əzizim, yar arxına,
Su gəlib yar arxına,
İncədi barmaqların,
Qorxuram yarar xına.

Əzizim, dağda qara,
Gün düşüb dağda qara,
İtirmisən Leylini,
Məcnun ol, dağ-dağ ara.

Əzizim, gündə dara,
Zülfünü gündə dara,

Səndən əlim üzməyəm,
Çəksələr gündə dara.

Aşiqəm bir dəm ara,
Neştər vur bir damara,
Məni zülfün vurubdur,
Vurdurma bir də mara.

Dağ başını qar alıb,
Bağçaları bar alıb,
Hər yetənə can verməm,
Bir canım var yar alıb.

Dağlara çən düşəndə,
Sünbülə dən düşəndə,
Ruhum qəfəsdə oynar,
Yadıma sən düşəndə.

Aşiq minayə gələ,
Xalın minayə gələ,
Küsmüşəm, barışmaram,
Göydən min ayə gələ.

Gedirdim yaraq ilə,
Ot biçdim oraq ilə,
Bir ilqarlı gözəli,
Gəzirəm soraq ilə.

Əziziyəm bağ gülə,
Bağça gülə, bağ gülə,
Pərvanə də mənim tək.
Bənd olub bir ağ gülə.

Gecəni dan eyləmə,
Zülfünü yan eyləmə,
Baxışına mən qurban,
Könlümü qan eyləmə.

Mən aşiq neylim sənə,
Düşübdü meylim sənə,
Mən dönsəm üzüm dönsün,
Sən dönsən neylim sənə.

Mən aşiq gözlərinə,
Qoy baxım gözlərinə,

Canım canına qurban,
Gözlərim gözlərinə.

Araz üstə, buz üstə,
Kabab yanar köz üstə.
Qoy məni öldürsünlər,
Bir alagöz qız üstə.

Bu dağı aşmaq olmaz,
Narını başmaq olmaz,
Bir quru sözdən ötrü,
Yarla savaşımaq olmaz.

Dağlar başı meşədi,
Könlüm sınıq şüşədi,
Yarın yara töhfəsi,
Bir dəstə bənövşədi.

Zülfün suda mar kimi,
Oynar su damar kimi,
Sızıldıtdın aşiqi,
Yağa su damar kimi.

Mən aşiq elçi məni,
El yaylaq, el çiməni,
O qaş, o göz, o kiprik,
Salıbdır elçi məni.

Əzizim, gəzər bağı,
Dost gəlib gəzər bağı,
Məhəbbət bir dəstə gül,
Açılıb bəzər bağı.

Mən aşiq gül budağı,
Tutubdu gül bu dağı,
Məni dərdin əyibdi,
Necə ki gül budağı.

Ağ alma allanıbdı,
Ağacdan sallanıbdı,
Mən sənə nə dedim ki.
Gül üzün xallanıbdı?

Qaşların qibləgahdı,
Qiblə desəm günahdı,
Dağlara duman çöksə,
O da mən çəkən ahdı.

Aşıq gəzər dağ-daşı,
Axtarar yaşıl başı,
Can alan bir gözəlin,
Sürməni neylər qaşı.

Əziziyəm, qanlı gül,
Qanlı seviş, qanlı gül,
Yemiş bülbül bağrını,
Çıxmış ağzı qanlı gül.

Çaylar təkin axmaram,
Başa həna yaxmaram.
Bir dəfə üzün görsəm,
Aya, günə baxmaram.

Araz deyiləm coşam,
Kür deyiləm qaynaşam,
Apar sərraf yanına,
Gör nə qiymətli daşam.

Qarşıda inci mənəm,
Ləl mənəm, inci mənəm,
Vəfalı yar yolunda,
Can versəm, incimənəm.

Güləm, gülü neylərəm.
Gülə qulluq eylərəm,
Mənə öz gülüm gərək,
Başqa gülü neylərəm.

Qızıl gülü əkmərəm,
Dərib yerə tökmərəm,
Əlim zülfünə dəysə,
Şahmar olsa çəkmərəm.

Qönçə idim gül oldum,
Boy atdım, sünbül oldum,

Bir dilbilməz quş idim,
Oxudum, bülbül oldum.

Mən aşiq oda giryan,
Mən giryan, o da giryan,
Dedim könlüm odun al,
Demədim, oda gir yan.

Əziziyəm, gündə mən,
Kölgədə sən, gündə mən.
İldə qurban bir olar,
Sənə qurban gündə mən.

İncəsən incidən sən,
Sədəfdən, incidən sən,
Kəsərəm dilim səni,
Bilsəm yar incidənsən.

Çən alıb dağlar başın,
Bağ başın, bağlar başın,
Camalım bir aynadır,
Hər görən bağlar başın.

Mən aşiqəm ay bağlar,
Ay bağçalar, ay bağlar,
Qaşın, gözün təhrində,
Hansı usta yay bağlar.

Bulaq başı toz olar,
Üstü dolu qız olar,
Əyil dəsmalın götür,
Mən götürsəm söz olar.

Qara at nalı neylər,
Qara qaş xalı neylər,
Vəfalı yarı olan,
Dövləti, malı neylər.

Əzizim, gül üşüdü,
Şeh düşdü gül üşüdü,
Güldün, ağlım apardın,
Bu necə gülüşüdü?

**Ayrılıq – hicran. İntizar – həsrət. İstək – arzu.
Qəm – kədər. Üzüntü – nigarançılıq. Təsəlli. Nisgil**

Gəl gedək baş bulağa,
Suyu sərxoş bulağa,
Birin sən de, birin mən,
Tökək qan-yaş bulağa.

Əzizim, otağında,
Bülbüləm budağında,
Bala anadan ayrı,
Can verir otağında.

Mən aşiq qala qala,
Dağ üstə qala qala,
Yar yolunda can üzdüm,
İntizar qala-qala.

Ana, məni az ağla!
Qış sızıda, yaz ağla,
Nə vaxt yadına düşsəm,
Ağ kağıza yaz, ağla.

Ay doğdu batarmola?
Ülkərə çatarmola?
Ana baladan ayrı,
Dincəlib yatarmola?

Mən aşiq, gözdə qara,
Çək sürmə gözdə qara,
Yar-yarın gözləməkdən,
Qalmadı gözdə qara.

Mən aşiqəm gülzara,
Çəmənzara, gülzara,
Ayrılığa dözməkdən,
Axır gəlib gül zara.

Gülərəm gülən olsa,
Dərdimi bilən olsa,
Ağlamaqdan doymaram,
Göz yaşım silən olsa.

Dərd ürəyim oyunca,
Qurban gedim boyunca,
Eşitsən ki, ölmüşəm,
Ağla məni doyunca.

Dağ məndə, tala məndə,
Bürç məndə, qala məndə.
Məşərim o gün olar,
Həsərin qala məndə.

Mən aşiq incə belə,
Kəmər çək incə belə,
Qoy kor olsun gözlərim,
Səni görüncə belə.

Dağların başı ilə,
Dibinin daşı ilə,
Yara bir namə yazdım,
Gözümün yaşı ilə.

Narını oyub getmə,
Qabığın soyub getmə,
Mən yazığa rəhm elə,
İntizar qoyub getmə.

Gəmi gələr yan verməz,
Açma yaram qan verməz,
Səni gözləyən ürək,
İntizardı, can verməz.

Bu dağda mənəm sənsiz,
Dağı enmənim sənsiz,
Harda ahu mələsə,
Bil ki, o mənəm sənsiz.

Bağa girmərəm sənsiz,
Gülü dərmərəm sənsiz,
Desələr qərib ölüb,
O qərib mənəm sənsiz.

Araza gəmi gəldi,
Su daşdı, gəmi gəldi,

Yaş tök, ağla, gözlərim,
Ayrılıq dəmi gəldi.

Bu bağlar olmayaydı,
Sarılıb solmayaydı,
Bir ayrılıq, bir ölüm,
Heç biri olmayaydı.

Dağlarda lalam hanı?
Biçməyə lalam hanı?
Hamı salamat gəldi,
Bəs mənim balam hanı?

Aşiq ellər ayrısı,
Şana tellər ayrısı.
Bir gününə dözməzdim,
Oldum illər ayrısı.

Çağırırım ağam gəl,
Ölməmişəm, sağam gəl,
Boynumda qəm zənciri,
Yolunda dustağam gəl!

Həyətləri sarı gül,
Yarı qönçə, yarı gül,
Gözlərindən sil yaşı,
Ayrılıqdı, barı gül.

Qərənfiləm xəstəyəm,
Bülbülləm qəfəsdəyəm,
Gedin deyin yarıma,
Həsərətindən xəstəyəm.

Üzüyün qaşığı mənəm,
Üstünün daşığı mənəm,
Yar deyib kim ağlasa,
Gözünün yaşığı mənəm.

Ox getdi qaldı yayım,
Göyə qalxdı harayım,
Qismətim ayrılıqdı,
Yoxdu görüşdə payım.

Bağlar tükəndi bardan,
Yağı kam aldı yardan,
Nola bir xoş gün gələ,
Qurtaraq biz də dardan.

Gedirəm ölkə səndən,
Qorxuram yol kəsəndən,
Gəl bir üzünü görüm,
Ayrıldım bəlkə səndən.

Əzizim, sözlərindən,
Doymadım sözlərindən,
Bilsəydim ayrılıqdı,
Öpərdim gözlərindən.

Dəryada bir daşam mən,
Gövhərəm mən, qaşam mən,
Aranı dağlar kəsib,
Qanadım yox aşam mən.

Yar qəlbimi oymasın,
Dərd üstə dərd qoymasın,
Fələk mərdi namərdə,
Heç vaxt möhtac qoymasın.

Gedən, getmə işim var,
Zərgərdə gümüşüm var,
Qərib, qüdrət ölkədə,
Qolu bağlı qusum var.

Əlimdə ələmim var,
Qızıldan qələmim var,
Fələk, gəl dəymə mənə,
Uzaqdan gələnim var.

Dumanlı dağlarım var,
Bar verməz bağlarım var,
Gedirsən tez qayıt gəl,
Dalınca ağlarım var.

Ay dağlar, uca dağlar,
Hamıdan qoca dağlar.

Ayrılıqdan üzüldüm,
Mən necə dözüm dağlar.

Mən aşiq qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar,
Yol verin, anam gəlsin,
Dönməyin daşa dağlar.

Çatılıb qaşın dağlar,
Bilinmir yaşın dağlar,
Hicran sənə də düşdü,
Ağardı başın dağlar?

Əzizim, ulu dağlar,
Çeşməli sulu dağlar,
Dibindən ellər köçər,
Başında bulud ağlar.

Dəryada fanar gəzər,
Hər axşam yanar gəzər.
Eldən ayrı düşənlər,
Günləri sanar gəzər.

Araz daşanda mələr,
Kür qovuşanda mələr,
Bala öz anasından,
Ayrı düşəndə mələr.

Sinəmdə yaram nədir?
Qəm ilə aram nədir?
Dərdim qürbət dərdidir,
Bəs buna çaram nədir?

Əslim qarabağlıdır,
Sinəm çarpaz dağlıdır,
Nə gedən var, nə gələn,
Deyən yollar bağlıdır.

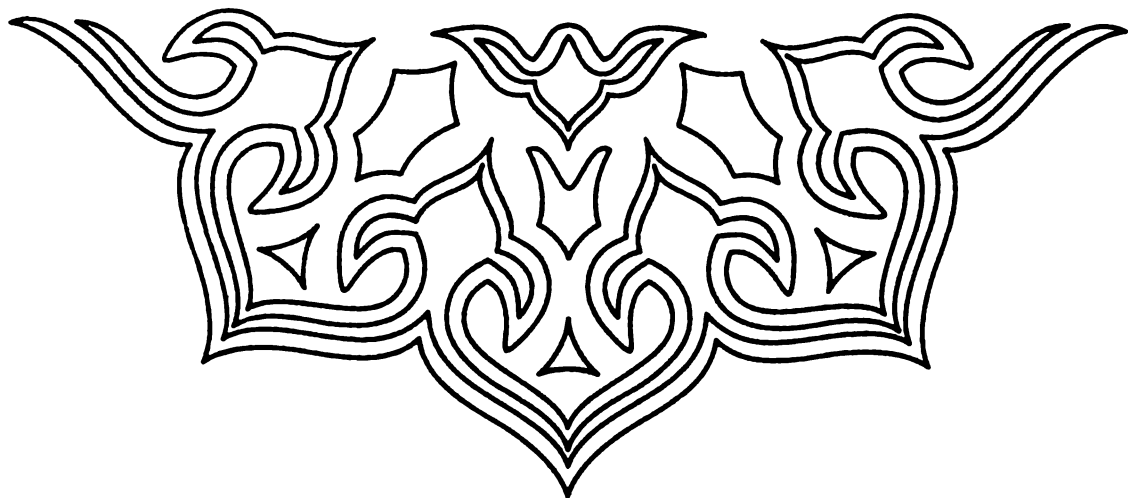
Dağlar başı dumandı,
Mənim halım yamandı,
Nə çox sürdü ayrılıq,
Bəlkə axır zamandı?

Yaşılım, abım yoxdur,
Bu yerdə babım yoxdur,
Gedirsən tez qayıt gəl,
Qüssəyə tabım yoxdur.

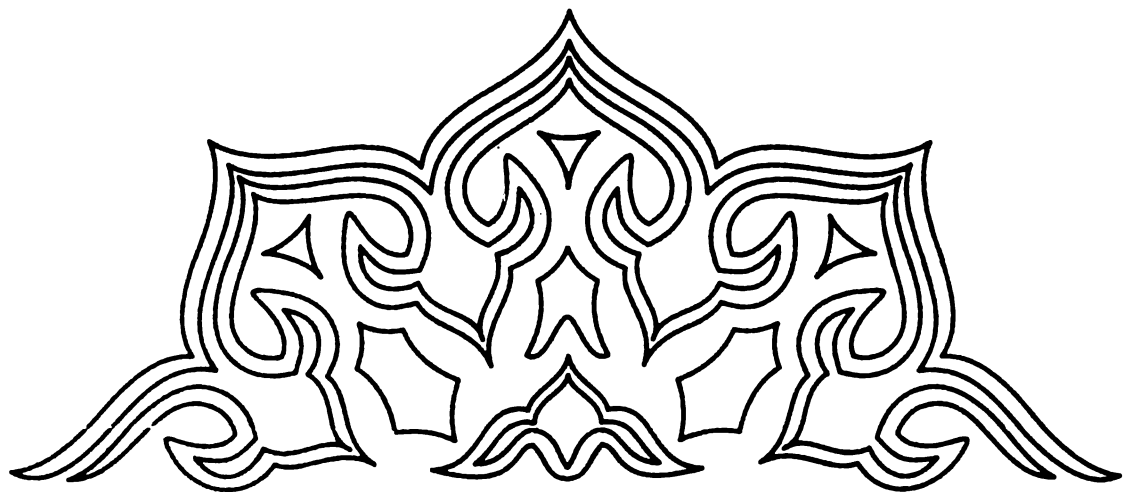
Dağlar başı tütündür,
Kimin qəlbi bütündür,
Əyil üzündən öpüm,
Dünya ölüm, itimdir.

Qızılgül həşəm oldu,
Dərmədim həşəm oldu,
Səndən ayrı düşəli,
Ağlamaq peşəm oldu.

Ay çıxdı düzə düşdü,
Qıvrım tel üzə düşdü,
Fələk bir iş işlədi,
Ayrılıq bizə düşdü.

**XALQ
MAHNILARI**

Aman nənə

*Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.*

Asta yeri, kəmər düşər belindən,
Aman nənə, zalım nənə, yar, nənə!
Ayrı düşdüm, gülümdən, bülbülümdən,
Aman nənə, zalım nənə, yar nənə!
O qədər sevirəm düşməz dilimdən
Ay aman yar, ay zalım yar,
Ay gözəl yar, ay gül yarım!

Nəqərat

Aman nənə, zalım nənə, yar, nənə hey,
Yar nənə hey, yar nənə hey, yar nənə!

Yarıma demişəm mənə saz alsın,
Aman nənə, zalım nənə, yar, nənə!
Onu çalım, dərdü qəmim azalsın.
Aman nənə, zalım nənə, yar, nənə!
Məgər mən ölmüşəm yarım qız alsın?!
Ay aman yar, ay zalım yar,
Ay gözəl yar, ay gül yarım!

Nəqərat

Bir yaylığım vardır gülü özündən,
Aman nənə, zalım nənə, yar, nənə!
Dolanır boynuma özü-özündən,
Aman nənə, zalım nənə, yar, nənə!
Ay aman yar, ay zalım yar,
Ay gözəl yar, ay gül yarım!

Gedək gəzək bağçada

*Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.*

Gedək gəzək bağçada,
Ay aman, ay aman, ay aman, ay aman.
Düşsün gözəllər yada,
Ay aman, ay aman, ay aman, ay aman.

Nəqərat

Ah, yaman yar əlindən,
Əl-aman yar əlindən (2)

Bağa girdim nar üçün
Ay aman, ay aman, ay aman, ay aman.
Narı dərdim yar üçün
Ay aman, ay aman, ay aman, ay aman.

Nəqərat

Tello

*Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.*

Araz üstə, buz üstə, Tello,
Kabab yanar göz üstə, Tello,
Qoy məni öldürsünlər, Tello,
Bir ala göz qız üstə, Tello.

Nəqərat

Aman, Tello
Tellocan, Tello,
Canım, Tello,
Tellocan, Tello.

Araz axır lil ilə, Tello,
Dəstə-dəstə gül ilə, Tello,
Mən yarımı sevirəm, Tello,
Şirin-şirin dil ilə, Tello.

Nəqərat

Bağa girdim bar üçün, Tello,
Heyva üçün, nar üçün, Tello,
Əsirgəmə canını, Tello,
Bu vəfalı yar üçün, Tello.

Nəqərat

Qoy gülüm gəlsin

*Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.*

Mən aşiqəm zirəsən,
Zəfaransan, zirəsən.
O günə qurban olum,
Sən qapıdan girəsən.

Nəqərat

Qoy gülüm gəlsin, ay nənə,
Qoy yarım gəlsin, ay nənə,
Qapıda duran oğlana
İrəhmin gəlsin, nənə.
Hey!...

Qarabağın düzü var,
Düzlərində quzu var.
İki könül bir olsa,
Kimin ona sözü var?!

Nəqərat

Gün doğmasa Ay batmaz,
Dərdlilər gecə yatmaz,
Aləm məni atsa da,
Sevgilim məni atmaz.

Nəqərat

Gözəlim sənsən

*Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.*

Gözəlim, sənsən gözümün nuru,
Cənnətdə yoxdur sənin tək huri.
Cənnətdə yoxdur sənin tək huri.
Öldürdü məni yarımın cövrü,
Ona mən vuruldum,
Ona mən yar oldum. (2)

Nəqərat

Sevgilimə dəymə, dəymə, dəymə, dəymə,
Gülümün butasın əymə, əymə, əymə. (2)

Uca dağ başında ceyran yol eylər,
Ürəymin başına peykan yol eylər. (2)
Sevən sevdiyinə can qurban eylər.

Ona mən vuruldum,
Ona mən yar oldum. (2)

Nəqərat

Uca dağ başında bitər lalələr,
Gül-çiçək üstünə düşər jalələr, (2)
Güldən ötrü bülbül edər nalələr.

Ona mən vuruldum,
Ona mən yar oldum. (2)

Nəqərat

Evləri var xana-xana

Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.

Evləri var ay aman, xana-xana (2)
Mən kül oldum ay aman, ay aman, yana-yana. (2)
Yaylığının yanı buta, (2)
Saldı məni ay aman, ay aman, yanar oda, (2)
Obaları ay aman, oymaq-oymaq, (2)
Yalan sözdür ay aman, ay aman,
yardan doymaq, (2)
Üzü gül ləbləri qaymaq, (2)
Yalan sözdür ay aman, ay aman,
yardan doymaq, (2)
Heç olmazmış ay aman, ay aman, yardan doymaq,
Yalan sözdür, yalan sözdür yardan doymaq.

Dağlar gözəli

Musiqi tərtibatı
Üzeyir Hacıbəyovundur.

Gözəl sona, getmə dayan,
Ürəkdə sözüm var.

Gəl eyləmə bağrımı qan,
Gözündə gözüm var.

Nəqərat

Canım qurban telinə, }
Şirin-şirin dilinə, } 2
Qaşın-gözün zil qara, }
Aşiqi çəkmə dara. }

Gedək bağa lələ dərək,
Ay dağlar gözəli,
Sinəmiz üstünə sərək,
Ay dağlar gözəli.

Nəqərat

Duman çökdü dağ başına,
Ay gözəl, gəl bəri.
Gəl dolanım mən başına,
Ay gözəl, gəl bəri.

Nəqərat

Bənövşə

Musiqi tərtibatı
Soltan Hacıbəyovundur.

Dağlara gün düşübdür, }
Açıl bənövşəm, açıl. } 2
Bağlara gün düşübdür, }
Açıl bənövşəm, açıl. } 2

Dağlara çökdü duman, }
Gizlən bənövşəm, gizlən. } 2
Bağlara çökdü duman, }
Gizlən bənövşəm, gizlən. } 2

Dağlara əsdi külək, }
Dikəl bənövşəm, dikəl. } 2
Dikəl bənövşəm, dikəl, }
Bağlara əsdi külək. } 2

Dağlara qar yağıbdır, }
Yığıl bənövşəm, yığıl. } 2

Bağlara qar yağıbdır, }
Yığıl bənövşəm, yığıl. } 2

Açıl bənövşəm, açıl, }
Dağlara gün düşübdür, } 2
Bağlara gün düşübdür, }
Açıl bənövşəm, açıl. } 2

Səndən mənə yar olmaz

Musiqi tərtibatı
Asəf Zeynallınıdır.

Səndən mənə yar olmaz,
Əhdə vəfadar olmaz.
Yüz min gül-çiçək olsa,
Bülbülsüz bahar olmaz.

Nəqərat

Küsdürməsən çək nazımı, }
Qısa döndərmə yazımı, } 2
Çalıb dindirmə sazımı, }
Yaralıyam, yar.

Hər ağacda bar olmaz,
Heyva olmaz, nar olmaz.
Yüz min gül-çiçək açsa,
Bülbülsüz bahar olmaz.

Nəqərat

Qalalı

Musiqi tərtibatı
Tofiq Quliyevindir.

Bu gün ayın üçüdür, }
De gülüm nanay, ay naninay, } 2
Girmə bostan içidir, }
Yar, girmə bostan içidir. } 2
Dodaqların bal, şəkər, (2)
Hey!...

Dilin badam içidir.
Yar, dilin badam içidir. (2)

Nəqərat

Qız belin incədir, ay incə,
Ləblərin qönçədir, ay qönçə.
Qız, belin incədir, incə, }
Ləblərin qönçədir, qönçə. } 2

Dam üstündə damımız }
De gülüm, nanay ay naninay. } 2
Qoşadır eyvanımız.

Yar, qoşadır eyvanımız, (2)
Sən ordan çıx mən burdan, (2)
Hey!...

Kor olsun düşmanımız, }
Qoy kor olsun düşmanımız. } 2

Nəqərat

Anacan

Musiqi tərtibatı
Süleyman Ələsgərovundur.

Anacan, bağrımı qan eyləmişəm mən,
Gözlərimi giryan eyləmişəm mən,
Bir ala gözlü yarın eşqi yolunda (2)
Öz canımı qurban eyləmişəm mən.

Nəqərat

Anacan ağrın alım, }
Anacan, başına dönüm, }
Qoy dolanım mən, mən, mən, mən, } 2
Mənim öz sevgilimə,
Heyran olum mən, mən, mən, mən. }

Gülü-xəndan kimidir yarın ləbləri,
Ceyrana bənzər onun ala gözləri,
İki kəlmə danışib ayrıldı məndən, (2)
Qəlbimi nur elədi şirin sözləri.

Nəqərat

Anacan eşq oduna yanmamışam mən,
 Hələ də bir təcrübə almamışam mən,
 Nə yaman olur yardan ayrı düşəndə, (2)
 Bəlkə də yaxşı-yaman qanmamışam mən.

Nəqərat

Girdim yarın bağçasına

Musiqi tərtibatı
Süleyman Ələsgərovundur.

Girdim yarın bağçasına, çiçəklər açmış,
 O gül mənim ürəyimə ətirlər saçmış. (2)

Nəqərat

Gəl, gəl, gəl gözəlim gəl,
 Gəl bir görüm səni,
 Əgər qismətim olarsa, } 2
 Alaram səni.

Yar yolunda dağlar keçdim, sulardan içdim,
 Min bir gözəl gördüm, ay qız, tək səni seçdim.

Nəqərat

Gənc yaşında bir qız sevdim, mənim olmadı,
 Səni görüb sevdim, ay qız, qəmini olmadı, (2)

Nəqərat

Ay qadası

Musiqi tərtibatı
Hacı Xanməmmədovundur.

Qaşların hilal, }
 Ağ üzündə xal, } 2
 Körpə bir maral }
 Ay qadası.

Nəqərat

Ləblərin şəkər, }
 Olmasa əgər, } 2
 Kim nazın çəkər, }
 Ay qadası.

Yandım eşqinə, }
 Qurbanam sənə. } 2
 Naz etmə mənə,
 Ay qadası.

Nəqarət

Sevdiyim nigar, }
 Ağ üzündə xal, } 2
 Körpə bir maral,
 Ay qadası.

Sənə sözüm var

Musiqi tərtibatı
Qənbər Hüseynlinindir

Ay qız, sənin bizim gülbağçada nə işin var, (2)
 Ceyran kimi baxışın, duruşun, yerişin var,
 Getmə, mənə rəhm eylə gülüm, } 2
 Dayan, sənə sözüm var.

Nəqərat

Qurban olum o gözlərə, }
 Salıblar məni düzlərə. } 2
 Bağçamızdan dərdiyim gül }
 Peşkəş olsun sən gözələ. } 2

Ay qız, sən gəl bizim gülbağçanı tərk eyləmə, (2)
 Gözlərinə, ay qız, güvənmə sən, fəxr eyləmə, (2)
 Bir könül ver aşiqinə,
 Mən fəqiri rədd eyləmə. (2)

Çal oyna

Musiqi tərtibatı
Rəşid Şəfəqindir

Göy göllərdə üzər qazlar,
 Laçın (ay) vurub, tükünü tozlar. (2)
 Dəstə-dəstə gəlir qızlar, }
 Gəlir (ay) nazlana-nazlana. } 2

Nəqərat

Mehribanım, gül oğlan, }
 Dur oyna, çal-oyna. } 2
 Qəşəng oğlan, gözəl qız, dur oyna.
 Qəşəng oğlan, gözəl qız, çal oyna.

Dost bağında açılmış gül,
 Sarılmışdır gülə bülbül, (2)
 Qızlar sancmış telinə gül,
 Gəlir (ay) nazlana-nazlana. (2)

Nəqərat

Dost bağında bitər alçalar,
 Tez çiçəkləyər, yetər alçalar. (2)
 Toylarımızda belə qayda var:
 Qızlar oynar, oğlanlar əl çalar,
 Oğlanlar oynar, qızlar əl çalar.

Nəqərat

Üç gül

Yarın bağçasında üç gül açılib –
 Ağ gül, qırmızı gül, bir də sarı gül,
 bir də sarı gül.
 Hər birisi bir-birindən öyməli, (2)
 Ay ala göz yarım,
 Ahu-ceyranım.
 Ağ gül, qırmızı gül, bir də sarı gül,
 bir də sarı gül.

Ağca gülün qapısından baxmalı,
 Qızıl gülü dəstə tutub qoxmalı,
 Sarı gülü tər buxağa taxmalı. (2)
 Ay ala göz yarım,
 Ahu-ceyranım.
 Ağ gül, qırmızı gül, bir də sarı gül,
 bir də sarı gül.

Ağ gülü bənzətdim göydə laçına,
 Qızıl gülü düzdüm yarın saçına.
 Hüseyin muştadır gülün üçünə, (2)

Ay ala göz yarım,
 Ahu-ceyranım.
 Ağ gül, qırmızı gül, bir də sarı gül,
 bir də sarı gül.

Sarı bülbül

Vətən bağı al-əlvandır,
 Yox içində Xarı bülbül.
 Ömür sürməli dövrəndir,
 Səsin gəlsin barı, bülbül.
 Səsin gəlsin, sarı bülbül,
 Sarı bülbül, sarı bülbül.

Oxu, quşlar dilə gəlsin,
 Xoş nəfəsin elə gəlsin,
 Yarım gülə-gülə gəlsin,
 Mən çalanda tarı, bülbül. (2)
 Sarı bülbül, sarı bülbül.

Geymiş donun yaşıl çöllər,
 Həvəsindən açır güllər,
 Töküb şirin-şirin dillər
 Gəl oyadaq, yarı bülbül. (2)
 Sarı bülbül, sarı bülbül.

Bülbül, sənin işin qandı,
 Aşıqlər oduna yandı,
 Nədən hər yerin əlvandı,
 Köksün altı sarı, bülbül. (2)
 Sarı bülbül, sarı bülbül.

Güloğlan

Oğlan, getmə, dayan, dur,
 Eşqim sənə əyandır.
 Gəlişinə can qurban,
 Gedişin nə yamandır!
 Gəlişinə can qurban, a bala,
 Gedişin nə yamandır!

Nəqərat

Özü bir gül,
Sözü bülbül,
Saçı sünbül Güloğlan,
Dur gəl mən sənə qurban. } 2

Qızıl gülsən, butasan,
Məni salma oda sən.
Mən o güldən deyiləm,
İyləyəsen, atasan,
Mən o güldən deyiləm, a bala
İyləyəsen, atasan.

Nəqərat

Gözəllər gözəlisən,
Şirinsən, məzəlisən.
Mən səndən əl çəkmərəm,
Sevdamın əzəlisən,
Mən səndən əl çəkmərəm, a bala,
Sevdamın əzəlisən.

Nəqərat

Keçmə məndən

Əzizim, keçmə məndən,
Çay məndən, çeşmə məndən.
İnanma yad sözünə,
Cavanam, keçmə məndən. } 2

Əzizim, sini-sini,
Doldur ver sini-sini.
Mən sənə göz dikmişəm,
Neynirəm özgəsini? } 2

Bağçamızın çiçəyi,
Məhləmizin göyçəyi,
Mən ki, səni sevirəm,
Budur sözün gerçəyi. } 2

Əzizim, keçmə məndən,
Çay məndən, çeşmə məndən,
İnanma yad sözünə,
Cavanam, keçmə məndən. } 2

Sona bülüllər

Su atdım hara dəydi, sona bülüllər,
 Əlim divara dəydi, sona bülüllər,
 Dilim-ağzım qurusun, sona bülüllər,
 Nə dedim yara dəydi, sona bülüllər.

Nəqərat

Elə yar, yar deyirlər,
 Heç məni demirlər,
 Ay sona bülüllər.
 Elə bil yar deyiləm,
 Heç məni dindirməz,
 Ay sona bülüllər.

Dəryada gənim qaldı, sona bülüllər,
 Biçmədim zənim qaldı, sona bülüllər,
 Çox çəkdim yar cəfasın, sona bülüllər,
 Mənə dərd-qəmim qaldı, sona bülüllər.

Nəqərat

Od tutub alışaram, sona bülüllər,
 Hər dərdə qarışaram, sona bülüllər,
 Yarımın meyli olsa, sona bülüllər,
 Küsmüşəm, barışaram, sona bülüllər.

Sarı gəlin

Saçın ucun hörməzlər,
 Gülü qönçə dərməzlər,
 Sarı gəlin. } 2

Bu sevda nə sevdadır,
 Səni mənə verməzlər;
 neynim, aman-aman,
 neynim, aman-aman,
 sarı gəlin. } 2

Bu dərənin uzununu,
 Çoban, qaytar quzunu,
 quzunu. } 2

Nə ola bir gün görəm
 Nazlı yarın, üzünü;
 neynim, aman-aman,
 neynim, aman-aman,
 sarı gəlin. } 2

Aşiq ellər ayrısı,
 Şana tellər ayrısı.
 ayrısı. } 2

Bir gününə dözməzdim
 Oldum illər ayrısı;
 neynim, aman-aman,
 neynim, aman-aman,
 sarı gəlin. } 2

Üç telli durna

Evlərinin dalı seyran,
 Seyrangahda gəzir ceyran,
 Hüsnun görən olur heyran
 Üç telli, dörd telli, beş telli durna.

Nəqərat

Sən haralısan, haralı, durna?
 Ovçu əlindən yaralı durna,
 Sən getsən bağlar saralı, durna.
 Yaralı, yaralı, yaralı durna.

Evlərinin dalı təpə,
 Yağış gəlir səpə-səpə,
 Oyadıram öpə-öpə,
 Üç telli, dörd telli, beş telli durna.

Nəqərat

Evlərinin dalı qaya,
 Qayadan baxarlar aya.
 Göydə durna gəlməz saya,
 Üç telli, dörd telli, beş telli durna.

Nəqərat

Bizim vətən qızları

Bizim vətən qızlarının, }
 Şirin-şirin dilləri var } 2
 Yorulmayan əlləri var }
 Bizim vətən qızlarının. } 2

Nəqərat

Nəfəsi var çiçəklərdə. (2)
 Nəgməsi var küləklərdə
 Eşqi gəzir ürəklərdə. (2)
 Bizim vətən qızlarının.

Üzü gülür, özü gülür, }
 Qəlbə yatan sözü gülür, } 2
 Baxışından nur süzülür }
 Bizim vətən qızlarının. } 2

Nəqərat

Qara tellər

Qara tellər, qara tellər,
 Şəvə kimi qara tellər.
 Qıvrılında qara tellər
 Yar könlümü qarət eylər.

Nəqərat

Qara tellər, qara tellər,
 Yar könlümü qarət eylər.

Qara gözlər, qara gözlər,
 Qapqaradır qara gözlər,
 Cilvələnib şux baxanda
 Qara gözlər kimi gözlər?

Nəqərat

Mən aşiqəm, ağ barama,
 Qıvrım telli çox darama,
 Sənin ki könlün məndədir,
 Özgəsini gəl, arama!

Nəqərat

Qubanın ağ alması

Qubanın ağ alması,
Şirindir bağ alması,
Yarım gələnə qalıb
Yaramın sağalması.

Nəqərat

Sevirəm
Səni mən, yar
Sevirəm, yar
Səni mən, yar, yar.
Aman, aman,
Sevirəm, yar,
Səni mən, yar,
Sevirəm yar, yar.

Qubadan alma aldım,
Yarıma yola saldım.
Gözlədim yar gəlmədi,
Heyva kimi saraldım.

Nəqərat

Qubanın alması var,
Armudu, alması var.
Yenə durub qəsdimə,
Əcəb can alması var!

Nəqərat

Almanı atdım xarala

Almanı atdım xarala
Qaldı sarala-sarala.
Dağlarda döndüm marala.

Nəqərat

A tirmə köynək,
A tirmə köynək, sarı çərgən gəlin, haralısan?
Özü göyçək, sözü göyçək, hara maralısan?

Yarın bağında üzüm əsgəri,
Damın dalından həzin səs gəlir.

Sağ ol gəl,
Var ol gəl,
Sən bizə mehman ol, gəl. } 2

Gəlin gedək bizim bağa,
Hərə çıxacaq bir budağa,
Vuruldu o gül yanağa. } 2

Nəqarət

Bəh-bəh

Gül açılarda yaz olur, bəh-bəh, bəh!
Kədərim, qəmim az olur, bəh-bəh, bəh!
Gözəldə işvə, naz olur, bəh-bəh, bəh!
Gəl, gəl, gözəl yar, sevirəm səni! } 2

Yarın bağında şirin olur üzüm,
Sənin ayrılığına necə dözüm!?
Sənə qurban olsun bu iki gözüm!
Gəl, gəl, gözəl yar, sevirəm səni! } 2

Bülbül bağlarda səs salır: cəh-cəh, cəh!
Güllərin ətrini alır: bəh-bəh, bəh!
Musiqi səsi ucalır: bəh-bəh, bəh!
Gəl, gəl, gözəl yar, sevirəm səni! } 2

Gül açdı

Gül açdı bahar oldu, (2)
Yar məndən kənar oldu. (2)
Yar məndən ayrılalı (2)
Ürəyim qubar oldu. (2)

Nəqarət

Belə naz ilə, naz ilə baxma,
Məni yandırıb, yaxma. (2)

Gül açdı xəndan oldu, (2)
Dərmədim dən-dən oldu. (2)

Mən səndən ayrılmazdım, (2)
Ayrılıq səndən oldu. (2)

Nəqərat

Bu dağda maral gəzər, (2)
Tellərin darar gəzər, (2)
Mən yara neyləmişəm, (2)
Yar məndən kənar gəzər, (2)

Nəqərat

Ay qız, kimin qızısan?

Ay qız, kimin qızısan?
Almadan qırmızısan
Anan səni bəsləyib,
Baxtımın ulduzusan.

Nəqərat

Aç xurcunu,
Al bıçağı,
Kəs almanı, ver yara dilim-dilim.
Dilim-dilim, dilim-dilim.

Aşiqinəm əzəldən,
Yar yarın verməz əldən.
Dostum var, düşmənim var,
Salma məni nəzərdən.

Nəqərat

Həmyaşımın, tayımın,
Ulduzumun, ayımın.
Görənlər bir söz deməz,
Sən ki, mənim payımın.

Nəqərat

Sudan gələn sürməli qız

Sudan gələn sürməli qız, (2)
 Çox incidir kuzə səni, bala,
 Çox incidir kuzə səni.
 Ay camalın şölə salır. (2)
 Gəlməyəsen gözə səni, bala,
 Gəlməyəsen gözə səni.

Kuzəni boyundan aşır, (2)
 Saçın dabana dolaşır, bala,
 Saçın dabana dolaşır.
 Nə geysən sənə yaraşır. (2)
 Gəlməyəsen gözə səni, bala,
 Gəlməyəsen gözə səni.

Kuzə suyu şərbət olar, (2)
 Bulaq üstə söhbət olar, bala,
 Bulaq üstə söhbət olar.
 Mənsiz sənə zəhmət olar. (2)
 Gəlməyəsen gözə səni, bala,
 Gəlməyəsen gözə səni.

Bağçadan gələn

Bağçadan gələn nə səmdir, a balam? (2)
 Bülbülün yeri qəfəsdir, (2)
 Oynadıq, güldük, ta bəsdir, gülüm. (2)

Səni yanasan, ay qız,
 Bircə dənəsən, ay qız.

Nəqərat

Apararlar səni yar yanına, gül yanına,
 Səni yanasan, ay qız,
 Bircə dənəsən, ay qız.

Mailəm o qaş-gözünə, a balam, (2)
 Həm şirin-şirin sözünə, (2)
 Vermisən bəzək özünə, gülüm. (2)

Səni yanasan, ay qız,
 Bircə dənəsən, ay qız.

Nəqərat

Bağçadan gələn səs eylər, a balam, (2)
 Bülbül ötər həvəs eylər, (2)
 Oynadıq, güldük, bəs eylər, gülüm. (2)

Səni yanasan, ay qız,
 Bircə dənəsən, ay qız.

Nəqərat

Bülbül

Bülbülün geydiyi sarı,
 Ağlayaram zarı-zarı. }
 İtirmişəm gözəl yarı, } 2
 Oxu, oxu, nazlı bülbül! }

Nəqərat

Axtarıram nazlı yarı,
 Oxu, oxu, nazlı bülbül!
 Bülbülün geydiyi atlaz, }
 Atlaza iynə batmaz. } 2
 O qız ölər, məni atmaz,
 Oxu, oxu, nazlı bülbül!

Nəqərat

Bülbülün geydiyi yaşıl, }
 Gün dəyəndə parıldaşır, } 2
 Qız görsəm, dilim dolaşır,
 Oxu, oxu, nazlı bülbül!

Nəqərat

Ay bülbüllər

Bu dağı bağ eylərəm, ay bülbüllər,
 Yanın çardağ eylərəm, ay bülbüllər,
 Eşitsəm sən gəlirsən, ay bülbüllər.
 Yolunu çırağ eylərəm, ay bülbüllər.

Evlərində var kilim, ay bülbüllər,
Lal olsun mənim dilim, ay bülbüllər,
Gedəndə küsdü getdi, ay bülbüllər,
Gəlsə necə dindirir, ay bülbüllər.

Oba köçdü oymaqdan, ay bülbüllər,
Su yorulmaz axmaqdan, ay bülbüllər,
Yar yardan necə doysun, ay bülbüllər,
Pəncərədən baxmaqdan, ay bülbüllər.

Uca dağlar

Uca dağlar başında ceyran balalar,
ceyran balalar,
Ceyranın balasını ovçu yaralar, ovçu yaralar,
Mən yardan ayrı düşsəm, əğyar kam alar,
əğyar kam alar,

Nəqərat

Ay gözəl oğlan,
Eşit bir dayan,
Sevirəm səni,
Eşqimə inan.

Yeri, yeri mən də gəlim dalınca, }
Dəsmal elə, apar məni yanınca. } 2

Vətənim səfalıdır, bağdır, meşədir,
bağdır, meşədir,
Sevgilimin qəlbi safdır, sanki şüşədir,
sanki şüşədir,

Yardan ayrı yaşamaq çətin peşədir, }
çətin peşədir. } 2

Nəqərat

Miz üstə yaylıq,
Dəymədim qaldı,
Ona dəymərəm,
O yadigardı.

Yeri, yeri mən də gəlim dalınca, }
Dəsmal elə apar məni yanınca. } 2

Uca dağlar başında

Uca dağlar başında bir sürü quzu,
 Bir sürü quzu, bala, bir sürü quzu.
 Xumar-xumar süzməkdədir yarımın gözü,
 Yarımın gözü, bala, yarımın gözü.

Nəqərat

Yar gülə-gülə,
 Yar bilə-bilə,
 Mən aşiq oldum, bala,
 Bir şirin dilə.
 Mən aşiq oldum, bala, }
 Bir şirin dilə. } 2

Uca dağlar başında bir sürü ceyran,
 Bir sürü ceyran, bala, bir sürü ceyran.
 Yar, ala gözlərinə olmuşam heyran,
 Olmuşam heyran, bala, olmuşam heyran.

Nəqərat

Uca dağlar başında səslərəm səni,
 Səslərəm səni, bala, səslərəm səni.
 Yar, iki gözüm üstə bəslərəm səni,
 Bəslərəm səni, bala, bəslərəm səni.

Nəqərat

Apardı sellər Saranı

Arpa çayı aşdı-daşdı, (2)
 Sel Saranı aldı qaçdı, (2)
 Ala gözlü, qələm qaşdı. (2)

Nəqərat

Apardı sellər Saranı,
 Bir ala gözlü balanı.

Gedin deyın Xançobana: (2)
 Gəlməsin bu il Muğana, (2)
 Muğan batıb nahaq qana. (2).

Nəqərat

Arpa çayı dərin olmaz, (2)
 Axar suyu sərin olmaz. (2)
 Sara kimi gəlin olmaz. (2)

Nəqərat

Ay bəri bax

Pəncərədən daş gəlir,
 Ay bəri bax, bəri bax.
 Xumar gözdən yaş gəlir,
 Ay bəri bax, bəri bax.
 Səni mənə versələr, } 2
 Ay bəri bax, bəri bax. }
 Hər görənə xoş gələr,
 Ay bəri bax, bəri bax. (3)
 Pəncərənin milləri,
 Ay bəri bax, bəri bax.
 Açılıb qızıl gülləri,
 Ay bəri bax, bəri bax. } 2
 Oğlanı yoldan eylər, }
 Ay bəri bax, bəri bax.
 Qızın şirin dilləri,
 Ay bəri bax, bəri bax. (3)

Pəncərəni bağlama,
 Ay bəri bax, bəri bax.
 Mən gedirəm ağlama,
 Ay bəri bax, bəri bax.
 Gedib yenə gələrəm. } 2
 Ay bəri bax, bəri bax. }
 Özgəyə bel bağlama,
 Ay bəri bax, bəri bax,
 Ay bəri bax, bəri bax. (3)

Xumar oldum

Mən gəlmişəm sənə qonaq,
Ceyran, mənə bax, bax!
Maral, mənə bax, bax!
Bişir mənə bir qayqanaq!
Ay qız, mənə bax, bax!
Gözəl, mənə bax, bax!

Nəqərat

Xumar oldum, xumar oldum,
Xumar oldum, xumar.
Kətan köynək, nazik bədən
Gördüm bihal oldum, bihal oldum,
Bihal oldum, bihal.

Getdim gördüm bulaqdadır,
Ceyran, mənə bax, bax!
Maral, mənə bax, bax!
Əl-üzünü yumaqdadır.
Ay qız, mənə bax, bax!
Gözəl, mənə bax, bax!

Nəqərat

Getdim gördüm bağda yatıb,
Ceyran, mənə bax, bax!
Maral, mənə bax, bax!
Ay qız, mənə bax, bax!
Qara tellər gülə batıb,
Gözəl, mənə bax, bax!

Nəqərat

Dağlara çən düşəndə

Dağlara çən düşəndə,
Sünbülə dən düşəndə,
Ruhum bədəndə oynar, bala, } 2
Yadıma sən düşəndə.

Dağları gəzdim gəldim,
Daşların üzdüm gəldim.

Yarımı bivəfa görüb, }
Əlimi üzdüm gəldim. } 2

Dağların qarı mənəm,
Gün vursa, ərimərəm.
Qəbrim quzeydə qazın, }
Cavanam çürümərəm. } 2

Həsiri basma

Dolayı gəl, dolayı,
Həsiri basma, dolan gəl,
Süpürmüşəm sarayı,
Həsiri basma, dolan gəl.

Qurtarmağa az qalıb, }
Gözlərəm təzə ayı, hey, } 2
Həsiri basma, dolan gəl, }
Dolan gəl, ay, dolan gəl. } 2

Gəl saçını hörüm mən,
Həsiri basma, dolan gəl.
Bir-bir bəndin vurum mən, }
Həsiri basma, dolan gəl. } 2

Nəqarət

Süsən sünbül

Süsən sünbül, ay gülüm, bitirmişəm,
Mən yarımı, ay gülüm itirmişəm.
Ay gülüm itirmişəm,
Ömrü başa, yetirmişəm.
Aman Gülgəz, a balam, yarım hanı?
A gülüm, yarım hanı?

Nəqərat

Ağ üzdə xalın, a gülüm,
O məh camalın, ay gülüm,
Yandırdı məni, ay gülüm,
Nədir xəyalın,
Ay gülüm, nədir xəyalın?

Yar əlindən badə içdim,
 Mətləbimə, a balam, mən yetişdim.
 Ay gülüm, mən yetişdim.
 Gəcavəsin mən özüm bəzəmişdim.
 Aman Gülgəz, a balam, yarım hanı?
 A gülüm, yarım hanı?

Nəqərat

Niyə bala

Qonşumuzda bir qız vardır,
 Gözəllikdə ilk bahardır.
 Anasından gizli mənə
 Söz verib aldatdı məni,
 Məni, məni, məni, məni bala.

Nəqərat

Yar yaman aldatdı məni,
 məni, məni bala,
 Aldadıb oynatdı məni,
 məni, niyə bala? } 2

Yaylığını aldım onnan,
 Ayrılığı saldım onnan.
 Dedim gələr, qaytararam,
 Gəlmədi, aldatdı məni,
 Məni, məni, məni, məni bala.

Nəqərat

Sevgilimi görən olsa,
 Deyin gəlsin vaxtı varsa,
 Gözə gəldi yarım, yoxsa?
 Gəlmədi, aldatdı məni,
 Məni, məni, məni, məni bala.

Nəqərat

Qaragilə

Gəlmişəm otağına oyadam səni,
 Qaragilə, oyadam səni,
 Nə gözəl xəlq eləyib yaradan səni,
 Qaragilə, yaradan səni,
 Götürüb, mən qaçaram aradan səni.
 Qaragilə, aradan səni.

Nəqərat

Qızıl gül əsdi,
 Səbrimi kəsdi,
 Sil gözün yaşın, }
 Qaragilə, } 2
 Ağlama, bəsdi. }

Şəhərin küçələri dolanbadolan,
 Qaragilə, dolanbadolan,
 Sən ki mənə sevmədin, get ayrı dolan,
 Qaragilə, get ayrı dolan,
 Nə mənə qız qəhətdir, nə sənə oğlan,
 Qaragilə, nə sənə oğlan.

Nəqərat

Ağac olaydım,
 Yolda duraydım,
 Sən gələn yola, }
 Qaragilə, } 2
 Kölgə salaydım. }

Elə bəndəm

Arazam, Kürə bəndəm, }
 Bülbüləm, gülə bəndəm. } 2
 Dindirməyin qəmliyəm, }
 Bir şirin dilə bəndəm. } 2

Nəqərat

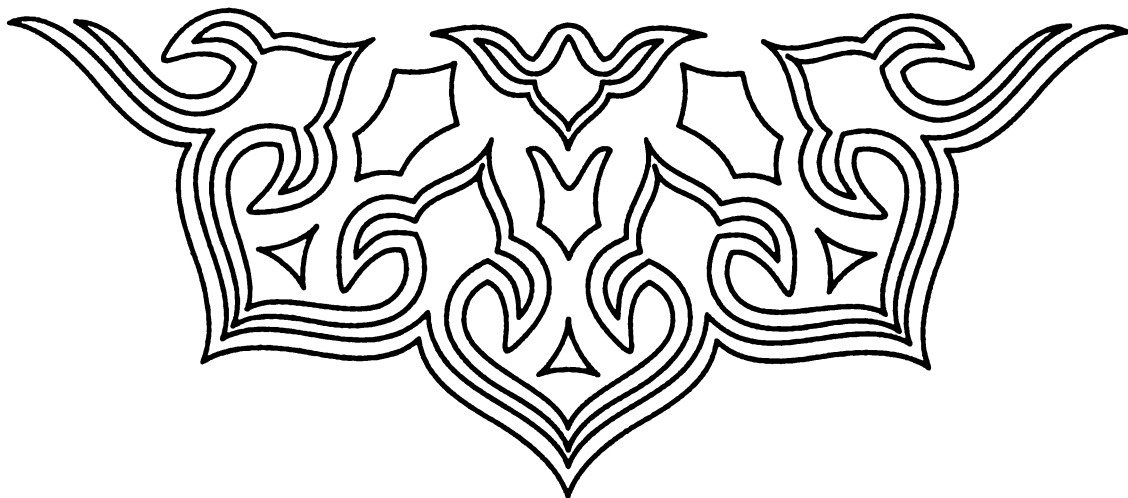
Elə bəndəm, elə bəndəm, (2) }
 Bir şirin dilə bəndəm. } 2

Pəncərəmdə şüşə nəm, } 2
Yarpaq üstə düşə nəm. }
Nə o, gözdən salandı, } 2
Nə mən gözdən düşənəm. }

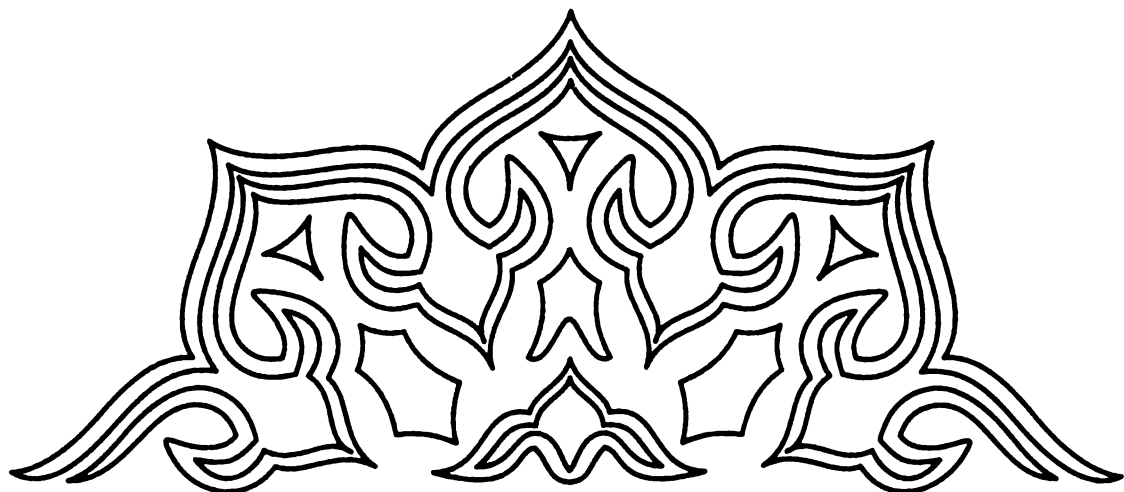
Nəqərat

Əzizim, yandı Kərəm, } 2
Od tutub, yandı Kərəm. }
Hazıram şirin canı } 2
Yolunda qurban verəm. }

Nəqərat

QƏHRƏMANLIQ
NƏĞMƏLƏRİ

“KİTABİ-DƏDƏ QORQUD”dan

Hünərli dir

(*Dədə Qorqudun dilindən*)

Hey Dirsə xan! Oğlana bəylik ver,
Təxt ver, güclüdür, ərđəmlidir!
Boynu uzun bədəvi at ver,
Qoy minsin, hünərli dir!
Yaylağından on qoyun ver,
Bu oğlana şişlik olsun, cüssəli dir!
Qaytabandan qızılı dəvə ver bu oğlana,
Qoy yükləsin, hünərli dir!
Qızıl tağlı hündür ev ver bu oğlana,
Kölgə olsun, ərđəmlidir!
Çiyi quşlu cübbə-don ver sən bu oğlana,
Qoy geyinsin, hünərli dir!

Söylə mənə

(*Dirsə xanın dilindən*)

Boynu uzun bədəvi atlar gedirsə, mənimki gedir,
İçində sənin də mindiyin varsa, igid, de mənə,
Savaşmadan-vuruşmadan alıb verim, qayıt geri!
Yaylaqdan on min qoyun gedirsə, mənimki gedir,
İçində sənin də şişliyin varsa, söylə mənə,
Savaşmadan-vuruşmadan alıb verim, qayıt geri!
Qaytabandan qızılı dəvə gedirsə, mənimki gedir,
İçində sənin yüklədiyən də varsa, söylə mənə,
Savaşmadan-vuruşmadan alıb verim, qayıt geri!
Qızıl tağlı evlər gedirsə, mənimki gedir,
İçində sənin də otağın varsa, söylə mənə,
Savaşmadan-vuruşmadan alıb verim, qayıt geri!
Ağ üzlü, ala gözlü gəlinlər gedirsə, mənimki gedir,
İçində sənin də nişanlın varsa, igid, de mənə,
Savaşmadan-vuruşmadan alıb verim, qayıt geri!
Ağ saqqallı qocalar gedirsə, mənimki gedir,
İçində sənin də ağ saqqallı atan varsa, de mənə,
Savaşmadan-vuruşmadan xilas edim, qayıt geri!
Mənim üçün gəldinsə, oğlancığı mı öldürmüşəm
İgid, sənin yazığın gəlməsin, qayıt geri!

Qoymaram*(Dirsə xan oğlu Buğacın dilindən)*

Boynu uzun bədəvi atlar gedirsə, səninki gedir;
 Mənim də içində mindiyim var,
 qırx namərdə qoymaram!
 Qaytabandan qızılı dəvə səninki gedir,
 Mənim də içində yüklədiyim var,
 qırx namərdə qoymaram!
 Yaylaqdan gedən min-min qoyun səninkidir,
 Mənim də içində şişliyim var,
 qırx namərdə qoymaram!
 Sənin ağ üzül, ala gözlü gəlinlərin gedirsə,
 İçində mənim də nişanlım var,
 qırx namərdə qoymaram!
 Qızıl tağlı uca evlər gedirsə,
 İçində mənim də otağım var,
 qırx namərdə qoymaram!
 Sənin ağ saqqallı qocaların gedirsə,
 İçində mənim də bir ağıl çasmış,
 Başu itmiş qoca atam var,
 qırx namərdə qoymaram!

Boş-boş danışma*(Qaraca çobanın dilindən)*

Boş-boş danışma, itim kafir!
 İtimlə bir yalaqdan yal içən azğın kafir,
 Altındakı alaca atını nə öyürsən?
 Ala başlı keçimcə görünməz mənə!
 Başındakı dəbilqəni nə öyürsən, ay kafir?
 Başımdakı papağımca görünməz mənə!
 Altmış tutam nizəni nə öyürsən, murdar kafir?
 Qırmızı dəyəneyimcə görünməz mənə!
 Qılıncını nə öyürsən, ay kafir?
 Əyri başlı çövkənimcə görünməz mənə!
 Belində doxsan oxunu nə öyürsən, ay kafir?
 Ala qollu sapandımca görünməz mənə!
 Uzaqdasan-yaxındasan, bəri gəl!
 İgidlərin zərbəsini gör, sonra get!

Döyüşək*(Bəkir oğlu İmranın dilindən)*

Ey itim kafir, hərzə-hərzə danışma!
 Altımda al ayğırımı nə bəyənmişən?
 Səni görüb oynayır.
 Əynimdəki dəmir donum çiyrimi qısır.
 Böyük, iti polad qılıncım qınını doğrayır.
 Qarğı budağından süngümü nə bəyənmişən?
 Köksünü dələrək göyə fırladar.
 Dəstəyi ağ tozlu bərk yayım zar-zar inləyir,
 Oxlarım öz qabının kişini dəlir.
 Yanımda igidlərim döyüş istəyir.
 İgid adama hədə-qorxu gəlmək eyibdir,
 Ay kafir, bəri gəl, döyüşək!

Xain çıxan deyiləm*(Qazan xanın dilindən)*

On min düşmən gördümsə, “oyunum” dedim.
 İyirmi min düşmən gördümsə, qaçmadım.
 Otuz min düşmən gördümsə, ot saydım.
 Qırx min düşmən gördümsə, qıya baxdım.
 Əlli min düşmən gördümsə, əl vermədim.
 Altmış min düşmən gördümsə, dindirmədim.
 Səksən min düşmən gördümsə, səksənmədim.
 Doxsan min düşmən gördümsə, silahlanmadım.
 Yüz min düşmən gördümsə, üz döndərmədim.
 Üzü dönməz, kütləşməyən qılıncımı ələ aldım.
 Məhəmmədin dini eşqinə qılınc çaldım.
 Böyük meydanda başı top tək kəsdim.
 Onda belə “ərəm, bəyəm” deyə öyünmədim.
 Çox öyünən kişilərdə bir kişilik görmədim!
 Əlinə düşmüş ikən ey kafir, öldür məni,
 Böyük qılıncını sal boynuma, kəs başımı,
 Qılıncından qorxan deyiləm!
 Öz əslimə, öz kökümə xain çıxan deyiləm!

Mənəm*(Qazan xanın dilindən)*

Yüksək-yüksək böyük dağdan daş yuvarlansa,
Öz dizini-oyluğunu qarşısına tutan mənəm.
Fironun sütunu tək yerdə yüklər qalansa,
O tayları dizi ilə tutub duran Qazan mənəm.
Böyük-böyük bəylərin oğlanları dalaşanda
Qamçı altında salıb döyən-vuran Qazan mənəm.
Uca dağda dolu yağsa, qara-qatı duman dursa,
Qaracıq atın qulaqları çovqunluqda görünməsə,
Bələdçisiz qorxu çəkən igidlər də yol yanılsa,
Bələdçisiz yol tanıyan, yol bacaran Qazan mənəm.
Yeddi başlı əjdahaya rast gəlib yetişdim.
Heybətindən, qorxusundan bu sol gözüm yaşardı.
“Hey gözüm? Bir ilanda nə var belə, qorxdun!” – dedim.
Mən onda da “ərəm, bəyəm” deyə öyünmədim,
Çox öyünən kişilərdə bir kişilik görmədim.
Əlinə düşmüş ikən, ay kafir, öldür məni,
Çək qılıncı, kəs başımı, mən ki qorxan deyiləm!
Oğuzun igidləri dura-dura mən sənə
Şərəfinə, şəninə tərif yaxan deyiləm!

“KOROĞLU”dan**Mənimdi**

Məndən salam olsun əcəm oğluna,
Meydana girəndə, meydan mənimdi!
Qıratım köhləndi, özüm qəhrəman,
Çalaram qılıncı, düşman mənimdi!

Meydana girəndə meydan tanıyan,
Haqqın vergisinə mən də qanıyam;
Bir igidəm, igidlərin xanıyam,
Bu ətrafda bütün hər yan mənimdi!

Adımı soruşsan, bil, Rövşən olu,
Atadan, babadan cinsim Koroğlu;
Mənəm bu yerlərdə bir dəli-dolu;
Gündoğandan ta günbatan mənimdi!

Döyüş olmasın

Gəl sənə söyləyim, ay Dəli Həsən,
And içmişəm bu gün döyüş olmasın.
Yoxsa aslan kimi cuşa gələrəm,
And içmişəm bu gün döyüş olmasın.

Mərd igidlər müxənnətdən seçilsin,
Qarı düşmən dərələrə tökülsün.
Bizim aramızda münsif tapılsın,
And içmişəm bu gün döyüş olmasın.

Çəkərəm qılıncı, kəsərəm yolu,
Mənəm igidlərdə bir dəli-dolu.
Hələ coşmayıbdır bu qoç Koroğlu,
And içmişəm bu gün döyüş olmasın.

Gəlsin

Qıratı gətirdim cövlana, indi
Varsa igidlərin meydana gəlsin!..
Görsün mən dəlinin indi gücünü,
Boyansın əndamı al qana, gəlsin!..

Qorxum yox paşadan, sultandan, xandan,
Gəlsin mənəm deyən, keçirdim sandan,
Ərlər daldalanıb qorxmasın qandan,
At sürsün, qovğaya mərdanə gəlsin!..

Koroğlu əyilməz yağıya, yada,
Mərdin əskik olmaz başından qada.
Nərələr çəkərəm mən bu dünyada,
Göstərrəm məşhəri düşmana, gəlsin!..

Yağılar bağrını əzər Koroğlu

Qıratın üstündə, ərlər yanında,
Dağları, daşları gəzər Koroğlu.
Hərdən acıqlanıb, nəre çəkəndə
Yağılar bağrını əzər Koroğlu.

Meydana girəndə hünər eləyər,
Leş qalar bir yanda, kəllə söyləyər,
Yüz sar gəlsə, bir tərlana neyləyər?
Laçın tək havada süzər Koroğlu.

Mərd meydandan qaçmayıbdır yaşında,
Dəlilərin cəm görmüşəm başında,
Düşməni sındırır tər savaşında,
Günün deyər şirə bənzər Koroğlu.

Meydana girəndə

Nərə çəkib mən meydana girəndə,
Varmı meydanıma gələ pəhlivan?..
Tutub kəmərindən çalanda yerə
Mənim zərbi-dəstim bilə pəhlivan?..

Mənəm şiri-nər tək meydanda gəzən,
Xışım ilə düşmanın bağrını əzən,
Tülək tərlan kimi havada süzən,
Sonra yaxan keçər ələ, pəhlivan!..

Dəmirçioğlu, mən yarağa dolaram,
Ac qurd kimi düşman üstə ularam,
Qılınc çəksəm leş-leş üstə qalaram,
Döndərrəm al qanı selə pəhlivan!..

Meydandan məni

Yağı düşmanın hərbəsi
Qaçırtmaz meydandan məni.
Qorxaq müxənnət zərbəsi
Qaçırtmaz meydandan məni.

Girrəm meydana ər kimi,
Durrəm qabaqda nər kimi,
Düşman boylanar xər kimi,
Qaçırtmaz meydandan məni.

Hərdən bərədə yataram,
Ortada şeşpər ataram,
Paşanı diri tutaram,
Qaçırtmaz meydandan məni.

Aləmə bəlli hünərim,
Çənlibeldə dəlilərim,
Mərd igidə peşkəs sərim,
Qaçırtmaz meydandan məni.

Koroğluyam, budu düzü,
Comərdin sərt olar üzü,
Müxənnətin tənə sözü
Qaçırtmaz meydandan məni.

Sultanım

Qoç quzudan quzu törər qoç olar,
Qoç igiddən qoçaq olar, sultanım!
Mərd igidlər dava günü şad olar,
Müxənnətlər naçaq olar, sultanım!

Canım qurban mərd igidin özünə,
Mərdi ölsə əlin vurmaz dizinə,
Fürsət düşsə düşmanının gözünə,
Burma-burma bıçaq olar, sultanım!

Mərd igidlər bir-birinə daldadı,
Çuğullar ölməyib, sağı-soldadı,
Mərd meydandan qaçmaz, qaçsa aldadı,
Qovğa günü haçaq olar, sultanım!

Dağlar qoynunda, qoynunda

Məni binadan bəslədi,
Dağlar qoynunda, qoynunda.
Tülək tərhanlar səslədi
Dağlar qoynunda, qoynunda.

Dolanda igid yaşıma,
Yağı çıxdı savaşıma,
Dəlilər gəldi başıma
Dağlar qoynunda, qoynunda.

Səfər elədim hər yana,
Şahları gətirdim cana,
Qıratım gəldi cövlana
Dağlar qoynunda, qoynunda.

Kəsdim yollar, vurdum karvan,
Çəkib soydum çox bəzircan,
Düşmanlara uddurdum qan
Dağlar qoynunda, qoynunda.

Əsir çəkdim Çənlibelə,
Qoç Koroğlu düşdü dilə,
Xan Eyvaz mənimlə belə
Dağlar qoynunda, qoynunda.

Bir yana

Uca-uca dağ başında
Yaz bir yana, qış bir yana.
Titrəşir ağızım içində
Dil bir yana, diş bir yana.

Nə edək, dəlilər, nə edək!
Düşmanın bağırını didək!
Xan Eyvaza kömək edək!
Dörd bir yana, beş bir yana.

Hər nə oldu, mənə oldu,
Qaynadı peymanım doldu,
Gördün ki, düşmən güc gəldi,
Qov bir yana, qaş bir yana.

Koroğlunun yox əlacı,
Misirdən gəlir xəracı.
Çəkəndə Misri qılncı,
Leş bir yana, baş bir yana!

Bu gün dava günüdür

Dəlilərim, bu gün dava günüdür,
Müxənnət ölkəsi talanmaq gərək!
Qoç igidlər yarasından bəllənər,
Şərbət tək qanına yalanmaq gərək!

Mərd igidlər nəre çəksin davada,
Şahin kimi şikar tutsun yuvada,
Misri qılnc cövlan vursun havada,
Bağırsaq cəmdəyə dolanmaq gərək!

Koroğlu içəndə düşmən qanını,
Mərd meydanda nərəsindən tanını,
Qırın vəzirini, tutun xanını
Leş-leşin üstünə qalanmaq gərək!

Hoydu, dəlilərim, hoydu

Hoydu, dəlilərim, hoydu
Yeriyin meydan üstünə!
Havadakı şahin kimi,
Tökülün al qan üstünə!

Qoyun bədöylər kişnəsin,
Misri qılınclar işləsin,
Kimi tənab qılınclasın,
Kiminiz düşman üstünə!

Koroğlu çəkər haşanı,
Bəylər elər tamaşanı,
Mən özüm Aslan paşanı,
Hərəniz bir xan üstünə.

Gərəkdi

Paşa, sənə nişan verim Qıratı,
Əbrişim ipəkdən yalı gərəkdi.

Bir mina boyunlu, uca sağrılı,
Bir yarım hoqqadan nalı gərəkdi.

Armıdı dırnaqlı, hündür boyunlu,
Meydana girəndə yüz min oyunlu,
Dəyirman mədəli, ac qurd yeyimli,
Ortası qulana dolu gərəkdi.

Qaranlıq gecədə yol çaşırmayan,
Düşman qabağında ər düşürməyən,
Üstündə əl-ayaq yığıılmayan
Koroğlunun atı dəli gərəkdi.

Mərd olu

Bizim elin dəliləri
Girər meydana mərd olu,
Öluncə meydandan qaçmaz,
Girəndə meydangərd olu.

Sərp qayalarda yurd olmaz,
Müxənnətə söz dərd olmaz.
Çaqqal əniyi qurd olmaz,
Yenə qurd oğlu qurd olu.

Dəlilərim fovcu-fovcu,
At minib düşman qovucu,
Belində Misri qılıncı,
Koroğlu kimi mərd olu.

Mindim Qıratın belinə

Mindim Qıratın belinə,
Kaş ki, düşman yüz olaydı.
Çəkəndə Misri qılıncı
Dərə-təpə düz olaydı.

Atı minmişəm gəzməyə,
Düşman bağrını əzməyə,
Tona çayını üzməyə
Qırat bir qəvvas olaydı.

Verin yeddi illik xaracı,
Paşalar gətirsin bacı,
Koroğlu çəkib qılıncı,
Düşman üz bəüz olaydı.

Siz o yandan, mən bu yandan

Misri qılınc alın ələ,
Siz o yandan, mən bu yandan!..
Al qanı döndərək selə
Siz o yandan, mən bu yandan!..

Düşmanın qəddini bükək,
Başlar kəsib, yerə tökək,
Xan qoruğunda turp əkək,
Siz o yandan, mən bu yandan!..

Haydı düşmanın tuşuna,
Qan udduraq bu qoşuna,
Gələk Koroğlu xoşuna T.Ü.R.K.P.İ.T.İ.K
Siz o yandan, mən bu yandan!..

Gündü bu

Mərd igidlər, dava günü gəlibdi,
At sürüb meydana çıxan gündü bu.
Müxənnətlər tər savaşa varıbdı,
Vuruban atından yıxan gündü bu.

Comərd igid heç qaçarmı meydandan?
Qılınc çəkib hayıf alağ düşmandan!
Qorxaq kəslər boyun əyib pünhandan
Sinilib xəlvətdən baxan gündü bu.

Qoç Koroğlu, qılınc götür dəstinə!
Müxənnət paşalar dolub qəsdinə,
Qarı düşman hücum edib üstünə,
Nizəni gözüne soxan gündü bu.

Hoydu

Dolun at belinə, qoç dəlilərim,
Xotkarı taxtından endirək, hoydu!
Talayaq mülkünü, alağ canını,
Evini başına endirək, hoydu!

Şığıyıb üstünə qəddini bükək!
Gərək Çənlibelə min əsir çəkək!

Paşanın başında gəlin turp əkək!
Şahın çırağını söndürək, hoydu!

Bir hayqırsam polad qollar boşalar,
Düşmanlar əlimdən çəkər haşalar,
Öldürək xotkarlar, qıraq paşalar,
Meydanı məşhərə döndərək, hoydu!

Qeysəri öldürək, sərdarı tutaq,
Böyüyün, kiçiyin qol-qola çataq,
Ərəb at döşünə cümləsin qataq,
Çənlibelə əsir göndərək, hoydu!

Gələr Koroğlunun damaqlı çağı,
Dəlilər məclisdə, Xan Eyvaz sağı,
Aladı gözləri, qaşları yağı,
Bulğarlı xanımı dindirək, hoydu!

Meydan başına

Qıratım kişnəyib girər,
Atılar meydan başına.
Qılınc çəkib dəlilərim,
Od ələr düşman başına.

Yaxşı ər, yaxşı at minər,
Ortada göstərər hünər,
Atılanda nizə, şeşpər
Qaldırar qalxan başına.

Gər girişsəm çalhaçala,
Quş gərəkdə qanad sala,
Çəkib uçurdaram qala,
Bəy, paşa, sultan başına.

Dava düşəndə Eyvaz xan,
Yüz yağıya verməz aman,
Dolanıb olasan qurban
Bir belə oğlan başına.

İgiddə olar namus, ar
Dar gündə görər gücü kar.
Koroğlu, dəlilər, Nigar
Yığılar dövrən başına.

“QAÇAQ NƏBİ”dən

Qazamat istidi

Qazamat istidi yata bilmirəm,
Düşmənim güclüdü bata bilmirəm.
Ayaqda qandalaq qaça bilmirəm.
Mənim bu günümdə gələsən, Nəbi,
Qazamat dalını dələsən, Nəbi.

Qazamat istidi ağrıyır başım,
Axır gecə-gündüz qanlı göz yaşım,
Olubdu daş-divar mənim sirdaşım.
Mənim bu günümdə gələsən, Nəbi,
Qazamat dalını dələsən, Nəbi.

Mən gələndə şamamalar gülüdü,
Dörd yanımı atlı qazax bürüdü,
Mənim canım qazamatda çürüdü.
Mənim bu günümdə gələsən, Nəbi,
Qazamat dalını dələsən, Nəbi.

Tüfəngi havada oynadan Nəbi

Nəbinin bığları oyma-oymadı,
O Həcərdən, Həcər ondan doymadı,
Qırdı bəyi, xanı, birin qoymadı.
Deyirlər, iyiddi o nadan Nəbi,
Tüfəngi havada oynadan Nəbi!

Qaçaq Nəbi ilə Mehdi qardaşdı,
Onların məkanı qayadı, daşdı,
İgidlər içində hamıdan başdı,
Deyirlər, iyiddi o nadan Nəbi,
Tüfəngi havada oynadan Nəbi!

Nəbi mərd iyiddi, qoçaq oğlandı,
Dosta, yoldaşlara çox mehribandı,
Mənim də bu canım ona qurbandı.
Deyirlər, iyiddi o nadan Nəbi,
Tüfəngi havada oynadan Nəbi!

Bac alar

Gümüş stəkanlı, qızıl tavalı,
 Uşaqlara deyin, döysün qavalı,
 Atlananda qoburnatdan havalı,
 Yağıdı soltana, bəy-xana Nəbi,
 Bac alar, bac verməz divana Nəbi!

Nəbinin Bozatı dəlidi, dəli,
 Çiyində aynalı, belində əli,
 Nəbinin göməyi o mövlam Əli.
 Yağıdı soltana, bəy-xana Nəbi,
 Bac alar, bac verməz divana Nəbi!

On altı yaşında o, qaçaq oldu,
 Düşmənin gözünə bir pıçaq oldu,
 İgidlər içində baş qoçaq oldu.
 Yağıdı soltana, bəy-xana Nəbi,
 Bac alar, bac verməz divana Nəbi!

Qisas alıbdı

Nəbinin bığları eşmə-eşmədi,
 Papağı güllədən deşmə-deşmədi,
 Nəbinin atını heç at keçmədi,
 Bəyləri qorxuya salıbdı Nəbi,
 Qoburnatdan qisas alıbdı Nəbi!

Bozatın ayağı aladı, ala,
 Başına gələnlər bələdi, bəla,
 Bəy-xanlar əlində hey çəkər nala.
 Bəyləri qorxuya salıbdı Nəbi,
 Qoburnatdan qisas alıbdı Nəbi!

Gün çıxıbdı günortanın yerinə,
 Həcər xanım qalxıb atın belinə,
 Əşrəfi, mirvari düzüb telinə.
 Bəyləri qorxuya salıbdı Nəbi,
 Qoburnatdan qisas alıbdı Nəbi!

Nəbi çıxıb qızıl pulu toplayır,
 Aparır yoxsula, aca paylayır,
 Nəbini dostları qonaq saxlayır.
 Bəyləri qorxuya salıbdı Nəbi,
 Qoburnatdan qisas alıbdı Nəbi!

Ay qoçaq Nəbi

Nəbinin gözləri aladı, ala,
 Qoç Nəbi olubdu düşmənə bəla,
 Nəbinin məskəni uca bir qala,
 Qoy sana desinlər, ay Qaçaq Nəbi,
 Həcəri özündən, ay qoçaq Nəbi!

Dağların başları dumandı, duman,
 Nəbidən çəkirlər zalımlar aman,
 Qoç Koroğlu kimi Nəbi qəhrəman,
 Qoy sana desinlər, ay Qaçaq Nəbi,
 Həcəri özündən, ay qoçaq Nəbi!

Nəbinin qaşları qaradı, qara,
 Düşmən ürəyinə vurubdu yara,
 Bəyləri, xanları gətirib zara.
 Qoy sana desinlər, ay Qaçaq Nəbi,
 Həcəri özündən, ay qoçaq Nəbi!

Bu davadan qurtarsa

Gorusun qaşında yıxılıb yatdım,
 Ehtiyatı əldən kənara atdım,
 Düzü, xəcalətdən qan-tərə batdım,
 Bozat, qurtar məni, aman günüdü,
 Yoldaşların darda yaman günüdü.

Bozat, səni sər tövlədə bağlaram,
 And içirəm, səni məxmər çullaram,
 Əgər məni bu davadan qurtarsan,
 Qızıldan, gümüşdən səni nallaram,
 Bozat, qurtar məni, aman günüdü,
 Yoldaşların darda yaman günüdü.

Gümüşdən döydürürəm sənin nalını,
 Yüz gözələ hördürərəm yalını,
 Sən gəl qoç Nəbinin pozma halını,
 Bozat, qurtar məni, aman günüdü,
 Yoldaşların darda yaman günüdü.

Divanı dalınca oynadan Nəbi!

Nəbi bizim yerdə bir can bəslədi,
Kəkili, birçəyi dəstə-dəstədi,
Əlində aynalı, atın üstədi.
Qoy sana desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan Nəbi!

Qazaxlar geyibdi qırmızı tuman,
Nəbini tutalı gəldi bir duman,
Səs ucaldı, kömək et, Allah aman!
Qoy sana desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan Nəbi!

Araz qırağında bir güllə atdı,
Otuz iki qazağı qol-qola çatdı,
Gömgöy çəmənlikdə uzanıb yatdı.
Qoy sana desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan Nəbi!

Göytəpədə qəndi-şəkər əzdilər,
Qanvoyları yol üstünə düzdülər,
Nəbinin adını qaçaq yazdılar.
Qoy sana desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan Nəbi!

Nəbi çıxıb Gorusun qaşına,
Dostun-aşnasın yığıb başına,
Aynalı tüfəngi basıb döşünə.
Qoy sana desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan Nəbi!

Hər tərəfdən güclü qoşun yürüdü,
Nəbini bir dəstə qazax bürüdü.
Həcər xanım qazamatda çürüdü.
Qoy sana desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı dalınca oynadan Nəbi!

“SƏTTARXAN DASTANI”ndan**Gedim mən**

İgid mücahidlər, qoç pəhlivanlar,
İzn versin o diyarə gedim mən.
Deyim haq sözümü mərdi-mərdanə,
Şaha vurmaq üçün yarə gedim mən.

Gərək xainlərin adın itirəm,
Xalqımın arzusun başa yetirəm.
Gələndə sizə bir müjdə gətirəm,
Dərdinizə tapmağa çarə gedim mən.

Azadlıq yolunda axsa da qanım
Qurbandır vətənə bu cismi canım,
Qoy dönsün gülşənə Azərbaycanım,
Bağım dolsun şirin barə, gedim mən.

Əziz yoldaşlarım, qanadım, qolum,
Dar gündə köməyim, qəhrəman elim,
Haqqın ətəyindən tutubdur əlim,
Bel bağlayan girdigarə, gedim mən.

Səttarxanam budur mənim niyyətim
Haqqımı almağa vardır qüdrətim.
Sizə ürək sözüm, bir vəsiyyətim,
Aldanmayın o əğyarə, gedim mən.

Deyib gəlmişəm

Ey Odlar ölkəsi, şirlər məskəni,
Ana vətən, səni deyib gəlmişəm,
Sən böyütdün öz qoynunda şirləri,
Ana vətən, səni deyib gəlmişəm.

Şirlərin adəti pəncə çalmaqdır,
Düşməni üz üstə yerə salmaqdır.
İgidlərin borcu haqqı almaqdır,
Ana vətən, səni deyib gəlmişəm.

Qalsın tarixlərdə Səttarxan adı,
Ürəyimin budur əvvəl muradı,
Çıxsın azadlığa Azər övladı,
Ana vətən, səni deyib gəlmişəm.

Olsun

Hüququn anlayıb duyan bəşərin,
Gərək öz əlində ixtiyar olsun,
Gələcək nəslini salsın yadına,
Tarixdə onlara yadigar olsun.

İnsan olan vətənini satmasın,
Təmiz qanın nahaq qana qatmasın,
Namusun, qeyrətin, arın atmasın,
Özü öz yurdunda payidar olsun.

Qorxmayaq ölümdən, mərdanə duraq,
Həqiqət binasın ədlilə quraq.
Azadlıq bayrağın Təbrizdə vuraq,
Gün kimi aləmdə aşikar olsun.

Əziz mücahidlər, siz gəlin coşa,
Bu gözəl məramı yetirək başa,
Yetişsin azadlıq hər vətəndaşa,
Hər bir tamarzıya bir nübar olsun.

Səttarxan bu yolda qoyubdur canı,
Vətəndir istəyi, dini, imanı.
Gərək azad edək Azərbaycanı,
Eşitsin düşmənlər xəbərdar olsun.

Azərbaycan cavanları

Azərbaycan cavanları,
Yeriyin düşmən üstünə!
Koroğlular, Cavanşirlər,
Mərd gedin meydan üstünə!

At salın, girin meydana,
Cəng edin, mərdi-mərdana,

Boyansın düşmən al qana,
Hər biriz bir xan üstünə!

Səttarxan da keçib candan,
Qorxusu yox bəydən, xandan,
Tülkülər qaçar meydandan,
Gələmməz aslan üstünə!

Gəlsin

Azər ölkəsinin igid oğluyam,
Kim gəlir cəngimə mərdanə gəlsin,
Çəkib qılıncını əlində tutsun,
Atını gətirsin cövlana, gəlsin.

Qılıncımı zəhər ilə sularam,
Şah qoşunun öz qanına bularam,
Bağırsağın ayağına dolaram,
Boyaram meydanda al qana, gəlsin.

Qoşun soltanları eyləsin cəngi,
At salsın meydana, çəksin üzəngi,
Səttarxan əlində payə tufəngi,
Deyin Əşairə hər yana gəlsin.

Açılsın

Sovlayın qılıncı, silin tufəngi,
Sabah gərək bağlı yollar açılsın,
Koroğlu tək çəkin meydanda cəngi,
Titrəsin səhralar, çöllər açılsın.

Gərək azad olsun Azər torpağı,
Alın səngərləri, vurun bayrağı,
Boyayın al qanla təpəni, dağı,
Hər dərədən axsın sellər açılsın.

İgid nərəsindən dağlar oyansın,
Mərd oğullar səngərində dayansın,
Azadlığın şəfəqilə boyansın,
Səhralarda qızıl güllər açılsın.

Qoy uca qayalar səs versin sizə,
Gülləniz boş yerə getməsin düzə,

Hansı düşmən ilə dursaz üz-üzə,
Qılınclar işləsin, qollar açılsın.

Adım Səttarxandır, şirlər yoldaşım,
Dayanıb arxamda hər vətəndaşım,
Şahiddir vətənim, torpağım, daşım,
İstərəm bağlanan dillər açılsın.

Girin meydana

Qoç igidlər, qəhrəmanlar,
Girin meydana-meydana,
Qılinc vurun nocavanlar,
Mərdi mərdana-mərdana.

Düşmənin yolların kəsin,
Danışan dillərin kəsin,
Xainin əllərin kəsin,
Mərdi mərdana-mərdana.

Zalimin özün gətirin,
Doxsanın, yüzün gətirin,
Çıxarın gözün gətirin
Mərdi mərdana-mərdana.

Biçin, tökün alayları,
Azərin şir balaları,
Alın polad qalaları,
Mərdi mərdana-mərdana.

Səttarxan qorxmaz ölümdən,
Tüfəngin qoymaz əlindən,
Xaini Azər elindən,
Qovun mərdana-mərdana.

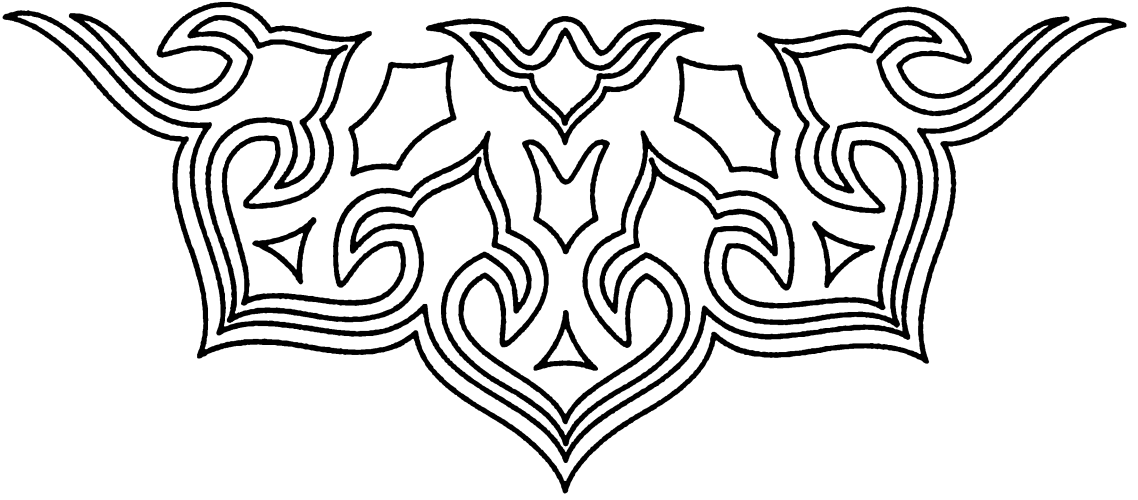
Gərək

Qaniçən yağılar, quduz cəlladlar,
Azər ölkəsində tutulsun gərək.
Vətən xainləri, alçaq insanlar,
Biryolluq vətəndən atılsın gərək.

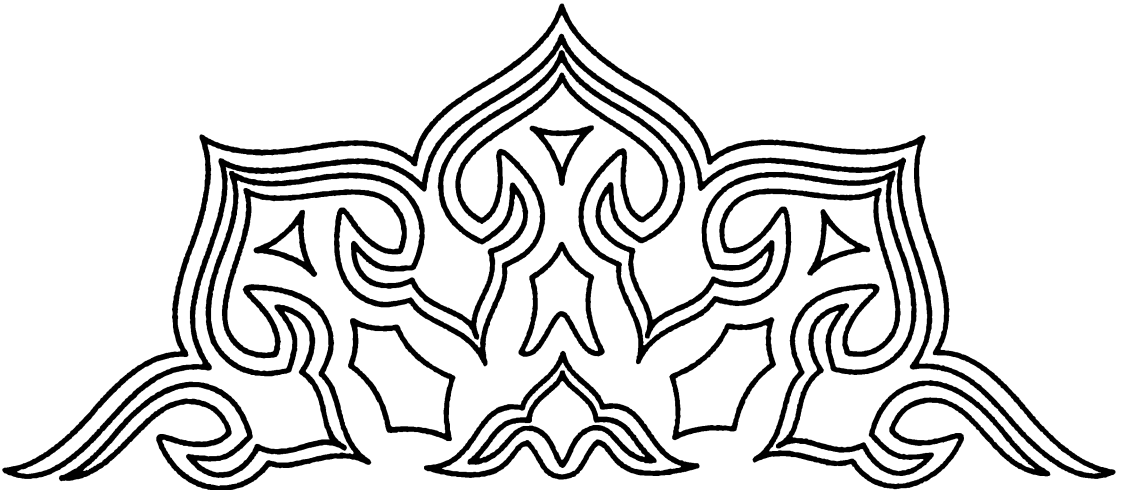
Şirlər məskəninin böyükdür adı,
Sönməz azadlığın bu qızıl odu,

Bilsinlər Azərin igid övladı,
Düşmənlər qol-qola çatılsın gərək.

Xaini, oğrunu, quldurbaşını,
Tutun Rəhimxanı, qırın qoşunu,
Gətirin sərdara düşmən başını,
O başlar torpağa qatılsın gərək.

**ALQIŞLAR
DUALAR**

A

Abadlığa çıxasan.
 Aqibətin xeyir olsun.
 Ağ günə çıxasan.
 Ağ bəxt olasan.
 Ağıl-kamal sahibi olasan.
 Ağrı görməyəsen.
 Addı-sannı olasan.
 Adı uca olasan.
 Azar-bezar görməyəsen.
 Ayağı yüngül olasan.
 Ayüzlü olasan.
 Arzuna qovuşasan.
 Atlas donlu olasan.
 Açıq ürəyinə qara xal düşməsin.

B

Barlı-bəhərli olsun.
 Başuca olasan.
 Başından bir tük əskik olmasın.
 Bahar günlü olasan.
 Başın qovğa görməsin.
 Behiştik olasan,
 Behişt yerin olsun.
 Becərdiyin bəhrəli olsun.
 Bədnəzərə gəlməyəsen.
 Bəzək-düzəkli olasan.
 Bəyəndiyinə qovuşasan.
 Bəla görməyəsen.
 Bərəkətli olsun.
 Bərkə-boşa düşməyəsen.
 Bəxtiyarlığa çıxasan.
 Bəxtiyar günün olsun.
 Bəxtin açılsın.
 Bina-bəndli olasan.
 Bir əkib beş götürəsən.
 Biçinin avand gəlsin.
 Biçdiyın ruzulu olsun.
 Boy-buxunlu olasan.

Bolluq içində üzəsən,
Böyüklüyə çatasan.

C

Cavanmərd olasan.
Calalın artsın.
Canın ağrıməsən.
Can-başın bəla görməsin.
Canın sağ olsun.
Cah-cəlallı olasan.
Cənnətməkan olasan.
Cərgələrə qoşulasan.

Ç

Çal-çağırın olsun.
Çəsmə kimi durulasan.
Çörəyibol olasan.
Çörəyin ovsanata düşsün.

D

Dava-döyüş görməyəsen.
Dağ arxalı olasan.
Dadlı-ləzzətli günlər görəsən.
Dadına Xıdır İlyas yetişsin.
Daddına Allah çatsın.
Dayağın Tanrı olsun.
Danəndəliyə çatasan.
Danlaq görməyəsen.
Darlıq çəkməyəsen.
Dastanlara düşəsən.
Dəbdəbəyə çatasan.
Dədə-babalı olasan.
Dəyib-dolaşanın olmasın.
Dəm-dəsgahlı günə çıxasan.
Dərd-bəla görməyəsen.
Dərd-qəmin olmasın.
Dərd-sər bilməyəsen.
Dərd-möhnət çəkməyəsen.
Dərd-həsərət bilməyəsen.
Dərman-davacat tanımayasan.

Dəstək qız olasan.
 Diləyin hasil olsun.
 Diləyinə çatasan.
 Dilin gödək olmasın.
 Dilişirin olasan.
 Dilli-ağızlı olasan.
 Dilli-dilavər olasan.
 Dirilik suyu içəsən.
 Dolaşiq işin olmasın.
 Dost-düşmən yanında başın aşağı olmasın.
 Dövlət quşu başına qonsun.
 Dövrana çatasan.
 Dua sahibi olasan.
 Duz-çörəyin bol olsun.
 Duz-çörək sənə halal olsun.
 Duz-çörək kəsdiyindən xeyir görəsən.
 Dünyada darlıq görməyəsən.
 Düşümlü baxtın olsun.

E

Evin abad olsun.
 Ev-eşik sahibi olasan.
 Ev tikib ocaq salasan.
 Eyş-işrət içində yaşayasan.
 El gözündə uca olasan.
 Elli-obalı olasan.
 El köməyin olsun.
 El arxan olsun.
 El dadına çatsın.
 Eldən ayrı düşməyəsən.
 Enlikürəkli olasan.
 Etibarına güvənilsin.
 Etibardan düşməyəsən.

Ə

Əbədiyyətə qovuşasan.
 Əqrəban köməyin olsun.
 Ədəb-ərkan sahibi olasan.
 Ədalət köməyin olsun.
 Əzab-əziyyət görməyəsən.

Əziz olasan.
 Əyilmək bilməyəsen.
 Əkdiyən bərəkətli olsun.
 Əlin var olsun.
 Əli açıq olasan.
 Əliaşağı olmayasan.
 Əməyin bəhrəsin görəsən.
 Əmin-amanlıqda olasan.
 Ərsəyə çatasan.
 Əsilli-nəsilli olasan.

F

Fağırılıq görməyəsen.
 Fağır-füqərə köməyi olasan.
 Fərəh içində üzəsən.
 Fikir-xəyal çəkməyəsen.

G

Geyimli-kecimli olasan.
 Geyim-kecim dərdi çəkməyəsen.
 Gen-bolluq içində üzəsən.
 Gözdağı görməyəsen.
 Gözlədiyinə çatasan.
 Gözünə nur dolsun.
 Görən gözlərin yumulmasın.
 Günün xoş keçsin.

H

Havadar olasan.
 Haqqa çatasan.
 Haqq köməyin olsun.
 Hazırcavab olasan.
 Halallığa qovuşasan.
 Halal süd əmmiş baxtına çıxsın.
 Halalına haram qatılmasın.
 Hampa qapısı tanımayasan.
 Hikmət sahibi olasan.
 Hörmət-izzət sahibi olasan.
 Hünərvər olasan.

X

Xaliq köməyin olsun.
 Xata-bala görməyəsen.
 Xata-baladan uzaq olasan.
 Xeyir görəsən.
 Xeyirxəbər olasan.
 Xeyir-şərə yarıyasən.
 Xəzan görməyəsen.
 Xətirli olasan.
 Xəcil olmayasan.
 Xızır köməyin olsun.
 Xızır dadına çatsın.
 Xoşbəxt olasan.
 Xoşqədəm olasan.
 Xoşgünlü olasan.
 Xudavəndi-aləm sənə kömək olsun.

İ

İztirab çəkməyəsen.
 İllərə qovuşasan.
 İlin ildən xoş gəlsin.
 İntizar çəkməyəsen.
 İpək ömrün olsun.
 İstəyinə çatasan.
 İxtiyar sahibi olasan.
 İşığın yansın.
 İşıqlığa çıxasan.
 İşin avand olsun.
 İşli-güclü olasan.

K

Kamallı olasan.
 Kamala çatasan.
 Kasadlıq görməyəsen.
 Kefli-damaqlı olasan.
 Kədər bilməyəsen.
 Kəramət sahibi olasan.
 Kin-küdurət bilməyəsen.
 Köklü-budaqlı olasan.

Kölgən üstümüzdən əskik olmasın.
 Kölgəndə dolanaq.
 Köməyinə Tanrı çatsın.
 Könlüaçıq olasan.
 Könlüsınıqlıq bilməyəsen.
 Külli-ixtiyar sahibi olasan.
 Küp içində üzəsən.
 Kuskünlük görməyəsen.

Q

Qada-bala görməyəsen.
 Qazanca çatasan.
 Qazancın birə-min olsun.
 Qayğılı bilməyəsen.
 Qamətin əyilməsin.
 Qapın kilid görməsin.
 Qara gün görməyəsen.
 Qadan mənə gəlsin.
 Qeyrətli igid olasan.
 Qəlbin nisgil görməsin.
 Qəlbisınıq olmayasan.
 Qəm-qüssə görməyəsen.
 Qız baxtına gün doğsun.
 Qılınc tutan əlin ağrı görməsin.
 Qollu-budaqlı olasan.
 Qonaq-qaralı olasan.
 Qonum-qonşulu olasan.
 Qonum-qonşu dadına çatsın.
 Qohum-qardaş arxalı olasan.
 Qüvvətdən düşməyəsen.
 Qüdrətli olasan.
 Qürbət görməyəsen.

M

Mal-dövlətli olasan.
 Mehribanlıq görəsən.
 Məəttəl qalmayasan.
 Məzəmmət çəkməyəsen.
 Məyus olmayasan.
 Mərdimazardan uzaq olasan.

Mətləbə çatasan.
Möhnət çəkməyəsən.
Mübarəkqədəm olasan.

N

Nazlı-duzlu olasan.
Naz-nemət içində böyüyəsən.
Naibliyə çatasan.
Namərdə möhtac olmayasan.
Naümid olmayasan.
Neynim, nə edim deməyəsən.
Nəsilli olasan.
Nəhs işin olmasın.
Nəşəli günlərin olsun.
Nuşicanlıqla yeyəsən.

O

Ovun qanlı olsun.
Ovun yağlı olsun.
Oğullu-qızlı olasan.
Ocağın közərsin.

Ö

Övlad atası olasan.
Övladlı olasan.
Özüllü olasan.
Ömrün uzun olsun.

P

Payın çox olsun.
Parlaq günün olsun.
Pərvəriş tapasan.
Pərişanlıq bilməyəsən.
Pərt olmayasan.

R

Rahatlığa çıxasan.
Rövnəq tapasan.

Ruzili olasan.
Ruhun şad olsun.

S

Sabahın xeyirlə açılsın.
Şavaba çatasan.
Savab sahibi olasan.
Saqqalın ağarsın.
Sağ əlin başıma.
Sağlıqla yeyəsən,
Sağlam olasan.
Sayıb-sayılan olasan.
Sevinən günün olsun.
Sevinc tapasan.
Səmərin görəsən.
Sənət sahibi olasan.
Səsli-sədalı olasan.
Sinə dağı görməyəsən.
Sınıqlıq bilməyəsən.
Sözükeçən olasan.
Su kimi aydınlığa çıxasan.
Sucan ömrün olsun.
Südühalal olasan.

Ş

Şadxəbər olasan.
Şadlıqla yaşayasan.
Şanlı-şöhrətli olasan.
Şan-şöhrətə çatasan.
Şəfa tapasan.
Şöhrətlənəsən.
Şümşadboylu olasan.

T

Tay-tuş yanında başıuca olasan.
Tale sənə yar olsun.
Tanrı köməyin olsun.
Taxt-taca çatasan.
Təmkin yarağın olsun.
Tənə görməyəsən.

Toy-bayramda olasan.
 Toy-büsat görəsən.
 Toy-düyün içində olasan.
 Töhmət görməyəsen.

U

Uğurun açıq olsun.
 Uğursuzluq bilməyəsen.
 Uzanan işin olmasın.
 Ulu olasan.
 Ucalıb enməyəsen.

Ü

Üzüağ olasan.
 Üzüntü çəkməyəsen.
 Ümidini Allah üzməsin.
 Ürəyiaçıq olasan.
 Ürəyincə Allah versin.
 Ürəyigeniş olasan,
 Ürəkağrısı bilməyəsen.

V

Var-dövlət sahibi olasan.
 Vətən gözündə ucalasan.
 Vüqarlı olasan.

Y

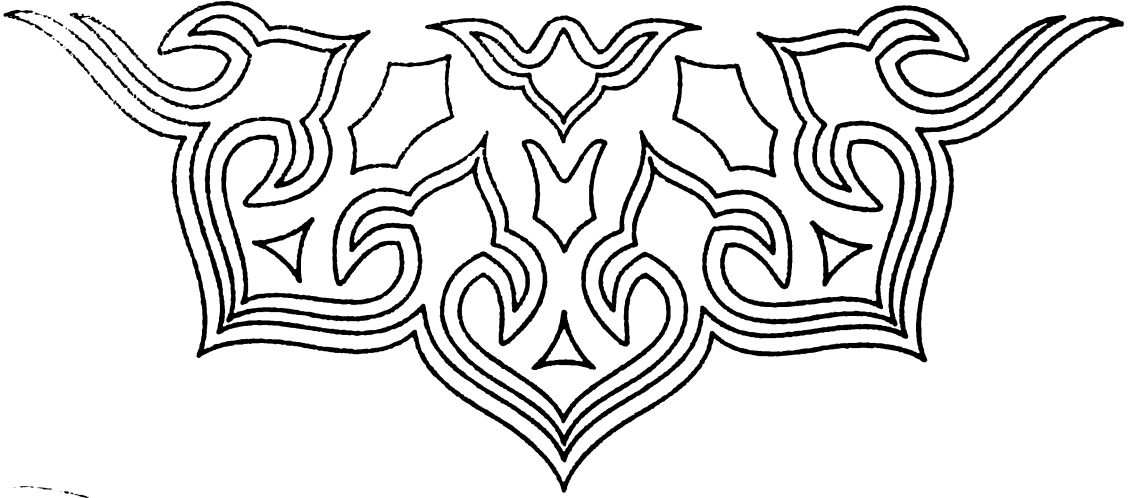
Yaradan köməyin olsun.
 Yaman gün görməyəsen.
 Yanaqların allansın.
 Yarımçıq işin olmasın.
 Yaxşılığa çatasan.
 Yerin cənnət olsun.
 Yerli-yurdlu olasan.
 Yetim-yesirlik görməyəsen.
 Yolun açıq olsun.
 Yorğunluq bilməyəsen.
 Yoxsulluq görməyəsen.

Yurd sahibi olasan.
Yurd-yuva salasan.
Yurd-yuvan abad olsun.
Yüksələsən, alçalmaıasan.

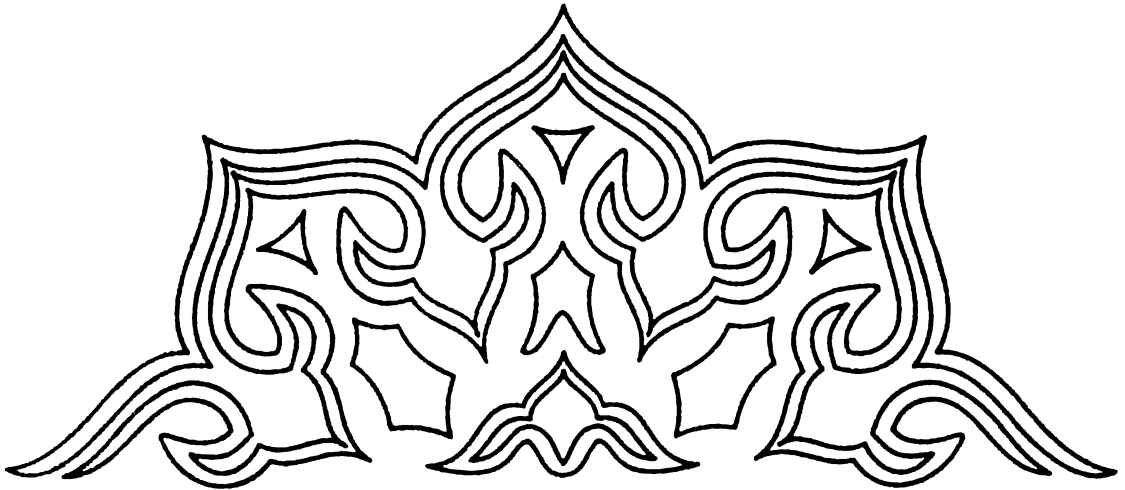
Z

Zaval görməyəsən.
Zəkali olasan.
Zər-ziba içində üzəsən.
Zəhmətlə ucalasan.

On otuz on yaşınız dolsun, haqq sizə yaman göstərməsin,
dövlətiniz payəndə olsun, xanım hey.
Sağlıqlar sağıcan dövlətin haqq artırsın.
Sən sağ ol, qadın ana.
Soyuq-soyuq suların sana içət olsun.
Tovla-tovla şahbaz atlarım sana binət olsun.
Haqq yandıran çırağın yana dursun.
Çaparkən ağ-boz atın büdrəməsin.
Çalanda qara polad üz qılıncın kütləməsin.

QARĞIŞLAR

A

Abırdan düşəsən.
Avazıyb öləsən.
Avara-sərgərdan qalasan.
Ağ gün görməyəsən.
Ağartı üzünə tamazmı qalasan.
Ağlayıb-sıtqamaq peşən olsun.
Ağrı-acıların kəsilməsin.
Adamaoxşamaz canını qara yer aparsın.
Adın adlara qoyulsun.
Adın batsın.
Adıbədnam olasan.
Azara tutulasan.
Azıb çöllərə düşəsən.
Ayaqların üzülsün.
Ayaqyalın qalasan.
Ayıblı olasan.
Al bəlasına gələsən.
Al qanına bulaşasan.
Alova düşəsən.
Alçalıb ucalmayasan.
Allah ağlını əlindən alsın.
Allah başını qoyub ayağına daş salmasın.
Allahın bəlasına gələsən.
Allahın qəzəbinə düçar olasan.
Allah sənə qotur versin, dırnaq verməsin.
Anasız qalasan.
Anam vayına otursun.
Araba tabutun olsun.
Arvad-uşağın ölsün.
Arzun ürəyində qalsın.
Arxasız qalasan.
Asan işin düyünə düşsün.
Ata-anasız qalasan.
Atdan yıxılıb öləsən.
Afət aparsın səni.
Ah-vayınan öləsən.
Ah-zarınan can verəsən.
Ah-zarın kəsilməsin.

Ah-naləm səni tutsun.
Acından can verəsən.

B

Babalım səni tutsun.
Bağlı boxçan açılmasın.
Bağrın qana dönsün.
Bağlı qapın açılmasın.
Bazarlığın boğçada qalsın.
Bala üzünə həsrət qalasan.
Balan qundağda göyərsin.
Balaların yetim qalsın.
Barmaqların sınsın.
Barsız-bəhrəsiz köçəsən.
Basaratın bağlansın.
Baxa-baxa can verəsən.
Bahar ömrünü xəzan vursun.
Bacın dərinnən qəhərlənib öləsən.
Başın batsın.
Başına kül ələnsin.
Başına daş düşsün.
Başın bəlalar çəksin.
Başdan-ayağa qovrulub yanasan.
Başılovlu olasan.
Başından qapaz əskik olmasın.
Başından qara örtük açılmasın.
Başsız qalasan.
Beynin qurusun.
Belin sınsın.
Belin bükülsün.
Becərdiyinin xeyrini görməyəsən.
Beşgünlük dünyan qara gəlsin.
Bəşəlli tutduğun dünyadan əlin üzülsün.
Bəbəklərinə mil çəkilsin.
Bədağız ağzını Allah qapasın.
Bədbəxt olasan.
Bəd duaya gələsən.
Bədəninə qurd düşsün.
Bədənin ölü qalsın.
Bədəninə qara yara düşsün.

Bədənini qarğa-quzğun dəlsin.
Bədnam olasan.
Bədtale olasan.
Bəzəyin pozulsun.
Bəzəyin qara naxışlansın.
Bəlaya düçar olasan.
Bəla başından əskik olmasın.
Bələk bağlayıb açmayasan.
Bənd-bənd doğranasan.
Bəni-insan üzünə həsrət qalasan.
Bərbadlığa düşəsən.
Bərəkətini Allah çəksin.
Bəribiyabana düşəsən.
Bəxtin bağlansın.
Bəxtin üzünə gülməsin.
Bimar öləsən.
Biliyini Allah əlindən alsın.
Bilinməz dərdə düçar olasan.
Birdən ikiyə xeyir görməyəsən.
Birdəfəlik olasan.
Bitməz-tükənməz dərdlərə tutulasan.
Biçili paltarın iynə görməsin.
Biçdiyini dərz bağlamayasan.
Biş-düşün ocaq üstə qalsın.
Boğazın tıxansın.
Boğazına qurğuşun tökülsün.
Boğazını qulqula tutsun.
Boğulub öləsən.
Boğula-boğula can verəsən.
Boğma tutsun səni.
Boyuna ip ölçüm.
Boynun sınısın.
Boylana-boylana qalasan.
Borcsuz künün olmasın.
Böyüklü-kiçikli qırilasız.
Böyüksüz böyüyəsən.
Böyürə-böyürə qalasan.
Böhtana düşəsən.
Buğda çörəyinə həsrət qalasan.
Budaq-budaq doğranasan.
Buyruq qulu olasan.

C

Cavan öləsən.
 Cadulanasan.
 Camaat üstünə pul atsın.
 Can verəsən.
 Can-ciyərin doğransın.
 Cah-cəlalın pozulsun.
 Cehizin bağlı qalsın.
 Cəllad əlinə düşəsən.
 Cənazən yerdə qalsın.
 Cənazən üstə ağlayanın tapılmasın.
 Cəncəl günlərdən yaxan qurtarmasın.
 Cəhənnəm yerin olsun.
 Cəhənnəm oduna yanasan.
 Ciyərin yansın.
 Cin-şeytan yığnağına düşəsən.

Ç

Çay-çörəksiz qalasan.
 Çalın-çarpaz dağlanasan.
 Çapalaya-çapalaya qalasan.
 Çapqınçıya rast gələsən.
 Çapılıb talanasan.
 Çarəsiz qalasan.
 Çarmıxa çəkiləsən.
 Çarpaz dağ çəkilsin sinənə.
 Çarxın çevrilsin.
 Çaş-baş qalasan.
 Çək-çevirə düşəsən.
 Çən-dumana düşəsən.
 Çənən bağlansın.
 Çiban çıxarasan.
 Çıldağlıq olasan.
 Çırağın sönsün.
 Çovğına düşəsən.
 Çor tutasan.
 Çörəkvay olasan.
 Çörək gözlərini tutsun.
 Çörək atlı olsun, sən piyada.

Çörəyə həsrət qalasan.
 Çörək səndən qaçaq düşsün.
 Çörək tapıb diş tapmayasan.
 Çürüyüb qurtarasan.

D

Dava-mərəkəsiz günün olmasın.
 Dağ-dağ qovrulub yanasan.
 Dad-aman deyə-deyə keçinəsən.
 Dad-fəryadın göyə qalxsın.
 Dalda-bucaqda dolanasan.
 Daldan-dala düşəsən.
 Dalınca qara daş atılsın.
 Daldalanmağa yer tapmayasan.
 Daddığın ləzzətin bilməyəsən.
 Damğalanasan.
 Damar-damar doğranasan.
 Dam-daşsız qalasan.
 Dam-divar üstünə uçsun.
 Damında bayquş ulasan.
 Dan üzü görməyəsən.
 Danışa-danışa gözlərin yumulsun.
 Dargözlükdən öləsən.
 Daşqına düşəsən.
 Daş-qalaq olasan.
 Deyən-gülən günüm olmasın.
 Dədəsiz qalasan.
 Dəyər-dəyməzin satılsın.
 Dəyişik düşəsən.
 Dəymişin qala, kalın tökülə.
 Dəlilik azarına tutulasan.
 Dəli-divanə olub çöllərə düşəsən.
 Dəliqudurmuş başını yer oğurlasın.
 Dəlik-deşik olasan.
 Dəmirov tutasan.
 Dəngəsər başın batsın.
 Dərddən çərləyəsən.
 Dərd-qüssə içində öləsən.
 Dərd-ələm səndən uzaq düşməsin.
 Dərdəcər olasan.
 Dərd-kədər içində boğulasan.

Dərdləşməyə adam tapmayasan.
Dərdinə çarə tapılmasın.
Dərin soyulsun.
Dərman-davacatsız öləsən.
Dəsmalın dostda qalsın.
Dəstə-tufağın dağılsın.
Dəstəmazsız öləsən.
Dəftər-kitabın bağlı qalsın.
Divan əlindən qurtarmayasan.
Divara hörüləsən.
Didərgin düşəsən.
Didik-didik olasan.
Dizin-dizin sürünəsən.
Diyarlara düşəsən.
Dikbaşlığın bəlasını çəkəsən.
Dildən-dilə düşəsən.
Dil-dodağın yansın.
Dilənçi payına həsrət qalasan.
Dili qısa olasan.
Dilin söz tutmasın.
Dilinə and-aman gəlməsin.
Dilin lal olsun.
Dilim-dilim doğranasan.
Dinsiz-imansız öləsən.
Dinar-dinar yığdığın xalvar-xalvar getsin.
Dinib-danışan halın olmasın.
Dinc başın bəlalar çəksin.
Diri-diri qəbrə basdırılasan.
Diri gözünlə ölü bədəninə baxasan.
Dişlərin çürüsün.
Dığdığçı başın batsın.
Doğram-doğram doğranasan.
Dodaqların bitişsin.
Doğduğunu bələməyəsən.
Doydum deməyəsən.
Dolanışın dolaşığı düşsün.
Dost-doğmaların ölsün.
Döyüş-söyüşə düşəsən.
Dörd divar arasında qalasan.
Duvağın açılmasın.
Dudmanın dağılsın.

Duz-çörək gözünü tutsun.
 Duz-çörək sənə qənim olsun.
 Duz-çörək evindən qaçaq düşsün.
 Duz-çörək tapmayasan.
 Duman-çiskinə düşəsən.
 Dünya başına dar olsun.
 Dünya gözünə tar görünsün.
 Düşkün günə qalasan.

E

Ev üzü görməyəsen.
 Evbæv dilənəsən.
 Ev-eşiyin başına ucsun.
 Evin yıxılsın.
 Evsiz qalasan.
 Evindən qaçaq düşəsən.
 Evin qonaq üzü görməsin.
 Evinə vaxsey düşsün.
 Evində şadlıq süfrəsi açılmasın.
 Ev olub evlərə qoşulmayasan.
 Evində şivən qopsun.
 Evindən meyit çıxsın.
 Evindən toy səsi eşidilməsin.
 Eybəcər günə düşəsən.
 Eyibli olasan.
 Eyş-nuşuna zəhər qatılsın.
 Elsiz qalasan.
 El daşını atsın.
 El gözündən düşəsən.
 Eldə-obada yerin olmasın.
 El üzünə həsrət qalasan.
 Elçilərin qırılısın.
 Ehsansız qalasan.
 Ehtişamın pozulsun.

Ə

Əvvəl-axır günün olsun.
 Əvəz gedəsən.
 Əqrəbasız qalasan zəhəri şərbətin olsun.
 Ədavət bəlasına gələsən.

Əjdahaya pay olasan.
 Əzab-əziyyət içində can verəsən.
 Əzizlərin ölsün.
 Əzrayıl ovçun olsun.
 Əzrayıl sinənə qonsun.
 Əzrayıl qonağın olsun.
 Əyilməz başını Allah əysin.
 Əyin-başsız qalasan.
 Əyriağız qalasan.
 Əyri işin düzəlməsin.
 Əyirdiyini toxuyub biçməyəsən.
 Əkdiyin bitməsin.
 Əllərin qurusun.
 Əlinlə qoyduğunu ayağına axtarasan.
 Əlacsız dərdə tutulasan.
 Əlacını Allah kəssin.
 Əlacsız qalasan.
 Əl-qolun bağlansın.
 Ələyin ələnsin.
 Əliboş qalasan.
 Əlil olasan.
 Əlimyandıda qalasan.
 Əlli-ayaqlı gedəsən.
 Əlçim-əlçim doğranasan.
 Əmanətə bənd olasan.
 Əngələ düşəsən.
 Ərköyün öləsən.
 Əsa əlindən düşməsin.
 Əsdirmə tutasan.
 Əsir-yesir qalasan.
 Əsirgədiyin özünə qismət olmasın.
 Əcinnələr yığnağına düşəsən.

F

Fəlin bəd gəlsin.
 Fəni dünyada beş gün şad yaşamayasan.
 Feyziyab olmayasan.
 Fələk qapını döysün.
 Fələk qonağın olsun.
 Fələyin əlində yaxan qalsın.

Fələyin bəlasına gələsən.
 Fələk qənimin olsun.
 Fərsiz övlada tuş gələsən.
 Fikir-zikr içində çırpınasan.
 Fitvaya tuş gələsən.
 Fitnə-fəsad qurbanı olasan.

G

Gedər-gəlməz yola qovuşasan.
 Gedərgi olasan.
 Gedişin olsun, gəlişin olmasın.
 Geyim-kəcimsiz qalasan.
 Gen dünya başına dar olsun.
 Gen dünyada özünə yer tapa bilməyəsən.
 Get-gələ düşəsən.
 Gecə-gündüz gözün yaşlı olsun.
 Gecə-gündüz rahatlıq tapmayasan.
 Gədə-güdə əlində qalasan.
 Gəlir-çıxarın bilinməsin.
 Gərdişin qara gəlsin.
 Gərəksiz günə düşəsən.
 Girdaba düşəsən.
 Girinc-giriftar olasan.
 Gicəllənə-gicəllənə gəzəsən.
 Gorbagor olasan.
 Gözün kor olsun.
 Gözün çıxsın.
 Gözünə mil çəkilsin.
 Gözü ac öləsən.
 Gözün tox olmasın.
 Gözümçixdıya düşəsən.
 Görən gözlərin dünya işığına həsrət qalsın.
 Güzəranın pozulsun.
 Güllə yarasından öləsən.
 Günəqara olasan.
 Günülü olasan.
 Gün görməyəsən.

H

Havadan nəm çəkən başın yox olsun.
 Havadarsız qalasan.
 Havayıyeyənlərin çoxalsın.
 Hava gəlsin başına.
 Haqq-ədalət kəssin səni.
 Haqq-salam qənimin olsun.
 Haqsızlığa tuş olasan.
 Halal malına haram qatılsın.
 Halvan çalınsın.
 Halvanı yeyim.
 Haldan-hala düşəsən.
 Hampalar əlində qalasan.
 Hampaya möhtac olasan.
 Haray-həşirin qopsun.
 Hasarın dağılsın.
 Heyin kəsilsin.
 Hey-hərəkətsiz qalasan.
 Heç-puç olasan.
 Həya-abırdan düşəsən.
 Həyət-bacan bərbad qalsın.
 Həkimin Əzrayıl olsun.
 Həmdəmsiz qalasan.
 Həmzadlı olasan.
 Hərdəmxəyal başın batsın.
 Hərzəkar ağzın yumulsun.
 Hikəndə boğulasan.
 Hürüklərin kəsilsin.
 Huşsuzluq azarına tutulasan.
 Hünərini Allah kəssin.
 Hüsn-camaldan düşəsən.
 Hücrənişin olasan.

X

Xaliqin qəzəbinə gələsən.
 Xar olasan.
 Xarabalığa düşəsən,
 Xatakara rast düşəsən.
 Xata-baladan uzaq olmayasan.

Xeyir-bərəkətin çəkilsin.
 Xeyir görməyəsen.
 Xeyir-duanı Əzrayıl versin.
 Xəbər-ətərsiz gedəsən.
 Xəzan vursun səni.
 Xəmrin yoğrulsun.
 Xəncərlə doğranasan.
 Xəstəlikdən qalxmayasan.
 Xəcalət tərində boğulasan.
 Xəcil olasan.
 Xınalı əllərinlə başına qara örtəsən.
 Xıncım-xıncım doğranasan.
 Xışın daşa düşsün.
 Xora tökəsən.
 Xoflanıb öləsən.
 Xoş gün görməyəsen.

İ

İzsiz-soraqsız yox olasan.
 İynə-dərmana möhtac olasan.
 İgid öləsən.
 İlin qara gəlsin.
 İlan boğazına sarınsın.
 İldırım vursun səni.
 İl-ildən pis günə düşəsən.
 İlim-ilim itəsən.
 İmam qənimin olsun.
 İnildiyə-inildiyə qalasan.
 İncəlib qurtarasan.
 İt-bat olasan.
 İtkin düşəsən.
 İflic olasan.
 İxtiyarın əlindən alınsın.
 İçalatın tökülsün.
 İçin-için yanasan.
 İçməyə su tapmayasan.
 İşin tərs gəlsin.
 İşığın sönsün.
 İş-peşən dərd çəkmək olsun.

K

Kabab olasan.
 Kamalını Allah alsın.
 Kaman kimi büküləsən.
 Kam almayasan.
 Kar olasan.
 Karvanın azsın.
 Key olasan.
 Kefinə soğan doğransın.
 Keçinən gününü görüm.
 Kədərsiz günün olmasın.
 Kəkələyə-kəkələyə qalasan.
 Kələklə gəlib küləklə gedəsən.
 Kəlləmayallaq olasan.
 Kəlməyi-şəhadət dilinə gəlməsin.
 Kəlmə kəsə bilməyəsən.
 Kəmfürsət əlinə düşəsən.
 Kəramətini Allah kəssin.
 Kərəm kimi yanasan.
 Kəfənə büküləsən.
 Kəfənsiz öləsən.
 Kəfənin biçilsin.
 Kimsəsiz qalasan.
 Koman dağılsın.
 Kor olasan.
 Korazehin olasan.
 Köz-köz olasan.
 Köynəyin yaxasız biçilsin.
 Kökün kəsilsin.
 Köməksiz qalasan.
 Kömür kimi qaralasan.
 Könlün şad olub üzün gülməsin.
 Köpüb öləsən.
 Köpük qusasan.
 Körpələrin qırılısın.
 Köç-külfətli çöllərə düşəsən.
 Köçdən üzüləsən.
 Külbaşlı olasan.
 Külün göyə sovrulsun.
 Külə dönəsən.

Küllüklərdə eşələnəsən.
 Külü töküm başına.
 Kül sovrulsun üstünə.
 Külfətin qırılsın.
 Külfət üzünə həsrət qalasan.
 Kündən oda qoyulsun.
 Kütbeyin olasan.

Q

Qabar-qabar olasan.
 Qabırğaların sınsın.
 Qadamı alasan.
 Qazamat evin olsun.
 Qayğısız günün olmasın.
 Qayınana əlində qalasan.
 Qaynar qazana düşəsən.
 Qamarladığın qismətin olmasın.
 Qan qusasan.
 Qanlı olasan.
 Qan-tər içində boğulasan.
 Qançır olasan.
 Qapın çırpılsın.
 Qapın bağlı qalsın.
 Qapından başmaq əskik olmasın.
 Qapılar açıb girməyəsən.
 Qapın qonaq üzü görməsin.
 Qapı-qapı dilənəsən.
 Qarabəxt olasan.
 Qara zülfünü ağ darayasan.
 Qara-qorxu içində yaşayasan.
 Qara gözlərinə mirvari suyu gəlsin.
 Qaranəfəs olasan.
 Qaraxəbər dilin lal olsun.
 Qara çıxarıb ağ geyməyəsən.
 Qaraçı kökünə düşəsən.
 Qaraçıraq olasan.
 Qara ciyərin doğransın.
 Qarğa-quzğun yemi olasan.
 Qarğana-qarğana qalasan.
 Qardaşın lov xəbərini eşidəsən.
 Qarın azarına düşəsən.

Qarsalana-qarsalana yanasan.
 Qatır quyruğuna bağlanasan.
 Qaçaq-quldura tuş gələsən.
 Qeyrətsiz başın yerə girsin.
 Qeyrətsiz canından güllə yan keçməsin.
 Qəbir oğurlasın səni.
 Qəbrin dar qazılsın.
 Qəbir evində rahat yatmayasan.
 Qədəmlərin bükülsün.
 Qədəmin bəduğurluğa calansın.
 Qədərin qara gəlsin.
 Qəlbiqara olasan.
 Qəlpəli canından ağrı kəsilməsin.
 Qəm-kədərsiz günün olmasın.
 Qəm əkib dərd biçəsən.
 Qərib-qürbət diyara düşəsən.
 Qəfil gülləyə tuş olasan.
 Qəhərlənib öləsən.
 Qiblən tərs gəlsin.
 Qiyamətəcən xoş günün olmasın.
 Qiymət bazarında satılasan.
 Qismətin özgəyə pay olsun.
 Qız qarıyasan.
 Qızdırmadan öləsən.
 Qızıl yelinə tutulasan.
 Qızılca içində yanasan.
 Qızmar günəş altda qovrulasan.
 Qılincinla doğranasan.
 Qılinc yarasına gələsən.
 Qılincin qında qalsın.
 Qırğına düşəsən.
 Qısma-boğmaya düşəsən.
 Qovğadan başın ayılmasın.
 Qol-budağ atmayasan.
 Qoltuqağacına möhtac qalasan.
 Qolubağlı gedəsən.
 Qonaq evin qara bəzənsin.
 Qorabişən ayda öləsən.
 Qorxa-qorxa ömür sürəsən.
 Qohum-qardaşın qırılsın.
 Qoşalülə gülləsi ürəyini parçalansın.

Qoşunun qırılınsın.
 Qoşunun başsız qalsın.
 Qönçə olub açılmayasan.
 Quduz olasan.
 Quyuya düşəsən.
 Qul olub bazarlarda satılasan.
 Qulyabanı olub səhralara düşəsən.
 Quran qənimin olsun.
 Qurbansız öləsən.
 Qurdla qiyamətə qalasan.
 Qurd-quşa qismət olasan.
 Quruyub qaxa dönəsən.
 Qüssəsiz günün olmasın.

L

Lay-layın çalınınsın.
 Lal olasan.
 Laxta-laxta qan qusasan.
 Ləkələnəsən.
 Ləkəli olasan.
 Lələyün olasan.
 Lənətə gələsən.
 Ləngərdən düşəsən.
 Libassız qalasan.
 Lova düşəsən.
 Lovuna oturum.
 Lov xəbərin gəlsin.
 Lüt-üryan qalasan.

M

Mayıf qalasan.
 Mal-mülkün talansın.
 Mat-qutun qurusun.
 Matəmini tutum.
 Macalın kəsilsin.
 Meyidini yuyum.
 Meyidin gəlsin.
 Mığmın olasan.
 Məzarın qazılınsın.
 Məkansız qalasan.

Məramın pozulsun.
 Məhv olasan.
 Məşhər ayağına çəkiləsən.
 Mirasın üstünə döşənsin.
 Miskin günə düşəsən.
 Müqəvvaya dönəsən.
 Mümkünatın kəsilsin.
 Müntəzir qalasan.
 Müsibətə düçar olasan.
 Mürdəşir qonağın olsun.

N

Naqafil bəlaya düçar olasan.
 Nağdını verib nisyəni axtarasan.
 Nadan qalasan.
 Nakam öləsən.
 Nagüman qalasan.
 Nalən ərşə ucalsın.
 Nankor olasan.
 Neştərlənəsən.
 Nəzir-niyaz ümidinə qalasan.
 Nəslin kəsilsin.
 Nəsillicə qırılarsız.
 Nəfəsin kəsilsin.
 Nizamın pozulsun.
 Niyyətin öz başna düşsün.
 Nitqin kəsilsin.
 Nifrin tutsun səni.
 Nicat görməyəsən.
 Nişanın qayıtsın.
 Nişanən qalması.
 Növrəstə solasan.

O

Oban dağılsın.
 Ovun qara gəlsin.
 Ovladığın özgəyə qismət olsun.
 Ovçun əzrayıl olsun.
 Ovundurandan olmasın.
 Oğlanlı-qızlı qırılarsız.

Oda düşəsən.
Od-ocağın sönsün.
Odsuz-alovsuz yanasan.
Olan-qalanın talansın.
Olar-olmazın özgəyə qismət olsun.
Oruc-namaz sənə qənim olsun.
Otağın bəzəkli qalsın.
Oturduğun yerdən qalxa bilməyəsen.
Oxlanasan.
Ocağın sönsün.

Ö

Ödün ağzından gəlsin.
Özbaşına qalasan.
Özülün dağılsın.
Ölüb qurtarasan.
Ölün yerdə qalsın.
Ölün şivənə həsrət qalsın.
Öləndə başın üstə oturanın olmasın.
Ömrün danlaq altda çürüsün.
Ömürlük şikəst qalasan.
Övladsız qalasan.

P

Payıza çıxmayasan.
Paymal olasan.
Pal-paltarın aralığa tökülsün.
Paltar-palazın satılsın.
Para-para olasan.
Paxıl canın çürüsün.
Peşən dilənçilik olsun.
Piyada qalasan.
Piltə-piltə qan qusasan.
Pisniyyət başın batsın.
Pöhrələnməyəsen.
Pul-para dərdindən öləsen.
Puça çıxasan.
Püşkə düşəsən.

R

Rahatlıq tapmayasan.
 Rahat günün olmasın.
 Rəzalətə düşəsən.
 Rəzil olasan.
 Rizə-rizə doğranasan.
 Ruzigarın qara gəlsin.
 Ruhun bacalar gəzsın.

S

Sabaha çıxmayasan.
 Sabahın qara gəlsin.
 Sağ qalmayasan.
 Sağalmaz dərdə düşəsən.
 Sağdış-soldışın ölsün.
 Sağır qalasan.
 Sağ-salamat qayıtmayasan.
 Sayıqlıya-sayıqlıya can verəsən.
 Saysız dərdlərə tutulasan.
 Sakitlik tapmayasan.
 Sancılanasan.
 Saralıb-solasan.
 Sarılıq azarına düçar olasan.
 Sahibsiz qalasan.
 Sel ağzına düşəsən.
 Səksəkəli yaşayasan.
 Səmum yeli əssin üstündən.
 Sərgərdan qalasan.
 Səs-səmirin kəsilsin.
 Səssiz-soraqsız yox olasan.
 Sətəlcəm olasan.
 Səfərdən dönməyəsən.
 Sinənə güzgü qoyulsun.
 Sinən dağlansın.
 Sir-sifətdən dönəsən.
 Sığınacaq tapmayasan.
 Sızım-sızım sızıldayasan.
 Sıxıla-sıxıla dolanasan.
 Sıxma-boğmaya düşəsən.
 Soyğunçu əlinə düşəsən.

Solub-saralasan.
 Son gəlişin olsun.
 Sorağın kəsilsin.
 Sorğu-suala düşəsən.
 Sözü danışılısın.
 Söz-sovdan düşəsən.
 Subay qalasan.
 Su-su deyə-deyə can verəsən.
 Sübutsuz-dəlilsiz köçəsən.
 Sübh-şam zarıltın kəsilməsin.
 Sübhü diri gözüynən açasan.
 Südəcər qalasan.
 Südüm burnundan gəlsin.
 Südüm sənə haram olsun.
 Sülənə-sülənə gəzəsən.
 Sürgünlərdə çürüyəsən.
 Süfrən bağlı qalsın.

Ş

Şadlıq bilməyəsən.
 Şad günün olmasın.
 Şad gülüb, şad danışmayasan.
 Şahidsiz-sübutsuz gedəsən.
 Şərə düşəsən.
 Şəhid olasan.
 Şivənin qopsun.
 Şikəst olasan.
 Şil olasan.
 Şüurunu Allah alsın.

T

Tabutun ortalığa qoyulsun.
 Tabutun üstə ağı deyən tapılmasın.
 Tavanın başına uçulsun.
 Taqətin kəsilsin.
 Taydəyişik düşəsən.
 Tay-tuşsuz qalasan.
 Tayfan qırılsın.
 Talana düşəsən.

Taleyin qara gəlsin.
Taleyin üzünə gülməsin.
Taleyin atdı olsun sən piyada.
Tamarzı qalasan.
Tamahın ucundan bəlaya düşəsən.
Tamaşana yığışsınlar.
Tanınmaz günə düşəsən.
Tanış-biliş yadından çıxasan.
Tanrı belini sındırsın.
Tar-mar olasan.
Tauna düşəsən.
Taxtın qurulu qalsın.
Taxt-tacın çevrilsin.
Təbibsiz-dərmansız öləsən.
Tədarükün tutulsun.
Tək qalasan.
Təkər altına düşəsən.
Tələşin tükənməsin.
Təməlin uçulsun.
Tənə üstündən əskik olmasın.
Təngənəfəs olasan.
Tənha qalasan.
Təskinlik tapmayasan.
Tikə-parça olasan.
Tilsimə düşəsən.
Titrədib öləsən.
Toyun yasa dönsün.
Torpaq altda qalasan.
Torpaq başına tökülsün.
Torpağın torbayla daşınsın.
Torpağın özgələrə qismət olsun.
Toxumun kəsilsin.
Toxumun yer üzündən götürülsün.
Tövbə səni kəssin.
Törəmələrin qırılsın.
Tufana düşəsən.
Tüstün təpəndən çıxsın.

U

Uğurun qara gəlsin.
 Uğur görməyəsen.
 Uğurlu günün olmasın.
 Udquna-udquna can verəsən.
 Uzaqdan-uzağa düşəsən.
 Ulaya-ulaya qalasan.
 Ulduzun axsın.
 Ustad çörəyi gözünü tutsun.
 Ufultun kəsilməsin.
 Ucuz bazarda satılasan.

Ü

Üzgün olasan.
 Üzüqara olasan.
 Üzüqoylu qalasan.
 Üzülüb qurtarasan.
 Ümidsiz qalasan.
 Ümidin kəsilsin.
 Ürəyi dağlı qalasan.
 Ürəyin qopsun.
 Ürəkkeçməsi tutasan.
 Ürək-göbəyin düşsün.
 Ürəyin üzülsün.
 Ürəyin parçalansın.
 Ürəyindən oxlanasan.
 Ürəyin başı yansın.
 Ürəyin çəkilsin.
 Üryan olasan.
 Üstünə od tökülsün.
 Üstündə ağlayım.
 Üçün verilsin.
 Üşütmə tutasan.

V

Vay xəbərin gəlsin.
 Vayına oturum.
 Vayqanlı olasan.
 Vaysına-vaysına canın çıxsın.
 Var-yoxun talansın.

Verəcəyin olsun, alacağın olmasın.
 Vəbaya düşər olasan.
 Vərəmlənib öləsən.
 Vətənsiz qalasan.
 Viranxanaya düşəsən.
 Vurğun vursun səni.
 Vurğunun güclü gəlsin.

Y

Yavan çörəyə möhtac olasan.
 Yavanlıq tapmayasan.
 Yağış-yağmur altında qalasan.
 Yad əllərdə qalasan.
 Yalan olasan.
 Yalvara-yalvara qalasan.
 Yalqız qalasan.
 Yana-yana qalasan.
 Yanıb-yaxılasan.
 Yan-yörən boşalsın.
 Yaralanasan.
 Yara-xora tökəsən.
 Yarsız-yoldaşsız qalasan.
 Yatağa düşəsən.
 Yatalaq azarına tutulasan.
 Yatıb durmayasan.
 Yaxan əllərdə qalsın.
 Yeddin verilsin.
 Yedəklərdə gəzəsən.
 Yezidsifət canın ölsün.
 Yeyib-içdiyin zəhər olsun.
 Yekəbaş başın batsın.
 Yekə-yekə danışan dilin qurusun.
 Yel azarına tutulasan.
 Yelmar ilan çalsın səni.
 Yemək-içməyin ağrı olsun.
 Yeniyetmə öləsən.
 Yer payı olasan.
 Yerə girəsən.
 Yer-yurdun başına ucsun.
 Yersiz-yurdsuz qalasan.

Yetim qalasan.
Yetişmişin qalsın, kalın tökülsün.
Yəhər üstə doğranasan.
Yəhərin qanla dolsun.
Yiyəsiz qalasan.
Yığdığını yeməyəsən.
Yıxılıb qalxa bilməyəsən.
Yol-riz üzünə bağlansın.
Yorğan-döşəyə düşəsən.
Yorulub yolda qalasan.
Yox olasan.
Yoxsulluq yaxandan tutsun.
Yurdsuz qalasan.
Yurdunda bayquş ulasın.
Yurdun xarabalığa dönsün.
Yuxun qarışsın.
Yuxusuzluq azarına tutulasan.
Yük altda öləsən.

Z

Zavala gələsən.
Zay olasan.
Zalım əlinə düşəsən.
Zar-zar ağlayasan.
Zarıya-zarıya can verəsən.
Zatıqırıq olasan.
Zəbun olasan.
Zəqqumlanasan.
Zəncir altda qalasan.
Zərəmə düşəsən.
Zəfəran kimi saralasan.
Zəhərlənəsən.
Zibilxanalar yerin olsun.
Ziyana düşəsən.
Zol-zol dərin götürülsün.
Zülmətə düşəsən.

DƏDƏ QORQUD QARĞIŞLARI

Ağzın qurusun, çoban.

Dilin çürüsün, çoban.

Qadir sənın alnına qada yazsın, çoban.

Altun-axçan xərcələr olsam, mənım kəfənim olsun.

Bitər sənın otların, Qazlıq dağı, bitərkən bitməz olsun.

Çalarsan, əlin qurusun.

Çıxsın mənım gözəlim, Dirsə xan, yaman səyirir.

Qaçar sənın keyiklərin Qazlıq dağı, qaçarkən qaçmaz olsun,
daşa dönsün.

Qazlıq dağı, axar sənın suların, axar ikən axmaz olsun.

Qonağı gəlməyən qara evlər yıxılsa yey.

Əlin qurusun, barmaqların çürüsün.

Yarımasın, yarçımasın.

Yıxılsın Oğuz elləri, mənə yarar qız bulamadım...

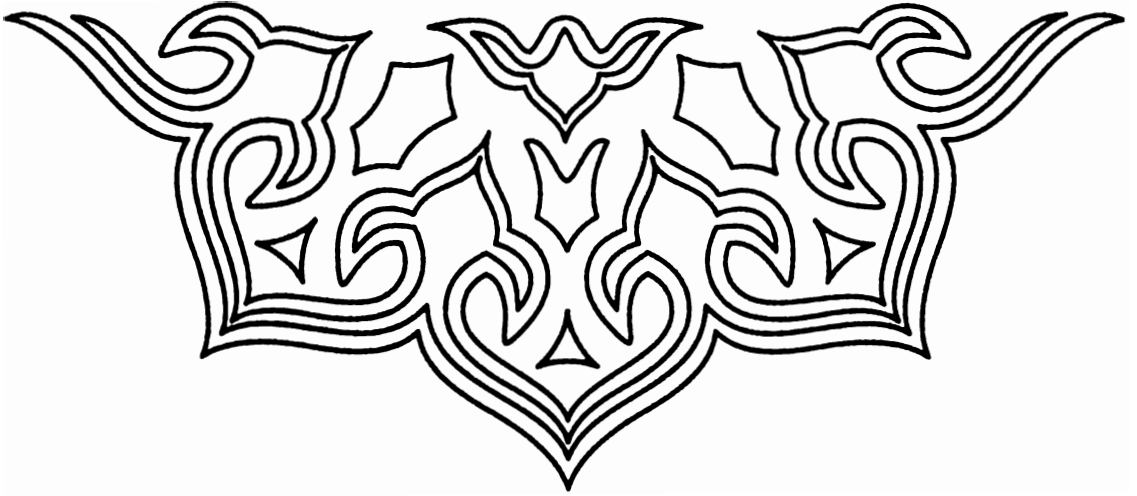
Kəsilsin oğlan əmən süd damarım, yaman sızlar.

Oğlu-qızı olmayanı Allah-taala qarğayıbdır, biz dəxi qarğarız.

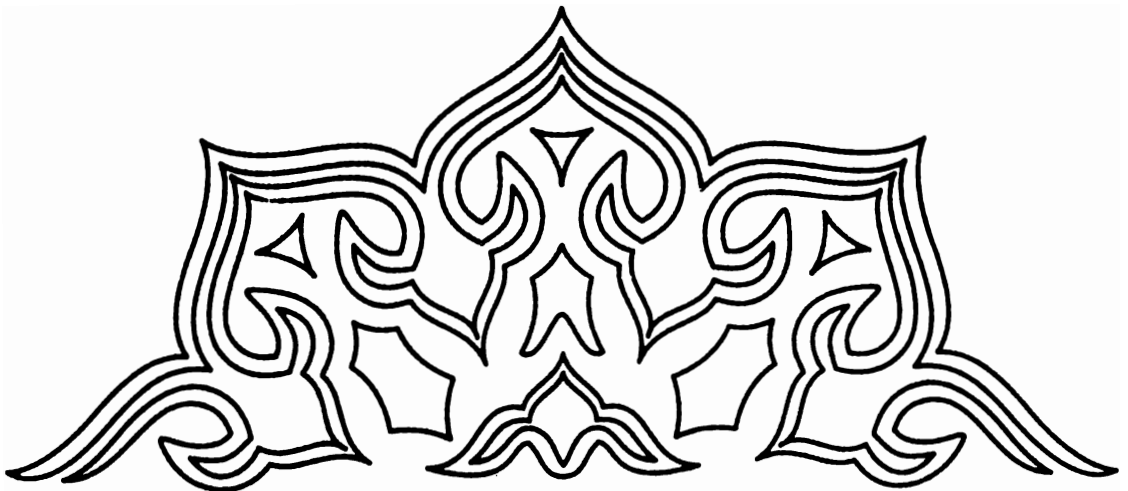
Səndən sonra bir yığıdi sevib varsam, belə yatsam, ala ilan
olub mənı soqsun.

Soyuq-soyuq suların, içər olsam, mənım qanım olsun.

Tovla-tovla şahbaz atın minər olsam, mənım tabutum olsun.

ATALAR SÖZÜ
VƏ
MƏSƏLLƏR

Vətən – qürbət

Vətənə gəldim, imana gəldim.
Gözsüz yaşamaq olar, Vətənsiz yox.
Qəribi baxışından tanıyırlar.
Qəribi vurmuşlar, “Vay Vətən!” demiş.
Qürbət yerdən Vətən olmaz!
Qürbət görməyən adam Vətən qədri bilməz.
Yurddan çıxsan da, eldən çıxma!
Köçən yurdun qədrini, düşən yurdda bilərlər.
El ağzı – çuval ağzı.
El igidləri ilə tanınar.
El içində – öl içində!
El yandıran şamı söndürmək olmaz.
El gücü, sel gücü.
El malına göz dikən, gözdən olar.
Eldən-elə, dildən-dilə,
Elin olmayanın, dili də olmaz.
El atanı ər atar, el tutanı ər tutar.
Üzünü xalqa çevirənin arxası möhkəm olar.
Birlik harda, dirilik orda!
Güc birlikdədir.
Yeməyini yalqız yeyən, yükünü özü qaldırar.

Yazı – kəlam

Yazılan pozulmaz.
Rəhmət yazana, lənət pozana!
Qələm qılıncdan itidir.
Qələm əyri kəsilsə də, doğru yazar.
Qələm yazanı qılınc poza bilməz.
Qələmin ucu – qılıncın gücü.
Söz bir olsa, zərbi kərən sındırar.
Söz var el içində, söz varlı içində.
Söz var gələr keçər, söz var dələr keçər.
Söz danış, söz eşit!
Söz danışıqdan keçər.
Sözü ağzında bişir, sonra çıxart.
Sözü sən at, yiyəsi götürər.
Sözün düzünü zarafatla deyərlər!

Sözün doğrusunu uşaqdan xəbər al!
 Sözün yalanı olmaz, yanlışı olar.
 Ağıl ağıldan üstündür, söz sözdən ötkün.
 Ev kimindir? – Oturanın! Söz kimindir?
 – Götürənin!

Elin sözü daşı yeridər.
 Pis söz qəlp puldur, yiyəsinə qayıdır.
 Saqqalım yoxdur, sözüm ötmür.
 Ulu sözüne baxmayan, ulaya-ulaya qalar.
 Haqq söz axar suları saxlar.
 Səhrada gül bitməz, cahilə söz yetməz.
 Sirrini dostu demə, dostun da dostu var!
 İt hürər karvan keçər.
 Kar eşitməz – araşdırar, kor görməz –
 quraşdırar.

Kamil – cahil

Ağıl yaşda deyil – başdadır.
 Ağıllı bir dəfə allanar.
 Ağıllı qəm yeyər, dəli – qamçı!
 Ağıllı düşmən nadan dostdan yaxşıdır.
 Ağıllı kişi qışın qeydinə yayda qalar.
 Ağıllıya işarə, nadana kötək!
 Dəvəycən boyun olunca, düyməcə ağlın olsun.
 Alim olmaq asandır, insan olmaq çətin.
 Cahilin ibadətindən, alimin yuxusu yaxşıdır.
 Anlayana qul ol, anlamayana ağa olma.
 Anlayana da can qurban, anlamayana da, dad yarımçıq əlindən.
 Arifə bir işarə kifayətdir.
 Bilik ağlın aynasıdır.
 Bilməmək eyib deyil, soruşmamaq eyibdir.
 Diqqət! Bu sətir olduğu kimi qalır.
 Oynamaq bilmir, deyir: yerim dardır!
 Quduran qırx gün yaşar.
 Dəmir islanmaz, dəli utanmaz.
 Elm ağlın çırağıdır.
 Elmsiz adam cürətsiz olar.
 Elmsiz adam meyvəsiz ağac kimidir.
 Sarsaqlar olmasaydı, yaltaqlar acından ölərdi.
 Hirsin dövlətə zərəri var.

Cahil ilə bal yemə, aqil ilə daş daşı.
 Qisas qiyamətə qalmaz.
 Gəmiyə minib gəmiçi ilə dalaşma.
 Kor kora kor deməsə bağlı çatlar.
 Tamahkarı yalançı aldadar.
 Ustadına kəc baxanın gözlərinə qan damar.

Doğru – yalan

Doğru dostluq qərəzsiz olar.
 Doğru yalanı qovar.
 Doğru yolla gedən yorulmaz.
 Yalan ayaq tutar, yeriməz!
 Yalan ilə dünyanı gəzmək olar, amma qayıtmaq olmaz.
 Yalan üz qaraldar.
 Yalançının evi yandı, heç kəs inanmadı.
 Yalançının ipiylə quyuya düşən quyuda qalar.
 Oğru həmişə doğruluqdan danışar.
 Oğru elə bağırdı, doğrunun bağı yaradı!
 Oğru hamını oğru bilər.
 Tutulmayan oğru, xandan-bəydən doğru.
 Söymə qul atamı, söyməyim bəy atanı!
 Xain qorxaq olar.
 Xəta məndən, əta səndən!

Gözəl – çirkin

Gözəlağa çox gözəl idi, vurdu çiçək çıxartdı.
 Gözəl gözəl deyil, könül sevən gözəldir.
 Gözələ göz dəyər, qəlbə söz!
 Gözəllik ondur, doqquzu dondur!
 Qızılquş əldə gəzər, gözəl qız dildə!
 Tikə qarın doydurmaz, amma məhəbbət artırır.
 Bəzənmişən bu gündəsən, bəzənmişən nə gündəsən?!
 Qara qız bəzəncə, toy əldən gedər.

Əyri otur, düz danış

Dəvəyə dedilər: Boynun əyridir,
 Dedi: – Haram düzdür ki, boynum düz olsun?!
 Könül bir şüşədir, sındırarsan bitişməz.
 Könlü balıq istəyən quyruğun suya vurur.

Könlü yemiş istəyən, dolanar tağ başına.
 Göz görməsə, könül bulanmaz.
 Gözdən iraq, könüldən uzaq.
 Camal gedər, kamal qalar.

Ailə

Kişi öz sözünün ağası olar.
 Kişisi olmayan evin ruzisi olmaz.
 Ər-arvadın savaşı, yaz gününün yağışı!
 Ər ilə arvadın torpağı bir yerdən götürülüb.
 Arvad var ev tikər, arvad var ev yıxar.
 Arvad yıxan evi, fələk də yıxa bilməz.
 Arvadsız ev – susuz dəyirman!
 Ana qızına taxt verər, ata qızına bəxt!
 Anasına bax qızını al, qırağına bax bezini.
 Anasından qabaq düşən qulunu qurd yeyər!
 Yanan da ana, yaman da ana!
 Ata malından mal olmaz, özün qazanmaq gərək!
 Ata olarsan, ata qədrini bilərsən!
 Atalar nə əkiblər, oğullar onu biçiblər.
 Qızın isməti – atanın dövləti!
 Oğlan yetir, qız yetir, yükü yenə sən gətir!
 Oğlanı kamal ilə, qızı camal ilə.
 Qız ağacı – qoz ağacı, hər gələn bir daş atar.
 Qız – qızıl alma, qızı gözdən salma.
 Qız evlərdə tanınar, ipək – dəzgahda!
 Qız yükü – duz yükü!
 Qız evində toydur, oğlan evinin xəbəri yox!
 Od qalar köz olar, qız qalar söz olar.

Böyük – kiçik

Böyük olan yerdə kiçik danışmaz.
 Böyüyü – axmaq, kiçiyi – toxmaq.
 Böyük sözünə baxmayan böyürə-böyürə qalar.
 Böyüksüz evdə xeyir-bərəkət olmaz.
 Kiçiyin kiçik yeri var, böyüyün – böyük!
 Yol böyüyündür, su kiçiyin!
 Qocadan demək, cavandan kömək!
 Babadan hümmət – nəvədən xidmət.

Dövlətdə dəvə, övladda nəvə!
 Ölməz, itməz Xədicə, görər nəvə-nəticə!
 Cavanlıqda daş daşı, qocalıqda ye aşı!
 Balə baldan şirindir.
 Uşaq atasından güclüsünü sevməz.
 Uşağa buyur, dalınca yüyür!
 Uşağa yüz öyrət, gördüyün deyəcək.
 Uşaqlı evdə qeybət olmaz.
 Ağlamayan uşağa süd verməzlər.
 Evin yaraşığı uşaqdır, süfrənin yaraşığı qonaq!

Dost – düşmən

Dost ağlar, düşmən gülər.
 Dost arası pak gərək!
 Dost başa baxar, düşmən ayağa!
 Dost dostə tən gərək, tən olmasə gen gərək!
 Dost dostu dar gündə sınayar.
 Dost min isə – azdır, düşmən bir isə çoxdur.
 Dostunu mənə söylə, sən kim olduğunu deyim.
 Dostun versə qum, sən onu ovcunda yum!
 Örtülü bazar – dostluğu pozar.
 Tikə ilə dost olanlar, illər ilə küsülü qalar.
 Dəvəçi ilə dost olanın darvazası gen gərək.

Adı var, özü yox

Adın nədir? – Daşdəmir. Yumşalısan, yumşalı!
 Adın nədir? – Dərviş. Pul ilə olur hər iş!
 Adımı sənə qoyum, səni yana-yana qoyum!
 Cəhənnəmə gedən özünə yoldaş axtarar.
 Quş qanadı ilə tanınar, insan adı ilə.
 Qılınc – bağlayanındır, at – minənin!
 Qılınc öz qınını kəsməz!
 Qonaq sevənin süfrəsi boş olmaz!
 Qonağın ruzisi özündən qabaq gələr.
 Qonaqsız ev – susuz dəyirman!
 Qonşu qonşu olsa, kor qız ərə gedər.
 Qonşu payı qarın doyurmaz.
 Qonşu toyuğu qonşuya qaz görünər.
 Qonşuda bişər, bizə də düşər!

Qonşunu iki inəkli istə, özün də bir inəkli olarsan!
 Evdə bişməyib, qonşudan gəlməyib!
 Zülm ilə abad olan, ədl ilə bərbad olar.
 Zülm yerdə qalmaz.
 İstədiyim yar idi, yetirdi pərvərdigar.
 Yarı gör özün danış, ev yıxar ara sözü.

Mərd – namərd

Mərd əli kasad olmaz.
 Mərddən bir çıxar, namərddən iki.
 Keçmə namərd körpüsündən, qoy aparsın sel səni.
 Namərd gəlib mərd olmaz, yüz ətəklə, yüz yalvar!
 Namərdin plovundan, mərdin qaşığı aş!
 Vura bilməyən daşın böyüyündən yapışar.
 Vuran igid dayısına baxmaz!
 Kasıbı dəvə üstə böv vurar!
 Qanı qan ilə yumazlar.
 Qanlıni qan tutar!
 Qaşınmayan yerdən qan çıxardır.
 İgid qovğasız olmaz.
 İgid basdığıni kəsməz.
 İgid odur atdan düşə atlana,
 İgid odur hər əzaba qatlana!
 İgidin başı qalda gərək!
 Qorx payızdan – qabağınca qış gəlir,
 Qorxma qışdan – qabağınca yaz gəlir.
 Qorxa-qorxa cənnətə gedincə, gülə-gülə cəhənnəmə get!
 Qorxaq hər şeyi dörd görər.
 Qorxan gözə çöp düşər.
 Qorxursan pişikdən, niyə çıxırsan deşikdən?
 Göz gördüyündən qorxar.
 Sərçədən qorxan darı əkməz!

Yaxşı – yaman

Yaxşı at özünə qamçı vurdurmaz.
 Yaxşı at yemini artırar, yaman at qamçını!
 Yaxşı igidin adını eşit, üzünü görmə!
 Yaxşılıq et at dəryaya, balıq bilməsə, xaliq bilər.
 Yaxşılıq yerdə qalmaz.
 Yaxşını yada vermə – hayıfdir, yamanı yada vermə – ayıbdır!

Pis olmasa yaxşının qədri bilinməz.
Pisliyi torpağa əkdilər, göyərmədi!
Ara sözü ev yıxar.

Kədər – sevinc

At ölüb, itlərin bayramıdır.
Zurnanı versən naşı əlinə, gen tərəfindən üfləyər.
Zurnaçı zorunu püfünə verər.
Dumbulla gələn zurna ilə gedər.
Oynamaq bilməz, “yerim dardır” – deyər.
Dumbul görər oynar, mehrab görər ağlar.
Odu söndürüb külü ilə oynayır.
Gülmə qonşuna, gələr başına!
Ağlarsa anam ağlar, qalanı yalan ağlar.
Keçinin əcəli gələndə buynuzunu çobanın çomağına sürtdər.
Gəldi əcəl, vermədi macal.
Ölmə eşşəyim, ölmə, yaz gələr, yonca bitər.
Ölü qəbristandan qayıtmaz.
Ölülər elə bilir ki, dirilər halva yeyir.
Haynan gələn, vaynan gedər!
Tısbağanı ya öldür, ya arxası üstə çevir!
Dəmiri nəm çürüdər, insanı qəm.

Səbəb – nəticə

Ağ gün ağardar, qara gün qaraldar.
Ağa ağ deyiblər, qaraya qara.
Ağın adı var, qaranın dadı!
Qara günün ağ günü də var!
Qara məni basınca, mən qaranı basım.
Qaradan artıq rəng yoxdur!
Zor qapıdan gələndə haqq bacadan qaçar.
Yaş da quru oduna yanar.
Dayça at olunca, yiyəsi mat olar.
Mal yiyəsinə oxşar.
Yıxılana balta çalan çox olar.
İlan hər yerə əyri gedər, öz yuvasına düz!
Ac toyuq yuxuda darı görər!
Güc birlikdədir!
Gücünə bax, şələni bağla!
Od yanmasa tüstü çıxmaz.
Əyri otur, düz danış!

Sonrakı peşmançılıq fayda verməz!
 Cəfa çəkməyən səfa görməz!
 Gül tikansız olmaz.
 Balıq başından iylənər.

Əməl – qanun

Artıq tamah baş yarar.
 Artıq tamah daş yarar, daş qayıdar baş yarar!
 Arxalı köpək qurd basar.
 Acığın dövlətə zərəri var.
 Acıqlı başda ağıl olmaz.
 Yuxarı tüpürürəm – bığ, aşağı tüpürürəm – saqqal!
 Yorğanına bax, ayağını uzat.
 Bərkdən bir çıxar, boşdan iki!
 Səbirlə halva bişər, ey qora səndən.
 Bəsləsən atlas olar tut yarpağından.
 Qalan işə qar yağar!
 Zərərin yarısından da qayıtmaq xeyirlidir.
 Qurunun oduna yaş da yanar.
 Ehtiyat igidin yaraşığdır.
 İstədiyim yar idi, yetirdi pərvərdigar!
 İstərsən bal-çörək, al əlinə bel-kürək!
 Beş gün yaraq, bir gün gərək!
 Lay-lay başa düşürsən, niyə yatmırsan?!
 Yaşına baxma, başına bax!
 Çox yaşayan çox bilməz, çox gəzən çox bilər.
 Ağıl yaşda deyil, başdadır.
 Toyuq qaz yerışı yerisə, öz yerişini də itirər.
 Kül təcik olmaz.
 Küldən od törər, oddan kül!
 Odu söndürüb, külü ilə oynayır.
 Uman yerdən küsərlər.
 Gah nala vurur, gah mıxa!
 Mal gedər bir yerə, güman gedər min yerə.
 Gəzən ayağa daş dəyər.
 Gəl məni gör, dərdimdən öl!
 Görünən kəndə nə bələdçi?!
 Göz görməz, üz utanmaz.
 İsti çörək təndirdən, minnəti yox pendirdən!
 Olan oldu, torba doldu!

Ortada yeyir, qıraqda gəzir.
 Toydan sonra nağara!
 Kor koru tapar, su çuxuru!
 Vaxtsız açılan gül tez solar.
 Balığı nə vaxt tutsan təzədir.
 Tək əldən səs çıxmaz.
 Tutdu – qatıq, tutmadı – ayran!
 Kor tutduğun buraxmaz.
 Sirkə tünd olanda öz küpünü partladar.
 Üstümü unlu görüb, adımlı dəyirmançı çağırma!
 Ağıllı fikirləşincə, dəli çayı keçdi.
 Haqq yandıran şamı söndürmək olmaz.

İnsan

Adam ağızında söz, qazan altında köz.
 Adamı başdan, ağacı yaşdan!
 Adamı qeyrət işlədər, dəyirmanı su!
 Adamı sözündən tutarlar, heyvanı buynuzundan.
 Adamın başına nə gəlsə dilindəndir.
 Adamın yerə baxanı, suyun lal axanı!
 Çox yemək adamı az yeməkdən də qoyar.
 İnsan çiy süd əmib.
 Buzu gün əridər, insanı xəcalət.
 Divarı nəm yıxar, insanı qəm.
 Heyvanın dişinə baxarlar, insanın işinə.
 Beş barmağın beşi də bir deyil.
 Baş əyməklə baş ağrımaz.
 Başımı yarar, ətəyimə qoz tökür.
 Başına gələn başmaqçı olar.
 Əlin yağlıdır, öz başına çək!
 Pişik olmayan yerdə siçanlar baş qaldırar.
 Kosa getdi saqqal gətirə, bıığı da qoydu gəldi!
 Saqqal yox ikən bıığı var idi.
 Boynu uzun, beyni boş, tut qulağından cütə qoş!
 Boyunduruqdan qaçan öküzü kəsərlər.
 Az idi arıq-uruq, biri də gəldi dabanı çırıq.
 Qarın başa bələdi.
 Qarnım üçün deyil qədrim üçündür.
 Qaş düzəltdiyi yerdə, vurdu gözün çıxartdı.
 Adın tut, qulağın bur.

Dil ağrıyan dişə dəyər.
 Dil var bal gətirər, dil var – bəla.
 Dil yanılar düzünü deyər.
 Dil yanılar ürəkdəkini deyər.
 Dilini saxlayan, başını saxlar.
 Lalın dilini anası bilər.
 Diş yox ikən dodaq var idi.
 Əl əli yuyar, əl də üzü.
 Əldən qalan əlli il qalar.
 Gözsüz öləndə badamgözlü deyərlər.
 Gördüyündən göz kirayəsi istəyir.
 Qorxan gözə çöp düşər.
 Kor nə istər? – İki göz! Biri əyri, biri düz!
 Hər saqqalı olana ağsaqqal deməzlər.
 Ürək yanmasa gözdən yaş çıxmaz.
 Keçi can hayında, qəssab piy axtarır.
 Ağız torba deyil büzəsən.

Yemək – içmək

Yemək ilə doymayan, yalamaq ilə doymaz.
 Yeyərsən qaz ətini, görərsən ləzzətini!
 Almanı soy ye, armudu say ye!
 Əkiblər yemişik, əkərik yeyərlər!
 Malını yeməyənın mallını yeyərlər!
 Ortada yeyir, qıraqda gəzir.
 Çox yemək adamı az yeməkdən də qoyar!
 Ac qurd balasını yeyər.
 Ac toyuq yuxusunda darı görər.
 Haqq sözü acı olar.
 Aş daşanda kəfkir baha olar.
 Harada aşdır, orada başdır.
 Bal tutan barmaq yalar.
 Doşab almışam, bal çıxıb.
 Duz-çörək – düz-çörək!
 Çörəyi ver çörəkçiyə, bir çörək də üstəlik.
 Ət yeyən quş dimdiyindən bəlli olar.
 Ət sümüksüz olmaz.
 Ucuz ətin şorbası olmaz.
 Un kəpəksiz olmaz.
 Halva-halva deməklə ağız şirin olmaz.
 Keçəl halva yeyər, puluna minnət!

Ev – eşik

Ev bizim, sirr bizim.
 Evdə bişməyib, qonşudan gəlməyib.
 Evdə öz başını bağlaya bilmir, toyda gəlin başı bağlayır.
 Evdəki hesab bayıra çıxmaz.
 Evində yoxdur darı, oturub hamıdan yuxarı.
 Yalançının evi yandı – heç kəs inanmadı!
 Qapı öz dabanı üstə dolanar.
 Dəmir qapının taxta qapıya işi düşər.
 Dam dirək üstə durar.
 Tısbağa yeriyyə bilmir, damını dalında gəzdirir.
 Papaq başda yırtılar, başmaq ayaqda.
 Papağı tülkü dərisindən, xəbəri yox gerisindən.
 Sap üzülən yerdən qırılar.
 Yırtıq tor ilə balıq tutmaq olmaz.
 Kürkü yayda al, orağı qışda.
 Palaza bürün, elnən sürün!
 Qazan ağzı örtülü qaynar.
 Qazan gillənib qapağını tapar.
 Dərziyə köç dedilər, iynəsini yaxasına sancdı.
 Kömür çuvalının tozu ağ çıxmaz.
 Şam başından yanar.
 Şam yanmasa başına pərvanə dolanmaz.

Təsərrüfat

Araba qırılarda yol göstərən çox olar.
 Arabanı at aparmaz, arpa aparar.
 Arabanın qabaq arxları hara gedərsə, dal çarxları da ola gedər.
 Qayış nə bilir öküz nə çəkir?!
 Dəyirman bildiyini eylər, çaq-çaq baş ağrıdar.
 Dəyirməndə doğulan siçan göy gurultusundan qorxmaz.
 Yəhər ata yük olmaz.
 Saxla gönü, gələr günü!
 Oduna gedənin baltası iti olar.
 Örkən nə qədər uzun olsa, yenə də doğanaqdan keçəcək.
 Örnək üstə darı sərmək olmaz.
 Eşşəyə gücü çatmır, palanı döyür.
 Şerti şumda kəs, xırmanda yubalaşmayasan!

Xərc – qazanc

Qazanc qudurub mayanı yedi.
 İlxiçinin qazancı havayı at minmək olar.
 Alan alıb varlanıb, satan satıb aldanıb!
 Almadığın heyvanın noxtasından yapışma.
 Cavahir bazarında muncuq satılmaz.
 Abbasını bəyənməyən beş şahı çıxardar.
 Pulluya “bəli” deyərlər, pulsuza “dəli”.
 Kasıb pul tapdı, qoymağa yer tapmadı.
 Sən saydığını say, gör fələk nə sayır.
 Sayanın quluyam, saymayanın ağası!
 Bazar içində it qulağı kəsməzlər.
 Örtülü bazar, dostluğu pozar.
 Öküzü olana borc gön verərlər.
 Əmanətə xəyanət olmaz.
 Malın mal olunca bazarın bazar olsun.
 Müftə sirkə baldan şirindir.
 Nağdı qoyub, nisyənin dalınca düşmə!
 Şər deməsən, xeyir gəlməz.

Varlı – yoxsul

Varını verən utanmaz.
 Dövlət başa bələdir.
 Dövlətdə dəvə, övladda nəvə.
 Kasıb öləndə molla xəstə olar.
 Kasıbın toyunda gecə qısa olar.
 Abdaldan paşa olmaz, taxtadan maşa.
 Sən ağa, mən ağa, inəkləri kim sağa?!
 Bəy dediyin nədir, bəyənmədiyən nədir?!
 Bəy ilə bostan əkənin tağı çiyində bitər.
 Bəyin əli cibindən çıxınca, kasıbın canı çıxar.
 Boşdan bir çıxar, bərkdən iki!

Məqam – dövrən

Hər aşığın bir dövrənı var.
 Vaxtı itirsən hədər, görərsən böyük zərər.
 Vaxtsiz banlayan xoruzun başını kəsərlər.
 Vaxtsiz qonaq kisəsindən yeyər.
 Bir gül ilə bahar olmaz.

Yaxşı il baharından bəlli olar.
Yaz var, qış var, nə tələsik iş var!
Yaz dumanı bar gətirər, qış dumanı qar.
Yazda çalan qışda oynar.
Ölmə eşşəyim, yaz gələr, yonca bitər.
Yayda işlə, qışda dişlə.
Qışın qarı, yayın barı.
Gecə qara, cücə qara.
Axşamın xeyrindən gündüzün şəri yaxşıdır.
Hər gecənin bir gündüzü var.
Gündüz çıraq yandıran axşam qaranlıqda qalar.
Yel aparın yelinki, yerdə qalan mənimki.
Yel əsəndə yellənir, yol görəndə yollanır.
Yel ilə gələn sel ilə gedər.
Yerə tüpürən üzünə tüpürər.
Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük.
Yağmadı yağış, bitmədi qamış!
Gec eylər, güc eylər.
Gec gəldi, tez öyrəndi.

Kainat

Dünya gör-götür dünyasıdır.
Dünya malı dünyada qalar.
Yer qulaqlı olar.
Yer yiyəsiz qalanda, donuz təpəyə çıxar.
Yersiz gəldi, yerli qaç!
Ah yerdə qalmaz!
Suyun lal axanı, adamın yerə baxanı.
Çağırılan yerə ar eləmə, çağrılmayan yeri dar eləmə!
Göydə toy var desələr, arvadlar nərdivan axtarar.
Göyə dirək yaramaz, dənizə qapaq!
Su axdığı yerdən bir də axar.
Su bir yerdə qalanda iylənər.
Su yaranıb axmağa, göz yaranıb baxmağa!
Su gərək quyunun dibindən çıxsın, quyuya su tökməklə sulu olmaz.
Suda boğulan saman çöpündən yapışar.
Keçəl suya getməz.
Çay yanında quyuyu qazımazlar!
Quyuya tüpürmə, vaxt olar suyunu içməli olarsan.

Arxa su gələnə qədər qurbağanın canı çıxar.
 Dağ dağa qovuşmaz, insan insana qovuşar.
 Qaya dağa arxalanar.
 İt qaya kölgəsində yatar, deyər: – Öz kölgəmdir.
 Dəniz tufansız olmaz.
 Gün girən evə həkim girməz!
 Meşə çaqqalsız olmaz!
 Meşədə ağacın düzünü seçərlər.
 Torpaq deyər: Öldür məni, dirildim səni.

Mədən – hasilat

Qızıl açar dəmir qapılar açar.
 Daş düşdüyü yerdə qalar.
 Yetənə yetir, yetməyənə daş atır.
 Gəzən ayağa daş dəyər.
 Çirkaba daş atma, üstünə sıçrayar.
 Dəmir dəmiri kəsər.
 Dəmiri isti-isti döyərlər.
 Dəmiri kürədən dəmir çıxardar.
 Zər qədrini zərgər bilər.
 Mis ya sındı, ya cingildədi!

Bitkilər

Ağac bar verəndə başını aşağı dikər.
 Ağac dibindən su içər.
 Ağacı qurd içindən yeyər.
 Balta ağac kəsməzdi, sapı ağac olmasaydı!
 Bar verən ağacı kəsməzlər.
 Yıxılan ağaca balta çalan çox olar.
 Bağ bağbansız olmaz, dəvə sarbansız!
 Bağa bağ deməyiblər, bax deyiblər.
 Bağ salan barın yeyər.
 Bağa bax üzüm olsun, yeməyə üzün olsun.
 Bağa baxarsan bağ olar, baxmazsan dağ olar.
 Bağçı bağı ilə, qarpız tağı ilə!
 Gül qönçədə qalmaz, söz qəlbədə!
 Gül tikansız olmaz.
 Gülün qədrini bülbül bilər.
 Meyvəsiz ağaca daş atmazlar.

Quşdan qorxan darı əkməz!
Ot kökü üstə bitər.

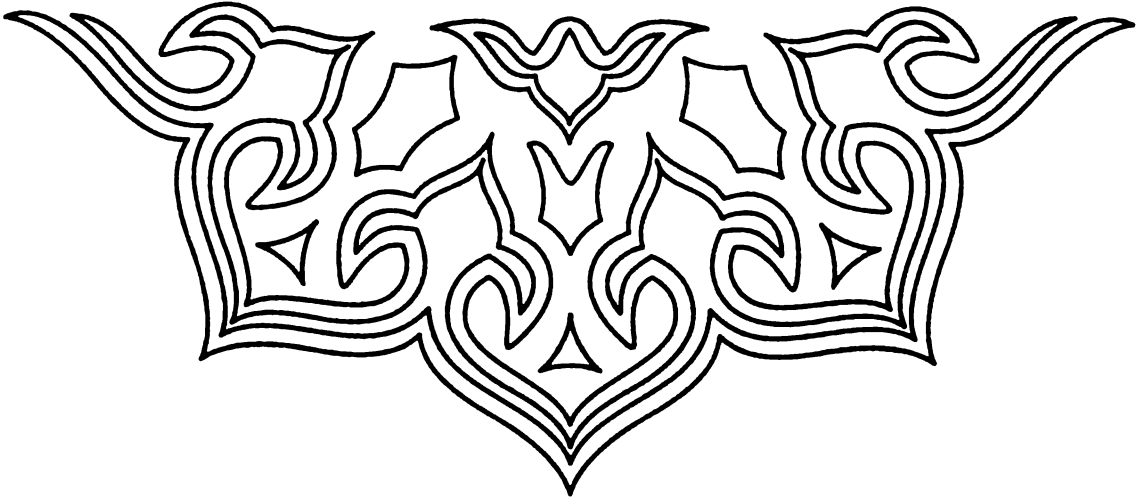
Heyvanlar

At almamış noxta davası edir.
At var – ot yoxdur, ot var – at yoxdur.
At minənindir, qılınc bağlayanın!
At minicisinə görə kişnər.
Atlı ilə piyadanın yoldaşlığı tutmaz.
Özgə atına minən tez düşər.
Eşşəyə min, ata çatınca.
Eşşək anqırır tayını tapar.
Eşşək eşşəyə uzunqulaq dedi.
Eşşək nə bilir zəfəran nədir.
Eşşək olasan, çulun məxmər?!
Eşşəyə qızıl noxta taxsan yenə adı eşşəkdir!
Qoduq anasından qabaq gedər.
Qoduq böyüyər eşşək olar.
Dua oxumaqla donuz darıdan çıxmaz.
İt qorxduğu yerə hürər.
İt quduranda yiyəsini qapar.
İt də getdi, ip də getdi!
Tazıya tut deyir, dovşana qaç!
Pişik olmayanda siçanlar ova çıxar.
Sürü axsaqsız olmaz.
Sürüdən ayrılan qoyunu qurd yeyər.
Qoç döyüşünə qoç dözər.
Qoç igiddən qoç törər.
Qoç olmamış buynuz çıxardır.
Dəvə qulağından asılmaz.
Dəvə nə qədər arıq olsa, dərisi bir eşşəyə yüküdür.
Dəvədən böyük fil var.
Dəvənin qanadı olsa, uçmamış dam qalmaz.
Dəvəçi ilə dost olanın, darvazası gen gərək!
Ayı meşədən küsüb, meşənin xəbəri yox.
Aslan qocalanda başına çaqqallar yığılar.
Qurd adını dəyişər, xasiyyətini dəyişməz.
Sürüyə qurd gələndə, köpəyi yuxu tutar.
Qurddan qorxan qoyun saxlamaz.
Çaqqal var ki, baş kəsər, qurdun adı bədnamdır.

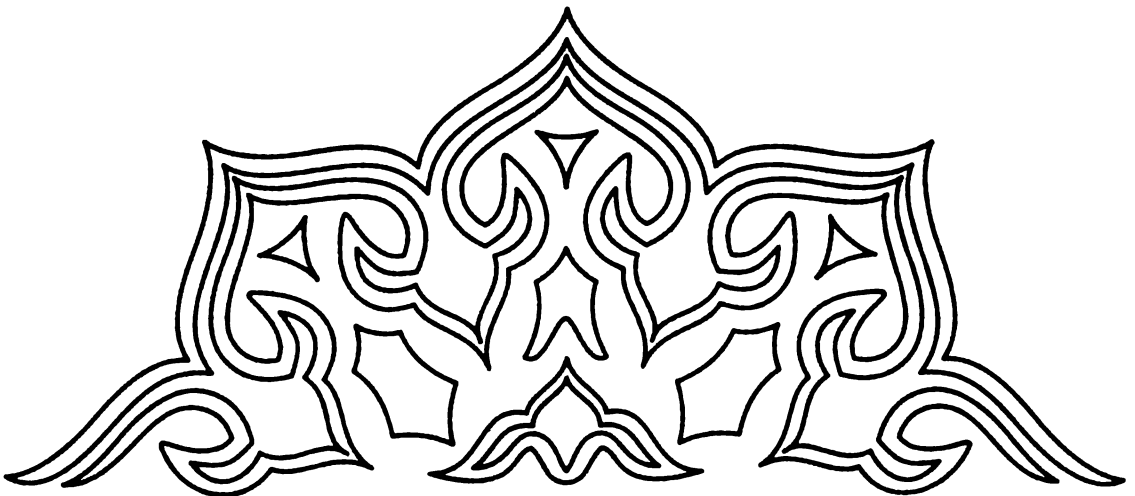
Tülkü tülkülüyünü sübut edincə, dərisi boğazından çıxar.
Meşə çaqqalsız olmaz.

Quşlar

Yeməmişən qaz ətini, nə bilirsən ləzzətini?!
Ördəkdən qaz yerişi tələb eləmək olmaz!
Toyuq bir su içər, bir yuxarı baxar!
Xoruz banlamasa səhər açılmaz?!
Xoruzun vəzifəsi banlamaqdır.
Cücəni payızda sayarlar!
Quş qanadı ilə, adam adı ilə!
Quş qanadından kirayə istəməz!
Alıcı quş dimdiyindən bilinər.
Qərib quşun yuvası olmaz.
Bayquş xarabalıq sevər.
Can verirsən boz sərçəyə ver, qaranquş gəldi-gedərdi!
Qarğadan gözəl quş istədilər, balasını göstərdi.
Qırqovul başını soxar kola, deyər heç kəs məni görmədi.
Tovuz quşunu tükünə görə kəsərlər.

**XALQ
TAMAŞALARI**

Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə ortaq qardaş

Tamaşada iki qardaş, bir mülkədar və iki öküz iştirak edir. Sazandalar köməkçi rollardadır.

I

Tamaşaya başlamazdan əvvəl məclisi idarə etmək üçün bir nəfər bəy (toybaşı) seçilir. Bəy məclisdə asayiş yaradır və özünə heç bir köməkçi götürmür. Köməkçilər bəyin əmri ilə böyük bir meydança düzəldirlər. Meydançaya bir xış qoyurlar. Bəzəməkdə xüsusi məharəti olan adam iki nəfəri geyindirir, üzlərinə un sürtür və qarınlarının üstündən, paltarlarının altından bir qalın yastıqça qoyub üstəndən örkən ilə bağlayır. Onların paltarlarından nal, çömçə, qaşiq və s. asır, başlarına isə balqabaq, yaxud keçədən tikilmiş papaq qoyurlar. Adamları elə geyindirirlər ki, baxan kəs istər-istəməz gülməyə başlayır. Bundan əlavə, başqa iki nəfəri elə geyindirirlər ki, öküzə oxşayır. Paltardan və ağacdan öküz müqəvvası düzəldib ortada saxlayırlar.

Camaat cərgə ilə oturub aramsız gözləyir. Birdən kosa kimi geyindirilmiş iki nəfər öküzlə gəlib meydançaya çıxır. Bunlardan biri bərkədən qışqırır:

– Ay yer yiyəsi, ay yer yiyəsi!

Bir nəfər mülkədar paltarı geymiş qarnıyoğun, yekəbiğli adam çıxıb deyir:

– Ədə, pezi oğru pezi, yavaş qışqırsana!

Kosalar mülkədarı görən kimi özlərini kömək vəziyyətdə düzəldərək kürəklərini ona çevirib əsgəri təzim edirlər. Sonra kosalar mülkədara sarı çevrilib deyirlər:

– Başqa padşahın ölkəsindən didərgin düşüb bura gəlmişik. Xali qalan torpaqlardan ver, haqqı ilə əkək.

Kosalar ikisi də danışır. Böyük kosanın acığı tutur, kiçiyin ağzına bir sillə vurub deyir:

– Ağsaqqal olan yerdə qara saqqal danışmaz. Mətləbin qıyası, bizə haqqı-bəhrəsi ilə bu xali qalan yerdən ver, kasıblıq eləyək.

Mülkədar öskürüb bığlarını eşir, sonra onlara deyir:

– Təfriqə olduğunuz üçün yazığım gəlir, bu yerdən sizə verərəm. Ancaq gərək məhsulun hər çuvalından bir çanağı sizin, qalanı mənim.

– Ay ağa, insafın olsun, mürvətin olsun, barı üçdə birini bizə ver.

– Mənim yerimin qiyməti elədir. İcarəyə götürmürsünüz, tez buradan əkilin, – deyə mülkədar kosaları itələyib uzaqlaşmaq istəyir.

– Ay ağa, bir dayan, altıaylıq olma! Mümkündürsə, çuvala iki çanaq ver.

– Elə söhbət yoxdu. Tez buradan əkilin...

– Yaxşı razıyıq, onda bir cüt öküz, bir cüt də vəl ver.

– Yox, sizə bir arvad da verərəm. Bir zəy də vermirəm, kefinizdi qalın, kefinizdi gedin.

– Yaxşı razıyıq, ancaq bir şərtənən ki, taxılın döyülməsi sənin hesabına olsun.

Mülkədar özündən çıxıb onları itələyir:

– Yox, yox, olmaz, mən ancaq buğdanın qurusundan götürəcəyəm. Deyəsən alverimiz baş tutmayacaq. Yaxşısı budur əkilib gədesiniz.

– Ay canım qoy sözüümüzü qurtaraq. Yaxşı, sən deyən olsun.

Mülkədar meydançadan bir qədər yer ayıraraq onlara verir və özü çıxıb gedir. Kosalar yeri əkməyə hazırlaşirlar. Böyük kosa deyir:

– Qardaş, sən hodaq ol, öküzləri sür, mən majqal olum.

Xırda qardaş öküzlərin yanına gəlir, əlini qoynuna qoyub kənarda durur. Böyük qardaş deyir:

– Qardaş, niyə cehizi bitməmiş qız kimi kənarda dayanmısan? Körpüdə karvanını kəsməyiblər ki, əlini qoynuna qoymusan. Sən öküzləri qoş, mən cütü hazırlayım.

Xırda qardaş qaş-qabağını töküüb ağlamsına-ağlamsına cavab verir:

– Başım ağrıyır, azarlamışam.

Böyük qardaş öküzləri qoşur, həm majı tutur, həm də öküzləri sürür. Xırda qardaş da yerə uzanıb, üstünə bir cındır çapıt çəkərək yatır. Böyük qardaş yeri əkib öküzləri açır, tez qardaşının yanına yüyürüb deyir:

– Yazıq qardaşım səhərdən azarlayıb, hələ yaxşı olmayıb.

Əlini qardaşının alnına qoyur, sonra yerə oturur, bir dəsmal arasından çörək çıxardır, qabağına qoyur. Bir tikə ağzına almamış xırda qardaş yerindən sıçrayıb əlini çörəyə atır və yeməyə başlayır.

– Qardaş, mən yaxşı oldum, – deyir.

Böyük qardaş bir tikə almamış xırda qardaş çörəyin hamısını yeyib qurtarır.

– Qardaş, sən lap yemək azarlısı imişsən ki? Vay dədə vay,

məni də az qala yemişdin.

Birinci hissə bununla bitir.

II

Həmin yerin üzərinə göy öt töküb çəmənlik və xəşillik kimi düzəldirlər. Qardaşlar əllərində bel gəlirlər. Onların yerışı, hərəkətləri və geyimləri adamları güldürür. Çarıqlarını çıxarıb bellərinə sancırlar, sonra qıçlarını çırmalayırlar. Böyük qardaş deyir:

– Qardaş, o tərəfi sən suvar, bu tərəfi də mən suvarım.

Böyük qardaş başını aşağı salıb zəmini suvarmaqda olur. Xırda qardaş böyük qardaşa diqqətlə baxır və bərkədən qışdırır:

– Vay dədə vay, bel ayağımı kəsdi, – deyə əlini gözünün üstünə qoyub yalandan ağlayır. Böyük qardaş beli yerə atıb onun yanına yüyürür və cındırdan-zaddan çıxarıb ayağını sarıyır. Xırda qardaş hərdənbir ayağını çəkib qışqırır:

– Ay, ayağım ağrıyır, tərpətmə!

Böyük qardaş da üfürə-üfürə onun ayağını sarıyır. Sonra çox çətinliklə qardaşını dalına alıb, zəmidən kənara çıxarır, yerə uzadıb üstünə bir cındır örtür.

Böyük qardaş zəmini təkcə suvarır. İşini qurtarandan sonra qardaşının yanına gəlir, ona bir az yemək verir və dalına alıb aparır.

III

Düzə (meydançaya) küləkdən, çöpdən sancırlar, yetişmiş zəmiyə oxşadırlar. Qardaşlar döşlərinə önlük, əllərinə əlcək, barmaqlarına barmaqıq taxaraq ora qötürüb gəlirlər. Böyük qardaş zəmini biçməyə başlayır və xırda qardaşı məcbur edir ki, o da biçsin. Xırda qardaş yalandan bir neçə əlcəm biçir. Sonra birdən:

– Vay dədə vay, sancılanmışam! – deyə qarnını qucaqlayıb yerə yığılır və əllərini gözünə qoyub hönkürtü ilə ağlayır.

Böyük qardaş belini yuxarı qaldırıb deyir:

– Cəhənnəmə sancılan, gora sancılan, sən kimi qardaşın öl-məsi qalmasından yaxşıdır.

Böyük qardaş acıqla onun yanına gəlib bir neçə təpik də vurur, sonra qayıdıb özü təkbəşinə biçməyində davam edir. Böyük qardaş biçə-biçə bir neçə bayatı oxuyur:

Biçinçi bafa bağlar,

Biçdikcə bafa bağlar.

Böyük qardaş işini qurtarıb getmək istəyir. Lakin ürəyi dözməyib geri qayıdır. Bunu kiçik qardaş görür və bərkədən inildəməyə başlayır.

– Qardaşdır, birdən ölər, belimi sındırar. Deyəsən gədə doğrudan naxoşlayıb, – deyə böyük qardaş onun başını dizi üstə alır və alnından öpür ağlayır. Onu çox çətinliklə dalına alıb aparır.

IV

Düzdə (meydançada) bir xırman düzəldirlər. Xırmanın içinə bir qədər küləş tökürlər. Qardaşlar “öküzləri” gətirirlər, boyunlarına boyunduruq salıb qoşurlar. Böyük qardaş deyir:

– Qardaş, sən vəli sür, mən heşanı çevirim.

Xırda qardaş qaş-qabağını tökə-tökə vəlin üstünə çıxır, böyük qardaş da yaba ilə heşanı çevirir. Xırda qardaş bir neçə baş sürəndən sonra böyük qardaşın gözünü oğurlayıb qaçır, adamların dalında uzanıb yatır. Böyük qardaş heşanı çevirəndən sonra görür ki, xırda qardaş yoxdur. Çox axtarır, onu tapmır, axırda geri qayıdıb özü öküzləri sürür və döyüb qurtarır. İndi heşanı sovurmaq lazımdır. Xırda qardaş da başını küləşin üstünə qoyub yatmışdır. Milçəklər, ditdililər onun üz-gözünü sancır. Dik atılıb, şapalaqda üzünə və boynuna vurur. O tərəf-bu tərəfə aşır. Milçək, ditdili onu rahatlanmağa qoymur.

Böyük qardaşa kömək lazımdır. Heşanı təkə çıxara bilmir. O, yenə qardaşını axtarmağa başlayır. Ora-bura, axırda tapır. Böyük qardaş onu tərpedib çağırır. Kiçik qardaş da əli ilə boynuna, üzünə vurur və gözüyumulu deyir:

– Köpək oğlunun ditdilisi, milçəyi qoymur bir az yataq.

Böyük qardaş nə qədər çalışırsa, onu durğuza bilmir, axırda acıq eləyib deyir:

– Məndən taxıl alsan, öyünərsən...

Böyük qardaş heşanı qurtarıb buğdanı xırmanın içinə toplayır. O, mülkədarın payını ayırır, yerdə qalanı çuvallara yığmaq istəyir. Bu zaman kiçik qardaş yerdən qalxıb xoruzlana-xoruzlana onun yanına gəlir:

– Qardaş, buğdanı bölək, mən payımı aparım, – deyə ağacını tovlayır.

Böyük qardaş onun üstünə qışqırır deyir:

– Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə orta qardaş. Sənə bir də nə də dən vermərəm. Bəs indiyə qədər haradaydın?

– Sən öləsən, elə şey yoxdu, yarı böləcəyik qardaş malı kimi. Razi olmasan hamısını aparacam.

– Aparmasan, özünə qurban olasan.

Çuvalın bir ucundan böyük qardaş, bir ucundan xırda qardaş çəkir. Axırda ağaclarını götürüb dava eləməyə başlayırlar. Bu minvalla bir-birinə 15-ə qədər ağac çəkirlər. Axırda böyük qardaş kiçiyə elə ağac vurur ki, o, yerə yığılır, qalxa bilmir...

V

Böyük qardaş geyinib-kecinmiş halda ortaya çıxır. Xırda qardaş isə cır-cındır içindədir. Hər kəsə əl açırsa, heç kəs ona kömək etmir, onu mənalı sözlərlə rədd edirlər. Öz qardaşına yanaşır.

Böyük qardaş: – Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə ortaq qardaş, – deyə kürəyini ona tərəf döndərüb təsbəh çevirə-çevirə gedir. Burada tamaşa bitir.

Xıdır Nəbi

Dədə babalardan qaydadı ki, hər il qış yarı olanda Böyük çilləynən Kiçik çillə arasında “Xıdır” bayramı keçilir. Bir para yerlərdə “Xıdır Nəbi”, bir para yerlərdəsə “Xıdır İlyas” adıyla tanınan bu el bayramında ayrıca bir çal-çağır ilə mərasim də düzəldilərdi. Köhnə kişilərin hesabına görə Kiçik çillənin əvvəlində – indiki vaxtla götürdükdə təqribən fevralın birinci ongünlüyü ərzində axşam şər qarışandan sonra uşaqlar, cavan-comrullar bir yerə cəm olurlar. Dəstələnib “Xıdır” nəğməsi oxuya-oxuya qapıları döyər, Xıdır adına pay yığarlar. Hansı qapıdan içəri girsələr əvvəlcə dəstədən bir adam irəli çıxıb avazla belə deyir:

Mən Xıdırın quluyam,
Göy atının çuluyam,
Atının arpasıyam,
Ayağının naliyam.

Bunun ardınca dəstə bir ağızdan oxuyur:

Xıdırı-Xıdır İlyas,
Özünü yetir İlyas.

Yenə bir nəfər deyir:

Xıdır gəldi hayınan,
Bir balaca dayınan.
Dayça batdı palçığa
Çıxartdıq hay-hayınan.

Dəstə bir ağızdan:

Xıdırı-Xıdır İlyas,
Özünü yetir İlyas.

Dəstədən bir nəfər:

Qara toyuq qanadı,
Kim vurdu, kim sanadı.
Qapı-qapı gəzməkdən
Baldırım it daladı.

Dəstə bir ağızdan:

Xıdırı-Xıdır İlyas,
Özünü yetir İlyas.

Dəstədən bir nəfər:

Yür (yüyür) indi, ha yür indi,
Yük dibinə sür indi.
Yük dibinə varanda
Altun, axça göz indi.

Dəstə bir ağızdan:

Xıdırı-Xıdır İlyas,
Özünü yetir İlyas.

Dəstədən bir nəfər:

Dur indi ha, dur indi,
Qızıl xana qur indi.
Yaman dilə, bəd gözə
Yeddi düyün vur indi.

Dəstə bir ağızdan:

Xıdırı-Xıdır İlyas,
Özünü yetir İlyas.

Dəstədən bir nəfər:

Çatma-çatma çatmaya,
Çatma yerə batmaya.
Xıdırə pay verməyən,
Murazına çatmaya.

Dəstə bir ağızdan:

Xıdırı-Xıdır İlyas,
Özünü yetir İlyas.
Sən özünü yetircək
Açdı çiçək, oldu yaz.

Bundan sonra hər qapıda onlara "Xıdır payı" verərlər: kimi bir çalxam yağ, kimi bir badya süd, kimi də bir torba un... həmin şeyləri gecə bir yerə yığıb saxlayır ki, səhər olsun, onlardan xəmir

yoğurub böyük kömbələr, bir də qovut bişirsinlər. O gecənin adı “Xıdır gecəsi”di. Özü də çox mübarək gecə sayılır. “Xıdır gecəsi”ndə inama görə, Xıdır peyğəmbər (Xıdır Nəbi) atını minib xəlvətçə hər yanı gəzir. Onun adına ayrılmış paylara gizlincə əl toxundurur ki, həmin nemətlərin bərəkəti artıq olsun. “Xıdır gecələri”ndə axşamdan səhər açılana qədər külək əsər. Deyərlər ki, Xıdır Nəbidi, atını çapıb bərəkət paylaya-paylaya gedir, əsən külək də onun bədöy atının yelidi.

Adamlar bu şərəfə nəğmələr oxuyurlar:

Qış çilləsi Xıdır İlyas gələndə

Hərlənər gərdişi, ay ellər qıy-qıy.

“Xıdır gecəsi”nin səhəri axşamdan yığılmış unu, südü, bir də yağı bir yerə cəm eləyib xəmir yoğurar, böyük kömbələr düzəldib hər birinin də içinə bir qırmızı muncuq qoyurlar. Kömbələr bişdikdən sonra onları parça-parça cavan-combul arasında bölərlər. Muncuq kimin bəxtinə çıxsa inanınlar ki, həmin adam istəyinə çatacaq.

Kosa-kosa

Kosa əyninə keçi dərisi geyinmiş uzundraz bir adamdır. Başında motal papaq, ayağında şişburun, iri çarıq var. Papağının üstü iki tərəfdən keçi buynuzuna oxşar şəkildə çıxıntılıdır. Boynundan zıncırov sallanır. Paltarının altından qarnına yastıqça bağlayıb. Əlində bəzəkli qırmızı çömçə tutub, çiyindənən boş xurcun sallanır. Məzəli yerişlə meydana daxil olub zurna və nağarada çalınan oynaq musiqi sədaları altında avazla belə deyir:

Novruz-novruz bahara,

Çillə bata qübara.

Güllər-güllər nübara,

Kim yığa, kim apara.

Bağçanızda gül ola,

Gül ola, bülbül ola,

Mən gəlmişəm kef görüm,

Zurna görüm, dəf görüm.

Müxtəlif yaşlı, milli geyimli, bayram əhval-ruhiyyəli adamlar kosanı dövrəyə alıb bir ağızdan deyirlər:

A kos-kosa gəlsənə.

Gəlib salam versənə.

Çömçəni doldursana,

Bizləri güldürsənə.

Tərifli sözlər eşidən Kosa başlayır özünü dartmağa, lovğalanmağa. Dövrəsindəki adamlardan biri yumorlu tərzdə üzgözünü oynada-oynada oxuyur:

Ay uyruğu-uyruğu
Saqqalı at quyruğu.
Gör necə erkən gəlib,
Belində örkən gəlib.

Sonra o geri çəkilir. Həmin adamlardan ayrı birisi irəli çıxıb məzəli-məzəli deyir:

Bu Kosa hardan gəlib?
Qurtarıb dardan gəlib.
Yağ verin yağlasın,
Bal verin ballansın.
Çoxsa bilib allansın.

Birdən Kosa durduğu yerdə səndirləyir, kimin üstünə tərəf gedirsə, o itələyib qarşı tərəfin üstünə salır. Axır ki, Kosa məqam tapıb yığılır. Güya ölür. Üzünə bir dolça su atırlar, diksinib oyanır. Diz üstə dikəlib özünü toxtatmağa çalışır. Bu zaman dövrəsindəkilər onu sorğu-suala tuturlar:

- A Kosa gəldiyin hardan bəridir?
- Şərurdan.
- Nə gətirdin ordan?
- Alma.
- Almanı neylədin?
- Satdım.
- Pulunu neylədin?
- Öküz aldım.
- Öküzü neylədin?
- Saqqalımın yeli yarığandan uçurdu.

Belə deyilənləri eşidən Kosa ağlamsınır. Adamlar gülüşüb bir səslə:

Bu dərd səni yandırır,
Bu dərd səni öldürür
Düşmənləri üstünə
Güldürür, ay güldürür...

Belə deyib Kosa bir də yığılı bayılır. Yenə üzünə su atıb bir ağızdan oxuyurlar:

Başın sağ olsun Kosa,
Canın sağ olsun Kosa.
Arşın uzun, bez qısa,
Kəfənsiz ölməz Kosa.

Kosa ayağa qalxıb üz-gözünü əcayib hala sala-sala oynayır. Oyun boyu çömçəsini qabağa uzadıb pay istəyir:

Qurbanın olum yaşıl çuxalı,
Qonaq gəlirəm çillə çıxalı,
Nabat, noğul, badam ver gəlsin,
Yeyim dizlərimə kar gəlsin.

Adamlar Kosanın ətrafında dövrə vura-vura ona atmaca atırlar.

A kos-kosa gəlmisən,
Vaxtında meydana sən.
Almayınca payını
Çəkilmə bir yana sən.

Kosa: – Getməmə, ağa, getməmə.

Yenə dövrəsindəkilər:

Beş yumurta payındı
Əskiyin almayasan.
Xurcunu yaxşı doldur,
Əl boşda qalmayasan.

Kosa: – Qalmaram, ağa, qalmaram.

Bundan sonra yenə də Kosa: “Kosanın payın verin, balın verin, yağın verin”, – deyə-deyə çömçəsini irəli tutub əyləncəli tərzdə oynayır. Dövrəsindəkilər əl çala-çala növbəylə oxuyurlar:

Birinci adam:

Mənim kosam oynayır,
Gör necə dingildəyir.
Ona qulaq asanın,
Qulağı cingildəyir.

İkinci adam:

Mənim Kosam canlıdı,
Qolları mərcanlıdı,
Qarnına əl vurmayın,
Kosam ikicanlıdı.

Üçüncü adam:

Köhnə motal başında:
Qələm oynar qaşında.
Yüz əlli beş yaşında,
Gör nə cavandı kosam.

Yer-yerdən Kosaya pay verib xurcunu doldururlar. Yığıdığı payların çoxluğunu görəndən sonra Kosanın kefi lap kökəlir. Başlayır çirtiq çalıb oynamağa. O, oynadıqda dövrəsindəkilər bir ağızdan deyirlər:

Kosam bir oyun eylər,
 Quzunu qoyun eylər,
 Yığar bayram düyüsün,
 Payızda toyun eylər.

Kosa oynaya-oynaya oxuyur:

Azanı, ay azanı,
 Doldur gətir qazanı.
 Payını artıq verin,
 Yola salın Kosanı.

Kosa qabaqda, arxasınca da dövrəsindəkilər oxuya-oxuya, oynaya-oynaya meydandan çıxırlar:

Ay kos-kosa, kos-kosa,
 Saqqalı yoldurma gəl,
 Xurcunu doldurma gəl,
 Xonça-nabatın bizdə –
 Novruz oldu, durma gəl...

Kos-kosa

Bayram günlərində cavanların və uşaqların ən sevdiyi və çox yayılmış oyunlardan biri də “Kos-kosa”dır. Cavanlar bir yerə toplaşirlar. Bir nəfər zirək və hazırcavab oğlana tərsinə kürk geyindirirlər, üzünü möhkəm-möhkəm unluyur, başına bir uzun metal papaq qoyur, ayaqlarının altına ayaq formasında ağac sarıyırlar. Boynuna zıncırov salır, paltarının altından qarnına yastıqça bağlayır, bir çömçəni qırmızı bəzəyib əlinə verir və qapı-qapı gəzdirib oynadaraq pay toplayırlar. Kosanı gəzdirənlər bu mahnını oxuyurlar.

Ay kos-kosa gəlsənə,
 Gəlib salam versənə,
 Çömçəni doldursana,
 Kosanı yola salsana.
 Ay uyruğu-uyruğu,
 Saqqalı it quyruğu,
 Kosam bir oyun eylər,
 Quzunu qoyun eylər,
 Yığar bayram xonçasın,
 Hər yerdə düyün eylər.

Novruz-novruz bahara,
 Güllər-güllər nübara,

Bağçanızda gül olsun,
 Gül olsun, bülbül olsun,
 Bal olmasın, yağ olsun,
 Evdəkilər sağ olsun,
 Xanım dursun ayağa,
 Kosaya pay versin ağa.

Mərmər hovuzun dörd qırağında,
 Bülbüllər oxur şax budağında,
 Hər nə istəsəm xudadan allam,
 Dəllək dükanın yadıma sallam,
 Dəllək dükanı tamam çırağban,
 Nağara çalıb kəsərik qurban.

Qurbanın olum, yaşıl çuxalı,
 Dərbəndli isən, yoxsa buralı?
 Bağçanızda gül olsun,
 Gül olsun, bülbül olsun,
 Evdəkilər sağ olsun,
 Xanım ayağa dursana,
 Kosaya pay versənə.

Mahnı qurtaran kimi kosa “kosa öldü”, – deyib yerə yığılır.
 Bu zaman ona aşağıdakı kimi suallar verib cavab alırlar:

- Kosa hardan gəlirsən?
- Dərbənddən.
- Nə gətirmisən?
- Alma.
- Almanı neylədin?
- Satdım.
- Pulunu neylədin?
- Öküz aldım.
- Öküzü neylədin?
- Vurdum öldü.

Kosanın bu sözündən sonra yoldaşları birlikdə bu mahnını oxuyurlar:

Başın sağ olsun, kosa,
 Ərşin uzun, bez qısa,
 Kəfənsiz ölməz kosa.

Bundan sonra da kosaya çoxlu suallar verib cavab alırlar və mahnı oxuyurlar:

Bazarda həsir, Məlik Salmanı,
 Göydə yel əsir, Məlik Salmanı,

Kosam tələsir, Məlik Salmanı,
 Bazarda üzüm, Məlik Salmanı,
 Nımçəyə düzüm, Məlik Salmanı,
 Bir ala gözüm, Məlik Salmanı,
 Kosanı tez yola sal,
 Onun ürəyini al,
 Qoy desin salamat qal!

Ev yiyəsi yerindən gec dursa, oyunçular ağız-ağıza verib deyirlər:

Ay kos-kosa gəlmisən,
 Gəlmisən meydana sən,
 Almayınca payını
 Çəkilmə bir yana sən.
 Beş yumurta payındı,
 Olmaya aldanasan.
 Mənim kosam oynayır,
 Gör necə dingildəyir,
 Ona qulaq asanın
 Qulağı cingildəyir.
 Mənim kosam canlıdı,
 Qolları mərcanlıdı,
 Kosama əl vurmayın,
 Kosam iki canlıdı.
 Əmiri börk başında,
 Qələm oynar qaşında,
 Yüz əlli beş yaşında,
 Lap, lap cavandı kosam!

Mahnıdan sonra kosaya pay verirlər. Oyunçular kosanı o biri evə aparırlar. Belə-belə bütün evləri gəzir, yığdıqları şeyləri düzəlttikləri evə gətirir, şənlik keçirirlər.

Sonra iki nəfər kosa olur. Hərəsinin qarnına bir yastıq bağlayırlar. Əllərinə isə yekə ağac verirlər. Keçi donuna salınmış bir adamı ortaya çıxarırlar. Keçinin yanında bir adam da olur. Kosalardan biri bu adama deyir:

- Qardaş bu keçini satırsanmı?
- Satıram.
- Neçəyə verirsən?
- Yayda lopuğa, qışda topuğa.

– Yaxşı, razıyıq, yayda gəlib lopuğunu alarsan, qışda da topuğunu.

Keçi keçini kosalara verib gedir. Kosalardan biri deyir:

– Keçi mənimdi.

O biri deyir:

– Yox, mənimdi.

Bunların davası düşür, bir-birinin qarnına ağacla budamağa başlayırlar. Hansı kosanın qarnına ağac dəyirsə, o yerə yığılıb yenə ayağa qalxır. Başları çarpışmağa qarışanda keçi qaçır. Kosalar birdən baxıb keçini görmürlər. Ondan-bundan keçini soruşurlar, gördüm deyən olmur. Yerə oturub ağız-gözlərini gülməli şəkllə salıb ağlayırlar (oyun burada gülüşmə içində sona çatır).

Xanbəzəmə *(Naxçıvan variantı)*

Yeddiləvin günü səbh tezdən hamı bir meydana yığılır. Şənlik başlanır. Cəngi havaları altında zorxanalar qurulur. Pəhləvanlar üz-üzə dayanıb meydanın qızışmasını gözləyirlər. Meydanı dövrəyə almış adamlar pəhləvan gülüşindən əvvəl bu nəğməni oxuyurlar:

İki igid çıxdı meydana,
İkisi də bir-birindən mərdana.
Həzrəti-Həmzə pirimiz,
Aradıq tapdıq bir-birimiz.
Əl başda, diz yerdə,
Güləşəyim düz yerdə.
Dərələr axar,
Əqrəb tək çaxar.
Əlini yana sıxınca,
Zorba nəri yıxınca,
Alta düşüncə sırma,
Çox irəlidə durma.
Dəvə fəndi qutludu,
Nər oğullar umudludu.
Haqqıq-ş-haqqıq,
Bərk yapış.
Əldən çıxdı,
Touqdan yapış.

Biz deyərik maşallah,
Siz deyin bərəkallah.
Maşallah deyənin gözünə nur,
Maşallah deməyənin gözünə kül.

Güləş başlanır. Pəhləvanlar güləşib qurtarandan sonra zorxana yığışdırılır. Bu dəfə oynaq, məzəli havalar çalınır. Meydana kosa çıxır.

Kosa tərsinə kürk geyinmiş hazırcavab adamdı. Başında uzun motal papaq, ayağında taxta başmaq var. Boynundan zıncırov sallanır. Paltarının altından qarnına yastıqça bağlayıb. Əlində bəzəkli qırmızı çömçə adamların arasında gəzir. Adamlar bir ağızdan belə oxuyurlar:

Ay kosa-kosa, gəlsənə,
Gəlib salam versənə,
Çömçəni doldursana,
Kosanı yola salsana.
Ay uyruğu-uyruğu,
Saqqalı it quyruğu.
Kosam bir oyun eylər,
Quzunu qoyun eylər.
Yığar bayram xonçasın
Hər yerdə düyün eylər.
Novruz-novruz baharı
Güllər-güllər nübarı,
Bağçanızda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun,
Bal olmasın, yağ olsun,
Evdəkilər sağ olsun.
Xanım, ayağa dursana,
Kosaya pay versənə.

Mahnı qurtaran kimi kosa yıxılır. Guya ölür. Bu zaman onunla belə söhbət edirlər.

- Ay kosa gəldiyin hardan bəridi?
- Şərurdan.
- Nə gətirdin ordan?
- Alma.
- Almanı neylədin?
- Satdım.
- Pulunu neylədin?

- Öküz aldım.
- Öküzü neylədin?
- Vurdum öldü.

Kosanın başına yığışanlar bir ağızdan deyirlər:

Başın sağ olsun kosa
Ərşin uzun, bez qısa
Kəfənsiz ölməz kosa.

Kosa üz-gözünü əcəyib hala salıb min cür hoqqa çıxardır. Çömçəsini qabağa uzadıb pay istəyir. Adamlar onu ələ salıb oxuyurlar:

Ay kosa-kosa gəlmisən,
Vaxtında meydana sən.
Almayınca payını,
Çəkilmə bir yana sən.
Beş yumurta payındı
Əskiyin almayasan...
Mənim kosam oynayır,
Gör necə dingildəyir.
Ona qulaq asanın,
Qulağı cingildəyir.
Mənim kosam cannıdı
Qolları mərcannıdı
Kosama əl vurmayın,
Kosam iki cannıdı.
Qələm oynar qaşında,
Yüz əlli beş yaşında
Gör nə cavandı kosam.

Hamı kosaya pay verir. Kosa yenə gülməli oyunlar çıxarıb adamları əyləndirir. Bundan sonra ağsaqqallardan biri ortaya çıxıb, meydana yığılanlara üzünü tutub deyir:

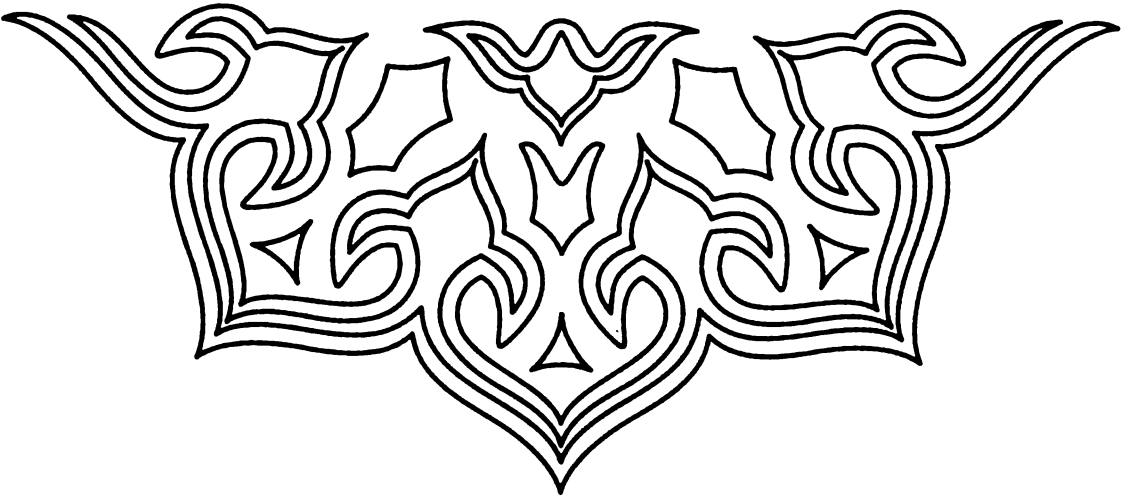
– Camaat, bu gün bir xan seçməliyik. Xan gərək qaş-qabaqlı, sözü ötkəm adam olsun. Ona bir vəzir, üç fərraş, bir də bir vəkil seçib verin.

Adamlar yer-yerdəən deyirlər:

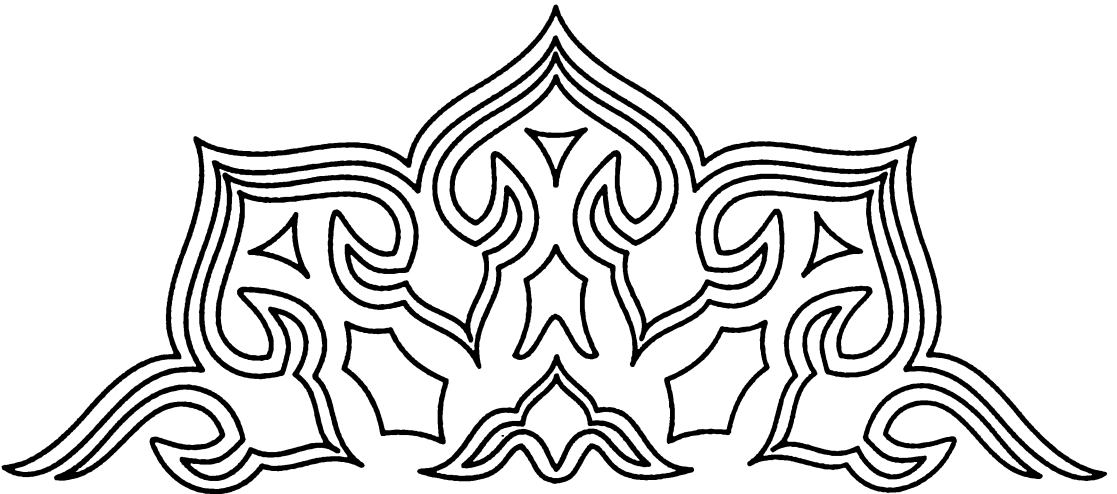
- Xanımız olsun başmaqçı Mərdan.
- Vəzirimiz də körükçü Əli olsun.
- Çayçı Mahmudu vəkil seçək.
- Fərraşlığa Qara Xudayar yaxşıdı.
- Biri də Çavuş Ələmdar olsun.

- Qurd Bağırdan da yaxşı fərraş olar.
- Cəlladlıq elə əzəldən Qəssab Tağının boyuna biçilib.
- Olsun, olsun.

Xanı təmtəraqla meydanın yuxarı başında qurulmuş taxtda oturdurlar. Vəzir-vəkil də gəlib taxtın sağ-solunda əyləşir. Yaraqlı-yasaqlı fərraşlar xanın hüsurunda əmrə müntəzir dayanırlar. Cəllad qırmızı libas geyib, əlində balta meydanın aşağı başında gözləyir. Xan gözlənilməz əmrlər verir, adamları da onun buyuruqlarını can-başla yerinə yetirirlər. Min bir hoqqadan sonra xanı güldürüb taxtdan yendirir, aparıb suya basırlar.

LAYLALAR

Laylay dedim yat bala,
Yuxuna şəkər qat bala,
Ümidim bircə sənsən,
Boya-başa çat bala.

Laylay dedim ağlama,
Ürəyimi dağlama,
Böyü bir qoç igid ol,
Mənə ümid bağlama.

Baxçamızda miyana,
Gül sünbülə dayana.
Oxu, bülbülüm, oxu,
Bəlkə balam oyana.

Laylay dedim yatınca,
Gözlərəm ay batınca,
Zara, amana gəldim,
Sən hasilə çatınca.

Laylay dedim boyunca,
Baş yastığa qoyunca,
Yat gülüm, yatağında,
Baxım sənə doyunca.

Bir gül əkdim boyunca,
İyləmədim doyunca,
Ömrüm, günüm uzansın
Bu balamın toyunca.

Evində, eşiyində,
Yat quzum beşiyində,
Dan ulduzu, bir də mən
Durmuşuq keşiyində.

Qurban aran, dağ sənə,
Güllü bağça, bağ sənə.
A laylay, oğlum laylay,
Tutmuşam qaymaq sənə.

Laylay çaldım həmişə,
Karvan enər enişə,
Yastığında gül bitsin
Döşəyində bənövşə.

Boya-buxuna dol, gəz,
Boynuma dola qol, gəz,
Cavanlar sirəmində,
Sən də bir igid ol gəz.

Oxşasın dilim səni,
Böyütsün elim səni,
Meydanda at oynadan
Bir igid görüm səni.

A laylay, yenə laylay,
Can deyim, sənə laylay,
Sənə gələn dərd-bəla
Qoy gəlsin mənə laylay.

A laylay, balam, laylay,
Alınmaz qalam laylay,
Sənə kəc baxanları,
Yandırsın nalam laylay.

A laylay, bəyim laylay,
Gözəl-göyçəyim laylay,
Qürbət ölkə, yad eldə,
Arxa, köməyim laylay.

Laylay, beşiyim laylay,
Evim, eşiyim laylay,
Sən yat şirin yuxuda,
Çəkim keşiyin laylay.

Laylay hər kəsim laylay,
Sənə nə kəsim laylay.
Yat yuxun şirin olsun,
Ucalsın səsim laylay.

Laylay maralım laylay,
Gəlmir qəralım laylay.
Böyü bir qoç igid ol,
Sənə yar alım laylay.

Ay laylay, quzum laylay,
Ayım, ulduzum laylay,
Sən hasilə çatınca,
Hər dərdə dözüm, laylay.

Laylay, bülbülüm laylay,
Sarı sünbülüm laylay,
Bağçalarda gül çoxdur,
Bir qızıl gülüm laylay.

Ay laylay, gülüm laylay,
Gülüm, sünbülüm laylay.
Böyü sənin sayəndə
Mən də bir gülüm laylay.

Mənim gül butam oğul,
Ətrinə batam, oğul,
Bir arzum var ürəkdə,
Sənə toy tutam, oğul.

Laylay balam, can balam,
Mən sənə qurban balam,
Ağlayıban könlümü,
Gəl eyləmə qan, balam.

Laylay balam, gül balam,
Sən mənim sünbül balam,
Laylayıma yatasan,
Oyatsın bülbül balam.

Yol üstə bulaq ollam,
Axaram bulaq ollam,
Sən mənim öz balamsan,
Özüm göz-qulaq ollam.

Qərənfiləm qalxaram,
Açılmağa qorxaram,
Gecə cıncırın çıxsın,
Yerimnən dik qalxaram.

Laylay dedim, can dedim,
Yuxudan oyan dedim,
Sən yuxudan durunca,
Canımı qurban dedim.

Laylay dedim, yat dedim,
Yastığa baş at dedim,
Bala, çəkim nazını,
Boya-başa çat dedim.

Mən sənə qalam deyim,
Gül deyim, lalam deyim.
Yat, incitmə ananı,
Sağ olsun balam deyim.

Laylayım, sözüm qurban,
Qoç qurban, quzu qurban.
Hər səhər üzün görsəm,
Kəsərəm quzu qurban.

Laylay dedim yatasan,
Qızıl gülə batasan,
Qızıl gülün içində
Şirin yuxu tapasan.

Balamı tanıram mən,
Hər sözün qanıram mən,
Yuxuda ah çəkəndə,
Od tutub yanıram mən.

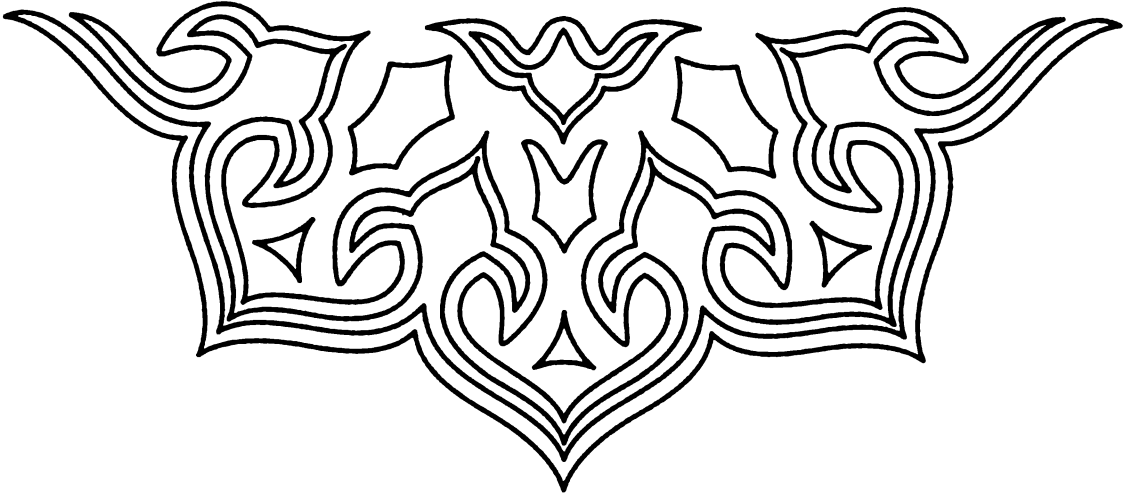
Xırdacasan, məzəsən,
Sən hər güldən təzəsən,
Qurban olum o günə,
Ayaq tutub gəzəsən.

Laylay dedim biləsən,
Düşməyəsən dilə sən,
Boya-buxuna çatıb,
Oynayasan, güləsən.

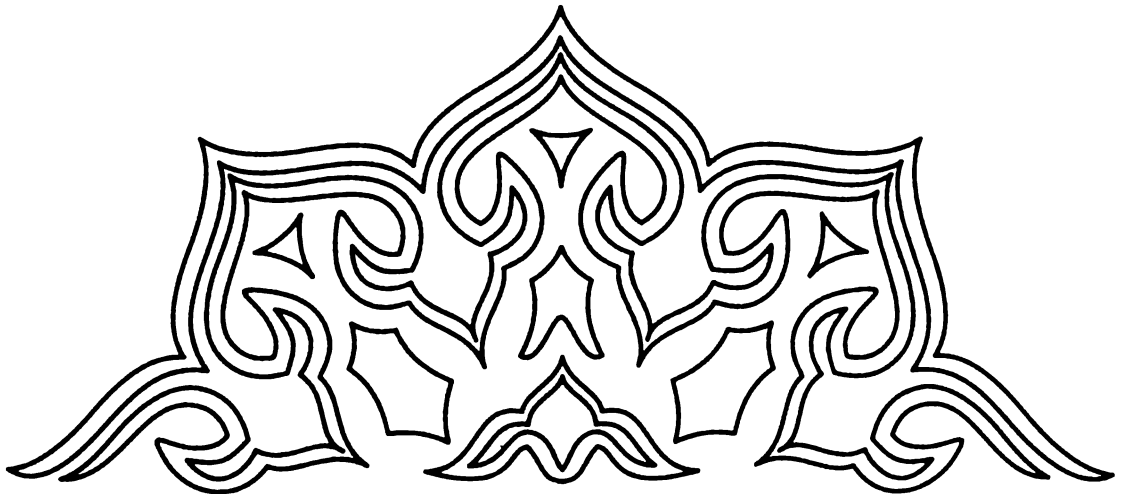
Məni oyaq qoyan sən,
Qızıl gülə boyan sən,
Öpüm qara gözündən,
Bəsdir yatdın, oyan sən.

İgid qalasın istər,
Dağın lalasın istər,
Mən balamı istərəm,
Balam, balasın istər.

Qoxusu güldən gəlir,
Güldən, bülbüldən gəlir,
Balamın gül beşikdə
Yuxusu birdən gəlir.

NAZLAMALAR

Balama qurban inəklər,
Balam haçan iməklər.

Balama qurban ilanlar,
Balam haçan dil anlar.

Balama qurban sərçələr,
Balam nə vaxt əl çalar.

Balama qurban ağ atlar,
Balam haçan çay atlar.

Balama qurban xalası,
Balam qızıl parası.

Balama qurban meyvələr,
Balam haçan evlənər.

Balama qurban daylaqlar,
Balam haçan oynaqlar.

Dağda darılar,
Sünbülü sarılar.
Qoca qarılar
Bu balama qurban.

Dağda çobanlar,
Qoyun sağanlar,
Qaçdı yağışdan,
Durdu yatanlar.
Bu balama qurban,
O balama qurban.

Dağın maralı,
Gözlər qaralı,
Ovçu görəndə
Qalmaz qaralı.
O balama qurban,
Bu balama qurban.

Dağdakı atlar,
Quyruğun qatlar,
Göyçək arvadlar
Bu balama qurban.

Çaydakı qazlar,
Tükün tarazlar,

Nişanlı qızlar
Bu balama qurban.

Bir bölük atlar,
Çəməndə otlar.
Ərsiz arvadlar
Bu balama qurban.

A dağdağanlar,
Bülbül boğanlar,
Oğlan doğanlar
Bu balama qurban.

Dağda meşəlik,
Gül, bənövşəlik.
Mən həmişəlik
Bu balama qurban.

Ağardı başım,
Yoxdu sirdaşım,
Qohum-qardaşım
Bu balama qurban.

Dağda inəklər,
Otlar, iməklər,
Xonçalı bəylər,
Bu balama qurban.

Göydə ulduzlar,
Şaxtalı buzlar,
Cehizsiz qızlar
Bu balama qurban.

Tüstüsüz damlar
Sarı badamlar,
Tənbəl adamlar
Bu balama qurban.

Çaydır, dənizdir,
Quldur, kənizdir,
Balam hər nədir
Mənə əzizdir.

Çəkdim cəfasın,
Gördüm vəfasın,
Böyüdüm onu
Sürüm səfasın.

Tükəndi ahım,
Yoxdur günahım,
Balam böyüsün
Odur pənahım.

Gördüm nalasın,
Çəkdim bəlasın,
Balam da istər
Körpə balasın.

Oğul ürəkdir,
Qızıl dirəkdir,
Götrün saxlayın
Qıza gərəkdir.

Qız bir maraldır,
Gözdə qaraldır,
Həsərət çəkənin
Rəngin saraldır.

Badam badamı,
Oğlan adamı,
Qoy elçi gəlsin
Alsın qadamı.

Ay qız adamı,
Sındır badamı,
Elçiyə çay ver
Alım qadanı.

Mən çalım oyna
Qurban boyuna,
El-oba gəlsin
Sənin toyuna.

Süd dibi, qaymaq dibi,
Qurbanın olsun bibi.
Süd yala, qaymaq yala,
Qurbanın olsun xala.

Başında şahlar tacı,
Qurbanın olsun bacı.
Bir dənəsən, bir dənə
Qurbanın olsun nənə.

Güzdə düymə,
Tozunu silmə,

Xonçada tirmə
Gələr qızımçün.

Mahmanat bağı,
Yaşıl yarpağı,
Qızıl bel bağı
Gələr qızımçün.

Nübar yanağı,
Gəzər oynağı,
Bir cüt qolbağı
Gələr qızımçün.

Hər yana gözük,
İlqarda düzük,
Brilyant üzük
Gələr qızımçün.

Altında xalça,
Çalır kamança,
On dənə xonça
Gələr qızımçün.

Ağmaya əllər,
Belində kəmər,
Qızıl düymələr
Gələr qızımçün.

Dağlarda ceyran,
Bu qıza qurban,
On xara tuman,
Gələr qızımçün.

Əlində var dəf,
Üstündə sədəf,
Bir zərli örpək
Gələr qızımçün.

Göydə gedən qaz,
Dimdiyi almaz,
Bir dənə naz-naz
Gələr qızımçün.

Heyvası, narı,
Əlimin barı,
On sap mirvari
Gələr qızımçün.

Yolun gedir dolama,
Gəlir bizə salama,
Obalar qurban olsun
Mənim bircə balama.

Dağların lalasına,
Gözlərin qarasına,
Analar qurban olsun
Öz körpə balasına.

Atım-tutum mən səni,
Şəkərə qatım mən səni,
Dədən evə gələndə,
Qabağa tutum mən səni.

Balamın əl yaylığı,
Ortası zər yaylığı,
Hərə bir dəfə desin
Balama can sağlığı.

Əlində var hanası,
Qulağında tanası,
Bir toyunu görəydim,
Qulplu qazan asaydım.

Tuluq səni alaydım,
Yağın tasa basaydım,
Oğlum böyük olanda
Qulplu qazan asaydım.

Çalxan-çalxan yağ olsun,
Balam yeyib sağ olsun.
Qızılgül bağım olsun,
Bağlar oylağım olsun.
Tanrıdan arzum budur,
At minən çağın olsun.

Şan bağlayan arılar,
Qonar gülə, sarılar,
Balama qurban olsun
Yaşı ötmüş qarılar.

Öldüm ahunun dərdindən,
İncir, qaxının dərdindən.
Arvadlar oğlan doğur
Mənim qızımın dərdindən.

Alı qızı, aldıra qızı,
Xara tuman aldıra qızı,

Əsmə çarşaf aldıra qızı.
Qızıl qolbaq aldıra qızı
Dikdaban çəkmə aldıra qızı.

Göydəki quşlar, bu balama qurban,
Yağan yağışlar, bu balama qurban,
Kişnəyən atlar, bu balama qurban,
Sonsuz arvadlar, bu balama qurban,
Həyətdə itlər, bu balama qurban,
Meşədə quşlar, bu balama qurban.

Ay Allah bundan üç dənə ver,
Üç dənə vermə, beş dənə ver,
Həs-rətin çəkmişlərə ver,
Alı-gülü solmuşlara ver.

Çapan çalan əlləri,
Ağrıməsın qolları,
Ağrısə da ağrısın,
Özgələrin əlləri.

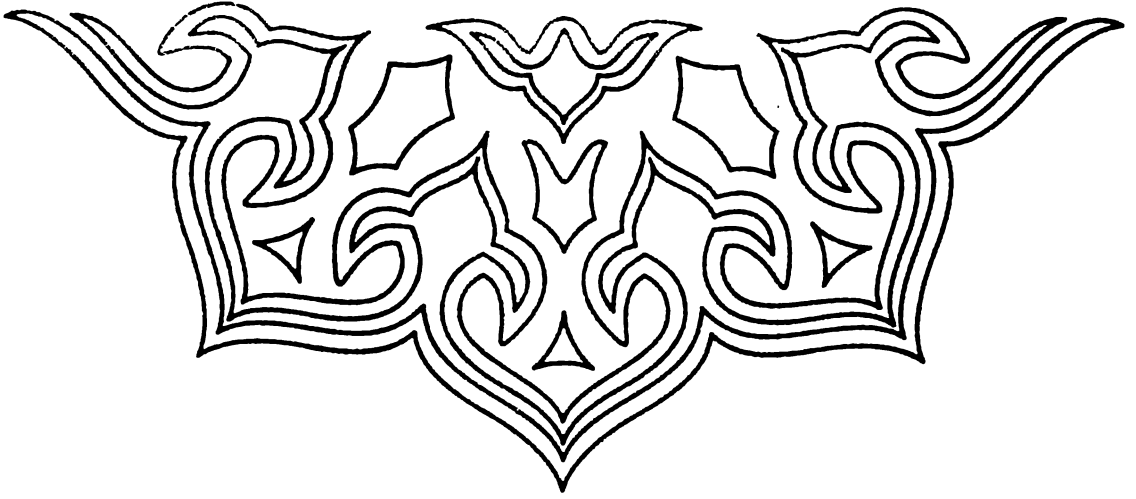
Şamaxının Çuxur yurdu,
Ellər alaçığın qurdu.
Təzə gəlin sübhdən durdu,
Oğlun aldı, laylay çaldı.

Qarabağın yaylağında,
Şəkinin güllü bağında,
Təzə gəlin sübh çağında
Oğlun alır, laylay çalır.

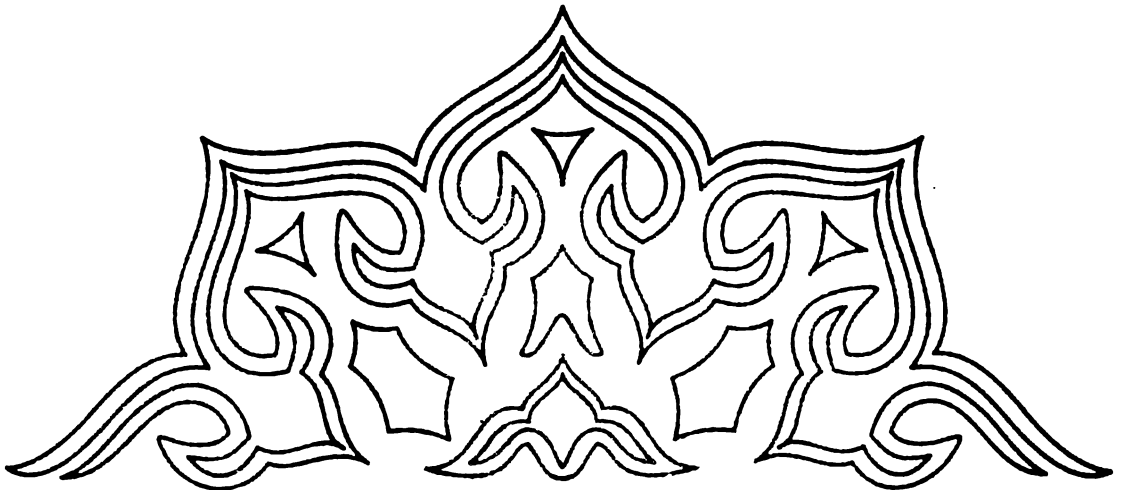
A Tanrı bundan beş dənə ver,
Göydən uçan quşdara ver,
Qarımış, qocalmışdara ver,
Evində qalmışdara ver.

Sınıq qol ha, sınıq qol,
Aş bişirər sınıq qol,
Su daşır sınıq qol,
Odun yarar sınıq qol,
Yarı yarar sınıq qol.

Ağ əllər, ağ biləklər,
Bağçada qar kürəklər,
Eşidər atası gəlir
Gah yerir, gah iməklər.

CIRNATMALAR

Bala-başa
 Dırnaq daşa,
 Siz savaşa,
 Biz tamaşa.

Süm əkə, süm əkə,
 Sünbülüm əkə,
 Nallı xoruz,
 Çullu təkə.

Alı, alı
 Dımdım Alı,
 Saqqalına mindim Alı,
 Bazara getdim, bazar yox,
 Şəhərə getdim, şəhər yox,
 Çömçə itib, qazan yox.

Bu gələn arıxdımı?
 Ayağında çarıxdımı?
 Altında qotur yabı,
 Böyründə nöyüt qabı
 Nə minibsən çərrəmişi,
 Baldırrarın qırıxdımı.

Göydə nə var?
 Göy mıncığı
 Yerdə nə var?
 Yer mıncığı.
 Anan nə bişirib?
 Halvacıq.
 Götür məni dalacıq.

Uca dağ başında kürsü qoymuşam,
 Ət alıb kürsüdə şorba qoymuşam,
 Şorba qaynadı,
 Əmiqızı yandı.

Hədiydi, hüdüydü,
 Sənin yerin gədiydi.
 Ala başına, kül başına
 Əttaxtasın vur başına.

Gəl gedək bağa
 Mən də, mən də
 Çıxaq budağa,
 Mən də, mən də.
 Şaftalı yığaq,
 Mən də, mən də.

Bağban gəlsin,
Mən də, mən də.
İtə qışqırsın,
Mən də, mən də.
İt mənə hürsün,
Mən də, mən də.

Nərgizə bax, nərgizə,
Qurd gəlib boynun üzə.
Götürə qaça Təbrizə.
Təbrizin ağacları
Bar gətirməz başları,
Ağa dayımın quşları,
Tökülüb qabaq dişləri.

Bizə üç ad bəllidi,
Şəkərlidi, ballıdı.
Əli, Vəli, Pirvəli,
Üçü ondan irəli,
Pambıqatan, qozsatan,
Rəhmətlik sənin atan,
Bir də bu köndələn yatan.

Fatma, Zibeydə,
İkisi bir boyda.
Fatma dalaşdı,
Zibeydə qaşdı,
Barıdan aşdı,
Çarxa dolaşdı,
Təndirə düşdü.

Fatma təndirdə
Əl-ayağı kəndirdə
Fatma biçində
Qan-tər içində,
Cırıqdır donu,
Neynirəm onu.
Zibeydə çöldə,
Ayağı göldə.
Başı dumanlı,
Köhnə tumanlı,
Əli süpürgəli,
Saçı sirkəli.
Yanı itdi,
Yaxası bitdi,
Fənadı sonu,
Neynirəm onu.

Tükəzban yatır,
Qız demə, qatır.
Xor-xor xoruldar,
Qur-qur quruldar.
Gözləri miş-mişi
Yanağı kişmişi.

Əlləri fətir
İstəyir xətir.
Ayağı kəndir,
Nəfəsi təndir.
Dili bir ərşin,
Burnu bir sajin,
Ömrü axırdı,
Axırı naxırdı,
Belə söylərəm,
Onu neylərəm.

Keçəl, keçəl, daz keçəl,
Hər yanda pərvaz keçəl.
Qış gəlib qurtarmısan,
Budu gəlir yaz, keçəl.
Keçəl, keçəl, mərəndi,
Qolları düymələndi,
Eşitdi saçlı gəlir
Başına kül ələndi.

Keçəl, keçəl, noxudu keçəl,
Başı-gözü qoxulu keçəl.

Keçəl, keçəl, mərəndə,
Arpa, buğda sərəndə
Bir arpanı beş eylər,
Yeddi qazan aş eylər.
Gəlin, yığılaq başına,
Zəhər qataq aşına.

Keçəl, başın şişibdi,
Noxudların bişibdi.
On iki keçəl bir yerdə
Xorta-xorta düşübdü.

Keçəlin xondu başı,
Eşşəyə mindi başı,
O yanda dava düşdü,
Bu yanda sındı başı.

Tat, tat,
Talvar altda yat.

Pəpilli fərə,
Çıxma divara,
Çalağan vurur
Qallam avara.

Tağı, Tağı,
Tuman bağı,
Göydə vurur,
Mayallağı.

Şərəbanı,
Şəqqabanı.
İki əli
Bir dabanı.

Kənd xanı,
Kəllə xanı,
Sən olasan
Dədən canı.

Dağ qarı,
Yamac qarı,
Çörəyin olsun.
Arpa, darı

Gəlirdi Səfi
Əlində dəfi.
Səfi yığıldı,
Dəfi cırıldı,
Ağlama Səfi,
Alaram dəfi.

Ay Ramazan,
Başı qazan,
Oxloy atar
Qarnı batar.

Xumara bax, Xumara,
Çox xoşlanır tumara,
Özünə bir tay seçib
O da qurşanıb qumara.
Kənan yeyib şişibdi,
Ağzından dişi düşübdü.

Kamranın canı arıq,
Burnu yekə, dodağı yarıq.

Fərid, Fərid,
Ay Fərid,

Get dağda
Qarı ərit.

Selcan, Selcan
Ay Selcan,
Dişi sınıq,
Ağzı qan.

Hasan, Hasan,
Halva basan,
Toyuğu qoyub
Cücəni basan.

Saat birin yarısı,
Yumurthanın sarısı.
– Əmi hara gedir?
– Qarabağa gedirəm.
– Qarabağda nəyin var?
– Bir oğlum, bir qızım var.
– Oğluna nə almısan?
– Oğluma at almışam.
– Qızına nə almısan?
– Qızıma sap almışam.

Tağı, Tağı,
İtirib bağı.
Hey axtarır,
Yağ çırağı.

Ay Tağı, Tağı,
Tapginən sağı,
Çək çarığı
Qırılısın bağı.

Əli əlimdən gəlir,
Əlimin içindən gəlir.
İçinin içindən gəlir,
İçində də bir noxud
Onun içindən gəlir.

Ay Zərbəli, Zərbəli,
İti boşla gəl bəri.

Həsəndi, ha Həsəndi,
Başı yerindən əsəndi.
Yolları su basıbdı
İndi qapı kəsəndi.

Keçəl, keçəl banıya,
Mindi quleybanıya,

Sürdü divanxanıya.
Keçəl deyər vay başım,
Qazanda qaynar aşım.
Aşımı içən olmadı,
Başımı biçən olmadı.

Keçəl, keçəl, daz keçəl,
İşləri nasaz keçəl.
Keçəl mindi danıya,
Sürdü divanxanıya,
Divanxana bağlıdı,
Keçəlin başı yağlıdı.

Ay Asiya, Asiya,
Qaşığı saldı kasıya,
Yeməyi mənə vermədi,
Satdı bir abbasıya.

Ay Xəlil, Xəlil,
Bağlardan gəlir.
Quş vuran yerdə
Olasan zəlil.

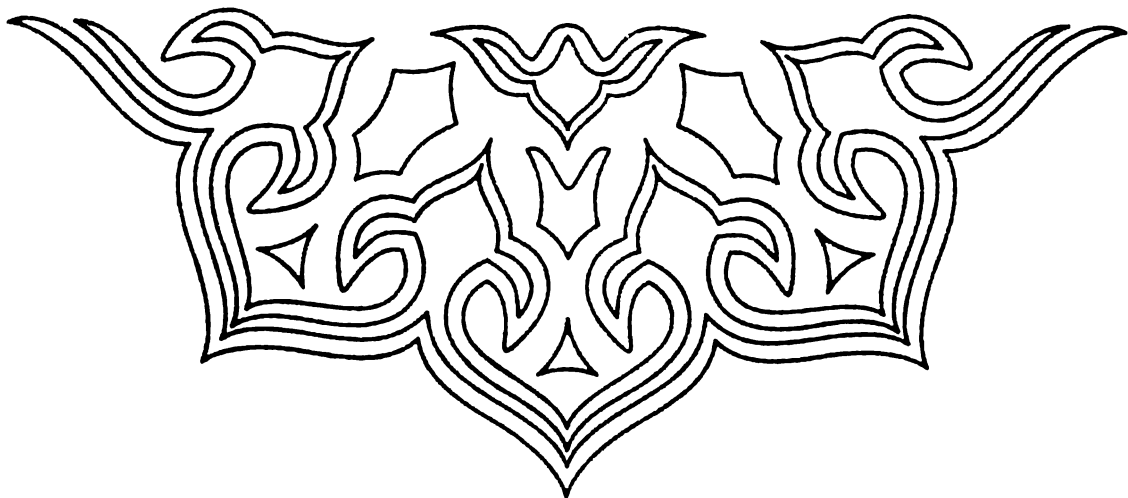
Ay Rza, Rza,
Çıxasan yaza.
Toyuq tapmasan,
Minəsən qaza.

Ay Dursun, Dursun, Dursun,
Öküzüm səni vursun.

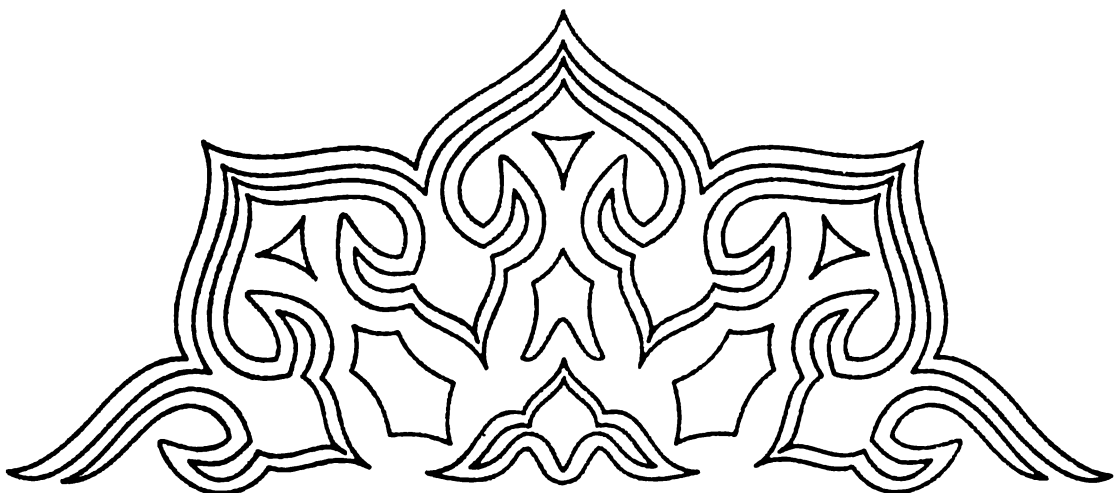
Oğlumun adı Əlidi,
Ağıllı deyil, dəlidi.

Dadaş, Dadaş,
Şalvarı yaş
On iki lavaş
Bir qazan aş
Onu yeməsən təpənə daş.

Sınıq qol ha, sınıq qol,
Aş bişirər sınıq qol,
Su daşıyar sınıq qol,
Odun yarar sınıq qol,
Yazı yazar sınıq qol.

ÖCƏŞMƏLƏR
SATAŞMALAR

Deyinən abı!

- Abı!
- Get yala qabı.

Deyinən ağ!

- Ağ
- Ürəyinə çəkim dağ.

Deyinən ağa!

- Ağa!
- Dırmaşasan dağa.

Deyinən ağıl!

- Ağıl!
- Özünçün danış nağıl.

Deyinən ağır!

- Ağır!
- Belin olsun yağır.

Deyinən ağrı!

- Ağrı!
- Yarılsın qardaşın bağırı.

Deyinən ad!

- Ad!
- Dostun olsun sənə yad.

Deyinən adam!

- Adam!
- Ağzına badam.

Deyinən az!

- Az!
- Get özünə qəbir qaz.

Deyinən azan!

- Azan!
- Başına keçsin qazan.

Deyinən ay!

- Ay!
- Oldun ayıya tay.

Deyinən ayaz!

- Ayaz!
- Ağlın olsun dayaz.

Deyinən ayğır!

- Ayğır!
- Çıx dama hayqır.

Deyinən ayna!

- Ayna!
- Meymun ol oyna.

Deyinən al!

- Al!
- Boynuna torba sal.

Deyinən alaq!

- Alaq!
- Boynuna ip salaq.

Deyinən alan!

- Alan!
- Belinə qoyum palan.

Deyinən alaca!

- Alaca!
- Boyun qalsın balaca.

Deyinən almaz!

- Almaz!
- Cibində pul qalmaz.

Deyinən alma!

- Alma!
- Ağzına dolma.

Deyinən alça!

- Alça!
- Başına dəysin dolça.

Deyinən aman!

- Aman!
- Çıxarasan yaman.

Deyinən ana!

- Ana!
– Ağzın batsın qana.
- Deyinən and!
– And!
– Başına bağlıyım bant.
- Deyinən ara!
– Ara!
– Canına düşsün yara.
- Deyinən aran!
– Aran!
– Başına yağsın boran.
- Deyinən arıq!
– Arıq!
– Başına dəysin çarıq.
- Deyinən arı!
– Arı!
– Get dənle darı.
- Deyinən arpa!
– Arpa!
– Görüm belin sərpə.
- Deyinən arsız!
– Arsız!
– Bağın qalsın barsız.
- Deyinən at!
– At!
– Get dərədə yat.
- Deyinən ata!
– Ata!
– Əlinə biz bata.
- Deyinən atıl!
– Atıl!
– Mal ol bazarda satıl.
- Deyinən axır!
– Axır!
– Get otar naxır.

Deyinən ahıl!

- Ahıl!
- Adın oldu cahıl.

Deyinən açar!

- Açar!
- Dost-tanış səndən qaçar.

Deyinən aş!

- Aş!
- Gözündən axsın yaş.

Deyinən aşırıq!

- Aşırıq!
- Ağzına sınıq qaşırıq.

Deyinən baba!

- Baba!
- Qarnına batsın yaba.

Deyinən badam!

- Badam!
- Dəysin sənə qadam.

Deyinən baz!

- Baz!
- Düz yolundan az.

Deyinən bayır!

- Bayır!
- Qıçlarına doləşsın çayır.

Deyinən bal!

- Bal!
- Qabı əlindən sal.

Deyinən bala!

- Bala!
- Dost-tanışdan qal dala.

Deyinən baldız!

- Baldız!
- Əlinə batsın çuvaldız.

Deyinən baldır!

- Baldır!

– Get şələni qaldır.

Deyinən balıq!

– Balıq!

– Saxlasın səni xalıq.

Deyinən balış!

– Balış!

– Gecə-gündüz çalış.

Deyinən balta!

– Balta!

– Boynuna keçirim xalta.

Deyinən bardaq!

– Bardaq!

– Başına uçsun çardaq.

Deyinən barış!

– Barış!

– Boyun olsun bir qarış.

Deyinən barmaq!

– Barmaq!

– Boynuna keçsin qarmaq.

Deyinən batı!

– Batı!

– Boynuna salım çatı.

Deyinən bahar!

– Bahar!

– Yeməyəsen nahar.

Deyinən baca!

– Baca!

– Rast olasan aca.

Deyinən bacı

– Bacı!

– Yeməyin olsun acı.

Deyinən baş!

– Baş!

– Əkil burdan yavaş-yavaş.

Deyinən bez!

- Bez!
- Sürüş burdan tez.

Deyinən belə!

- Belə!
- Düşəsən selə.

Deyinən beçə!

- Beçə!
- Altına salım keçə.

Deyinən beş!

- Beş!
- Yıxılıb olasan leş.

Deyinən beşik!

- Beşik!
- Qulağın olsun deşik.

Deyinən bəbə!

- Bəbə!
- Altına salım gəbə.

Deyinən bəbir!

- Bəbir!
- Qazım sənə qəbir.

Deyinən bəzək!

- Bəzək!
- Ağzına təzək.

Deyinən bələk!

- Bələk!
- Gəldim sənə kələk.

Deyinən bəm!

- Bəm!
- İçib olasan dəm.

Deyinən bibi!

- Bibi!
- Yeyəsən qazan dibi.

Deyinən bir!

- Bir!

– Get toyuq hininə gir.

Deyinən birə!

– Birə!

– Tez keçəsən girə.

Deyinən bitki!

– Bitki!

– Uzaq olmasın səndən itki.

Deyinən bığ!

– Bığ!

– Get küçədən zibil yığ.

Deyinən boy!

– Boy!

– Tutum sənə toy.

Deyinən boz!

– Boz!

– Üst-başın olsun toz.

Deyinən boyun!

– Boyun!

– Başına açılısın oyun.

Deyinən buz!

– Buz!

– Ağızına sürtüm duz.

Deyinən bulama!

– Bulama!

– Barmağına çıxsın dolama.

Deyinən vaza!

– Vaza!

– Qismət olasan daza.

Deyinən vay!

– Vay!

– Dilinə çıxsın pay.

Deyinən val!

– Val!

– Ayağına vurum nal.

Deyinən var!

- Var!
- Yerin olsun dar.

Deyinən vaxt!

- Vaxt!
- Altından sökülsün taxt.

Deyinən vəziyyət!

- Vəziyyət!
- Get, vermə bizə əziyyət.

Deyinən vəlvələ!

- Vəlvələ!
- İşlərin düşsün get-gələ.

Deyinən vəsmə!

- Vəsmə!
- Əlini işdən kəsmə.

Deyinən qağa!

- Qağa!
- Bax sola-sağa.

Deyinən qada!

- Qada!
- İşin düşsün yada.

Deyinən qaz!

- Qaz!
- Yeməyə payın olsun az.

Deyinən qaya!

- Qaya!
- İşlərin qaldı gələn aya.

Deyinən qayın!

- Qayın!
- Burda yoxdur sənin tayın.

Deyinən qaynaq!

- Qaynaq!
- Çalağan vursun sənə caynaq.

Deyinən qal!

- Qal!

– Get qonşudan payını al.

Deyinən qalın!

– Qalın!

– Yıxıl qalmasın halın.

Deyinən qaltaq!

– Qaltaq!

– Adın oldu yaltaq.

Deyinən qan!

– Qan!

– Nə desələr dan.

Deyinən qapaq!

– Qapaq!

– Başına qapaz yapaq.

Deyinən qapı!

– Qapı!

– Başına dəysin balta sapı.

Deyinə qar!

– Qar!

– Əlindən düşsün nar.

Deyinən qara!

– Qara!

– Ayağına çıxsın yara.

Deyinən qarmaq!

– Qarmaq!

– Gözünə girsin barmaq.

Deyinən qarğa!

– Qarğa!

– Qapını döysün darğa.

Deyinən qatar!

– Qatar!

– Aparsın səni tatar.

Deyinən qatır!

– Qatır!

– Gözüm sənçün atır.

Deyinən qələm!

- Qələm!
- Qabağına töküm kələm.

Deyinən qəlib!

- Qəlib!
- Nazlı bizə gəlib

Deyinən qəmzə!

- Qəmzə!
- Keçəl olub Həmzə.

Deyinən çəpik!

- Çəpik!
- Oyna, çalım çəpik.

Deyinən çərəz!

- Çərəz!
- Qabağına qoyum çərəz.

Deyinən qəti!

- Qəti!
- Get ye donuz əti.

Deyinən qiymə!

- Qiymə!
- Yaxanda yoxdu düymə.

Deyinən qırğı!

- Qırğı!
- Görünür şalvarın cırığı.

Deyinən qovaq!

- Qovaq!
- Gəl, qulağını ovaq.

Deyinən qoyun!

- Qoyun!
- Oldun əyriboyun.

Deyinən quzu!

- Quzu!
- Get ye buzu.

Deyinən qul!

- Qul

– Çatmaz sənə pul.

Deyinən daban!

– Daban!

– Adın oldu qaban.

Deyinən dava!

– Dava!

– Başına gəlsin hava.

Deyinən daz!

– Daz!

– Əlindən düşməsin saz.

Deyinən day!

– Day!

– Get, qoyunları say.

Deyinən dar!

– Dar!

– Üstünə yağsın qar.

Deyinən darı!

– Darı!

– Qocalıb olasan qarı.

Deyinən daşqın!

– Daşqın!

– Hər işdə olasan çaşqın.

Deyinən dələ!

– Dələ!

– Gəlməmişən ağla hələ.

Deyinən dələmə!

– Dələmə!

– Kiri, qoyun kimi mələmə.

Deyinən dəmir!

– Dəmir!

– Sür-sümük gəmir.

Deyinən dəhrə!

– Dəhrə!

– Get, əyir cəhrə.

Deyinən dilim!

- Dilim!
- Toxu mənimçün kəlim.

Dəyinən dinar!

- Dinar!
- Gəl, qapımda ək çinar.

Deyinən diri!

- Diri!
- Otur yerində kəri.

Deyinən dişi!

- Dişi!
- Səndən olmaz kişi.

Deyinən dıgır!

- Dıgır!
- Qaç o yan-bu yana çıgır.

Deyinən dovğa!

- Dovğa!
- Lap olmusan lovğa.

Deyinən dovşan!

- Dovşan!
- Get, daşı yovşan.

Deyinən doqquz!

- Doqquz!
- Başına dəysin toppuz.

Deyinən doğan!

- Doğan!
- Ağzına acı soğan.

Deyinən doğru!

- Doğru!
- Adın oldu oğru.

Deyinən dolğun!

- Dolğun!
- Üzün olsun solğun.

Deyinən don!

- Don!

– Doqquzu say, gözlə on.

Deyinən donqar!

– Donqar!

– Get daşı yonqar.

Deyinən doxsan!

– Doxsan!

– Bu gün varsan, sabah yoxsan.

Deyinən döyüş!

– Döyüş!

– Gələn-gedənlə söyüş.

Deyinən döl!

– Döl!

– Otur yerində öl.

Deyinən dörd!

– Dörd!

– Get qapını ört.

Deyinən duda!

– Duda!

– Batıb qalasan suda.

Deyinən dul!

– Dul!

– Olasan mənə qul.

Deyinən düz!

– Düz!

– Düş ortada süz.

Deyinən eyvan!

– Eyvan!

– Get otar heyvan.

Deyinən eyni!

– Eyni!

– Boşdu bunun beyni.

Deyinən el!

– El!

– Aparsın səni sel.

Deyinən əda!

- Əda!
- Adın oldu gəda.

Deyinən əzəl!

- Əzəl!
- Get süpür xəzəl.

Deyinən əyal!

- Əyal!
- Aparsın səni xəyal.

Deyinən əymə!

- Əymə!
- Bütövü kəsmə, paraya dəymə.

Deyinən əkə!

- Əkə!
- Bəyirib o təkə.

Deyinən əlli!

- Əlli!
- İşlərin oldu bəlli.

Deyinən əmir!

- Əmir!
- Başına dəysin dəmir.

Deyinən əmlik!

- Əmlik!
- Get mənimçün yığ yemlik.

Deyinən əncir!

- Əncir!
- Boynuna salım zəncir.

Deyinən əsa!

- Əsa!
- Başına vurum kasa.

Deyinən ətək!

- Ətək!
- Dəyəcək sənə kətək.

Deyinən ətənə!

- Ətənə!

– Get yığ çətənə.

Deyinən əhəng!

– Əhəng!

– Belinə qoyum səhəng.

Deyinən zaval!

– Zaval!

– Get çal qaval.

Deyinən Zalxa!

– Zalxa!

– Get yalvar xalxa.

Deyinən zəlil!

– Zəlil!

– Adın oldu Cəlil.

Deyinən zirək!

– Zirək!

– Al əlinə kürək.

Deyinən zoğal!

– Zoğal!

– Əlindən düşsün qoğal.

Deyinən zurna!

– Zurna!

– Adın oldu Durna.

Deyinən züyçü!

– Züyçü!

– Goplama, a küyçü.

Deyinən iynə!

– İynə!

– İşin düşsün düyünə.

Deyinən iki!

– İki!

– Sürünə-sürünə çıx bu diki.

Deyinən il!

– İl!

– Barmaqlarımı sil.

Deyinən ilmə!

- İlmə!
- Boş-boşuna gülmə.

Deyinən inci!

- İnci!
- Cırılıb cibin küncü.

Deyinən it!

- İt!
- Qismətindi küt.

Deyinən iş!

- İş!
- Ağzında qalmasın diş.

Deyinən yaba!

- Yaba!
- Başın girsin qaba.

Deyinən yağ!

- Yağ!
- Gözünə gəlsin ağ.

Deyinən yazı!

- Yazı!
- Çoxu saxla, apar azı.

Deyinən yay!

- Yay!
- Qalmadı sənə pay.

Deyinən yaylaq!

- Yaylaq!
- Vursun səni daylaq.

Deyinən yal!

- Yal!
- Gözünə düşsün xal.

Deyinən yalan!

- Yalan!
- Belinə basım palan.

Deyinən yamaq!

- Yamaq!

– Niyə oldun damaq?

Deyinən yara!

– Yara!

– Get pırpız saçını dara.

Deyinən yasaq!

– Yasaq!

– Qulağına sırğa asaq.

Deyinən yasdı!

– Yasdı!

– Bit yaxanı basdı.

Deyinən yaxşı!

– Yaxşı!

– Adın oldu Baxşı.

Deyinən yaş!

– Yaş!

– Başına dəysin daş.

Deyinən yaşar!

– Yaşar!

– Danışma dilin çaşar.

Deyinən yeyin!

– Yeyin!

– Səhərdən-axşamacan deyin.

Deyinən yel!

– Yel!

– Əlinə al bel.

Deyinən yeni!

– Yeni!

– Get təmizlə hini.

Deyinən yeşik!

– Yeşik!

– Şalvarın dalı deşik.

Deyinən yod!

– Yod!

– Əllərini yandırsın od.

Deyinən yonca!

- Yonca!
- Sürün yol boyunca.

Deyinən yorğa!

- Yorğa!
- Cibinə töküm qovurğa.

Deyinən yorğun!

- Yorğun!
- Nə gəzirsən oğrun-oğrun.

Deyinən yox!

- Yox!
- Ürəyinə dəysin ox.

Deyinən yuva!

- Yuva!
- Ağına yazım duva.

Deyinən yun!

- Yun!
- Üstünə səpilsin qum.

Deyinən yurd!

- Yurd!
- Qulağına girsin qurd.

Deyinən yüz!

- Yüz!
- Gölməçədə üz.

Deyinən yürüş!

- Yürüş!
- Tez burdan sürüş.

Deyinən kal!

- Kal!
- Başına örtüm şal.

Deyinən kalan!

- Kalan!
- Evinə düşsün talan.

Deyinən karlı!

- Karlı!

– Olmayasan varlı.

Deyinən kasa!

– Kasa!

– Get yanını basa-basa.

Deyinən kasa!

– Kasa!

– Sən öl, mən gəlim yasa.

Deyinən key!

– Key!

– O yan-bu yana ləhlə hey.

Deyinən kələ!

– Kələ!

– Qurum sənə tələ.

Deyinən kələk!

– Kələk!

– Toyuq olub tökəsən lələk.

Deyinən kəlçə!

– Kəlçə!

– Başın olub nimçə.

Deyinən kəltə!

– Kəltə!

– Başına bağla şəltə.

Deyinən kərə!

– Kərə!

– Verim səni ərə.

Deyinən kəhər!

– Kəhər!

– Belinə qoyum yəhər.

Deyinən kilim!

– Kilim!

– İtəsən ilim-ilim.

Deyinən köz!

– Köz!

– Nə desələr döz

Deyinən göy!

- Göy!
- Yaxşını qoy, yamanı öy.

Deyinən küt!

- Küt!
- Paltarın itsin, qalasan lüt.

Deyinən gavalı!

- Gavalı!
- Olasan başı havalı.

Deyinən lələ!

- Lələ!
- Bassın səni şələ.

Deyinən ləpə!

- Ləpə!
- Üstünə torpaqdan vurum təpə.

Deyinən lotu!

- Lotu!
- Bayıra çıxma, evdə otu.

Deyinən maya!

- Maya!
- Başına ucsun qaya.

Deyinən mala!

- Mala!
- Get bürün şala.

Deyinən maraq!

- Maraq!
- Saçın görməsin daraq.

Deyinən maral!

- Maral!
- Başına keçirim xaral.

Deyinən mat!

- Mat!
- Düş göldə bat.

Deyinən maşa!

- Maşa!

– Başın dəysin daşa.

Deyinən meşə!

– Meşə!

– Ayağını kəssin şüşə.

Deyinən məzə!

– Məzə!

– Köynəyin qalsın təzə.

Deyinən mələk!

– Mələk!

– Başına açım kələk.

Deyinən mələfə!

– Mələfə!

– Başın keçdi kələfə.

Deyinən mən!

– Mən!

– Toyuqlara səp dən.

Deyinən mənə!

– Mənə!

– Canına daraşsın gənə.

Deyinən mərə!

– Mərə!

– Verim səni ərə.

Deyinən mərz!

– Mərz!

– Get bağla dərz.

Deyinən məstan!

– Məstan!

– Ək özünə bostan.

Deyinən miyan!

– Miyan!

– Get qaynat tiyan.

Deyinən min!

– Min!

– Nə danış, nə din.

Deyinən miskənə!

- Miskənə!
- Əlini kəssin iskənə.

Deyinən mığmığa!

- Mığmığa!
- Evinə düşsün dığdığa.

Deyinən molla!

- Molla
- Başına qapaz zolla

Deyinən mum!

- Mum!
- Gözünə səpim qum.

Deyinən nabat!

- Nabat!
- İşlərin oldu babat.

Deyinən navalça!

- Navalça!
- Oyna çalım qavalça.

Deyinən naqqal!

- Naqqal!
- Adın oldu çaqqal.

Deyinən nağdı!

- Nağdı!
- Bir gözün qara, bir gözün ağdı.

Deyinən naz!

- Naz!
- Get, qapımda torpaq qaz.

Deyinən nazla!

- Nazla!
- Oyna ördəklə, qazla.

Deyinən naib!

- Naib!
- Yazıldı sənə qaib.

Deyinən nalan!

- Nalan!

– Sözlərin hamısı yalan.

Deyinən narın!

– Narın!

– Tükənsin varın!

Deyinən naxır!

– Naxır!

– Gözün əyri baxır.

Deyinən naçaq!

– Naçaq!

– Evindən düşəsən qaçaq.

Deyinən naçar!

– Naçar!

– Qapını şeytanlar açar.

Deyinən naşı!

– Naşı!

– Get dəmlə aşı.

Deyinən neçə!

– Neçə!

– Banlama, a xoruz-beçə.

Deyinən nəvə!

– Nəvə!

– Tapdasın səni dəvə.

Deyinən nəzər!

– Nəzər!

– Bizim it sizin həyətdə gəzər.

Deyinən nəm!

– Nəm!

– Gecə-gündüz çəkəsən qəm.

Deyinən nizə!

– Nizə!

– Sabahdan gəlmə bizə.

Deyinən nisyə!

– Nisyə!

– Başına keçsin kisəyə.

Deyinən nırx!

- Nırx!
- Gəl bizim iti qırx.

Deyinən nov!

- Nov!
- Get, toyuq-cücə qov.

Deyinən noğul!

- Noğul!
- Oyanma, yat, ay oğul.

Deyinən nur!

- Nur!
- Bizdən uzaqda dur.

Deyinən nökər!

- Nökər!
- Gözün qan-yaş tökər.

Deyinən ov!

- Ov!
- Bostandan quşları qov.

Deyinən oğul!

- Oğul!
- Qovut ye, boğul.

Deyinən ozan!

- Ozan!
- Ol sinifdə lövhə pozan.

Deyinən oyaq!

- Oyaq!
- Payını yeyib doyaq.

Deyinən oyma!

- Oyma!
- Başına papaq qoyma.

Deyinən oyum!

- Oyum!
- Gəl, dərini soyum.

Deyinən onluq!

- Onluq!

– Get, al mənə donluq.

Deyinən ordu!

– Ordu!

– Görək kim-kimi yordu.

Deyinən orta!

– Orta!

– Nə gəlirsən yorta-yorta.

Deyinən otur!

– Otur!

– Canına düşsün qotur.

Deyinən oxlu!

– Oxlu!

– Susma, danış çoxlu.

Deyinən oxu!

– Oxu!

– Sənə verdim azın, mənə qaldı çoxu.

Deyinən öymə!

– Öymə!

– İşin pisdi, başına döymə.

Deyinən öyüt!

– Öyüt!

– Üstünə səpərəm nöyüt.

Deyinən ölü!

– Ölü!

– Dolan düzü, çölü.

Deyinən paz!

– Paz!

– Keçəl daza edir naz.

Deyinən pay!

– Pay!

– Heç kəs səsinə verməz hay.

Deyinən papaq!

– Papaq!

– Səni itirək, dostunu tapaq.

Deyinən para!

– Para!

– Dodağına çıxsın yara.

Deyinən parta!

– Parta!

– Lovğa gəlir darta-darta.

Deyinən paxır!

– Paxır!

– Ağızının suyu axır.

Deyinən paşa!

– Paşa!

– Ayağın ilişsin daşa.

Deyinən peşə!

– Peşə!

– Qulaqların olub şeşə.

Deyinən pəri!

– Pəri!

– Başına səri dəri.

Deyinən pətək!

– Pətək!

– Başına səpim qum bir ətək.

Deyinən pir!

– Pir!

– Üst-başın olsun kir.

Deyinən pul!

– Pul!

– Ol mənə qul.

Deyinən rasta!

– Rasta!

– Döy başına asta-asta.

Deyinən rəzil!

– Rəzil!

– Ayaq altda əzil.

Deyinən Rəşid!

– Rəşid!

– Birin de, birin eşit.

Deyinən savaş!

– Savaş!

– Təndir yandır, bişir lavaş.

Deyinən saqqal!

– Saqqal!

– Sənin adın naqqal.

Deyinən sağ!

– Sağ!

– Gözünə çəkim dağ.

Deyinən saz!

– Saz!

– Payın oldu az.

Deyinən sazan!

– Sazan!

– Oldun qara qazan.

Deyinən say!

– Say!

– Oldun danaya tay.

Deyinən saya!

– Saya!

– Ataram səni çaya.

Deyinən sayğı!

– Sayğı!

– Çəkəsən qayğı.

Deyinən sarğı!

– Sarğı!

– Buduna batsın qarğı.

Deyinən sarımsaq!

– Sarımsaq!

– Adın oldu qurumsaq.

Deyinən saxsı!

– Saxsı!

– Otur evdə qaxsı.

Deyinən şaxta!

- Şaxta!
- Belinə yükləyim taxta.

Deyinən saç!

- Saç!
- Dur burdan qaç!

Deyinən saçaq!

- Saçaq!
- Yurdundan düşəsən qaçaq.

Deyinən sac!

- Sac!
- Qarnın qalsın ac.

Deyinən sel!

- Sel!
- Əlindən düşməsin bel.

Deyinən şəkil!

- Şəkil!
- Qaç burdan, əkil.

Deyinən səmənd!

- Səmənd!
- Başına salım kəmənd.

Deyinən səmər!

- Səmər!
- Gəl, belimə bağla kəmər.

Deyinən səs!

- Səs!
- Tez ol, səsini kəs.

Deyinən sətir!

- Sətir!
- Başına səpim ətir.

Deyinən səfa!

- Səfa!
- Çəkəsən cəfa.

Deyinən səhər!

- Səhər!

– Boğsun səni qəhər.

Deyinən siz!

– Siz!

– Gözünə batsın biz.

Deyinən sinə!

– Sinə!

– Toyuqlarla gir hinə.

Deyinən sığır!

– Sığır!

– Vurum, yerində çığır.

Deyinən soy!

– Soy!

– Barmağınla gözünü oy.

Deyinən Solmaz!

– Solmaz.

– Nə yesən qarnın doymaz.

Deyinən son!

– Son!

– Bayırda qal, şaxtada don.

Deyinən Sona!

– Sona!

– Başına hacıleylək qona.

Deyinən soraq!

– Soraq!

– Əlini kəssin oraq.

Deyinən söz!

– Söz!

– Nə desələr döz.

Deyinən sözsüz!

– Sözsüz!

– Qalasan gözsüz!

Deyinən söyüd!

– Söyüd!

– Gəl, sənə verim öyüd.

Deyinən sulama!

- Sulama!
- Bişir mənə bulama.

Deyinən suluq!

- Suluq!
- Qarnın olsun tuluq.

Deyinən sumaq!

- Sumaq!
- Başın olsun yumaq.

Deyinən süzgün!

- Süzgün!
- Canın olsun üzgün.

Deyinən sütül!

- Sütül!
- Təndirə düş ütül.

Deyinən tabaq!

- Tabaq!
- Quzuların olsun dabaq.

Deyinən tava!

- Tava!
- Başına gəlsin hava.

Deyinən tavan!

- Tavan!
- Olasan çörəyi yavan.

Deyinən talan!

- Talan!
- Nə demisən hamısı yalan.

Deyinən taxıl!

- Taxıl!
- Sən oldun paxıl.

Deyinən taxça!

- Taxça!
- Başına qoyum boxça.

Deyinən tac!

- Tac!

– Çörək qurtarsın, qalasan ac.

Deyinən təkan!

– Təkan!

– Tapmayasan məkan.

Deyinən tərə!

– Tərə!

– Nə boylanırsan, qulağı kərə?

Deyinən tirmə!

– Tirmə!

– Bayırda dur, içəri girmə.

Deyinən toz!

– Toz!

– Başına dəysin kənək qoz.

Deyinən topçu!

– Topçu!

– Adın oldu gopçu.

Deyinən tülək!

– Tülək!

– Aparsın səni külək.

Deyinən tütün!

– Tütün!

– İşlərin olmasın bütün.

Deyinən uyu!

– Uyu!

– Qaz özünə dərin quyu.

Deyinən üç!

– Üç!

– İşlərin olsun puç.

Deyinən fal!

– Fal!

– Ayağına vurum nal.

Deyinən fələk!

– Fələk!

– Fələk gəlsin sənə kələk.

Deyinən xala!

- Xala!
- Qalasan hamıdan dala.

Deyinən xara!

- Xara!
- Üzün olsun qara.

Deyinən xaç!

- Xaç!
- Get qapını aç.

Deyinən xəzan!

- Xəzan!
- Çıx damda ver əzan.

Deyinən xıra!

- Xıra!
- Ayaqların yapışsın qıra.

Deyinən harın!

- Harın!
- Keçmə qabağa, a yekəqarın.

Deyinən həmlə!

- Həmlə!
- Oturma, dur çay dəmlə.

Deyinən həftə!

- Həftə!
- Ağzına keçirim cəftə.

Deyinən hilli!

- Hilli!
- Üzün olsun çilli.

Deyinən hovuz!

- Hovuz!
- Adını qoydum Tovuz.

Deyinən çaqqal!

- Çaqqal!
- Böyüyüb olasan baqqal.

Deyinən çağa!

- Çağa!
- Qaç burdan, girmə bağa.

Deyinən çağa!

- Çağa!

– Ağız-burnun batsın yağa.

Deyinən çal!

– Çal!

– Canında qalmasın hal.

Deyinən çaxmaq!

– Çaxmaq!

– Sən oldun axmaq.

Deyinən çəlik!

– Çəlik!

– Aldatdım səni, papağı dəlik.

Deyinən çəngəl!

– Çəngəl!

– Başına açılısın əngəl.

Deyinən çiyid!

– Çiyid!

– Dəyirmanda dənimi üyüd.

Deyinən çiçək!

– Çiçək!

– Bezdən sənə şalvar biçək.

Deyinən çuxa!

– Çuxa!

– Gəl bizdə bişir yuxa.

Deyinən cavan!

– Cavan!

– Çörəyin olsun yavan.

Deyinən cam!

– Cam!

– Nə danışırısan xam-xam.

Deyinən cecə!

– Cecə!

– Gündüzü qoy, oyna gecə.

Deyinən cəfa!

– Cəfa!

– Sürməyəsen səfa.

Deyinən civə!

– Civə!

– Pay olasan divə.

Deyinən cilov!

- Cilov!
- Get, at dənizə tilov.

Deyinən cırıq!

- Cırıq!
- İşlərin oldu fırlıq.

Deyinən cod!

- Cod!
- Ağzına sürtüm yod.

Deyinən cüyür!

- Cüyür!
- Gedənin dalınca yüyür.

Deyinən cümə!

- Cümə!
- Nə fırlanırsan, quyruğu lümə?

Deyinən cüssə!

- Cüssə!
- Bassın səni qəm-qüssə.

Deyinən cücə!

- Cücə!
- Yük altında düşəsən gücə.

Deyinən şal!

- Şal!
- Saqqalın olsun çal.

Deyinən şəvə!

- Şəvə!
- Get, otar dəvə.

Deyinən şər!

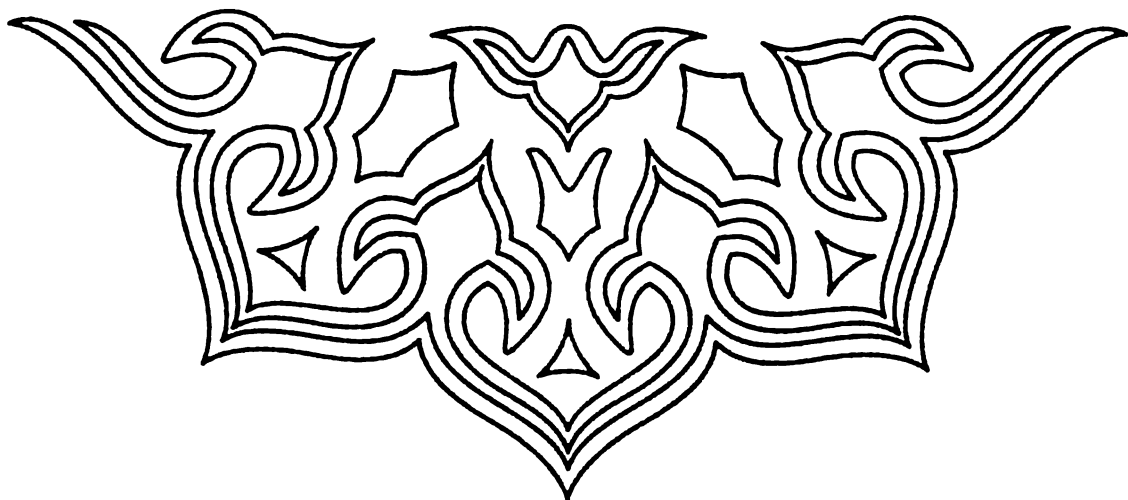
- Şər!
- Dəysin sənə çər.

Deyinən şəst!

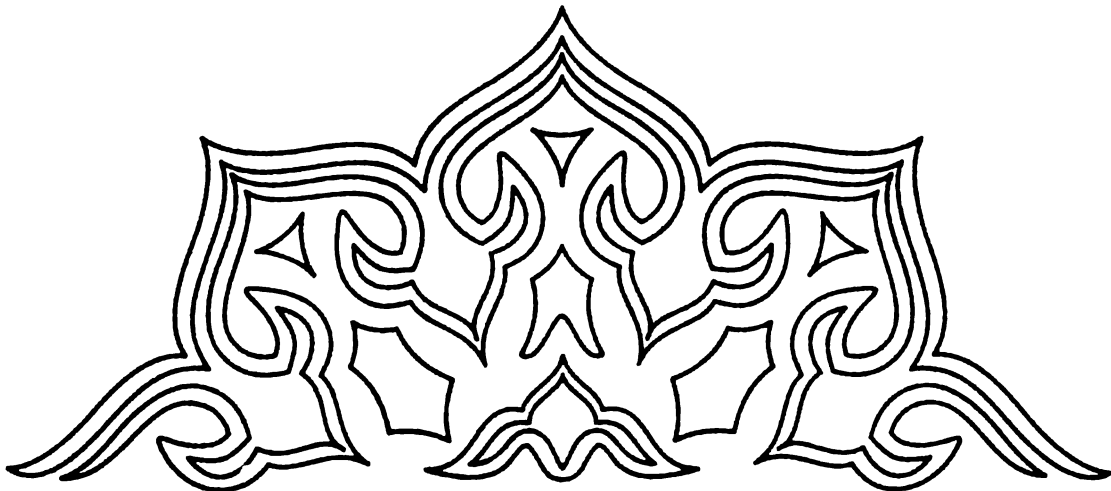
- Şəst!
- İçib olasan məst.

Deyinən şitil!

- Şitil!
- Vurram qalarsan mitil.

DÜZGÜLƏR
OYUN NƏĞMƏLƏRİ

Üşüdüm ha, üşüdüm

Üşüdüm ha, üşüdüm,
 Dağdan alma daşdım.
 Almacığımı aldılar,
 Mənə cürüm verdilər.
 Mən cürümdən bezaram,
 Dərin quyu qazaram.
 Dərin quyu beş keçi,
 Hanı bunun erkəci?
 Erkək qaya başında,
 Hay elədim gəlmədi,
 Çiyid verdim yemədi.
 Çiyid qazanda qaynar,
 Qənbər bucaqda oynar,
 Qənbər getdi oduna,
 Qarğı batdı buduna.
 Qarğı deyil, qamışdı,
 Beş barmağım gümüşdü.
 Gümüşü verdim tata,
 Tat mənə darı verdi,
 Darını səpdim quşa,
 Quş mənə qanad verdi.
 Qanadlandım uçmağa,
 Haqq qapısın açmağa.
 Qapıçı qapı toxur,
 İçində bülbül oxur.

Üşüdüm hay, üşüdüm

(Cənubi Azərbaycan variantı)

Üşüdüm hay, üşüdüm,
 Dağdan alma daşdım.
 Almacığımı aldılar,
 Məni zülmə saldılar.
 Mən zülümdən bezaram,
 Dərin quyu qazaram.
 Dərin quyu beş keçi,
 Hanı bunun erkəci?
 Erkək qazanda qaynar,
 Qənbər yanında oynar,
 Qənbər getdi oduna,
 Qarğı batdı buduna.

Qarğı deyil, qamışmış,
 Beş barmağı gümüşmüş.
 Gümüşü verdim tata,
 Tat mənə darı verdi.
 Darını səpdim quşa,
 Quş mənə qanad verdi.
 Qanadlandım uçmağa,
 Haqq qapısın açmağa.
 Haqq qapısı kilidli,
 Kilidi dəvə boynunda,
 Dəvə Gilan yolunda.
 Gilan yolu suludu,
 Suda balıq doludu.
 Gilan yolu sərbəsər,
 İçində meymun gəzər.
 Meymunun balaları
 Məni görcək ağladı,
 Ürəyimi dağladı.

A teşti

A teşti, teşti, teşti,
 Vurdum Gilanı keçdi.
 İki xoruz dalaşdı,
 Biri qana bulaşdı.
 Qan getdi çaya düşdü,
 Çaydan göyərçin uçdu.
 Göyərçin alabaxta,
 Yuvası qəlbi taxta.
 Görüm onu kim vursa,
 Qan qussun laxta-laxta.

A vəlli-vəlli-vəlli

A vəlli-vəlli-vəlli,
 Naxır gəlir dörd əlli.
 Nənəm sağər gətirər.
 Pişik başın batırar,
 Pişik kimin pişiyi,
 Xan evinin pişiyi.
 Xan evinin nəyi var,
 Çala-çuxur çayı var.
 Dağa çıxan atı var,
 Göy mıncıqlı iti var,
 Qoyunlarda südü var,

Altı batman əti var.
 Xan qızı kilim toxur,
 İçində bülbül oxur.
 Ondan böyük qardaşı,
 Ustad kalamın oxur.

A teşti-teşti

A teşti, teşti, teşti,
 Ağacdən alma düşdü.
 Almanın yanı zədə,
 Zədəni yeməz gədə.
 Çoban çöldə gəzirdi,
 Davarların düzürdü.
 Çoban qoyuna gedər,
 Köpəyi adam didər.
 Qabağında üç keçi,
 Hanı bunun erkəci.
 Erkək qazanda qaynar,
 Qənbər bucaqda oynar.
 Qənbər getdi oduna,
 Qarğı batdı buduna.
 Qarğı demə qamışdı,
 Beş barmağım gümüşdü.
 Gümüşü verdim tata.
 Tat mənə darı verdi,
 Darını səpdim yerə,
 Darı bitib göyərə.
 Yerdən darı göyərdi.
 Biçinçi gəldi dərdi,
 Biçinçi Həzrətqulu,
 Cibində vardı pulu.
 Həzrətqulu bənnadı,
 Arvadını dannadı,
 Arvadı Cahanbanı,
 Bunun çarşabı hanı?
 Çarşabı cırılıbdı,
 Qolbağı qırılıbdı.
 Çarşabını yamama,
 Cahan gedib hamama.
 Hamamın suyu isti,
 İsti su da nə pisdi.
 Telpəri onun qızı,
 Paltarları qırmızı.
 Oğlunun adı Xıdır,
 Əlindəki dəhrədir.

Xıdır bəyin dəhrəsi,
Təpərinin cəhrəsi.
Cəhrə demə, əsasdı,
Dehrə demə, almasdı.
Təpəri yunu darar,
Xıdır bəy odun yarar.

Ha dəşti-dəşti

(Cənubi Azərbaycan variantı)

Ha dəşti-dəşti-dəşti,
Vurdum Gilanı keçdi.
İki xoruz əlləşdi,
Biri qana bulaşdı.
Qan getdi çaya düşdü,
Çaydan göyərçin uşdu.
Göyərçinin filfili,
Gəl oxu bizim dili.
Bizim dil urmu dili,
Urmudan gələnlər atlar,
Heyvan aqçəyin çatlar.
Heyvanı götürənlər,
Şahıma yetirənlər,
Şahım şahlar içində,
Qılıncı qan içində.

Turşulu aş içməyəm

Turşulu aş içməyəm,
Darvazadan keçməyəm.
Darvaza mənim olsun,
Qırmızı donum olsun.
Geyim gedim Təbrizə,
Təbrizdə toyum olsun.
Qızlar gəlsin toyuma,
Qurban olsun boyuma.

Yağış yağar

Yağış yağar, yağ-a-yağa,
Ulduz düşər bizim bağa.
Gəlin gedək oynamağa,
Oynamağın vaxtı deyil.
Qızılgülün taxtı deyil,

Qızılgülü əkərlər,
Məxmər üstə sərərlər.
Gəlmə bizim Dərbəndə
Sənlə məni əkərlər.

Havalan ha, havalan

Havalan ha, havalan
Havalandıq uçmağa.
Haqq qapısın açmağa.
Qanadımız üzüldü,
El yaylağa düzüldü.
El yaylaqdan gəlincə,
Buğdaları dərinçə,
Qoçlar başın kəsdilər,
Qındırqandan asdılar.
Qındırğa qılıq yağı,
İçində qurd-quş yağı.
Qurd-quş yağı dərmandı,
Canım sənə qurbandı.
Yoldaşlar hamı getdi,
Oyunlar burda bitdi.

Yüz altın bir quş idi

Bağdan çıxdım işıq idi,
Cəngəsi dolu qaşiq idi.
Qız süpürər toz eylər,
Oğlan qıza göz eylər,
Qız oğlanın xatını,
Boynunda yüz altını,
Yüz altın bir quşmuş,
Dəryaya qonmuşmuş,
Şah oğlu görmüşmüş.
Oxnan vurmuşmuş.
Ox məndən hezar bezar,
Kətan köynəklər yarar.
Kətan köynək mil-mili,
Gəl, oxu bizim dili.
Bizim dil "urmu" dili,
Urmudan gələn atlar,
Arpanı yeyər çatlar.
Arpanı kötük yedim,
Şahıma şirvan dedim.

Şahım Şirvan içində,
 Qılıncı qan içində.
 Məndən kiçik qardaşlar,
 Oynar meydan içində.

Bu meşə başdan-başa

Bu meşə başdan-başa fındığı meşə,
 Od yanar, dəmir qızar, ördək üzər.
 Ördəyi bağlamağa ipək gərək,
 Yar ilə oynamağa ürək gərək.
 Yar mənə alma verib almamışam,
 Atımı çöl-dərədə bağlamışam.
 Çöl-dərədən bir qız çıxdı,
 Əlində polad qayçı, məxmər biçir.
 Bu hərəm kiminkidir?
 – Həsən bəyin.
 Atına arpa verin kişnəməsin,
 İtinə sümük verin dişləməsin.

Alnı mina cidası

Alnı mina cidası,
 At minib çapasım gəlir.
 Qaşları qələm qarası,
 Ərizə yazasım gəlir.
 Gözləri qaynar bulaq,
 Əyilib içəsim gəlir.
 Burnu meşə fındığı,
 Qırıb yeyəsim gəlir.
 Üzləri lop alması,
 Dərib gətirəsim gəlir.

Çağırır

Qızımı, qız dostları
 Oynamağa çağırır.
 Bağa bir camış girib,
 Qoylamağa çağırır.
 Dayısı yemiş alıb,
 Paylamağa çağırır.
 Qardaşı gül gətirib,
 Bağlamağa çağırır.

Hamanı, ay hamanı

Hamanı, ay hamanı
 Hanı balamın tumanı?
 Tumanı ağac başında,
 Dayısıgilin tuşunda,
 Ağac gətirin endirək
 Eşşək gətirin mindirək.
 Dayısıgilə göndərək.
 Dayısı üzünə baxmasa,
 Özümüzü daşa döndərək.

Usubdu

Usubdu ha usubdu,
 O kişi məndən küsübdü.
 Getdi Gilana, gəlmədi,
 Yaylığım aldı, vermədi.
 Yaylığımın ucu qara,
 Yolladım İmamyara.
 İmamyarı öldürdülər,
 Ağ şala geydirdilər.
 Ağ şalın saçaqları,
 Zil qara bucaqları,
 Vurdum, sandıq açıldı,
 İnci, mərcan saçıldı.
 İnci, mərcan fil-fili,
 Gəl, oxu bizim dili.
 Bizim dil Urmu dili.
 Urumdan gələn atlar.
 Ağzında yüyən çatlar.
 Heyvanın ağacları,
 Bar gətirməz ucları
 Vurdum başı üzüldü,
 El yaylağa düzüldü.
 El yaylaqdan gəlincə,
 Yarı canım üzüldü.

Kəsibdi

Əlimi bıçax kəsibdi,
 Dəstə bıçax kəsibdi;
 Yağ gətirin, yağlayaq,
 Bal gətirin, ballayaq,
 Dəsmal gətirin bağlayaq.

Dəsmal dəvə boynunda,
 Dəvə Şirvan yolunda.
 Şirvan yolu lil bağlar,
 Dəstə-dəstə gül bağlar.
 O gülün birin üzəydim,
 Tellərimə düzəydim,
 Qardaşımın toyunda
 Oturub-durub süzəydim.
 Çay daşıbdır, sel gəlir,
 Dəstə-dəstə gül gəlir.
 O gülün birin üzəydim,
 Saç bağım düzəydim.
 Saç bağım qatar-qatar.
 Üstündə qardaş yatar.
 Qardaşın əl yaylığı,
 Ucları zər yaylığı,
 Hərə bir ağız desin,
 Qardaşa can sağlığı.
 Hop-hopun olsun, qardaş!
 Gül topun olsun, qardaş!
 Dəyirman üstü çiçək,
 Orağ gətir, gəl biçək.
 Qardaş, nişanlın gördüm,
 Uzunboy, qarabirçək.

Oğlum

Ay afərin, gül oğlum,
 Gül oğlum, sünbül oğlum,
 Oğlum, oğlum, naz oğlum,
 Dərsindən qalmaz oğlum.
 Qələmini al ələ,
 Yaxşı-yaxşı yaz, oğlum.
 Oğlum gedər məktəbə,
 Oxur, çatır mətləbə.
 Dərsin oxur, rəvanlar.
 Nə oxuyubdur, anlar.
 Daş üstə çiçək qazar,
 Məşqini göyçək yazar.
 Mənim oğlum candı, can.
 Dərslərin oxur rəvan,
 Gümüşdəndir dəvəti.
 Qələmi var beş-altı.
 Qələmdanı şəkilli,
 Qələmi xallı-milli.

Dəftəri var tər-təmiz,
 Kitabı ondan əziz.
 Kağızları rəngbərəng,
 Oğlum, gətir yaz, görək.
 Oğlum səhərdən durar,
 Əl-üzün təmiz yuyar.
 Üzünə gülab vurar,
 Saçın, birçəyin darar.
 Paltarını təmizlər,
 Məktəbə göyçək gedər.
 Oğlumun adı-Əziz,
 Üstü-başı tər-təmiz.
 Oğlum hər kəsi görər,
 Baş əyib salam verər,
 Oğlum küçədə qaçmaz,
 Heç kəs ilə savaşmaz,
 Oğlum itə daş atmaz,
 Atıb günaha batmaz.
 Quşlara etməz azar,
 Quşların da canı var.
 Pişikləri heç vurmaz,
 Sərçələrə tor qurmaz.
 Ay afərin, gül oğlum,
 Gül oğlum, bülbül oğlum.
 Dərsin oxu, rəvanla,
 Sonra danış, gül, oğlum!

Hamam hamam içində

Hamam hamam içində
 Xəlbir saman içində,
 Dəvə dəlləklik eylər.
 Köhnə hamam içində.
 Qarışqa şillaq atdı,
 Dəvənin budu batdı.
 Hamamçının tası yox,
 Baltaçının baltası yox.
 Orda bir tazı gördüm,
 Onun da xaltası yox.
 Günlərin bir günündə
 Məmmədnəsir tinində,
 Göytəpənin belində,
 Şah Abbas cənnətməkan,
 Tərəziyə vurdu təkən,
 İki qoz, bir girdəkan,

Milçək mindik, çay keçdik,
Yabaynan dovğa içdik.

Tülkü, tülkü

Tülkü, tülkü, tünbəki
Quyruq üstə lünbəki.
Aslan ala ağamız,
Qaplan qara qağamız,
Xoruz bizim mollamız,
Çaqqal bizim çavuşumuz.
Ala qarğa cərçimiz,
Sağsağan xəbərçimiz.
Toyuq bizim çərçimiz,
İlan bizim qəmçimiz.
Sarıbabada gəzərsən,
Sarı bıqların burarsan
Bir çomaq vurram ölərsən,
Tülkü, tülkü, tülkü səni,
Öldürərlər bil ki, səni.
Tünkü, tülkü, tünbəki,
Quyruq üstə lünbəki.
Ayı axmaq, donuz toxmaq.
Qurd ulavuş,
Çaqqal çavuş.
İlan qamçı,
Tısbığa çanaq,
Biz ona qonaq.

Oxutdu

Atam məni oxutdu,
Qara saçım toxutdu.
Qara saçımın şeyvəsi.
Qızıldandır düyməsi.
Qızılları itirdim,
Var-yoxumu bitirdim.

Gəlin gedək Firəngə

Diri-diri dirəngə,
Gəlin gedək Firəngə.
Firəng zərgər məkanı,
İçi altun dükanı.

Dükənlərdə ağçalar,
 Dövrəsində baxçalar.
 Baxçasında xan qızı,
 Geyinibdi qırmızı.
 Qırmızı donum ola.
 Təbrizdə toyum ola.
 Toyda qurşaq tutullar,
 Həna, piltə satallar.
 Hənanı tez yaxaydım,
 Akuşkadan baxaydım.
 Akuşkada oxuram,
 Bəy corabın toxuram.

Qonşu qızı Püstədi

Qonşu qızı Püstədi
 Gümüş kəmər istədi.
 Gümüş kəmər Gilanda,
 Filan oğlu filanda.
 Filanı ətəklədim,
 Bal verib pətəklədim.
 Pətək dolu arıymış,
 Qanadları sarıymış.
 Qanadlanıb uçdular,
 Qap-bacanı açdılar.
 Qap-bacalar qızılı,
 Gümüş kəmər düzülü.
 Düzülüdən götürdüm,
 Qonşu qıza gətirdim.
 Qonşu qızı Püstədi,
 Əmri gözüm üstədi.

Bacadan baxan

Bacadan baxan dəvərə göz,
 Biri kəhər, biri boz.
 Mindim bozun belinə,
 Çıxdım Urum yoluna.
 Urum yolu azandı,
 Mövlam yazı yazandı.
 Yazı mələyin işi,
 Küllü-küləyin işi.

Küllü-külək minaya,
 Ucu ərşə dayana.
 Dayanmasın neynəsin,
 Saqqız alıb çeynəsin.
 Saqqız satan çərçidi,
 Çərçi nə çərəncidi!
 Çərəncilər yığılsın.
 Axça verək, dağılsın!

Nanay-nanay

Nanay-nanay nananı,
 Geydi güllü tumanı.
 Tumanı al qırmızı,
 Başında şal qırmızı.
 At gətirin mindirək,
 Göy çəməndə endirək.
 Çəməndə bitib mərzi.
 Donunu tikib dərzi.
 Abbası verim xərclə.
 Mahmudun toyun başla.

Tülkü-tülkü

Tülkü-tülkü tünbəki,
 Quyuğunda nəlbəki.
 Nəlbəkini atsana,
 Kal armuda satsana.
 Kal armudu dərmışəm,
 Dərib yerə sərmışəm.
 Yer dolusu gümüşdü,
 Gümüş nədi – qəmişdi!
 Qəmiş verim getginən.
 Gözlərimdən itginən.

Pişik

Şir əl çəkib belimə,
 Kim yapışar əlimə,
 Arxam yerə qoyulmaz,
 Dərim bərkdi soyulmaz.
 Yüklər üstü yaylağım,

Sobaaltı qışlağım.
 Gəlin verir qaymağı,
 Qarı çalır quymağı.
 Çöldə gəzmək bilirəm,
 Suda üzmək bilirəm.
 Mən muncuğu götürürəm,
 Tez Yanığa yetirirəm.

Gəl sənə hannan deyim...

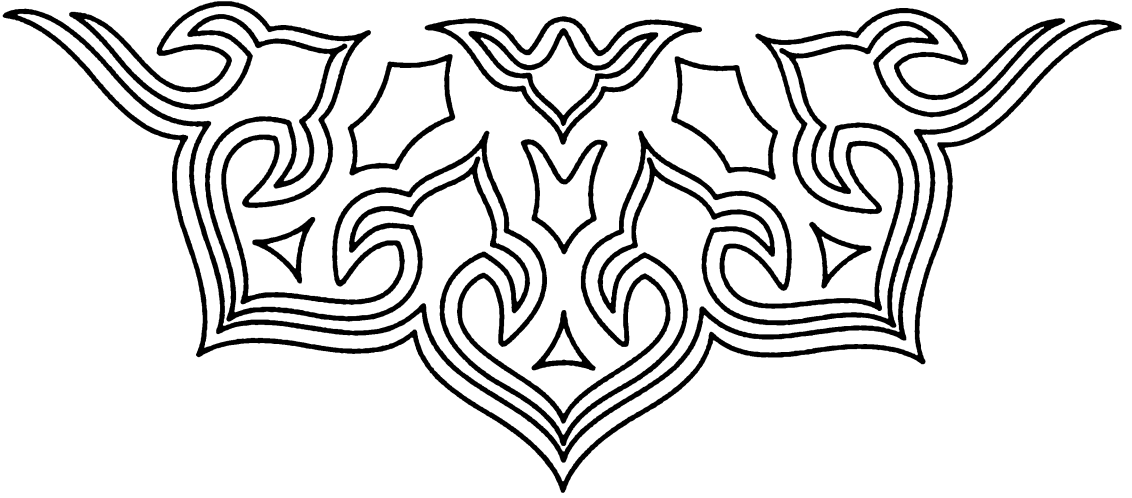
Gəl sənə hannan deyim.
 Köhnə zamannan deyim.
 Xəlbir samannam deyim,
 Saman sandıq məkanı,
 Yanı baqqal dükkanı.
 Dükən demə, yatırdı.
 Müştərisi qatırdı.
 Qatır qamış ottayar,
 Dörd qıçını qattayır.
 Qıç demə nizə kimi,
 Burdan Təbrizə kimi!
 Təbriz deyil, Sərabdı,
 Sərabın hampaları
 Tamam başdan xarabdı!

Bu dəvə hardan gəlib?

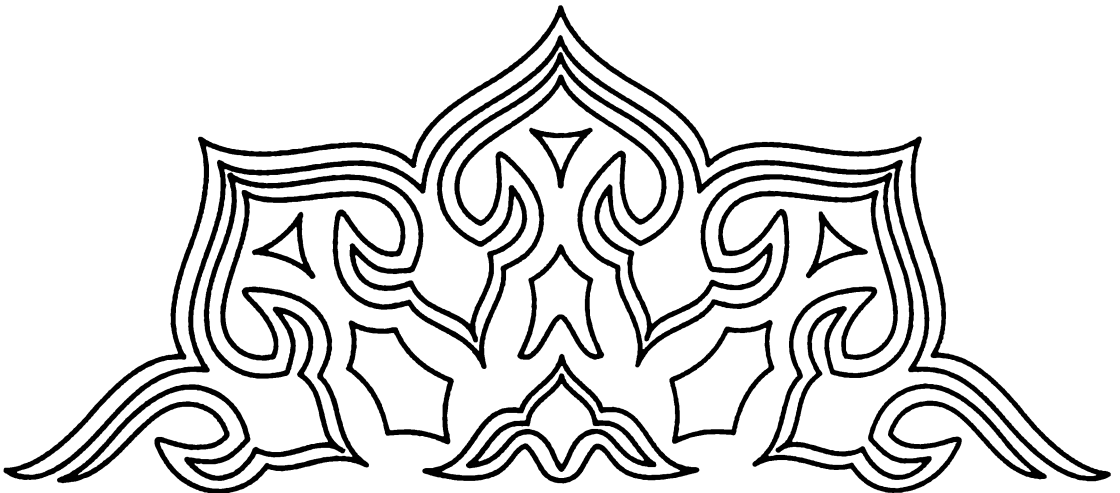
Bu dəvə hardan gəlib?
 Qurtarıb dardan gəlib.
 Saqqız verrəm, çeynəmən,
 Qamçı vurrəm, oynamaz.
 Hazır yəhər belində,
 Durur Urum yolunda.
 Urum yolu yastıdı,
 Ərdəbilin üstüdü.
 Gördüm yaman istidi,
 İsti nədi, tüstüdü!
 Tüstü məni üzməmiş,
 Tez dəvəmi xıxıtdım.
 Qanad taxıb uçurtdım.
 Dəvəm gözün açınca,
 Yeddi dağı keçirtdim.

Durun gedək bazara

Tülkü-tülkü tünbəki,
Quyruq üstə nəlbəki.
Aslan-ala ağamız,
Qaplan-qara qağamız.
Xoruz – bizim mollamız,
Çaqqal – başı zülləmiz.
Alaqarğa – xəbərçimiz.
Toyuq – bizim çərçimiz,
İlan – bizim qamçımız.
Durun gedək bazara,
Qorxan düşsün azara.

SANAMALAR

Çək əlin

Əl-əl əlpənə,
Sən çalginən çəpənə,
Əldən çıxdı kəpənə
Şah, şüh, şaha bacı
Molla dedi çək əlin.

Sən çıx

Razi, ha balam, razi,
Tikib donnu dərzi.
Abbası verim xərclə,
Toyu təzədən başla.
Qarğa qur,
Sən çıx
Sən yerində dur.

Əmim oğlu

Əmim oğlu,
Uzun buğlu,
Haldırım dedi,
Huldurum dedi.
Göyə bir ağac atdı,
Kərki sapı,
Gül budağı.

Barmaqlar

Baş barmaq,
Başala barmaq.
Uzun hacı
Qıl turacı,
Xırdaca bacı.
Bu vurdu,
Bu tutdu,
Bu bişirdi,
Bu yedi
Vay, bəbəyə qalmadı.

İynə, iynə

İynə, iynə
Ucu düymə.
Bal balıca
Ballı keçi.
Şam ağacı,

Şatır keçi.
Qoz ağacı,
Qotur keçi,
Hoppan, huppan,
Yırıl, yırtıl,
Su iç qurtul.

Bəli, bəli

Bəli, bəli bətir keçi,
Qoz ağacı qotur keçi,
Haldırın dedim, huldurun dedim,
Happan, huppan, dağdan hoppan,
Yırıl, yırtıl, su iç qurtul.

Motal-motal

Motal-motal,
Tərsə motal.
Yağ atar,
Qaymaq tutar.
Ağ quşum,
Ağ arçınım,
Göy quşum,
Göyərçinim.
Qarğa qara,
Durna çala
Çilmə çəlik,
Bircə əmlək
Qəmbər çarıq
Biz də varıq.
Əmrə qulu,
Yoxdu pulu.
Vur nağara,
Çıx qırağa.

Bir, iki

Bir,
İki,
 bizimki.
Üç,
dörd,
 qapını ört.
Beş, altı,
 daşaltı.
Yeddi,
səkkiz,

Firəngiz.
Doqquz,
on,
qırmızı don.

Bir, iki

Bir, iki,
Bülbül təkı.
Candan baha,
Başım dağa.

Hop-hop hoppan

Qızıl tap.
Kimsədə yox,
Məndə çox.
Mənsə bu gün,
Sünbülə gəldim.
Sünbüllər açmış
Zər-zəncəfil,
Dıncıl, qıncıl.
Sənsə çıncıl.

Bir, iki

Bir, iki
Bildirki,
Üç, dörd
Qapını ört.
Beş, altı
Daşaltı.
Altıda alma,
Yeddidə bölmə,
Səkkizdə sərçə,
Doqquzda dolça
Ona oraq,
On birə qonaq,
Pəppə qağa
Gəldi bizə
Təpiknən vurdum
Dombalaq uçdu.

Mırt, mırt

Mırt, mırt
Adın nə?
– Balqabağ.

Evlənsənə?

– Gələn yox.

Dillənsənə?

– Qoyan yox.

İstəsənə?

– Verən yox.

Oynasana?

– Çalan yox.

– Yerin hara?

– Samanlıq.

– Saman yeginən.

– Qarnım tox.

– Onda çəkil,

– Gəndən bax.

Qatar gedir

Qatar gedir sola, sağa,
Çınqıl düşür bizim dağa,
Əmim oğlu, Sultan ağa,
Gəlin gedək oynamağa,
Oynamağın vaxtıdı,
Qızılgülün taxtıdı,
İx, nıx, çıx.

Əkil-bəkil

Əkil-bəkil quş idi,
Ağaca qonmuş idi.
Getdim onu tutmağa,
O məni tutmuş idi;
Meydana salmış idi.
Meydanın ağacları,
Dən gətirir quşları.
Çəpər çəkdim, yol açdım,
Qızıl gülə dolaşdım.
Bir dəstə gül dərməmiş,
Nənəsi gəldi, mən qaçdım.

İki dənə, ha iki dənə

İki dənə, ha iki dənə,
İki dənə bir quş idi.
Ağaca qonmuş idi,
Bəy oğlu görmüş idi,
Oxuyla vurmuş idi,
Oxundan mən bezaram,
Kətan köynək yararam.

Kətan köynək mil-mili
 Mil-mili urum idi.
 Urumdan gələn atlar,
 Ağzında ilan çatlar,
 Çatını verdim quşa,
 Quş mənə qanad verdi.
 Qanadlandım uçmağa
 Haqq qapısın açmağa.

Bir, iki

Bir, iki dingildən,
 Anasının ilkindən.
 Çıxdım örük dalına,
 Baxdım şəhər yoluna.
 Gördüm gəlir on dəvə,
 Mən birinə minmədim,
 Ablamgilə gəlmədim
 Ablam plov bişirmiş,
 İçinə siçan düşmüş.
 Siçan on beş yaşında,
 Qızıl güllər başında.
 Bu dolamdan kim çıxdı,
 Qızıl saçlı qız çıxdı.

Sıradan çıx

Şap-şapım şappıldadı,
 Atlar qaçıb tappıldadı.
 Qoyunlarım qapıdadı
 Olma qotur
 Sən otur.
 Kürəyinə vurum mıx,
 Tez ol, sən sıradan çıx.

Birə – birə

Birə – birə,
 İkiyə – iynə.
 Üçə – üzük,
 Dördə – döşək,
 Beşə – beşik,
 Altıya – alma,
 Yeddiyə – yemiş.
 Səkkizə – sərçə,
 Doqquza – dolça,
 Ona – oraq
 Yanına qonaq,

Gəlin gedək,
Həsən bəyin
Evin yaraq.

Ekli-mekli

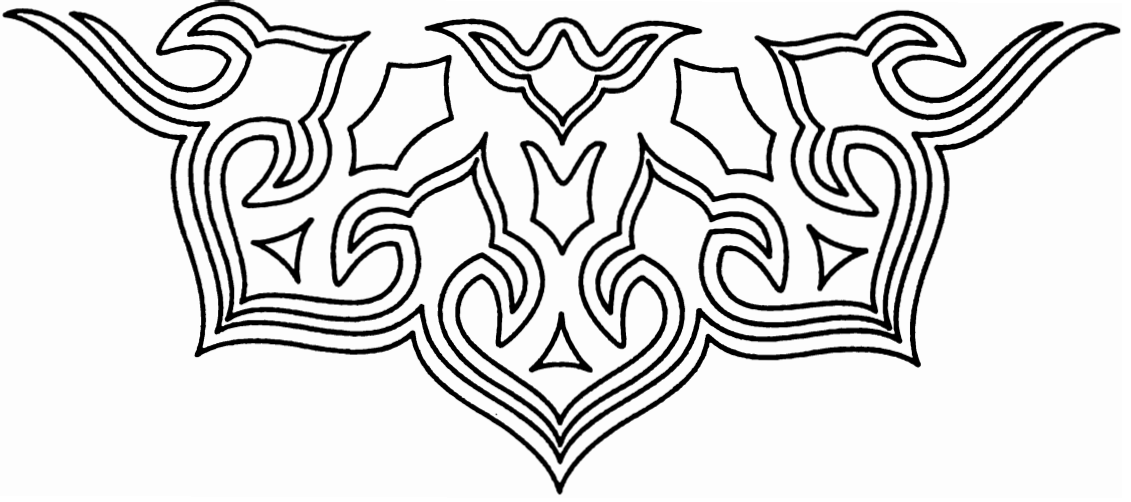
Ekli-mekli,
Məhlə bicon.
Məhlə bicon
Dər bicon.
Alan bulan,
Şalan bulan
Pas.

Biri bizdə

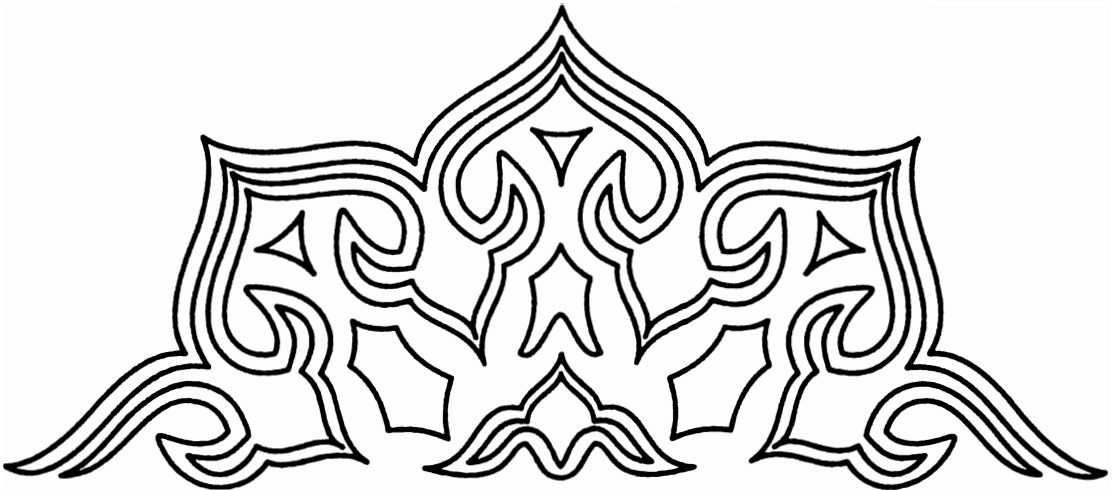
Biri bizdə,
İkisi sizdə,
Üçü üzdə,
Dördü düzdə.
Beşi bəstə,
Altısı asta.
Yeddisi yüzdə,
Səkkizi səsdə.
Doqquzu dəstə,
Onu – sonu.
Başa vur çəkil,
Dur burdan əkil!

Əl, əl, əpənək

Əl, əl əpənək,
Əldən çıxdı kəpənək.
Kəpənəyin yarısı,
Yumurtanın sarısı.
Yumurtalar hindədi,
Əldə durmaz gündədi.
Kündə təndir içində,
Təndir kəndir içində.
Kəndiri ver çərçiyə,
Çərçi satsın çəpiyə.
Çəpik çalan darğadı,
Burda duran qarğadı.

OYUNLAR

Qələndar

Qələndar oyununa hazır olan uşaqlar bir nəfəri oyun başçısı seçirlər. Oyun başçısı seçiləndən sonra uşaqları sıraya düzür və bir turna başda durana verirlər.

Başçı özü nisbətən uca yerə çıxıb nəzərdə tutmuş bir quşu, ya bir heyvanı hərəkətləri ilə uşaqlara nişan verib söyləyir:

Bir quşum var buxartana,
Qələndar, ay qələndar.
Dimdiyi var buxartana,
Qələndar, ay qələndar.
Su içər buxartana,
Qələndar, ay qələndar.
Gözləri var buxartana,
Qələndar, ay qələndar.
Qanadları buxartana,
Qələndar, ay qələndar.

Başı mənim, ayağı sizin tapın görək. Uşaqlar növbə ilə cavab verməlidirlər. Hər kəs öz ağına gələn bir şeyə oxşadar və deyər. Düz deməyən şəxs turnanı yanındakına verməlidir.

Hər kəs düz desə oyunun başçısı deyər: “palan”.

O vaxt tapan turna ilə o biri uşaqları döyər. Əgər başçı desə “yalan” uşaqlar çalışırlar turnanı tapandan alsınlar və onu tutsunlar. O da çalışır ki, başçının yanına özünü çatdırsın. O, başçının yanına çatandan sonra oyunun dövrəsi qurtarır, təzədən oyun başlanır.

Usta şagird

Bu oyunda on-on beş nəfər uşaq iştirak edir. Onlardan biri usta olur. Usta uşaqlardan birini çağıraraq əliylə bağlayır və bir nəfərə deyir gəlib onun dalından vursun.

Uşaq gəlib vurandan sonra astaca geri çəkilir. Sonra usta soruşar:

– Ay canım şagird, ay gözüm şagird, səni kim vurdu, kim gördü?

Şagird cavab verir:

– Ay canım usta, ay gözüm usta, məni o vurdu, siz gördüz.

Əgər düz desə usta deyər:

– Ay bərəkallah, yüz bərəkallah! Səni o vurdu, biz gördük.

Sonra özgə bir uşağın gözlərini bağlar. Əgər düz deməsə usta deyər:

– Ay kor olasan səni. Bu vurdu, biz gördük. Sonra özgə bir uşağın gözlərini bağlar. Əgər düz deməsə usta deyər:

– Ay kor olasan, kor olasan səni. Bu vurdu, biz gördük. Bu sözləri bütün uşaqlar təkrar edirlər və oyun saatlarla davam edir.

İynə-iynə

Bir neçə uşaq cəm olub özlərinə başçı seçirlər.

Uşaqlar əllərini açıb üzüstə yerə qoyurlar. Sonra başçı aşağıdakı sözləri deyir və hər barmağın üstünə bir kəlmə ilə işarə edir:

Bər, bər inci,
Bər kəşinci,
Şam ağacı,
Şatur keçi,
Qoz ağacı,
Qotur keçi,
Happan,
Hoppan,
Yırlı,
Yırtıl,
Su iç,
Qurtul.

Hansı barmağa “qurtul” kəlməsi düşsə, o barmaq sahibi cərgədən çıxar. Bu iş bütün barmaqların aradan çıxmasına qədər davam edir.

Başçı axıra qalmış uşağın qulağından tutub deyir:

Razi ha balam razi,
Tikib donunu dərzi.
Abbası verim xərclə,
Oyunu təzədən başla.
Qarğa qur,
Qarğa istəyirsən, quş?

Uşaq qarğa, ya quşdan birin istər.

Uşağın istədiyi göydən uçana qədər başçı uşağın qulağını çəkər və bununla toplanmış uşaqlar oyunu davam etdirirlər.

Bəzi yerlərdə əlləri yerə qoyandan sonra başçı aşağıdakı sözləri deyər:

Əl-əl-əlpənə.
Sən çalginən çəpənə.
Əldən çıxdı kəpənə,
Şah şux şaha bacı,
Molla dedi, çək əlin.

Barmaq

Əl barmaqların düz tutub kiçik barmaqdan başlayaraq deyirlər:

Gəlin gedək oğurluğa.

İkinci barmaq deyər:

Hanı nərdivan?
 Üçüncü barmaq deyər:
 Məndən uca nərdivan?
 Dördüncü barmaq deyər:
 Yaxşı iş deyil: insaf var, mürvət var.
 Beşinci barmaq dördüncü barmağın ağzını əyərək deyər:
 Yi-yi-yi.

Çırtı, çırtı

Uşaqlardan biri başçı seçilir. Başçı ortada dayanır, qalan uşaqlar isə dairəvi düzülürlər. Başçı əlində çubuq oyuna başlayır. Əvvəl-əvvəl sağ tərəfdə olan uşaqlara deyir:

– Çırtı, çırtı!

Sağdakı uşaqlar cavab verir:

– Can çırtı!

Soldakı uşaqlar deyir:

– Bizim çırtı sizin çırtıya yalan dedi.

Sağdakı uşaqlar deyir:

– Kimin saqqalına yaraşır?

Soldakı uşaqlar deyir:

– Hər kəs ayağını çəp qoysa, onun saqqalına yaraşır.

Bütün cərgədə olan uşaqlar soldan sağa bir-bir ayaqlarını irəli çıxarırlar. Başçıya çatana qədər irəliləyirlər. Başçı yenə əvvəlki sözləri təkrar edir, sol ayağını sağ ayağının barmaqları üzərinə qoyub, iki dəfə fırlanır. Uşaqlar əvvəlki qaydada geri çəkilirlər.

Başçı sağ əlini ayağının çeçələ barmağının üstünə qoyur. Hamı başçı kimi edir, baş barmaqlarının ucu ilə başçının yanına gəlirlər. Başçı əl baş barmağını burnunun ucuna qoyub deyir:

– Çırtı, çırtı!

Uşaqlar ona cavab verirlər:

– Can çırtı!

Uşaqlar yenə geri çəkilirlər. Bu dəfə başçı sol əlinin baş barmağını qulağına vurur. Uşaqlar onun kimi edib başçıya yaxınlaşırlar. Başçı deyir:

– Çırtı, çırtı!

Sağ tərəfdəki uşaqlar ona cavab verirlər:

– Can çırtı!

Başçı deyir:

– Bizim çırtı sizin çırtıya yalan dedi.

Sağdakı uşaqlar deyirlər:

– Kimin saqqalına yaraşır?

Başçı deyir:

– Hər kəs tez qaçmasa, onun saqqalına yaraşır.

Hamı nişan qoyulmuş yerə qaçır. Kim geridə qalsa ona deyirlər:

– Tısbağa tıs, boynunu qıs!

Oyun axıra çatınca heç kəsin ixtiyari yoxdur özü istədiyi kimi hərəkət etsin. Qaydanı pozanlar töhmətlənib oyundan çıxarılır. Hamı başçının əmri ilə hərəkət edir, nizam-intizama tabe olur.

Mərə

Uşaqlar halay gəlmək şərti ilə iki dəstəyə ayrılırlar. Oyun iştirakçıları özlərinə gizli ad qoyub iki-iki gəlib başçıların qarşısında dururlar:

– Halay, halay!

Başçılar deyərlər:

– Haldıx, qıldıx.

Uşaqlardan biri deyir:

– Kimə çaylar qurudan, kimə dağlar dağıdan.

Başçılardan biri cavab verir:

– Mənə dağlar dağıdan.

Özünə şərti olaraq “dağlar dağıdan” adı qoyan uşaq bir başçıya, “çaylar qurudan” da o birisinə düşür.

Bu minvalla uşaqlar iki yerə ayrılırlar. Uzaqda bir daş nişan qoyurlar. Hər dəstədən biri qaçır. Kim tez gedib əlini daşa vurur və başçısının yanına tez qayıdarsa qələbə çalar. Kim geri qalsa, itələnilib sıradan çıxarılır.

Yoldaş, səni kim apardı?

Halay-halay getmək yolu ilə uşaqlar başçılar arasında iki dəstəyə ayrılırlar. Sıra ilə dal-dala düzülürlər. Geridə düzölmüş dəstədən bir uşaq gəlir, onlardan birinin arxasından irəli itələyib aparır. Aparılan uşaq geri baxmamalı, ancaq himlə onu aparən uşağı tanımalıdır.

Yoldaşlarından biri aparılan uşağa bərkədən deyir:

– Yoldaş, səni kim apardı?

Uşaq aparanı tapa bilsə, onu da götürüb öz yoldaşlarının içinə qayıdar, dəstədə bir nəfər artır. Yox, uşaq tapa bilməsə, aparən uşaq onu götürüb öz dəstəsinə qayıdır. Bu qayda ilə oyunda uşaqların hamısı iştirak edir. Hansı dəstənin uşaqlarının hamısı o biri dəstəyə keçsə, o dəstə uduzmuş olur.

Beşdaş

Bu oyunu iki və ya dörd uşaq oynayır. Hər uşaq beş balaca daş götürür. Qürrə (çöp) atıb oyuna başlayırlar. Oyuna başlayan kəs daşın birini əlində saxlamalıdır ki, buna da saqqa deyirlər. Saqqanı göyə tullayıb ovunun içində olan daşları yerə tökməli, saqqanı göydə tutmalıdır. Əvvəl saqqanı yuxarı tullamaqla daşları bir-bir ovucuna yığmalıdır. Əsas şərt ondan ibarətdir ki, daş götürülərkən əl nə başqa daşa dəyməli, nə də saqqa yerə düşməlidir. İki əllə götürmək və saqqanı tutmaq olmaz.

Daşları bir-bir götürüb qurtarandan sonra yerə tökməli və daşları yerdən iki-iki, sonra üçünü birdən, birini tək, sonra dördünü də birdən götürülməlidir.

Bunlar qurtarandan sonra daşları bir-bir sol əlin iki barmağı arasından keçirməli və barmaq arasından keçirilmiş daşların hamısını sağ əli ilə bir yerdə götürməlidir.

Sonra daşlar sol əl barmaqlarının hamısının arasından bir-bir keçirilməlidir. Bu şərti də bitirib daşları bir qarış məsafədə bir-birindən aralı qoyurlar. Saqqanı yuxarı atmaqla yerdəki daşları sürüşdürülüb birdən götürülməlidir.

Saqqadan başqa bir daş ovucda saxlanılır. Saqqanı yuxarı atıb tutmaqla daşın birini ovucdan yerə salıb, cəld o birini yerdən götürməlidir ki, buna yumurtlamaq deyirlər. İki-iki və üç-üç daşı yerə salıb birini götürmək lazımdır. Bundan sonra şaqqıldama gəlir. Yəni daşları yerdən bir-bir ovuca yığırlar. Axırda oyundaşlardan biri bir daşı itdaşı təyin edir. O daş əl dəyilməmiş qalır. Bu itdaşı birdəfəliyə barmaqların arasından keçirmək lazımdır. Bunların hamısını səhsiz, birdəfəyə oynaya bilən qalibiyyət qazanır. Daşı yerdən götürə, barmaq arasından keçirə bilməyən, saqqanı yerə salan və daşı götürərkən əlini başqa daşa vuran uduzmuş olur.

Moza-moza

Bu oyunda üç nəfər iştirak edir. Uşaqların bir yumru, bir yastı daşı olur. Onlar bir-bir yastı daşla yumru daşı vururlar. Yumru daş vurulanda nə qədər gedərsə o məsafəni addımla ölçürlər. Şərt qoyulan məsafəyə kim qabaqca daşı vurub apararsa o, oyunda udmuş olur.

Bənövşə

Uşaqlar özlərinə iki başçı seçirlər. "Halay-halay" gəlməklə iki dəstəyə ayrılırlar. Dəstələr bir-birindən yüz addım aralı əl-ələ tutub dayanırlar. Başçılardan biri o birisinə deyir:

– Bənövşə!

O birisi cavab verir:

– Bəndə düşə!

Əvvəlki başçı deyir:

– Bizdən sizə kim düşə?

O biri başçı uşaqların birinin adını çəkib deyir:

– Əli, yaxud Qəmər düşə!

Əli, ya Qəmər cərgədən ayrılıb yüyürə-yüyürə əl-ələ tutulmuş uşaqların səfini yarmalıdır. Burada güclülük əsas şərtlərdəndir. Əgər oyunçulardan biri güc verib əl-ələ tutmuş uşaqların əlini bir-birindən ayırsa, o biri tərəfə keçə bilsə, bir uşaq da götürüb yenə öz əvvəlki yerinə qayıdır. Yox, əgər keçə bilməsə, orada qalmalı, o dəstəyə qoşulmalıdır. Hansı tərəf uşaqların hamısını öz tərəfində saxlaya bilsə, o dəstə oyununda qalib gəlir.

Artırma

Uşaqlar iki dəstəyə ayrılırlar. Püşk (çöp) atırlar. Püşk hansı dəstəyə düşsə, o dəstə aşağı əyilir. O biri uşaqlar bir-bir onların üstündən atılır, atılanlardan axıra çatan uşaq yerə əyilir. Bu minvalla sıra əvvəldən artır, axırdan azalır. Məsələn, uşaqların hər dəstəsində on uşaq olarsa, onu da aşağı əyilir. İkinci dəstənin üzvləri bir-bir onların üstündən hoppanıb özü onların sırasında aşağı əyilir. Hamı atılıb qurtarandan sonra aşağıya əyilmiş yeni bir dəstə yaranır. Birinci dəstənin uşaqları bir-bir ayağa qalxıb aşağı əyilən uşaqların üstündən hoppanırlar. Bu minvalla oyun davam edir.

Gözbağlayıcı

Uşaqlar yenə də iki dəstəyə ayrılırlar. Başçılar növbə ilə uşaqların gözlərini möhkəm bağlayıb meydana buraxırlar. Bir uşaq daş qaqqıldadır və ya səs çıxarıb qaçır. Gözübağlı uşaq çox əziyyətlə səs çıxaranı tutur, gözübağlılıqdan azad olur. Tutduğu uşağın gözünü bağlayırlar. Belə-belə oyun davam edir.

Siçan-pişik

Uşaqlar dairəvi əl-ələ tuturlar. Başçı oyunçulardan birini pişik, birini də siçan adlandırır. Siçan qaçır, pişik qovur. Əl-ələ tutanlar siçana imkan vermirlər ki, içəri girsin. Pişiyə isə yollar açıqdır. Siçan uşaqların qollarının arasından soxulub içəri girir, yenə bayıra çıxır. Nəhayət, pişik siçanı tutur. İndi də digər iki uşağın biri siçan, digəri pişik olur. Oyun davam edir.

Bu oyunun başqa variantında uşaqlar siçanı dövrənin içərisi-

nə buraxmamalıdırlar. Siçan hansı uşağın qolunun altından dövrənin içərisinə girə bilsə, o siçan olur. Pişik isə başçı tərəfindən dəyişdirilir. Bu variantda cəza siçan olmaqdır.

Dirədöymə

Uşaqlar iki yerə ayrılıb, bir dairəvi cızıq çəkir və püşk atırlar. Püşk hansı dəstəyə düşsə o dəstə mətəyə-dairəyə girir. Uşaqlar hərəsi ayağının altına bir toqqa qoyur. Dairədən kənar qalanlar toqqanı götürməyə çalışırlar. Dairədəkilər isə ayaqla vurur, toqqaları götürməyə yol vermirlər. Dairənin içərisində olanlar kənardakılardan birini ayaqla vursa, dairədəki uşaqlar kənara çıxır, kənardakılar dairəyə girirlər. Kənardakı oyunçu içəridəkilərdən birini əli ilə tutub dairədən çıxara bilsə, onu bir nəfərə həvalə edib saxlayır və yiyəsiz qalmış toqqanı götürməyə cəhd edir. Bu zaman içəridəkilər həm öz toqqalarını, həm də çöldəki yoldaşlarının toqqasını qorunmalı olurlar. Yaxud, əksinə, içəridəkilər çöldəkilərindən birini fəndlə tutub dairəyə salsalar, dəstələr yerlərini dəyişməli olur. Dairədən kənardakı uşaqların biri toqqanı ələ keçirsə, dairənin içərisində olan uşaqları toqqa ilə vurur, ayaqları altındakı toqqaları kənara çıxarıb götürməyə çalışırlar. Hansı dəstə toqqaları tamam ələ keçirsə, qələbə qazanır. Dairədən kənardakılar içəridəkiləri toqqa ilə döyürlər.

Mərəköçdü

Bu oyunu iki və ya dörd uşaq oynayır. Dairə şəklində hər uşağa üç mərə (çala) düzəldirlər. Hərə 21 balaca daş götürür, daşları iki-iki saymaqla mərə-mərə paylayıb yığır. Say aşağıdakı kimidir:

– Dana, dana, qır dana, iki öküz, bir dana.

Hər mərəyə yeddi daş yığırlar. Qürrə (çöp) atıb oyuna başlayırlar. Püşk düşən uşaq daşlardan mərənin içində birini saxlayır. Qalanlarını mərələrə paylayır. Adamın sayına görə daş udmaq olar. Müqabil tərəfin mərələrində bir və ya üç daş varsa, paylanan adamın daşı da bir və ya üç daşlı mərələrdə qurtarır, deməli, daşlar cütləşirsə o, həmin daşları udmuş olur. İlk udulmuş daşa metrik deyirlər. Hansı uşaq başqa bir uşaqdan yeddi və ya daha çox daş udsə, daşlar onun olur, o birinin mərəsi və daşları azalır. Belə-belə hər kəsin bütün mərələri boşalduqda o, sıradan çıxır.

Dəsmalaldı, qaç

Uşaqlar dairəvi şəkildə yerə oturub, ortada dayanan başçıya baxırlar. Bir uşaq dairə boyunca qaçır və dəsmalını oyunçulardan birinin arxasında yerə qoyur. Başçı uşaqlardan soruşur:

– Dəsmal kimin arxasındadır?

Uşaq dəsmalın öz arxasında qoyulduğunu bilməsə onu ortaya salır, bir-birinin üstünə itələyirlər. Döyülən uşaq başqa birisinin üstünə yığıla bilsə onu azad eləyir, üstünə yıxıldığı oyunçunu onun yerinə ortaya çıxarıb itələməyə başlayırlar. Belə-belə uşaqlar hamısı ortaya çıxmalı olur. Özünü möhkəm müdafiə edib ortaya çıxmayan qalib gəlir.

Gizlənqaç

Uşaqlar iki dəstəyə ayrılırlar. Bir dəstədə olanların gözlərini bağlayırlar. O biri dəstədəki uşaqlar qaçıb gizləndikdən sonra onların gözlərini açırlar. Bu oyunçular gizlənənləri axtarmalı, həm də başcının yanını, mərəni nəzərdən qaçırmamalıdırlar. Qaçıb gizlənən uşaqlar onların gözlərinə görünmədən özlərini başcının yanına, mərəyə salsalar, oyunda qalibiyyət qazanır, o biriləri töhmətlənirlər. Qaçıb başcının yanına gəlmədən yaxalansalar məğlub olur və beləcə oyun davam edir.

Laldinməz

Uşaqlar oyunu idarə etmək üçün özlərinə başçı seçirlər. Oyunçular cərgəyə düzülür. Burada danışmamaq əsas şərtidir. Gülüb danışan və səs çıxaran uduzmuş olur. Uşaqları danışdırmaq və dindirmək üçün başçı hər vasitəyə əl atır. Çubuğunu yerə vurub deyir:

– Bu yer qoruqdur, qoruqdur. Heç kəsin bura girməyə ixtiyarı yoxdur.

Heç kəs dinmir. Başçı bir az dayanır. Gülməli, məzəli hərəkətlər edir. Meymun kimi mayallaq aşır, ağız-gözünü büzür. Uşaqlardan biri özünü saxlaya bilməyib gülür. Səs çıxaran uşağı yamsılayan başçı çubuqla onu vurur. Başqa uşaqlar da başcının sözünü təkrar edib, danışan və ya güləni çubuqla vururlar. Uşaqlardan biri nə səs çıxarsa, yaxud hansı sözü ağzından qaçırsa, başçı da eynən təkrar edib onu vuracaq. Qalan oyunçular da bunu təkrar etməlidir. Susub bitərəf dayanan olsa, onu da araya çəkib döyürlər. Başqa bir uşaq danışanda əvvəl döyüləni azad edib onu döyməyə başlayırlar.

Bu qayda ilə oyun çox fəal və şən keçir.

Say saymaq

Uşaqlar oyuna başçı seçirlər. Başçı uşaqları cərgəyə düzür, müəyyən say rəqəm seçir. Əsasən 15, 25, 35, 45, 55, 65, 75, 85, 95 rəqəmlərini götürür. Uşaqlardan bir-bir bu rəqəmləri tez-tez söylə-

məyi tələb edir.

Çaşana hamı bir yerdə: “Maymaq, a maymaq” – deyir, onu utandırirlər.

Hofbana hofban

Uşaqlar çöpatma və ya sayma qaydası ilə oyun başçısı seçirlər. Başçı uşaqları iki dəstəyə ayırır. Sağdakı uşaqlardan birinə bir şey uzadıb deyir:

– Al bunu!

Soldakı uşaqlardan biri soruşur:

– O nədir?

Sağdakı uşaqlardan biri deyir:

– Hofbana hofbandı. Kim hofbana hofban deyə bilməsə, hofba hofba, ver yoldaşına, hofbana hofban eləsin, bu sözləri desin.

Yuxarıdakı sözləri uşaqlar dövrə vurub bir-bir deyir, başçının yanına yüyürürlər. Başçının yanına çatınca hər kəs həmin sözləri söyləyə bilməsə, hərə ona lopux vurur.

Turnavurdu

Bu oyunu həm qızlar, həm də oğlanlar oynayırlar. Uşaqlar iki bərabər dəstəyə ayrılırlar. Hər dəstənin bir başçısı olur. Dairəvi cızıq çəkirlər. Dəstələrdən birindəki adamların sayı qədər turna eşirlər. (Dəsmalı eşib ucuna kəndir bağlamaq). Başçılardan biri ovcuna bir şey alır, əllərini bərk yumub o biri başçıya uzadır. Başçı şeyin hansı əldə olduğunu tapsa qalib gəlir; əlini yuman başçının dəstəsi turna çəkilən dairəvi cızığa girir. Kənarda qalan qalib dəstə cızıqdakı turnaları götürməyə çalışır. Götürə bilməsələr onları turna ilə vururlar. İçəridəkilər kənara çıxır, kənardakılar cızığın içərisinə girirlər. Burada oyun turnanı ələ keçirmək uğrunda mübarizədən ibarətdir. Turnanı ələ keçirənlər qalib gəlir.

Çömçəbaşı bəzəmə

Uşaqlar iki dəstəyə ayrılırlar. Hər dəstənin bir başçısı olur. Adi bir çömçənin başını bəzəyirlər. Püşk atırlar. Püşk hansı dəstəyə düşərsə oyunu o dəstə başlayır.

Oyunçuların növbə ilə özlərini bağlayırlar. Digər dəstədən bir nəfər çömçəni əlinə alır. Çömçənin başına zınqırov salırlar. Əlində çömçə olan uşaq ağacla dairə içərisində o tərəfə bu tərəfə qaçır, çömçəni tərpədərək zınqırovu səslədir. Gözübağlı elə cəld hərəkət etməlidir ki, zınqırovun səsi çıxan kimi həmin oyunçunu tutsun. Zınqırov on dəfə səslənməlidir. Bu on dəfədə heç kəsi tuta bilmə-

sə gözünü açıb, ona lopux vururlar. Əgər tuta bilsə, çömçəgəzdirənə 10 lopux vurub çömçə götürməkdən məhrum edirlər.

Uşaqların hamısı bu əməliyyatı edir. Hənsi dəstənin uşaqları zıncırov çalanlardan az tutubsa, o dəstənin başçısını töhmətləyib çıxarırlar, yerinə başqa başçı qoyurlar. Bu oyun 5 dəfə təkrar edilir.

Dəyirman

Uşaqlar dairəvi əyləşirlər. Başçı əlində çubuq, başı papaqsız ortada dayanır. Qalan uşaqların başında papaq olur. Başçı çubuğu yerə vurub uşaqları qorxudur. Hamı əl çala-çala deyir:

– Tağı-tağı, tağbatağı...

Bu sözləri 4-5 dəfə təkrar edəndən sonra başçı sağdan bir uşağın papağını götürüb öz başına qoyur. Papağı götürən uşaq da yanında olan uşağın papağını götürüb öz başına qoyur. Bu hərəkət dairənin sonuna qədər gedir. Bu minvalla papaqgötürmə 4-5 dəfə dövrə vurur. Papaqlar tez-tez hərlənir, uşaqlar əl vurub “Tağı-tağı, tağbatağı” deyirlər. Oyun qızıdır. Papağın hərlənməsi bir növ dəyirman daşının hərlənməsinə bənzəyir. Oyunun şiddətli yerində başçı əlini başına qoyub çağırır.

– Dağğa... dağğ...

Bu zaman hər kəs başındakı papağı bərk saxlamalıdır. Başı-çıq qalana hərə bir çubuq vurur. Başçı çubuğa nə cür vurursa, qalan uşaqlar da elə vurmalıdırlar.

Oyun – tapmaca

Dəstə başçıları bir quşu müəyyən edib, əl hərəkəti ilə uşaqlara deyirlər:

Bir nəfər:	– Bir quşum var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Dimdiyi var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Quyruğu var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Qanadları var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Ayaqları var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Başı var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Gözləri var bir belə.
Hamı:	– Lov gələ ha, lov gələ.
Bir nəfər:	– Kəkili var bir belə.

- Hamı: – Lov gələ ha, lov gələ.
 Bir nəfər: – Boynu var bir belə.
 Hamı: – Lov gələ ha, lov gələ.
 Bir nəfər: – Tapsa kim bu heyvanı,
 Hamı: – Alacaq o, meydanı.

Dəstəyə bölünən uşaqların hansı söylənən quşu taparsa o, oyunda qalib gəlir.

Yamanam, ha yamanam

Bir uşaq ilin axır çərşənbəsində nənəsinə bayram sovqatı aparırmış. Gecədən qar yağıb küçə-bacanı sürüşkən etmişdi. Uşaq evdən çıxanda anası deyir:

– Ehtiyatlı ol, ay bala, buz yaman olur, səni yıxar.

Uşaq deyir:

– Qorxma, ay ana, buz nədi ki, məni yıxsın?

Mən yamanam, mən yaman, – mahnısını oxuya-oxuya küçəyə çıxır.

Uşaq küçədə buzun üstündə ehtiyatla yeriyir ki, sürüşüb yıxılmasın. Amma birdən ayağının altında buz parçası qalıb onu yıxır. Əlindəki sovqatı da dağılır. Pərt olmuş uşaq ayağa qalxıb deyir:

– Sən nə yamansan, ay buz, adam yıxansan, ay buz.

Buz deyir:

– Yaman olsaydım günəş məni əritməzdi.

– Sən nə yamansan, ay Günəş?

Günəş deyir:

– Yaman olsaydım, bulud üstümü almazdı.

– Sən nə yamansan, ay bulud?

Bulud deyir:

– Yaman olsaydım, yel məni qovmazdı.

– Sən nə yamansan, ay yel?

Yel deyir:

– Yaman olsaydım, yağış məni yatırmazdı.

– Sən nə yamansan, ay yağış?

Yağış deyir:

– Yaman olsaydım, ot məndən bitməzdi.

– Sən nə yamansan, ay ot?

Ot deyir:

– Yaman olsaydım, qoyun məni yeməzdi.

– Sən nə yamansan, ay qoyun?

Qoyun deyir:

– Yaman olsaydım, qurd məni yeməzdi.

– Sən nə yamansan, ay qurd?

Qurd deyir:

- Yaman olsaydım, köpək məni boğmazdı.
- Sən nə yamansan, ay köpək?

Köpək deyir:

- Yaman olsaydım, çoban məni döyməzdi.
- Sən nə yamansan, ay çoban?

Çoban deyir:

- Yaman olsaydım, xanım məni söyməzdi.
- Sən nə yamansan, ay xanım?

Xanım deyir:

- Yaman olsaydım, siçan torbanı dağıtmazdı.
- Sən nə yamansan, ay siçan?

Siçan deyir:

- Yaman olsaydım, məstan məni yeməzdi.
- Sən nə yamansan, ay məstan?

Yamanam, ha yamanam,

Bıqlarımı buraram,

Yük üstündə duraram,

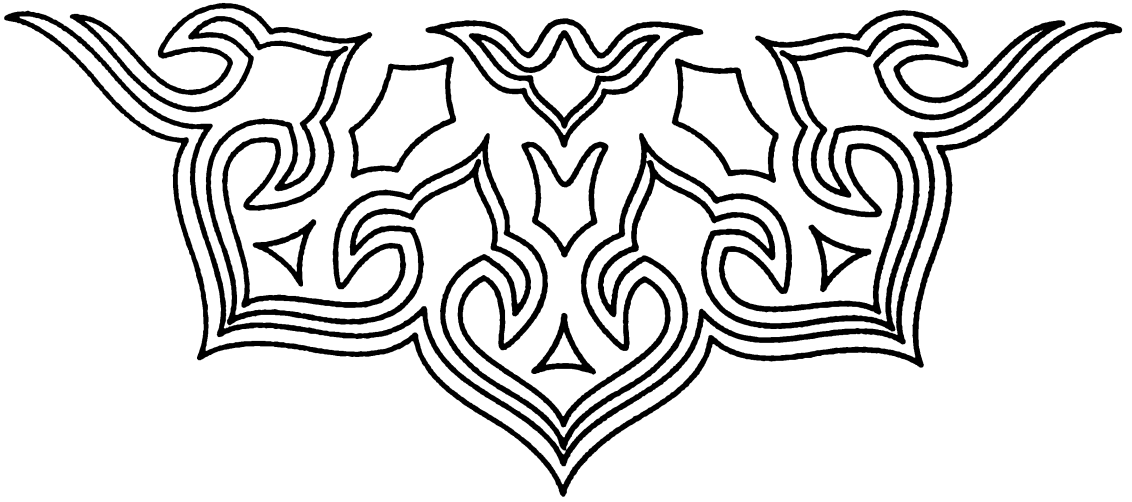
Xanım qapıdan gəlsə,

Mən bacadan qaçaram

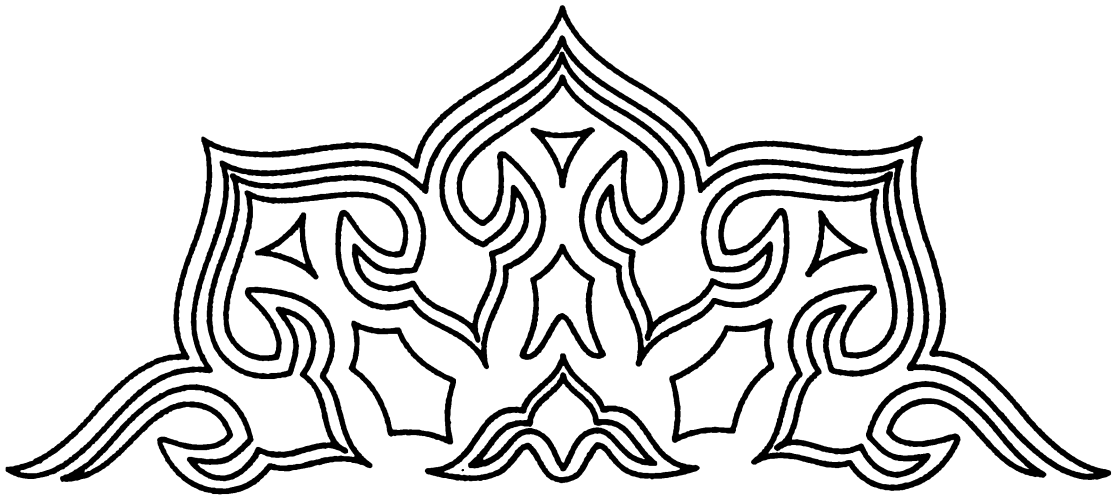
Siçanları tutaram,

Pələng kimi udaram.

Yamanam, ha yamanam.

TAPMACALAR

Təbiət və təbiət hadisələri

Ağ sandığım açıldı,
İçindən nur saçıldı.

(Sübh çağığı)

Adam deyil hey qaçır,
Meşə deyil səs salır.

(Çay)

Ayağı yoxdur qaçır,
Qanadı yoxdur uçur.

(Bulud)

Araba gedər izi yox,
Yanar, yanar, közü yox.

(Günəş)

Atamın yeddi oğlu var,
Yeddisi də bir boyda.

(Həftə günləri)

Babamın bir donu var,
İçi dolu abbası,
Gündüz girər kisəyə
Gecə çıxar eşiyə.

(Göy, ulduzlar)

Babamın bir çuxası var on iki cibi,
Cibin hər küncündə otuz düymə,
Hər düymənin bir üzü ağ, bir üzü qara.

(İl, ay, gün)

Bayırda dağdı,
Pambıqdan ağdı,
Evə gələr,
Suya dönər.

(Qar)

Basdırmışam iki toyuq,
Biri isti, biri soyuq.

(Yay, qış)

Bir atım var ağ alaca,
Özü gedər yəhəri qalar.

(Axan çay üstündə körpü)

Bir atım var səməndi,
Nə ucu var, nə bəndi,
Özü açılar, özü yumular,
Heç kəs bilməz bu fəndi.
(Gecə və gündüz)

Bir qızıl öküzüm var
Harda yatsa ot bitməz.
(Od)

Bir kilimim var,
Min bir naxışı,
Yel baba süpürər
Payızı, qışığı.
(Yer)

Bir kişinin dörd evi var,
Biri yaşıldı, o biri al,
Biri sarıdı, o biri ağ.
(Fəsilər)

Bir sinidə iki toyuq
Biri isti, biri soyuq.
(Günəş, Ay)

Bir tabaq almaz,
Sabaha qalmaz.
(Ulduz)

Biri gedər gəlməz,
Biri yatar durmaz.
(Tüstü, kül)

Burdan vurar qılıncı,
Bağdadda oynar ucu.
(Şimşək)

Buxarı ha buxarı,
Buxarıdan yuxarı,
Ordan bir oğlan çıxdı,
Çiyini qara çuxalı.
(Tüstü)

Qara toyuq qaqqıldar,
Qanadların şaqqıldar.
(Bulud, göy gurultusu)

Qəndə bənzər dadı yox,
Göydə gəzər qanadı yox.
(Qar)

Dağdan-daşdan qan gəlir,
Qıvrılmış ilan gəlir.
Qabağında durmayın,
Qudurmuş aslan gəlir.
(Sel)

Dağlarda qar əridi,
Ayaq tutub yeridi,
Dərə görüb bağırdı,
Dərya görüb kırıdı.
(Çay)

Dam üstə daylaq oynar,
Yerə dəyib oyular.
(Dolu)

Əl ilə tutmaq olmaz
Söz ilə görmək olmaz
(Külək)

Əlamət, ay əlamət,
İşi tamam qiyamət,
Əli yox şəkil çəkir,
Dişi yoxdu dişləyir.
(Şaxta)

İşim-işim işildar,
Yarpaq kimi xışıldar.
(Qar)

Yaxşıca gözəldi hamıya baxar,
Üzünə baxanı yandırar, yaxar.
(Günəş)

Yerdə bir süfrə var,
Pambıq kimi parıldar.
(Qar)

Göydə doğular,
Yerdə boğular.
(Yağış)

Göydə gəzər qalaq-qalaq,
Gah tutqundur, gah rəngi ağ.
(Bulud)

Göydən bir ağac düşdü,
Barsız, budaqsız.
Onu bir quş yaladı,
Dilsiz, dodaqsız.
(Qar, Günəş)

Göydən yerə bir yağır,
Görün necə düz yağır.
Darı boyda, qoz boyda,
Görmədim qarpız boyda.
(Dolu)

O nədi ki, işığı var, istisi yox.
(Ay)

O nədi ki, özü var, kölgəsi yox.
(Su)

Odda yanmaz,
Suda batmaz.
(Buz)

Üçü bizə yağıdı,
Üçü cənnət bağıdı,
Üçü yığıb gətiri,
Üçü vurub dağıdı.
(Fəsillər)

Nəbatat aləmi

(Bitkilər, ağaclar, bağ, bostan məhsulları)

Ağacın tutmaq olmaz,
Ətrindən doymaq olmaz.
(Qızılgül)

Bir sürü atlar,
Çəməndə otlar,
Vaxtı gələndə,
Dərisi çatlar.
(Pambıq)

Dərya qırağı düzdü,
 Sanasan əlli, yüzdü.
 Yaşıl əkdim, al bitdi,
 Görən əsli nə düzdü.
 (Xına)

Özü ala,
 Yeri tala,
 Para-para,
 Qəlbi qara.
 (Lələ)

Sarı-sarı sandıqlar
 İçi dolu fındıqlar.
 (Xaş-xaş)

Yağış yağanda,
 Çimər, yuyunar.
 Yazda geyinər,
 Qışda soyunar.
 (Ağac)

Bədəni yerdə,
 Saqqalı göydə.
 (Turp)

Bostanda var bir arvad,
 Paltar geyib qatbaqat.
 (Kələm)

Dağdan atsan əzilməz,
 Bir yumruğa dözəmməz.
 (Soğan)

Yaşıl tağım var,
 Al otağım var.
 Göy paltarımda
 Boz qurşağım var.
 (Qarpız)

Yer altında sarı buz.
 (Kök)

Ləyəndə, ay ləyəndə,
 Gül boynunu əyəndə,

Yeyilər kal vaxtında,
Yemək olmaz dəyəndə.
(Xiyar)

Ağac başında qara yumaq.
(Qara əncir)

Ağac başında sarı
Üstünə səpilib ağ sumaq.
(Heyva)

Altı dəri, üstü dəri,
İçində bir ovuc darı.
(Əncir)

Bir balaca boyu var,
Qırmızıdan donu var.
(Zoğal)

Bir dağarcıq unum var,
İçində bir vərdənə.
(İydə)

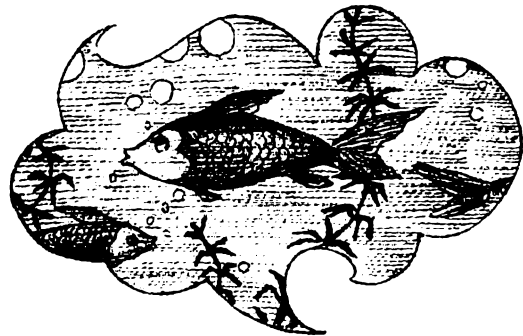
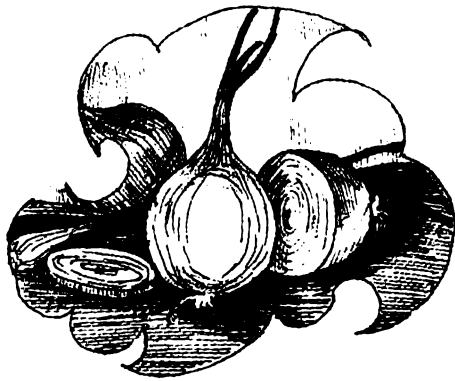
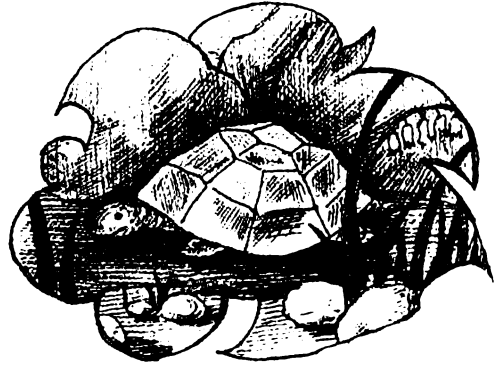
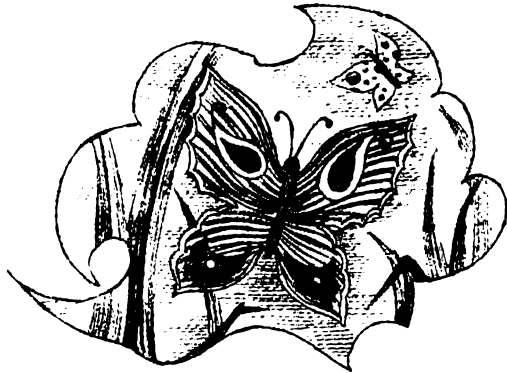
Bir təndirim var iki çörək tutur.
(Qoz)

İçi qırmızı, çölü boz,
Üstü yemiş, içi qoz.
(Şaftalı)

O yanı taxta,
Bu yanı taxta,
Yumru bəy otaqda.
(Fındıq)

Balacayam, sarıyam,
Deməyin ki, darıyam.
Sizə çörək oluram,
Zəmilərin barıyam.
(Buğda)

Bir damım var
Tək dirəkli.
(Göbələk)

Bir il əkərlər,
Yeddi il biçərlər.
(Yonca)

Qat-qat qalası,
Qan piyalası,
Uçdu anası,
Qaldı balası.
(Buğda və saman)

Evimizdə bir kişi var,
Bir şələ saqqalı var.
(Süpürgə)

Gün çıxar, gülər,
Axşam mürgülər.
(Günəbaxan)

Min bir oğul, bir ata
Hamısı minib bir ata.
(Qarğıdalı)

Heyvanlar

(Quşlar, həşəratlar)

Ovun alsan mırıldar,
Sığallasan xoruldar.
(Pişik)

Ağzın açar,
Zəhər saçar,
Hamı görüb,
Geri qaçar.
(İlan)

Altı bulaq içərlər,
Üstü zəmi biçərlər.
(Qoyun)

Altı taxta, üstü taxta,
Oturub bir otaqda,
Qoyun deyil, ot otlayır,
Toyuq deyil, yumurtlayır.
(Tısbağa)

Gözü bənzər ceyrana,
Xidmət edər insana.
Adam çıxsa üstünə,
Baş əyməz heç sultana.

(At)

Qanadı var uça bilməz,
Quru yerdə qaça bilməz.

(Balıq)

Yatanda yumru yatar,
Ətini dərmana qatar,
Kim istəsə tutmağa,
Tikanı ələ batar.

(Kirpi)

O nədir ki, səssiz göldə it hürər.

(Qurbağa)

Bağda uçar səhər-səhər,
Verər bizə yazdan xəbər.

(Qaranquş)

Qara qatır,
Bədlük satır,
Gecə gəzir,
Gündüz yatır.

(Bayquş)

Qatar-qatar uçarlar,
Şahin görüb qaçarlar.
Günüzləri otlayıb,
Axşamları uçarlar.

(Durna)

Gəlirdim kənddən,
Səs verdi bənddən,
Ağzı sümükdən
Saqqalı ətdən.

(Xoruz)

Gündüz yatar yuvada,
Gecə gəzər obada.

(Yarasa)

Nağaraçı nağara çalır,
Nə nağarası var, nə çubuğu.
(Ağacdələn)

Ağzı qara, gözü yox,
Suda üzər izi yox.
(Zəli)

Aşıq eldən yuxarı,
Şana teldən yuxarı.
Aşıq bir şey görübdü,
Dizi beldən yuxarı.
(Çəyirtgə)

Bir quşum var alaca,
Uçar qonar ağaca,
Ağacda bir ev tikər
Nə qapı qoyar, nə baca.
(BaramaQurdu)

Qanadlıdır, quş deyil,
Buynuzludur, qoç deyil.
(Kəpənək)

Qanadı var quş deyil,
Dişləyir ilan kimi.
(Ağcaqanad)

Qanadı var uçmağa,
İynəsi var sancmağa.
Sevir işi, zəhməti,
Odur ki, var hörməti.
(Arı)

Dağda, qayada gəzər,
Quyruğunda var zəhər.
(Əqrəb)

Yazda yığır yeməyini,
Çox sevir öz əməyini,
Yeyib yatar baharadək
Nədir adı tapın görək.
(Qarışqa)

Yer altında yolları
 Əyri-üyrü qolları
 Nə incədi belələri.
 (Qarışqa)

Heyvandarlıq məhsulları və heyvanlarla əlaqədar nəsnələr

Ağ dəryanın suyun qızıdır,
 Üzü tamam ağca bezdir.
 (Südün qaymağı)

Ağzı bağlı bir kisəm var,
 İçi qıllı, ağca palçıq.
 (Motal)

Aşığın qan ayağı,
 Qan əli, qan ayağı,
 Aşıq bir şey görübdür,
 Üç başı, on ayağı.
 (Sağıcı, inək və buzov)

Balaca quyu,
 İçində suyu,
 Ağcadan ağdı,
 Sarıdan sarı.
 (Yumurta)

Bir zəmim var, ildə iki dəfə biçilir.
 (Qoyun yunu)

Bu günləri şənbədi,
 Könlümə düşən nədi.
 Nə əti var, nə qanı
 Ocaqsız bişən nədi.
 (Pendir)

Bir ağ otağım var,
 İçinə yol yox.
 (Yumurta)

Qar kimi ağdı,
 Su kimi axdı.
 (Süd)

Dəri kimidi, dəri,
 Üstü ət, içi dəri.
 (Toyuq pətənəsi)

Dostum mənə nar göndərdi,
 Yox demədi, var göndərdi,
 Çalınmamış süd-qatıqdan,
 Çalxanmamış yağ göndərdi.
 (Qoyun quyruğu)

Mən aşıqəm düz bağlar,
 Əyri çəkər, düz bağlar.
 Aşıq bir hikmət görüb,
 Od içində buz dağlar.
 (Qaymaq)

O yanı qaya,
 Bu yanı qaya,
 İçində sarı maya.
 (Yumurta)

O nədir ki,
 Atdan hündür,
 İtdən alçaq.
 (Yəhər)

Suya girdi dağıldı,
 Sudan çıxdı yığıldı.
 (At quyruğu)

İnsan və onun bədən üzvləri

Ala qapı, zəncir sapı,
 Beş budağı, bir yarpağı.
 (Əl)

Altı mərmər,
 Üstü mərmər,
 İçində bir
 Bülbül oynar.
 (Dil)

Altı çəpər, üstü çəpər,
İçində qara quş səkər.
(Qara göz)

Balaca baqqal,
Nə versən udar.
(Ağız)

Biz idik, biz-biz idik,
Otuz iki qız idik.
Əzildik, üzüldük,
Bir taxçaya düzüldük.
(İnsan dişləri)

Başa yapışıq,
Bir sapsız qaşığı.
(Qulaq)

Bir qutum var özü açılır, özü yumulur.
(Ürək)

Bir güzgüm var qapaqlı,
Dörd qırağı saçaqlı.
(Göz)

Bir təndirim var içi bir çörək tutur.
(Ağız və dil)

Boyu uzunsayaqdı,
Sahibinə dayaqdı.
(Ayaqlar)

Bu yanı çəpər,
O yanı çəpər,
İçində atlı çapar.
(Göz)

Qapı bir qonşudurlar,
Bir-birini görmürlər.
(Göz)

Əzəl vardı, yeyərdik,
Yeməsəydik, ölərdik,
İndi də var, yemirik,
Yeməsək də ölmürük.
(Ana südü)

Əzəli dörd ayaqlı,
 Sonra iki ayaqlı,
 Aylar keçir, il keçir,
 Dolanar üç ayaqlı.

(Körpə, cavan, qoca)

Suya girər bir olar,
 Sudan çıxar min olar.

(Saç)

Tərəzidə çəkilməz,
 Bazarlarda satılmaz,
 Baldan şirin dadı var,
 Yemək olmaz canı var.

(Uşaq)

Geyim və bəzək əşyaları

Ağzını aşağı elərəm dolar,
 Yuxarı elərəm boşalar.

(Papaq)

Almışam atannan,
 Gəncədə satannan,
 Qu tükündən yüngül,
 Qırağı qızıl gül.

(Kəlağayı)

Balaca məzar,
 Dünyanı gəzər.

(Ayaqqabı)

Qulaq üstə quş yatar.

(Sırğa)

Əl ilə yapılar,
 Qulağa taxılar.

(Sırğa)

Ətdən şiş,
 Gümüşdən kabab.

(Üzük)

İki kürküm var
 On qardaşa çatar,

Bunu kim tapar?

(Əlcək)

Yerim dərin dəryalar,
Məndən qiymətli nə var?

(Mərcan)

Sarı-sarı sarmağım,
Sarı gözə barmağım.

(Qızıl üzük)

Gündüzlər dolanar
Gecələr ağzı açıq yatar.

(Başmaq)

Özü bir zərrə misri
Hamı onun əsiri.

(Qızıl)

Məişət və təsərrüfat vasitələri

Bizdə bir kişi var,
Hər gələnə əl verir.

(Qapının dəstəyi)

Bizim evdə dörd gəlin var,
Dördü də bir boy-buxunda.

(Divar)

Nə evdədi, nə çöldə,
Nə göydədi, nə yerdə.

(Pəncərə)

Uzun-uzun kişilər,
Başların, ayaqların
Divarda gizlətmişlər.

(Evin dirəkləri)

Üç qardaş bir-birinin üstünə çıxdılar.
Biri dedi: belim ağrıyır,
O biri dedi: başım partlayır,
Biri də dedi: qorxma, qorxma.

(Divar, tir, baca)

Hay gedər, huy gedər,
Bircə qarış yol gedər.

(Qapı)

Ağzı var, dili yox,
 Qarnı var, beli yox.
 O necə əkinçidir
 Toxum səpir, əli yox.
 (Toxumsəpən maşın)

Bizim evdə bir kişi var,
 Təpəsində dörd dişi var.
 (Yaba)

Bir atım var dərinədə,
 Bağlamışam sərində,
 Gecə-gündüz yol gedər
 Yerindədir yerində.
 (Dəyirman)

Ağa babanı
 Gəzər obanı,
 Altı qıçı var,
 İki dabanı.
 (Tərəzi)

Ağzı poladdan
 Saqqalı sapdan.
 (İynə, sap)

Aləmi bəzər
 Özü lüt gəzər.
 (İynə)

Altı haça,
 Üstü haça.
 İki üzük,
 İki qılça.
 (Qayçı)

Alçaq damdan qar yağar,
 Qırağı taxta divar.
 (Ələk)

Axşam açılır,
 Səhər yığılır.
 (Yorğan-döşək)

Balaca quyu,
Paqqıldar suyu.
(Samovar)

Baxsan onun üzünə,
Görünərsən özünə.
(Güzgü)

Başına kələm bağlayar,
Ürəyi vərəm bağlayar.
Oğul-uşağını yığıb,
Dəsmal alıb ağlayar.
(Samovar)

Bir balaca sandıqça,
İçi dolu ağ mıxça.
(Kibrit qutusu)

Damda var qara yaylıq
Yağışa çara yaylıq.
(Damın qır örtüyü)

Qara köpək qapıda yatar,
Qolu əyilər, belinə batar,
Nə hürər, nə də ki tutar.
(Qıfıl)

Ələk boyda üzü var,
Yüz əllicə gözü var.
Ağzı yuxarı baxar,
Altından yağış yağar.
(Aşsüzən)

Ət dirəyin başında
Dəmir deşikli papaq.
(Üskük)

Günbəzə oxşar hamam,
İçində var bir ilan.
(Lampa, piltə)

Meşədə, ha meşədə,
Beş qardaş var meşədə,
Beşi də bir peşədə.
(Corab toxuyan millər)

Nənəmin bir quşu var, fırlanar,
 Quyruğundan çatı, gəbə sallanar.
 (Cəhrə)

Gözü dəmirdən,
 Quyruğu kəndirdən.
 (İynə)

Uzun qız oba gəzər,
 Xamırnan özün bəzər.
 (Oxlov)

Altı dərya, üstü od.
 (Qəlyan)

Silahlar

Altı taxta, üstü taxta,
 Ortasında dəmir balta.
 (Qılınc)

Anası qundaqda yatır,
 Oğlu bazara gedir.
 (Patron və giliz)

Atdım atana,
 Dəydi adama.
 Ucu şiş neştər,
 Uzunca təhər.
 (Nizə)

Bir balaca misri daşı,
 Yandırar dağı-daşı.
 (Güllə)

Bir quşum var, balası özündən tez uçar.
 (Tüfəng və güllə)

Qara atımı yağladım,
 Sağ böyrümə bağladım.
 (Tapança)

Dar küçədə qulun mələr,
 Qabaqdakın yerə sərər.
 (Tüfəng, güllə)

Əldə fitil,
Ordan itil
Hara dəysə,
Qalar mitil.

(Top gülləsi)

Taxta, dəmir,
Gah əyilir,
Gah düzəlir.

(Bıçaq)

Xörəklər, yeyinti məhsulları

Qaşıqda oturub, ayaqlarını sallayıb.
(Əriştə)

Ağca təpə,
Başı küpə,
Nə küpədi,
Nə də təpə.

(Plov)

Bir ilikdi, bir sümükdü, bir dəri,
Aləm onun ləzzətinə müştəri.
(Kəlləpaça)

Atılıb düşər,
Susuz bişər
Qırmızı düşər.

(Qovurğa)

Mən aşiqəm kömürdən,
Xəbər alın əmirdən.
Bir gün bir nübar yedim,
Budaqları dəmirdən.

(Kabab)

Tap-tapmaca,
Gül yapmaca,
Deşiklədim
Atdım saca.

(Fəsəli)

Çıxar tavaya,
Çığırar havaya.

(Cızbız)

Deyə bilməz sözünü
Tez yandırar gözünü.

(Qovurğa)

Musiqi alətləri

Ağac için oyaram,
Düz ağzıma qoyaram.

(Zurna)

Qarğı qamış,
Ağıza yapış,
Üstü deşik,
Gerisi beşik.

(Qara zurna)

Qoz ağacın oyarlar,
Üstünə tel qoyarlar,
Vaxtsiz durub ağlasa
Qulağını burarlar.

(Kamança)

Yumuru təkər,
Əllərdə gəzər.

(Qaval)

O nədi ki, yetmiş iki dil bilir.

(Saz)

Toyda, düyündə gəzər
Səsi aləmi bəzər,
Qabırğası qatbaqat,
Gah yavaş, gah da bərk dart.

(Qarmon)

Tut ağacı, üzü pərdə,
Barmaq gəzər pərdə-pərdə
Gah dərində, gah zərində
Ağlar ahu-zar dilində.

(Tar)

Üzük aldım qaşı yox,
 Təpə gördüm daşı yox.
 O nədir ki, ağlayır,
 Gözlərinin yaşı yox.
 (Kamança)

Hürü-hürünü dindirər,
 Hürü pərini dindirər.
 Bizim evdə üç dilsiz var,
 Bir-birini dindirər.
 (Kamança, qaval, tar)

Elm və texnika

Ağ yerdə qara toxum
 Qamış ilə əkilər, ağız ilə dərilər.
 (Yazı)

Ağzı birdi, dili mindi,
 Gah belə deyir, gah elə.
 (Qələm)

İki qapağı,
 Min yarpağı.
 (Kitab)

Bir qarpızım var cığal,
 Üstünə dünya sığar.
 (Qlobus)

Bir quşum var, səsi düşüb dünyaya
 O quş məni aparacaqdır aya.
 (Peyk)

Bir sehirli fanaram,
 Kibritsiz də yanaram.
 Nə yerdə yox, nə göydə
 Havadan sallanaram.
 (Elektrik lampası)

Qaradı gözü,
 Uzundu sözü.
 (Qələm)

Quş deyil, qanadı var,
 Quşlardan yeyin uçar.
 (Təyyarə)

Danışaram dəmirdən,
 Cavab gələk kəndirdən.
 (Telefon)

Dənizdə bir ev gördüm,
 Üstündə var dam-baca.
 Yeriir yavaş-yavaş,
 Tapmacadı, tapmaca.
 (Buxar gəmisi)

Dolanar bütün ərzi,
 Aşar dağı, dənizi.
 Gəzib göydə gecələr
 Gəlib yerdə dincələr.
 (Kosmonavt)

Əlim ilə əkərəm,
 Dilim ilə biçərəm.
 (Yazı)

Əllərdə yerişər,
 Buraxsan dayanar.
 (Qələm)

İnsan deyil, nəfəsi var,
 Pələng deyil, nərəsi var.
 Yerişər dəmir üstündə,
 Gah yeyin, gah da ahəstə.
 (Paravoz)

Nə dili var, nə ağzı,
 Nə tarı var, nə sazı,
 Hər yerdən xəbər verər,
 Oxuyar xoş avazı.
 (Radio)

O nədi ki, yeməyi benzindi,
 Ayağı rezindi.
 (Avtomaşın)

O nədi ki, içində qışdır,
 Çölündə bahar.
 (Soyuducu)

O nədir nəfəssizdi,
Bülbüldü qəfəssizdi.
Uçanda quş tək uçar,
Canı yox nəfəssizdi.

(Təyyarə)

Özü qara, sözü ağ.

(Yazı lövhəsi, təbaşir)

Suda gəzər canı yox,
Boğazlasan qanı yox.
Suya atsan o batmaz,
Quruda yatsa qalxmaz.

(Qayıq)

Üç ata minib, özü piyada gedir.

(Qələm)

Xərcləməsən azalar,
Xərcləsən çoxalar.

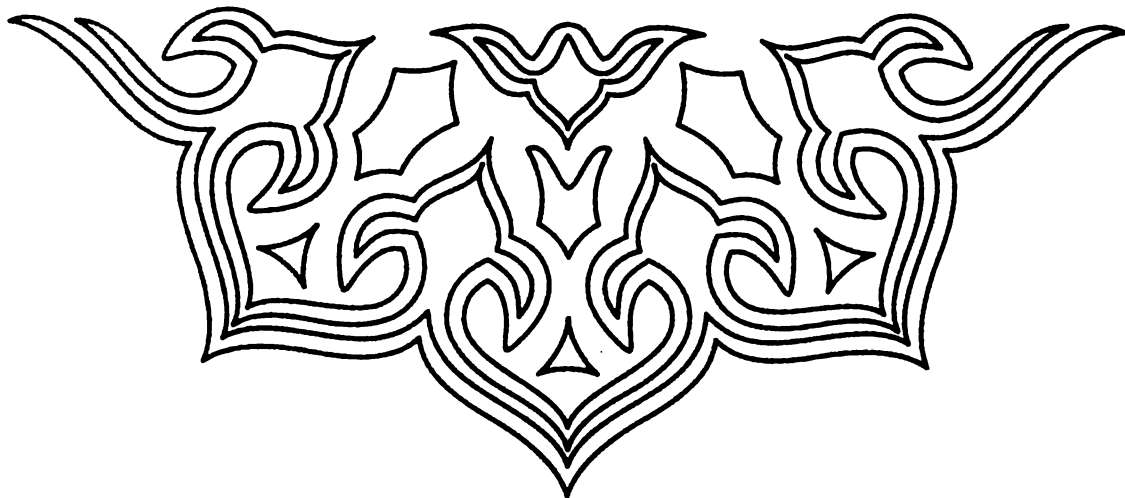
(Elm)

Məcnunda yoxdur, Leylidə var,
Yusifdə yoxdur, Züleyxada var.

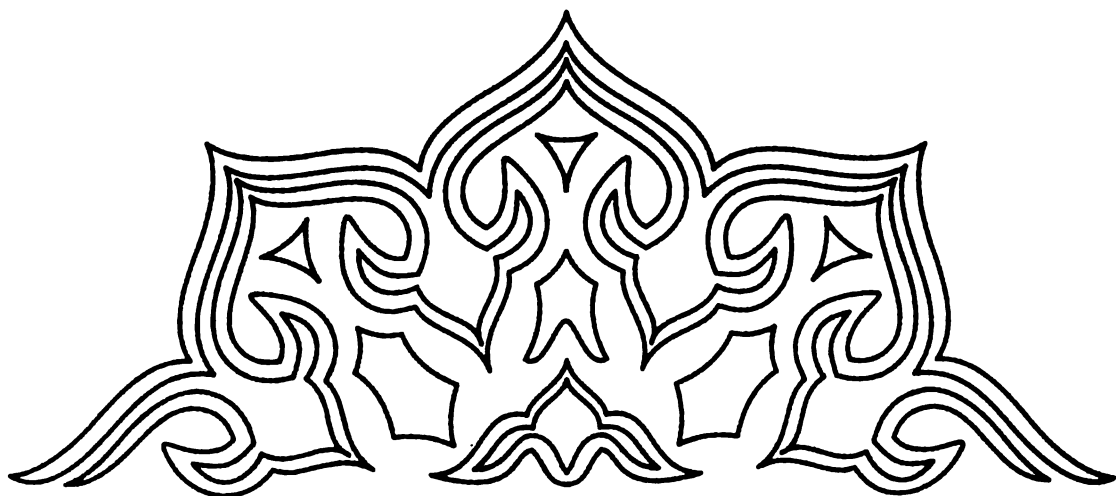
("L" hərfi)

Şəhəri var, evi yox,
Meşəsi var, ağacı yox,
Dənizi var, suyu yox.

(Xəritə)

QARAVƏLLİLƏR

Hadı, Hudı, Kor oğlu Kosa, bir də mən

Hadıydı, Hudıydu, Kor oğlu Kosa idi, bir də mən. Ova çıxmışdıq. Qabağımızdan bir dovşan qaçdı.

Hadıya dedim:

– Tüfəngin var?

Hudıya dedim:

– Tüfəngin var?

Kor oğlu Kosaya dedim:

– Tüfəngin var?

Heç kimin tüfəngi olmadı. Özüm çaxmağıyox tüfəngi çiy-nimdən aşırıdım. Hadıya dedim:

– Ata bilərsən?

Hudıya dedim:

– Ata bilərsən?

Kor oğlu Kosaya dedim:

– Ata bilərsən?

Heç biri ata bilmədi. Özüm çaxmağıyox tüfənglə dovşanı yerə sərdim.

Hadıya dedim:

– Dovşanı soy!

Hudıya dedim:

– Dovşanı soy!

Kor oğlu Kosaya dedim:

– Dovşanı soy!

Heç biri soymadı. Soymaq üçün bıçaq gərək idi.

Hadıya dedim:

– Bıçağın var?

Hudıya dedim:

– Bıçağın var?

Kor oğlu Kosaya dedim:

– Bıçağın var?

Heç birində bıçaq olmadı. Özüm tiyəsi yox bıçağın sapını cibimdən çıxardım, dovşanı soydum. Hadıya dedim:

– Qazanın var?

Hudıya dedim:

– Qazanın var?

Kor oğlu Kosaya dedim:

– Qazanın var?

Heç birinin qazanı olmadı. Özüm altıyox bir qazan tapdım. Hadıya dedim:

– Bişirə bilərsən?

Huduya dedim:

– Bişirə bilərsən?

Kor oğlu Kosaya dedim:

– Bişirə bilərsən?

Heç biri bişirə bilmədi. Özüm altıyox qazanda dovşanın ətini qovurdum. Hamımız yedik, doyduq, hələ artıq da qaldı. Artığını da bağladığ qurşağımıza, bir xoruz əmələ gəldi. Bu xoruzu mindik, yolla düzəldik, qabağımıza bir çay çıxdı. Çaydan tapdıq bir palan. Palanı sökdük. İçindən bir kitab çıxdı. Oxuduq, gördük hamısı yalan.

Sizə hardan deyim

Sizə hardan deyim
Az danışanlardan,
Qaradinməzlərdən,
Yerə baxanlardan,
Su kimi lal axanlardan,
Hürməyən itlərdən,
Ulamayan çaqqallardan,
Dəymədüşərlərdən,
Küsənlərdən,
Oğrulardan,
Yalançılardan,
Vəfasızlardan,
Böhtançılardan,
Uğursuzlardan,
Dönənlərdən,
Büzmənib çay keçənlərdən,
Xoruz belində bostan əkənlərdən.
Lənət quyruqlu yalana,
Rəhmət quyruqsuz düzə.

Hadı idi, Hudu idi

(Cənubi Azərbaycan variantı)

Hadı idi, Hudu idi, bir də məndim,

Getdik şikara

Bir dənə şikar vurduq

Dedim: – Hadı bıçağın var?

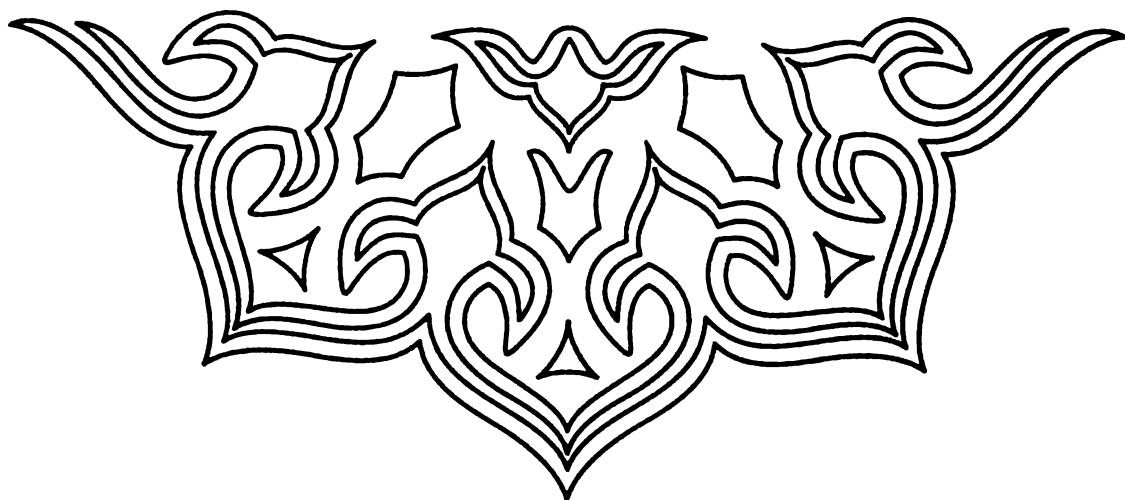
Dedi: – Yox.

Dedim: – Böyrüvə vurdum ox.

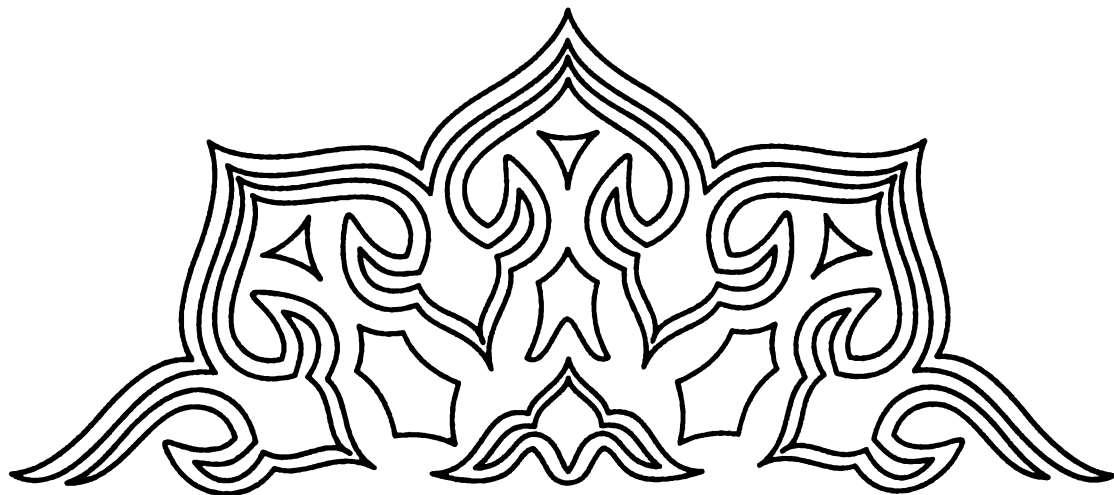
Dedi: – Bir darıya, darının yarısına.
 Bu darını, darı parasını xarala,
 Çuvala atdım tutmadı.
 Yaxamda bir birə tapdım,
 Başın üzdüm.
 Uzaqdan gördüm bir yekə zəmi darı bitib,
 Biçinçiləri çağırdım.
 Getdik,
 Biçdik,
 Qaladıq xırmana.
 Göydən üç alma düşdü
 Biri nağıl deyənün,
 Biri də özümün.
 Qabığı xəlvəti nağıl eşidənün.

Sübhə kimi ağlamışam

Gecələr sübhə kimi ağlamışam,
 Atımı çöl, dərədə bağlamışam,
 Atıma arpa gərək kişnəməsin,
 Qatıra yonca gərək əsnəməsin,
 İtimə sümük gərək dişləməsin.
 Altına keçə salmaq su keçməsin.
 Üstünə çadır gərək gün düşməsin.
 Dövrəsinə çəpər gərək yel dəyməsin.
 Çul oldu, palan itdi,
 Düşməmiz burda bitdi.

YANILTMACLAR

Ağ balqabaq, boz balqabaq, ağ balqabaq.

Ağ inək o tayda ayağın yalayır, nənəm bu tayda ağın yamayı.

Ay ağ qılquyruq qırqovul, qara qılquyruq qırqovulu gördünmü?

Ay axır çərşənbə axşamı, gəlmişəm səninlə çərşənbələşəm, çərşənbələşsən də çərşənbələşəcəyəm, çərşənbələşməsən də çərşənbələşəcəyəm.

Ay axsaq aşbaz Həsən şah, aşpazlar aş bişirir, sən də gəl aş bişir, ay axsaq aşbaz Həsən şah.

Ay qılquyruq qırqovul, gəl bu kola gir qılquyruq qırqovul.

Ay göy-ala qarğa qardaş, mənimlə qardaş olsan da səninlə qardaş olacağam, olmasan da səninlə göy-ala qarğa qardaş olacağam.

Ay Fatalı, huy Fatalı, çatı gətir, çay içində tay çataq.

Atı min, iti qov, iti qov, atı min, atı min, iti qov.

Axşam bozbaş asmışam, çaşib qazanı boş asmışam.

Acmışam sac asmışam, bilməmişəm, külləməmiş yaş asmışam.

Aşbaz Abbas aş asmış, asmışsa da az asmış.

Aşbaz Abbas bozbaş asar o başda, bu başda.

Bazarda nə ucuz? Mis ucuz, duz ucuz, küncüt ucuz.

Bacadan damcı düşdü şap nənəmin barmağına.

Bir bərbər o biri bərbərə dedi ki, bir bəri bax.

Boz atın boz torbasın boş as başından, apar, islat gətir yaş as başından.

Bu qılquyruq qırqovul qırxquyruq qırqovul imiş.

Bu dükcə cük-cük dükcə, üç cüt dükcə.

Bu mis necə mis imiş, bu mis kaşan misi imiş.

Qalayçı Qasım qardaş qazanı qalaylaya-qalaylaya qaldırıb qoyur.

Qatığı sarımsaqlasan da yemək olar, sarımsaqlamasan da.

Qığılıcımi qıcıqlandırma, qıcıqlandıracaqsansa qığılıcımlanacaq.

Qırx qazan qırx küp qulpu, xub qırx qazan qırx küp qulpu.

Qovlamalaşsan da qovlamalaşacağam, qovlamalaşmasan da qovlamalaşacağam.

Dağdan dığırılır dığır-dığır dığdığa.

Dadaş dayı Dəmirin danalarını damın dalında döydü.

– Dadaş dayı, danaları damın dalında döymə.

Dadaş dayı dedi:

– Dəmirin danaları damın dalındakı darıları dağıtdığı üçün danaları döyəcəyəm.

Dadaş dayı danaları döydü.

– Dəmirçi Dadaş dayı, dədəm deyir ki, dəmiri daşa, daşı dəmirə döyməsin. Dəmiri daşa, daşı dəmirə döysə dəmir deşilər.

– Dəmirçi Dadaş dayı, dədəm deyir, damın dalında dəmiri dəmirə döyməsin, dəmiri dəmirə döyersən dəmir deşilər.

Dəyirman girdi körək, dəyirmançı vurdu kötək. Bilmirəm kərək yedi köpdü, körək, ya da kötək yedi köpdü körək.

Dəyirman girdi körək,

Dəyirmançı qapdı kötək.

Kərək yeyib köpdü körək,

Kötək yeyib köpdü körək.

Dilim dilim olasan, ay dilim, dedim dilimə. Dedi: dinməz idim, dindirdilər dindim mən.

Ey aşbaz Abbas, dur mənə beş basma tas aş ver. Bu necə beş basma tas aşdır, aşbaz Abbas mənə beş basma tas aş ver.

Ey qafəsdəki çil bildirçin qardaş, gəl səninlə çil bildirçinləşək, çil bildirçinləşsən də çilbildirçinləşəcəyəm, çil bildirçinləşməsən də çilbildirçinləşəcəyəm.

Əlli əl əlli əli əlli dəfə əllədi.

Zamanın samanlığına saman gələncən samansız Zamanın samanlıqda canı çıxdı.

Yetişmiş yemişi yetim yemiş.

Yüyürüb yüyürəyi yürüdə-yürüdə yükümü yerə qoydum.

Kəsilməli kəsməyi kəsmək istəsən də kəsəcəksən, kəsmək istəməsən də kəsəcəksən.

Getdim gördüm bir ağacda şişək əti, o biri ağacda eşşək əti asıblar. Şişək ətini uddum, eşşək ətini atdım, eşşək ətini atdım, şişək ətini uddum.

Getdim gördüm bir bərədə bir bərbər bir bərbəri bər-bər bəyirdir. Dedim: a bərbər, nə üçün sən bərbər bu bərbəri bər-bər bəyirdirsən? Dedi: bu bərbərin atası bərbər mən bərbərin atası bərbəri bər-bər bəyirttdiyi üçün mən bərbər bu bərbəri bər-bər bəyir dirəm. Əgər bu bərbərin atası bərbər mən bərbərin atası bərbəri bər-bər bəyirtməseydi, mən bərbər bu bərbəri bər-bər bəyirtməz-

dim.

Getdim gördüm bir dərədə səkkiz-doqquz saqqız şaxı var. Dedim:

– Siz neçə ilin səkkiz-doqquz saqqız şaxısız?

Dedilər:

– Səkkiz ilin, doqquz ilin səkkiz-doqquz saqqız şaxıyıq.

Getdim gördüm bir dərədə iki kar, kor, kürkü yırtıq kirpi var. Dişi kar, kor, kürkü yırtıq kirpi erkək kar, kor, kürkü yırtıq kirpinin kürkünü yamamaqdansa, erkək kar, kor, kürkü yırtıq kirpi dişi kar, kor, kürkü yırtıq kirpinin kürkünü yamamaqdadır.

Getdim gördüm bir dərədə yeddi qara qaşqa təpəl səkil çəpiş otduyur. Dedim, ey yeddi qara qaşqa təpəl səkil çəpiş, niyə bizim yeddi qaşqa təpəl səkil çəpişin yerini otduyursan.

Dedi:

– Sizin yeddi qara qaşqa təpəl çəpiş bizim yeddi qara qaşqa təpəl səkil çəpişin yerini otduyub. Ona görə də bizim yeddi qara qaşqa təpəl səkil çəpiş sizin yeddi qara qaşqa təpəl səkil çəpişin yerini otduyur.

Gəl gedək şumu toxmaqlayaq. Sən toxmaqlasan da mən toxmaqlayacağam, toxmaqlamasan da toxmaqlayacağam.

Göy cöngə, gömgöy cöngə, dümgöy cöngə.

Gül güllükdə, kül küllükdə, kül küllükdə, gül güllükdə.

Mollanı əmmamələməlimi, əmmamələməməlimi.

Ocağı qığılımlandırma, sən qığılımlandırsan da qığılımlanacaq, qığılımlandırmasan da qığılımlanacaq.

Tək-tək dükcə, cüt-cüt dükcə, üç cüt dükcə.

Üç gənə üç gönə, üç günə doy gəldi.

Çatı gətir çay içində çal qatıra çayı çataq.

Çəp keçi çəp keçidi çəpəki keçib gedər, çəp keçi çəp keçidi çəpəki keçib çəpəri keçər.

Çörəyi ovxalamalımı, ovxalamamalı.

Cümə axşamı cümə məscidində cürə Cabbarın cübbəsini cüvəllağılar cıbtıldılar.

Şikəstə çalan, şikəstəsizləşmişəm, şikəstə çal.

Əzizim, kim Sənəmdi,

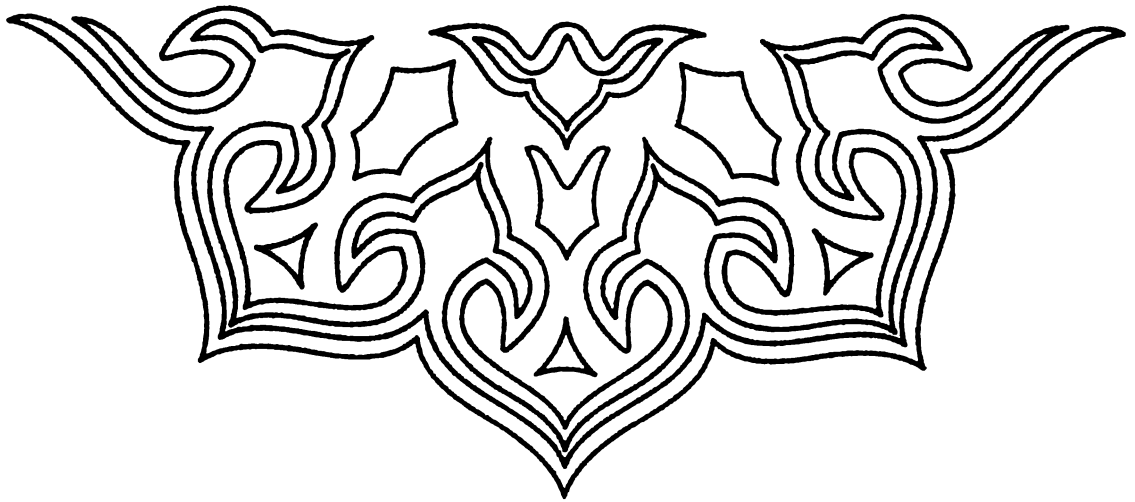
Kimimdi, kimsənəmdi?

Nə kimin kimsənəsiyəm,

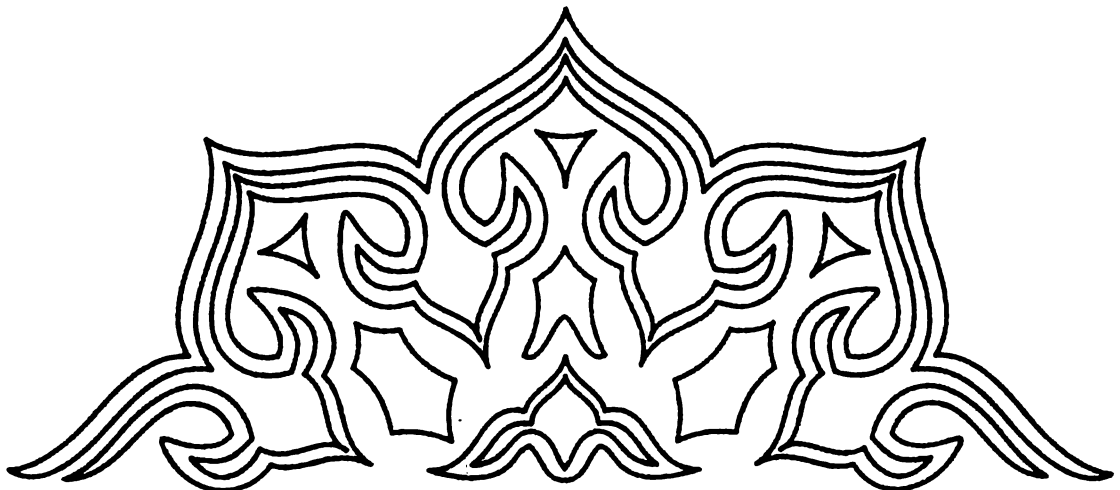
Nə kimsənə kimimdi.

Əzizim, vəznəsiyəm,
Vəznənin xəznəsiyəm,
Atam mənim oğlumdu,
Mən atamın yəznəsiyəm.

Ay Dadaş, atma daş,
On iki lavaş, bir qazan aş.
Onu yeməyənün başına daş.

MİFLƏR

Səmavi miflər

1

Lap qabaq zamanlarda Allahdan başqa heç kim yox imiş. Yer üzü də başdan ayağa su imiş. Allah bu suyu lil eyləyir. Sonra da lili qurudub torpaq eləyir. Bu torpaqdan bitkiləri cücərdir. Ondan sonra da torpaqdan palçıq hazırlayıb insanları yaradır, ona ruh verib canlandırır.

2

Qabaqlar göy yerə yaxın imiş. Adamlar bir-birini öldürüb qan tökür. Bərəkətin qədrini bilmirmişlər. Bunu gören Tanrının qəzəbi tutur və göyü yerdən uzaqlaşdırır.

3

Günəş ilə Ay bacı-qardaş imiş. Bunlar çox dəcellik edir, elə hey savaşırmışlar. Günlərin bir günü yenə savaşırlar. Anaları da xəmir yoğururmuş. Birdən Günəş əlini xəmirə batırıb çırpır Ayın üzünə. Anaları da hirslənib onlara qarğış edir. Deyir ki, sizi görürəm, bir-birinizin üzün heç vaxt görməyəsınız.

Odur ki, Günəş gündüz doğur, Ay da gecə. Günəş ki, xəmiri çırpmışdı Ayın üzünə, indi də gecə Aya baxanda həmin ləkə onun üzündə görünür.

4

Deyirlər, Ay Günəşin oğludur. O, uşaqlıqda çox dəcəl olub. Bir dəfə Günəş görür ki, təkəndə çörək qurtarıb. Tez əl-ayağa düşür, başlayır un qatıb xəmir yoğurmağa. Ay gəlib anasının yanında dəcellik eləyir. Günəş çox deyir ki, əl çək, qoy işimi görüm. Ay daha da qızıdır. Axır-axırda Günəş bərk hirslənir. Xəmirli əli ilə Ayın üzünə bir şillə çəkir. Xəmirin izi qalır Ayın üzündə. Ay nə qədər çalışır üzündəki ləkəni yusun, amma bu ləkə heç cür yuyulmur. Ay üzündəki ləkədən çox utanır. Ona görə də dünyaya gecələr çıxır ki, heç kim bu ləkəni onun üzündə görməsin.

5

Ay – oğlandı, Günəş – qız. Ay Günəşi istəyirmiş. Hər gün onun dalınca gəzirmiş. Günəş nə qədər eləyirmişsə də, Ay əl çək-

mirmiş ki, çəkmirmiş. Bir gün yenə Ay Günəşin arxasınca düşür. Günəş qaçır, Ay da onu qovur. Günəş baxır ki, Ayın əlindən qurtara bilməyəcək. Odur ki, əyilib yerdən palçıq götürür, atır onun üzünə. Ay dayanır. Günəş çıxır gedir. O vaxtdan da Ayın üzündə ləkə qalır.

6

Ay bir oğlan uşağı imiş, həm də şuluq uşaq imiş. Heç kimin sözünə baxmırmış. Bir gün anası xəmir yoğuranda yanında oynayıb onun əl-ayağına dolaşmış. Nə qədər deyir, burdan get, sözünə baxmır. Axırda anası acıqlanıb əli xəmirli-xəmirli buna bir şillə vurur. O vaxtdan da Ayın üzü ləkəli qalır.

7

Bir kişi ova çıxır. Əlinə heç bir şey düşmür. Axır gəlib bir gölün kənarına yetişir. Görür, gölün o biri tayında gözəl bir qız oturub suya tamaşa eləyir. Qız o qədər gözəl imiş ki, şövqündən ovçu ona baxa bilmirmiş. Axır ovçu bir təhər ona yaxınlaşıb soruşur ki, sən kimsən?

Qız deyir ki, mənim adım Günəşdir. Ovçu ilə Günəş bir az söhbət edirlər, axşamın qaranlığı çökür. Ovçu Günəşi qonaq çağırır. Günəş razı olur. Onlar ovçunun evinə gəlirlər. Ovçu qonağı hörmətlə qarşılayır. Günəş ayrıca bir otaqda yatır. Sabah açılır, hamıdan qabaq qonaq durur. O, həyəətə çıxan vaxt ətraf nura boyanır. Bu zaman ev yiyəsi də yuxudan oyanır. Günəşə baxanda gözləri qamaşır. Ovçu Günəşə yaxın gedə bilmir. Bu vaxt Günəş öz gözəlliyindən utanıb otağa qayıdır. Ovçu öz qonağının gözəlliyini qonşularına danışır. Deyir ki, ona yaxın düşmək çətindi.

Qonşuluqda olan bir kişi deyir ki, mən onu tuta bilərəm. Günəş yenə ovçugildə qalır. Səhər ovçu ilə onun qonşusu Günəşi tutmaq üçün bayırda gözləyirmişlər. Günəş çölə çıxan kimi yenə aləm nura boyanır. Ovçunun qonşusu görür ki, doğrudan da, ona yaxın düşmək mümkün deyil. Ondan süzülən işıq ox kimi adamın gözünə sancılır. Axır qonşu onu yay oxu ilə vurur. Ox Günəşi sinəsindən yaralayır. Günəş yaralı-yaralı qaçır. Günəş göyün üst qatına qalxır, donunu soyunub sərir. Donundakı qan izləri yeddi rəngli qurşaq olub yağışdan sonra göy üzündə görünür.

Ovçu tutduğu işdən peşman olur, bir at minib onu axtarmağa gedir. Amma ona çata bilmir.

Deyirlər, həmin ovçu Ay imiş. Bəzən görürsən sabaha qalır ki,

Günəşlə görüşüb günahını boynuna alsın, üzr istəsin, ancaq bu mümkün olmur. Günəş ondan qaçır.

8

Deyirlər, Günəş – qız, Ay – oğlandır. Onlar bir-birini sevirmiş. Günəş həm də öz işığı ilə dünyanı işıqlandırır, qızdırır, insanlara kömək edir. Günəşin insanlara xidmətini, Aya məhəbbətini istəməyənlər onlara paxıllıq eləyir. Günəşi oğurlamaq istəyirlər.

Bir gün Günəş yenə də göy üzünə çıxıb insanlara işıq paylayır. Sonra sevgilisi Ayla görüşə gedir. Divlər, cinlər bunu görüb onun yolunu kəsir, Günəşi oğurlamaq istəyirlər. Ay vaxtında xəbər tutub divlərə, cinlərə hücum çəkir, onları Günəşdən çox-çox uzaqlara qovur.

Deyirlər ki, divlər, cinlər Günəşin qabağını kəsib ona hücum edəndə dünyanı qaranlıq bürüyərmiş. İndi də Günəş tutulanda elə bilirlər ki, onların işidi. Yenə də Günəşi oğurlamaq istəyirlər. Ona görə də adamlar göyə güllə atır, qab-qacaqları döyəcləyib səs-küy salırlar ki, divlər, cinlər qorxub qaçsınlar və Günəşi rahat buraxsınlar.

9

Ülkər ulduzu vaxtilə gözəl bir qız imiş. Bir gün qışın oğlan çağında onun atasının otu qurtarır. Qışın bu vaxtında otu hardan tapmaq olar. Əgər belə getsə mal, qoyun tamam acından öləcək.

Ülkərin atası gedib ağaya hal-qəziyyəni danışır. Bu qoca zalım ağa, kişi ilə şərt kəsir ki, mən sənə istədiyini qədər ot verərəm, ancaq sən də gərək öz qızını mənə verəsən. Kişi çox yalvarır, ağa az eşidir, dediyindən dönmür. Axır nələc qalıb razılaşır. Gəlib vəziyyəti qızına danışır. Qız bütün günü göz yaşını tökür, öz halını düşünüb ağlayır.

Ülkər gecə kədərli-kədərli göydəki Aya baxır, əhvalını danışır, ondan kömək istəyir. Ülkər göydə Ayın lap nazik olduğunu görür, gəlib atasını yuxudan oyadıb deyir:

Ay göydə sallandı, ay dədə,
Daha yaza nə qaldı, ay dədə,
Vermə məni qənim əlinə, ay dədə.

Kişi yerindən qalxıb tez eşiyə çıxır. Gözlərinə inanmır. Hər yan dizə qədər boy vermiş göy otla dolu idi. Bundan bərk sevinir. Ancaq evə girib qızını görmür. Çünki onun gözəl qızı ulduz olub göyə çıxmışdı. O vaxtdan deyirlər, göydəki ən parlaq ulduz Ülkər ulduzudur. Atasını yuxudan durana qədər göylərdən çəkilməyib yaza nə qədər qaldığını ona bildirir.

10

Öz gözəlliyi ilə öyünən Günəş çox məğrur bir qız idi. Göy üzündə səpələnən ulduzlar onun pişvazında durardılar, onun yolunu həsrətlə gözləyirdilər. Lakin bu məğrur qız yolunu gözləyənlərin çox olduğunu gördükdə daha da məğrurlaşar, gözlərindən sevinc alovu saçardı. Bu alova dözməyən ulduzlar yanıb kül olar, Günəşin çıxması ilə yox olardılar. Amma Günəşi görmək istəyi onları ölməyə qoymazdı. Ulduzlar yenidən dirilib dünyaya gələrdilər. Lakin Günəşi ulduzlardan daha çox Ay maraqlandırır. Çünki o, tək idi, bəzən də öz məhəbbətini Günəşə bildirmək üçün ikiye bölünər, bədənini parça-parça edər. Bəzən də həsrətdən o qədər nəzilərdi ki, Günəşin özü də onu görəndə xəcalətindən üzünə buluddan pərdə çəkib gizlənərdi. Bir gün Ay Günəşin görüşünə gedir. Günəş Ayın gözəlliyini, üzündəki qara xalı görərkən həsəddən qəlbi çırpınır, onu sevən oğlanın özündən də daha gözəl olduğunu görüb xəyala dalır, axırda deyir: – Əgər məni ürəkdən sevirənsə, üzündəki qara xalı dırnağınla qoparıb mənə ver, onu ovcumda görmək istəyirəm. Ay heç nə düşünmədən sevgilisinin əmrini yerinə yetirir. Ayın üzünü qan bürüyür. Bu zaman Günəş qəhqəhə çəkib gülür, Ayın fədakarlığına cavab olaraq deyir: – Sənin gözəlliyin o xalda idi, onu da qopartdın, indi dünyanın ən gözəli mənəm. Günəşin bu sözü Ayı təəccübləndirir, onun üzünə tökülən qanı sifətdə donur. Elə o vaxtdan Ayın üzündə ləkə qalır. Ay Günəşdən uzaqlaşır, bir daha onu görmək istəmir. Günəş tutduğu işə peşman olur, nə qədər Ayı çağırırsa, cavab almır. Odur ki, Günəş çıxarkən Ay üzünə pərdə çəkir, onun sifəti solğunlaşır. Ay istəmir ki, Günəş onun üzündə olan ləkəni görsün.

Mənşə mifləri

11

Allahdan Nuh peyğəmbərə xəbər gəlir ki, bütün dünyanı su basacaq. O, tez bir gəmi düzəltdirib bütün canlılardan bir cüt qoyur bu gəmiyə. Nuhun yeddi oğlu var imiş. Oğlanlarından altısı gəmiyə minir, biri minmir. Deyir ki, su gələndə çıxaram dağın başına, mənə heç nə olmaz.

Çox keçmir ki, dünyanın üzünü su alır. İnsanlar boğulub ölür. Nuh peyğəmbər baxır ki, dağa çıxan oğlu da boğulub boğulda-

dır. İstəyir ki, gəmini ona sarı sürsün. Allahdan səs gəlir ki, ya Nuh, çıx get, bu oğlan sizlərdən deyil.

Nuh gəmini sürüb gedir. Çox çəkmir ki, tufan dayanır, su yadır. Nuh peyğəmbər oğlanlarına deyir ki, istədiyiniz canlılardan götürüb düşün quruya, yaşayın, nəslinizi artırın.

Nuhun oğlanlarından birinin adı Türk idi. Bu Türk qoyunla qoçu götürüb torpağa düşdü. Gəmi çıxıb getdi. Sən demə, Türkün düşdüyü torpaq cəzirə imiş. Hər tərəfi su olduğuna görə bu cəzirədən çıxmaq olmazmış.

Türk dörd yüz əlli il bu cəzirədə yaşayır. Onun heyvanları o qədər çoxalır ki, bütün cəzirəni tutur. Ot-ələf, kol-kos qalmır, heyvanlar hamısını yeyib qurtarır. Elə gün gəlib çatır ki, heyvanlar yeməyə heç nə tapmayıb başlayırlar qırılmağa. Nuh oğlu Türk baxır ki, belə getsə, heyvanlar da ölüb qurtaracaq, özü də. Ha fikirləşir, bir nicat yolu tapa bilmir.

Günlərin bir günü Türk görür ki, bir heyvanı parçalanıb yeyilib. Öz-özünə deyir ki, axı bu cəzirədə qoyundan başqa heç bir heyvan yoxdur. Bəs bu qoyunu nə yeyib. Türk çox təəccüblənir. Gecəni yatmayıb güdür. Bir də baxır ki, uzaqdan suyun içi ilə bir qaraltı gəlir. Bu qaraltı gəlib cəzirəyə çatanda tanıyır ki, gələn boz rəngli qurddur. Boz qurd cəzirəyə çıxan kimi cumur bir heyvanın üstünə. Bir tərəfdən də Türk gəlib çıxır bura. Boz qurd Türkü görüb gəldiyi yol ilə geri qaçır. Türk də düşür bunun arxasınca. Xeyli gedirlər. Türk baxır ki, qurdu getdiyi yerlərdə su heç topuğa da qalxmır. Bir qədər gedəndən sonra quruya çıxırlar. Qurunu görən Türk qayıdıb həmin yolla heyvanlarını da buraya gətirir. Sonra Türk fikirləşir ki, mənə bu cəzirədən boz qurd xilas elədi. Gərək onun şəklini öz bayrağıma çəkəm.

Belə də eləyir. Sonralar Türkün nəslə çoxalanda hamısına deyir ki, boz qurd bizim xilaskarımızdır. Əgər o, yol göstərməsəydi, nə mən olardım, nə də siz olardınız. Ona görə də gərək həmişə boz qurda inanasınız. Boz qurdu şəklini öz bayrağınıza çəkib bu bayrağın arxasınca gedəsiniz.

Türkün övladları bu nəsihətə həmişə əməl etməyə başladılar.

12

Bir tayfa varmış. Bu tayfanın başçısının uşağı yox imiş. Çox qurban, nəzir-niyazdan sonra onun bir oğlu olur. Uşaq dörd-beş yaşına çatır, amma yeriyə bilmir. Heç ayaq üstə də dura bilmir. Atası başlayır ağlamağa ki, bəs mən öləndən sonra bu şikəst oğlumun axırı nə olacaq?

Elə bu vaxt düşmənlər basqın eləyib həmin tayfanı qırıb-

çatırlar. Bütün kişiləri öldürür, arvad-uşağı qul eləyirlər. Uşaq şikəst olduğu üçün onu aparmırlar. Atırlar bir daşın dibinə ki, qurduquş yesin.

Düşmənlər tutduqları əsirləri götürüb gedəndən sonra buraya bir canavar gəlir. O, uşağı əmizdirir. Sonra götürüb aparır öz yuvasına. Başlayır bu uşağı saxlayıb bəsləməyə. Neçə illər keçir, uşağın ayaqları açılır. Özü də bir pəhləvan olur ki, gəl görəsən. Əl atmağı ilə yüz illik çınarı kökündən çıxarmağı bir olur. Nərəsi gələndə şir, pələng gizlənməyə yer axtarır. Oğlanın şücaəti hər yana yayılır. Düşmənlər də bunun sorağını eşidib gəlirlər onu öldürməyə. Ancaq bir yandan oğlan, bir yandan da canavar bunların əhdini kəsir, bir nəfəri belə sağ buraxmırlar. Sonra oğlan gedib tayfasının sağ qalanlarını da düşmənlərin əlindən xilas edir. Onlar öz torpaqlarına qayıdırlar. Oğlan tayfanın başçısı seçilir və onlar yenə də törəyib çoxalırlar. O vaxtdan bu tayfaya qurdlar tayfası deyirlər. Naxçıvanın Qurdlar məhəlləsi də onlardan qalmadır.

13

Qabaqlar uğuzlar olublar. Onlar çox hündür imişlər. Hər biri bir çinar kimi. Ona görə indinin özündə də bir uca boylu adam görəndə deyirlər ki, uğuzdur. El arasında deyilir ki, uğuzlar bizim əd-dadlarımız olublar. Özü də çox yaşamışlar, yüz il, iki yüz il, üç yüz il.

Günlərin bir günündə uğuzlardan biri meşəyə odun qırmağa gedirmiş. Orada gözünə qəribə bir şey dəyir. Bapbalaca. Uğuz onu ovcuna alıb evə gətirir. Birdən onların bir ağsaqqalı qabağa gəlib deyir:

– Bu əcaib şey deyil. İnsandı. Vaxt gələcək, bunlar yer üzünü götürəcəklər, bizi də əvəz edəcəklər.

İnsanı tutub gətirən uğuz bərkədən gülüb deyir:

– Bu özü nə şeydir ki, bizi də əvəz edə bilsin. Boyu heç mənim bir qarışım qədər də deyil. Ovcumu yumsam, elə əlimdəcə canı çıxar.

Qoca uğuz dedi:

– Yox, elə deyil. Bunlar bizdən çox-çox ağıllıdırlar.

İnsanı gətirən uğuz dedi:

– Yaxşı, indi ki, belə oldu, mən onu imtahan edəcəyəm. Əgər sözümü yerinə yetirsə, inanaram, özünü də buraxaram gedər. Yox, əgər yerinə yetirməsə, onda cücü-mücüdü. Ovcumu yumaram, əzilib ölər.

Qoca uğuz dedi:

– Yaxşı, onu necə imtahan edəcəksən?

İnsanı gətirən uğuz dedi:

– Özüm bilərəm. İndi görərsən.

Uğuzun bir atı varmış. Dam boyda. Elə hündür imiş ki, adam baxanda papağı başından yerə düşürmüş. Uğuz tövləyə gedib atı çəkəkə-çəkəkə gətirir insanın yanına. Sonra da bir torbaya arpa töküb deyir:

– Ey insan, bax bu torbada arpa var, keçir atın başına, qoy yesin.

İnsanın boyu atamı çata bilərdi? Heç ayağının yarısı boyda da deyildi. Amma o, torbanı baş tərəfindən başlayıb arpaya çatana qədər qatlayır. Sonra da torbadakı arpanı ata göstərib yırğalayır, başlayır muşqurmağa. At səs eşidib aşağı baxır. Arpanı görən kimi başını torbaya salıb yeməyə girir. İnsan tez torbanın bağını atın başına keçirir.

Bunu belə görən uğuz əlini əlinə vurub bərkdən gülür. Deyir:

– Bir buna bax, bir bunun boyuna bax, gör torbanı atın boyuna necə keçirdi. Bir qarış boyu ilə torbanı dam boyda atın boyuna keçirdisə, deməli, bizi də əvəz edəcək.

Doğrudan da, vaxt keçdi, vədə gəldi, insanlar bütün dünyaya yayıldılar. Amma həmin uğuzların üç-dörd metrlik qəbirlərinə indi də torpaqlarımızın çox yerlərində rast gəlmək olur.

Tufan mifləri

14

Nuh böyük bir gəmi düzəltdirir, bütün canlılardan ora götürür. Tufan başlanır. Yer üzünü su basır. Yer üzündəki bütün canlılar tələf olur. Xeyli vaxt keçir, gəminin bir yerindən deşik açılır, gəmiyə su dolmağa başlayır. Deşiyi qapaya bilmirlər. Nuh deyir ki, kim deşiyi qapaya bilsə, onun arzusunu yerinə yetirəcəyəm. Bu zaman gəmidə olan böyük bir ilan qıvrılıb deşiyi qapayır, gəmiyə daha su dolmur. Bir qədər sonra tufan sakitləşir, su çəkilir. Nuh gəmidəki canlıları yer üzünə buraxır.

Bu hadisələrdən bir müddət keçir. Bir gün ilanın yadına Nuh peyğəmbərin dediyi söz düşür. O, Nuhun yanına gəlir, sözü yadına salır. Nuh ondan nə istədiyini soruşur. İlan deyir:

– Mən istəyirəm ki, mənim nəslimə dünyadakı ən şirin şeyi yeməyə izin verəsən.

Nuh razı olur. Qaranquşla arını dünyada ən şirin şeyi axtar-

mağa göndərir.

Qaranquşla arı uzun müddət gəzir, hər şeyin şirinliyini yoxlayırlar. Axırda arı deyir ki, ən şirin şey insan ətidir.

Onlar geri qayıdanda qaranquş insanları xilas etməkdən ötrü aldadıb arının dilini dimdikləyib qoparır. Arı danışa bilmir, vızıldaya-vızıldaya bir təhər soruşur:

– Sən məni niyə bu günə saldın?

Qaranquş arının sözünü cavabsız qoymur:

– Niyə sən tək-cə insan ətinin şirinliyini gördün? O bizə ev tikir, isti yuva qurur, bizi qoruyur. Sən bunları niyə görmədin?

Arı nə qədər vızıldayırsa cavab verə bilmir, dili tutulur.

Onlar Nuhun yanına gəlirlər. Arı özünü qabağa verir. Çox çalışır, çox vızıldayır, ancaq bir şey anlada bilmir. Qaranquş deyir:

– Ən şirin şey torpaqdır.

Nuh ilana yemək üçün torpağı verir. İşin içində kələk olduğunu başa düşən ilan qaranquşu tutub məhv etmək istəyir. Lakin qaranquş uçub onun əlindən çıxır. İlan yalnız onun quyruğunu dişləyə bilir. Elə o gündən arı vızıldayır, qaranquşun da quyruğu haça qalır.

15

Nuh xəbər tutur ki, dünyanı su alacaq. Əl-ayağa düşür, gəmi hazırlayır, heyvanların hərəsindən bir cütünü də gəmiyə qoyur ki, onların nəsli kəsilməsin.

İşdən halı olan, dünya görmüş, ömür sürmüş ağbirçək bir qarını Nuha yaxınlaşıb deyir:

– Məni də özünlə apar.

Nuh söz verir, amma səfər zamanı verdiyi söz yadından çıxır, qarını qalır yer üzündə.

Vaxt gəlir. Bir yağış yağır, bir yağış yağır, tut ucundan çıx göyə. Çaylar şahə qalxır, sel dağları qopartmaq istəyir. Hər yan suya qarışır, yer görünməz olur.

Vaxt keçir, vədə yetişir, gün çıxır. Günəşin zərbindən su ərşə çəkilir. Nuh qayıdanda qarını düşür yadına. Gedir ki, onun öldüsündən-qaldısından xəbər tutsun. Qarının evinə yaxınlaşanda qulağına səs düşür, dinləyib görür ki, cəhrə səsi, qarını salamətmiş, özü də ip əyirir. Soruşur:

– Qarını, dünyanı su aldı, sən bunu görmədinmi, bilmədinmi?

– Yer üzünü su almağın ondan bildim ki, piltələrim bir az nəm kimi oldu.

Nuh barmağın dişləyir, başa düşür ki, qarı qoca dünyanın özü imiş.

16

Dünyanı su basanda Nuh gəmisi ilə bərabər qalıbmış su üzündə. Gün keçir, vaxt dolanır, su yavaş-yavaş çəkilməyə başlayır. Su çəkildikcə gəmi aşağı enir. Bir vaxt görürlər ki, gəmi nəsə ağır bir şeyə toxundu. Nuh deyir:

– Bu nə ağır şeydi?!

Su yatanda baxırlar ki, bu ağır şey böyük bir dağdı. Nuh bu dağın adını Ağır dağ qoyur. Günün istisindən su yenə də çəkilir. Az keçmir ki, gəmi lap bərk silkələnir. Nuh deyir:

– İnanın ki, bu da dağdı.

Buna görə də Ağır dağa Ağrı dağ, gəminin ikinci dəfə toxunduğu dağa İlanlı deyirlər.

17

Allahdan Nuh peyğəmbərə xəbər gəlir ki, tufan qopacaq, dünyanı su basacaq. Yır-yığış elə. Nuh yekə bir gəmi düzəltdirir. Yer üzündəki canlılardan bu gəmiyə doldurub dənizə çıxır. Tufan başlayır, nə başlayır. Hər yanı su alır. Nuh xeyli vaxt dənizdə qalır. Tufan sakitləşəndən sonra Nuh öyrənmək istəyir ki, quru yer var, ya yox. Odur ki, qarğanı xəbər gətirməyə göndərir.

Qarğa o vaxta qədər ağ rəngli imiş. O uçub axtara-axtara gəlir və quru bir yeri tapır. Görür ki, həm də qışdır. Hər yan qarla örtülüb. Qarğa qurunu tapdıqdan sonra Nuhun yanına qayıtmır. Nuh bunu başa düşür, qarğanı qarğayır: – Səni görüm, qara rəngli quş olasan! Qarğa o saat qara rəngli quşa çevrilir. Amma özü bunu bilmir. Qar əriyəndə bir də baxıb görür ki, bunun da rəngi qaralıb. Elə başa düşür ki, onun ağ rəngini qar özü ilə aparır. Odur ki, “qarr, qarr” oxumaqla qarı çağırır ki, onun rəngini qaytarsın. Elə indi də qarğa qarılıdayanda adamlar deyirlər ki, bəs qar yağacaq.

Nuh peyğəmbər qarğadan sonra, xəbər gətirmək üçün göyərçini gəmidən uçurur. O gedib quru yeri tapır və şad xəbərlə Nuhun yanına qayıdır. Elə o vaxtdan göyərçin xəbər aparıb, xəbər gətirən quş kimi tanınır.

18

Nuh peyğəmbərin Ham, Şam, Yafəs adlı üç oğlu və Vəjilə adlı bir qızı var imiş. Tufanın başlanacağını eşidən Nuh gəmi düzəlt-

dirmək fikrinə düşür. Və bu işi üç qonur gözlü kişiye tapşırır. Əvəzində də qızı Vəjiləni onlara boyun olur. Qonurgözlülər Nuhun istədiyini can-başla yerinə yetirirlər. Vaxt-vədədə olan olur, keçən keçir. Tufan sovuşur. Nuh quruya qayıdır. Qonurgözlülər Nuhdan qızı istəyirlər. Nuh qalır iki od arasında. Qonurgözlülər üç, qızı isə bir. Bəs indi bu iş necə olsun? Bu vaxt Allah taala Cəbrayilla sifariş göndərir ki, Nuh qızını eşşəyi və iti ilə bir dama salsın. Nuh belə də eləyir. Sabahısı gəlib görür ki, paho, eşşək də, it də dönüb olublar qız. Özü də eynən Vəjiləyə oxşayırlar. Nuh öz doğma qızını bunların arasında tanıya bilmir. Çar-naçar, haxbabam deyib bu “qızların” hərəsini bir qonurgözlüyə verir. Ay keçir, il dolanır. Nuh qızlarına baş çəkməyə yollanır. O, gəlib qonurgözlülərdən birinin yurduna yetişir. Hal-əhval tutub yaşayışlarını soruşur. Qonurgözlü deyir:

– Mənim xanımım ilə yaşamaq cəhənnəm əzabından da pisdir. O, hey deyindir, yetənə yetir, yetməyə nə də bir daş atır. Çox bəd xasiyyətdir.

Nuh barmağını dişləyir. Bilir ki, bu itdən dönən qızıdır. Oradan durub ikinci qonurgözlü ilə gəlir. Bu da arvadının yeməkdən doymayan, deyilən sözü bu qulağından alıb o biri qulağından ötürən, qonaq-qara saymayan, ədəb-ərkan qanmayan, şah tənbeli olduğunu bildirir. Nuh peyğəmbər başa düşür ki, bəli, bu da eşşəkdən dönən qızıdır. Üçüncü qonurgözlü isə arvadının səliqə-səhmanından, işilliyindən, ağıl-kamalından, mərifət yiyəsi olduğundan danışdıqca danışır. Beləcə, Nuh öz qızını tanıyır.

Təqvim mifləri

19

Qabaqlar insanlar bilmirmişlər ki, illəri necə adlandırsınlar. Novruz bayramında bilicilər yığışb çıxırlar gəzməyə. Deyirlər ki, qabağımıza hansı heyvan çıxsın, o heyvanın adını verəcəyik bir ilə.

Bunların qabağına on iki heyvan çıxır. O heyvanların adları ilə on iki ilə ad verirlər. Özü də il hansı heyvanın üstündə təhvil olsa, insanlar o heyvanın xasiyyətində olar.

Birincisi, onlar donuza rast gəlirlər. Donuz ilində insanlar salamət olurlar.

İkincisi, siçan ilidir. İnsanlar siçan kimi olurlar, hər şeyi gəmirib dağıdurlar.

Üçüncüsü, öküz ilidir. İnsanlar işlək olurlar.

Dördüncüsü, pələng ilidir. İnsanlar pələng kimi yırtıcı olurlar.

Beşincisi, dovşan ilidir. İnsanlar dovşan kimi qorxaq olurlar. Altıncısı, balıq ilidir. İnsanlar suda çox hərəkət etməyi xoşlayırlar.

Yeddincisi, ilan ilidir. Bu ildə insanlar bir-birlərinə acı sözlər deyirlər.

Səkkizinci, at ilidir. Bu ildə insanlar dözümlü olurlar.

Doqquzuncu, qoyun ilidir. Bu ildə insanlar həlim, mehriban olurlar.

Onuncusu, meymun ilidir. Bu ildə insanlar meymun kimi oyunbaz olurlar.

On birincisi, quş ilidir. Bu ildə insanlar daha çox xəyalpərvər olurlar.

On ikincisi, it ilidir. Bu ildə insanlar daha çox dava-dalaşa meyl edirlər.

20

Bir padşah görür ki, onun ölkəsindəki adamlar tez-tez illəri bir-birinə qatışdırırlar. Çünki illərin adı yox imiş. Padşah fikirləşir ki, gərək illərə ad qoyam. Durur çıxır səfərə. Uçardan, qaçardan, sürünəndən onun qarşısına hansı çıxarsa, bunun adını verir bir ilə. Padşahın qarşısına on iki canlı çıxdığı üçün on iki də il adı düzəldir. Həmin canlılar bunlardır: donuz, siçan, pələng, dovşan, öküz, at, qoyun, meymun, quş, ilan, balıq.

21

Lap qədim zamanlarda aylar yox imiş. Bir vaxt insanlar görürlər ki, ilin günlərini qarışdırıblar. Durub ilin günlərini aylara bölürlər. Hər aya otuz iki gün verirlər. Boz aya on dörd gün qalır. Görürlər ki, Boz ay incidi. Durub qalan ayların hərəsindən bir gün alıb verirlər Boz aya. Onlar olur otuz bir gün, Boz ay olur iyirmi beş gün. Görürlər ki, Boz ay yenə narazı qaldı. Qayıdıb aylardan yenə bir gün istəyirlər. Ayların yarısı deyir ki, daha otuz bir günümüz var. Öz günlərimizdən verə bilmərik. O biri yarısı isə Boz aya bir gün verir, hətta birisi iki-üç gün verir. Boz ay olur otuz bir gün. Qalanlarının da bəzisi otuz bir gün, bəzisi otuz gün, bəzisi isə iyirmi doqquz, iyirmi səkkiz gün olur.

Boz ay günlərinin çoxunu o biri aylardan aldığı üçün qarışıqdı, bir cür deyil. Çünki Boz ay soyuq günlərini qış aylarından, isti günlərini yay aylarından, yağışlı günlərini isə yazla payızdan alıb.

22

İli bölüblər aylara, mart ayına gün çatmayıb. Götürüb bütün ayların hərəsindən bir neçə gün kəsib veriblər həmin aya. Ona görə də mart ayı dəyişkəndir.

23

Qış qoca bir qarı idi. Onun üç oğlu var idi. Böyük çillə, Kiçik çillə, Boz ay. Anaları birinci Böyük çilləni adamların arasına yollayır. Bu, gedib qayıdır. Anası soruşur ki, nə etdin?

Deyir:

– Adamları ocağın qırağına düzüb gəldim.

Sonra Kiçik çillə gedir. Qayıdanda anası ondan da nə etdiyini soruşur. Kiçik çillə cavab verir:

– Adamları ocağın içinə doldurdum gəldim.

Axırda Boz ay gedir. Bu qayıdıb gələndə də anası ondan gördüyü işi soruşur. Boz ay deyir:

– Mən qardaşlarımın işini tərsinə etdim. Hamını ocaqdan çıxarıb qayıtdım.

24

Üç çilə var: Böyük çillə, Kiçik çillə, bir də Boz çillə. Böyük çillə deyir ki, dolu qazanlar üstünə gəlmişəm, qarıları sağlam görmüşəm.

Qırx gün yaşayandan sonra bu gedir. Yolda Kiçik çilləynən qarşılaşır. Kiçik çillə soruşur ki, getdin nə etdin, nə gördün? Böyük çillə elədiyini, gördüyünü deyir. Kiçik çillə deyir ki, eh, sən heç nə eləməmişən. Mən gedib qazanları ağzı üstə sevirəcəyəm, qarıları təndirin ağzından basıb külfədən çıxaracağam.

Boz çillə də bu yandan çıxıb deyir ki, sənin acığına mən də gedib əkinləri cücərdəcəyəm.

25

Böyük çilləynən Kiçik çillə yolda rastlaşırlar. Kiçik çillə böyükdən soruşur:

– Getdin nə etdin?

Böyük çillə deyir:

– Təndirləri yandırdım, kürsüləri qurdurdum, küplərin, xaralların ağzını açdırdım.

Kiçik çillə deyir:

– Qoy mən gedim, gör nə edəcəyəm. Qarıları təndirin ağzından basıb külfədən çıxaracağam, küpləri, xaralları boşaldacağam, üzüqoylu qoyub gələcəyəm.

Böyük çillə də deyir:

– Bacarmazsan. Qabağın yazdır, ömrün azdır.

26

Bir qarının xeyli oğlağı (çəpişləri) var idi. Qışın axırı idi. Qarının otu-ələfi qurtarır. Bir təhər, ölüm-zülüm martı keçirir. Çöldə ot-zad göyərir. Oğlaqlar yeyib oynayırlar. Qarı bunu görüb marta açıq verir:

Mart gözünə barmağım,
Oynayırsız oğlaqlarım.

Bu sözlər martı qəzəbləndirir. Gəlir aprelin yanına ki, mənə on gün borc ver, işim var. O da verir. Bu on gündə mart bir çovğun, bir tufan eləyir ki, gəl görəsən. Qarının bircə oğlağı da qalmır, hamısı qırılır. “Qarı borcu” da bu vaxtdan qalıb. Odur deyirlər ki, “mart çıxdı – dərd çıxdı”.

27

Qış adlı bir kişinin Böyük çillə, Kiçik çillə, Boz ay adlı üç oğlu var imiş. Qış əvvəlcə ilkini – Böyük çilləni qırx günlük səfərə göndərir ki, gedib el-obaları gəzsin, dünyaya tamaşa eləsin, görsün nə var, nə yox, adamlar necə yaşayırlar, necə işləyirlər.

Böyük çillə altdan-üstədən bərk-bərk geyindi. Ağ qar yapınınsını da çiyinlərinə salıb yola çıxdı. Az getdi, çox dayandı, çox getdi az dayandı, axır ki, aralıq ayının, yəni dekabrın iyirmi ikisində gəlib el-obaya yetişdi.

Adamlar səhər yuxudan oyanıb eşiyə baxanda gördülər ki, paho... Hər yan ağappaq qardı. O saat barmaqlarını dişlədilər ki, Böyük çillə gəlib çıxıb. Deməli, nə az, nə çox, düz qırx gün, qırx gecə dağda-düzdə, kənddə-kəsəkdə bu, öz qar atını belədən belə, elədən elə çapacaq. Nə etməli?! Böyük çillənin qarından-soyuğundan qorxub evin bir küncünə çəkilmək olmazdı ki! Bəs onda iş-gücün qulpundan kim yapışacaq?

Xaralların ağzı açıldı. Buğda götürülüb səməni göyərdildi. Göyərdilmiş səməni taxta çanaqda, tabaqda döyülüb suyu sıxıldı. Yeddi qonşu evdən un alınıb bu səməni suyunda sıyıq xəmir yoğruldu. Xəmir iri tavada ocaq üstə qoyuldu. Başladılar səməni halvası bişirməyə.

Halva bişənə yaxın onun içinə badam, qoz ləpəsi də salındı. Uşaqlar, cavanlar, qız-gəlinlər dəstə ilə səməni tavasının dövrəsinə dolana-dolana səs-səsə verib nəğmə oxudular:

Səməni, saxla məni,
İldə göyərdərəm səni.
Səməniyə saldım badam,
Qoymurlar bir barmaq dadam...

Halva bişəndən sonra qara istiot, darçın, mixək, razyana, ceviz, quluncan, badyan, qulsakəmər, zəncəfil, hil kimi ədviyyatı da döyüb ona qatırlar. Qoğal, kündə şəklində yumurlayıb qonşulara da payladılar. Halvanı elə böldülər ki, hər payda badam, qoz ləpəsinədən də oldu. Axı bu həmişə el içində xeyir-bərəkət rəmzi sayılıb. Adamlar səməni halvasını yeyir, canları qızışdı. Böyük çillənin qar-soyuğunu veclərinə də almayıb, elə öz işlərini görürdülər.

Qırx gün qurtardı. Böyük çillə kor-peşman geri qayıtdı. Yolda Soyuq ayın – fevralın lap başlanğıcında ortancıl qardaşa – Kiçik çilləyə rast oldu. Hal-əhval tutdular. Kiçik çillə dedi:

– Hə, qardaş, de görək, getdin nə iş gördün?

Böyük çillə dedi:

– Təndirləri yandırdım, kürsüləri qurdurdum, küplərin, xaralların ağzını açdırdım.

Kiçik çillə dedi:

– Eh, heç nə eləməmişən ki. Bax, indi gör mən gedib nələr edəcəyəm! Qarıları təndirin ağzından basıb külfəsindən çıxaracağam. Zəhmimdən uşaqlar tir-tir əsəcəklər. Xaralları, küpləri bomboş boşaldacağam, qazanları ağzı üstə çevirəcəyəm.

Böyük çillə dedi:

– Çox da öyünmə. Sən insanları tanımırısan. Mən qırx günlük ömrümlə heç bir iş görə bilmədim. Sənin cəmi-cümlətanı iyirmi günlük ömrün var. Bu iyirmi gündə heç yel də olub onların yanından ötə bilməzsən.

Kiçik çillə böyük qardaşından ayrılıb haray-həşir qopara-qopara, boranla, dumanla el-obaya hücum çəkdi. Elə bil dünyanın axırıydı.

Böyük çilləni dambadurumla yola salan adamlar heç Kiçik çillənin də belə əsib-çoxmasından qorxub çəkinmədilər. Tez “Xıdır Nəbi” mərasiminə tədarük görməyə başladılar. “Xıdır Nəbi” mərasimi qışın ən soyuq günü sayılan Kiçik çillənin onuncu günü keçirilir. Adamlar buğda qovurub əl dəyirmanında üyüdüb qovut elədilər. Xaşıl, quymaq bişirib yağla, doşabla, sarıköklə yedilər. Canları qızışdı. Kiçik çillənin soyuğundan qorxmadıqlarını bildirmək üçün

yaydan saxladıqları “Çillə qarpızı”nı da kəsdilər. Qaynadılmış yumurtaları bahar, Günəş rəmzi kimi yaşıl, qırmızı rəngdə boyadılar.

Uşaqlar da axşam qaranlıq düşəndə həyətləri gəzib bacarlardan qurşaq, torba salladılar. “Xıdır Nəbi” mərasimi nəğmələrindən oxudurlar:

Xanım, ayağa dursana,
Yük dibinə varsana,
Boşqabı doldursana,
Xıdırı yola salsana.

Uşaqlara qovutdan, boyadılmış yumurtalardan, ərik, əncir, alma, armud qurusundan pay verdilər. Pay verməyəni yenə də elə “Xıdır Nəbi” nəğməsi ilə yamanladılar:

Çatma, çatma, çatmaya,
Çatma yerə batmaya,
Xıdır payın kəsənin,
Ayağı yerə çatmaya,
Gecə evində yatmaya.

Beləcə, Kiçik çillənin iyirmi günlük ömrü qurtardı. Lovğa-lovğa gələn Kiçik çillə suyu süzülə-süzülə geri qayıtdı. O da yolda sonbeşikləri – Boz ayla qarşılaşdı.

Boz ay baxdı ki, özündən böyük qardaşı – Kiçik çillənin qanı yamanca qaradı. Az qalır hirsindən ürəyi partlasın. Dedi:

– Əziz qardaşım, Kiçik çillə, sən də böyük qardaşımız – Böyük çillə kimi insanların yanına xoş niyyətlə getməmişdin. Elə ikiniz də asaram-kəsərəm deyirdiniz. Amma indi baxın, görün mən də gedib nə edəcəyəm. Mən adamlar üçün bayram aparacağam. Əkinləri cüçərdəcəyəm. Çöllərdə, düzlərdə ot-ələf göyərdəcəyəm. Bağbağçalarda gül-çiçək açıdacağam.

İki qardaş ayrıldılar. Boz ay fevralın iyirmi ikisində gəldi adamların yanına. Bir ay ömrü olan, Bahar bayramı gününəcən yaşayan Boz ay başladı hər çərşənbədə bir iş görməyə: havaları qızdırdı, suların şaxını sındırdı, ağacları yuxudan oyatdı, torpağın canını isitdi. Adamlar torpağın istiləşdiyini görüb onu şumlamağa, əkin-biçinə hazırlaşmağa başladılar.

Boz ayın çərşənbələrində həyətdə tonqallar yandırıldı. Adamlar “Ağırılığım-uğurluğum tökülsün” deyib bu tonqalın üstündən hoppanmağa başladılar. Boz ay da beləcə ömür sürüb vaxtını başa vurdu. Artıq yer-yurd yaşıla bürünmüşdü. Üç qardaş köçünü sürüb gedirdi və onların yerinə istəkli bir qonaq gəlirdi – gözəllər gözəli Bahar...

28

Novruz bayramına açılacaq gündüzün gecəsində, Dan ulduzu doğulan vaxt çayların suyu bir an dayanır, yenidən axır. Kim həmin vaxt nə arzu eləsə, dilində hansı sözü desə o iş hasil olar. Araz qırağındakı kəndlərin birində yaşayan ərlə arvad ilin axır gecəsi Dan ulduzu doğan zaman yekə bir daşı götürüb çayın qırağına gəlirlər. Bir qədər gözləyirlər. Arvad bir də baxır ki, Arazın suyu dayandı. Tez əlini arxaya atıb:

– Bu, qızıl olsun, – deyir. Sonra arxaya çevriləndə nə görsə yaxsıdı? Sən demə, qadın daş əvəzinə əlini ərinə vurubmuş və əri də o saat dönüb olub qızıl. O, xəlvətcə qızıl olmuş ərini gətirib evdə gizlədir. Qohum-qonşulara, uşaqlarına da deyir ki, ərim uzaq məmləkətə işləməyə gedib.

Sahibsiz qalan qadın gecə-gündüz ağlayır, peşimançılıq çəkir. Bir müddətdən sonra evdəki yemək-içmək tamam tükənər. O, bilmir ki, dərini kimə desin. Axırda çarəsiz qalıb qızıl olmuş ərinin çeçələ barmağını kəsir, aparıb zərgərə verir, əvəzində pul alır və uşaqlarını bir təhər dolandıрмаğa başlayır. Nəhayət, yenə də ilin son gecəsi gəlib yetişir. Arvad qızıl olmuş ərini axşamdan götürüb gedir Arazın qırağına, gözləməyə başlayır. Dan ulduzu doğan zaman birdən Araz yenə dayanır. Arvad əlini qızıla vurub deyir: – Bu, adam olsun. Kişi o saat asqırıb ayılır. Qadın başına gələn əhvalatı ona danışır. Bundan sonra əkin-biçin eləyib firavan dolanırlar. Amma kişinin çeçələ barmağı olmur.

29

İlin axır çərşənbə gecəsi ərlə arvad evlərində yatmışdılar. Gecənin bir vaxtında arvad yuxudan ayılıb ərini səsləyir:

– A kişi, yadımdan çıxıb buzovu bağlamamışam.

Sonra arvad yuxulu-yuxulu çölə çıxıb görür ki, həyətdə böyrü üstə bir ağac yıxılıb. Buzovu gətirib həmin ağaca bağlayır, qayıdıb yerinə girib yatır.

Kişi səhər yuxudan duranda görür ki, buzov ağacın başından sallanır. Tez arvadını çağırır. Arvad gəlib bu vəziyyəti görəndə gecəki hadisəni ona danışır. Adamlar yığışib fikirləşirlər ki, bu necə olan işdi?! Sonra qocalardan biri deyir ki, ilin axır çərşənbə axşamı hər şey yatır. Yəqin ağac da yatıbmiş, arvad buzovu gətirib ona bağlayıb. Ağac oyananda buzovu da özü ilə qaldırıb.

30

Yazın ilk gecəsi imiş. Bir arvad durur ki, inəyi sulasın. İnəyi sulayır, görür ki, çayın qırağında bir söyüd ağacı var. Söyüd ağacı yerə əyilib. Belə ağına gəlir ki, inəyi buradaca söyüdə bağlasın, söyüdün təzəcə göyerməyə başlayan budaqlarından inək yesin. İnəyi bağlayıb evinə gedir. Sabah açılır. Qadın gəlir ki, inəyi aparsın. Baxıb görür ki, söyüd başını yuxarı qaldırıb, inək də ağacın başında boğulub ölüb.

Heyvan və bitkilərə aid miflər

31

Bir zamanlar bizim meşələr marallar, ceyranlar oylağı imiş. Uzaq-uzaq ellərdən də bura ova gələrmişlər. Bir gün bura mahir ovçu gəlir. O, neçə günahsız qana bais olubmuş. İsti günlərdən biri imiş. Ovçu çoxdan bəri axtardığı bir ana maralın izinə düşür. Deyilənə görə, elə gözəl heyvan yox imiş. Ovçu onu bulağa su içməyə enəndə vurur. Köksündən yaralanmış maral çırpına-çırpına gah suya, gah da meşəyə baxır. Onun başını kəsmək istəyən ovçu gözlərindən axan yaşı görüb sarsılır. Maralın baxdığı səmtə çevriləndə anasına tərəf boylanan bir cüt bala görür. Əmələndən peşman olub, bir də ovçuluq etməyəcəyinə and içir. Maralı həmin yerdə basdırır. Üstünə də nişanə üçün bir ağac sancır. Səhərə yaxın kəndin əhali bulağın başında bitmiş qollu-budaqlı çinarı görüb heyran qalır. Hamı bu möcüzənin tamaşasına çıxır. Baxırlar ki, köhnə çinar quruyub. Ondan aralı kiçik təpəciyin yanında isə bir cüt bulaq əmələ gəlib. Ucalan çinar da hər iki bulağın ortasında bitib. Ovçu əhvalatı söyləyir. Bunu hərə bir yerə yozur. Elə o vaxtdan da bu bulaq “Maral bulağı” adlanır.

Deyilənlərə görə, indi də hər günorta Maral bulağına bir cüt maral enib su içir. Heç kəs də onlara dəyib-dolaşmır.

32

Qabaqlarda yer göyə yaxın imiş. Kimin nə sözü, nə dərdi varmış, elə yerdəncə Allaha deyərmiş.

Allah ağır işləri görməkdə insanlara kömək etmək istəyir. Ona görə də başlayır heyvanları, öküzləri, inəkləri yaratmağa. Özü də onlar danışa bilirlərmiş. İnsanlar başlayır bu heyvanları işlətməyə, harda ağır iş olsa, onlara gördürməyə. Axırda heyvanlar insanların

əlindən tənqə gəlirlər. Yığışb gedirlər Allaha şikayətə. Deyirlər ki, bəs yorulduq, daha dözə bilmirik. İnsanlar bizi çox işlədirlər.

Allah onların şikayətini dinləyir. Görür ki, heyvanların nə qədər ki, dili var, hey danışb insanlardan şikayət eləyəcəklər. Ona görə də heyvanların dilini alır, onlar danışa bilmirlər.

Dilsiz heyvanlar böyürə-böyürə bir də insanlardan şikayətə gedəndə görürlər ki, göy yerdən aralanıb, nə səs yetər, nə ün. O vaxtdan heyvanlar səslərini çıxarmadan insanların sözüne baxır, daha şikayət eləmək fikrinə düşürlər.

33

Quşlar yarananda hamısı uçurmuş. Bir dəfə quşlardan biri deyib ki, Allah qoysa sabah uçacağıq. Toyuq deyir ki, Allah qoysa da, qoymasa da uçacağıq.

Quşlardan bir qismi onun dediyini təsdiqləyir.

Səhərisi bütün quşlar uçur. Ancaq toyuqla onun sözlərini təsdiqləyən quşlar nə qədər eləyirsə də, uça bilmirlər. Onlar indi də uça bilmirlər.

34

Bir gün insan oğlu fikirləşir ki, hər şeyin padşahı, böyüyü var. Quşların da gərək böyüyü olsun. Bütün quşları yığıb deyir ki, hansınız lap yuxarı çıxsanız, onu padşah qoyacağam. Quşlar razı olurlar. Uçurlar, ancaq qartal hamısından hündürə uçur. Bu dəmdə insan oğlu görür ki, qartalın tükləri arasından cırt-cırt quşu çıxdı, lap yuxarı uçdu. Bunu quşlar da gördü, pərt oldular ki, bundan bizə padşah çıxmaz.

İnsan oğlu cırt-cırt quşuna deyir ki, sən lap yuxarı uçdun, ancaq kələyinən. Ona görə gərək sənə bir iş də tapşırım. Onu da elə sən, səni padşah qoyacağam. Get mənə elə çöp gətir ki, nə əyri olsun, nə də düz.

Deyirlər ki, cırt-cırt quşu o vaxtdan həmişə kolluqda gəzir, həmin çöpü axtarır, ancaq tapa bilmir. Qartal isə quşların padşahı olur.

35

Bir nəfər cavan oğlan gölün kənarında ot yığdığı zaman yanına bir göyərçin qonur. Göyərçin dönüb bir gözəl qız olur. Bu əhvalat bir neçə gün təkrar olur. Axırda bunlar sevişirlər. Hər gün bu göyərçinlə oğlan günün qızmar vaxtı göldə çimərlərmiş. Oğlan hər gün səhər tezdən durub gölün sahilinə gedərmiş. Həmin göyər-

çin də gəlib gölün yanında qız olub oğlanla söhbət edərmiş. Oğlanın ailəsi onun hər gün tezdən gedib axşam gəlməsindən narahat olur. Bir gün atası onları izləməyə başlayır. Bunların hər ikisi suda çimdiyi vaxt oğlanın atası bunların üstünə çıxır. Onların hər ikisi çox çığırır ki, yaxın gəlməsin, ancaq kişi buna fikir verməyib, onların paltarlarının yanında dayanır. Sudakılar kişidən utanıb sudan çıxma bilmirlər. İkisi də göyərçin olub havaya qalxır.

36

Keçmiş zamanlarda ilanla qaranquş bərk dost imişlər. Aralarından su keçməmiş. Həmişə bir yerdə gəzər, tapdıqları yemi bir yerdə bölüb yeyərlərmiş.

Bir dəfə ilanla qaranquş nə barədəsə sözləşirlər. İş o yerə çatır ki, əlbəyaxa olub dalaşırlar. Qaranquş uçub göyün bir qatına qalxır. Oradan şığıyıb ilana hücum çəkir. Onun dilini dimdikdən keçirib yaralayır. İlan da fürsəti əldən vermir, yaralı-yaralı qaranquşa tərəf cumur. Nə fayda, gecikir. Yalnız quyruğunu qopara bilir.

Deyirlər elə o vaxtlardan ilanla qaranquşun bir-birini görməyə gözləri yoxdur. İlanın dilinin haçalığı, qaranquşun haçalı quyruğu elə həmin davadan qalmadır.

37

Günlərin bir günü obaya bir adam gəlib camaatdan soruşur ki, mənə filan ocağa kim apara bilər? Camaatdan səs çıxmır, hannan-hana kəsib bir odunçu deyir ki, mən apararam. Qonaq odunçuya deyir ki, ocağa getsək, orada mənim dediklərimi yerinə yetirsən, sənə özün ağırlığında qızıl verəcəyəm. Onlar razılaşıb yola düşürlər, gəlirlər ocağa. Ocaqda bir qəbir var idi, özü də qəbirin üstünə qara örtük çəkilmişdi. Qonaq heybəsindən bir cüt dərman çıxarıb odunçuya deyir: – Bax, qardaş, mən soyunacağam, sən də bu dərmanı mənim bədənimə sürtersən. Elə olsun ki, iynənin ucu boyda belə dərman sürtülməmiş bir yer qalmasın. Dərman sürtüldəndən sonra mən bayılıb huşsuz düşəcəyəm qəbirin yanına. Sən o üzde gizlənib baxarsan. Qəbirdən bir ilan çıxacaq, mənim bütün bədənim iyləyəcək, sonra yıxılıb öləcək. Elə ki, gördün ilan tərپənmir, al bu biri dərmanı da tutarsan mənim burnuma. Qalanıynan sənə işin yoxdu. Özün ağırlığında qızılı al, çıx get.

Oduñçu razılaşıb, qonağı soyundurub başlayır dərman sürtməyə. Bütün bədənini dərmanlayır, ancaq yadından çıxır qoltuğunun altına dərman sürtmür. Qonağın huşu gedir, bayılıb yerdə qalır.

Oduñcu bir yanda gizlənir, başlayır güdməyə. Bir də görür ki, qəbirin yuxarı tərəfindən bir ilan çıxdı ki, adamı diri gözlü udar. Bu ilan başlayır qonağı başdan-ayağacan iyləməyə, hər dəfə ilanın ağzı qonağın bədənində toxunanda acıqlanır, fısıldaya-fısıldaya başını dala çəkir. Birdən ilan qonağın qoltuğunu iylədi, o saat oradan çalılıb gəldiyi kimi də çıxıb getdi.

Oduñcu bir az da gözlədi. Sonra yaxınlaşıb ikinci dərmanı qonağın burnuna tutdu. Ancaq qonaq ayılmadı. Odunçu bir də baxdı ki, ay dadi-bidad, qonaq çoxdan ölüb. Qorxusundan bilmədi nə etsin. Çox çək-çevirdən sonra aparıb meyidi başqa bir yerdə basdırdı. Qonağın paltarlarını da gizlədib bu sirri hamıdan gizli saxladı.

Bir müddət keçdi. Bir gün odunçu müştəri gözlədiyi yerdə gördü ki, budur, həmin qonaq gəlir, ancaq bir az cavanlaşıb. Odunçunun gözləri dörd oldu. Qaçıb qonağı qucaqladı ki, ağa, başına dönüm, sən sağsan. Tanrıya min şükür... Paltarlarını saxlamışam, buyur, gedək verim.

Qonaq bir söz deməyib odunçunun yanına düşdü. Odunçu gizlətdiyi yerdən paltarlarını çıxarıb qonağa verdi. Qonaq paltarları görəndə başladı hönkür-hönkür ağlamağa. Odunçu soruşdu ki, bəs niyə ağlayırsan? Qonaq dedi: – A kişi, sən məni yox, mənim atamı ocağa aparmısan. Bu paltarlar da onundu. Neçə il idi ki, atamın öldüsü-qaldısı xəbərini bilən yox idi. Ayrılanda demişdi ki, əgər qayıtmısam, işimi yarımçıq qoyma, dalımca gəl. İndi mən də gəlmişəm.

Oduñcu bir az qorxdı. Elə fikirləşdi ki, onu qanlı tutacaqlar. Oğlan dedi: – Əmi, qorxma, işdi, olub. Ancaq yəqin sən onun bədənini yaxşı dərmanlamamısan. Harasısa açıq qalıb, ilan da atamı vurub.

Oduñcu başladı başına-gözünə döyüb ağlamağa ki, bəli, mən onun qoltuğunun altını dərmanlamamışdım. İlan da oradan onu vurub. Qonaq dedi ki, nəyə, olan olub. İndi dur gedək əvvəlcə atamın qəbrini göstər, sonra da məni apar ocağa.

Oduñcu qonağı gətirdi atasını basdırdığı o yerə. Bir az ağlaşdılar, sonra gəldilər ocağa. Qonaq heybəsindən dərmanları çıxarıb odunçuya verdi, dedi ki, ala, atam sənə necə demişdisə, o cür də elə. Ancaq yadımdan çıxartma ki, gərək iynənin ucu boyda dərman sürtülməmiş yer qalması.

Oduñcu dərmanı qonağın bədənində sürtüb bir tərəfdə gizləndi. Bir də gördü ki, həmin ilan gəldi, başladı bayılmış qonağı iyləməyə. Ancaq bu dəfə odunçu dərmanı elə sürtmüşdü ki, iynənin ucu boyda da açıq yer qalmamışdı. İlan qonağı iylədi, iylədi, açıq

yer tapmayıb hirsindən, hikkəsindən bağı çatladı, qonağın yanında uzanıb öldü. Odunçu gördü ki, ilan tərənəm, yaxınlaşıb ikinci dərmanı tutdu qonağın burnuna. Qonaq ayıldı, ilanı ölmüş görüb çox sevindi. Paltarlarını geyəndən sonra heybəsindən bir tava çıxartdı. Bıçaq ilə ilanın başından və quyruğundan bir qarış kəsib aldı, qalanını da doğrayıb tavaya tökdü, ocaq qalayıb başladı qızartmağa. İlan öz yağında qızardı. Qonaq tavanı qabağına çəkib ətin hamısını yedi. Sonra durub harasa getdi.

Oduğunun ağızla qalmışdı. Fikirləşirdi ki, görəsən bu nə sirdi? İlanı niyə yeyirlər? Çəkinə-çəkinə tavaya baxdı. Tavada bir azca yağ qalmışdı. Odunçu “nə olur-olsun” deyib, barmağını bu yağa batırdı, ağızına qoydu. Gördü ki, çox dadlıdı, bütün tavanı sivirdi. Birdən qulağına bir səs gəldi. Baxdı ki, xırdaca bir ot deyir: – “Mən filan dərmanınım”. Böyründəki bir daş da pıçıldayır ki, mənim altımda qızıl var, qaz onu çıxar. Odunçu bildi ki, bu ilanı yeyən adam bütün canlıların, cansızların dilini başa düşür.

Bu zaman qonaq qayıdıb gəlib odunçuya dedi:

– Qardaş, atamla şərtləşdiyini kimi, özün ağırlığında qızıl sənin haqqındı. Haqqını göndərdim evinə, dur get, ona yiyə ol.

Birdən qonağın gözü sataşdı tavaya. Gördü ki, odunçu tavadakı yağı sivirib. Fikirləşdi ki, bu sirri ikinci adam da bilsə, sirr puç olar. Tez cibindən bir ot çıxarıb verdi odunçuya ki, ala bunu ye. Odunçu otu yedi, hər şey yadından çıxdı. Elə bil arada heç nə olmayıb, elə əvvəlki adamdı ki, durub. Odunçu gəldi evinə, qonağı da heç vaxt xatırlamadı. Ancaq hərdən təəccüblənirdi ki, kəsə dolu qızılı onun evinə kim göndərib?

38

Ötən zamanlarda əldən-ayaqdan uzaq bir kənddə bir kişi vardı. Ata-baba günündə bu kişi qəbr üstünə gedərdi. Bir gün yenə qəbristanlığa gələndə bir səs eşitdi:

– Ay kişi, tez qayıt kəndə, gir filan evə, arvadıma de, bəs durmasın gəlsin, burada onu gözləyirəm.

Kişi o yana-bu yana baxıb heç kimi görmədi, təzədən düzəldi yola. Səs bir də gəldi:

– Sənə demədimmi qayıt kəndə, mənim arvadıma de gəlsin, onu gözləyirəm?!

Kişi yenə o tərəf-bu tərəfə baxıb bir kimsəni görmədi. Fikirləşdi ki, bəs bu nə olan işdi, bura qəbristanlıqdı, məndən başqa burada bir kəs yoxdu, xortlayıb qəbirdən çıxan da yoxdu ki, deyim bəlkə onun səsi? Birdən ağına gəldi ki, yəqin ölənlərdən birinin

ruhudu məni çağırır. Özü də eşitmişdi ki, dədə-baba günü ölənlərin ruhu ev-eşiyi gəzir. Həmin günlərdə adamlar onların adına qazan asır, bişmiş bişirirlər. Odur ki, kişi qorxmayıb dilləndi:

– Tutaq ki, mən getdim sizə, tapşırığınızı da dedim, arvadın buna inanarmı?

Onda səs kişiyyə bir ot uzatdı. Kişi otu əlinə alan kimi gördü ki, hər tərəf ruhla doludu. O daha dayanmayıb bir baş səs dedi ki, evə gəldi. Gördü ki, kişinin arvadı ölüb, ruhu da evdə dolanır. Kişi arvadın ruhuna dedi ki, bəs ərin səni qəbristanlıqda gözləyir. Mənə tapşırırdı, sənə deyim, tez onun yanına gedəsən.

Arvadın ruhu duruxdu. Kişi ona dedi ki, niyə dayanıbsan, tez ol get, ərin səni gözləyir. Arvadın ruhu kişidən soruşdu ki, sən məni necə görürsən? Kişi əlindəki otu göstərərək ona dedi ki, bəs otu ərin mənə səni görmək üçün verib.

Arvadın ruhu tez kişinin üstünə atıldı ki, otu ondan alsın. Onlar əlbəyaxa oldular. Kişi qışqıraraq camaatı köməyə çağırırdı. Qonum-qonşu tökülüb gəldi. Gördülər ki, kişi kiminləsə əlbəyaxada idi. Ancaq yanında özündən savayı bir kimsə yoxdu. Bu işə mat qaldılar.

Bu vaxt arvadın ruhu özünü kişiyyə elə toxudu ki, kişinin ov-cunda tutduğu ot əlindən yerə düşdü. Arvadın ruhu tez əyilib onu götürmək istəyəndə bir it özünü yetirib otu uddu. O vaxtdan da itlər ruh görəndə ulayır.

39

Qırğı ilə gürzə bərk dost imişlər. Bir gün gürzə qırğının süzdüyü göylərə həsrətlə baxıb deyir:

– Qardaş, sən istədiyini vaxt göylərə qalxırsan, istədiyini vaxt yerə enirsən, mənimlə gəzirsən. Mən yazıq isə həmişə yerdə sürünürəm. Heç göyə çıxma bilmirəm ki, görüm oralar necə yerdə. Nə olar, məni də bircə dəfə göyə qaldır.

Qırğı dostunun sözünü yerə salmır. Onu caynağına götürüb göylərə qaldırır. Əvvəl çayların, dənizlərin üstündən keçirlər. Gürzə bərk qorxur ki, birdən qırğıdı da, buraxar caynaqlarından, o da düşər suya, ölüb gedər. Elə ki, dəniz qurtardı, quru yerlərin üstündən keçməyə başladılar, o saat gürzənin ağına pis fikirlər gəldi. İstədi dostluğa xəyanət eləsin. Qırğının çalıb öldürsün, yerə düşəndə də yesin.

Qırğı gürzənin ürəyindən keçənləri duydu. Tez caynaqlarını onun boğazına ilişdirib tərپənməyə qoymadı. Elə sıxdı ki, gürzənin gözləri yerindən oynadı, az qaldı çıxıb düşsün. Qırğı süzüb yerə en-

di. Gürzəni yarımcan halda torpağa düz uzadıb dedi:

– Bax, mən istəyirdim ki, sən dostluqda beləcə düz olasan. Ancaq görürəm ki, yolunu əyirsən. Səndən mənə dost olmaz.

40

Keçmişdə Şahişonqar bütün quşların padşahı imiş. Onun vəziri tər lan, vəkili qırqovul, məsləhətçisi isə qartal imiş. Bir gün Şahişonqar quş bərk acıqlanır, vəzir-vəkilini, məsləhətçisini qovur. Ala qarğanı özünə vəzir, qara qarğanı vəkil, quzğunu məsləhətçi götürür.

Bir gün Şahişonqar quş Bağdada səfər edir. Bu vaxt Bağdad padşahı xəstələnir, Şahişonqar quşun qanını ona dərman buyururlar. Quşu tutmaq üçün hökmdarların əmri ilə yola bir neçə şaqqa ət, bir çəllək çaxır qoyurlar ki, quş gələndə əti yesin, çaxırı da içib özünü itirsin.

Şahişonqar quş vəzir-vəkili, məsləhətçisi ilə yoldan keçəndə əti görürlər. Vəzir-vəkil, məsləhətçi yerə enməyi təklif edir. Şahişonqar quş razı olmur ki, burada nə isə bir iş var. Nəhayət, onlar yerə enib, yeyib-içəndən sonra huşlarını itirib hərəsi bir yerə yıxılır. Bağdad hökmdarının adamları quşu tutub şahın hüzuruna gətirirlər. Şah əmr edir ki, tutuquşunu gətirsinlər. Tutuquşu Şahişonqardan xəbər alır ki, necə oldu, bu iş sənin başına gəldi? Şahişonqar quş tutuquşuna deyir ki, sən mənim ayağımdan qan alıb onun yarasına sürtsən şah sağalar. Padşah deyilənə əməl edir. Şahişonqar quş tutuquşuna deyir ki, mən göydən baxanda yerdəki buğda dənəsini də gözüm seçir. Kül o şahın başına ki, öz vəzir-vəkilinə inana. Mənim əvvəlki vəzirim tər lan, vəkilim qırqovul, məsləhətçim qartal idi. Onları çıxarıb yerinə alaqarğanı, qaraqarğanı, quzğunu qoydum. İndi mən uduzmuşam. Bir şahın ki, vəziri alaqarğa, vəkili qaraqarğa, məsləhətçisi quzğun ola, o şahın axırı yoxdur. İndi, tutuquşu, sən padşahına de ki, necə ki, həyatda var heç vaxt vəzir, vəkilin sözünə qulaq asmasın. Əgər sən padşahın onların sözünə qulaq assa, mənim tək uduzar. Bu sözdən sonra padşah onu azad eləyir.

Bundan sonra Şahişonqar quş bir də heç nəyə yaxınlaşmır. O, evlənmir, nəslə törəmir. Ona görə də indi nəslə kəsilib.

41

Tısbəyə gözəl bir gəlin imiş. Bir gün yuyunmaqçün su qızdırıbmiş. Paltarını soyunub girir tase, başlayır çimməyə. Birdən qayınatası içəri girir. Görür ki, gəlini tamam çılpəqdı. Gəlin də bil-

mir ki, neyləsin, harada gizlənsin. Üzünü göyə tutub yalvarır ki, nə ola bir iş ola, bədəni örtülə. Gəlinin ağzından söz qurtarmamış tas çevrilir onun üstünə, o da dönüb olur tıbağa. Deyirlər, tıbağanın çanağı həmin tasdı. Tıbağa həmişə bu çanağı belində gəzdirir ki, çılpaq bədəni görünməsin.

42

Bir gün itnən qurd rastlaşır. İt qurda deyir ki, gəl sən iy bilməyini mənə ver, mən də gücümü sənə verim. Qurd razı olur. İndi it iy bilir, qurd da güclüdür. Deyirlər ki, qurdun öz gücündən xəbəri yoxdur, yoxsa dünyanı dağıdar.

43

Lalə vaxtı ilə gözəl-göyçək bir qız imiş. El-oba həmişə onun gözəlliyini danışarmış. Bu qızın sorağı uzaq ellərə gedib çıxır. Hər yandan ona elçilər gəlir. Lalə onların heç birini bəyənirmiş. Çünki öz obalarında sevdiyi oğlan varmış.

Lalə də, onun sevgilisi də istəklərini gizli saxlayar, açıbağartmazmışlar. Oğlan ona elçi də göndərməmişdi. O da, qız da yaxşı bilirdi ki, elçi göndərməyin xeyri yoxdu. Qızın atası onu kasıb oğlana verməyəcək.

Lalə sevgilisinin həsrətinə dözə bilmir. Allahdan arzu eləyir ki, canını bu dərdədən qurtarsın. Onun arzusu yerinə yetir. Qız dönüb lalə çiçəyi olur. Sinəsi isə sevgilisinə olan eşqindən yanıb qaralır.

44

Keçmiş zamanlarda Qızılgüllə Bülbül bir-birini ürəkdən sevirmişlər. Bunların sevgisi hər yana yayılır, axır gəlib qızın atasının qulağına çatır. Ata bərk qəzəblənir. Qızını çağırır deyir ki, bu eşqdən əl çək. Qız çox yalvarır, amma ata heç cürə razı olmur.

Qız sevgilisi ilə qovuşmayacağını başa düşüb başqasına getməkdənsə, ölüm istəyir. Allaha yalvarır ki, bu arzusunu yerinə yetirsin. Amma Qızılgül ölmür, bir gülə çevrilir.

Bülbül sevgilisinin başına gələn əhvalatdan xəbərdar olub göz yaşını tökür. Onun ahı göylərə gedib çatır. Bir gün adamlar durub görürlər ki, Bülbül yoxdur. Onun yerində gülün başına dolanıb qəmli-qəmli oxuyan bir quş – bülbül var. Bülbül gülün başına dolandaqca özünü zərb ilə onun tikanlarına çırpır. Tikanlar bülbülün sinəsini dağıdıb qana qəltan eləyir. Bu qan gül koluna səpələnib

onun rəngini qazardır.

Deyirlər, o vaxtdan həmin gülün adı Qızılgül qalıb. Bülbülü gülə yaxın qoymayıb onun sinəsini qana qəltan edən tikanlar da, sən demə, qızın atasıdı.

45

Yeddi qardaş varmış. Bu qardaşlar hər gün gedərmiş işləməyə, bacıları da evdə qalıb xörək bişirərmiş, axşam hamısı oturub yeyərmişlər.

Bir gün qız bişirməyə evdə heç nə tapmır. Gedib çöldən pəncərə yığıb gətirir və bişirir. Axşam qardaşları gəlir, elə pəncərdən yeyən kimi hamısı qoyun olur. Qız başlayır başına-gözüne döyüb ağlamağa. Səhərisi də ağlaya-ağlaya bu qoyunları aparır otlamağa. Bir də görür ki, boz atlı bir kişi peyda oldu. Kişi soruşur ki, qızım, niyə ağlarsan?

Qız əhvalatı danışır. Sən demə bu kişi Xızır peyğəmbər imiş. Adam qıza deyir ki, sən səsinə çıxarma, mən onları adam edəcəyəm. Ancaq səs çıxarsan, qışqırsan öz baxtından küs.

Xızır peyğəmbər başlayır çomağı ilə qoyunları vurmağa. Altı qoyun dönüb adam olur. Ancaq bir qoyunu vuranda qız dözməyib qışqırır. Sən demə bu xırda qardaş imiş. Odur ki, onun bir tərəfi insan olur, bir tərəfi heyvan. Daha hara çatacaq. Bu kiçik qardaş altı ay yaşayıb ölür.

46

Bir qarı varmış. Bir gün bir yolçu bir qarıya qonaq olur. Axşam Allah verənnən, azdan-çoxdan yeyirlər. Qarı yer salır ki, qonaq yatsın. Özü də başlayır qabları yumağa. Qonaq deyir ki, ay nə-nə, axşamın xeyrindən sabahın şəri yaxşıdı. Yıxıl yat, qabları səhər yuyarsan. Qarı deyir ki, yox, gərək indi yuyam. Allah ruzunu gecə paylayır. Əgər mənim qablarım yuyulmayıb, çirkli qalsa, Allah ruzi verməz.

47

Qədimlərdə buğdanın sünbülü yerdən başa çan imiş. Çörək o qədər bol imiş ki, insanlar başlayıb qudurmağa. Çörəyi zibilliyə atır, qədrini bilmirlər. Allah da hirslənib çörəyi çəkir göyə. İnsanlar yeməyə çörək tapmayıb acından ölməyə başlayırlar. İt üzünü göyə tutub ulayır və deyir ki, ay Allah, sahiblərimiz belə eləyib, bəs bizim günahımız nədir? Allahın itə yazığı gəlir, çörəyi qayta-

rır yerə. Ancaq Allah buğdanın başını bir cıqqılı sünbül eləyir ki, insanlar yenə qudurmasınlar.

Qeyri-adi varlıq mifləri

48

Su pərisi bir qız imiş. Bir gün bu qız çayda çiməndə sel gəlir, az qalır ki, boğulsun. Allahın buna yazığı gəlir, bir dalğa göndərir. Dalğa qızı vurur və qızın qurşaqdan yuxarı hissəsi sudan yuxarı qalxır. Qızın sudan yuxarı çıxan hissəsi adam, suda qalan hissəsi isə balıq olur. Ona görə də su pərisinin qurşaqdan yuxarısı qızdı, qurşaqdan aşağısı balıq.

49

Ucubınıx adında bir adam varmış. Bu o qədər uzun imiş ki, başı buludlara dəyirmiş. Əlini atıb dəryadan balıq tutar, qaldırıb günəşdə bişirib yeyərmiş.

Ucubınıx camaatdan borc alıb özünə bir şalvar, bir köynək tikdiribmiş. Ancaq neçə illər keçsə də, camaatın borcunu qaytarmırmış. Camaat görür ki, Ucubınıx bunların borcunu qaytarmayacaq, yığışib istəyirlər ki, onu döysünlər. Ağacdən uzun-uzun payalar düzəldib cumurlar Ucubınıxın üstünə. Ancaq bu payalar onun topuğuna da çatmır. Ayaq barmaqlarını döyəcləmək istəyəndə o, bir addımını günbatana atır. Camaat neçə gün yol gedib günbatana çatanda Ucubınıx addımını gündoğana qoyur. Ona görə də buna heç kəs yaxın düşə bilmir. Bu iş Allaha xoş getmir. Əzrayıl deyir ki, get Ucubınıxın canını al. Əzrayıl gəlir, ancaq görür ki, onu yerə yıxmasa, heç zad edə bilməyəcək. Bu heyvərəni yerə yıxmaq isə heç yüz Əzrayılın da işi deyil. Əzrayıl bilmir nə etsin. Bir tərəfdən Allahın sözündən çıxma bilmir, o biri tərəfdən də Ucubınıxı yerə yıxmağa gücü çatmır. Fikirləşib bir hiylə işlədir. Bir kötüyün ucunu yonub itiləyir, yola qoyur. Ucubınıx keçəndə bu kötük batır onun qıçına. O nə qədər əlləşirsə də, kötüyü qıçından çıxara bilmir. Görür ki, olmayacaq, camaata deyir:

– Qıçımdan bu tikanı çıxardın, sizin borcunuzu qaytarım.

Camaat deyir ki, razıyıq. Sən uzan yerə, biz də kötüyə ip bağlayıb dartaq, bəlkə çıxara bildik. Ucubınıx yerə uzanır. Camaat kötüyü bunun qıçından çıxarmıyacaq istəyəndə Əzrayıl tez çökür onun sinəsinə, canını alır.

50

Bir ər-arvad var idi. Onların uşaqları olmurdu. Kişi nə qədər arvadı ilə nəzir-niyaz verirdisə də, bir şey çıxmırdı. Axır bir il bunların bir uşağı olur ki, onlar sevinmək əvəzinə kədərlənirlər. Səbəbi də o idi ki, uşağın bir gözü var idi, o da təpəsinin ortasında. Ata-ana nələc qalıb uşağı saxladılar. Sonrakı il onların bir qızı da oldu. Anma qız çox qəşəng idi.

Təpəgöz elə tez böyüyürdü ki, heç uşağa bənzəmirdi. Ata-ana onu doyuzdura bilmirdilər. Təpəgözə hər nə qədər yemək verirdilərsə də, o yenə qışqırırdı: – acam, acam.

Bir gün kənddən bir adam yoxa çıxır. Nə qədər axtarırlarsa, nə ölüsünü, nə dirisini tapa bilirlər. Bir neçə gün keçir, kəndin adanlarından biri də yoxa çıxır. Bunu da axtarıb tapa bilmirlər. Bu yolla hər gün bir adam yoxa çıxır. Camaat təəccüb qalır ki, görən bunlar necə olur? Kimin ki, əli-ayağı tutur, bu kənddən çıxıb gedir. Gedə bilməyənlərdən hər gecə birisi yoxa çıxır.

Təpəgözün ata-anası qocalmışdı. Daha başqa yerə getməyə təqətləri qalmamışdı. Odur ki, oturub özlərinin də bir gün yoxa çıxacaqlarını gözləyirdilər. Balalarını yanına çağırıb dedilər:

– Balalarım, çıxın buradan gedin, biz günümüzü görüb, dövrənimizi sürmüşük. Barı siz bir gün görün.

Qız getmək istəyir, ancaq Təpəgöz qoymur. Başlayır yalandan dul tökməyə ki:

– Nə danışırırsınız, biz heç sizi qoyub bir yerə gedə bilərikmi? Qoy elə nə olacaqsam hamımıza olsun.

Demə, yoxa çıxan adamların hamısını Təpəgöz yeyirmiş. Bir gün kənddə qalan adamların axıncısı da yoxa çıxdı. Təpəgöz bir neçə gün dözdü. Necə olsa ata-ana idi. Axır bir gecə dözməyib bunları da yedi. Sən demə bunları qız görürmüş. Yazıq qız başladı ehtiyatlı olmağa. Qız Təpəgözə dedi:

– Qardaş, gəl buradan gedək, indi də növbə bizimdi.

– Bacı, mən ölməmişəm ki, sənə toxunsunlar. Heç yerə getmək lazım deyil.

Qız gördü ki, yox, bunun fikri ayrıldı. Gecə ikən evdən çıxdı. Qızın bir iti də var idi. Bunlar ikisi də getməkdə olsun, görək Təpəgöz nə elədi.

Təpəgöz qalxıb gördü ki, qız yoxdu. Bildi ki, qaçıb. Bu da başladı qızın dalınca getməyə. Qız gördü ki, budu, Təpəgöz çathaçatdı. Yazıq ora baxdı, bura baxdı, bilmədi nə etsin. Gördü bir yekə qoz ağacı var. Tez dırmaşdı bu ağaca. Təpəgöz ağacın dibinə gəlib başladı yalandan qızı dilə tutmağa ki:

– Bacı, düş gəl evimizə gedək.

Qız dedi:

– Yox qardaş, elə bura yaxşıdı.

Təpəgöz gördü ki, qız düşməyəcək, başladı ağacı kəsməyə. Çünki o, ağaca çıxma bilmirdi. Azca qalmışdı ki, ağac qırılıb düşsün yerə, it bayaq tullandı Təpəgözün üstünə. Pəncələri ilə elə vurdu ki, Təpəgözün bircə gözü də çıxdı. Başladı özünü ora-bura vurub qışqırmağa. Bir xeyli çabalayıb öldü.

Qız sevinə-sevinə ağacdən düşdü. İtin boynunu tumarladı.

51

Bir kişi meşəynən gedirmiş. Birdən qabağına hal anası çıxır. Kişi tez onun yaxasına sancaq taxır, gətirir evlərinə və onunla evlənir. Hal anasının iki uşağı olur. O həmişə bir iş dalınca gedəndə tapşırırmış ki, uşaqları yüyürkdə olan vaxtı yüyürüyün altına süpürgə çəkməyin.

Bir gün hal anası meşəyə odun dalınca gedir. Kişi deyir ki, durun yüyürüyün altını süpürün, görək nə olur?

Evdəkilər yüyürüyün altını süpürürlər. Elə o dəqiqə yüyürkdəki uşaqlar donmuş qan parçasına dönürlər. O saat da hal anası gəlib çıxır. Yüyürüyə baxıb ağlayır, üz-gözünü cırır. Sonra kişiyyə yalvarır ki, daha mən bu evdə qala bilmərəm. Burax çıxım gedim.

Kişi sancağı çıxarıb onu buraxır. Hal anası gedəndə deyir ki, mənə bir ovuc un, ya da bir başqa şey ver aparım. Kişi fikirləşir ki, yəqin burada bir hikmət var. Götürüb həyətin zibilindən bir ovuc verir ona. Hal anası çıxıb gedir. O gündən kişinin həyatində heç vaxt zibil olmur. Sən demə, hal anası həyətin zibilinin bərəkətini özü ilə aparıbmiş.

52

Bir kişi cin tutur. Yaxasına iynə sancıb dörd il evində saxlayır, işlədir. Axırda cin yalvarır ki, məni buraxın, çıxıb gedim balalarımın yanına. Məndən sizə heç bir pislik gəlməz. Yazıqları gəlib bunu buraxırlar. Cin gedəndə deyir ki, çörəyinizi halal eləyin. Məni bu qədər saxlamısınız, amma heç birinizin ağlına gəlmədi ki, məndən ölümün əlacını soruşasınız. İndi salamat qalın, mən getdim. İstəyirlər onu təzədən tutsunlar, cin yox olur.

53

Bir kişi hər səhər dururmuş ki, atı qan-tər içindədi. Bilir ki, atını cinlər minir. Gətirir yəhəri qırlayır. Səhərisi gəlir tövləyə, gö-

rür atın üstündə gözəl bir qız oturub. Kişi bunun üstünə sancaq taxıb gətirir evə. Başlayır bunu işlətməyə. Ancaq bu qıza nə deyirmişsə, o, tərsinə eləyirmiş. Deyəndə tez gəl, gec gəlirmiş, deyəndə gec gəl, tez gəlirmiş. Görürlər ki, bu qız bir işi yarıtmır. Buna deyirlər ki, sən ancaq həyət-bacanın zibilini təmizlə.

Bir gün qız küçədə bir uşağı aldadır. Sancağı yaxasından çıxartdırır. Sonra gəlib çıxır kişinin damına. Çağırır kişiyə deyir ki, mən bütün dərdlərin dərmanını bilirəm. Amma siz məndən heç zad soruşmadınız. Elə hey göndərdiniz zibil təmizləməyə. Görüm həmişə zibiliniz bol olsun. Qız bunları deyib yox olur. O gündən kişiyə nə işləri iş olur, nə də əlləri boş olur. Həyətlərinin zibili də həmişə dizə çıxır.

54

Bir kişi evdə oturubmuş. Görür ki, küllükdə it bir qızı didir. Kişi tez cumur, qızı itin əlindən alır. Ondan soruşurlar ki, sən kim-sən, buralarda nə gəzirsən?

Qız deyir ki, mən cinlər padşahının qızıyam. Biz gözəgörünməz oluruq. Təkcə itlər bizi görür. Buradan keçirdim ki, bu it məni tutdu. Baxdım ki, məni parçalayacaq, ona görə sənənin gözüne gö-ründüm. Sən məni ölümdən qurtardın. Gedək atamın yanına. Atam sənə nə versə alma, de ki, ağzıma tükür. Ondan sonra sən hər şeyin dilini biləcəksən. Ancaq gərək bundan öz xeyrinə istifadə edib heç bir canlı ac qoymayasan.

Kişi razılaşıır. Bunlar düşürlər yola. Çaya rast gələndə çay ikiyə ayrılır, bunlar keçəndən sonra birləşir. Dağa rast gələndə dağ aralanır, bunlara yol verir. Xülasə, axır ki, gəlib çatırlar cinlər diyarına. Cinlər padşahı kişini görən kimi gəlib alnından öpür. Buna çoxlu qızıl-gümüş verir. Kişi almır, deyir ki, tükür ağzıma.

Cinlər padşahı bunun ağzına tükürür, sonra cinlər kişini qaytarıb qoyurlar öz evinə. Kişi görür ki, dünyada nə varsa, hamısının dilini bilir. Başlayır şad-xürrəm yaşamağa.

Bir gün bu kişi çörək yeyirmiş. Pişiyi evdəymiş, iti eşikdə. Qapı da açıq imiş. Kişi eşidir ki, it pişiyə deyir:

– Sən orda yeyirsən, mən burda acam.

Pişik deyir:

– Mənim yediyim xırdaca bir tikədi. Onu sənə versəm, özüm ac qalaram. Darıxma, sabah ağamızın dəvəsi oləcək, onda doyunca yeyərsən.

Bu sözləri eşidən kişi tez aparıb dəvəni satır. Axşamı yenə it pişiyə deyir:

– Məni niyə aldatdın?

Pişik deyir:

– Sabah ağanın kəhər atı öləcək. Doyunca onun ətindən yeyərsən.

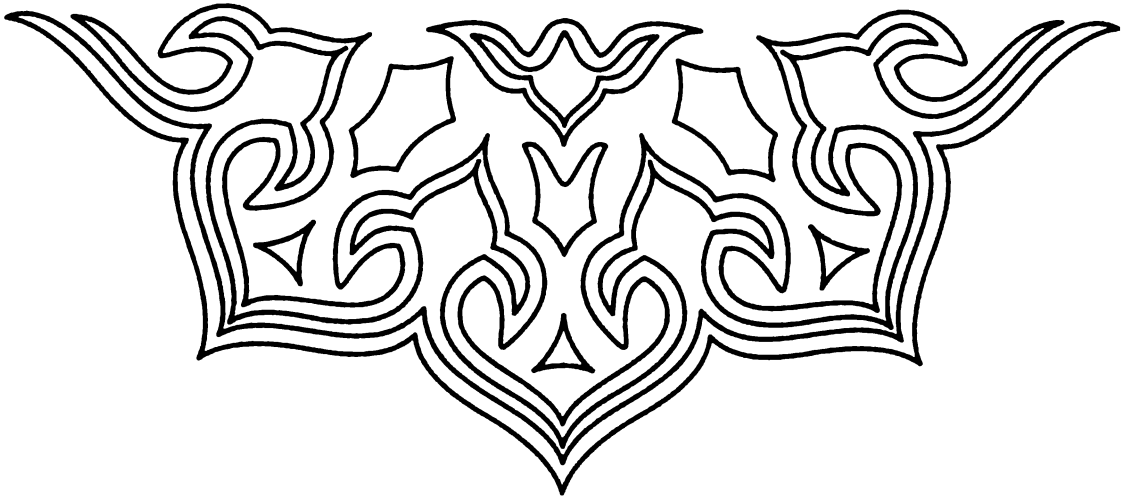
Kişi aparıb atı da satır. Axşam it pişiyə deyir:

– Məni yenə aldatdın. Axı mən neçə gündür acam, nə yeyim bəs?

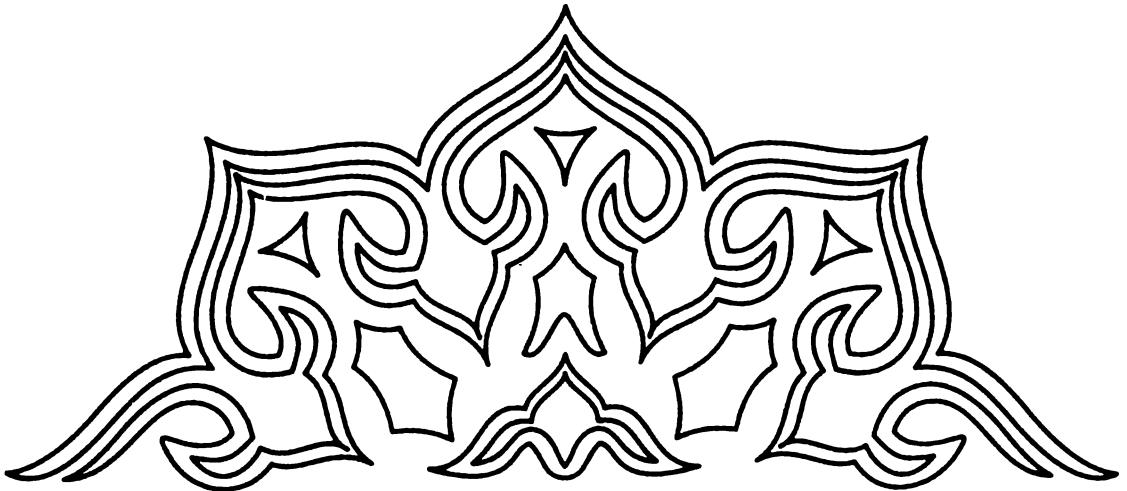
Pişik deyir:

– Sabah ağamızın özü öləcək, ehsan verəcəklər, doyunca yeyərsən.

Kişi qorxuya düşür, amma ta hara yetəcək. Səhərisi Əzrayıl gəlib onun canını alır.

ÆFSANLÆR

DAĞ, DAŞ VƏ QAYALAR

Gəlin daşı

Bir gəlin körpəsi qucağında Murov dağından keçib atası evinə gedirmiş. Birdən bərk külək qopur. Gəlin görür ki, külək uşağı onun əlindən alacaq. Odur ki, yalvarmağa başlayır:

– Ey göylər, küləyi yavaşıt, bizi xilas elə!

Külək daha da şiddətlənir. Gəlin yenə də yalvarıb deyir:

– Ey fələk, qoyma külək balamı əlimdən alsın, bizi bir-birimizdən ayırsın. Bizi bir yerdə daş elə.

Gəlin uşağı bərk-bərk bağına basır və eləcə də daşa dönür. Bu daş indi “Gəlin daşı” adlanır.

Laçın qayası

Laçın məşhur ovçu imiş. Onun Ülkər adlı bir qıza gözü düşür. Elin adətinə görə elçi göndərir.

Qızın atası Şahmar kişi elçilərə deyir:

– Eşitmişəm ki, sizin oğlan ovçuluğu ilə çox öyünür. Söz düşəndə: “Atdığım oxdan heç nə yayına bilməz!” deyir. Əgər belədirsə, qoy sübut eləsin. Sıldırım qayada yaşayan dağkeçisini ovlayıb mənə gətirsə, qız onunkudur.

Elçilər bu xəbəri Laçına aparır. Laçın həm sevinir, həm də qəmlənir. Səhər erkən fikirli-fikirli Sıldırım qayaya doğru yollanır. Çatan kimi də dağkeçisini görür. Keçi qayadan qayaya tullanır. Laçın da onun arxasınca düşür, fürsət tapıb oxla dağkeçisini yaralayır. Keçini qayanın üstündə tutur, amma saxlaya bilmir. Keçi ilə birlikdə iki qayanın arasına düşür. Nə qədər çalışıb-çabalayırsa da, oradan çıxıb bilmir. Laçın üç gecə qayanın arasında qalır, tamam taqətdən düşür.

Xəbər obaya çatır, ancaq heç kim ona kömək edə bilmir.

Elin ağsaqqalı Elbəyi kişi deyir:

– Qaçın kənddən Ülkəri gətirin, o gəlməsə, oğlan öləcək.

Belə də edirlər. Elbəyi kişi deyir:

– Qızım, Ülkər! Qayanın başına çıx, Laçını ucadan çağır, sənin səsinə eşidən kimi onun qollarına qüvvət, dizlərinə taqət gələcək.

Ülkər qayanın başına çıxıb ucadan çağırır:

– Laçın hey!...

Elə oğlan bu səsə bənd imiş. Sevgilisinin səsi ona qol-qanad verir. Keçini çiyninə alıb üzüyuxarı qayaya dırmaşır. Ülkərin yanına çıxır və onunla qayanın başında qoşa dayanır.

Bu qaya indi “Laçın qayası” adlanır.

Qanlı qaya

Polad kəndində bir Əli bəy yaşayırmış. Əli bəyin gözünün ağı-qarası Telli adlı bir qızı varmış. Telli çox gözəl imiş. Əli bəyin öz çobanı Hilal bir könüldən min könlə Telliyə aşiq olur. Telli özü də könlünü Hilala verir, onu ürəkdən sevir.

Əli bəy bu işdən xəbər tutur. Hilalı qapısından qovur. Hilal çöllərə düşür, hündür bir qayanın başında yaşamağa başlayır. Əli bəy qızı başqa bir oğlana vermək istəyir. Qız bu xəbəri eşidir. Göz yaşını axıtmağa başlayır. Qız atasından xəbərsiz Hilalla görüşür. Əhvalatı ona danışır. Hər ikisi əl-ələ verib, həmin uca qayanın başına qaçırırlar. Əli bəy işdən xəbər tutan kimi, qoşun toplayıb qayanın dibinə yaxınlaşır. Qoşun həmləyə keçməmiş Əli bəy özü qayanın başına bir xəbərdarlıq oxu atır. Ox süzüb çobanın sinəsinə keçir. Çobanın sinəsindən qan axıb qayanın üstünə tökülür. Çoban ölür. Telli bu haqsızlığa dözmür. Qayanın başına çıxıb, yanıqlı bir bayatı çəkir:

Əzizim qanlı qaya,
Daşları qanlı qaya.
Əlim xına tutmadı,
Yasa bat, qanlı qaya.

Bu sözləri deyib qız özünü qayadan atır.

Elə həmin vaxtdan xalq o qayanı "Qanlı qaya" adlandırır.

Qum-qum daş

Laçın rayonunun Ağoğlan kəndi yaxınlığından, Həkəri çayının Minəkənddən gələn qolunun sahilində böyük bir daş var. Bu daş dağın döşündəki böyük qayadan qopub gəlmişdi. İndi də onun qopduğu yer bilinir. Deyirlər ki, el dağa köçən zaman gəlib o qayanın dibinə düşmüşlər. Qayınana ilə gəlin sac asıb çörək bişirən zaman möhkəm göy guruldayır. Bu zaman dağdakı böyük daşdan belə bir səs eşidilir:

Qum-qum daş,
Gəldim qaş.

Bu zaman möhkəm yağış başlayır. O nəhəng daş isə qoparaq çaya yuvarlanır. Bir neçə adamı, heyvanı məhv edir. Deyirlər, bu daşdan səs gələn zaman bunu ancaq gəlin eşidir, gəlinə inanmırlar. Ona görə də vaxtında qaçmadığına görə kənd camaatı bu nəhəng daşdan xeyli ziyanlıq çəkir. Həmin daş indi də "Qum-qum" daş adlanır.

Çoban və daşa dönən sürü

Topbağ kəndində bir çoban yaşayırdı. Həmin çoban qoyunları ilə birlikdə yaylağa köçməli olur. Yolda bir ziyarətgahın yanında gecələyir. Çoban burada ocaq qalayır və öz-özünə deyir:

– Əgər bura doğrudan da ziyarətgah isə, mən yaylaqdan qayıdana kimi bu ocaq burda yana-yana qalsın. Qayıdarkən görsəm ki, burda ocaq qoyduğum kimi yanır, yeddi qurban kəsəcəyəm.

Səhər tezdən çoban qoyunları qabağına qatıb yoluna davam edir. Aradan xeyli müddət keçir, yaylaq vaxtı sona çatır. Çoban yaylaqdan enərkən yolunu həmin ziyarətgahın yanından salır. Görür ki, yaylağa çıxarkən yandırdığı ocaq necə yandırmışdırsa, elə də yana-yana durur. Bunu gören çoban təəccüb edir. Lakin, verdiyi sözə əməl etmir. Yoluna davam etmək istəyir. Bu zaman çobanın özü də, sürüsü də daşa dönür.

Həmin yer hal-hazırda da Topbağda durur.

Qaraçənli və Dəlidağ

Varlı bir ailə Gözələ elçi gəlir, onu oğluna istəyir. Qızın atası bundan çox xoşhal olur. Razılıq verir.

İşi belə gören Gözəl sevdiyi Buta adlı çobana qoşulub dağlara qaçır.

Varlı oğlan dəstə bağlayıb, Gözəllə Butanı tutmağa gedir. Biri deyir:

– Onları tutan kimi çoban Butanı qızın gözünün qabağında qayadan atacam.

O biri deyir:

– Onu qızın gözünün qabağında bu xəncərlə iki şaqqalayacam.

Onlar xeyli yol gedib, oğlanla qıza çatırlar. Bu dəm araya elə bir qara çən çökür ki, göz gözü görmür. Onlar cavanları itirirlər. Çən çəkildə görürlər ki, Gözəllə Buta bir dağın başında oturub şirin-şirin söhbət edir. Onlara yaxınlaşmaq istəyəndə dağ silkələnir, göy şaqqıldayıb dolu tökür. Gözəllə Buta qayaların altına girib gizlənirlər. Onları izləyən dəstəni isə dolu qırıb tələf edir. Ölənlər ölür, qalan qayıdıb geri qaçır.

“Nə oldu, tapdınız mı?” deyib soruşanlara salamat qalanlar cavab verirlər:

– Tapdıq, amma Qaraçənli təpə, Dəlidağ onların tərəfində oldu. Bizi gah çənə basdırdılar, gah da doluya döydürdülər.

Dağların ayrılığı

Alvız ana sac asıb yuxa bişirmək istəyirmiş. Xəmiri kündələyib yığır, yuxanı bir-bir yayıb süfrəyə sərir, sacın qızmağını gözləyirmiş. Böyük oğlu Qoşqar, ortancıl oğlu Murov, kiçik oğlu Kəpəz də ocağın qırağında oturublarmış. Qabaqlarında da dələmə, ovma, yuxa bişdikcə bölüşdürüb isti-isti yeyəcəkmışlər.

Alvız ana ilk yuxanı sacın üstünə salan kimi Kəpəzin tərsliyi tutur:

– Bu yuxa təkçə mənimdir, – heç birinizə verməyəcəyəm.

Murov:

– Yox, mənimdir, – deyir, – hər şeyin ilkini həmişə sən götürürsən, indi də mən.

Qoşqar onlara acıqlanır:

– İndi ki, belə oldu, heç biriniz ona əlinizi vura bilməzsiniz. Gözləyərək, üç yuxa bişər, hərəməz birini götürərək.

Qardaşlar höcətləşirlər, yuxa bişməmişdən bir-birinin yaxasını cırası olurlar. Alvız ana onlara nə qədər təpinirsə, kırımirlər. Kəpəzlə Murov dalaşmağa başlayır. Qoşqar onların arasında oturub onları sakitləşdirmək istəyir. Ancaq Murov bir kösöv götürüb Kəpəzin peysərinə endirir. Kəpəz bar-bar bağırır. Boynunu tuta-tuta qaçır.

Qoşqar kəpəzi çox istəyirmiş, kiçik qardaşının şivəsinə dözmür, qızmar sacı qaldırıb Murovun başna çırpır. Murov da çığıra-çığıra başqa səmtə üz tutur.

Alvızın üzü bozarır. Qoşqar döyüləcəyindən qorxub günbatana yüyürür.

Üç qardaşın hərəsi ayrılıb bir yanda qərar tutur. Alvız ana tək qalır. O vaxtdan bəri qardaşlar öz analarına, ana da öz oğullarına baxa-baxa qocalmışlar. Hər bulaq, hər çay onların bir göz yaşısıdır, onların bu həsrətləri, bu intizarları dənizlərdə, deryalarda görüşür.

Beşikli dağ

Uca bir bağın başında kiçik bir qəbilə yaşayırdı.

Aylı bir axşam ili. Çoban öz çomağına söykərib qarşısında otlayan sürüsünə baxır. Bozdar onun ayaqları altında xoşallanır. Beli yəhərli kəhər at isə çəmənlikdə otlayırdı.

Qəbilə üzvlərinin hamısı yatmışdı. Təkçə bunlar, bir də beşik başında bir ana oyaq qalmışdı.

Ana ayın işığında çoxlu qaraltı görür. Diksindir. Diqqətlə baxdıqda görür ki, qəbiləyə düşmən qoşunu gəlir. Ana həyəcanlanır. O qorxur ki, qanlı müharibə, döyüş-dava onu öz körpəsindən ayıra.

Ana əlçatmaz göylərdən kömək diləyir:

– Ayırıb öldürməkdənsə bizi bir yerdə daş elə!

Qəbilə yatmış vəziyyətdə, çoban sürüsüylə, kəhər at yəhərli otladığı yerdə, ana beşik başında daşa dönür. Uzaqdan uşağın beşiyi daha aydın göründüyü üçün bu dağa “Beşikli dağ” deyirlər.

Kürsəngi dağı

Deyilənə görə qədim zamanlarda Kür adlı bir oğlan anası ilə birgə yaşayırmış.

Onların yeri o qədər susuzluq imiş ki, burda zəhərli ilanlardan başqa heyvan, yovşandan, qara tikandan başqa ot bitirmiş. Kür hər gün gündüzlər işləyir, əkdiiyi bir parça yeri öz alın təri ilə sulayırmış. Hər gecə, sərin düşəndə isə gəlib uzaqdan axan bir çaydan anası üçün su aparırmış.

Bir gün Kürün anası xəstələnir. Evdə nə bir qaşığı su olur, nə də yeməyə bir tikə çörək. Kür səhəngi götürüb yola düzəlir. İlan mələyən düzlərdən keçir, susuz kolluqlardan ötür, gəlir, kənarları qayalıq olan bir çaya çatır. O, ancaq indi yadına salır ki, anası üç gündür susuzdur. Axı o, üç gün yol gəlmişdir. Kür tez suya tərəf cumur. Özünü qayadan çaya atır. Sən demə, çay çox dərin, özü də iti axan bir çay imiş. Kürün səhəngini su aparır. Özü də güclə dayanır. Amma o necə olur-olsun anasına su aparmalı idi.

Coşqun çayda Kür yorulur. Deyirlər, dalğalar səhəngi və Kürü daşlara çırpır, hər ikisi sahilə düşür. Amma artıq gec idi. Kürün nəfəsi kəsilmişdi. Onun üzündə bir kədər oxunurdu.

Sanki o, anasına su apara bilmədiyi üçün xəcalət çəkirdi. Çay tutduğu işdən peşman olub təlatümə gəlir, çağlayıb sahilini aşır, hətta kürün xəstə anasının da daxmasına gəlir. Qarı sudan içib şəfa tapır.

Külək də Kürə olan məhəbbətinin izharı kimi, bütün külək nəslini başına yığır. İgid Kürün məzarını qumla, torpaqla örtür.

Kürün üstündə bir təpə ucalır. Təpənin kənarları da su. Düzənlərin yeganə heyvanı olan ilanlar isə suyun içindəki təpənin üstünə pənah gətirirlər, təpə ilanların məskəninə çevrilir. İllər keçir. Kür ilə səhənginin üstündə uca təpə böyüyür, bir dağa çevrilir – Kürsəngi dağına. Sonralar buralara adamlar köçür. Yurd-məskən salırlar.

Belə deyirlər ki, ilan bir adamı vuran kimi, tez həmin dağa qaçır. Əgər ilan vuran adam həmin dağa ilandan gec gələrsə, onda xəstə sağalmaz. Əgər xəstə tez çatsa, mütləq sağalmalıdır. Bu da onunla əlaqədardır ki, guya şəfanı onlara Kür verir. Kürün məzarına kim daha tez çatıb ziyarət etsə, Kür ona şəfa verər.

BULAQ, ÇAY VƏ GÖLLƏR

Qara at bulağı

Şimşatın əhalisi su sarıdan bərk korluq çəkirdi. Hər yan susuzluqdan qovrulub xəzələ dönmüşdü. Yayın qızmar çağında daha dəhşətli olurdu.

Yaxındakı dağın döşündən car olan zəməm kimi bulağın suyu kəsilməmişdi. Camaat üçün bəlaya çevrilən bir qara, nəhəng ilan qıvrılıb bulağın gözünü tutmuşdu. Şimşatlılar nə tədbir tökdülərsə, qara ilanı insafa gətirə bilmədilər. Xeyli itki verəndən sonra başqa çıxış yolu axtardılar.

Su üçün camaat dərin-dərin quyular qazırdılar. Quyulardan suyu əvvəlcə kəllər çıxartdı. Kəllər gecə-gündüz işlədi, amma adamların təşnəsi sönmədi. Kəllər tələf olandan sonra öküzlər meydana gəldi. Öküzlərin də çıxardığı bir ovuc su vəziyyəti yüngülləşdirmədi. Öküzlər də sıradan çıxdı. Axırda əlac atlara qaldı.

Kəllərə və öküzlərə nisbətən zərif heyvan olan atlar qızmar günəş altında ağır işə dözmür, tezliklə üzülüb əldən düşür, tələf olurdular. Çox keçmədi minik atları, çapar atları, döyüş atları – ən yaxşı cins atlar seyrəlib yoxa çıxdılar. Növbə qulunlara, dayçalara gəldi.

Atların içində hələ ana qoxusu burnunda, ata əzəməti yerləşində olan bir Qara at da vardı. Ağzı cilov, beli yəhər görməmiş Qara atın yerişinə, duruşuna, oynaqlarına, çaparına hamı heyran idi. Elə bil təbiət Qara atı cıdırda çapmağa, döyüşdə düşmən qabağına çıxmağa yaratmışdı.

Nəhayət, növbə Qara ata çatdı. Onu quyudan su çıxarmaq üçün qoşquya apardılar. Boynuna ağır kündə qoyub quyunun başına dolandırdılar. Qara ilan dəhşətli qara günə çevrilmişdi. Bir az da belə getsə, Şimşatda hənirti qalmayacaqdı. Qara at qara ilanı görəndə kimi gözlərindən od çıxdı, yalını oynadıb şahə qalxdı. Elə bir kişnərti qopardı ki, dağ-daş titrədi, sonra qoşa ayaqlarını zərb ilə qara ilanın başına vurdu. Başı əzilən ilan öldü.

Bulaq yenidən cana gəldi. Onun həyat verən seli-suyu hər yana car oldu. Hamı əzab-əziyyətdən qurtardı. Qara at qara ilanı öldürməklə Şimşat camaatına ağ gün gətirdi. O vaxtdan bəri bulaq “Qara at bulağı” adlanır.

Qanlı göl

Bir kasıb kişi əkinçiliklə dolanırdı. Dağın başındakı gölün yanında əkin yeri vardı.

Kişi üzünü arvadına tutub dedi:

– Arvad, istəyirəm oğlumu da özümlə iş üstünə aparım. Mən

məcgəlçi olum, oğlum da hodaxçı.

Kişi uşağı öz əli ilə boyunduruğa mindirir, öz əli ilə də yerə düşürürdü. Ata buna da çox sevinirdi: “Köməkdir, hayandır” – deyirdi.

Birdən öküzlərdən birinin samıbağı qırıldı. Kişi oturub samıbağı hörməyə başladı. Bir də başını qaldıranda gördü ki, öküzlər gölə çathaçatdı, uşaq da boyunduruqdan yapışıqlı qalıb. Kişi çatanacan öküzlər özlərini suya vururlar. Elə bil bu düzdə nə öküz varmış, nə də cüt. Kişinin başına hava gəlir, göllə danışır:

Əzizinəm, qanlı göl,
Qanlı dərya, qanlı göl.
Qaytar mənim oğlumu,
Olma mənnən qanlı, göl!

O vaxtdan bu göl “Qanlı göl” adlanır.

Qanlı gölün maralı

Bir ana maralın bir cüt balası vardı. O, balalarını ağ gölün sahilində qoyub otlamağa getdi. Çəməndə xeyli otladı. Birdən maral yad nəfəsi duyub diksindi, ovçunu gördü. İnsafsız ovçunun atdığı ox maralın sinəsinə sancıldı. Maral birbaşa ac qoyub gəldiyi balalarına tərəf qaçdı. O, al qan içində idi. Balaları heç nə başa düşməyib al qan içərisində olan analarını son dəfə doyunca əmdilər. Yaralı maral can verə-verə balalarını süzürdü, yavaş-yavaş göz qapaqları endi. Ağ göl maralın qanından qıpqırmızı oldu. O gündən gölün adı dəyişib “Qanlı göl” oldu.

Deyirlər ki, o vaxtdan həmin maralın nəslı “Qanlı göl”ü unutmur, onun sahilinə gəlir, çəməndə otlayır, gölün suyundan içirlər.

Göyçə gölü

Rəvayətə görə indiki Göyçə gölünün yerində, dağlar qoynunda böyük düzənlik və bu düzənlikdə xırdaca daşlı təpəliklər və mənzerəli bir yer varmış.

Burada maldar tayfalar arasında tez-tez basqınlar və dalaşmalar olardı. Bu səbəbdən bir ailənin bir gün cavan bir oğlu dalaşmalarda itkin düşür və tapılmır. Ailənin itkin düşmüş oğlunun çox gözəl bir bacısı qardaşının həsrəti ilə evlərində qəmgin halda yaşayırdı. Oğlan isə haradansa bir gün öz vətəninə – Göyçəyə qayıtmağı qət edir.

Göyçə düzənliyindəki kəndlərindən birinin ortasında böyük bir yeraltı bulaq var idi.

Bu bulağın bir sirri var idi ki, suyu götürəndən sonra bulağın

daşmaq adəti çox qorxulu idi. Ona görə də bu bulağın ağzına qapaq hazırlanmışdı. Hər kəs suyu götürdükdən sonra qapağı möhkəm örtərdi. Qardaşı itkin düşmüş qız həmin bulaqdan su götürərkən bir uşaq qaça-qaça gəlib onun qardaşının gəldiyini xəbər verir. Çox sevincək olan qız suyu götürüb, bulağın ağzını örtmədən çıxıb gedir. Quyu isə daşıb çölə axmağa başlayır və gur su həmin mahalı alır, Göyçə gölünü əmələ gətirir.

Göy göl

Şəhri-zərrin şəhərinin hər tərəfi sıldırım dağlar və qayalarla əhatə olunmuşdu.

Buranı Salsal adlı bir padşah idarə edirdi. Onun hökmü yerə-göyə sığmazdı. Bir gün padşahın qulluqçuları gördülər ki, elçi daşının üstündə üç ərəb oturub. Qulluqçular tez padşaha xəbər verdilər. Padşah elçilərin onun yanına buraxılmasını əmr etdi.

Ərəblər ədəb-ərkanla baş əyib gətirdikləri naməni padşahın qabağına qoyurlar. Padşah naməni oxumağı əmr edir:

Orada yazılmışdı: – Ey Salsal, gəl müsəlmanlığı qəbul et, əgər qəbul etməsən hazırlaş, sənə dava eləyəcəm.

Bu sözlər Salsalı elə götürür ki, az qalır hirsindən başı partlasın.

İstəyir ərəblərin başını vurdursun. Amma vəzir ağıllıydı, qoymayıb deyir:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, elçiyə zaval yoxdur, bunların nə təqsiri var?

Padşah bu sözlərdən sonra ərəblərə bir məktub yazıb verir və yola saldırır.

Ərəblər bir neçə gündən sonra gəlib öz ölkələrinə çıxırlar və məktubu xəlifəyə verirlər.

Xəlifə məsələni biləndən sonra yol alıb Salsalın ölkəsinə gəlir. Salsal sərhəddə o qədər qoşun yığmışdı ki, otun-quşun sayı varıydı, amma qoşunun sayı yoxuydu. Ərəb qoşunlarını görəndə Salsalın bir qədər rəngi qaçır. Xeyli fikir edir. Salsalın Zərəngiz adlı gözəl-göyçək bir qızı var idi. Onun 17 yaşı yenicə tamam olmuşdu. Rəmmallığı da çox yaxşı bilirdi.

Padşah qızı yanına çağırtdırıb dedi ki, ey mənim mehriban qızım, bir rəml at, görək bu işin axırı nə olacaq?

Qız bir rəml atır, amma rəngi saralır.

Atası soruşur:

– Hə, mehriban qızım, de görək rəngin niyə saraldı?

Zərəngiz cavab verir ki, atayi-mehriban, deyəsən ərəblər bizə qalib gələsindir.

Elə bil Salsalı ildırım vurur. “Ey çəpəl, sən də ərəblərin seh-

rinə uydun”, – deyib qıza bir şillə çəkir. Qız bihuş olub yıxılır.

Padşah əmr edir ki, bu çəpəlin boynunu vurun.

Vəzir qabağa yeriyib deyir:

– Şah sağ olsun, hələlik əlini saxla, qoy görək bu işin axırı necə olur.

Salsal qızı zindana saldırır. Ertəsi gün Salsalın qoşunu ilə ərəblərin qoşunu qabaqlaşır. Qızğın dava başlanır. Salsalın qoşunu artıq davam gətirə bilmir. Onlar şəhri-zərrinə tərəf çəkilirlər. Axırda ərəblər lap qalaya yaxınlaşır. Salsal qoşunla bərabər qalaya girib qapını bağlayır.

Bir gün padşah əmr edir ki, qızı gətirin.

Zərəngizi gətirirlər. Bu dəfə üzünü qıza tutub deyir ki, bir rəml at, görək iş nə yerdədi.

Qız bir rəml atdıqdan sonra atasına deyir:

– Ata, istəyirsən məni tikə-tikə doğra, yenə sözün düzünü deyəcəyəm. Ərəblər sənə qalib gələcək və üç günə kimi şəhəri alacaqlar.

Şah qıza heç nə deməyərək fikrə gedir. Sonra başını qaldırıb soruşur.

– Ey mənim mehriban qızım, bəs indi tədbirin nədi?

Zərəngiz bir qədər fikirləşdikdən sonra deyir:

– Ata, sən bilirsən ki, mən həm rəmdar, həm də sehrkaram. İndi əmr et, üç günə kimi bir neçə böyük gəmi qayırılsın. Bütün lazımlı olan şeyləri o gəmiyə yığdır. Mən də bir sehr duası oxuyaram, qalanın içindəki tilsim qırılır. Orada böyük bir bulaq əmələ gələr.

Elə də edir. Bu bulağın suyu yavaş-yavaş qalxaraq şəhəri basır. Elə bu vaxt qala qapısı ərəblər tərəfindən qırılır.

Qalaya daxil olan xəlifə nə görsə yaxşıdı? Görür ki, su yavaş-yavaş qalxıb şəhəri basır. Salsal isə böyük bir gəmidə əyləşib, günbatan tərəfə gedir.

Bir müddətdən sonra su çoxalıb bir dərya əmələ gətirir. İndi o dərya Göy göl adlanır. Bax, Göy göl bu cür əmələ gəlib.

Qırxqız gölü və Şahbulaq

Gözəl yay günlərinin birində qoca bir çoban qoyun sürüsünü arandan yaylağa aparırdı. Sürü otlaya-otlaya güllü-çiçəkli bir yamağa qalxdı. Qoyunlar yaman susamışdı. Çoban yaxınlıqda qayaların arasında suyu göz yaşı kimi şəffaf, buz kimi sərin olan bir göl tanıyırdı.

Bu göl Qırxqız gölü adlanırdı. Sürü göldən su içməyə yönəldi. Qoyunlar sudan doyunca içib, otlığa daraşdılar. Çoban suda əl-üzünü yuyanda əlindən çomağı gölə düşdü. O nə qədər çalışdısa çomağı göldən çıxara bilmədi. Çoban kor-peşman oradan uzaqlaşdı.

Bu əhvalatdan iki il keçmişdi. Bir gün qoyunlar dağdan arana enəndə çoban öz çomağını başqa bir çobanın əlində gördü. Yaxınlaşıb dedi ki, əlindəki çomaq mənimkidir. Çoban dedi ki, bu çomaq heç vaxt sənin ola bilməz. Mən sürünü Şahbulaqda sulayıb otlağa ötürdüm. Sonra bulaqdan əl-üzümü yuyanda suyun üzündə bir çomaq üzdüynü gördüm. Özümü tez suya vurub çomağı götürdüm. Çoban dedi, sənin çomağın hara, Şahbulağı hara. İkinci çoban dedi ki, mən bu çomağı Qırxqız gölündə əl-üzümü yuyanda suya salmışam. Bu əhvalat hər yerə yayıldı. Sonradan məlum oldu ki, Qırxqız gölü ilə Şahbulağın arasında yeraltı çay olubdur.

Mincivan bulağı və Tərtər çayı

Belə deyirlər ki, dədə-babalarımız qədim zamanlardan at belində dəstə-dəstə gəzərmişlər. Əksər hissəsi cavanlardan olan bu dəstələr vətəni düşmənlərdən qoruyar, lazım gələndə həmvətənləri üçün xeyirli iş tutarmışlar. Belə igidlərimiz harada olarmışlarsa, yaxşı işləri ilə nəsillər üçün yadigar bir ad qoyarlarmış.

Hələ çox qədim zamanlarda vətənimizin ərazisində min igid cavandan ibarət bir dəstə çox məşhur imiş. Həmin cavanların yolu bir vaxt Şatırlıdan düşür. İçməli suyu çox uzaqdan gətirmişlər. Min igid cavan kəndin kənarında, münasib yer seçib böyük dəre qazır. Dərənin dibində bir neçə gur sulu bulaq çıxır. Deyirlər ki, camaatın hamısı gəlib buraya yaxın yerdə yaşayır. Xalq bulağı qazanın adı ilə yeri Mincivan, bulağı isə Mincivan bulağı adlandırır. Həmin bulaq indi də Mincivan bulağı adı ilə qalmaqdadır.

Min cavandan ibarət olan igidlər sonra başqa bir yerə getməli olurlar. Bu zaman içməli su onlardan bir qədər uzaqda olub. Suyu qaldıqları yerə gətirənə qədər dadı dəyişirmiş, cavanların başçısı bir dəfə özü suyun götürüldüyü yerə gəlib su içir. Su bu dəfə ona çox xoş gəlir. Ona görə də bulağın gözündən götürüb içdiyi suyu tərtər (təzə-təzə) adlandırır. Sonralar həmin suyu beləcə tərtər içərmişlər. Çayın da adı dəyişdirilib Tərtər adlandırılıb.

Pəri bulağı

Qarabağ elatında maldarlıqla məşğul olan, köçəri həyat keçirən bir kişi və onun Pəri adlı gözəl-göyçək bir qızı varmış.

Ağır gün ağır xəstəlik gətirir, elatda tutar qoymurmuş. Çox cavanlar muradı gözündə vaxtsız-vədəsiz həyata göz yumurmuş, kəsilən qurbanlar, oxunan dualar, verilən nəzir-niyazlar ölümün məsum kölgəsini qapılardan çəkindirə bilmirmiş. Pəridən də bu xəstəlik yan sovuşmur.

Atası Pərini çox təbibə, çox loğmana göstərir, qızın dərdinə

əlac tapa bilmir. Qız günü-gündən saralıb solur. Ata-ana ona qulluq göstərməkdən yorulub əldən düşürlər, ancaq qızın halına heç təfavüt eləmir. Pəri ata anasını əldən-dildən saldığı kimi, özü də öz canından bezib cana doyur. Ölümü tez arzulayır. Hamını əzabdan qurtarmaq istəyir. Ancaq ölüm nə arzuya, nə də hədə-qorxuya baxır, o öz vaxtında gəlir.

Havalar düzəlir, elat yaylağa köçməyə başlayır. Pərinin atası da xəstə qızının arabasını köçdən ayırmır. Yaylaqda da Pərinin vəziyyəti dəyişmir. Onun ölümə acığı tutur, özü-öz halına əncam çəkməyi qərara alır. Dumanlı-çiskinli günlərin birində Pəri elatdan aralanır. Xeyli müddət yol gedir. Güzəl mənzərəli yerlərdən keçir, yorulur. Yornuğu çıxandan sonra yenidən yoluna davam edir. Pəri çox gəzib, dolandıqdan sonra gözəl bir guşəyə gəlib çıxır. Burada hər şey Pəriyə xoş gəlir, turaclar, kəkliklər ondan qaçmır. Pəri hiss edir ki, aclıq onu əldən salır. Məcbur olub yabanı bitkilərdən yeməyə başlayır. Yəni baldırğan, şəhlik otu, quzuqulağı və yemlik yedikcə iştahı artır. Hətta su da içmək istəyir. Ha boylanır, su tapmır. Bir az aşağı endikdə gözəl bir bulağın axdığını görür. Olduqca şəffaf. Bulağın daşları cağam bağlamışdı. Ətrafında gözəl çiçəklər, baldırğanlar, qantəpərlər, şəhlik otları, yemliklər bu bulağa olduqca gözəllik verirdi. Pəri bülbülün nəğməsinə qulaq asıb deyir:

Nə fəqan edirsən, biçərə bülbül!
 Bir gülüm ayrılıb gülşəndən ayrı.
 Ağlımı başımdan təqayil etdin,
 Şəqayin açılmaz çəməndən ayrı.
 Sırr sözün açmağa sirdaşların var,
 Sənin ağır elin, qardaşların var,
 Mənim üzüm gülməz yar səndən ayrı.

Pəri bulağa yaxınlaşıb şəffaf sudan doyunca içir. Birdən-birə özündə yüngüllük hiss edir. Bir neçə müddət Pəri bu sudan içir və ətrafındakı bitkilərdən yeyir. Artıq Pəri tam sağalır. Əvvəlki xəstəlikdən əsər-əlamət qalmır. Pəri bulağın üstə yatır.

Bu zaman nurani bir qocanın yolu burdan düşür. Hələ uzaqdan bulağın başında bir qaraltı görür və yaxınlaşır. Əvvəl gözlərinə inanmır. Yaxınlaşanda görür ki, bir qız bulağın üstə yatıb. Qoca qızı yuxudan oyadır və soruşur ki, qızım, tək-tənha burada nə gəzirsən? Pəri başına gələni nurani qocaya söyləyir. Qoca:

– Qızım, bütün elatın xəstəlikdən, ölüm-itimdən həyatı pozulub. Deyib-gülmək yoxa çəkilib. Qəm-kədər meydanda at oynadır. Yuxuda görmüşəm ki, bu torpağın gülü-çiçəyi, dərman otları, sərin bulağın suyu xəstələrə həyat verir. Xeyli vaxtdır ki, çöllərə, meşələrə düşüb həmin yeri axtarıram. Tez ol, səni həyata qaytaranları, sənə şəfa verənləri mənə göstər.

Pəri yediyi dərman bitkilərinin adını, içdiyi suyu ona göstər-

di. Qoca bundan çox sevindi. Sonra qoca soruşur:

– Qızım kimlərdənsən?

Pəri ata və anasının adını qocaya söylədi.

– Qızım, mən səni düz evinizə apararam.

Pərini axtaran ata-anası uzaqdan iki qaraltının onlara tərəf gəldiyini görürlər. Ata-ana gözlərinə inanmırlar. Gələn onların qızı Pəri idi. Qucaqlaşdıb öpüşürlər. Sevinclərindən yerə-göyə sığmayan valideynlər nurani qocaya dönə-dönə minnətdarlıqlarını bildirirlər. Şad-xürrəm qızlarını götürüb obalarına qayıdırlar. Pərinin sağalıb gəldiyini eşidən elat camaatı onlara gözyaşlıqları verirlər. Elə o vaxtdan həmin bulağın adı “Pəri bulağı” qalır.

ÇİÇƏKLƏR VƏ GÜLLƏR

Qızılgül

Uzaq keçmişlərdə bir varlı kişi yaşayırmış. Amma bu kişinin övladı olmurmuş. Bu səbəbdən o həmişə dərddə gəzib dolanarmış. Dünyanı yorub yola salmış nurani bir el ağsaqqalı ona məsləhət görür ki, insanları arzusuna qovuşduran Arzu dağına çıxsın, ona yalvarsın. Dağ-daş olsa da qəlbi var, bəlkə arzusunu yerinə yetirdi.

Kişi arvadını da götürüb Arzu dağına çıxır. Dağa ağız açır, ondan nicat diləyir. Aradan xeyli keçir, ay parçası kimi bir qızları olur. Adını Qızıl qoyurlar.

Qızıl gündən-günə böyüyür, gözəlləşir, boylu-buxunlu bir qız olur.

Qızılğilin qonşuluğundakı kənddə mərdliyi, əliaçıqlığı ilə tanınan kasıb bir kişi yaşayırdı. Onun da gözünün ağı-qarası birçə oğlu var idi. Oğlanın adı Bülbül idi. Gözəl qamətli igid Bülbülün dedikcə məlahətli səsi vardı.

Oğlanla qız görüşür, aralarında məhəbbət yaranır. Bülbülün səsində, sözündə yangı artır.

Məhəbbətin alovuna tab gətirə bilməyən oğlan atasını elçi getməyə məcbur edir. Qızılın atası oğlanın sənəti, var-dövləti ilə marqlanır.

Bülbülün atası:

– Aşıqdir! Şeirli mahnıları ilə daş ürəklərə həyat verir.

Elçinin sözlərinə Qızılın atası gülür:

– Mahnı çörək deyil!.. Mən kasıba qız vermərəm. Əgər oğlun çalışıb var-dövlət qazansa, bu sevdaya razı olaram.

Bülbülü ayrılıq həsrəti kədərləndirsə də, o, bu şərti qəbul edir. Qızılla vidalaşdıb uzaq səfərə getməli olur. Qızıl and içir ki, öləncən məhəbbətinə sadıq qalacaq, oğlanın yolunu gözləyəcək.

Aradan xeyli müddət keçir. Bülbüldən xəbər-ətər çıxmır. Qızılı zorla bir varlı oğlana nişanlayırlar. Toya hazırlıq görürlər. Qızılın ağ əllərinə zorla xına yaxırlar.

Əlacı kəsilən Qızıl, əlləri xınalı Arzu dağına çıxır, üzünü ona tutub yalvarır:

– Ey arzusundan yarandığım Arzu dağı! Mən yanırım, sən də yan. Bu insafsızların, qəlbidaşların başına daş yağdır.

Dağ Qızılın dərini başa düşür, onun halına yanır, tüstülü-dümanlı başı ağzını açıb od püskürür, zalımların, ürəyidaşların başına od ələyir.

Qızıl gözlərindən yaş axa-axa indi dağdan başqa rica edir:

– Bir sözü mü də eşit. İndi mənim nə elim var, nə obam. Atanamı da itirdim. Bundan sonra mən insan kimi yaşamaq istəmirəm. And verirəm o sönməyən oduna-alovuna, məni məhəbbət qoxulu bir gül ağacına döndər. Bülbülün həyatində bitir.

Qızıl bir topa qızılgül koluna çevrilir. Bülbülün həyatində bitir. O, sevgilisi Bülbülün eşqi ilə hər bahar gözəl ağ çiçəklər açır, ətrafdakıları hicran qoxulu məhəbbəti ilə yandırır-yaxır.

Vaxt olur, bir gün Bülbül gəlib çıxır. O, kədərli, yanıqlı nəğmələri ilə Qızılı axtarır, amma tapa bilmir. Həyətlərindəki məhəbbət qoxulu qızılgülün ətri onu şübhələndirir. Qızılgül Qızılın ətrini verir. Tanıyıb bilənlər əhvalatı başdan-ayağa ona danışirlər.

Bülbül bundan çox qüssələnir. Bir neçə dəfə gül kolunun başına dolanır, sonra da xəncəri öz sinəsinə sancır, onun qanı gülün təzəcə açmış ağ ləçəklərini qırmızı rəngə boyayır. Ancaq Bülbülü özünü öldürməyə qoymurlar.

Bülbül də başı alovlanan Arzu dağının görüşünə gəlməli olur:

– Ey Arzu dağı, daha nə qaldı, sən də yanıb Yanardağ oldun! Bundan sonra mənim üçün insan kimi yaşamaq artıqdır. Məni bir quşa döndər, qoy daim sevgilimin başına dolanım, ona nakam məhəbbət haqqında mahnılar oxuyum.

Bülbülün arzusu yerinə yetir. O, incə səsi, incə nəğməsi ilə cəh-cəh vuran quşa çevrilir. O vaxtdan bəri qızılgül kolu qırmızı rəngdə çiçəklər açır.

Bənövşə

Bənövşə gözəl-göyçək bir qız idi. Mahaldakı cavanlar onun gözəlliyinə vurulmuşdular. Qış adlı soyuqqanlı, baxışında şaxta, gülüşündə sazaq oynayan bir oğlan ona sahib olmaq üçün dəridən çıxırdı. Qız isə heç kəsə məhəl qoymurdu, heç kimə öz qəlbini vermirdi. O, Bahar adlı bir gənci sevirdi. Bahar da onu. Onlar hər səhər günəşi birgə qarşılayırdılar. Ayın batmasına birgə tamaşa edirdilər.

Bənövşə bəy qızı idi. Bahar isə yoxsul bir ailədə böyümüşdü. Baharla Bənövşənin sevgisi səsə düşdü. Ay gecənin qulağına, Günəşin şəfəqləri səhərə onların məhəbbətindən söz açdı. Çiçəklər çəməne, bülbüllər güllərə onların məhəbbətindən söz açdı. Cavanlar tay-tuşuna, qarılar qocalara, onların məhəbbətindən danışdı. Bənövşənin qardaşları bunu eşidib onların məhəbbətinə mane olurlar. Qızı zorla Qışa nişanlayırlar və Qışın təkidi ilə Baharı bu mahaldan didərgin salırlar. Hər iki gəncin məhəbbəti payız gülləri kimi saralıb solur. Qarlı-boranlı günlər isə onların görüşlərinə mane olur. O gündən Baharın ayrılığına dözməyən Bənövşənin boynu bükülür.

Deyirlər ki, hər il Bənövşə öz sevgilisi Baharın görüşünə hamıdan pünhan gəlir. Bahar öz gözlərindən leysan yağışı axıdaraq sevgilisini isladır. Zalım Qış nə qədər onların görüşünə maneçilik törətsə də, heç vaxt Bənövşəni görə bilmir.

Çobanyastığı çiçəyi

Keçmiş zamanlarda bir varlı ağanın gözəl bir qızı olur. Ona hər yerdən elçilər gəlir, amma heç birinə getmir. Ağanın buna acı-ğığı tutur. Sən demə qız bir çobanı sevirmiş. Onlar əhd-peyman ediblər. Sevgililər gizlincə görüşürlərmiş. Ata bir gün bundan xəbər tutub bərk qəzəblənir. Qızı yanına çağırır deyir:

– Qızım, bu nə işdi? Mən dediyimə getmirsən, çoban hara, sən hara?

Qız isə atasına deyir:

– Xeyr, ata, getsəm ancaq o çobana gedəcəyəm!

Ata qəzəblənir. Çobanı qovdurur. Qızı da heç yana buraxmır, bağlı yerdə saxlayır.

Çoban sevgilisindən uzaq diyarda ahu-fəğan içində gün keçirir. Nə rahatlıq, nə də yuxu bilməyən çoban getdikcə üzülüb əldən düşür. Onun əhvalına yananlar, halına acıyanlar nə qədər davadərman edirsə, çoban yata bilmir. Onun bu nisgili dildən-dilə düşüb sevgilisinə də çatır. Neyləsin, qız uzaqda olan sevgilisinə necə kömək əli uzatsın? Yalnız bir çarə qalır. İki diyarı birləşdirən çay onun köməyinə çata bilərdi. Qız özünü sevdiyi, ilk dəfə dəmət bağlayıb çobana bağışladığı çiçəkdən gündə bir dəstə bağlayıb axar suya buraxır.

Çobanı havasını dəyişmək üçün çayın kənarına çıxarıblarmış. Birdə o dirçəlir. Gözlərinə işıq gəlir. Çayla axıb gələn ətir - sevgilisinin ətri onu cana gətirir. Çobanın xahişi ilə çiçək dəstəsini tutub ona verirlər. Çoban aşiq çiçəkləri sevgilisi əvəzi bəğrinə basıb o ki var qoxulayır. Sonra onu başının altına qoyub dərin yuxuya gedir. Günlər keçir, sevgilisi tərəfdən yola salınan çiçək dəstələrini gündüzlər iyləyir, gecələr yastıq əvəzinə başının altına qoyub ya-

tır. O, tamamilə sağalıb ayağa qalxır.

Bir gün çoban çay kənarına gəlir. Gözləyir, gözləyir, görür çiçək dəstəsi gəlmədi. İki gün keçir, çiçək dəstəsi gəlmir. Çoban bilir ki, sevgilisinin başında qəza-qədər var. Yol alıb doğma obalarına qayıdır. Sevgilisinin hicrana dözməyib tələf olduğunu görür. Çoban bu ağır dərdə dözə bilmir.

Deyirlər ki, o vaxtdan güllər solduqca çoban təzəsini dərib başı altına qoyar, yatarmış. Həmin vaxtdan o çiçək çobanyastığı adlanır.

Lalə

Deyirlər ki, Lalə gözəl, boylu-buxunlu, tayı-bərabəri olmayan bir qız imiş. Dərd, kədər nə olduğunu bilməzmiş.

Günlər keçdikcə Lalə böyüyüb, boya-başa çatır. Onların da qapısını tez-tez elçilər döyür. Nəhayət, Laləni ürəkdən sevdiyi bir oğlana nişanlayırlar.

Vaxt çatır. Laləyə toy edirlər. Günlər ötdükcə Lalə daha şən, daha gözəl, daha qəşəng olur.

Bir gün Laləgilin yaşadığı şəhərin hökmdarı adamları müharibəyə aparır. Hökmdar carçılarla hər yana bəyan edir:

– Xoşbəxtlik, səadət, var, dövlət müharibədədir. Kim böyük sərvət sahibi olmaq istəyirsə, ömrünün axırına qədər firavan yaşamaq istəyirsə, hökmən qılınc götürüb qan tökməlidir.

Minlərlə Lalələr irəli durub ərlərini, sevgililərini vermək istəmir:

– Müharibə ancaq fəlakət, səfalət gətirir, ananı oğulsuz, arvadları ərsiz qoyur. Bizə yazığınız gəlsin, rəhminiz olsun, gözümü-zü yaşlı, bağrımızı qanlı qoymayın.

Hökmdar xalqın səsini eşitmir. Laləni sevgilisindən ayırırlar. Son anda Lalə deyir:

– Mən baharın qızıyam. Geri qayıdanda məni tapmasan əlini üzümə, baharda, çəməndə axtar məni.

– Hökmən baharda qayıdacağam!

Lalə həsrətlə baharı gözləyir, sevgilisini gözləyir. Nəhayət, güllü-çiçəkli bahar gəlir. Lalə sevgilisini düzənliklərdə, yolların kənarında qarşılamaq üçün qıpqırmızı donunu geyib həsrətlə gözlərini uzaqlara dikir.

Lalə çox gözləyir, göz yaşları axıdır. Lakin sevgilisini gördüm deyən olmur. Dərd əlindən Lalənin bağı qapqara qaralır. O, ayrılığa dözmür, göylərə yalvarır. Lalə qıpqırmızı donundaca çiçəyə dönür.

Bir gün bahar vaxtı Lalənin sevgilisi miskin və yaralı halda qayıdır. Müharibə onu ömürlük bədbəxt, şikəst etmişdir. Oğlan Laləni nə qədər axtarırsa tapmır. Görür başqaları da onun kimi öz

Lalələrini axtarır. Əlacsız qalıb çəmənə gəlir. Dizləri qatlanır, gözlərindən yaş axır. Görür ki, çəməndə minlərlə bağı qapqara yamış lələ ona baxır.

Bahar gələndə Lalə düzənliklərdə, yol kənarında, dağların döşündə bitərək həsrətlə sevgilisinin yolunu gözləyir.

Qızboyu çiçəyi

Qızboyu sarı rəngli bir çiçəkdir. Bu çiçək haqqında deyirlər ki, guya Qızboyunu öz əmisi oğluna nişanlayırlar. Qızboyu isə atasının çobanına könül verir. Ancaq valideynləri buna heç cür razı olmur. Çobanın eşqi Qızboyunu divanə eyləyir.

Qızboyu yaxşı duyur ki, onun saf məhəbbətini heç kim başa düşməyəcək. O, çox fikirləşir, çox götür-qoy edir, amma çobanla qovuşmağın yolunu tapa bilmir. Əlacsız qalıb özünü öldürmək istəyir. Birdən yadına düşür ki, çoban daim dağda, daşda, güllərin, çiçəklərin qoynundadır. Sevgilisi əlvən çiçəklərlə həmişə təmasdadır.

Qızboyu baş götürüb evdən - zülmün əlindən qaçır. Gözəl bir çəmənəzarda oturub göylərə yalvarır ki, onu bir ətirli, rayihəli, əlvən çiçək eyləyib çəmənlikdə bitirsin, bəlkə bu yolla çobanla qovuşar.

Gözəl Qızboyu çiçək olub o vaxtdan çəmənlikdə bitir. Ətrindən sevgilisi olduğunu bilən çoban hər gün bu çiçəyin boyunu sevir, ətrini qoxlayır.

QUŞ, HEYVANLAR

Səməndər quşu

Səməndər guya qarlı-buzlu ölkələrdə yaşayan qar quşudur. Özü də gödək ömürlü quşdur. Bu quşun dimdiyi polad, caynaqları çaxmaq daşı, tükü isə qovdur.

Səməndər quşunun iki balası olur. Balalar bir ilə pərvazlanır. Səməndər quşu balaları uçan gün sevincindən hər şeyi unudur, dimdiyini caynağına vurur, od saçır, onun qov tükü həmin oddan alışı. Səməndər quşu yanıb kül olur.

Şanapipik quşu

Şanapipik əvvəllər gəlin imiş. Bir dəfə başını yuyurmuş. Bu vaxt qaynatası içəri girir. Gəlin utanır. Allaha yalvarıb deyir:

– Ay Allah, qayınatam saçlarımı gördü, mən xəcalətdən onun üzünə baxa bilmirəm, mənə ya daş elə, ya da quş.

Gəlin quşa çevrilir. Darağı başında qalır, şanapipik olur. Şanapipik çöldə yaşasa da, abadlıqdan çox uzağa getmir, axı onun gözü istəklili ərində, doğma evində qalıb...

Göyərçin

Keçmiş əyyamda Şərqi ölkələrinin iki qüdrətli şahı arasında düşmənçilik münasibətləri daha da gərginləşir. Gündə bir-birinə hədə-qorxu gəlirlər. Nəhayət, şahın biri o biri ölkənin şahına müharibə elan edib onu təkbətək meydana çağırır. Elçilər müharibənin başlanacağı günü dəqiq müəyyənləşdirirlər. Təcili son hərbi hazırlıq işləri görülür.

Döyüşə çağırılan şah 15 il idi ki, müharibə etmirdi. Odur ki, döyüş papağını əl-ayaqdan uzaq köhnə otaqlardan birinə qoymuşdu. Vuruşmaya bir gün qalmış şah anasından döyüş papağını gətirməsini xahiş etdi. Anası gedir, lakin çox çəkmir ki, əliboş qayıdır. Oğlu anasından soruşur:

– Nə üçün papağımı gətirmədin?

Anası oğluna müəmmalı cavab verir:

– Papağı gətirə bilmədim...

– Ana, mən səni başa düşürəm. Meydanda ölüm-itim olar. Yaxşısı budur ki, döyüş papağımı gətirib qələbə xeyir-duası verəsən.

– Yanılırsan, bala, igid meydanda ölür. Ancaq döyüş papağın o qədər ağır, sirli-sehirli idi ki, onu yerindən tərpətməyə gücüm çatmadı.

– Mənim gücüm çatır.

Ana şah oğlunun ayaqlarına döşənir:

– Səni and verirəm halal südümə, papağa dəymə!

– Anacan, mən şaham! Şah meydanına papaqsız, dəbilqəsiz necə çıxım?

Ana oğlunu inadından döndərmək üçün gördüklərini açmalı olur:

– Bala sənin döyüş papağının içində indiyədək heç kimə ziyan vurmayan, dünyada ən dinc heyvan olan ağ göyərçin yuva bağlayıb. Özünün də üç dənə ətcə balası var. Biaram özünü çölə vurub balalarını yemləyir. Onları təhlükəsiz bir yerdə boya-başa çatdırmaq istəyir. Mən bu günahsız balalara toxunsam, ağ göyərçin bizdən küsüb gedər, yetim balaların ah-naləsi ölkəmizə bəlalar gətirər. Gəl bu dəfə papağını qoyma.

Bu sözləri eşidən oğlu heç nə demir. Şahlıq tacını ağ göyərçinə tapşırır, başaçıq düşmənin meydanına çıxır. Döyüşə gələn şah

rəqibinin döyüş papağı olmadan döyüşə gəldiyinə təəccüblənir. Bu sirli oyunun səbəbini soruşur. Dəbilqəsiz şah deyir:

– Mənim papağımda ağ göyərçin üç bala çıxarıb. Anam südü-nə and verdi ki, balalara toxunmayım, insanları yersiz bəlalara dü-çar etməyim.

Rəqib şah sözə inanmır. Vəzirini göndərir ki, gedib bunun düzgünlüyünü yoxlasın. Bir azdan vəzir qayıdır. Hər şeyin doğru olduğunu söyləyir. Bunu eşidən şah dərin fikirlərə dalır. Əlini düş-məninə uzadıb deyir:

– Gəl, barışaq, sülh bağlayaq. Sənin anan bir quşun – ağ gö-yərçinin evini dağıtmaq istəmir. Biz niyə nahaq qan tökü-b minlə-lə insanların evini dağıdaq?

Onlar sülh bağlayırlar. O gündən ağ göyərçin sülh quşu hesab olunur.

Kəklik

Deyirlər ki, qədimlərdə çox gözəl, ağıllı və qeyrətli bir qız varmış. Bu qız öz əmisi oğluna adaxlı imiş.

Qızın toy günü çatır. Onun əl-ayağına xına qoyurlar, bir az-dan oğlan evinə aparacaqlarmış. Hamının başı həyət-bacada toy iş-lərinə qarışır. Qız tək-cə yengə ilə evdə oturubmuş. Elə bu zaman çoxdan bəri qızı izləyən, onu ələ keçirməyə can atan dövlətli oğlu öz başının dəstəsi ilə içəri soxulur. Onlar yengənin əl-ayağını, ağ-zını bağlayıb yerə yıxırlar. Qızı da götürüb dağlara qaçırırlar.

Qız nə qədər dartınır, qışqırır, yalvarır ona qulaq asan olmur. Hər yerdən əlacı kəsilən, əli üzülən kəməksiz qız üzünü göyə tutub deyir:

Tanrı məni quş elə.
Qanadı gümüş elə.
Eldə rüsvay eləmə,
Dağda günüm xoş elə.
Daşlara yoldaş elə.

Qız bunu deyən kimi dönüb kəklik olur, pırıltı ilə uçub qaya-lığa düşür. Qızın əl-ayağı xınalı olduğu üçün kəkliyin də ayağı xı-nalı olur.

Turac quşu

Bir gün qulluqçu qız xanımın darağını alıb başını darayır. Da-rağı boxçada, paltarın arasında taxçaya qoyur.

Aradan xeyli keçir. Xanım başını yuyurmuş, darağı istəyir.

Qulluqçu qız darağın yerini unudubmuş.

Nə qədər çalışırsa darağın yerini yadına sala bilmir.

– Xanım, vallah darağın yerini unutmuşam.

Xanım qulluqçu qızdan şübhələnir.

– Darağı oğurlamısan! – deyir.

Qız xəcalətindən tər tökür:

– Xanım, mənim əlim əyri deyil, daraq buralardadır. Hara qoyduğumu yadıma sala bilmirəm.

Xanım hirslənir:

– Onda qonşuya, ya qohuma vermisən.

Qız görür xanımı inandıra bilmir. Əliəyri qulluqçu kimi bu evdə yaşamaq, ya da qovulmaq ona ağır gəlir. Deyir:

– İlahi, xəcalət məni öldürər, ya məni daş elə, ya da quş.

Qız quş olur, Turac quşu.

Qız quş olandan sonra darağın yeri yadına düşür. Baxçaya qonub oxuyur, darağın yerini xanıma bildirir:

Taxçadadır,

boxçadadır.

Boxçadadır,

taxçadadır.

Xarı-bülbül

Azərbaycanın qədim şəhərlərindən biri olan Şuşada belə bir gül var ki, hamı onun adına xarı-bülbül deyir.

Rəvayətə görə bir gün bülbül öz sevgilisi gülün görüşünə getmək istədiyi vaxt bərk külək əsir. Küləyin məqsədi gülü bülbülün gözləri qarşısında alçaltmaq imiş.

Külək öz gücünə, qüvvəsinə həddindən artıq inanırmış. O əsəndə, hərəkətə gələndə, aləmi tozanağa bürüyəndə bütün canlılar onun qarşısında əyilərmiş. Müqavimət göstərmək istəyənləri neçə yerə şaxbudaq eləyib yerlə-yeksan edərmiş.

Bir gün külək var qüvvəsi ilə əsirmiş, nəhəng çinarlar, uca sərvlər, salxım söyüdlər onun qarşısında dönə-dönə əyilirdilər. Yalnız zərif, gözəl, ətirli gül küləyin azğınlığına, yekəxanalığına tabe olmurdu. Bunu gören külək heyrətə gəldi:

– Ay zərif, ay zərif gül sən hansı cəsarətlə mənə baş əymirsən? Sən bu gücü haradan alırsan?

Gül inamla cavab verdi:

– Məhəbbətdən! Məhəbbətin gücü yenilməz olur. Sevən vüqarlı olur, o heç kəsə baş əymək istəmir. Mən bülbülü sevirəm. Onun

saf məhəbbəti məni baş əyməyə qoymaz.

– Baxarıq!.. Sən məhəbbətini sına, mən də gücümü...

Külək bu sözləri deyib kükrədi. Elə bu vaxt bülbül sevgilisi gülün görüşünə gedirdi. Küləyin qəzəbi yerə, göyə sığmırdı. Zərif otlardan tutmuş fil gövdəli ağaclara qədər ona baş əyirdi. Gül isə onun zorakılığı qarşısında əyilmir. Artıq gül son qüvvəsini toplayırdı. Onun müqaviməti tükənməyə başlayırdı. Çünki o tək qalmışdı. Əgər bülbül yanında olsaydı.

Gül bir yarpaq əyildi. Külək qələbəsindən sevinərək daha bərkdən uğuldadı. Bir az da keçəcək, külək gülü öz gücü qarşısında iki qat edəcəkdir. Bülbül özünü vaxtında gülün harayına çatdırır. O, sinəsini yavaş-yavaş əyilən gülün köksünə söykəyir. Külək daha da hiddətlənir. Bülbül gülün azacıq əyilən qamətini düzəldir. Ancaq gülün xarı-tikanı onun sinəsinə sancılır. Bülbül məhv olursa da, bir addım geri çəkilib gülü əyilməyə qoymur. Elə həmin vaxtdan özünü məhəbbəti uğrunda fəda edən bülbülün canı gülün ləçəyinə hopur.

Gülün adı xarı-bülbül qalır. Gül xarı bülbül görkəmində güllər açır. Gülün bir ləçəyi üstə elə bil bülbül yatıb.

Bülbül və qaratikan kolu

Bir xan qəfəsdə bir bülbül saxlayırmış. Bülbül üçün hər cür şərait yaradılmışdır. Hər cür güldən onun qəfəsinin ətrafında varmış. Ancaq o, bahar fəslinin gəlməsinə baxmayaraq, bir dəfə də səsi ilə oxumurmuş. Elə məyus-məyus durub baxırmış.

Xan deyir mən ki, onu o cür bəsləyirəm, yenə oxumur. Buraxın onu, çıxıb getsin. Ancaq onu izləyin, görün hara gedir. Xanın adamları görürlər ki, bülbül uça-uça bir qaratikan kolunun üstündə qurulmuş bir bülbül yuvasının yanına qonur və “vətənə gəldim, imana gəldim” deyərək cəh-cəh vurmağa başlayır.

Bütün bunları xana çatdırırlar. Xan öz-özünə fikirləşir:

– Hər kəsin öz yurdu, öz vətəni. Vətən şirindir. Onun qədrini bilinməli, qorunmalıdır.

Keçi südü və ilan zəhəri

Çox keçmiş zamanlarda bir kişi möhkəm xəstələnir. Onun xəstəliyi günü-gündən artır. Bütün tanınmış loğmanlara müraciət edirlər. Dərdinə əlac tapılmır.

Nəhayət, onu çox məşhur bir loğmanın yanına aparırlar. Loğ-

man onun xəstəliyinin əlacı olmadığını söyləyir. Ümitsiz xəstə artıq öləcəyini yəqin edib, yaşadığı yerdən baş götürüb gedir. Gəlib bir xarabalığa çatır. Yerə uzanıb inildəyirmiş.

Görür ki, bir qara keçi peyda oldu. Haradansa bir arvad gəlib keçini sağdı və südü əlində gətirdiyi qaba töküüb, oradaca qoyub getdi. Azacıq sonra bir ilan gəlib həmin südü içdi və həmin südü zəhəri ilə birgə ağızından qaba tökdü.

Əziyyət çəkən xəstə həmin ilanın zəhəri qarışıq qusduğu südü içib bu əziyyətdən birdəfəlik qurtarmaq istəyir. Bu niyyətlə sürünüb qaba yaxınlaşır. Gözünü yumaraq həmin zəhəri başına çəkib içir. Uzanır, öləcəyi anı gözləyir. Günlər keçir. Vəziyyətinin yaxşılaşdığını görən xəstə yavaş-yavaş qalxıb evlərinə tərəf üz qoyur. Gəlib evlərinə çatır. Çox keçmir ki, tamamilə sağalır. Xəstənin ilan zəhərinin köməyi ilə sağaldığı hər tərəfə yayılır. Belə söyləyirlər ki, ilan zəhərinin dərman kimi istifadə edilməsi təbabət aləminə elə o vaxtdan məlum olmuşdur

Ağ ilan

Keçmiş zamanlarda Ərəs mahalında Dərgah adlı bir kişi olur. O, mahir bir ovçu imiş. Quş ovlamaq məqsədi ilə bir gün Arçan dağına gedir. Çoxlu quş ovlayır, ancaq qaranlıq qovuşduğundan geri qayıtmır və dağda gecələyir. Səhər tezdən yuxudan durarkən, bir ağ ilanın onun başı üstündə duraraq dilini çıxardığını görür. Ovçu əvvəlcə qorxur, sonra fikirləşir ki, bu ilan məndən kömək istəyir. İlan onun fikrini anladığından çevrilir. Bu zaman ovçu görür ki, ağ ilanın bədənini tamamilə yaradır. Bundan sonra ilan getməyə başlayır. Tez-tez dönüb geri baxır. Bu zaman ovçu tüfəngini də götürüb ilanın arxasınca gedir.

Bir qədər getdikdən sonra ilan bir quyunun yanına gəlir və bərkədən səs çıxardır. Bu zaman quyudan qara bir ilan çıxaraq ağ ilana hücum edir. Bunu görən ovçu qara ilanı tüfənglə öldürür. Ağ ilan bunu görcək sürətlə quyuya girib bir muncuq gətirir və ovçuya verir. Ovçu muncuğu da götürüb evə gəlir. Rəvayətə görə, bundan sonra muncuq daim evi və həyəti işıqlandırır.

Simurq quşu və ilan

Bir gün Simurq quşu səhrada gəzirdi. Gördü ki, bir lilan sürünür. Dedi: – Ey ilan, mən çox yer gəzmişəm, amma sənə kimi ilan görməmişəm. İlan dedi: – Mən şahmaram – ilanların şahıyam. Simurq quşu soruşdu: – Ey ilan, sənə ləyaqətin nədir? İlan dedi:

– Mən qara daşa nəfəs salsam daş alışıb yanar.

İlan soruşdu ki, bəs sən kimsən?

Quş dedi ki, mən Simurqam.

İlan dedi ki, bəs sənin ləyaqətin nədir?

Simurq quşu dedi ki, mənim çox iti görən gözüm var. Göyün yeddi qatından baxsam tükü tükdən seçərəm.

İlan dedi ki, mən yeri deyirəm, sən bilirsən ki, mən ora qalxa bilmərəm.

Simurq quşu dedi ki, mən səni qanadımın üstünə alıb ora qalxaram.

Simurq quşu ilanı qanadının üstünə alıb göyə qalxdı. Bir qədər qalxandan sonra ilan dedi: – Ya Simurq, mənim nəfəsim çatmır, bəsd.

Simurq quşu bir qədər də qalxdı.

İlan dedi: – Ya Simurq, sən mənim həyatımın məhvinə bais olmaq istəyirsən?

Simurq quşu dedi ki, indi bu tuşdan yenəcəyik ki, aşağıda bir nəş var. Vəhşi heyvanlar onun ətrafına yığılıb. Amma heç biri gedib o nəşdən yemir.

Simurq quşu ilanla birlikdə aşağı endi və həmin nəşin yanında ilanı yerə qoydu. Dedi ki, ya şahmar, mən gedim o nəşdən yeyim.

Simurq quşu getdi, nəşə çatar-çatmaz bir şahə çəkdi. İlan gördü ki, Simurq quşu tora düşüb.

İlan dedi ki, ay evin yıxılısın, göyün yeddi qatından bu nəşi gördün, burdan-bura bu toru görmədin? Simurq quşu dedi:

– Ya şahmar, bu qəza torudur, bunu görmək olmaz.

İlan və qaranquş

İlanla arı qonşu idi. Arı çiçəkdən-çiçəyə qonur, şirə sorur, şan düzəldir, qışda da yuvasına çəkilib baldan şirin-şirin yeyir, təzə yazda kefi kök, damağı çağ çıxırdı. İlan isə aylarla ov dalınca sürünür, girinə keçəndən də bir həzz, bir ləzzət duymur, çox zaman ağzının acısını almağa heç bir şey tapa bilmirdi.

Bir gün arıya dedi:

– A qonşu, boş-boşuna sürünməkdən canım yerdə, daşlarda, qayalarda qalır, tapdığım da heç bir əmələ yaramır. Məni bu əzab-

əziyyətdən qurtar.

– Nə kömək istəsən mən hazır!

İlan dedi:

– Bircə günündən mənə görə keç. Gör hansı canlının qanı şirindir.

Arı şən-şən güldü.

– A qonşu, elə bildim məni müşkül işə buyuracaqsan. Bundan asan nə var ki!..

Qaranquş öz yuvasını hörürdü. Bu qonşuların söhbətini eşitmişdi. İlandan zəhləsi gedirdi, çünki bu ilan neçə dəfə onun balalarını yemişdi.

Qaranquş arının dalınca düşdü.

Arı gah qoyunun, gah keçinin, gah cüyürün, gah da maralın boynuna qondu. Vızıldayıb uçdu. Axırda yol gedən bir qoca kişinin alnına yapışdı. Geriyə doğru uçanda qaranquş bildi ki, arı xəbərə qaçır. İlana deyəcək ki, ən şirin qan insanın qanıdır. Bundan sonra ilanlar yer üzündə salamat insan qoymayacaq, hamısını çalacaq. Qaranquş insanlardan razı idi, çünki insanlar onun yuvasını dağıtmırdılar, balalarına toxunmurdular.

Qaranquş arını qabaqlayıb onu dilə tutdu:

– Xoş gördük, a ellər yaraşığı, neçə vaxtdır səni görmürəm, necəsən, necə dolanırsan?

Arı:

– Çox sağ ol, – dedi, – yaxşıyam, yaxşı dolanıram.

Qaranquş onun ağlını oğurlamağa başladı:

– O gün qarğa yaman öyünürdü ki, hamı mənim səsimi tərifləyir. Deyirəm, səsim yox, dilim şirindir.

Mən də ona dedim, heç öyünmə, mənim qonşum arının dilinin şirinliyinə şirinlik çatmaz. Dilini çıxaran kimi yerə bal damır. Qarğa gəlməmiş dilini göstər görüm düzmü demişəm, yalanım çıxmasın.

Arı dilini çıxaran kimi qaranquş onun dilini dimdiyi ilə kökündən qopardı, qaçdı.

Arı lal oldu, vızıldaya-vızıldaya qaldı. İlana heç şey başa sala bilmədi.

İlan işin niyə belə olduğunu duydu. Qaranquşu tutmaq istədi, ancaq dişi onun quyruğundan bircə lələk qopardı. Qaranquşun quyruğu o vaxtdan haça qaldı. İnsanlar bu işdən xəbər tutdular. Qaranquşun yuvasını öz evlərinə köçürdülər.

Maralın göz yaşları

Ovçunun atdığı ox ana maralın balasını yaralayır. Dağı o biri üzə aşan kimi körpə maral yerə yığılıb can verir. Ana maral balasının başı üstündə durub göz yaşları axıdır. Bunu görən yolçunun ürəyindən qanlar axır, insafsız ovçuya lənətlər yağdıra-yağdıra yamıqlı bir bayatı çəkir:

Maral durduğu yerdə,
Boynun burduğu yerdə,
Ovçunun qolu sınınsın.
Maral vurduğu yerdə.

Səhər tezdən həmin ovçu yenə də ova getməyə hazırlaşır. Onun aman-zaman bircə oğlu var imiş. Uşaq atasından əl çəkmir. “Mən də səninlə ova gedəcəyəm”, – deyib durur. Ata başqa bir bəhanə ilə evdən çıxıb gedir. Oğlu da onun dalınca yollanır. Ovçunun bundan xəbəri olmur. Uşaq xeyli yol gedəndən sonra yorulur, bir dağdağan ağacının dibində xəzəlin içinə girib yatır.

Ovçu indi də ana maralı qova-qova gətirir. Maral dağdağan ağacına çatanda ovçu ox atır. Ox marala deyil, xəzəlin arasında yatmış oğluna dəyir. Uşaq bircə dəfə “Uf ata!..” – deyib qışqırır, canını tapşırır.

Dünən həmin yolla keçən yolçu qayıdan baş görür ki, ovçu bu gün də oxla öz oğlunu öldürüb. Maral o tayda balasının başı üstündə, ovçu da bu tayda oğlunun başı üstündə göz yaşı tökür.

Yolçu uşağın göllənmiş qanını görəndə qəlbi od tutub yanır, elə bir bayatı çəkir ki, dağlara, dərələrə səs salır:

Əzizim, dağda qanı,
Qan gördüm dağdağanı.
Ovçu vurdu balasın,
Göl oldu dağda qanı.

Ovçu Pirim və üç ceyran

Ovçu Pirim kəmənd atıb bir ceyran tutur. Ceyran ağlayıb deyir:

– İnsaf elə, Piri baba, biz üç gün olar ki, evlənmişik.

Ovçu Pirim ceyranı buraxır.

Ovçu Pirim dağın o biri üzündə kəmənd atıb başqa bir ceyran tutur. Bu ceyran da ağlayıb deyir:

– Piri baba, mən də o tutub apardığın ceyranın yoldaşayam. Muradımız gözümüzdə qaldı. Biz bu qayanın dibində durmuşduq.

Səni görüb hərəmiz bir tərəfə qaçdıq. Əvvəl kəmənd atıb onu tutdun. İndi də ki, mən ilişdim.

Ovçu Pirim ceyranı buraxıb dedi:

– O biri yoldaşını da azad etmişəm, gedin xoşbəxt yaşayın.

Ovçu Pirim başqa ovlağa gedir. Örüsdə başqa bir ceyrana rast gəlir və bunu da kəməndə salır. Ceyran zülüm-zülüm ağlayıb deyir:

– Mən ölməyim üçün deyiləm. Bir cüt bala qoyub gəlmişəm. Bax yelinim südlə doludur. Otlayıb onların yanına qayıdırdım. Ah, yazıq balalarım!

Ovçu Pirim bu ceyranı da buraxır, evə əliboş qayıdır. Arvadı boş gəlməyinin səbəbini soruşduqda deyir:

– Mən əvvəllər heyvanların dilini bilmirdim, istədiyim kimi ov eləyirdim. İndi onların dilini bilirəm, anlayıram ki, heyvanların dərdi bizimkindən də çoxdur. Mən daha onları ovlaya bilmərəm.

ALDƏDƏ VƏ DƏDƏGÜNƏŞ ƏFSANƏLƏRİ

Aldədə

Bağdadda ərəb xəlifəsinə belə bir xəbər çatır ki, Odlar ölkəsində Aldədə adlı bir şəxs peyda olub. Bu şəxs möcüzələr icad edir, özü də odda yanmır.

Xəbər xəlifəni bərk maraqlandırır, deyilənlərin doğruluğunu yəqin etmək üçün yanına üç ərəb çağırır.

– Elə bu gün Odlar ölkəsinə yola düşün. Orda Aldədə adlı bir şəxs peyda olub. Gedib yoxlayın. Əgər, doğrudan da, möcüzələr çıxarırsa, ona toxunmayın. Yox, elə olmasa, onu məhv edin, yurdunda heç bir nəfər də salamat qoymayın.

Ərəblər Aldədəni haça qaya deyilən yerin yaxınlığında ilxı ilə birlikdə tapırlar. Görürlər ki, geniş çöldə yalmanları qız hörükləri kimi hörülmüş at ilxısı otlayır, ilxıda iki dayçanın yalmanı hörülməyib. Onlar bunun sirrini hündür daş üstündə oturmuş Aldədədən soruşurlar. O deyir:

– Bu dayçalar Göysudan çıxıb, ilxıya özləri qarışıblar. Xeyli söhbətdən sonra ərəblər hiss edirlər ki, qoca çox hikmətli adama oxşayır. Dünyanın əvvəlindən-axırından xəbər verir. Aldədəni yoxlamaq istəyirlər:

– Bəlkə bir ocaq çatasan, yaman acmışıq.

Aldədə o saat qonaqların niyyətini başa düşür.

– Bilirəm nəyə gəlmisiniz, marağınız nədir, istəyiniz nədir,

hamısını bilirəm.

Ərəblər təəccüblənirlər.

– Biz ki, sənə hələ bir söz deməmişik.

– Bir kabab bişirim yeyək, sonra danışarıq.

Aldədə ayağa qalxıb ocaq çatır. Yaxındakı sürüdən bir quzu ayırıb kəsir. Quzunun qolunu, budunu, qabırğalarını çılpaq əlində közə tutub qızardır. Kabab bişir. Aldədəninin əlinin tükü də qarsalanmır.

– Bu nə möcüzədir? – deyə, ərəblər heyrətlə dillənirlər.

– Möcüzə yoxdur. Mən Odlar diyarının övladıyam – od oğluyam. Od odu yandırmaz.

– Sən öz qaladığın oda yanmazsan, ancaq biz qaladığımızda əməlli-başlı bişərsən, heç külün də qalmaz, – deyə ərəblər onun möcüzəsinə şəkk edirlər.

Onlar bir qaragöz quzunu Aldədəninin qucağına verirlər. Sonra da yurd yerindəki təndiri qalayırlar. Aldədəni alovu göyə dilimlə-nən təndirə salırlar, təndirin ağzını iri sal daşlarla örtürlər.

Ərəblər elə düşünürlər ki, Aldədə bu gecə təndirdə yanıb kül olacaq. Səhər onlar təndirin ağzını açanda gözlərinə inanmırlar. Aldədəninin başının tükləri, bıqları qarlı-qırovlu idi, saqqalından buz salxımları sallanırdı, qucağındakı qaragöz quzu isə qıpqırmızı bişmişdi.

Ərəblər dedilər:

– Bu əsl möcüzədir. Ey Aldədə, bizdən istəyin nədir?

Aldədə zəhmli xəlifənin elçilərinə cəsarətlə cavab verdi:

– Sizdən heç nə istəməyəcəyəm, amma məndən də istəməyin, qoyun hərəninki özünün olsun.

– Başa düşmədik.

Aldədə yanındakı dörd ağac çubuğunu göstərib dedi:

- Bu ağacları dörd cəhətə atacağam, hara düşsə, o torpağa toxunmayın.

Ərəblər sevindilər ki, bir qocanın atdığı ağac o qədər də uzağa düşməz. Odur ki, dedilər olsun.

Aldədə birinci ağacı atdı, ağac göydə süzdü, görünməz oldu.

Ərəblər soruşdular:

– Ağac hara düşdü?

– Savalan dağına, – deyə Aldədə cavab verdi.

Aldədəninin ikinci ağacı Şah dağına, üçüncü ağacı Alvız dağına, dördüncüsü Ağrı dağına düşdü.

Ərəblər dedilər:

- Bu ki, Odlar ölkəsi oldu.

Aldədə gülümsündü:

- Xeyr, Odlar ölkəsinin heç parası da deyil

Ərəblər Odlar ölkəsində elə bil oda düşdülər, alışıb yanmağa başladılar. Tələsik Aldədən ayrılıb birbaşa Bağdada üz tutdular.

Mahpeykər

O gecə ki, Aldədə evə qayıtmadı, arvadı Mahpeykər onu çox gözlədi. Sonra körpə uşağını belinə sarıyıb ərini axtarmağa başladı, dağlara ün saldı. Gəzə-gəzə "Göyyurd" deyilən yerə gəlib çıxdı. Aldədən at ilxısı burda idi. Özü isə yox idi.

Mahpeykər dağlara üz qoydu. Çox gəzdi, çox dolandı. Ancaq Aldədən soraq tuta bilmədi. Belinə sarıqlı oğlu onun işini lap çətinə salırdı. Belə getsə elin ağsaqqalı, baş biləni, yol göstərəni əldən gedərdi. El qara geyərdi. Necə olursa-olsun Aldədə tapılmalıydı.

Mahpeykər ona maneçilik edən, əl-qolunu çidarlayan ciyərpərasını kürəyindən açıb Qızıl qayanın dibində xəlvət bir yerdə gizlədi. Dilində Aldədə, Haçaqaya dağına tərəf getdi. Ağçayın sahillərini gəzdi. Aldədən dağlardan, daşlardan, çaylardan, otlardan, çiçəklərdən soruşdu, tapa bilmədi. O, geri qayıdıb oğlunu dibində qoyduğu Qızıl qayaya gəldi. Artıq səhər idi. Mahpeykər gözlərinə inanmadı. Uşağın sarığı yerdə idi, amma özü yox idi. Mahpeykərin bir dərdi iki oldu. Çox axtarandan sonra kor-peşman evə döndü.

Keyli keçmiş Aldədə evə gəldi. Başına gəlmiş hal qəzyəni danışdı. Mahpeykər də oğlunu itirdiyini, başına gələnləri danışdı.

Həmin gündən Aldədən, Mahpeykərin dərdi-kədəri artdı. Gözləri dağlarda, daşlarda qaldı.

Mahpeykər övlad həsrətinə dözə bilmirdi. Gecə-gündüz ağlayırdı. Yerə yalvardı, əsən küləklərə, dilimlənən alovlara yalvardı, bir mətləb hasil olmadı, oğlunu ona verən bir qüvvə tapılmadı. Axırda əlacsız qalıb Ağçaya üz tutmalı oldu. Daha dözə bilmirdi. Mahpeykər ya balasına qovuşmalı, ya da həyatla vidalaşmalıydı. Çayın xasiyyəti belə idi: o yeddi ildən bir aşib-daşırdı. Leysan yağışdan aşib-daşsa, zərər verər, ətrafında nə olsa, silib-süpürüb aparardı. Yox elə ki, şimşək çaxdı, ildırım şaxıdı, çay o qədər də daşmazdı, süd kimi köpüklənərdi. Kim bu köpüklü sudan içsə dizlərinə, qollarına güc, qəlbinə qürur gələrdi. O bundan xeyir tapar, arzusuna qovuşardı.

Mahpeykər yenə də Ağçayın sahilinə çıxıb, ondan ümid diləyirdi. Leysan yağışlar başladı. Ağçay aşdı-daşdı, sahilləri su aldı. Mahpeykər sellərin qurbanı oldu.

Qurdoğlu

Aldədənin dərdi birə-min artmışdı. Bir tərəfdən yeganə oğlunun itməsi, o biri tərəfdən də Mahpeykərin Ağçayın sellərinin qurbanı olması onu rahat buraxmırdı. O, yeganə oğlunu axtarmağa, soraq etməyə başladı.

Aldədə belə bir xəbər eşitdi ki, Muradbəyli tərəflərdə bir boz qurd dağın başında oğlan uşağı üçün daşdan beşik düzəldib. Boz qurd uşağı nəvazişlə böyüdür. Aldədə bu yerlərə səfər etdi. Çox böyük çətinliklə uşağı tutdu. Uşağın sol dabanındakı xaldan öz oğlu olduğunu öyrənib sevindi. O, uşağı götürüb Haçaqaya dağının ətəklərinə gəldi. Boz qurd onlardan ayrılmadı.

Aldədə gözləyirdi ki, uşaq bir az da böyüsün, hər şeyi ona yerli-yataqlı danışsın. Aldədə onu istəyirdi ki, oğlunu boz qurddan aralasin, bir də fikirləşdi ki, axı boz qurd ona yaxşılıq edib, oğluna döşündən süd verib.

Bir gün Aldədə oğlu ilə söhbətə başladı:

– Oğlum, sənin vətənin Odlar yurdu, anan Mahpeykər olub. Onu Ağçayın suları öz qoynuna alıb. Atan isə mən Aldədəyəm, möcüzəm odda yanmamaqdır. Deməli sən qor oğlusan.

Uşaq deyir:

– Yox, ata, mən qor oğlu deyiləm, qurd oğluyam. Mənə boz qurd döşündən süd verib.

Aldədə biləklənən, kürəklənən, ürəklənən oğluna nələr danışmadı. Odlar diyarının xoş günlərindən, nazlı-qəmzəli, vəfalı gözəllərindən, hikmətli, bərəkətli torpağından danışdı. Aldədə oğluna vətənin başına gələn fəlakətlərdən dərddi-dərdli söz açdı, onu eli, obası üçün qeyrətli oğul olmağa çağırırdı.

Uşağın gözlərində ildırım çaxdı:

– Tapdalanan torpağımızın, oxlanan, qılınclanan igidlərimizin, al yanaqları solan analarımızın, bacılarımızın, nəğməli bulaqlarımızın, ətri sovulmuş güllərimizin-çiçəklərimizin qisasını düşməndə qoymaram, Odlar ölkəsinin atəşinə and içirəm ki, qoymaram.

– Vətəni qorumaq üçün vətəndən güc-qüvvət almalısan, oğul!

– Qollarımızda kifayət qədər güc, qüvvə var. Qılınc vurmaq üçün bəs olar.

– Xeyr, oğul! Öz gücünlə sən düşmənin qabağında çox zəif olarsan. Gücü, dözümlü sənə vətən verəcək.

– Necə?

Aldədə sözüünə davam edib dedi:

– Mənim ömrüm-günüm Haçaqaya dağının, Qızıl qayanın, Ağçayın yan-yörəsində keçib. Aldədə yurdu, Aldədə çayı heç vaxt unudulmaz. Sənə son vəsiyyətim budur: mən də qocalmışam, boz qurd da. Bizim dünyadan köçməyimizə az qalıb. Sənə bir sirr deyim: Bu yerlərdə Ağçay çox sirlidir. O, yeddi ildən bir təlatümə gəlir. Elə ki, gördün leysan yağdı, onda şərdir, ona yaxın düşmə. Anan Mahpeykər kimi sellər səni aparar. Yox, gördün şimşək çaxdı, ıldırım şaxıyır, onda xeyirdir. Ağçaya yaxınlaş, ağ köpüklü suyundan doyunca iç, bax ilxıdan o Göysu atlarının balalarını da apar, qoy onlar da o sudan içsinlər. Onların da dizi, qolu, ürəyi qüvvətli olsun.

Yeddi il tamam idi. O, Göysu atlarının hərəsini bir qoluna bağlayıb, Ağçayın sahilinə gəldi. Xoşbəxtlikdən şimşək oynadı, ıldırım çaxdı. Dünya qaranlıqlaşdı. Hər dəfə ıldırım çaxanda Haçaqayanın zirvələri işıqlanırdı. Onun gözüünə gah dağın bir tərəfində boz qurd, o biri tərəfində isə at ilxısı yanında Aldədə, gah da ağ suların qoyunda saçları çiynlərinə dağılmış Mahpeykər görünürdü.

İldırım çaxır, dağlar, daşlar, otlar, çiçəklər, sular sanki dilə gəlib deyirdi:

– Qurdoğlu, bax o Aldədə, boz qurd, ana Mahpeykər bizi sənə tapşırıb. Bizi elə qoru ki, bu çəmənə düşmən ayağı dəyməsin, daşlarımızı düşmən atının nalı yaralamasın.

Göysu atlarının biri yuxarı tərəfdə, biri isə aşağıda, bir qədər lillənmiş sudan içdilər. Qurdoğlu Göysu atının birincisini mindi, lilli su içmiş atını da yedəyinə alıb, “Aldədə yurdu”na tərəf üz qoydu. O, hansı dağdan, çaydan keçirdisə qulağına bir səs gəlirdi: - Qurdoğlu, bizi qoru, axı bu yurdu sizə tapşırıblar. Bu vətən səsi, Odlar diyarının səsi idi.

Naltökən

Bağdad xəlifəsi bərk qəzəblənmişdi. Elçiləri göndərdi və dedi:

– Minin ərəb atları. O yerlərdə gedib gizlənin. Aldədəni qəflətən tutub əl-qolunu bağlayın. Nəbadə onun başından bir tük əs-kik ola. O möcüzəli qocanı mən görməliyəm.

Ərəb elçiləri kor-peşman yenə də Odlar ölkəsinə yola düşürlər.

Onlar neçə gün əziyyət çəkдилər, qayada-daşda gizləndilər. Elçilər Aldədənin oğlundan – kiminin Qoroğlu, kiminin Qurdoğlu adlandırdığı igiddən bərk ehtiyat edirdilər. Nəhayət, günlərin birin-

də Aldədəni xəlvətcə gecə ikən yatağından oğurladılar. Onlar qocanın əl-ayağını bağlayıb ata sarıdılar. Aldədə ərəblərin fikrini başa düşdü və dedi:

– Məqsədiniz nədir? Məni hara aparırsınız?

Elçibaşı dedi:

– İndi sən bizim əlimizdəsən. Qabaqda görünən aşırımı aşıb asudəyə çıxarıq. Səni xəlifəyə sağ-salamat çatdırsa, əvəzində böyük ənamlar alacağıq.

Aldədə dedi:

– Qorxuram, zəhmətiniz əlinizdə qala.

– Çətini bu alçaq aşırımı adlamaqdır.

– O aşırım sizə alçaq görünür?

Elçilər qocanın sözüə əhəmiyyət verməyərək atları mahmızladılar. Onlar dan sökülənə kimi aşırımla vidalaşmaq istəyirdilər.

Ərəblər aşırıma çatdılar. Səhər açılana kimi ha yol getdilər, heç aşırımın yarısına qalxa bilmədilər. Gündüz gizləndilər, gecə yenə yol başladılar. Aşırım qurtarmaq bilmirdi. Atlılar neçə gecə ayaq döydülər, bir nəticə hasil olmadı. Aşırım getdikcə uzanırdı. Daşlı yollarda ərəb atlarının nalları töküldü. Aldədənin atının nalına isə heç bir şey olmamışdı. Taqətdən düşən ərəblər əlacsız qalib niyyətələrindən əl çəkildilər:

– Qoca, bu sirri bizə agah etsən, səni azad edəcəyik. Niyə bu alçaq dağı biz aş bilmədik, niyə bizim atların nalı töküldü, sən atının isə yox.

Aldədə dedi:

– Mən buna əvvəlcədən əmin idim ki, siz məni yad ölkəyə apara bilməyəcəksiniz. Bu yerin adı “Naltökən”dir. Vaxtı ilə İsgəndər Zülqərneynin də qoşunu du dağda ah-nalə çəkib, yunan atları da bu torpağa nallı gəlib nalsız gedib. Bu torpaq doğmaları da, yadları da yaxşı seçir. Aldədəni aparanlara yol versəydi, dağlar xəcalətindən əriyib suya dönərdi. Belə alçaq aşırımlar ucalıb keçilməz zirvələrə çevrilirlər. Bizim torpaq yağılarnı niyyətini ayaqlarının səsindən də bilir. Yad adamların nalını salır ki, atlılarnı ağı başına gəlsin.

Ərəblər torpağı da özü kimi möcüzəli olan Aldədənin əl-ayağını açıb azad etdilər. Onlar məyus halda Bağdada üz tutdular.

İldırım qılınc

Xəlifə qəzəbindən yerə-göyə sığmırdı. O, bu dəfə Odlar ölkəsinə beş-on nəfər elçi deyil, böyük qoşun göndərir. Qoşun başçılarına bərk-bərk tapşırır:

– Aldədənin qüvvət aldığı bir sirr var. Bu sirr onun möcüzələrinə meydan açır. O sirr Qoroğludur. Aldədənin doğmaca balası Qoroğlunu mühasirəyə salıb əl-ayağını sarıyın, əsir edib qabağınıza qatıb gətirin. Onda Aldədə öz ayaqları ilə hüzuruma gələr.

Xəlifənin qoşunu elə həmlə etdi ki, hər tərəf kəsildi, təkcə qarşıda əlçatmaz bir qaya dayanırdı.

Qəfil həmlə Qoroğlunu mühasirəyə salmışdı. Qoroğlunun üç tərəfi qoşun, bir tərəfi isə sıldırım qayalıq idi.

Qoşun başçıları sevinirdilər ki, Odlar ölkəsinin yenilməz, basılmaz oğlunu keçilməz səddə salıblar. Tək adam böyük bir qoşuna neyləyə bilər. İndi onu doyunca ələ salıb güləcəklər, rahatca əl-ayağını sarıyıb xəlifəyə hədiyyə aparacaqlar.

Qoroğlu da sevinirdi. Sevinirdi ki, Göysu atının belindədir. Sevinirdi ki, ildırım qılınc əlindədir, sevinirdi ki, onun qabağını kəsməli olan mühasirənin dördüncü tərəfi doğma torpaq, doğma qayadır.

Qoroğlu ildırım qılıncı qınından çıxardı, qoşun geri çəkildi, elə bildilər ki, özünü qoşuna təpəcək. Lakin gözlənilməz, qeyri-adi bir hadisə baş verdi. Qoroğlu öz qılıncını sal qayaya endirdi.

Hamı heyrətdə qaldı. Bilən olmadı: Qoroğlu qayanı çapdı, yoxsa, qayamı aralanıb ona yol açdı?!

Qoroğlunun Göysu atı çapılmış qayanın arasından atılıb quş kimi çıxdı.

Ərəblər geri dönüb gördükləri bu yeni möcüzəli xəbəri xəlifəyə çatdırmağa tələsdilər.

Nəqşi-Nigar

Xəlifə yanına üç ərəb çağırıb dedi:

– Aldədə dünyadan köçdü. Yurdunda Qoroğlu qaldı. Aldədə işığı oğlundan alırdı. Qoroğlu isə işığı Nəqşi-Nigardan alır.

Qoroğlunu sarsıtmaq üçün Odlar yurdunun gözəlini – Nəqşi-Nigarı onun əlindən alıb Bağdada gətirmək lazımdır.

Bir dəstə ərəb silahlanıb Odlar yurduna yola düşdü. Onlar Nəqşi-Nigarı kənddə tapmadılar. Öyrənirlər ki, Nəqşi-Nigar dağlara gül-çiçək yığmağa, Qoroğlunu görməyə gedib.

Ərəb atlıları vaxt itirməmək üçün tez yola düşdülər. Məqsədləri Nəqşi-Nigarı ayrı yolda, Qoroğluna çatmamış yaxalamaq idi. Elə də oldu. Onlar Nəqşi-Nigara Haçaqayanın yanında çatdılar. Nəqşi-Nigar onları görəndə kimi qayanın sərt yerinə çəkildi.

Ərəbin biri pusquda idi. O, qəflətən Nəqşi-Nigarın qoşa hö-

rüklərini tutub biləyinə doladı. Nəqşi-Nigar özünü qayadan atdı. Ərəb gördü ki, Nəqşi-Nigarın ağırlığı hörükləri onun əlindən çıxarır, qılıncla qoşa hörükləri kəsdi. Nəqşi-Nigar o yerə düşdü ki, qayadan onun üzünə iki damcı düşürdü. Biri qan, biri su.

Vaxtı ilə Qoroğlu bu qayanı çapanda atının ayağı yaralanıb, qanı torpağa sızmış, bunu görəndən Qoroğlunun gözündən iki yaş damlası düşmüşdü. Həmin yerdən hey bir cüt damcı düşürdü: biri su, biri qan.

Bu bir cüt qan və su damlaları dərdlərin dərmanı, məlhəmi idi. Nəqşi-Nigarı da bu qan və su damlaları ölümün pəncəsindən aldı, ona həyat verdi.

Qayanın başında isə möcüzə baş verdi. Qoşa hörüklər dönüb iki əfi ilan oldu. İlanlar ərəbləri məhv etməyə başladı. Biri burda çaldı, biri orda. Bir-iki nəfər qaçıb canını zorla xilas edə bildi. Onlar bu möcüzəni xəlifəyə çatdırmaq üçün Bağdada yola düşdülər.

Atanın od nəfəsi

Üç ərəb yenə Odlar ölkəsində – Pirqulu dağında – sözü-söhbəti günəş, od olan bir şəxsin – Dədə Günəşin peyda olduğunu eşidib onun möcüzələri ilə tanış olmağa gəlmişdi. Qışın qarlı-boranlı bir günü idi. Onların yolu meşəli, qarlı dağdan keçirdi. Qar o qədər yağmışdı ki, addım atmaq mümkün deyildi. Amma necə olursa-olsun, ərəblər özlərini Dədə Günəşin evinə çatdırmalı idilər. Yoxsa, gecə hamısı dağın şaxtasında donub məhv olardı. Ərəblər kəndirlə bir-birinə çataqlanıb böyük ehtiyatla hərəkət edirdilər. Bir də eşitdilər ki, yaxındakı yarığandan zəif səs gəlir:

– Ay yolçular, mən Qoroğluyam! Ova çıxmışdım, qar uçqununa düşdüm. Darda qalanın hayına yetmək mərd işidir. Köməyinizi əsirgəməyin. Dədə Günəşin gözlərini yaşlı qoymayın...

Ərəblər qar altından gələn iniltinin Qoroğlu olmasına çox sevindilər:

– Elə yaxşı oldu! Qoy qarın altında qalıb soyuqdan ölsün. Xəlifəyə müjdə xəbəri aparıb qiymətli ənam alarıq. Bir də ki, doğrudan da, Dədə Günəşin möcüzələri varsa, qoy oğlunu xilas etsin, – dedilər.

Ərəblər çox çətinliklə, əzab-əziyyətlə, birtəhər ağacların bu daqlarından tuta-tuta qorxulu dağı aşdılar.

Axşam ərəblər Dədə Günəşə qonaq oldular. Qoca çox həyəcanlı idi. Qonaqlar əvvəlcə bunun səbəbini bilmədilər. Axşamdan xeyli keçmiş, şaxtanın bərkiyə vaxtı Dədə Günəş dedi:

– Mənim döşəyimi taxtın üstündən yerə endirin.

Ərəblər heyrətləndilər: “Deyəsən qocaya nəşə bəlli olub, yaqin ki, bu saat möcüzə baş verəcək”.

Dədə Günəş ağzını yerə dayayıb var gücü ilə nəfəs verdi. Qocanın ağzından rəngarəng od saçırdı. Gördüklərinə heyranlıqla, təəccüblə tamaşa edən ərəblər soruşdular:

– Ey Dədə Günəş, bu nə hikmətdir, bizi agah elə!

Dədə Günəş odlu nəfəsinə aram verdi, qonaqların sualını cavabsız qoymadı:

– Oğlum ova getmişdi. Başı ova qarışıb, uzaqlaşıb. Qar-boran üstünü alıb. Uçqunla üzləşib yarıqana düşüb. Quşbaşı yağan qar da bir tərəfdən döşəyib. Oğlum son nəfəsdədir. Odlu nəfəsimlə mən yeri isindirdim ki, Qoroğlu soyuqdan donmasın.

Qocanın dedikləri ilə ərəblərin gördükləri düz çıxırdı. Ancaq hələ də Qoroğlunun salamat qalmasına inanmırdılar.

Ərəblər səhərin açılmasını səbirsizliklə gözləyirdilər. Səhər erkən Dədə Günəş yatağından duran kimi, qonaqlar da yola düzəldilər. Gəlib dağa çatdılar. Dədə Günəş gülə-gülə qənşərdəki yarıqanı göstərib dedi:

– Baxın, o qar tayasının başı necə tüstülənir?! Oğlum o qar tayasının altındadır. Nəfəsimlə yeri qızdırmışam. Oğlum donmayıb, salamatdır.

Elə bu vaxt Qoroğlu qılıncı ilə qarı bölüb üzə çıxdı. Sanki Günəş gecəni parçaladı.

Ərəblər bu son möcüzəni görüb məyus halda Bağdada, xəlifənin yanına qayıtdılar.

Odlu məzar

Dədə Günəşin ölüm xəbəri ərəbləri çox sevindirmişdi. Onlar təkcə Qoroğlunu aradan götürmək, ondan sonra Odlar ölkəsində öz məqsədlərinə tam nail olmaq istəyirdilər.

Ərəblərdən biri dedi:

– Qoroğlunun üstünə Ərəb xilafətində şan-şöhrət qazanmış Qara pəhləvanı göndərmək lazımdır.

Qara pəhləvanı çağırdılar. Xəlifə dedi:

– Yaxşı fikirləş, Odlar ölkəsinə gedən pəhləvan gərək təkcə gücünə arxalanmasın, ağılı ondan da qüvvətli olmalıdır. Bir də ki, bu günə qədər Odlar ölkəsində Dədə Günəşi, Qoroğlunu yenən, sındıran olmayıb. Bu möcüzəli ölkənin möcüzələri ata ilə oğulun əlində olub. Doğrudur, Dədə Günəş dünyadan köçüb, təkcə Qoroğlu qa-

lib. Mən Dədə Günəşin ölümünə yenə də inana bilmirəm. Bir də ki, Odlar ölkəsində dağ da, daş da, çay da, su da, torpaq da, meşə də, Qoroğlunun köməyidir. Unutma ki, qırx pəhləvanla güləşə getmir-sən, Qoroğlu köklü bir dağdır, alınmaz qaladır, o bir ölkədir.

Yoldaşları yolda Qara pəhləvana dedilər:

– Öyünmək yeri deyil, sən Qoroğlunu tək-tənha, silahsız, qəflətən yaxalamalısan. Üz-üzə döyüşdə sən ona bata bilməzsən.

Odlar ölkəsini çox axtardılar. Qoroğlunu tapa bilmədilər. Qoroğlunu Baba dağının həndəvərindən tapdılar. Qoroğlu da ərəbləri, onların öz yanları ilə gətirdikləri bədheybət Qara pəhləvanı gördü.

Ancaq pəhləvan vaxt itirmədi. Aman vermədən qılıncı çəkib Qoroğlunun üstünə cumdu. Əli yalın, silahsız Qoroğlu qaçmaqdan başqa çarə tapmadı. Qara pəhləvan onu çox qovdu. Qoroğlu bir dağın zirvəsinə çıxıb dayandı.

Bir möcüzə baş verəcəyindən qorxan Qara pəhləvan aralıda dayanıb dedi:

– Ey Qoroğlu, necə oldu ki, hər yandan qaçdın, burda dayan-dın?

Qoroğlu əli ilə göstərib dedi:

– Bu qarşıda ki atam Dədə Günəşin məzarıdır, mən onu tap-dayıb keçə bilməzdim. Qara pəhləvan hiylə ilə: – Qoy mən də gəlim o müqəddəs məzarı ziyarət edim, – dedi.

Qoroğlu dilləndi.

– Məzar yadları yaxına buraxmaz. Uzan, məhv olarsan.

Qara pəhləvan bir-iki addım atmamış məzardan od qalxdı, məzar alovlandı.

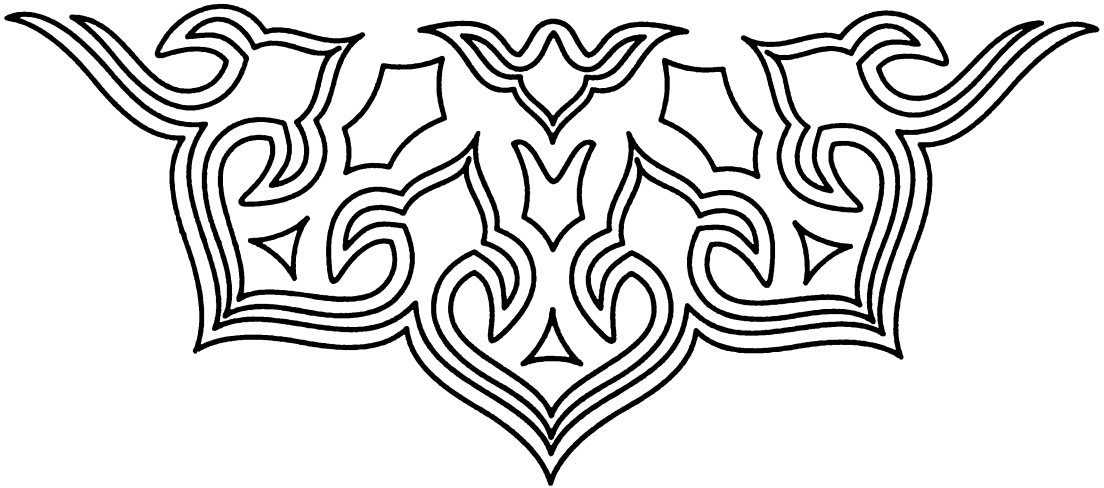
Qara pəhləvan dəhşətə gəldi, heyrətdən gözləri böyümüşdü.

Qara pəhləvan tək-cə bir söz deyə bildi:

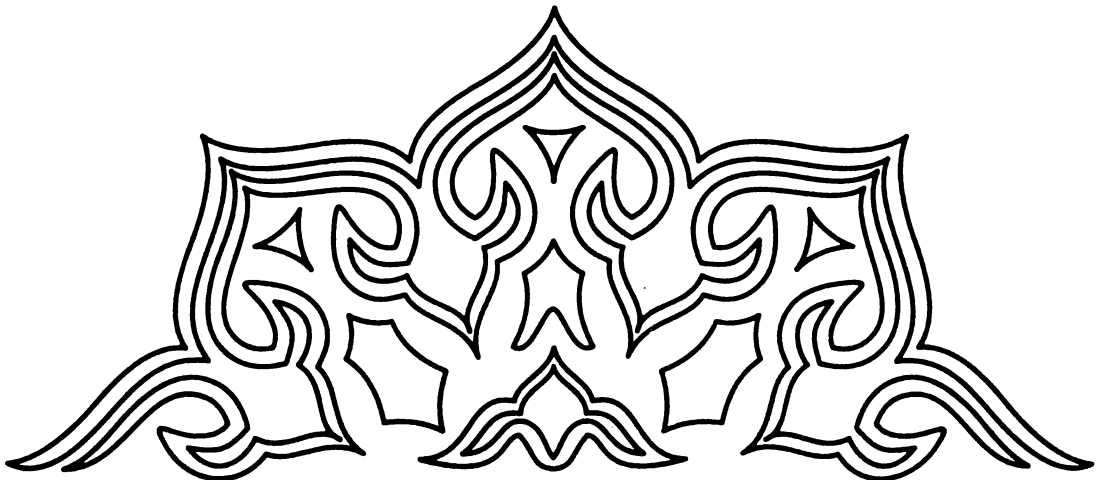
– Ey Qoroğlu, gedim xəlifəyə nə deyim?

Qoroğlu:

– Ancaq gördüklərini...

RƏVAYƏTLƏR

COĞRAFİ YER ADLARI İLƏ BAĞLI RƏVAYƏTLƏR

Ağrıdağ

(Türkiyə ərazisində)

Nuh Nəbi yer üzünü su basacağını qabaqcadan bildiyi üçün böyük bir gəmi qayıtdırmışdı. O, hər cins heyvandan, insandan bir cüt götürüb gəmiyə yığmışdı. Yer üzünü su alanda gəmi suyun üzünə qalxır. Nuh nəbi yetmiş beş günlük azuqə də götürmüşdü. Gəmi yetmiş beş gün suyun üzündə qalır. Bir gün Nuh nəbi görür ki, bir dağın başı qaralır, gəmisini həmin dağa tərəf sürür.

Dağın başı darısqallıq imiş, gəmidəki insanları, heyvanları tutmur. Bu dağa o zaman Qısırdağ deyirmişlər. Onun övladı olmur, qısır qalır. Qısırdağ Nuhun yanında xəcalət çəkir ki, gəmidə olan canlıları zirvəsində yerləşdirə bilmir. Nuh nəbi onun xəcalət çəkdiyini görüb deyir:

– Ey Qısırdağ, sən qısır olmayacaqsan, sənin övladın olacaq.

Həmin gün Qısırdağ hamilə qalır, az sonra ağrı çəkir, bir oğlu olur. O, ağrı çəkdiyi üçün adını Nuh nəbi Ağrıdağ qoyur. Oğlunun adını Bala Ağrı qoyurlar. Bala ağrı da anasının yanında baş qaldırır. Gəmidə olanlara yer verirlər, onlara hörmət eləyirlər. O zamandan Ağrıdağ oğlu Bala Ağrı ilə yan-yanı durub göylərə baş qaldırır.

Qırxqız

(Kəlbəcərdə)

İstisuyun yanındakı qayalığa indi də Qırx qız deyirlər. Rəvayətə görə, Zar şəhərində zalım bir hökmdar var imiş. Bu hökmdar gözəl qızları zorla öz hərəmxanasına aparırmış. Qırx gözəl qız hərəmxanaya getməyib qaçır. Zalım hökmdar qoşun göndərir ki, onları tutub hərəmxanaya gətirsinlər. Qızlar qoşunu görəndə Allaha yalvarıb dua edirlər ki, onları daşa döndərsin. Allah da onları daşa döndərir.

Axsadin baba

(Bərdədə)

Rəvayətə görə, ərəblər Bərdəyə gəlməmişdən qabaq Bərdənin padşahı Şamama adlı bir arvad imiş. Şamama, Bərdəni mühafizə etmək üçün yerin altında barılar, istehkamlar, tilsimlər düzəldir və adını Axsadin baba qoyur.

Şamamanın şah və vəziri çox ağıllı və tədbirli adamlar idi. Bunların tədbirləri sayəsində Bərdəyə heç bir düşmən padşah girə bilməzmiş. Bu yer indi də elə Axsadin baba adlanır.

Bibiheybət

(*Bakıda*)

Deyildiyinə görə, İrandan iki qız Heybət adlı bir adamın gəmiyi ilə Şıx kəndinə gəlir. Heybət bu qızlara bibi deyərmiş. Az sonra Heybətın gəmiyi ilə İrandan bibilərin yanına qırx qız gəlir. Bu qızlara hamı hörmət edir, onları ziyarətə gəlirlərmiş.

Bir müddət keçir, qızların hamısı ölür. Heybət bunların qəbirlərinin üstündə gümbəz tikdirir.

Heybət öləndə də qızların qəbirlərinin yanında dəfn edirlər. Beləliklə bura Bibiheybət adlanır.

Əshabi-kəhf

(*Naxçıvanda*)

Keçmişlərdə Dağyanus adlı bir adam Ölən şəhərdə çoban imiş, başqalarına qoyun otarırmış. Günlərin bir günü qulağına bir milçək qonur. Dağyanus milçəyi qovur. Milçək gedib bir oyuğa düşür. Dağyanus oyuğu qurdalayır ki, milçəyi tapıb öldürsün. Görür ki, oyuqda bir yastı daş var. Bu daşın üstündə yazılıb:

– Bu daşın altı xəzinədir. Hər kəs daşı qaldırıb xəzinəyə girsə ölər. Dağyanus qorxusundan daşı qaldırmır. Ölən şəhərə gedib, Molla Əhmədəli adlı bir nəfərə deyir:

– Filan yerdə bir yastı daş var, dalı xəzinədi. Gedək daşı qaldır, xəzinənin yarısı sənə olsun. Mənim qolum ağrıyır, qaldıra bilmirəm.

Molla Əhmədəli sevinə-sevinə onun dalınca düşür, oyuğa gəlir. Daşın üstünü oxuyur, görür ki, doğrudan da daşın dalında xəzinə var. Amma yazılıb ki, kim bu daşı qaldırsa ölər.

Dağyanus çox bic adam idi. Onu dilə tutub dedi:

– Əşi, bu yazılana inanmaq olmaz. Daşı qaldır, xəzinəyə sahib dur.

Molla Əhmədəli əvvəl qorxur. Dünya malı şirin olar. Xəzinə onu şirnikləndirir. Qolunu çırmayıb daşı qaldırır. Nə görür: bura böyük xəzinədi, içi ləl, cəvahir və qızilla doludu. Dağyanus da onunla birlikdə xəzinəyə girir. Görür ki, bir qılınca var, üstündə yazılıb “Xəzinəyə ilk girəni bu qılıncla öldürsən, xəzinəyə sahib ola bilərsən. Dağyanus tez qılınca götürüb Molla Əhmədəlini öldürür. Gecə ikən xəzinəni yığır, varlı adam olur. Az zaman içərisində Naxçıvanda padşahlığı öz əlinə keçirir, zalım bir padşah olur.

Dağyanus hər yerə elan edir:

– Allah mən özüməm. Sizin tanıdığınız Allahı tanımıram.

Dağyanus şahın zülmü ərsə dayanır. Günlərin bir günü Dağyanusun qulağına yenə bir milçək girir. Şah nə qədər çalışır, milçəyi çıxara bilmir. Vəzirə, vəkilə deyir:

– Başıma döyün milçək çıxsın.

Vəzir ona deyir:

– Şah, sən ki, bir milçəyə gücün çatmır qulağından çıxarsan, bəs niyə özünü Allah adlandımsan?

Dağyanusun acığı tutur, hamısının boynunu vurmaq əmrini verir. Vəzirlərdən Təmirxan, Müslüm, bir də bir nəfər qaçırlar. Bunların qabağına bir çoban çıxır. Çoban onlardan soruşur:

– Hara gedirsiniz?

Ona deyirlər:

– Zalım Dağyanusun zülmündən baş götürüb qaçıırıq.

Çoban deyir:

– Mən də o padşahın zülmündən cana gəlmişəm. Sizlə qaçacağam, ona rəiyyət olmaq istəmirəm.

Çobanın Qıtmır adlı bir iti var imiş. İt də bunların dalına düşür. Nə qədər eləyirlər, it onlardan əl çəkmir. Vurub bir qıçını, iki qıçını, sonra da üç qıçını sındırırlar, yenə də əl çəkmir. Dağa çatanda görürlər ki, itin qıçları sapsağdır. Onu qovmaq istəyəndə dilə gəlib deyir:

– Niyə məni qovursunuz? Mən də Dağyanusun zülmündən qaçıram.

Gethaget bir kahaya çıxırlar. Gecə olduğundan bu kahada qalmalı olurlar. Hərə başını bir daşın üstünə qoyub yuxuya gedir. Bir vaxt yuxudan oyanırlar. Bir-birlərinə deyirlər:

– Ədə, qalxın, günorta olmuşdur. Gör nə qədər yatmışıq, aclıq bizi əldən salır.

Təmirxanı başqa donə salıb göndəririlər ki, gedib şəhərdən çörək alıb gətirsin. Təmirxan şəhərə gedir. Baxır ki, heç bu gördüyü şəhərə oxşamır. Hər şeyin yeri dəyişmişdir. Gəzib bir çörəkxana tapır. Çörək alıb pulunu vermək istəyəndə çörəkçi onun yaxasından tutub deyir:

– Yəqin sən xəzinə tapmışsan. Səni padşahın yanına aparacağam.

Çörəkçi onun yaxasından əl çəkmir. Səs-küyə adamlar tökülür. Təmirxanı padşahın yanına aparırlar. Təmirxan bütün əhvalatı padşaha söyləyir. Padşah deyir:

– Sən evinizi tanıyırsanmı?

Təmirxan deyir:

– Əlbəttə, tanıyıram.

Təmirxan bunlarla gedir, öz evlərinə çıxır. Bu evdə bir qoca

kişi olurmuş. Ondən kim olduğunu soruşurlar. O cavab verir:

– Mənim babamın cəddi babasının adı Təmirxan olmuşdur.

Hesablayırlar ki, Əshabi-kəhf adamları kahada üç yüz əlli il yatmışlar. Hamı bu işə təccüb edir. Padşah, vəzir, vəkil, camaat Təmirxanın başına toplaşib yola düşürlər ki, gedib onları dəbdəbə ilə şəhərə gətirsinlər.

Kahanın yaxınlığına çatanda Təmirxan deyir:

– Siz burada dayanın, mən gedim yoldaşlarıma xəbər verim, yoxsa qorxarlar.

Təmirxan gedib bütün əhvalatı yoldaşlarına nağıl eləyir.

– Evi yıxılmışlar, möcüzədir. Üç yüz əlli il yatmışıq. İndi ayrı qərinədi, ayrı zamanadı, hər şey dəyişib.

Bunu eşidəndə hamısı əl duaya götürüb deyirlər:

– İlahi, bizi həmişəlik yuxuya apar!

Ağızlarının sözü qurtaran kimi iki qaya gəlib ağız-ağıza qovuşur, adamlar içəridə qalırlar.

O gündən bu dağ Əshabi-kəhf adlanır.

Löküm qalası

(*Kəlbəcərdə*)

Deyildiyinə görə, Löküm qalasında Lök adlı bir adam yaşayırmış. Lök Allahı tanımazmış. Özü Allah qayırib, ona biət edərmiş. Özü də çoxlu qoşunu var imiş. Heç bir padşah ona qalib gələ bilməzmiş. Bunun əlindən Əmirə şikayətə gedirlər. Həzrət Əmir onunla davaya gəlir.

Əmir onun qoşunun qırıb, Löküm qalasına girir.

Lök çox tilsimkar imiş. Əmir burada keşikçi qoyur. Əmir qalanın içinə girəndə Lök itə dönüb, ağzında bir çarıq keşikçinin yanından çıxıb gedir. Əmir qalanın içini varaq-varaq eləyib axtarır, amma Lökü tapmır. Keşikçidən soruşur. O deyir:

– Bu yoldan bircə it çıxıb. Adam-zad çıxmayıb.

Əmir durbinlə baxır, görür ki, Lök it donunda yeddi ağaclıqdan gedir. Əmir şir kimi qəzəblənir, bir qaya götürüb tullayır, qaya gedib Seyidlər kəndinin yanındakı gədikdə Lökün yanında yerə düşür. Lök yarıya qədər torpaq altında qalır.

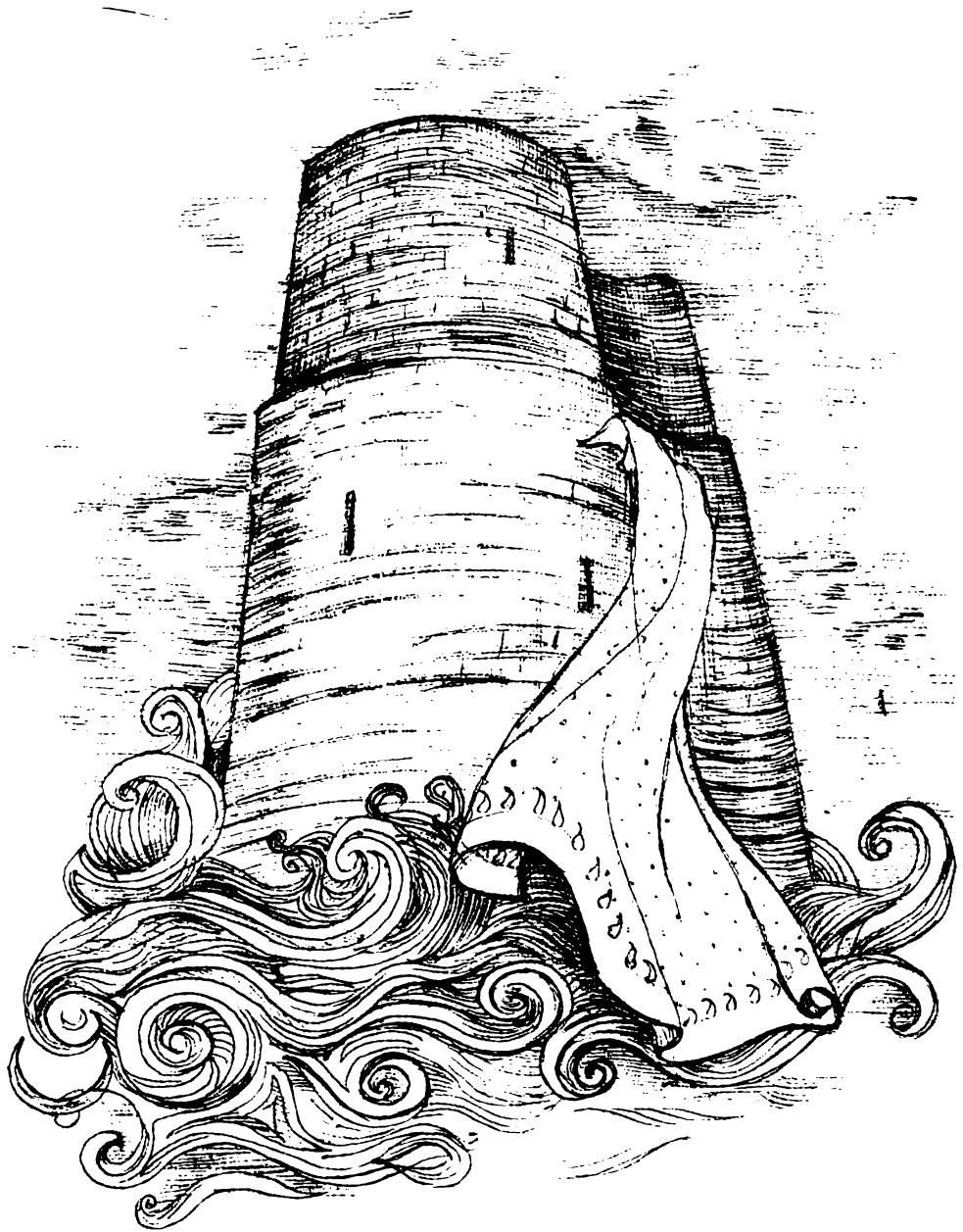
Əmir düldül atı minib Lökə çatır, torpaqdan çıxhaçıxdə onu yaxalayır. Lök Əmirə yalvarır:

– Məni öldürmə.

Əmir onun qaşının ətindən dartıb yerə qədər uzadaraq deyir:

– Ölmə, ölüncə əzab çək!

Rəvayətə görə Lök ölmür, heç ölməyəcək, həmişə əzab çəkəcəkdir. Yenə belə rəvayət edirlər ki, guya qanadlı adamlar enib Löküm qalasını tikmişlər.

Qız qalası (Bakıda)

Rəvayətə görə, bir zamanlar ərəblər atəşpərəstlərin məbədgahını dağıdıb, ocaqlarını söndürüb, onlara islam dinini qəbul etdirirlər. O vaxtlar atəşpərəstlər ərəblərin əlindən qaçıb başqa ölkələrə gedirlərmiş.

Atəşpərəstlər ocaq axtara-axtara gəlib gözəl bir yerə çıxırlar. Görürlər ki, bu yerin ab-havası çox yaxşıdır. Özü də burada yerdən od çıxır. Bunu gören atəşpərəstlər gedib öz xanlarına xəbər verirlər.

Xan bu yeri bəyənir. Dəniz qırağında yeddi mərtəbə hündürlüyündə iki qapılı üstü də açıq bir qala tikdirir. Bunların adətinə görə, varlı adamlar yeddi ilin azuqəsini götürüb gələmiş həmin qalaya, alt mərtəbədə başlayıb, ildə qalanın bir mərtəbəsində oturub ibadət edərmiş. Yeddi mərtəbə qurtarandan sonra moltanı adını almış.

Bir müddətdən sonra ərəblər gəlib bura çıxır. Atəşpərəstlərlə ərəblərin arasında dava düşür. Atəşpərəstlərin bir hissəsi başqa ölkələrə, bir hissəsi isə Şüvəlana gedib orda yaşamağa başlayır. Burada özlərinə məbədgah tikirlər.

İllər, aylar keçir. Səməd adında xan peyda olur. Səməd xanın Sona adında gözəl bir qızı varmış. Səməd xan bu gözəlliyi öz qızında görəndə min könüldən bir könülə öz qızı Sonaya aşiq olur. Sonanın Həsən adında bir sevgilisi var imiş, hər gün onunla görüşürmüş.

Bir gün Səməd xan qızını yanına çağırtdırıb, ürəyindəkinə ona söyləyir. Sona atasının bu təklifini rədd eləyib ağlıya-ağlıya anasının yanına gəlir, əhvalatı ona danışır. Sonanın anası Ceyran xanım gözünün yaşını tökə-tökə əri Səməd xana deyir:

– Gəl sən bizi el içində biabır eləmə, ata da öz qızını alarmı?

– Ay arvad, heç elə şey olar? Qızımı sınayırdım.

Ceyran xanım ərinin sözünə inanır, gedib qızını da başa salır.

Bir müddət keçir. Bir gün Səməd xan arvadını öldürür. Yenə bir müddət keçir. Səməd xan qızının yanına gəlib fikrini ona deyir.

Sonanın əlacı kəsilir, atasından yeddi gün möhlət istəyir. Atasını razılıq verir. Sona sevgilisinin yanına gedir, əhvalatı ona söyləyir.

Sevgilisi Həsən deyir:

– İndi ki, belədi, get atana deyinən ki, filan yerdə atəşpərəstlərdən qalma bir qala var, yeddi mərtəbəyə kimi tikilibdi, amma üstü örtülməyib. Bir mərtəbə də onun üstündə tikdirib səkkiz mərtəbə elə, ondan sonra sənə gəlim. O vaxtacan atanın başı qarışar, mən də səni götürüb qaçaram.

Sona razı olur. Atasının yanına gəlib necə ki, Həsən demişdi, onun təklifini atasına söyləyir. Ata qızının bu təklifini qəbul eləyib həmin gün moltanılardan yeddimərtəbə qalasının üstündən bir

mərtəbə də tikdirməyə başlayır. Bir neçə gündən sonra qalanın səkkizinci mərtəbəsi hazır olur.

Sona qalanı görüb ağlaya-ağlaya Həsənin yanına gəlir:

– Bu gün axşam atam məni qalanın səkkizinci mərtəbəsinə aparır. Sən də əlinə bir xəncər alıb dayanarsan pilləkənlərin birində, atam gələn kimi onu öldürərsən.

Həsən əlinə xəncər alıb qalanın pilləkənində dayanır. Səməd xan gələn kimi ona bir xəncər vurub cəhənnəmə vasil eləyir. Bu hadisəyə Sona xanım yuxarıdan baxırmış. O, sevindiyyindən nə edəcəyini bilmir. Qalanın üstündən boylanıb Həsəni səsləmək istədikdə ayağı büdrəyir, qaladan aşağı yuvarlanır.

Bu mənzərəni görən Həsən Sonanın meyidi üstünə gəlir, əlindəki xəncəri ürəyinə soxub, sevgilisinin yanına yıxılır.

Camaat yığılır, Sona ilə Həsənin meyidini qalada dəfn edir. O vaxtdan qalanın adı Qız qalası olur.

Bayandur (*Zəngəzurda*)

Keçmiş zamanlarda İbili adlı bir qaçaq yaşayırmış. Bu qaçaq padşahın adamlarına divan tuturmuş. Padşah onunla davaya nə qədər qoşun göndərirmişsə, onu nə tuta, nə də öldürə bilirmişlər. Axırda hökmdar İbiliyə sifariş göndərir ki, haranı istəyirsən bəyəndur, oranı sənə verim, imarət tikdir, orada yaşa.

İbili padşahın təklifinə razı olur. Çox yer gəzir, axırda gəlib bəyəndiyi bir yerə çıxır, orada durur. İbili burada imarət tikdirib öluncə yaşayır. Onun üçün də buranın adına “Bəyəndur” demişlər ki, sonralar Bayandur olmuşdur.

Dadməlik dağı (*Zəngəzurda*)

Rəvayətə görə, Sisyanda Məlik adlı böyük bir mülkədar yaşayırmış. Məlik əhalini çox incidirmiş. Bir gün onun ağlına gəlir ki, gərək burada elə bir dağ düzəltməm ki, Pənahabad qalasından yüksək olsun, Pənah xan çıxıb oradan baxanda inansın ki, ondan da zor adam var.

Əhalini yığır, yüksək dağ düzəldir. Bu dağdan Pənahabad qalası, Pənahabad qalasından da bura açıq görünür.

Zülm ilə düzələn bu tökmə dağa əhali indi də Dadməlik dağı deyirlər.

Əjdaha qayası (*Kəlbəcərdə*)

Rəvayətə görə, Əjdaha qayasının dalı böyük mağaradır. Qədim zamanlarda bir pəhləvan bu mağaraya gedib, bir əjdaha öldürmüşdür. Guya qayadan damla-damla axan da su deyil, əjdahanın yağıdır.

Qayanın ətrafında da guya bir gil tapılır ki, adına padi-zəhər deyirlər. Qədim insanlardan kim əjdahanın yağından zəhərlənmişsə, padi-zəhərdən yeyib sağalmış. Padi-zəhəri də pəhləvan tökmüşdür ki, hər kəs əjdahanın yağından zəhərlənərsə, yeyib yaxşı olsun. Bu qaya indi də “Əjdaha qayası” adlanır.

Zar (*Kəlbəcərdə*)

Bir qarı var imiş. Onun Zaza adlı oğlundan başqa kimsəsi yox imiş. Zaza qonşu kənddən Nazı adlı bir qız sevirmiş. Ancaq kasıb olduğundan qızı ona vermirlərmiş.

Oğlan qapıda qarpız tağı əkir. Tağın bir qanadını saxsı bardağın içinə salır. Bardağ içində olan qanad çiçək açır, kürə düşür. Kürə böyüyüb qarpız olur. Zaza içində qarpız olan saxsı bardağı Nadirə aparır. Nadir bardaqda qarpıza baxıb, oğlanın fərasətinə afərin deyir. O Nazının ata-anasına əmr edir ki, qızı Zazaya versinlər.

Əmr verən gün Nadir şah səfərə çıxır. Qızın adamları fürsətdən istifadə edib, gecə Zazanı tikə-tikə doğrayıb quyuya tökürlər.

Zazanın bir sehirli tütəyi varmış. Həmişə öz-özünə çalıb, Zazanın başına gələn əhvalatı söyləyərmiş. Nadir səfərdən qayıdanda görür ki, quyudan səs gəlir. Qulaq asır, görür tütək deyir:

Zazanı öldürdülər,
Quyuya saldırdılar.

Nadir o saat hökm edir, Zazanı öldürənlərin, Nazının atasının boynunu vurdurur. Zazanın anası hər gün ağlayır, zarıyır. Onun zərmasından kəndin adı Zar qalır.

Nuhdabanı (*Naxçıvanda*)

Rəvayətə görə, yerdə olan insanlar Allahı tanımadığı üçün hər yeri su basır. Nuh öz ailəsi ilə hər heyvandan bir cüt götürüb gəmiyə minir. Nuh gəmiyə minəndən sonra təzədən qırx gün, qırx gecə yağış yağır, hər yerdən su qalxaraq dünyanı basır. Nuhun gəmi-si isə Diri dağının başında quruya çıxır. Nuh ayağını gəmidən yerə atanda dabanı quruya çıxır. Onun üçün də həmin yerə Nuhdabanı deyirlər.

Qarıkörpüsü

(Tərtərdə)

Bir qarı körpü salır. Az sonra onun saldığı körpünü su aparır. Qarı gəlib körpünün yanında başına döyüb ağlayır. Bu zaman nurani kişi onun yanına gəlib deyir:

– Qarı, ağlama. Körpünü pis yerdən saldırsan, bünövrəsi möhkəm olmayıb.

Nurani kişi çayın hər tərəfinə bir ovuc torpaq tökür. Bu torpaq böyük təpə olur, çayı daraldır.

Kişi:

– Bunların üstündən körpü sala bilərsən, – deyib gedir.

Torpaq təpələri dönüb göy daş olur. Qarı bu göy daşların üstündən təzə körpü salır. Elə onun sağlığında körpüyə Qarıkörpüsü deyirlərmiş.

TARİXİ ŞƏXSLƏRLƏ BAĞLI RƏVAYƏTLƏR

Astiaq

Midiyalılar arasında Deioqa adlı bir ağıllı adam var idi. O, hökumət başına keçmək üçün çox bərk əlləşirdi. Məqsədinə çatmaq üçün belə bir tədbir gördü: o vaxt midiyalılar ayrı-ayrı kəndlərdə yaşayırdılar. Deioqanın lap əvvəldən öz doğma kəndində böyük hörməti var idi, bütün Midiyada heç bir qayda-qanun olmadığı halda, o, öz kəndində daha da artıq ədalət göstərirdi. Deioqa ədalətsizlərin həmişə ədalətli adamlara düşmən olduğunu da yaxşı bilirdi. Deioqanın yaşadığı kəndin əhalisi onun xoş xasiyyətlərini nəzərdə tutaraq Deioqanı özlərinə hakim seçdilər. Deioqa kənddə hökumət başına keçincə vicdan və ədalətlə hökmranlıq etməyə başladı. Beləliklə, Deioqa öz yerlilərinin tərifini qazandı. Qalan kəndlərin əhalisi də onu yeganə ədalətli hakim kimi tanımağa başladılar. Hakimlərdən ədalətsiz hökmlər alan adamlar Deioqanın ədalətindən xəbər tutunca çox həvəslə onun yanına gəlir və işlərinə baxmağı ondan rica edirdilər. Beləliklə, adamlar hakimlərin içərisində bircə ona inanmağa başladılar.

Deioqanın ədalətlə hökm etməsi xəbəri hər tərəfə yayıldığından ona müraciət edənlərin sayı gündən-günə artdı. Deioqa adamların ondan əl çəkmədiyini görəncə daha əvvəlki kimi camaatın gözü qabağında oturub məhkəmə qurmağı boynundan atdı və bir az sonra hakimlikdən tamamilə əl çəkdi. Deyirdi ki, bütün günü öz işini buraxıb qonşularının işinə baxır. Bu vaxt kəndlərdə soyğunçuluq və qanunsuzluq əvvəlkindən daha da artdı. Buna görə də mi-

diyalılar bir yerə yığışib vəziyyəti müzakirə etdilər. Deiokanın dostları öz aralarında belə danışdılar:

– İndiki vəziyyət davam etsə, biz öz ölkəmizdə çox yaşaya bilməyəcəyik. Gəlin özümüzdə padşah seçək. Ölkədə qanun bərpa olundandan sonra biz işlərimizi düzəltməyə başlarıq, qanunsuzluq bizi sıxışdırıb vətənimizdən çıxara bilər.

Bu məsələdən sonra kimi padşah seçmək məsələsini müzakirəyə başlayınca hamı Deiokanın padşah olmasını təklif etdi. Deiokanı çox təriflədilər və axırda onu özlərinə padşah seçdilər. Bu vaxt Deioka özünə padşaha layiq bir ev tikilməsini və öz hökmranlığını mühafizə üçün nizə ilə silahlanmış keşikçilər ayrılmasını əmr etdi. Midiyalılar onun bu əmrlərini yerinə yetirdilər. Onlar Deioka üçün onun özünün göstərdiyi yerdə böyük bir saray tikdilər və ona bütün midiyalılar arasından keşikçilər seçdilər. Deioka padşahlığı ələ alandan sonra midiyalıları bir şəhər tikdirməyə, bütün diqqətlərini bu şəhərə verməyə məcbur etdi. Midiyalıları bu işə məcbur etdikdən sonra, onlara indi Ağbatan adı ilə tanınan möhkəm hasar çəkməyi əmr etdi. Bu hasar halqa şəklində bir-biri içərisində yerləşmiş bir çox divarlardan ibarət idi. Bu divarlar elə tikilmişdi ki, kənarından baxarkən bir-birinin dalında onların ancaq yuxarı hissələri – dişləri görünürdü. Divarların bu quruluşu bir tərəfdən şəhər ətrafının təpəlik olması, ikinci tərəfdən də ustaların böyük sənətkarlıq işlətməsi nəticəsində əldə edilmişdi. Divarları yeddi halqa yaratmışdılar, padşahın sarayı və xəzinələr yeddinci halqanın içərisində yerləşmişdi...

... Tikinti işləri qurtarandan sonra Deioka belə bir qayda qoydu, heç kəs padşahın yanına gəlməsin, hər məsələ ancaq qasidlər vasitəsilə padşaha yetirilsin, padşah heç kəsin gözünə görsənməsin, padşahın hüzurunda gülmək və yerə tüpürmək kimi qəbih işlərə yol verilməsin. Deioka bu tədbirlə özünü ona görə yüksəltdi ki, onunla bir yerdə böyüyən, nəsillərinə və şəxsi ləyaqətinə görə ondan heç də əskik olmayan yaşlıları onu görəndə sıxılmasınlar və ona üsyan qaldırmasınlar. Deioka belə düşünürdü ki, bu adamlar onu görməsələr, onun özlərindən ayrı bir məxluq olduğunu düşüncək və hörmət edəcəklər.

... Deioka Midiya xalqını birləşdirib onlara padşahlıq edirdi. Midiyalılar altı qəbilədən ibarətdir: buslar, parepakenlər, struxotlar, arezantlar, budilər, maqlar. Midiya xalqı bu qədər qəbilədən əmələ gəlmişdi.

Deiokanın Fraorta adlı bir oğlu var idi. Deioka əlli üç il padşahlıq etdikdən sonra taxt və tac Fraortaya çatdı. Fraorta taxta əyləşincə təkcə midiyalıların padşahı olmaqla kifayətlənməyib, iranlıların da üstünə hücum edib onları özünə tabe etdi. Fraorta bu iki güclü xalqı öz hakimiyyəti altına aldıqdan sonra Midiyanın başqa

xalqlarını bir-birinin ardınca özünə tabe etməyə başladı və nəhayət, qoşun çəkib asorilərin üzərinə yeridi. Bunlar həmin asorilər idi ki, Nində yaşayırdılar və qabaqlarda hamıya ağalığ edirdilər. Asorilərin bütün müttəfiqləri onlardan ayrılmış olsalar da, yenə onların vəziyyəti pis deyildi. Fraorta asorilərlə etdiyi bu müharibədə məhv oldu. Cəmisi 22 il padşahlıq etdi. Onun özü ilə bərabər qoşununun da çox hissəsi məhv oldu.

Fraorta öləndən sonra padşahlıq Deiokanın nəvəsi Kiyaksara çatdı. Deyildiyinə görə, o, öz atasından və babasından daha döyüşkən bir adam idi. O birinci dəfə olaraq Asiyada ona tabe olan xalqları silahlarına görə xüsusi hərbi dəstələrə böldü: nizəçilər, oxatanlar və suvarilər; ondan əvvəl bunlar hamısı bir-birinə qarışmışdı. O, midiyalılar ilə də vuruşdu. Bu döyüş zamanı gündüz birdən dönüb gecə oldu. O, xeyli zamanda yuxarı Asiyanın Qalis çayının o tərəfindəki qisminin xalqlarını yığıb Nin üzərinə yeridi, atasının intiqamını almaq və bu şəhəri tutmaq istəyirdi. Kiyaksara asorilərə qalib gəlib şəhəri mühasirə edərkən oraya skif qoşunu gəlib çıxdı.

Bu qoşuna Protlofin oğlu padşah Madi başçılıq edirdi. Skiflər Avropadan qovduqları kimmeryanların dalınca Asiyaya soxulmuşdular. Onlar qaçmaqda olan kimmeryanları qova-qova Midiya torpağına da daxil oldular.

Meotid gölü, Fasid çayı və Kolxidiya arasında sağlam bir piyadanın otuz gündə gedəcə biləcəyi yol qədər bir məsafə var idi. Kolxidiya ilə Midiya arasındakı məsafə bir o qədər də böyük deyildi. Bu iki ölkə arasında ancaq saspeyri xalqı yaşayırdı. Onların ölkəsindən ötuncə birbaş Midiyaya daxil olursan. Ancaq skiflər Midiyaya bu yolla gəlməmişdilər. Düz yoldan kənara çıxıb yuxarıdan, Qafqaz dağlarını sağ tərəfdə buraxmaqla, daha çox uzun olan bir yolla gəlmişdilər. Burda midiyalılar skiflərlə müharibəyə girmişdilərse də, məğlub olmuşdular, bununla da onların Asiya üzərindəki hökmranlığı itmiş və Asiya skiflərin əlinə kesmişdi.

Skiflər Asiyada 28 il hökmranlıq etdilər. Öz soyğunçuluqları və qudurğanlıqları ilə bütün Asiyanı talayıb dağıtdılar. Hər xalqdan özlərinə təyin etdikləri xəracı almaqdan başqa özgə xalqların üzərinə basqın edib var-yoxlarının hamısını soyurdular. Kiyaksara və midiyalılar bir dəfə onları qonaqlığa çağırıb içirir və hamısını qırırlar. Midiyalılar, beləliklə, padşahlığı onların əlindən qurtarır və qabaqkı ölkələrin hamısını ələ keçirirlər. Bundan başqa, onlar Nin şəhərini alıb asoriləri özlərinə tabe edirlər. Bircə Babil vilayəti onların ixtiyarına keçməmişdi. Kiyaksara skiflərin hökmranlıq etdiyi vaxt da daxil olmaqla 40 il padşahlıq etdi. O öldükdən sonra Kiyaksaranın oğlu Astiaq padşah oldu. Astiaqın bir qızı oldu. Astiaq bu qızın adını Mandana qoydu. Bir dəfə Astiaq belə bir yuxu gördü ki, qızının döşündən su axıb baş şəhəri tamamilə doldu-

rub və bir sel kimi bütün Asiyanı basıb. Astiaq öz yuxusunu yuxu yozan kahinlərə nəql etdi, onlar yuxunun mənasını ətraflı danışarkən Astiaqın canını qorxu aldı. Mandananın ərə getmək vaxtı çatdıqda Astiaq gördüyü yuxudan qorxaraq onu özünə bərabər bir adama ərə vermək istəmədi. O, qızı Kambis adlı bir iranlıya verdi. Bu iranlı məşhur ailədən olaraq çox yumşaqxasiyyətli bir adam idi. Astiaq bu adamın nüfuzunu hər hansı bir midiyalının nüfuzunun yarısından da aşağı hesab edirdi.

Mandananın Kambisə ərə getdiyinin birinci ili Astiaq ikinci bir yuxu gördü. Bu yuxunun məzmunu belə idi ki, guya uşağının ağzından bir üzüm kolu (meynə) bitib bütün Asiyanı bürümüşdü. O bu yuxusunu da yuxu yozanlara nağıl etdikdən sonra, qızı doğmasına bir az qalmış İrandan gətirib qapısı bağlı bir yerə saldı. Yuxu yozanların dediklərinə görə, qızından doğulan uşaq onun yerində padşahlıq edəcəkdir. Buna görə də Astiaq uşağı doğulan kimi məhv etmək qərarına gəlmişdi. Keyxosrov doğularkən Astiaq qorxaraq öz qohumu, inanılmış və bel bağlamalı bir adam olan Qarpağı yanına çağıraraq dedi:

– Qarpaq, sənə bir iş tapşıracağam, bu işi əhəmiyyətsiz sayma, mənim yaxamı başqalarının əlinə vermə, gələcəkdə öz bədbəxtliyinə də səbəb olma. Mandananın doğduğu uşağı apar evinizə, öldür, harda istəyirsənsə, orada basdır.

– Mənim padşahım, sən indiyə qədər heç vaxt mənim işlərimdən narazı qalmamısan. Mən bundan sonra da sənin qarşında qüsuruz olmağa çalışacağam. Sənin iradənin belə buyurursa, yerinə yetirmək borcumdur.

Qarpaq padşaha belə cavab vermişdi. Əyninə ölüm paltarını geydirilmiş uşağı ona verdilər. O isə uşağı ağlaya-ağlaya evlərinə aparadı. Qarpaq arvadının yanına gəlib Astiaqla olan söhbətini ona nağıl etdi. Arvad soruşdu:

– İndi sən nə edəcəksən?

Qarpaq:

– Astiaqın əmrini yerinə yetirməyəcəyəm, – deyə cavab verdi. – Qoy qəzəbindən çatlasın, indikindən də artıq od tutub yansın. Mən onun dediyi kimi edə bilmərəm, bu cür bir pis işi öz boynuma götürməyəm. Uşağı bir neçə səbəbə görə öldürə bilmərəm: birincisi, ona görə ki, uşaq mənə qohumdur, ikincisi, ona görə ki, Astiaq qocalıb, oğlu da yoxdur. İndi o, bu oğlanı mənim əlimlə öldürtdürür, özü öləndə isə padşahlıq qızına çatmalıdır. Məgər bu mənim üçün böyük bir bədbəxtlik olmazmı? Əyər uşağı təhlükədən qurtarmaq üçün öldürürsə, qoy qatil Astiaqın adamlarından biri olsun, nəinki mənim adamlarımdan.

Qarpaq dərhal padşahın çobanlarından birinin dalınca adam göndərir. Bu çobanın sürüsü dağda otlayırdı. Bu dağın hər tərəfi

vəhşi heyvanlarla dolu idi ki, bu vəziyyət də Qarpağın planına uyğun gəlirdi. Çobanın adı Mitradat idi. Bu çoban Astiaqın kənzlərindən biri ilə evlənmişdi. Kənzin adı elin dilində Kino, Midiya dilində isə Spako idi. Spako midiya it deməkdir. Çoban öz sürüsünü Ağbatanın şimal tərəfindəki dağın döşündə –Pont tərəfdə otarırdı. Midiyanın saspeirlərin ölkəsinə tərəf olan qismi çox yüksək idi. Hər tərəfi dağlar və meşələr bürümüşdü. Midiyanın qalan hissəsi isə düz yerlərdən ibarət idi. Çoban çağrılan kimi gəlib çıxdı. Qarpaq çobana dedi:

– Astiaq əmr etmişdi ki, sən bu uşağı aparıb ən sərt dağların birinə atasan. Uşaq mümkün qədər tez məhv olmalıdır. O, bu tapşırığı verərkən belə də demişdir: uşağı məhv etməsən, hər hansı bir vasitə ilə onu diri saxlasan, sənə çox ağır cəza verəcəkdir. Mən padşahın əmrinə görə uşağın dağa atılmasını öz gözlərimlə görməliyəm.

Çoban bu sözləri eşidərək uşağı götürüb öz yerinə qayıtdı, komasına girdi.

Bu vaxt onun arvadı Kino doğmaq üçün çox ağır sancı çəkirdi. Çoban şəhərə gedəndən sonra Allahın izni ilə arvad doğmuşdu. Ərlə-arvad bir-birindən nigaran idilər; çoban arvadının doğmasının dərddini çəkirdi, arvad isə kişinin Qarpaq tərəfindən çağırılmasından qorxurdu. Çoban qayıdıb arvadının yatağının yanına gəlincə, onun arvadı ərinin gözlənilməz halda tez qayıtmasına təəccüb edərək Qarpağın bu cür tələsik çağırmasının səbəbini soruşdu. Çoban isə arvadının sualına belə cavab verdi:

– Şəhərə çatarkən mən görülməli, eşitməli olmayan bir şey gördüm, öz ağalarım üçün heç vaxt belə bir şey arzulamazdım. Mən qorxa-qorxa Qarpağın evinə girərkən evdəkilərin hamısı ağlayırdı. İçəri girib gördüm ki, yerdə üstü açıq körpə vardır. Körpə çapalayır və bərk ağlayırdı. Əyninə qızıldan üstü naxışlanmış paltarlar geydirilmişdi. Qarpaq məni görəncə dərhal uşağı götürməyimi və aparıb sərt dağlara atmağımı əmr etdi, əlavə dedi ki, bu, Astiaqın əmridir, əyər mən bu əmri yerinə yetirməsəm padşahdan ağır cəza alacağam. Mən uşağı götürüb çıxdım. Bu uşağın Astiaqın qulluqçularından birinin olduğunu güman edirdim, mən onun atasının kim olduğunu hardan biləydim! Ancaq uşağın əynindəki gözəl qızıl paltarlar və Qarpağın evindəki ağlaşma məni çox təəccübləndirmişdi. Yola çıxan kimi bir qulluqçudan işin həqiqətini öyrənə bildim. Bu Astiaqın qızı Mandananın və Kirin oğlu Kambisin uşağı imiş. Astiaqın əmri ilə öldürülməli idi. Bax uşaq budur, gətirmişəm. Çoban bu sözləri deyərək uşağı açıb arvadına göstərdi.

Arvad kişinin gözəl və sağlam bir uşağı gətirdiyini görəncə gözünün yaşını axıdaraq onun dizlərini qucaqladı, yalvarıb uşağı atmamasını xahiş etdi. Kişi isə cavab verdi ki başqa cür ola bilməz.

Çünki Qarpağın adamları gəlib uşağın atılmasına baxacaqlar. Əyər bu əmri yerinə yetirməsə o, özü ağır cəza ilə öldürüləcəkdə. Arvad kişisini razı edə bilmədikdə dedi:

– Sən uşağı atmağa razı olmusan, əgər mütləq uşağın atılmasını görmək lazım isə, gəl belə bir iş elə: mən doğmuşam, ancaq uşağım ölü doğulub. Bu uşağı götür dağdan at. Astiaqın qızının uşağını isə doğma balamız kimi saxlayıb böyüdərik. Beləliklə, əmrə itaət etməmək üstündə səni cəzalandırmazlar. Biz də yaxşı iş görmüş olarıq.

Çoban arvadının məsləhətini çox bəyəndi və onun dediyi kimi hərəkət etdi.

Öldürmək üçün gətirdiyi uşağı arvadına verdi və ölü doğulmuş uşağı isə zənbilə qoydu, aparıb sərt dağların birindən atdı. Uşaq dağdan atılandan üç gün sonra çoban öz köməkçilərindən birini uşağın yanında gözətçi qoyub şəhərə getdi. Qarpağın evinə gəlib cənazəni göstərməyə hazır olduğunu bildirdi. Qarpaq ən inanılmış əsgərlərindən birini dağa göndərüb çobanın dediklərinin doğru olduğuna inandı. Çoban oğlunu Keyxosrov adı ilə deyil, başqa bir ad ilə dəfn etdirdi.

Keyxosrov on yaşına çatanda bir hadisə onun hansı nəsilədən olması məsələsinin üstünü açdı. Bir dəfə sürülərin otladığı kənddə Keyxosrov küçədə oynayırdı. Uşaqlar özlərinə bir nəfər şah seçmək istədilər. Onlar çoban oğlu adı ilə çağırdıqları Keyxosrovu özlərinə şah seçdilər. O, oynayan uşaqları dəstələrə bölərək hər dəstəyə bir iş tapşırdı. Bir dəstəsini silahlı qoşun vəzifəsinə təyin etdi, bir dəstəyə saray tikmək əmri verdi, bir nəfərə işlərə göz yetirmək və bir nəfər də padşaha məlumat yığıb gətirmək vəzifəsini tapşırdı. Oynayan uşaqlardan biri məşhur midiyalı Artembaresin oğlu, Keyxosrovun əmrini yerinə yetirmədi. Keyxosrov qalan uşaqlara onu tutmağı əmr etdi. Uşaqlar ona itaət etdilər. Keyxosrov o uşağı qamçı ilə döydü. Uşaq özünü təhqir olmuş hesab edərək buraxılarkən çox bərk incidiyini bildirdi və şəhərə göz yaşları içində qayıdıb Keyxosrovun onu döydüyünü atasına nağıl etdi. O, Keyxosrovun adını çəkmədi – çünki onu hələ bu adla tanıyan yox idi – uşağa Astiaqın çobanının oğlunun adını verdi. Qəzəblənmiş Artembares dərhal oğlu ilə bir yerdə Astiaqın yanına getdi və oğlunun başına gələnə nağıl etdi. “Padşah, sən qulun çobanın oğlu bizi təhqir etdi”, – dedi və sonra uşağın kürəklərini açıb göstərdi.

Astiaq bu sözləri eşidib və oğlanı gördükdən sonra Artembarəsi təhqir etdiyi üçün Keyxosrova cəza vermək istədi və çobanla oğlunun dalınca adam göndərdi. Onlar gəlincə Astiaq Keyxosrova baxıb dedi:

– Sən çoban oğlu ola-ola necə cəsarət edib məndən sonra birinci adamın oğlunu təhqir edirsən?

Keyxosrov cavab verdi:

– Mən bu işdə çox düzgün hərəkət etmişəm. Çünki uşaqlar oyun oynamaq istədilər və məni də özlərinə padşah seçdilər. Mən onların içərisində bu vəzifəyə layiq idim. Qalan uşaqlar mənim əmirimi yerinə yetirdiyi halda, o uşaq mənim dediklərimi qulaqardına verib mənə heç bir əhəmiyyət vermirdi. Buna görə də öz cəzasını almışdır. Əgər bunun üçün mənə bir cəza vermək lazım isə buyurun, mən qabağınızda dayanmışam.

Uşaq danışarkən Astiaq onu tanıdı. Keyxosrovun üzünün cizgilərinə oxşayırdı, uşağın cavabı çox sərbəst idi. Uşağın atıldığı müddətlə çobanın oğlunun yaşı bir-birinə uyğun gəlirdi. Astiaq özünü itirərək bir qədər susdu. Özünə gəlincə çobanla təklidə danışmaq üçün Artembaresi yanından uzaqlaşdırmaq istədi:

– Artembaresi, – dedi, – mən elə hərəkət edərdəm ki, nə sən, nə də sənin oğlun məndən narazı qalmasın.

Astiaq bu sözləri deyib Artembaresi hüzurundan azad etdi və öz qulluqçusuna Keyxosrovu içəriyə aparmağı əmr etdi. Çoban tək qalınca bu uşağın haradan onun əlinə gəldiyini və kimin tərəfindən ona verildiyini soruşdu. Çoban dedi ki, bu onun öz oğludur və bunu doğan arvad indi də onunla yaşayır. Astiaq çobana xatırlatdı ki, yalan deməkdə ağıllı iş görmür və padşahı nahaq yerə onu cəza verməyə məcbur edir. Padşah bu sözləri deyəndən sonra gözətçilərinə çobanı tutmağı əmr etdi. Çoban cəzalandırılacağından xəbər tutunca, bütün əhvalatı olduğu kimi danışdı, padşaha yalvarıb bağışlanmasını xahiş etdi.

Astiaq çobanın əhvalatı düz-doğru danışmasını nəzərə alaraq azad etdi. Qarpağa isə çox bərk acığı tutdu, öz nizəli əsgərlərindən birini onun dalınca göndərdi. Qarpaq gəlincə Astiaq ondan soruşdu:

– Mənim sənə tapşırduğım uşağı de görək hansı yolla öldürmüşən?

Qarpaq çobanın yanında yalan deməyə cürət etmədi, yalanın üstünün açılmasından qorxaraq dedi:

– Padşah, mən uşağı səndən alınca bu əmri yerinə yetirmək barəsində düşünürdüm. Mən, sənin yanında günahkar olmamağa çalışırdım, eyni zamanda uşağı öldürməklə sənin qızının və özünün yanında bir qatil kimi müqəssir olmağı da istəmirdim. Ona görə də belə hərəkət etdim: bu çobanı yanıma çağırıb uşağı ona verdim və dedim ki, padşahın əmri ilə bunu öldürməlisiniz. Mən bu işdə heç bir yalan danışmamışdım, ancaq sənin əmrini çobana yetirmişdim. Uşağı ona verərək əmr etmişdim ki, uşağı aparıb sərt dağların birinə atsın və öluncəyə qədər yanında qarovul çəksin. Bu əmri yerinə yetirməsə, ağır cəzalar alacağını ona söyləyib qorxutmuşdum. Əmr yerinə yetirilib uşaq öluncə, mən də inanılmış əsgərlərindən birini oraya göndərdim və uşağın ölümünə inandıqdan sonra dəfn

olunmasını əmr etdim. Mən bu işi belə yerinə yetirmişəm və uşaq belə bir ölümlə ölmüşdür. Qarpaq əhvalatı olduğu kimi düz danışmışdı. Astiaq ona qarşı coşan hiddətini gizlədərək ən əvvəl çobandan eşitdiyi əhvalatı olduğu kimi ona nağıl etdi. Eşitdiklərini təkrar etdikdən sonra dedi:

– Qoy oğlan mənim yanımda qalsın. Mən işin belə olmasına sevinirəm, vicdan əzabı məni çox incidirdi. Sonra əlavə etdi:

– Uşaqla o cür rəftarım və qızımdan gördüyüm məzəmmətlər məni az incitməmişdir. İndi isə uşağın taleyi yaxşılığa doğru döndüyündən öz oğlunu mənim yenicə gəlmiş nəvəmin yanına göndər və özün də mənə qonaq gəl; nəvəmin ölümdən xilas olmasını mən qurban kəsməklə bayram etməliyəm. Allahın şükrünü yerinə yetirməliyik.

Qarpaq bu sözləri eşidincə padşahın qabağında diz çökdü, əmri yerinə yetirməməsinin belə bir gözəl nəticə ilə bitməsinə və bu cür xoşbəxt hadisəyə görə qonaq çağırılmasına sevinib evinə qayıtdı. Evə çatınca dərhal oğlunu Astiaqın hüzuruna göndərdi və tapşırırdı ki, padşah nə cür əmr etsə yerinə yetirsin. Qarpağın birçə oğlu var idi, bu il uşağın on üç yaşı tamam olurdu. Qarpaq özü isə evdə qalıb bütün əhvalatı sevinclə arvadına danışdı. Qarpağın oğlu saraya gəlincə, Astiaq uşağın başının kəsilməsini və bədəninin doğranmasını əmr etdi. Əmrə görə uşağın ətinin bir hissəsi qaynadılmalı, bir hissəsi qızardılmalı, ədviyyə vurulub hazır saxlanılmalı idi. Qonaqlıq vaxtı Qarpaq və çağırılmış başqa adamlar gəlib çıxdılar. Astiaqın və başqa adamların qabağında qoyun əti ilə dolu süfrə açıldı. Qarpağın qabağına isə oğlunun ətini qoydular. Yalnız uşağın başı, əl və ayaq barmaqları buraya gətirilməmişdi, onlar xüsusi bir zənbildə mühafizə olunurdu. Qarpağın doyduğu anlaşıncə Astiaq ondan soruşdu ki, xörəkdən xoşun gəldimi? Qarpaq xörəkdən çox razı qaldığını söylədi. Bu vaxt qabaqcadan tapşırıq almış qulluqçular içərisində Qarpağın oğlunun başı, əlləri və ayaqları olan zənbili onun yanına gətirdilər, qabağına tutub açmasını və oradan kefi istədiyi qədər götürməsinə təklif etdilər. Qarpaq təklifi qəbul edərək zənbili açdı, balasının bədəninin qalıqlarını gördü, lakin özünü ələ alaraq heç bir dəhşət əlaməti zahirə çıxarmadı. Astiaq ondan hansı ovun ətini yediyini anlamışmı, deyə soruşduqda, Qarpaq anladığını bildirdi və əlavə etdi ki, padşahın tutduğu hər bir iş xoşdur. Sonra o, oğlunun vücudundan qalan əti götürüb basdırmaq məqsədilə öz evlərinə apardı.

Astiaq Qarpağa belə bir cəza verdi. Keyxosrovun gəlib çıxması münasibətilə, onun yuxusunu vaxtilə yozmuş olan kahinləri yanına çağırırdı. Kahinlərdən haman yuxunu necə yozduqlarını soruşarkən onlar qabaqkı sözlərini təsdiq edib dedilər ki, onun nəvəsinin taleyində padşahlıq vardır. Əgər ölməyib yaşayarsa, padşah ola-

caqdır. Bu vaxt Astiaq onlara dedi:

– Haman oğlan diridi. Kənddə böyüyüb və haman kənddən olan uşaqlar onu özünə padşah seçiblər, o həqiqi bir padşah kimi hərəkət edərək bütün işləri öz qaydasında aparmışdır. Özünü mühafizə üçün gözetçilər, qapıçılar, xəbərçilər və sair təyin etmişdir. Sizin fikrinizcə, bunlar hamısı nəyi göstərir?

Kahinlər cavab verdilər:

– Uşaq sağdırsa və heç bir məqsəd daşımadan padşah olmuşsa, kəfini kök elə; o, ikinci dəfə padşahlıq etməyəcək.

Astiaq onların dediklərini təsdiq edərək:

– Mən özüm də bu fikirdəyəm, – dedi. – Oğlan artıq padşah olmuşdursa, demək ki, yuxu doğru çıxıb. Bu uşaq artıq mənim üçün təhlükəli deyil. Ancaq məsələni yaxşıca fikirləşin, mənim sayım və sizin özünüz üçün az təhlükəli olan bir tədbir tökün.

Kahinlər cavab verdilər:

– Padşah, sənin hökmranlığının möhkəm olması bizim də xeyrimizədir. Çünki, padşahlıq iranlılar nəslindən olan bir oğlanın əlinə keçsə, biz midiyalılar kölə halına düşərik, iranlılara yad adamlar tək təqib olunarıq. Sən isə özümüzünküsən, öz qohumumuzsan, sən padşahlıq etdikcə bizə hökmranlıqdan bir pay çatır, sənə görə bizə də böyük hörmət edirlər. İndi bir təhlükə görmüş olsaq, əlbəttə, səni xəbərdar edərik. Yuxun heç bir pis nəticə ilə bitməmişdir, buna görə bizim ürəyimiz arxayındı və sənə də xatircəm olmağı məsləhət görürük. Oğlanı İrana, öz ata-anasının yanına göndər.

Astiaq bu sözləri sevinclə dinləyərək Keyxosrovu yanına çağıraraq dedi:

– Mənim balam, boş bir yuxuya görə mən səni incitdim, lakin tale səni xilas etdi. İndi get iranlıların yanına, mən sənə bələdçilər də qoşaram. Ora çatınca ata və ananı axtar, ancaq Mitridat və arvadı kimi ata-ananı yox, əsl ata-ananı axtar.

Keyxosrov Kambisin evinə gəlib çatınca ata-anası onu qəbul etdilər. Sonra isə kim olduğunu və haradan gəldiyini bilincə, çox sevinib onu nəvazişlə oxşadılar. Onlar əvvəlcə oğlanın doğulan kimi öldüyünə inanmışdılar. Oğlan onlara bütün başına gələnləri nağıl etdi və dedi ki, əvvəlcə o özü də bunları bilmirmiş, hər şeydən tamamilə xəbərsizmiş və belə bir acı macərə keçdiyini yolda öyrənmişdir. Əvvəlcə Astiaqın çobanının onun atası olduğunu güman edirmiş, yolda isə bələdçilərdən həqiqəti öyrənmişdi. Oğlan, çobanın arvadının onu necə saxlayıb böyütdüyünü nağıl etdi. Danışarkən Kinonun adı oğlanın dilindən düşməyirdi. Oğlanın ata-anası isə iki il Keyxosrovun xilas olmasına bir möcüzə şəkli vermək üçün bu addan daha çox istifadə edir və belə xəbər yayırdılar ki, guya sahibsiz atılan uşağı it əmizdirib böyütmüşdür. Keyxosrov haqqında nağıl buradan əmələ gəlmişdi.

Qarpaq Astiaqdan intiqam almaq üçün hədiyyə vermək yolu ilə Keyxosrovu özünə tərəf çəkməyə çalışırdı. Keyxosrov bu vaxt böyüyüb kişi olmuşdu. Öz yaşlıları arasında ağıllı və sevimli olması ilə seçilirdi. Qarpaq bilirdi ki, o, özü padşah nəslindən olmadığı üçün Astiaqa qalib gələ bilmirdi. Buna görə də o, gənc Keyxosrov ilə əlbir olmaq istəyirdi. Qarpaq Keyxosrovun da onun özü qədər Astiaqdan çox zülmələr gördüyünə inanırdı. O, əvvəlcə belə iş gördü: Astiaq midiyalılar ilə çox amansız rəftar etdiyindən Qarpaq Midiya əyanları ilə ayrı-ayrı danışib, Astiaqı taxtdan salmaq və Keyxosrovu padşah etmək lazım gəldiyinə onları inandırmışdı. Qarpaq buna müvəffəq olandan sonra, lazımı hazırlıq görüb öz fikrini İranda yaşayan Keyxosrova bildirmək qərarına gəldi. Yollar keşikçilər tərəfindən qorunduğundan Qarpaq belə hiylə işlətdi: O, bu iş üçün bir dovşanın qarnını elə yardırdı ki, tükləri yerindən qopmadı. Öz planını bir məktubla yazıb dovşanın qarnına qoydu və tikdi. Dovşanı torla bərabər öz sadıq qullarından birinə verdi və guya bir ovçu kimi onu İrana yola saldı. Qarpaq qula dedi ki, dovşanı Keyxosrova verərsən və tapşırırsan ki, öz əli ilə kəssin və kəsəndə yanında heç kəs olmasın.

Hər şey deyildi ki kimi yerinə yetirildi. Keyxosrov dovşanı kəsdi. Məktubu tapıb oxudu. Məktub bu məzmununda idi: “Kambisin oğlu, allahlar səni hifz etsin, yoxsa sən bu yüksəkliyə qalxa bilməzdin. Öz qatilin Astiaqdan intiqam al. O səni öldürmək istəyirdi. Sən allahların və mənim səbəbimə sağ qalmısan. Elə bilirəm ki, bütün əhvalatlar artıq sənə məlumdur, mənim səninlə necə rəftar etdiyimə, səni öldürməyib çobana verdiyimə görə Astiaqın mənə necə cəza verdiyini bilirsən. Mənə inansan, Astiaqın indi hökmranlıq sürdüyü bütün yerlərin padşahı olacaqsan. İranlıları qiyama hazırla və Midiya üstünə davaya gəl. Əgər Astiaq məni qoşuna sərkərdə təyin edib sən qabağına göndərsə, işlər lap ürəyin istəyən kimi olacaq, yox, məşhur midiyalılardan başqa bir adam təyin etsə, fərqi yoxdu, çünki Midiya kübarları hər kəsdən əvvəl ondan üz döndərəcək və səninlə birlikdə Astiaqı taxtdan salmağa çalışacaqlar. Burada hər şey hazır, sən də tez, mümkün qədər tez hərəkət elə”.

Keyxosrov bu məktubu oxuyunca iranlıları qiyama qaldırmaq üçün hansı yolun daha əlverişli olması barədə düşünməyə başladı. Fikirləşərkən o ən əlverişli bir vasitə tapıb belə hərəkət etdi: Düşüncülərini məktuba yazıb iranlıları yığdı və onların gözünün qabağında məktubu açıb oxudu, qurtardıqdan sonra Astiaqın onu iranlılara sərkərdə təyin etdiyini bildirdi və dedi:

– İranlılar, indi hamınıza orağınızı götürüb buraya yığılmağı əmr edirəm.

Bütün iranlılar əllərində oraq gəlincə Keyxosrov tikanlı bir yeri göstərib bir gün müddətində buranı biçib təmizləməyi əmr et-

di. Bu yer on səkkiz-iyirmi stad (ölçü) həcmində olan çaqqal gavalısı kolları ilə örtülmüşdü.

Adamlar işi qurtarınca Keyxosrov onların sabah yenə gəlmələrini əmr etdi və tapşırırdı ki, gəlməmişdən qabaq mütləq yuyunsunlar. Bu vaxt o, atasından qalmış keçi, qoyun sürülərini, öküzləri bir yerə yığıb hamısının başını kəsməyi, çoxlu çörək və şərab hazırlamağı əmr etdi. O, bununla İran xalqına böyük bir qonaqlıq verməyə hazırlanırdı. Sabahısı gün iranlılar gəlib çıxınca Keyxosrov onları çəməndə əyləşdirib qonaq etməyə başladı. Qonaqlıqdan sonra soruşdu:

– Dünənmi vaxtlarını yaxşı keçiriblər, ya bu gün? Hansını daha çox xoşlayırlar?

Onlar cavab verdilər ki, iki günün arasında böyük fərq var: dünənki gün əziyyət və əzabdan, bu gün isə kefləzzətdən ibarətdir, Keyxosrov bu sözdən yapışaraq bütün işləri anladıb dedi:

– İranlılar, bax, sizin də vəziyyətiniz belədir. Əgər siz mənim dalımca gəlsəniz, bu cür şeylərə və başqa nemətlərə sahib olacaqsınız, özünüzü hörmətli qullar kimi hiss edəcəksiniz. İstəməsəniz, dünənki kimi əzablar çəkəcəksiniz. Buna görə də, dalımca gəlin, azad olun. Mənə elə gəlir ki, Allahın iradəsilə mən bu işi yerinə yetirmək üçün təyin olunmuşam. Mən sizi heç bir cəhətcə midiyalılardan əskik hesab etmirəm, siz müharibə etməkdə onlardan aciz deyilsiniz. Buna görə də bir dəqiqə itirmədən Astiaqa qarşı qalxın!

İranlılar özlərinə başçı tapınca azadlıq uğrunda çarpışmağa razılıq verdilər. Onlar midiyalıların hakimiyyəti altında çox əzildiklərindən belə bir işi çoxdan arzulayırdılar. Astiaq Keyxosrovun belə bir hazırlıq aparmasından xəbər tutunca, qasid göndərərək onu yanına çağırırdı. Lakin Keyxosrov haman qasid vasitəsilə Astiaqa xəbər göndərdi ki, mən özüm Astiaq güman etdiyindən daha tez onun yanına gələcəyəm. Astiaq bu cavabı eşidincə bütün midiyalıları silahlandırdı. Qarpağı sərkərdə təyin etdi. Allah Astiaqın ağılnı kütləşdirdi, o da Qarpağı etdiyi zülmü yadından çıxardı. Midiyalıların qoşunu iranlılarla üz-üzə gələrkən ancaq onların, bir qismi Astiaqa qarşı qiyamdan xəbərsiz olanlar, müharibəyə girişdi, bir qismi açıqdan-açıq iranlılara tərəf keçdi, çoxu isə döyüşmək istəməyərək qaçdı.

Astiaq Midiya qoşununun biabırcasına basıldığını bilincə qəzəblə qışqırdı: – “Keyxosrovun üzü qara olsun”!

Sonra vaxtilə yuxusunu yozduqları zaman Keyxosrovun buraxılmasını məsləhət görən kahinləri yanına çağırtdıraraq hamısının boynunun vurulmasını əmr etdi. Sonra şəhərdə qalan bütün midiyalıları, gəncləri, qocaları silahlandırdı. İranlıların qabağına gedərək onlarla müharibəyə girişdi və məğlub oldu. Özünü əsir götürdülər, onunla gedən midiyalıların hamısı qırıldı.

Astiaq əsir alındıqdan sonra Qarpaq onun yanına gəldi. Acıq və istehza ilə onun üzünə bir çox təhqiredici sözlər dedi və axırda soruşdu:

– Mənə öz oğlumun ətini yedirdiyin qonaqlıq yaxşıdır, ya padşah əvəzinə qul olmaq?

Astiaq Qarpağa bir az baxdıqdan sonra ondan Keyxosrovun bu işində iştirak edib-etmədiyini soruşdu. Qarpaq cavab verdi ki, bu barədə ən əvvəl o özü Keyxosrova yazmışdır və bu iş onun öz işidir. Bu vaxt Astiaq Qarpağa sübut etməyə başladı ki, o ən axmaq və vicdansız adamdır, axmaqdır, ona görə ki, Qarpaq hər işi özü düzəltdiyi halda, özü padşah olmaq istəməyib. Padşahlığı özgəyə verir; vicdansızdır, ona görə ki, öz şəxsi qərəzi xatirinə midiyalıları qul vəziyyətinə salmışdır. Əgər taxtda özü oturmaq istəməirdi və mütləq bir başqasını oturtmaq lazım idisə, bu adamı midiyalılar arasından seçmək daha doğru olardı. İndi midiyalılar heç bir təqsirləri olmadıqları halda, qul oldular, keçmişdə midiyalıların qulu olan iranlılar onların üzərində ağalıq edəcəklər. Astiaqın otuz beş il davam edən padşahlığı belə bitdi. Midiyalılar Astiaqın zalımlığı nəticəsində iranlıların hökmdarlığı altına keçdilər. Midiyalılar Asiyanın Qalis çayından o tərəfdəki hissəsində yüz iyirmi səkkiz il hökmdarlıq etdilər, söz yox ki, skiflərin hökmdarlığı dövrünü buraya daxil etmək lazım gəlmir. Sonra onlar peşman olub Daraya qarşı qiyam etdilər, yenə də döyüşdə basılıb qul halına salındılar və bu zamandan iranlılar Asiyada hökmdarlıq etməyə başladılar.

Tomris

... Bu xalq Kirin hökmranlığı altına keçəndən sonra padşah massaqetləri də özünə tabe etmək istədi. Massaqetlər sayca çox və döyüşkən bir xalq hesab olunurdu, şərqdə, Araz çayının o tayında, issedonlarla qarşı-qarşıya yaşayırdılar.

Bəziləri deyirlər ki, Araz çayı İstradan böyükdür, bəziləri deyir, yox, kiçikdir. Deyildiyinə görə, Araz çayının ortasında bir çox adalar vardır və bunlar Lesba adası böyüklükdədir. Adaların əhali-si yayda yığıqları cürbəcür köklərlə dolanırlar, qışda isə bəzi ağacların meyvələrindən xörək üçün istifadə edirlər. Bu meyvələri yayda, dəyən zaman yığıb yanında ocaq qalayır və özləri də ocağın başında dövrə vurub otururlar, sonra bu meyvələri götürüb odun içinə atırlar və odda qızarmış meyvələri iyləməyə başlayırlar. Ellilər şərabdan sərxoş olan kimi, onlar da bu meyvələrin qoxusundan artıq sərxoş olur, axırda ortalığa düşüb oynayır və nəgmə oxuyurlar. Onların məişəti barədə belə-belə sözlər nəql edirlər.

Araz çayı matienlərin torpağından keçir və Qında çayı da öz mənbəyini buradan alır. Kir bu çayı üç yüz altmış arxa bölmüşdü.

Bu çayın qırx qolu vardı. Bir qolundan başqa bütün qollar bataqlıqların arasında itir. Deyildiyinə görə, burda yaşayan adamlar çiy balıq yeyir və əyinlərinə suiti dərisi geyirlər. Arazın qollarından ancaq biri açıq yerlərdən keçərək Kaspi dənizinə tökülür.

Kaspi dənizi başqalarına qovuşmayan, ayrıca bir dənizdir. Avarlı gəminin on beş gün üzə biləcəyi bir uzunluqdadır. Ən enli olan yeri səkkiz günlük yoldur. Bu dənizin qərb sahili boyunca Qafqaz dağları uzanır, bu dağlar öz həcmi etibarilə ən enli və uca dağlardır. Qafqaz dağlarında bir çox müxtəlif xalqlar yaşayır, bunların hamısı, demək olar ki, vəhşi meşə ağaclarının meyvələri ilə dolanırlar. Deyirlər ki, oradakı ağaclardan bəzisinin qəribə yarpaqları var. Onları ovub adi suya qatır və əldə edilən maye ilə paltarların üzərinə həşiyə çəkirlər. Bu naxışlar yuyulanda solmur və lap əvvəldən parça ilə bir yerdə toxunmuş kimi paltarların yunu yırtılana qədər onun üstündə qalır.

Beləliklə, Kaspi dənizinin qərb tərəfində Qafqaz dağları yüksəlir, şərq tərəfində isə ucsuz-bucaqsız bir düz başlanır. Bu geniş düzün çox hissəsində massaqetlər yaşayırdılar. Kir də bunların üstünə getmək fikrinə düşmüşdü. Onu bu yürüşə təhrik edən bir çox mühüm bəhanə və səbəblər var idi. Bu səbəblərin ən birincisi onun doğulması hadisəsi idi ki, o buna görə özünü başqa adamlardan yüksək sayırdı, ikincisi, müharibədə həmişə bəxtinin gətirməsi idi; qoşunu ilə haraya gedirdisə, heç bir xalq qabağında dayana bilmirdi.

... Bu zaman massaqetlərin taxtında ölən padşahın dul qadını əyləşmişdi; onun adı Tomris idi. Kir elçiləri vasitəsilə zahirdə onu almaq, özünə arvad etmək istəyirdi. Lakin Tomris anladı ki, Kir onu deyil, massaqetlərin padşahlığını almaq istəyir və ona görə də təklifi rədd etdi. Hiylə baş tutmayınca, Kir qoşunu ilə Araz çayı kənarına gəlib massaqetlərlə açıqdan-açığa müharibəyə girişdi. Qoşunu keçirmək üçün çayın üstündən körpülər saldı, gəmilərə isə güllələr qoyub o taya keçməli olan qoşunlardan üstünə mindirdi.

Kir bu işlə məşğul olarkən Tomris onun yanına elçi göndərib belə bir sifariş yetirdi:

– Midiya padşahı, gəl tutduğun işdən əl çək, sən hardan bilirsən ki, başladığın bu iş axırda sənin xeyrinə qurtaracaq. Bu işləri dayandır, öz adamlarına padşahlıq elə, bizim də öz yerlərimizdə padşahlıq etməyimizə mane olma. Yox, əgər bu məsləhətə qulaq asmaq və hər necə olsa sakit durmaq istəmirsənsə, əksinə olaraq səndə massaqetlərlə müharibə üçün şiddətli bir arzu varsa, buyura bilərsən, ancaq zəhmət çəkib çayın o tay-bu tayını birləşdirmə, biz çaydan üç günlük yol uzağa çəkək, sən bizim torpağa keç, burda vuruşaq. Yox əgər bizi öz torpağına buraxmağı üstün tutursansa, sən də bizimki kimi hərəkət et, biz gələk, orada vuruşaq.

Kir bu təklifi eşidincə İran əyanlarını çağırıb bir yerə yığdı

və məsələni söyləyib necə hərəkət etmək barəsində rəylərini soruşdu. Hamısı bu rəyə gəldilər ki, Tomrisi və onun qoşunlarını öz torpaqlarına buraxsınlar.

Lakin burada iştirak edən Lidiya padşahı Krez bu rəyin ziddinə gedib onların dediklərinin əksinə bir plan təklif etdi. O dedi:

– Padşah, Zevs mənə sənənin ixtiyarına verdiyindən, mən lap əvvəldən söz vermişəm ki, hər cür bəlanı mümkün qədər sənənin evindən uzaqlaşdırım. Başına gələn bədbəxtliklər mənim üçün ağır dərs olmuşdur. Əgər sən özünü və eləcə də qoşununu ölməz bilir-sənsə, daha onda mənim öz rəyimi deməyimə heç bir ehtiyac yoxdur. Yox, əgər özünün və öz təbəqələrinin də adi insan olduğunu etiraf edirsənsə, hər şeydən əvvəl, bil ki, insanların taleyi bir çarx kimi hərlənir və bu hərlənmə heç vaxt eyni adamların daimi xoşbəxt olmasına yol verməz. Buna görə də mən buradakı adamların dediklərinə şərikin deyiləm və onların məsləhətinə zidd bir rəy söyləyəcəyəm. Əgər biz düşməni öz torpağımıza buraxmaq qərarına gəlsək, bu işdən sənə bax belə bir zərər toxuna bilər: məğlub olsan, bütün padşahlığını itirərsən, çünki aydın məsələdir, massaqlar qalib gəlsələr geriye qayıtmayacaqlar, sənənin torpağına soxulmağa çalışacaqlar. Qalib çıxsan, sən onlara bir o qədər də güc gələ bilməyəcəksən, massaqların torpağına keçən kimi qaçmağa başlayan düşməni hər yerdə zəfərli bir yürüşlə təqib etmək sənənin üçün mümkün olmayacaqdır. Mən onların birinci təkliflərini qəbul etmək tərəfdarıyam. Çünki sən düşməne onun torpağında qalib gəlsən, Tomrisin padşahlığına sahib olacaqsan. Bundan başqa, Kambisin oğlu Kirin bir qadına basılması, öz ölkəsini ona güzəşt etməsi dözlümlü bir biabırçılıq olar. Buna görə də mən bu fikirdəyəm ki, biz çayı keçək, düşmən nə qədər dala çəkilsə, bir o qədər irəliləyək və ancaq bundan sonra onu əzək. Mənə məlum olduğu üzrə massaqlar İran həyatının ləzzətini dadmayıblar, böyük həzlərin nə demək olduğunu bilmirlər. Buna görə də mən belə məsləhət görürəm ki, onlar üçün çoxlu mal kəsilsin, bizim düşərgədə qonaqlıq düzəldilsin, süfrəyə yeməkdən başqa bolluca tünd çaxır və hər cür xuruş qoyulsun. Bütün bu işlər görüləndən sonra mənim məsləhətim budur ki, düşərgədə qoşunun iş yaramayan bir hissəsi saxlanılsın və qalanları çayın qırağına qaytarılsın. Əgər mən zənnimdə yanıltıramsa, düşmən bu qədər neməti görüncə özünü onun üstünə atacaq, biz də böyük şücaət göstərərək ad qazanacağıq.

Məsləhətlər bir-birinə zidd idi, Kir birinci məsləhəti rədd edib Krezin rəyini üstün tutdu. Sonra Tomrisə təklif etdi ki, Kir özü onun torpağına girsin. O, geri çəkilsin. Tomris birinci dəfə dedi ki, sözün üstündə duraraq geriye çəkildi. Kir öz yerində padşah qoyduğu oğlu Kambisi yanına çağıraraq Krezi ona tapşırırdı və dedi ki, massaqlar üzərinə olan yürüş məğlubiyyətlə bitsə belə, yenə də

Krezin hörmətini saxlasın, həmişə ona yaxşılıq etsin. Kir belə bir əmr verdikdən sonra qoşunu ilə bərabər çayı keçməyə başladı.

Qoşun Arazı o taya keçəndən sonra Kir gecə massaqetlərin torpağında belə bir yuxu gördü ki, guya Qistaspesin böyük oğlu çiyində qanadları olduğu halda, gəlib onun qabağında dayanıbdır. Bir qanadı ilə Asiyanın üstünə kölgə salır, o biri qanadı ilə Avropanın. Əxəminilər nəslindən olan Arsamesin oğlu Qistaspesin böyük oğlunun adı Dariy idi. O zaman onun iyirmi yaşı olardı. O, İranda qalmışdı, hələ müharibə yaşına dolmadığından çağıraraq təklikdə ona dedi:

– Qistaspes, sənin oğlun mənə və mənim hökmranlığıma qarşı sui-qəsd hazırlamaqda müqəssirdir. Mən bunu yəqin bilirəm. Ancaq allahlar mənim qeydimə qalır və məni baş verə biləcək hər işdən qabaqca xəbərdar edirlər. Bu axşam mən yuxuda sənin oğlunu görmüşəm, onun çiyində qanadları var idi. Bir qanadı ilə Asiyanın, o biri qanadı ilə Avropanın üstünə kölgə salmışdı. Bu yuxu onun mənə qarşı pis bir məqsəd daşdığını göstərir. Buna görə də mümkün qədər tez bir zamanda İrana qayıt, oğlunu məhkəməyə verməyə çalış, o vaxta qədər mən özüm də bu ölkəni fəth edib evə qayıdaram.

Kir belə düşünürdü ki, Dariy ona sui-qəsd hazırlayır, halbuki allahlar Kirə qabaqcadan bildirirlər ki, o özü burda, massaqetlərin torpağında öləcək, onun padşahlığı Dariyin əlinə keçəcəkdir. Qistaspes padşaha belə cavab verdi:

– Sənə qəsd edə bilən iranlının heç doğulmaması doğulmasından daha yaxşıdır. Əgər beləsi varsa, qoy elə o saat məhv olsun! İranlıları kölə halından xilas edib azadlığa çıxaran, tabe vəziyyətindən qurtararaq onları bütün xalqların ağası edən bir adama qarşı sui-qəsd hazırlamaq! Əgər yuxudan belə bir məna çıxır ki, mənim oğlum sənə qarşı qiyam hazırlayır, mən onu sənə verərəm! Nə istəyirsən elə.

Qistaspes belə cavab verib Arazı keçdi və Kirin arzusunu yerinə yetirmək üçün öz oğlunu dustağa salmaq fikri ilə İrana yola düşdü.

Bu zaman Kir Arazdan səkkiz günlük bir məsafə irəliləyib Krezin dediyi kimi etdi. Bundan sonra Kir qoşunun döyüşgən hissəsini özü ilə götürüb geriyə, Araza doğru qayıtdı. Gedib çatdıqları yerdə isə döyüşə yaramayan iranlılar qaldı. Sonra massaqetlərin qoşunlarının üçdən bir hissəsi Kirin qoyub getdiyi qoşunların üstünə hücum etdi, az müqavimətdən sonra onları dağıtdılar və hazırlanmış yeməkləri görərək düşmənlərin üzərində qələbə çalmış kimi kefə oturdular, doyunca yedilər, içdilər və uzanıb yatdılar. Bu vaxt iranlılar onların üzərinə hücum etdilər, çoxlu adam qırdılar və daha çoxunu əsir götürdülər, əsirlərin içində Tomrisin oğlu,

massaqetlərin sərkərdəsi Sparqapises də vardı.

Tomris öz qoşununun və oğlunun başına nələr gəldiyindən xəbər tutunca Kirin yanına bir qasid göndərüb belə sifariş yetirdi:

– “Qandan doymayan, gözü ac Kir, üzüm suyunun köməyilə qalib gəlməyinizlə öyünmə, özünüz üzüm suyu içirsiniz, qudurursunuz, qarnınız çaxırla dolduqca daha da boşboğaz olursunuz. Özünün çox hiyləgər olmağına və oğlumu belə bir vasitə ilə ələ keçirdiyinə öyünmə, onu döyüş və hərbi şücaətlə ələ keçirməmişən. İndi mənə qulaq as, çünki dediklərim sənin xeyrinədir: oğlumu özümə qaytar və qoşunumun üçüncü hissəsi ilə etdiyini bu cür həyasız rəftarın cəzasını almadan bizim ölkədən çıxıb get, əgər dediymə əməl etməsən, günəşə, massaqetlərin hökmdarına and olsun ki, nə qədər doymaz olsan da, mən səni qanla doyuracağam”.

Kir elçinin sözünə heç bir əhəmiyyət vermədi. Tomrisin oğlu Sparqapises sərxoşluqdan ayılıraq, başına nə kimi bir bədbəxtlik gəldiyini anladı və Kirdən rica etdi ki, onu buxovdan azad etsinlər. Azad olub, əllərini sərbəst işlətmək imkanı tapınca, dərhal özünü boğdu. Sparqapises belə öldü.

Kir Tomrisin dediyinə əməl etməyincə, Tomris bütün hərbi qüvvəsini yığıb Kirə hücum etdi... Döyüş belə olmuşdu: əvvəlcə hər iki qoşun, uzaq məsafədən bir-birlərinə ox atmışlar, oxlar qurtarıncə əlbəyaxa döyüşə keçərək heç bir tərəf qabaqdan qaçmadan bir-birinə qılınc və nizə vurmağa başlamışlar. Nəhayət, massaqetlər qalib gəlmişlər...

Tomris bir tuluğu insan qanı ilə dolduraraq Kirin cəsədinin tapılmasını əmr etmişdi. Cəsəd tapılınca onun başını tuluğun içinə salıb istehza ilə demişdir:

– Mən səni döyüşdə məğlub etdim, ancaq sən məkr ilə oğlumu əlimdən almaqla ürəyimə dağ çəkmişən. Mən də dediyim kimi, səni qanqan doyururam. İç, istədiyini qədər iç, bəlkə doyanan!

İsgəndərin ağlaması

Hər dəfə atası qələbə ilə qayıtdıqca xalq onu gül-çiçəklə qarşılayır, toy-bayram edir, İsgəndər isə oturub ağlayırdı.

Bir gün atası Filipp oğlundan soruşur:

– Oğul, İsgəndər, hamı mənim qələbəmə sevinir, sənsə ağlayırsan, buna səbəb nədir?

İsgəndər göz yaşını silə-silə dedi:

– Axı, sən hər yeri tutursan, bəs mən hökmdar olanda hansı ölkəni ələ keçirəcəyəm, qoymursan mənə də düşmən qala.

Makedoniyalı İsgəndər

İsgəndərin başında buynuz bitmişdi. O, buynuzu saçı ilə örtür, hamıdan gizli saxlayır, başını qırxdıranda isə hər dəfə dəlləyi öldürtdürürdü. Tək bir dəlləyi qalmışdı. O isə and içmişdi ki, bu əhvalatı heç kimə deməyəcək. Dəllək bu yolla özünü ölümdən qurtara bilir. Bir müddətdən sonra dəlləyin qarnı köpməyə başlayır. O, çarəsiz qalıb çölə gedir, bir quyunun başına gəlib deyir:

“İsgəndərin buynuzu var, buynuzu”.

Bundan sonra onun ürəyi sakitləşir, get-gedə qarnının köpü çəkilir. Çox keçmədən quyuda bir qamış bitir. Bir çoban onu kəsib tütək düzəldir. Tütək çalınanda açıq-aydın bu sözlər eşidilir: “İsgəndərin buynuzu var, buynuzu”.

İsgəndərin yolu burdan düşəndə tütəyin səsini eşidir. Bu sirrin kim tərəfindən açıldığını yadına salıb dərhal dəlləyi yanına çağırtdırır. İsgəndərin hökmü ilə dəlləyi edam edirlər.

İsgəndər dünyada sirri gizlətməyin çox çətin olduğunu başa düşür.

Dirilik suyu

Soğd ilə Xarəzmi fəth edən İsgəndər dünya görmüş bir qocadan eşidir ki, ölkənin şimalında içində su olan bir mağara var. Günəş bu yerdə udulur, o saat da dünya qaranlığa qərq olur. Həmin zülmətdə bir çeşmə var ki, adına dirilik suyu deyirlər. Kim bədəninə bu suda yusa, günahları tökülər, kim içsə, heç vaxt ölməz. Həmin söhbəti eşidən hökmdar şimala hərəkət edir. O, ortasından dərə boyu çay axan bir düzə gəlib çatır. Bu yerdə günəş çıxmırmış, hər tərəf qatı qaranlıq imiş. İsgəndər ordusu ilə götürdüyü azuqəni zülmətin başlanğıcında qoyur. Qırx nəfər məsləhətçi, yüz nəfər ordu başçısı, min iki yüz əsgər, qırx günlük azuqə ilə zülmətə yollanır. İsgəndər əmr verir ki, onunla qoca adam getməsin. Lakin orduda olan bir qoca oğlanlarına deyir ki, onu da özləri ilə aparsınlar. Oğlanları tanınmasın deyə, atalarının üzünü qırxırlar.

Hökmdar zülmətdə xeyli yol gedir, ancaq dirilik suyu olan quyuya çata bilmir. O, təcrübəli, dünya görmüş bir qocanın burada olmasını arzulayır. Belə olduqda oğlanlar əhvalatı İsgəndərə açırlar. Qoca hökmdara məsləhət görür ki, qaranlıqda madyan daha yaxşı gördüyü üçün ona minsinlər. Sonra qoca yol yoldaşlarına məsləhət görür ki, bacardıqca yoldakı qumlardan çox götürsünlər. Hökmdar zülmətlə on səkkiz gün yol getdikdən sonra bir çeşmənin yanına gə-

lır. Buranın ətirli, təmiz havası varmış. İsgəndər Aedreas adlı aşpazına nahar hazırlamağı əmr edir. Aşpaz quru balığı götürüb çeşmə suyunda yumğa aparır. Suyu vuran kimi balıq dirilir. O, bu suyun dirilik suyu olduğunu başa düşür. Özü sudan içir. Heç kəsə bildirmir. İsgəndər, yoldaşları nahar etdikdən sonra yola düşürlər. Onlar gəlib işıqlığa çıxırlar. Zülmətdə yol gedərkən adamlar qocanın tövsiyəsi ilə xurcunlarını qumla doldurmuşdular. Amma ağır zəhmətə dözməyib götürdüklerini boşaltmışdılar. Elə ki, zülmətdən çıxırlar, qumların qızıl olduğunu bilib peşman olurlar. Həmin peşmançılıq hissini xurcunları dolu olanlar da keçirmiş. Onlar qum az götürdükleri üçün təəssüflənirmişlər.

Bu gün əsl pəhləvan yıxmısan

Rüstəmi-Zal hər axşam evə dönəndə deyirmiş ki, bu gün də döşümə bir əməlli-başlı pəhləvan çıxmadı, üç-dörd aciz-avara yıxdım. Bu Allahın yazıqları bilmirəm hansı hünərlə gəlirlər. Hansının qolundan yapışırsansa, ölü qarğa kimi əlimdə yellənir. Arvadı ərinin bu öyünmələrinə, özündən deməklərinə məhəl qoymurmuş.

Rüstəmi-Zal səhvini başa düşür, fikirləşir ki, deyəsən, lovğalığım, özümü öyməyim məni arvadımın gözündən salır, heçə endirir.

O bu dəfə evə girən kimi tir-tap yatağa düşür, ofuldanır, arvadı ora-burasına nə qədər keçirsə, qılıqlanırsa, əlini çaya, çörəyə vurmur.

Arvadı soruşur ki:

– Niyə belə edirsən?

Rüstəmi-Zal arvadından böyük bir sirr gizlədirmiş kimi üzünü o yana çevirir:

– Heç, – deyir, – neynəyirəm ki? Həmişəki kimi yəm.

Arvadı əlinin birini onun alnında, meydan sinəsində gəzdirir:

– Deyəsən, qancır olmusan. Belinə küpə salımmı?

Rüstəmi-Zal özünü yenə elə tutur ki, guya canında heç bir ağrı-zad yoxdur, onunku ayrı dərddir, arvada danışılmalı deyil.

– Yox, onnux olsa nə vardı ki...

Rüstəmi-Zal özünü çəkdikcə, arvadını qır-saqqıza döndərüb özünə suvaşdırır:

– Məndən niyə gizlədirsən? Mən yadam, özgəyəm?

Rüstəmi-Zal:

– Arvad, bu gün bir nəhəngə rast gəlmişdim. Zalım oğlu o qədər zorlu idi ki, güc verdikcə ikimiz də qurşağacan torpağa girdik,

tutaşdığımız yeri xış kimi əzdik, orda yeddi il ot bitməz. Canımızın təri dabanlarımızdan sel tək axırdı, biz itələşdikcə, bir-birimizi qarasarmaya saldıqca ayaqlarımızın altı kərpic palçığına dönürdü. Gün çıxandan gün batanacan əlləşdik, ikimiz də haldandildən düşdük, gücüm çatmırdı, axırda onu fəndlə yıxdım. Yıxılanda da elə bil yüzillik bir palıd ağacı kökündən qopdu, o yıxılanda ayaqlarımın altında yer titrədi. Bu gün o dünyanı görüb gəlmişəm, arvad, o məndə can qoymadı, quruca qaraltım qalıb.

Arvadı onun ayaqlarını isti suya salır, başını yuyur, paltarını dəyişir, zəncəfilli, darçınlı, hilli çay dəmləyir, aş bişirir, ərini uşaq kimi yedirdib-içirtməyə başlayır.

Rüstəmi-Zal qımışıb soruşur:

– Ay arvad, gündə üç-dörd pəhləvan yıxırdım, heç belə qulluq eləmərdin, indi birinin arxasını yerə qoymuşam, əldən-ayaqdan gedirsən, niyə belə?

Arvadı deyir:

– Kişi, onlar aciz-avara idi, bu gün əsl pəhləvan yıxmısan.

Uşağın böyük ağı

İbn Sina dəmirçixananın qabağından keçirmiş. Bir də görür ki, bir uşaq yüyürə-yüyürə gəlib özünü çardağın altına saldı. Şagirdi odluğu körükləməyə başladı. Uşaq tövşüyə-tövşüyə dedi:

– Usta, anam deyir, ocağımız sönüb, köz versin.

Usta yastıladığı soyuyub qaralmış dəmiri kürəyə qoydu, şagirdi körükləməyə başlayanda o da döşlüyü ilə üzünün tərini silib uşağın əlinə baxdı:

– Get bir qab gətir. Ovcunda aparacaqsan?

Uşaq ayaqlarını yerə döydü:

– Aparacam, sən od verməkdə ol.

Usta bu anlamaz uşağın üzünə boylanıb başını buladı:

– Sənin əlin dəmirdi?

Uşaq:

– Yox, – dedi, – yox, sən közünü ver, neynirsən necə aparacam?

Usta baxdı ki, bu tərs uşağı sözlə başa sala bilmir, maşa ilə kürədən çatırtılı iri bir köz götürdü, yönünü bəri çevirəndə gördü uşaq bir ovcuna yerdən torpaq yığıb, həmin əlini də ona sarı uzadıb.

Usta mat qaldı.

İbn Sinanı da heyrət götürdü, uşağın böyük ağına heyran qal-

dı. Adını soruşdu. Uşaq: Bəhmənyardı, – dedi.

Belə deyirlər ki, İbn Sina həmin gündən Bəhmənyarın tərbiyəsini öz üzərinə götürdü və onu bir alim kimi yetişdirməyə çalışdı.

Nizami və Gəncə Əmiri

Rəvayətə görə, bir gün Nizami ilə Gəncə Əmiri ova çıxırlar. Çox gəzib dolaşdıqdan sonra gəlib bir xarabalığa çatırlar. Onlar burada üç quru kəlləyə baxıb düşüncələrə dalır, nəhayət, Əmir çevrilib Nizamiyə deyir:

– Nizami, əgər sən, həqiqətən, söz qoşununun sərkərdəsi, ariflər məclisinin bəzəyi, şahların xeyirxah məsləhətçisi, sirlərin açarı Nizamisənsə, bu kəllə sahiblərinin necə adam olduqlarını bəyan elə.

Nizami xeyli fikirləşdikdən sonra yerdən bir çubuq götürüb kəllələrin birinə yaxınlaşır. O, çubuğu kəllənin bəri qulağına toxunduraraq kimi, çubuq sürüşüb kəllənin o biri qulağından çıxır. Sonra o biri kəlləyə yaxınlaşıb çubuğu qulağına taxmağa çalışır. Lakin içəri daxil ola bilmir, elə bil daşa dirənir. Növbə üçüncü kəlləyə gəlir. Nizami bayaqkı hərəkətləri təkrar edir. Kəllə çubuğu qəbul edir, amma buraxmır. Hər şey şairə aydın olur. Üzünü Əmirə tutub kəllə sahiblərinin necə adamlar olduğunu izah edir:

– Əmir sağ olsun, çubuq birinci kəllənin bu qulağından girib dərhal o biri qulağından çıxdı. O kəllə sahibi ömür boyu gördüklərini, eşitdiklərini bu qulağından alıb o biri qulağından ötürüb. Deməli, bu kəllə sahibi dünyadan bixəbər köçüb. Gördüyünüz kimi, ikinci kəllənin gen qulağına nə qədər çalışdımsa, nazik çubuğu salı bilmədim. Bunun beyninə söz girməyib. Bir quru daş parçası kimi atılıb bir küncdə qalıb. Bax, qibleyi-ələm, üçüncü kəllə adamı heyrətə gətirir. Bənzərindən o saat aqıl adamın kəlləsinə oxşayır. Çubuğu tutub saxlayan bu kəllədə həyatın bütün keşməkeşləri iz salıb, həkk olunub.

Nizaminin hakimanə hərəkətlərini diqqətlə izləyən Əmir mahir sənətkarın təfəkkürünə bir daha heyran oldu.

Xacə Nəsrəddin Tusi ilə bostançı

Belə rəvayət edirlər ki, isti bir yay günündə Xacə Nəsrəddin Tusi bir neçə atlı ilə Marağaya gedirmiş. Yolda Xacə bərk susuyur, susuzluğunu yanındakılara da bildirir. Bu yerləri yaxşı tanıyan atlılardan biri Xacəyə deyir:

– Qarşıdakı bu kiçik dağdan o tərəfə, dərə boyunca bostanlıqdır. Bu yerlərin qarpızı çox məşhurdur. Atları bir az sürətləndirək, oraya tez çatırıq.

Onlar atlarını çaparaq sürüb, dağa dırmaşırlar. Çox keçmədən bağ-bağatlı dərəyə enirlər. Nəsrəddin Tusi qarpızı çox sevirmiş. Belə bir havada bostan kənarında qarpız yemək ona hər cür şahənə qonaqlıqdan ləzzətli olardı. Onlar bostanın qırağına çatdıqda, başına ağ dəsmal bağlamış, üzünü günəşdən yansa da, çox nurani görünən bir qoca qabağa gəlib salam verir. Nəsrəddin Tusi salamın cavabını verdikdən sonra deyir:

– Qoca, bizə bir neçə dadlı qarpız gətir. Bir qədər sərin olarsa, daha yaxşı olar.

Qoca bostançı atlıların görkəmindən hörmətli şəxslər olduqlarını bilərək, əlini döşünə qoyub hörmətlə baş əyib deyir:

– Hörmətli ağalar, siz piyada olun, qoy atlarınız da bostanın qırağında bir qədər otlasın. Özünüz də dincəlin. Sizi elə qarpıza qonaq eləyəcəyəm ki, ləzzəti uzun müddət damağınızda qalsın.

Nəsrəddin Tusi ilə yoldaşları atdan düşürlər. Atlarının cilovlarını başlarından çıxarıb, bostanın kənarındakı yoncalığa buraxırlar. Özləri isə bostançının komasına yollanırlar. Qoca, tağ altında hələ axşam sərinliyini saxlayan bir neçə qarpız seçib gətirir. O, bu neçə dəqiqədə atlıların hörmətindən duymuşdu ki, onların içərisində yaş etibarilə də ağsaqqal, “Xacə” deyə xitab edilən şəxs, rütbə cəhətcə də böyük olmalıdır. Buna görə qarpızları onun qabağında yerə qoyub deyir:

– Hörmətli ağa, bu sarı qarpızdır. Bir o qədər də şirin olmaz. Ancaq susuzluğu tez yatırır. Bu da tünd qırmızı qarpızdır. İçi şərbətdən də şirin olur. Bu isə çəhrayıya çalmalıdır. Bu birisi də sarıdır. Bu da yenə tünd qırmızı.

Xacə Nəsrəddin təəccüblə qocaya baxır, qarpızları bir-bir kəsir. Qocanın dedikləri ilə qarpızları arasında zərrə qədər də fərq olmur.

Xacə Nəsrəddin doyana qədər qarpızlardan yeyir. Sonra da, qocanın əlindən tutub bostana aparır. O, sanki öz peşəsinin kamil ustası olan bu qocanı sınayır, bir məktəbli kimi imtahan etmək istəyir. Xacə ucu-bucağı görünməyən bostanın bir yerində ayaq saxlayır, bir qarpızı bostançıya göstərib soruşur:

– Qoca, bu qarpızın dadı necədir, nə rəngdədir?

– Qurban, o tünd sarıdır, həm də bayaq yediyimizdən də şirindir.

Xacə dərhal qarpızı ortadan bölüb dadır. Qoca, sanki öz iti baxışları ilə qarpızın içini görmüş, həm də dadmış imiş. Xacə Nəsrəddin deyir:

– Bəs bu qarpız?

– Bu da indi kəsdiyiniz kimidir.

– Bəs bu?

– Bu da ağı-qırmızılıdı. Hələ yaxşı yetişmədiyindən şirinləşməmişdir.

– Bəs bu, bəs bu?

Xacə Nəsrəddin bir neçə qarpızı kəsdirə-kəsdirə, bostanın ortasına qədər gedir. Sonra isə dayanır, qocanı diqqətlə süzüb deyir:

– Qoca, başın yaxşı başdır, heyf ki, qarpıza işləmişdir!

– Qurban, qarpız da Allah nemətidir! – deyə qoca cavab verir.

– Burası doğrudur, lakin mən ayrı cəhətdən düşünürəm. Düşünürəm ki, görəsən, öz kamalı ilə xarüqələr yaratmaq qüdrətində olan nə qədər adamlar başını bostanda işlədir, ömrü boyu bir qarpızı o birisindən seçə bilməyənlər də saraylarda, müqəddəs məkanlarda mövqe tuturlar!

Xacə fikirli-fikirli pul kisəsini çıxarıb, içərisindəki qızılları öz ovcuna boşaldır. Sonra təvazökar bir əda ilə bostançıya uzadıb deyir:

– Qoca, təcrübə, maraq üzündən az qala bostanının yarısını bıçaqlamışam. Əhli-əyal sahibisən. Bu pulları al, biliyinə layiq olmasa da, zəhmət haqqını birtəhər ödəyər.

Qoca bostançı hörmətlə, lakin qürurla əlini döşünə qoyub puldan qəti imtina edib deyir:

– Qurban, bizlərdə yoldan ötən yolçulardan pul almaq ən pis iş sayılır. Siz isə təkəcə adi yolçu olmayıb, hörmətli şəxslərsiniz. Mənim xahişim odur ki, nə məni elin adətini pozmağa məcbur edəsiniz, nə də yaşımın bu vaxtında günaha batmağa.

Xacə Nəsrəddin Tusi bir müddətdən sonra böyük xahişlə həmin qocanı Marağa rəsədxanasına apartdırır. Öz elmi işlərində onun təbiətlə bağlı müşahidələrindən istifadə edir. Həmin qocanın məsləhəti ilə o yerlərdən seçdiyi bir çox kəndli balalarını da, atalarının razılığı ilə Marağada, habelə Bağdadın “Nizamiyyə” mədrəsəsində oxutdurur, tərbiyə etdirir. Onların içərisindən böyük alimin dünya şöhrəti qazanan bir çox ardıcılıarı çıxır...

Teymurləng

Uğursuz bir döyüşdən sonra Teymurləng qaçıb bir daşın dalında gizlənir. Ətrafına göz gəzdirir, görür ki, bir qarışqa buğda dənini daş yuxarı qaldırıb öz yuvasına aparmağa çalışır. Dən 69 dəfə aşağı düşür, 70-ci dəfə qarışqa dənini apara bilir. Bunu gören Teymurləng utanır ki, bir dəfə məğlub olmaqla geri çəkilib. O, gizləndiyi yerdən çıxır, qoşunu toplayıb yenidən döyüşə girir, qalib gəlir.

Bəs kişilər hanı

Teymurləng qoşunu ilə gəlib Azərbaycana çatır. O, qarşıdakı kəndə çapar göndərir ki, qızlar, gəlinlər, analar qiymətli şeylərini götürüb kənddən çıxsınlar. Bizim işimiz kişilərlədir. Onlarla vuruşmağa gəlmişik.

Qoşun çöldə gecələyir. Səhər tezdən əsgərlər kəndə girirlər.

Teymurləng kəndi bomboş görüb mat qalır. Əsgərlər ev-ev gəzib bir qoca tapırlar. Onu Teymurləngin hüzuruna gətirirlər. Teymurləng qocadan soruşur:

– Hanı bu kəndin kişiləri?

Qoca deyir:

– Hörmətli hökmdar, siz xəbər göndərdiniz ki, qızlar, gəlinlər, analar ən qiymətli şeylərini götürüb kənddən aralansınlar. Onlar da sizin əmrinizə əməl etdilər.

Teymurləng qocanın sözünün canını başa düşməyib qeyzlə deyir:

– Bəs kişilər hanı?

Qoca aramla deyir:

– Ey böyük hökmdar, dünyada qıza qardaşdan, anaya övladdan, qarıya öz ömür-gün yoldaşından qiymətli nə ola bilər ki?

Qocanın bu cavabından Teymurləng dərin fikrə gedir və sonra qoşunun kənddən çıxmasına əmr verir.

Xətai

Rəvayətə görə, Şah İsmayılın özü kimi çox cəngavər bir qadını var imiş. Adı Bəyim olan bu sədaqətli qadın ona həm də etibarlı arxadaş, dost imiş. O, Şah İsmayılın keçirdiyi döyüşlərdə əri ilə çiyin-çiyinə vuruşur, düşməni vahiməyə salırmış.

Bir dəfə Bəyim xanım Naxçıvanın Şərur düzündə döyüş zamanı mühasirəyə alınır. O, ərindən, yoldaşlarından aralı düşür. Təkbaşına döyüşdə misilsiz igidlik göstərir. Lakin nə qədər çalışırsa,

mühasirədən çıxıb bilmir. Bir neçə yerindən ağır yaralanır. Bundan sonra düşmən onu əsir alır.

Bəyim xanımın əsir düşməsi xəbəri Şah İsmayıl gec çatır. O, vaxtında yağının üstünü kəsdirə bilmədiyinə təəssüflənir. Ömründə ilk dəfə düşməyə fürsət verdiyi üçün özünü günahkar sayır. Qəmli-qəmli düşmən gedən yollara baxır, özünü məzəmmət edərək deyir:

– Nə böyük xata elədim, Bəyim düşmən əlinə keçdi!

El-oba böyük şahın kədərinə şerik olur. Ona təskinlik verir. Şah igid xalqına, mərd döyüşçülərinə, özünün şücaətinə arxalanır. Düşməndən amansız intiqam almaq üçün and içir.

Rəvayətə görə, o vaxtdan Şah İsmayıl el arasında Xətai adlanır.

Sən xanım olası gözəlsən

Rəvayətə görə, Gəncə xanının naxırları, sürüləri, ilxıları Ziyadlı kəndində saxlanırmış. Bir gün xan öz mal-qoyununa baş çəkməyə gedir. Hər gedəndə sərkarla görüşmüş naxırların, sürülərin özüünə çıxmazmış. Bu dəfə də atını sərkarın qapısına sürür. Sərkar evdə olmur, onun qabağına sərkarın arvadı Qəmər çıxır. Qəmər də bir Qəmər imiş. Ona tay gözəl haradaymış?!

Gəncə xanı vurğun vurmuş kimi donuxur, öz-özünə deyir, əyə, Allahın sərkarına bax, onun arvadına bax. “Armutun yaxşısını ayı yeyər” misalı düzmüş. Bu, onun xörəyi deyil, əsl mənim malıdır.

Xana belə gəlir ki, elə bir zığlı-zımrıqlı çobanla ömür-gün keçirmək Qəmər də ürəyindən olmaz, onunla başbirlik eləmək istədiyini bildirsə sevinər. Ona görə də bir yüngül dil bulayıb eyham atdı:

– Sən xanım olası gözəlsən,

Qəmər heç nə deməyib evə girir. Axşam ərinə danışır ki, xan mənə belə dedi, sənin başına pislik gətirəcək, mən də sənsiz bircə gün özümü sağ qoymaram, gəl burdan köçək.

Sərkar Qəməri də bir ata mindirib İrana, Şah İsmayıl Xətai-nin yanına şikayətə gedir, ona hər şeyi olduğu kimi ərz eləyir.

Şah İsmayıl Xətai sərkara, Qəmərə baxır, deyir:

– Gəncə xanı səhv eləməyib, Qəmər xanım olası gəlidir, əri də xanlığa layiq kişidir.

Belə deyirlər ki, Şah İsmayıl Xətai Gəncə xanını hüzuruna gətirdir, Qəmərə Qəmərbanu, ərinə Ziyad xan adı verir, Gəncə xanını isə onların sərkarı qoyur.

Abbasbəyli

Belə deyirlər ki, Şah oğlu Şah Abbas neçə dəfə ki, Tiflisə hücum edirmiş, ancaq məğlub olub geri çəkilmiş. Şah Abbas bu dəfə də Tiflisə hücum edir. Qoşun şəhərə dolur və mühasirəyə düşür. Şah Abbas aradan çıxır. Dərviş paltarı geyinərək pay-piyada İrana getməyə başlayır. Gəlhagəl gəlib bir kəndə çıxır. Bu kəndə “Tağarbəyli” deyirlərmiş. Kəndin girəcəyindəki daxmada Sübhanverdi adlı bir qarı yaşayırmış.

Şah Abbas daxmanın qapısını döyür. Sübhanverdi qarı eşiyə çıxanda ona deyir:

– Allah qonağı istəmirsənmi, ay qarı?

– Niyə istəmirəm, Allaha da qurban, onun qonağına da, – deyərək qarı onu içəri dəvət edir.

Şah Abbas keçib bir tərəfdə əyləşir.

Bu qarının naxırçılıq edən bir oğlu, bir inəyi, bir iti, bir də qazanı varmış. Həmin qazanda qabaqca yal salıb itə verər, qazanı yuyar, sonra da inəyi sağib özlərinə horra bişirərdi. İndi qonağa görə tələsdiyi üçün itin yalını yalağa isti-isti tökür ki, horra bişirsin. İt elə bilir yal yenə də qaynardan düşüb, soyuyub, dilini yala çalan kimi zingildəyib geri çəkilir, qarının üzünə qanlı-qanlı baxır.

– Bıy, başına daş düşsün, Şah oğlu Şah Abbas kimi tələsiyib özünü niyə məğmun eləyirsən. Yalağın qıraqlarını yalaya-yalaya yesən, içi də ağzını belə bişirməz, – deyərək qarı itə acıqlanır.

Şah Abbas öz hesabını götürür.

İrana qayıdıb qoşun toplayır. Bu dəfə qarının dediyi kimi edir: Tiflisi mühasirəyə alır, çarəsiz qalan gürcülər təslim olurlar.

Təslim olmağı adına sığıdırmayan gürcü hökmdarı Tamara yanına yeddi adam çağırır, onlara əmr edir ki, filan yerdə qəbir qazın, sonra da bura gəlin, burada bir tabut olacaq, onu aparıb həmin qəbrə qoyun. Sonra yeddi fərraşa tapşırır ki, gecə, filan vaxtı saraya adam daxil olacaq, onları öldürün. Qardaşlarına da deyir ki, bu gecə qaravulda duran yeddi nəfəri öldürərsiniz. Tamara bunları deyib qızıldan qayrılmış tabutun içinə girir və özünü öldürür. Onun bütün tapşırıqları yerinə yetirilir. Səhər açılanda Tamaranı nə qardaşları tapır, nə də Şah Abbasın adamları, onun qeybə çıxması da o vaxtdan naməlum qalır. Şah Abbas Tiflisi alır və Gəncəyə qayıdır. Oradan Qazağa çapar göndərir və ona tapşırır:

– Gedərsən Qazax mahalına, orda Tağarbəyli kəndi var. O kənddə Sübhanverdi adlı bir qarı yaşayır. Onu oğlu Abbasla mənim yanıma gətirərsən.

Çapar gəlib qarını tapır. Onları Şah Abbasın çağırışı ilə apardığını söyləyir. Qarı qorxur, öz-özünə deyir ki, görəsən, biz nə günahın sahibiyik?

Saraya gəlirlər. Qapıdan içəri girən kimi qarı diz çökür. Şah Abbas yerindən qalxıb onu ayağa qaldırır və deyir:

– Qarı, məni tanıyırsan?

– Yox, – deyə qarı dillənir.

Şah Abbas qarının o vaxtı dediyi sözləri ona xatırladır:

– Mən həmin qonağam, Şah Abbasam.

Qarı titrəyir. Qorxur o sözə görə, özü heç, özü onsuz da gününü görüb dövrənini sürüb, şah onun oğlunun boynunu kəndirə keçirə.

Şah Abbas deyir:

– Qarı, ö sözdən mən çox şey götürdüm. Bu qələbəm də o sözə görə oldu. Tağarbəyli kəndini sənin oğlunun adı ilə Abbasbəyli kəndi qoyuram, səni isə həmin kəndə bəy təyin edirəm.

Deyirlər ki, Tağarbəyli kəndi həmin vaxtdan Abbasbəyli kəndi adlanır.

Nadir şahın peşmançılığı

Bir gün Nadir şah böyük bir məclisə gedir, məclisdəkilərin hamısı ayağa qalxıb ona baş əyir, yer göstərir. Lakin bir nəfər nə ayağa qalxır, nə şaha təzim edir. Bu, şahın öz doğma oğlu olur. Şahın ona acığı tutur və gözlərini çıxartdırıb, onu dünya işığına həsrət qoyur.

Bir gün şah kor elətdirdiyi oğlunun yanına gəlib ondan soruşur:

– Sən məni tanıyırsanmı?

Oğlu da ondan xəbər alır:

– Sən kimsən, nəçisən, atan, anan nəçidir?

Şah deyir ki, mən sənın atanam.

Oğlu soruşur ki, de görüm, sənın atan nəçi olub?

Nadir şah cavab verir:

– Mənim atam naxırçı olub.

Oğlu ondan soruşur:

– Onda de görüm, şah oğlu da naxırçı oğlunun ayağına qalxırmı?

Nadir şah tutduğu işdən peşman olsa da, artıq gec idi.

Sevinirlər ki. . .

Nadirin qaş-qabağı tutulmuşdu. Kəndləri talaya-talaya, şəhərləri dağıda-dağıda gedirdi. Ana fəryadları, bala nalələri, ata hönkürtüləri dağların da belini bükmüşdü, dağları da ağladırıdı.

Nadir yenə alaçığında qurulmuş səfər taxtında oturub səhərki basqınını fikirləşirdi. Onun yan-yörəsindəki vəzirlərin də üzünü qara bulud almışdı, biri də başını qaldırıb Nadirin üzünə baxa bilmirdi, qorxurdular ki, şah onlardan tədbir soruşsun. Şaha cəfəng məsləhət vermək olmazdı, hansının sözü xoşuna gəlməsə, vəzirlikdən salınırdı.

Ömrü davalarda keçmiş bədov atlar kişnəyirdi, elə bil Nadirə deyirdilər ki, biz hazırıq təpələr, dağlar aşmağa, sıldırımli yoxuşlar dırmaşmağa, düşmənlərin başlarını gəmirməyə. Bu vaxt döyüşçülər qoca bir kişini itələyib içəri saldılar. Nadir dodağını çeynəyəcəynəyə soruşdu:

– Bu kimdir?

Ərz etdilər ki, sizə sözü var, şahım...

Nadir qalxdı, bir əlini qılıncının qəbzəsinə basdı:

– Nə deyəcəksən, qoca? Minnətə gəlmisən?

Qoca dedi:

– Xeyr, şahım.

Nadir onu kinli-kinli süzdü.

– Bəs nəyə?

Bu məqamda qəfil göy gurultusu kimi qaqqıltılar qopdu, sanki dünyada nə qədər adam varsa, onların hamısı şahın düşərgəsini dövrələmişdi, hamısı da birdən, eyni vaxtda qah-qah çəkirdi.

Nadir qocanın üzünə çaşqınlıqla baxdı.

Qoca dedi:

– Bizim kəndin camaatıdır, şahım. Bilirlər ki, sabah onların axırındır. Hamısı yığışib gəlib ki, tapşırırsınız, onları qılıncdan keçirsinlər.

Nadirin gözləri qıyılır, ağzı əyilir:

– Qoca, sizin kənddəkilərin içində bircə ağıllısı da yoxdur?

Bəs nəyə gülürlər?

– Sevinirlər ki, canları əzabdan bir gün tez qurtaracaq.

Nəbinin ərzə qayası

Kəlbəcərin Qaraçanlı dağlarında bir qaya var. Adına “Ərzə qayası” deyirlər. Qayanın əsl adı “Nəbinin ərzə qayası”dır.

Qaçaq Nəbi öz Həcəri və başının dəstəsi ilə ara-sıra cümə gün-

ləri bu qayanın yanına gəlib ətraf kəndlərin şikayətini qəbul edirmiş. O, camaatın şikayəti əsasında kəndlərə zülm edən bəyləri, kəndxudaları, qoluzorlu quldurları yoluna qoyarmış.

Bir cümə günü Nəbi öz dəstəsi ilə “Ərzə qayası”nda kəndlilərin şikayətlərinə qulaq asırmış. Hamı dərđini deyir, amma irigövdəli, qalın bıqlı bir kişi aralıda dayanıb, başını yerə dikib durur. Nəbi deyir: T.Ü.R.K.P.i.t.ik

– A kişi, yaxın gəl, sənın dərđın nədir?

Kişi deyir:

– Başına dönüm, ay Nəbi, utanıram sözü deməyə. Mənim evim kəndxudanın qonşuluğundadı. Hər gün arvadım kəndxudanın çəpərinin yanından keçib, su gətirməyə gedir. Hər dəfə kəndxuda arvadımı görüb deyir:

– Sən gərək bu gözəlliklə kəndxuda arvadı olaydın. Çarə ona qalıb ki, kəndxudanı öldürəm.

Nəbi deyir:

– Kişi, get gələn cümə məni sizin Zar kəndinin üstündəki Keyti dağında, “Yazılı qaya”nın yanında gözlə...

Kişi cümə günü “Yazılı qaya”nın yanına gələndə gözlərinə inanmadı. Nəbidən başqa, kəndin mötəbər adamları da, onun arvadı da burada idi.

Nəbi kəndxudaya əmr etdi ki, ortaya çıxsın. Nəbi qəzəblə dedi:

– Sən bu kişinin arvadına deyirsən ki, gərək sən kəndxuda arvadı olaydın. Bu gündən o, sənın yerinə kənxudadır.

Nəbi cəza olaraq köhnə kəndxudanın bıqlarını kəsir. Təzə kəndxudaya deyir:

– Sən bundan ibrət al, ədalətli ol, camaatla yaxşı dolan, o, bıqlını bada verdi, sən isə başını itirərsən.

Sən Həcərsən

Şuşa şəhərində bir istəkli ər-arvad yaşayırdı. At çapmaqla, ov qovmaqla, tüfəng atmaqla bir-birindən geri qalmazdılar. Bütün Şuşa əhli Sultan kişinin arvadı Ülkərin qoçaqlığına heyran idi.

Bir gün kişi yaraqlanıb öz atını minib Laçın dağlarına ova gedir. Üç gün keçir, kişi ovdan qayıtmır.

Arvad çox darıxır. Yolda çar çinovnikləri ona rast gəlirlər. Tərəddüd etmədən Ülkərin Həcər olduğuna inanırlar.

O vaxt Qaçaq Nəbi və Qaçaq Həcər çar çinovniklərinin zülmündən cana doymuş kəndliləri başına toplayıb divanxana ilə mü-

haribəyə başlamışdılar.

Çar çinovniki:

– Sən Həcərsən!, – deyir.

Ülkər:

– Xeyr, mən Həcər deyiləm.

Çar çinovniki:

– Ancaq Həcər belə yaraqlana bilər, ancaq Həcər bu dağlarda qorxmada tək, tənha gəzə bilər.

Ülkər:

– İnanın, mən Həcər deyiləm!

Ülkər başına gələn qəziyyəni danışır, lakin ona inanan olmur. Deyirlər ki, indi bu geyimdə, bu hünərdə silahlı qadın ancaq Həcər ola bilər, vəssalam. Qadını gətirib Zəngəzurda qazamata salırlar.

Bir neçə gündən sonra Sultan kişi ovdan dönür. Arvadını evdə görmür. Hal-əhval tutub dağlara qayıdır. Kişi çox axtarır, Ülkəri gördüm deyən olmur. Onun əli hər yerdən üzülür və qayıdır. Aradan üç ay keçir, yenə də arvadın nə qaldığını, nə öldüsünü deyən olmur.

Bir gün xəbər çatır ki, Qaçaq Nəbi Arazın qırağında kazaklara yaman divan tutub.

Bu xəbərdən sonra hökumət şübhələnir. Şuşaya adam göndərir.

Həmin adam gəlib Sultan kişidən soruşur:

– A kişi, sənın nəyin itib?

Sultan kişi həyəcanlı halda:

– A başına dönüm, üç ay bundan əvvəl arvadım Ülkər itib. Kaş ova gedən yerdə qıçım sınaıdı.

Gələn nəfər bildirir ki, arvadın Zəngəzurda qazamatdadır, onu Qaçaq Nəbinin Həcərinə oxşadıblar.

Ülkər qazamatdan azad olandan sonra ərinə deyir:

– İndi ki məni Həcərə oxşadıblar, qoy səni də Nəbiyə oxşatsınlar. Gəl gedək onların dəstəsinə qoşulaq.

Can, can, a Kərəm

İsrafil ağa Qaçaq Kərəmin atasını öldürmüşdü, qaçaq Kərəmin da bacısı onun qardaşını. Onların arasında tayfa düşmənçiliyi başlanmışdı. Kərəmin atası Zal oğlu İsgəndər o kəndə gəlmə, qərib olduğuna görə qayınatasından savayı ona arxa duran olmamışdı. İsrafil ağanın atası isə sayılıb-seçilən, canişinlikdə sözü keçən, bəylər, xanlar, ağalar yanında dediyi tutulan dağdan ağır bir mülkədar idi,

özü də həmişə əyri atıb düz vurmuş, özünü üzdə elə-obaya, cama-ata canıyanan kimi tanıtmışdı. Onun iç üzünü ilk dəfə Qaçaq Kərəmin atası açdığına görə əyilişmişdilər. İsrafil ağanın atası Qaçaq Kərəmin atasını şərə saldırıb sürgün elətdirmişdi, sonra da oğlunu öldürmüşdü. Qaçaq Kərəm qisas almaq üçün kənddən baş götürüb getmişdi, öz başının dəstəsi ilə gah İranda, gah da Turanda hərlənirdi. Amma atasının qanını yerdə qoymayacağına and içmişdi.

Bir il qış çox bərk gəlir, qar üstünə qar yağır, qar qurşağa çıxır, tez-tez də sazaq əsib qarı buza döndərir.

Kərəm gəlib axşamdan İsrafil ağanın boyverməz hasarından aşır, ot çardağının qaranlığında dayanır. Başını qoltuğun altına soxub qıvrılmış itlərin, atlını atdan saldıran, göydə uçan quşu da qapmaq istəyən köpəklərin, sərvaxt qancıqların biri də duyuq düşür.

Kərəm fikirləşir ki, qış gecəsi uzun olur, İsrafil ağa, heç olmasa, bir dəfə eşiyə çıxacaq, bu da onu bircə gülləyə qurban eləyib gedəcək.

Çox gözləyir, İsrafil ağa səhərə az qalmış başı buxara papaqlı, çiyi yapıncılı halda həyətə enir. Qoyun-qoltuğuna dolan sazaq onu üşüdür, titrədir. O, dərindən bir ah çəkib deyir:

– Can, can, a Kərəm. Mən bircə hovur tab gətirə bilmirəm, sən bu neçə ilin qışını çöllərdə necə keçirirsən?

Düşmənin onun da dərini çəkdiyini eşidən Qaçaq Kərəm tüfəngi dabanından salır, hasardan aşıb gedir.

Köhnə Naxçıvanı

Aşıq Ələsgər Naxçıvan Şəruruna qonaq gəlir. El ağsaqqalları öz aralarında sözləşirlər ki, bu mahalda bir məşhur el havası var, əgər Aşıq Ələsgər o havanı çala bildi, ona böyük dövrən yığacağıq, yox, çala bilmədi, ancaq atına arpa-saman verəcəyik.

Məclis başlanır. El ağsaqqalları Naxçıvanda məşhur olan el havasından söz salırlar. Ələsgər məclisdən icazə alıb bayıra çıxır. Görür ki, bir çoban hüskürəyində bir hava çalır, yəqin edir ki, bu həmin hava olacaq.

Məclisə qayıdır. Sazını köynəyindən çıxarır və ağsaqqallara üzünü tutub deyir:

– Qədim adətə görə aşıq əvvəl bir “Divani”, bir “Təcnis” və bir də bir “El havası” üstə çalib-oxuyandan sonra söhbətə başlar. Amma görürəm ki, sizin arzunuz əvvəl-əvvəl Naxçıvanda məşhur olan el havanızı eşitməkdir. Elə isə qoyun sazımı sizin havanız üs-

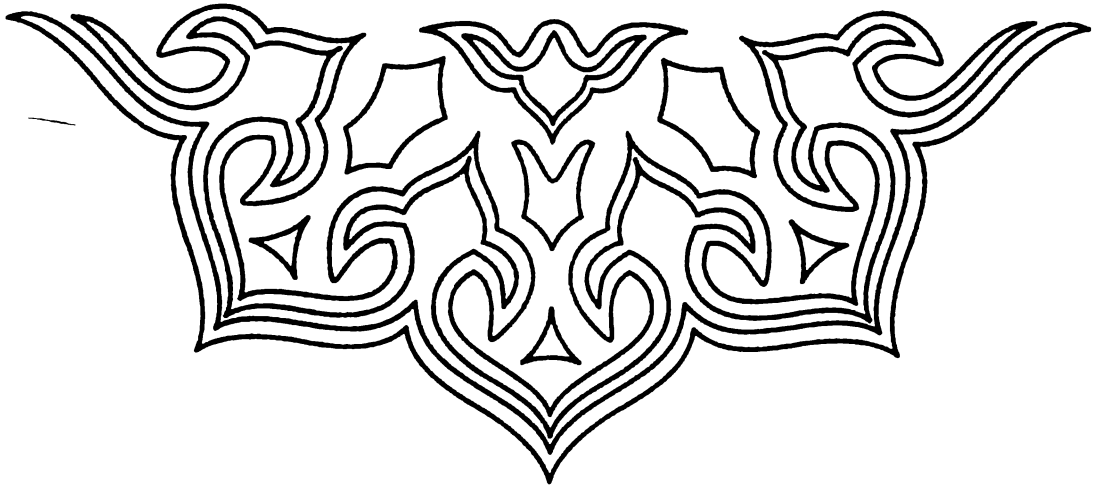
tə kökləyim.

Ələsgər sazı kökləyir. Naxçıvan havasını elə bəzəyə-bəzəyə çalır ki, ağsaqqallar bir ağızdan “afərin, Aşıq Ələsgər” deyirlər.

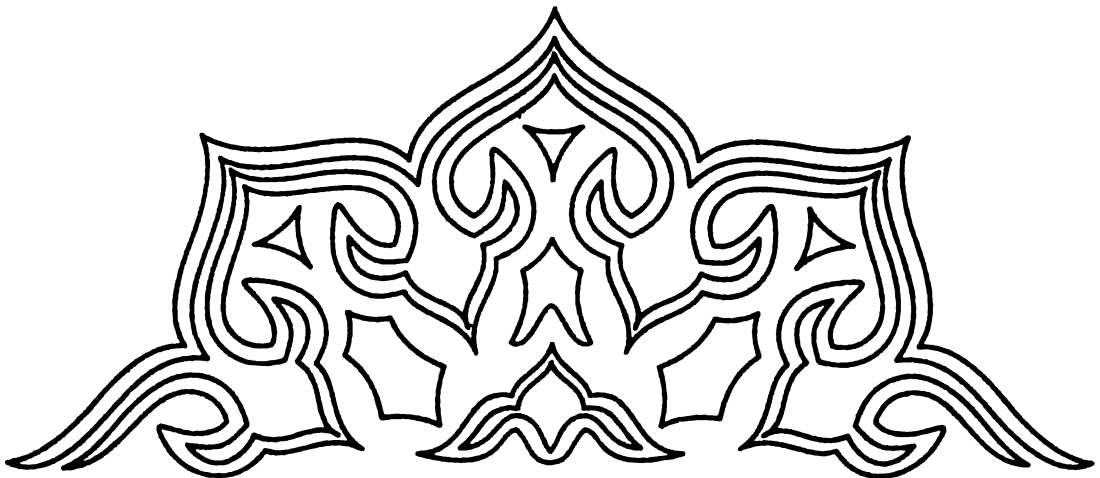
Ələsgər deyir:

– Bu sizin “Köhnə Naxçıvanı” havanız. Amma bu havanın bir balası, bir gülü də var.

Sazın kök və pərdələrinə bələd sənətkar eyni səs qatarında bu havadan bir qol ayırır, bir gül vurur. “Naxçıvan gülü” havasını yaradır.

TƏMSİLLƏR

Bu tülkü imiş

Tülkü axşamdan çox vurnuxdu, əlinə bir şey keçmədi, gəzə-gəzə gəlib bir boyacı damının üstünə çıxdı. Əyilib bacadan içəri baxanda ayaqlarının altındakı torpaq uçdu, o, boyaq küpünün içinə düşdü. Hoppanıb qırağa çıxdı, güzgüdə özünü tanımadı, gördü xoruzquyruğu çaldı. O biri küplərə atıldı, güzgünün qabağında şöngüdü. Özünə hey göz qoyub sevindi ki, daha hara istəsə gedər, heç kim onu tülküyə bənzədib tufəng atmaz, itlərə boğdurmaz.

Səhər tezdən usta şagirdi qapını açıb içəri girəndə tülkü onun qıçlarının arasından sürüşüb qaçdı, meşəyə girdi.

Belə deyirlər ki, pələngin dərisi bərli-bəzəkli olduğu üçün heyvanlar onu özlərinə şah seçibləmiş. Xəbər pələngə çatdı ki, sənin şahlığın öldü, çünki meşədə səndən çox yaraşılıq xilqət peyda olub.

Pələng onlara dedi:

– Neynək, tapın gətirin. O məndən yaraşılıq olsa, onu şah seçərsiniz, mən isə ona qulluqçu.

Tülkünü tapıb gətirdilər. Pələng baxıb özü də etiraf etdi ki, belə gözəl xilqətə ilk dəfə rast gəlir.

Tülkü şah oldu, pələng ona qulluqçu.

Aylar ötdü. Yazın leysan yağışları başladı. Sel-su yavaş-yavaş Tülkünün bər-bəzəyini soldurub, onu öz əslinə oxşatdı.

Bir səhər Tülkü şaha qul kimi qulluq eləyən Pələng ona baxıb, baxıb dedi:

– Rəngin getdikcə tülküyə oxşayırsan.

Tülkü gördü danmağın yeri deyil, “yox” desə Pələng onu parça-parça edəcək, düzünü boynuna aldı:

– Bəli, Tülküyəm.

Pələng əllərini dizinə vurdu:

– Lənət mənim zənnimə, rənginə allanıb, mənim kimi pələng sənə kimi boz tülküyə bir il nökrəçilik elədi.

Yavaş-yavaş döşə də çatasıyam

Neçə gün idi ki, Ayı da, Tülkü də özünü ora-bura vururdu, aclıq onları haldan salmışdı. Hərəsi bir dəfə yuxarı dırmaşdı ki, bəlkə o yandakı kənddən bir şey qapışdıra bildilər.

Bir qayalığa qalxan dərənin içində onlar üz-üzə gəldilər. Tülkü yaltaqlanmağa başladı:

– Ayı lələ, Allah səni yaxşı yetirdi. Neçə gündü acam, sənə

səbəbinə qarnım doyacaq. Hamı deyir, Ayı lələ yetim-yesir yiyəsidir, ac-yalavac qeydinə qalandı.

Bu fikir ayının xoşuna gəldi, onu lovğalandırdı. O, Tülküyə dedi:

– Sən yanımcə gəl, bu saat bir şey taparam.

Tülkü bilirdi ki, əllərinə başqa ov keçməsə Ayı onu parçalayıb yeyəsidir. Odur ki, yalandan hönkür-hönkür ağlamağa başladı.

Ayı soruşdu:

– Axı birdən-birə nə oldu?

Tülkü içini çəkə-çəkə, gözlərini, burnunu ova-ova zıqqıldadı:

– Heç, yadıma bir şey düşdü.

Ayı hökmlə dindi:

– Nə düşdü, söylə.

Tülkü ağlamsına-ağlamsına dedi:

– Mən balaca idim. Sənin atanla mənim atam bərk dost idilər. Onlar söhbət edə-edə, bax bu iki dərənin arasındakı yolla yuxarı gəldirdilər. Onlar da bizim kimi ac idilər. Mənim atam səninkinə dedi:

– Qardaş, qılçalarım dalımcə yerim. Gəl bir az oturaq, dincimizi ala. Sən də mən günlü olarsan.

Sənin atan elə bir nərə çəkdi ki, dağlardan qayalar qopub hellən getdi. Dedi:

– Qardaş, aclıq-zad mənə kar eləməz. İnanmırsan, bax.

Sənin atan dərənin bu üzündən, bax o üzünə, düz şiş qayanın üstünə hoppandı.

Ayı dedi:

– Mən də hoppanaram.

Tülkü dedi:

– Çətindi, nə səndə, nə də məndə atalarımızda olan o qoçaqlıq hanı...

Elə Tülkü bunu demişdi, Ayı qeyzə gəlib bu taydan o taya hoppandı, qayaya dəydi, xurd-xəşil olub dərəyə yuvarlandı.

Tülkü ayının yanına endi və onun tərənə bilmədiyini görüb dilləndi:

– Mən şadam ki, atamın dostunun oğlu özgə yerdə yox, mənim yanımda can verir. Deyirəm, dost, bu fani dünyadan birimiz köçürük, daha ikimiz niyə ölək.

Tülkü ayaq tərəfdən ayını sökməyə başladı.

Ayı indi başa düşdü ki, Tülkünün hiyləsinə uyub, ağılsızlıq edib, istədi o da bu son nəfəsdə onun başına corab hörsün, onun axırına çıxsın:

– Qardaş, görürəm, yaman acmısan, amma ayaqlarımın əti dadsızdır, nə gözün doyacaq, nə qarnın, döşüm yağlıdır, özünü bərilərimə doğru ver.

Tülkü dedi:

– Hövsələsiz olma, yavaş-yavaş yeyə-yeyə döşünə də gəlib çatayıam. Arığın nə işi var o qoruda, vurub qıçını da sındırırsınlar. Ayı gördü Tülkünü aldada, heyf ala bilməyəcək, soruşdu:

– Sən bu dərsi kimdən öyrənmisən?

Tülkü dedi:

– Rəhmətlik atamdan. O, naşılıq eyləyib sifətə sənin atanın döşündən sökəndə başına dəyən qapazdan gözünün biri kor olmuşdu.

Böyükrlə gəzirəm

Tülkünün könlündən böyükrlə gəzmək keçirdi. O idi ki, öz quyruğunu yatmış dəvənin quyruğuna bağladı.

Dəvə diksinib, ayağa qalxdı, səhrada çox qaçdı, Tülkü qopmadı ki, qopmadı. Dəvə özünü bazara verdi ki, qoy tülkü adamları görüb quyruğumdan açılınsın.

Görənlər qışqırdılar:

– Tülküyə bax, Dəvənin quyruğundan asılıb.

Tülkü onlara göz vurdu:

– Mən ölüm, üstünü vurmayın, böyükrlə gəzirəm.

Dovşanların qərarı

Dovşanlar bir yerə yığışib danışdılar, mübahisəyə girişdilər, axırda razılaşıb belə qərara gəldilər ki, nə görürüksə səksənirik, ürəyimiz üstümüzdə durmur, hey qaçırıq, bir kol-kosun dalına daldasına giririk, gizlənirik, yerimizi qızdırmamış bir şaqıltıya, pırıltıya görə götürülürük, gəlin özümüzü öldürək, canımız bu qəhr-qəzəbdən, bu əzab-əziyyətdən birdəfəlik qurtarsın.

Dovşanlar qıraqları qamışlı bir gölə yaxınlaşırlar, istəyirlər özlərini bura atsınlar, boğulub ölsünlər. Gölün lap kənarına gələndə qurbağalar partapartla suya töküldülər.

Dovşanlar gülüşdülər, dedilər, yox, qardaş, bizdən də qorxan varmı, gəlin yaşayaq.

Dəvə və Tülkü

Dəvə ilə Tülkü yoldaş olurlar. Ac imişlər, bir kömbə tapırlar. Tülkü deyir:

– Bu kömbəni bölsək, heç birimiz doymayacağıq. Gəl, əcdadımızdan danışaq, kimin əsli daha qədim olsa, kömbəni o yesin.

Dəvə meydanı Tülküyə verir.

Tülkü deyir:

– Rəhmətlik anama nənəm həmişə deyərdi ki, dünya binnət olanda, mənim Binnət adlı bir oğlum vardı.

Dəvə görür ki, Tülkü çox uzaqdan başladı, nəslinin yaşı dünyanın yaşından da qabağa keçdi. Kömbəni ağzına atır, ayağa qalxır və deyir:

– Sənin dediyindən belə çıxır ki, Dəvə uşaqdır.

Şir və Qarğa

Şir böyük bir meşənin hökmdarı, Qarğa da onun həkimi idi. Bir gün Şir Qarğaya dedi:

– Nədənsə tez-tez əsəbləşirəm, başım ağrıyır.

Qarğa dedi:

– Bu meşədə bir bülbül, turac və qırqovul yaşayır. Onlar axşamcan ötürlər, sizi əsəbləşdirən onların səsidir. Şir əmr verib bülbülü, turacı və qırqovulu meşədən qovdurdu.

Sərçə indi ən böyük padşahdır

Qartal quşların padşahı idi. Qırğıya tapşırırdı ki, bütün quşları bura çağır. Quşlar çağırışı eşitdi, Qartalin başına yığışdı, lakin Boz sərçə gəlmədi, Qırğıya dedi:

– Sən də qələt eyləyirsən, səni göndərən də başını daşın yekəsinə döyür, mən heç kəsin əmrinə qulaq asan deyiləm.

Sərçənin dediklərini Qartal çatdıranda o, pərt olsa da, səbrini basıb dedi:

– Qırğı, sən Sərçəni yolmağa, Tülkünü göyə sovurmağa tələmə, qoy mən öyrənim görüm Sərçəyə qüvvət verən nədir ki, o belə yava-yava danışır.

Qartal Qırğı ilə qoşa uçdu, ucadan baxanda gördü ki, Sərçə öz dostunu qonaq çağırır, yeyib içirlər, eyş-işrətdədirlər.

Onları zövq-səfa məqamında görən Qartal Qırğıya dedi:

– Ona bu gün yaxın düşsən günahdı. Sərçə indi ən böyük padşahdır.

Şir və Tülkü

Bir Şir meşədə şahlıq edirdi. Hər tayfanın başçısını çağırır tapşırırdı ki, gedin çalın-çapın, başınızı dolandırın, gərək mənim vilayətimdə pis dolanan olmasın.

Heyvanlar dəstələnib uzaqlaşmışdılar, hər bölük meşənin bir ucqarına çəkilməmişdi, yeyib yatırdılar.

Bir gün meşəyə arıq bir Tülkü gəlib çıxır. Bu tülkü candan elə düşübmüş ki, yeriyəndə bəzən yıxılırmış. Şirə yaxınlaşanda da kəlləmayallaq aşır.

Şir soruşur:

– Bizim məmləkətdənsən?

Tülkü deyir:

– Xeyr, şah sağ olsun, Pələngin vilayətindənəm. Pələng tək-cə öz nəslinə-kökünə ağ gün verib, bizləri gözdən salıb, bizlərin içinin ən diribaşı, canlısı mənəm ki, sizi deyib gəlmişəm.

Bu zaman ora bir at da gəlib çıxır. Atı görəndə şirin gözləri irilir, Tükləri biz-biz olur, quyruğunu düppədüz düzəldir, sonra Şir nəərə çəkib atın üzərinə atılır, atı parçalayıb Tülküyə deyir:

– Mən toxam, bunu səndən ötrü dağıtdım, ye.

Tülkü doyunca yeyəndən sonra Şiri tərifləyir:

– Şah sağ olsun, sən nəərə çəkəndə yaman qorxdum, az qaldı ürəyim qopsun, canımda can olsaydı qaçardım, ilim-ilim itərdim. Sənin gözlərin böyüyəndə, tüklərin biz-biz olanda, quyruğun düppədüz düzələndə, az qaldı bağrım yarılınsın. Bizim Pələngdə belə hünərlik hardaydı... Bir dəfə lovğalandı, dedi, qollarımı zəncirlə bağlayın, onu qırıq-qırıq eyləyim.

Ayı dedi:

– Özündən basma, at bağırsağını qıra bilsən, inanaram ki, güclüsən.

Pələng razılaşdı, Ayı bir atı basdı, qarnını cırıb bağırsaqlarını çıxartdı. Pələngin qolların bağırsaqla sarıdı.

Ayı ona dedi:

– Qoy qurusun, hələ dəymə. Hünər onun qurumuşunu qırmaqdır.

Bağırsaq iki günə qurudu. Pələng nə qədər güc verdisə, onu qıra bilmədi.

Tülkünün bu söhbətini eşidən Şir Pələngin bivecliyinə güldü. Dedi:

– Gətir at bağırsağı ilə qollarımı-qılçalarımı bağla. Pələng iki gün gözləmişdi, mən lap üç gün gözləyəyəm, qoy quruyub qaxaca dönsün.

Tülkü onun qollarını-qılçalarını bağırsaqla sarıyır. Atın ətindən yeyib üç gün kef eləyir, heç nədən qorxmur, bilir ki, şahın yanında onun xətrinə dəyən olmayacaq.

Vaxt gəlib çatır. Şir nə qədər çalışırsa, qollarındaki qılçaların-
dakı quru bağırsağı qıra bilmir. Nərə çəkdiyə, güc verdikdə ba-
ğırsağ dərisini kəsib sümüyündə dayanır.

Şir Tülküyə deyir:

– Gəl aç məni.

Tülkü onun arxa tərəfinə keçir, istəyir Şiri parçalasın, amma
qorxur ki, qanrılıb, geri dönüb bircə dəfə ağzını açsa, Tülkü Şirin
dişlərindən salamat qurtarmaz.

Tülkü deyir:

– Düyün düşüb, məndə hanı o dırnaq?.. Qoy görüm kimi ta-
pıram, gətirim, bizə kömək eləsin.

Tülkü əkilir ki, Şir belə çox qala bilməz, hirs başına vuracaq,
ürəyi partlayacaq, bir müftə yem də mənə qalar, bunu da yeyərəm
özümə gələrəm.

Tülkü uzaqlaşan kimi bir kəsəyən gəlir, bağırsaqları doğra-
yıb, Şirin qollarını, qılçalarını açır.

Şir dardan qurtaran kimi qaçmağa başlayır. Onu görənlər so-
ruşurlar:

– Hökmdar, hara belə?

Şir onlara cavab verir:

– Bir məmləkətdə ki, Şirin əl-qolunu bağlayan Tülkü, açanı
da Siçan ola – oradan qaçmaq lazımdır.

Tülkü və Çaqqal

Bir arıq, əldən düşmüş Tülkü meşəni boş, kimsəsiz görüb özü-
nü oranın şahı elan edir. Meşədə gəzməyə başlayır, istəyir məmlə-
kətinə hər həmcinsdən çağırınsın, onlara desin, mənim şahlığında
heç nədən çəkinməyin, istədiyiniz kimi yaşayın, ömür sürün.

Bu vaxt bir Çaqqalla rastlaşır. Baxır ki, Çaqqal da onun bu-
raya gəldiyi gündədir – qılçaları dolaşır, ona deyir:

– O atı bu saat dağıdaram, sən də yeyib kökələrsən. Amma
məne yaxşı fikir ver.

Tülkü belə deyib gözlərini bərəldir, çaqqaldan soruşur:

– Gözlərim irildimi?

Çaqqalda da az yox imiş, bilir ki, Tülkü şir yerini yerimək is-
təyir, həm onu tərifə tutub ölümə vermək istəyir, həm də fikirlə-
şir ki, Tülkü buranın padşahıdır, xətri məndən niyə qırıq olsun?
Deyir:

– Yaman irildi.

Tülkü tüklərini qabartmağa çalışır, lakin tək biri də dik dur-

mur, Çaqqaldan yenə soruşur:

– Tüklərin biz-biz oldumu?

Çaqqal cavab verir:

– Oldu, yaman oldu.

Tülkü quyruğunu ox kimi düzəldir, xəbər alır:

– Quyruğun düppədüz düzəldimi?

Çaqqal deyir:

– Yaman düzəldi.

Tülkü Çaqqala qabaqcadan ürək-dirək verir:

– Nətəm səni qorxuzmasın, bu saat atın cırımını çıxardacam, sən də doyunca yeyəcəksən.

Tülkü “nərə” çəkəndə Çaqqalın gülməyi tutur, çünki həmişəki kimicə vəkkildəyir, özünü atın üstə atır. At təpiklə vurub onu öldürür.

Çaqqal ona yaxınlaşıb deyir:

– Ay Tülkü, sağlığında sadaladıqlarının hamısı indi səndə var: gözlərin bərələ qalıb, tüklərin biz-biz olub, quyruğun da düppədüz düzəlib. Özünü başqasına oxşadanların axırını belə gördüm.

Kəsib sanayırlar

Kirpi gördü ki, dovşanların qaçhaqaçı düşüb. Qaçmaqda olan dovşanların birindən soruşdu:

– Qonşu, bu nə qaçhaqaçdı?

Təzə hökmdar əmr verib, üç qulağı olanların qulaqlarını kəsirlər.

Kirpi:

– Sizin ki, qulağınız üç deyil, ikidir.

Bəla buradadır ki, heyvanların qulaqlarını kəsib, sonra sayırlar.

Mən carçıyam

Xoruzla Tula dostlaşmışdı. Onlar hər yerə bir gedib-gəlirdilər. Xoruz eşitmişdi ki, meşədə bir tülkü var, hər gecə bir kəndə gəlir, fərə-beçə, toyuq-xoruz boğazlayıb aparır. Xoruz dostu Tulaya dedi ki, bir gecə yatmasın, o Tülkünün dərşini versin.

Onlar sözləşib kənddən çıxdılar, meşəyə gəldilər.

Xoruz bir hündür ağacın başına qalxdı, Tula isə o ağacdən xeyli aralıdakı kolluğa girib gözlədi.

Xoruz dalbadal neçə dəfə banladı.

Onun səsini eşidən Tülkü fikirləşdi ki, allahım verib, Xoruz

öz ayağı ilə gəlib meşəyə çıxıb, gedib tutaram, bu da olar mənim axşam yeməyim.

Tülkü səs gələn tərəfə yaxınlaşdı, gördü ki, yekə bir Xoruz ağacın lap kəlləsinə qonub, fikirləşdi ki, ora dırmaşa bilməyəcək, odur ki, onu xoş qılıqla dindirdi:

– Xoruz lələ, sənin bizim bu yerlərə basdığın qədəmlərin mübarək. Xeyir ola?

Xoruz dedi:

– Mən burada təzə kənd salacağam.

Tülkü dedi:

– Xoruz lələ, yaxşı niyyətdir, Allah xeyir eləsin. Olarmı mən də bu kənddə yaşayım?

Xoruz etiraz etmədi:

– Niyə olmur.

Tülkü gördü söz sözü yaxşı çəkib gətirdi, dilini saxlamadı:

– Onda düş aşağı, mənim məhlə yerimi göstər, yavaş-yavaş özümə bir koma qaraldım, yerimə çəpər çəkim.

Xoruz dedi:

– Mən – carçıyam. Məhlə yeri paylayan o aşağıdakı ağacın dibindədir, zəhmət olmasa, ora, onun yanına get, səninkini bu saat ölçüb versin ki, basabasa düşməyəsən.

Tülkü düşündü ki, carçılar sağsağan kimi olurlar, hansı bu dağa desə uçub qonurlar, yer ölçüb paylayan, yəqin ları xoruzdur. O iki bu yekəlikdədir. Bəxtim gətirib qazanmayıb hazıra tuş gəlmisən, ları xoruzlar uça da bilmirlər, mənim qabağımdan hara qaçaacaq?

Tülkü carçı xoruzun göstərdiyi ağacın dibinə çatanda tula kolluqdan çıxdı, Tülkünün üstünə atıldı, qulağının birini qopardı, quyruğunun da yarısını. Tülkü tulanın əlindən canını birtəhər qurtarıb qaçdı, hündür bir qayanın başına çıxıb Xoruzla dedi:

– Sən yer paylayanın həmişə o Tula olacaqsansa, burda kənd sala bilməyəcəksən.

Pişikdən də balaca olardım

Pişiyyə meşədə görən Pələngi heyret bürüyür: “Bu ki, bizim nə-sildəndir, başının yekəliyindən, qarnının sallaqlığından bilinir ki, yaşı çoxdur, qocalıb, bəs niyə balaca qalıb?”

Pələng bunun səbəbini soruşduqda pişik ona deyir ki, mən tək deyiləm, mənim kimiləri çoxdur, bizim hamımızı bu kökə insan salıb.

Pələng xəbər alır:

– İnsan nə olan şeydir? O, kimdirsə bizim, nəslin düşmənidir, onu mənə tanıt, ondan hamımızın heyfini alım.

Pişik Pələngi meşədən düzə gətirir. Gəlib görür cütçü kəl-öküzləri açıb otlamağa, sulamağa aparıb.

Xışı yerə sancılmış, boyunduruqları sərili görən Pələng pişikdən soruşur:

– Bu nədir?

Pişik deyir ki, bu boyunduruqlara kəl-öküz qoşurlar, bu xışla yer əkirlər, hamısı insanındır.

Pələng deyir:

– Bu boyunduruğu mənim boynuma qoy, bunların hamısını meşəyə çəkəcəm, yiyəsi o insan dalımca gələr, onda sizin qisasınızı ondan alaram.

Pələngin yekəliyinə, gücünə arxayın olan pişik boyunduruğun bir tayını onun boynuna qoyur, samıların bağıni çənəsinin altında bağlayır.

Pələng ha güc verirsə, xışı tərpedə bilmir, elə bu zaman insan gəlib çıxır. Pişik qaçır. Pələngin boynu qalır boyunduruqda.

İnsan ona deyir:

– Kəlimin biri azarlayıb, allah səni yaman yerimdə yetirdi, yoxsa boyunduruğun bir tərəfini götürən olmayacaqdı.

O, bir tay kəli də, öküzləri də qoşur, bir əli xüşdan yapışıb Pələngi qamçıya tutur. Qamçı bel-buxununda şaqıldadıqca, Pələng özünü boyunduruğa verir, kəllə birləşib xışı irəli dartır.

Vəri bir dəfə başa çıxandan sonra görür yox, gücü tükənir, daha taqəti qalmayıb, yıxılır ki, insanın bəlkə ona yazığı gələ, onu açıb buraxa.

İnsanda harda idi o mərhəmət? Əlinə bir özgə malı düşmüşdü, onun belində bostan əkməsə heç ürəyi soyuyardı?

Pələngi qamçı ilə dağ-dağ eləyir, sonra xış qaşıyanla döyür. Pələng canını dişinə tutur, irəli bir də cumuxur, yenə də heydən kəsilir, tir-tap uzanır. İnsan onu döydükcə qışqırır, “ay öldüm” deyir, “ay yandım” bağırır, harayına heç bir canlı-cinli çatmır. Ölhaöldə necə olursa samıların bağı qırılır. Pələng boyunduruğun altından çıxıb meşəyə sarı götürülür. Meşənin girəcəyində həmin pişiyi görür, tanıyır, lakin Pişik onu tanımır, deyir, sən Pələng deyilsən, bizim pişiklərin birisən.

Pələng deyir:

– Mən hələ insan əlində bircə saat qalıb bu günə düşmüşəm, o mənə bircə gün yer əkdirsə idi səndən də balaca olardım.

Torağayın intiqamı

Torağay yolun qırağında yuva qurubmuş. Şir də bu yuvanı ayaqlayıb, Torağayın ətcə balalarını əzib öldürübmüş.

Bir gün Torağay onun qabağını kəsib deyir:

– Səndən balalarımın intiqamını alacam.

Şir Torağayın dediklərini vecinə almır, hələ bir lovğalanır da:

– Sən özün nəsən ki, sənin intiqamın nə ola...

Torağay quşlar padşahına şikayətə gedir. Quşlar padşahı bütün quşları yığır və deyir:

– Kim Şirin gözlərini dimdiyi ilə vurub kor edə bilər?

Bu işi sağsağan öz öhdəsinə götürür. Yatdığı yerdə şirin gözlərini dimdikləyib deşir.

Şir qalır heç vaxt gündüzü olmayan bir zülmətdə, ciyəri də susuzluqdan yanır, bilmir hara getsin, hansı səmtə üz tutsun.

Bu vədə quşlar padşahı qurbağalardan xahiş edir ki, bir uçurumda, yarığın başında quruldaşsınlar. Qurbağalar da padşahın bu sözünü tuturlar, başlayırlar ağız-ağıza verməyə. Şir heç bir şübhə etmir ki, qurbağalar quruldaşan tərəfdə su olar, aldanıb səs gələn tərəfə gedir və uçurumdan aşağı yuvarlanırlar.

Torağay can verən Şirin yaxınına qonub deyir:

– Şir, gördünmü səndən intiqamımı necə aldım? Gördünmü, “mənəm”liyin, saymamazlığın axırı necə olur?

Leylək, Tülkü və Vağ

Ağacın başında Leylək, ona yaxın qamışlıqda isə Vağ yaşayırdı. Adətən, Leylək üç bala çıxarar, bunun birini qurd-quşa, tülküyə, çaqqala qurban verərdi.

Leyləyin balasının birini bir neçə gün əvvəl təzəcə yemiş Tülkü bir də gəlir.

Leylək ağacın başında, Tülkü isə yerdən ona deyir:

– Balanın birini də verməlisən.

Leylək deyir:

– A Tülkü, birini verdim də.

– Yox, o, qurban idi.

Leylək soruşur:

– Tülkü, verməsəm neylərsən?

– Necə neylərəm, balta, mişar gətirib bu ağacı kəsərəm. Yuvan dağılar, balalarını da yeyərəm, heç biri də qalmaz. Sənə bir gün möhlət verirəm. Əgər yola gəlməsən, balta, mişar gətirib ağacı kə-

səcəyəm.

Leylək ağlaya-ağlaya yır-yığış edir, başqa bir yerə köçməyə hazırlaşır. Bunu gören qonşusu Vağ soruşur:

– Qonşu, xeyir ola, hara köçürsən? Nə olub?

Leylək deyir:

– Vağ, daha nə olacaq. Hər dəfə Tülkü məni qorxudub, balalarımı bir-bir alıb yeyir. Mənə möhlət verdi, vədə vaxtı gəlib, balt ilə, mişarla ağacı kəsib balalarımın hamısını yeyəcək.

Vağ qəh-qəhə çəkib güldü:

– Leylək, sən ki, avammışsan, ay evi dağılanın balası, tülkü sənə nə edə bilər, o yerdə, sən göydə, ağacın başında. Avam Leylək, tülkünün baltası, mişarı hardadı, onun kəsər tutan əlimi var? Bax, leylək, sənə bir sirr öyrədib gedirəm. Olmaya-olmaya bu sirri tülküyə açasan.

Leylək dedi:

– Vağ, tülküdən sən də qorxursan?

– Elə-belə, mərdi-mərdanə yox. Bu uzun dimdiyimlə vurub, tülkünün iki gözünü çıxararam. Amma tülkünün tülkülüyündən, hiyləsindən ehtiyat edirəm. Bil ki, tülkülərin hiyləsi çoxlarını bəda verib. Ağzında tülkü deyirsən.

Leylək dedi:

– Qurban olum, Vağ, mənə balalarımı xilas etməkdən danış.

Vağ dedi:

– Tülkü gələndə əliboş gələcək. Sən onu qabaqla, de ki, tülkü, baltan, mişarın hanı? Deyəcək ki, kolun dalına qoymuşam. De ki, get gətir. Tülkünün acizliyini onda görəcəksən. Sən bu sözlə onun başına bir qazan qaynar su tökmüş olacaqsan.

Bir gün Tülkü qaça-qaça Leyləyin yuvası olan ağacın dibinə gəldi və Leyləyə dedi:

– At balanın birini, acam.

Leylək ondan soruşdu:

– Hanı sənin baltan, mişarın, a Tülkü?

Tülkü:

– Kolun dibinə qoymuşam, – dedi.

Leylək qanadlarını oynada-oynada dedi:

– Tülkü, sənin baltan, mişarın hardandır, sənin kəsər, tutan əlinmi var? Neçə ildir mən avamı aldadıb balalarımı yemisən. Mən göydə, ağacın başında, sən yerdə, ağacın dibində. Qanadınmı var uçub bura qonasan? Heç o şələ quyruğunu yerdə gəzdirə bilmirsən. Çıx get, daha məni qorxuda bilməzsən.

Tülkü yazıq görkəm alıb Leyləyə yalvarmağa başladı:

– Leylək, sənin müəllimin sənə yaxşı dərs verib, halal olsun. Onda nə olar, onun adını de, qoy mən də bir məsləhət alım, ac qalmayım. Mən də bir ruzi tapım, sənin balalarından gözümü çəkim.

Sirrsaxlamaz Leylək o saat yumşaldı.

– Tülkü, kim olacaq, yaxınlıqdakı qamışlıqda yaşayan qonşum Vağ.

Tülkü:

– Halal olsun, uzunboğaz Vağa, səndə bu ağıl? Neynək, sən durursan, şələquyruq tülkü durur. Salamət qal, Leylək, – deyib getdi.

Tülkü intiqam almaq üçün qamışlığın ətrafında Vağı axtarırdı. Vağ birdən qamışlıqdan çıxdı. Vağın uzun boğazını, qılınc kimi dimdiyini görəndə Tülkünün qorxudan tükü ürpəşdi, dili tutar tutmaz:

– Əzizim Vağ, heyran qalmışam sənin uzun boğazına, dimdiyinə. Deyirəm, gecə yatanda bu boyun-boğazı soyuqdan necə qoruyursan?

Vağ cavab verdi:

– Nə gəlib mənim uzun qanadlarıma, hərəsi bir yorğan boydadı, çəkirəm başıma, ləzzətlə yatıram.

Tülkü dedi:

– Düzü, yerişini, duruşunu çox görmüşəm, amma yatışını heç görməmişəm.

Vağ cavab verdi:

– Onu da görərsən.

Tülkü:

– Nə vaxt?

Vağ:

– Elə indi.

Tülkü:

– Qurban olum o uzun boğazına, bir yat, qanadlarının duruşuna da baxım.

Vağ yatdı. Qanadlarının biri ilə boğazının bir tərəfini örtüdü.

Tülkü:

Bəs bir tərəfi açıq qaldı.

Vağ:

– A Tülkü, altıaylıq deyilsən ki, hövsələn olsun, gözlə də.

Vağ o biri qanadını da çəkib, boyun-boğazını, başını tamam örtüdü.

Tülkü atılıb dərhal Vağı tutdu.

Vağ:

– Tülkü, bu nə hiylədi?

Tülkü:

– Bəs Leyləyə dərs verib müəllimlik edəndə bilmədin ki, Tülkü məktəbi çoxdan bitirib.

Andın iki başı olur

Sürü dağdan arana enir. Qabaq qolunun biri qırılmış qara qoyun arxacda qalır. Elə bilir sahibi sürünü sağına gətirəndə onu burada görəcək, sınıqçı gətirib qolunu sarıtdıracaq.

Qoyun bir də görür, oba köçüb yurdu qalıb. Yurd yerində bir canavar hərlənir. İstəyir birtəhər aradan çıxsın, görür yox, canavar ona sarı gəlir. Canavarın pəncəsindən hara qaça bilərdi, tərپənməyib, deyir, bəlkə mənə belə gəlir, məni heç gözü almayıb, mən qara, arxac qara, bir az sümsünərək, ötüb keçəcək.

Lakin Canavar düz onun üstünə gəlir, qoyunun qabağında dayanır, onu məzəmmətə başlayır.

– Mənim yurdumda nə gəzirsən?

Qoyun deyir:

– Bura ata-babadan bizim yurddu.

Canavar deyir:

– Sən məni necə inandıra bilərsən ki, bura sizin yurddu?

Qoyunun dili gödəlir, axı sahibinin heç olmasa bir atı, ya da bir ulağı burda olsaydı, o, qoyunun sözünü təsdiq edərdi. İndi qoyun lap yüz dəfə and içsin, aman eləsin, Canavarı inandıra bilərmi?

Qoyun dedi:

– Bəs sən necə inandırarsan ki, bura bizim yox, sizinkidir?

Canavar öyünə-öyünə deyir:

– Bu saat bura yüz şahid yığaram.

Canavar belə deyib dağın dalına aşır ki, tülküdən, çaqqaldan birini tapıb gətirsin, şahidlik elətdirsin.

Bu zaman qara qoyunu sürüdə görməyən Bozdar geri götürülür, özünü arxaca salır.

Qoyun onu görüb ürəklənib deyir:

– Sən get, o qayanın altında gizlən, mən öskürəndə çıxarsan.

Bozdar həmin yerdə gizlənir. Canavar tülkünü gətirib gəlir.

Tülkü çatan kimi qoyunu hədələməyə başlayır:

– Mən gözümü burda açmışam. Rəhmətlik babam buraları

mənə göstərib deyərdi ki, gördüyün yerlər canavarın yurduudur, mən bu canavarı həmişə burda görmüşəm.

Qoyun Tülküyə deyir:

– İndi ki, belədir, get, çıx o qayanın başına, üzünü göyə tutub and iç. De ki, əgər yalandan and içsəm, bu şirin canımdan xeyir görməyim.

Tülkü gedib həmin qayanın başına qalxır, qabaqca aşağı baxır, görür ki, Bozdar onu boğazlamağa hazırlaşır, amma qoyunun himini gözləyir. Tülkü ondan uzaqlaşmağa başlayır. Canavar soruşur:

– Niyə and içmirsən?

Tülkü ona cavab verir.

– Andın iki başı olur. Düşər-düşməzindən qorxuram. Gəl özün and iç. Qoyun anda inanır.

Canavar qayanın başına qalxar-qalxmaz qoyun öskürür, Bozdar tez yerindən sıçrayıb canavarın xirtdəyindən yapışib öldürür.

Qaç-aça gedən Tülkü hələ sağ hesab elədiyi Canavara eşitdirmək istəyir:

– Sənə demədim andın iki başı olur?!

Siçanla Qurbağanın dostluğu

Siçan Qurbağanın yanına neçə dəfə gəlmişdi ki, mən də təkəm, darıxıram, gəl dost olaq. Hərdən görüşək, söhbət eləyək, dərdimiz dağılsın. Uzun bir ip gətirim, bir ucunu sənün ayağına bağlayaq, o biri ucunu da mənim. Bir-birimizə nə zaman gərək olsaq, ipi çəkək. Onda mən sənün harayına tez çataram, sən də özünü mənə yetirərsən, bir-birimizə arxalanmasaq, yaşaya bilmərik.

Siçan çox dil tökəndən sonra Qurbağanı razı saldı. Uzun bir ip gətirib bir ucunu qurbağanın, o biri ucunu da ayağına bağladı. Lakin dostlaşdıqları vaxtdan bircə gün keçməmiş Qurbağanın başına bəla gəldi. Qurbağa gölün qırağına çıxmışdı, özünü günə verirdi. Siçan da o yanda sünbül qırırdı. Birdən bir qara quş şığıyıb Siçanı göyə qaldırdı. İpin bir ucu da qurbağanın ayağına bağlı olduğuna görə o da göydə süzə-süzə getməyə başladı. Sərçələr, qaranquşlar ondan soruşdular:

– A Qurbağa, bu nə haldır, yoxsa yaşamaqdan tənqə gəlmişən, indi də göylərin seyrinə çıxmısan?

Qurbağa isə belə cavab verdi:

– Mən ölüm, üstünü vurmayın. Öz tayı ilə dostluq etməyənin günü elə mənim kimi olar. Ağılsızlıq eləyib özümü dost zibilinə salmışam.

Tülkü ilə Pələng

Bir dəfə Çaqqal ilə Tülkü yol gedirdilər. Çaqqal tülküdən soruşdu:

– Bir de görüm, ay Tülkü qardaş, elmin nə qədərini tamam eləmişən?

– Yarısını, – deyə Tülkü cavab verdi, – Bəs sən?

– Mən iki yarımını, – deyə Çaqqal fəxrlə gülümsündü.

– Onda məndən daha çox elmi olduğun üçün qabağa düş, – deyə Tülkü kinayə ilə dilləndi.

Bir az getmişdilər ki, birdən qarşılına bir ac Pələng çıxdı. Tülkü çaqqala dedi:

– Di tez ol, bir çarə tap, yoxsa pələng bizi yeyəcək.

Çaqqal yalvarmağa başladı:

– Heç bir çarə tapa bilmərəm, tülkü qardaş. Əgər sən bir çarə tapmasan işimiz bitib.

Tülkü dedi:

– Bəs belə alim imişsən?!

Bu sözdən sonra tülkü çaqqalı ötüb irəli keçdi. pələngə salam verib dedi:

– Ey qüdrətli hakim, ömrün uzun olsun. Bizim bir mübahisəmiz var, xahiş edirəm onu həll edəsən.

Pələng acıqlı-acıqlı:

– Danışın – deyə, hevanlara baxır, onlardan hansını qabaqca yeyəcəyi barədə fikirləşirdi.

– Əhvalat belədir, - deyə tülkü sözə başladı. Biz çaqqal ilə iki xoruz, bir cücə tutmuşuq. Mübahisəmiz də elə bunların üstündədir. Mən deyirəm ki, xoruzlar mənə çatmalıdır.

Pələng ağzı sulana-sulana soruşdu:

– Bəs onlar, o xoruzlarınız haradadır?

– Burada, bu yaxınlıqdakı mağaradadır.

Pələng dedi:

– Əzizim Tülkü, gərək mən xoruzları görəəm, yoxsa məsələni doğru həll edə bilmərəm. Gedək, bir onları görüm.

Tülkiyə də elə bu lazım idi.

Onlar mağaranın qabağına gəldilər. Pələng mağaraya girə bilmədi, çünki mağaranın ağzı balaca idi. O, üzünü çaqqala tutub əmr etdi:

– Ey Çaqqal, içəri girib xoruzları mənə gətir.

Çaqqal baş əyib cəld içəri girdi.

Xeyli gözlədilər, lakin o, mağaradan çıxmadı. Bunu görən

Tülkü dedi:

– Ay şeytan, özü oradan çıxmır ki, xoruzları tək yesin.

Pələng hirsələndi, o saat Tülküyə əmr etdi ki, içəri girib o axmağı dərhal bayıra çıxartsın.

Tülkü də mağaraya girdi. O, Çaqqalın yanında əyləşib dedi:

– Hə necəsən, ay alim qardaş?

Çaqqal heç bir söz deyə bilmədi. Tər onu basdı. Pələng isə hələ də oturub Tülkünü gözləyirdi. Axırda təngə gəlib pələng qışqırdı:

– Ey tülkü, bayıra çıx, gözləməkdən yoruldu.

– Eybi yoxdur, gözlə dostum, – deyə Tülkü ona cavab verdi.

Artıq biz Çaqqal ilə barışmışıq.

Qurd

Qurda dedilər:

– Gəl səni qoyuna yollayaq!

Başladı ağlamağa.

Dedilər:

– Daha niyə ağlayırsan?

Dedi:

– Qorxuram yalan ola.

Qurddan soruşdular:

– Aranda qalacaqsan, yoxsa yaylağa gedəcəksən?

Qurd dedi:

– Mənimki el ilədir. El haraya getsə, mən də oraya gedəcəyəm.

Dəvə ilə tikan

Bir dəvə çöldə otlayırdı. Yarpaqlanmış tikan koluna yaxınlaşıb, istədi onun yarpaqlarını yesin. Ağzını kola tərəf uzadanda gördü ki, onun içində bir ilan qıvrılıb yatıb. Dəvə geri qayıtdı.

Kol belə xəyal elədi ki, dəvə onun tikanlarından qorxub çəkildi.

Dəvə kolun fikrini duyub dedi:

– Mənim qorxum səndən deyil, o gizlənmiş qonaqdandır.

Tülkü və Kəklik

Bir gün Kəklik uçub qayanın başına qondu. O yana-bu yana baxdı, gördü ovçu yoxdu. Lap arxayın oldu. Bərkədən oxumağa başladı. Bir Tülkü də bərk acmışdı, yığıla-yığıla yolla gedirdi. Kəkli-

yi görəndə ağzının suyu axdı. Öz-özünə dedi: “Nə olaydı, o kəklik əlimə düşəydi, yeyəydim, dizlərimə taqət gələydi”.

Yavaş-yavaş Kəkliyin bir neçə addımlığına gəldi, dedi:

– Ay gözəl Kəklik, sən ki, bu qədər çox oxuyursan, məgər səsin batmır?

Kəklik dedi:

– Həmişə oxumuram. Yatıram, dincəlirəm, gəzirəm, kefim gələndə də oxuyuram.

Tülkü dedi:

– Heyf ki, yatırsan, o gözəl tüklərin toz-torpağa bulaşır.

Kəklik dedi:

– Yerə uzanmıram ki, tüklərim toz-torpağa bulaşa.

Tülkü dedi:

– Onda yatan kimi elə, baxım görüm doğru deyirsən?

Kəklik gözlərini bərk-bərk yumdu. Tülkü sıçrayıb Kəkliyi tutdu. Kəklik allandığını başa düşdü, odur ki, dedi:

– Ay Tülkü baba, sən ki, belə cəld ov tutursan, de görüm onu yeyəndə özünə afərin deyirsənmi?

Tülkü dedi:

– Əlbəttə, deyirəm.

Kəklik dedi:

– İndi ki, elədi, onda bir afərin de görüm.

Tülkü ağzını açıb, afərin deyən kimi, Kəklik onun ağzından çıxdı, bir uca qayanın başına qondu, dedi:

– Tülkü baba, sənə axmaq deyərlər, mənə afərin.

Tülkü ilə Canavar

Günlərin bir günü Tülkü bərk acmışdı. Çox gəzdi, çox dolandı, bir bağın yanına çıxdı. Baxdı ki, tələdə bir parça quyruq var. Kənarında oturmuşdu, quyruğa baxırdı, ağzının suyu axırdı. Bu zaman bir canavar gəlib çıxdı. Tülküdən soruşdu:

– Tülkü baba, niyə quyruğu yemirsən?

Tülkü dedi:

– Orucam.

Canavar dedi:

– Mən oruc-zad deyiləm, yeyəcəyəm.

Tülkü dedi:

– Ye.

Canavar quyruğu yemək istəyəndə tələyə düşdü. Quyruq sıçrayıb kənara düşdü. Tülkü quyruğu götürüb yeməyə başladı. Cana-

var ondan soruşdu:

– Bəs orucdun?

Tülkü dedi:

– Ayı gördüm, odur ki, yeyirəm.

Canavar dedi:

– Bəs mən nə vaxt ayı görəcəyəm?

Tülkü dedi:

– Tələnin sahibi gələndə.

Tülkü quyruğu təzəcə yeyib qurtarmışdı ki, tələ sahibi gəlib çıxdı. Tülkü:

– Canavar lələ, ay göründü, – deyə götürüldü.

Tələ sahibi Canavarı görəndə dedi:

– Aha, mən səni çoxdan axtarırdım, yaxşı əlimə düşmüşəm!

Canavar yalvarıb dedi:

– Axı mənim günahım nədi? Yazığam, burax gedim.

Tələ sahibi dedi:

– Sənin günahın çoxdu, yazıq hevanları parçalayıb yeyirsən.

Kişi sözünü qurtardı, ağacla canavarı döyüb öldürdü, dərisini soyub evinə apardı.

Tülkü və Qurd

Qış düşmüşdü. Hər yeri qar örtmüşdü. Qurd payızdan hər tədarükü görüb, azuqəni evinə toplamışdı. Amma Tülkü tədarük-zad görməmişdi. Acından qarnı curuldayırdı. Tülkü Qurdun mağarasının qapısına getdi, qapıdan baxdı, gördü Qurdun kefi kökdü, ocağın qırağında oturub dəm alır. Tülkü Qurda dedi:

– Ay qurd lələ, soyuqdan ölürəm, məni evinə burax isinim.

Qurd dedi:

– Sənlə mənimki tutmaz. Acığım tutar, səni yeyərəm.

Tülkü yalvar-yapış elədi. Qurdun ona rəhmi gəldi, evinə buraxdı. Tülkü ocağın qırağında oturdu. Bir az söhbət elədilər. Qurd yıxılıb yatdı. Tülkü bərk acmışdı. Yerdən durub evi axtarmağa başladı. Cördü evdə bir küpə yağ, bir boşqab da halva var. İstədi yesin. Öz-özünə dedi: “Birdən Qurd ayıq olar, məni tikə-tikə elər”. Tülkü gedib qapını taqqıdatdı. Qurd yuxudan oyanıb dedi:

– Qapını taqqıldadan kimdi?

Tülkü ona cavab verdi:

– Qonşun çolaq dovşandı, səni qonaq çağırır.

Qurd dedi:

– Mənim bərk yuxum gəlir, getmirəm.

Qurd başını yerə qoyub yatdı. Tülkü baxdı, gördü qurd lap bərk yatıb. Gedib yağnan halvanı yedi, gəlib yatdı. Qurd tezdən yerindən durdu, istədi halvanı gətirib yesin. Gördü halva yoxdu, yağlı yemək istədi, gördü o da yoxdu. Tülkünün üstünə qışqıraraq dedi:

– Yağlı, halvanı sən yemisən. Səni tikə-tikə eləyəcəyəm.

Tülkü and-aman eləyib dedi:

– Mən yeməmişəm.

Qurd onun sözünə inanmadı. Tülkü ona dedi:

– Ocağın qırağında yataq. Hansımız yağlı, halvanı yeyibsə, oda tərəf olan yerinin yağlı əriyəcək.

Qurd razı oldu. Hər ikisi böyrü oda tərəf uzandılar. Tülkü gözlədi, Qurd yuxuya getdi. Tez ayağa qalxdı, küpədə qalan yağlı gətirdi, Qurdun böyrünə sürtdü, yığılıb yatdı. Bir şər yatandan sonra yuxudan ayıldılar. Böyürlərinə baxdılar, gördülər Qurdun böyrü yağlıdı. Tülkü dedi:

– Yağlı, halvanı özün yemisən, mənim üstümə atırsan.

Qurd bir söz demədi. Çox hirsələndi. Hirsindən evdən çıxıb getdi. Ev Tülküyə qaldı. Tülkü isti evdə keflə qışı keçirdi.

Tülkü və İlan

Bir İlan, bir də bir Tülkü var idi. Bunların yuvaları bir-birinin yanında idi. Amma bir-birinin evinə getmirdilər. Bir gün Tülkü ovdan gəlirdi. İlan da bir qurbağa tutub, keflə yuvasının ağzında yeyirdi. Tülkü onu görəndə qaçıb yuvasına girdi. İlan qurbağanı yeyib qurtarandan sonra Tülkünü çağıraraq dedi:

– Qonşu, bayıra çıx sənə sözüm var.

Tülkü əvvəl istədi çıxmasın, sonra fikirləşdi ki, qonşuluqda yaxşı iş deyil, kənarda duraram, məni vurmaq istəsə, qaçaram. Qapının ağzından başını çıxarıb dedi:

– İlan lələ, nə deyirsən?

İlan dedi:

– Yaxın gəl, söz deyirəm.

Tülkü dedi:

– Yox, lələ, mən gələ bilmərəm. Sözünü ordanca de.

İlan dedi:

– Qonşuluqda yaxşı deyil ki, bir-birimizdən aralı gəzək. Gəl əhd-peyman eləyək, bir-birimizə dəyməyək.

Tülkü razı oldu. Onlar and içdilər, əhdi-peyman elədilər ki, bir-birinə dəyməsinlər. Bu gündən bunlar dost oldular. Bir müddət belə keçdi. Bir gün bunlar səfərə gedəsi oldular. Yola düşüb üç

gün, üç gecə yol getdilər. Qabaqlarına bir böyük çay çıxdı. Tülkü üzmək bilirdi, amma İlan yox.

İlan yalvarıb dedi:

– Ay qardaş, mən üzmək bilmirəm, qoy boğazına dolanım, məni çaydan keçir.

Tülkü razı olub dedi:

– Dolan, çaydan keçək.

İlan Tülkünün boğazına dolandı, çayı o taya keçdilər.

Tülkü dedi:

– Di boynumdan açıl, gedək.

İlan gülüb dedi:

– Hara açılıram? Mən elə bundan ötrü sənle yoldaş olmuşdum. Acımışam, qanını içəcəyəm.

Tülkü yalvarıb dedi:

– Bəs əhdi-peyman?

İlan dedi:

– Nə əhdi-peyman?.. Bu saat səni elə vuracağam ki, parça-parça olasan.

Tülkü gördü İlan namərdlik eləyir, onu vuracaq. Kefini kök tutub dedi:

– İlan lələ, onsuz da mən dünyadan bezmişəm, ölmək istəyirəm. Elə sənə deyəcəkdim, qardaş, mənə yaxşılıq elə, vur ölüm, dünyanın qayğısından qurtarım. Amma sənle çörək yemişəm, yoldaşlıq eləmişəm. Ömrümün axır çağında qoy üzündən öpüm, sonra vur.

İlan Tülkünün şirin dilinə inandı. Başını onun ağzına tərəf uzatdı ki, üzündən öpsün. Tülkü o saat onun boğazından tutub elə boğdu ki, gözləri kəlləsinə çıxdı. İlan yalvarıb dedi:

– Ay Tülkü qardaş, günahımdan keç, ölüncə qulluğunda olaram.

Tülkü dedi:

– Yoldaşına xain olanın axırı bax, budu.

Tülkü İlanın yalvarmağına baxmayıb onu öldürdü.

Aslanla dovşan

Qalın meşədə bir aslan yaşayırdı. Bu aslan çox zalım heyvan idi, əlinə keçən heyvanı parçalayıb yeyirdi. Heyvanlar bunun əlindən lap zinhara gəlmişdilər. Günlərin bir günü heyvanlar bir yerə yığıldılar. Sözü bir yerə qoydular ki, Aslana hər gün bir heyvan versinlər yesin, onlara dəyməsin. Dovşanı Aslanın yanına göndər-

dilər. Dovşan hevanların sözlərini Aslana söylədi. Aslan razı oldu. Şərt qoydular, razılaşdılar.

Bəli, heyvanlar hər gün çöp atdılar, çöp kimə düşsə, onu Aslana verirdilər, yeyirdi. Belə-belə bir müddət gəlib keçdi, növbə Dovşana düşdü. Dovşan orda-burda girələndi, axşama kimi Aslanın yanına getmədi. Aslan ac qaldı, çox qəzəbləndi. Axşam Dovşan onun yanına getdi. Aslan onu parçalamaq istəyəndə Dovşan dedi:

– Acığın tutmasın, məndə günah yoxdu. Sənə yeməyə bir dovşan gətirirdim, bir aslan əlimdən aldı, yedi.

Aslanın ağzı köpükləndi, dedi:

– O hansı aslandı? Nə hədlə mənə gətirilən dovşanı alıb yemişdir. Tez onun yerini mənə de, onu parça-parça eləyəcəyəm.

Dovşan onun qabağına düşüb, bir su quyusunun başına gətirdi, dedi:

– Aslan bu quyunun içinə girdi.

Aslan quyuya baxanda, öz şəklini suda gördü. Elə bildi ki, dovşanı yeyən aslandı. Tullanıb quyuya düşdü, suda boğulub öldü. Heyvanların da canı onun zülmündən qurtardı.

Şir, Qurd, Tülkü

Günlərin bir günü Şir, Qurd, bir də Tülkü dost oldular. Bunlar şərt qoydular ki, hər nə tapsalar bir yerdə yesinlər. Həm də birbirinə kömək eləsinlər. Bir gün Şir bir öküz, Qurd bir qoyun, Tülkü də bir toyuq gətirdi. Şir qurda dedi:

– Bunları bölüşdür.

Qurd dedi:

– Şir ağa, öküz sənin, çünki sən böyüksən. Səndən xırda mənəm, qoyun da mənim. Hamımızdan kiçik tülküdü. Toyuq da Tülkünün olsun.

Bu bölgü Şirin xoşuna gəlmədi, dartıb qurdun dərisini boğazından çıxartdı, Qurdu parça-parça elədi. Tülkü bunu görəndə üzünü Şirə tutub dedi:

– Şir ağa, qulaq as, gör mən necə bölürəm.

Boz öküz naharın olsun.

Gündüz yeməyin qoyun olsun.

Şam yeməyin toyuq olsun.

Tülkü kənardə qalsın.

Bu bölgü Şirin çox xoşuna gəldi. Tülküyə afərin dedi:

– Bu bölgü qaydasın kimdən öyrənmişən?

Tülkü gülə-gülə dedi:

– Sən Qurdun dərisini boğazından çıxaranda mən dərsimi aldım.

– Mərhaba, yaxşı dərs almısan, – deyə Şir heyvanların üçün də yedi.

Ac Qurd

Biri var idi, biri yox idi, bir Qurd var idi. Bu qurd mahalda qoyun, keçi qoymurdu, yeyirdi. Amma yenə də ac idi.

Günlərin bir günü Şirlə Pələng yol ilə gedirdilər. Az getdilər, çox dayandılar, çox getdilər, az dayandılar, qurdun qazmasına çıxdılar. Qapıdan içəri girəndə gördülər ki, Qurd böyrü üstə yatıbdı. Pələng ondan soruşdu:

– A Qurd qağa, necəsən?

Qurd dedi:

– Pələng qağa, üç gündü bir şey yemirəm, acam.

Şir dedi:

– Dur, bizimlə gedək, bəlkə qabağımıza bir şey çıxdı.

Qurd dedi:

– Yol getməyə məndə taqət yoxdu.

Pələng dedi:

– İndi ki, belə oldu, sən burda qal, biz gedək. Naharda özümüzü sənə yetirərik.

Şirlə Pələng getdilər. Qurd onların getdiyini görən kimi yerindən qalxdı, o biri qazmaya getdi. O, iki quzu parçalayıb gətirmişdi. Quzuların ətinə qabağına qoyub iylədi, yenə də öz yerinə getdi.

O biri tərəfdən pələng Şirdən ayrılıb, Qurd qağası üçün ov axtarmağa başladı. Az getdi, çox getdi, bir çayın qırağına çatdı. Gördü bir balıqçı çayın qırağında yatıbdı, yanında bir neçə yekə balıq var. Pələng bir o yana, bir bu yana baxdı, balıqları götürüb qaçdı, özünü qurd qağasına yetirib dedi:

– Qağa, doğrudu, mən də acam, amma baxıb görürəm ki, sən acından lap üzülürsən. Al bu balıqları ye. Görək, sonrası necə olur.

Qurd dedi:

– Çox sağ ol, Pələng qağa, yoxsa lap acından öləcəkdim.

Pələng balıqları ona verib getdi. Qurd öz-özünə dedi: “Yaxşıca peşə tapdım. Nə əlimi ağa-qaraya vuraram, nə də boz köpəyin üzünü görürəm. Bu sarsaqlar özləri ac qalar, ovladıqlarını mənə verirlər”. Qurd tez ayağa durdu, balıqları aparıb cəmdəklərin yanına atdı. Özü də dovşanın yanına gedib dedi:

– Dovşan qağa belə olmaz. Bostanların şirin yemişini yeyirsən, mənə vermirsən?

Dovşan dedi:

– Qurd qağa, bu il bostanlarda sən deyən yaxşı yemiş olmayıb ki, sənə də gətirim. Məni bağışla.

Qurd dedi:

– Heç zad bilmirəm, gərək mənim payımı gətirəsən.

Qurd burdan birbaş qızılquşun yanına gedib dedi:

– Qağa, on gün olar ki, mənə çolpa vermirsən, belə iş olar?

Qızılquş dedi:

– Çolpa yoxdu.

Qurd dedi:

– Bilmərəm, gərək mənə çolpa tapıb gətirəsən, yoxsa balalarını əlindən alacağam,

Bunlar burda qalsın, sənə deyim pələngdən. Pələng yol ilə gəldirdi, gördü bir Tülkü bir parça sümük gəmirir. Pələng ondan soruşdu:

– Tülkü baba, nə yeyirsən?

Tülkü dedi:

– Görmürsən?

Pələng Tülkünün yanında yerə çöküb dedi:

– Tülkü baba, bir qurd var, lap qocalıb, özü də acından ölür.

Bayaq əlimə bir neçə balıq düşmüşdü, aparıb verdim ona.

Tülkü bərkdən güldü.

Pələng ondan soruşdu:

– Niyə gülürsən?

Tülkü dedi:

– O qurdda olan cəmdəklər məndə olsa idi, düz bir il yeyib yattardım.

Pələngin ona acığı tutub dedi:

– Yalan deyirsən?

Tülkü dedi:

– Gəl mərc çəkək, gedib yoxlayaq.

Tülkü ilə Pələng mərc çəkib yola düşdülər, yolda şirə rast gəldilər. Şirə soruşdu:

– Hara gedirsiniz?

Pələng Tülkünün sözlərini ona söylədi. Şirə də bunlara qoşuldu. Yolda Qızılquşa rast gəldilər. Qızılquş qanad saxlayıb dedi:

– Tülkü baba, filan yerdə bir qurd var, lap bizi talayıb, çapıb.

Tülkü gülüb yoldaşlarına dedi:

– Bu bir.

Bir az gedib Dovşana rast oldular. O da qurddan şikayətə başladı.

Tülkü dedi:

– Bu iki.

Pələng dedi:

– Tülkü baba, sən doğru deyirmişsən.

Tülkü, Pələng, şir, Dovşan bir də Qızılquş bir-birinə qoşuldular, düz Qurdun yanına gəldilər. Qurd bunları görəndə kimi qarnını qucaqlayıb yerə oturdu, guya o acından lap ölür. Pələng dedi:

– Qurd qağa, necəsən?

Qurd dedi:

– Acından lap ölürəm.

Sözünü qurtaran Qurd özünü lap ölümlüyə vurdu ki, çıxıb gətsinlər. Tülkü tez irəli çıxıb dedi:

– Qağamız dünyada pis güzəran keçirib. Gəlin onu yaxşıca dəfn eyləyək.

Tülkü tez bir qəbir qazıb dedi:

– Daha durmayın, gəlin Qurd qağamıza bir az ağlayaq.

Yalandan bir az ağladılar. Qurd gördü ki, xeyr, işlər şuluqdu. Bunların əlindən qaçıb qurtara bilməyəcək. Boğazı lap qurudu.

Tülkü Pələngə dedi:

– Götürün Qurd qağamızın cəmdəyini qəbrə qoyaq.

Tez Qurdu götürdülər. Qurd öz-özünə dedi: “Bayıra çıxarılanda qaçaram”. Tülkü işi duymuşdu, çox ayıq tərپənirdi. Qurdu qəbrə qoyan kimi, Tülkü üstünü tez torpaqladı, qurd oradaca murdar olub öldü.

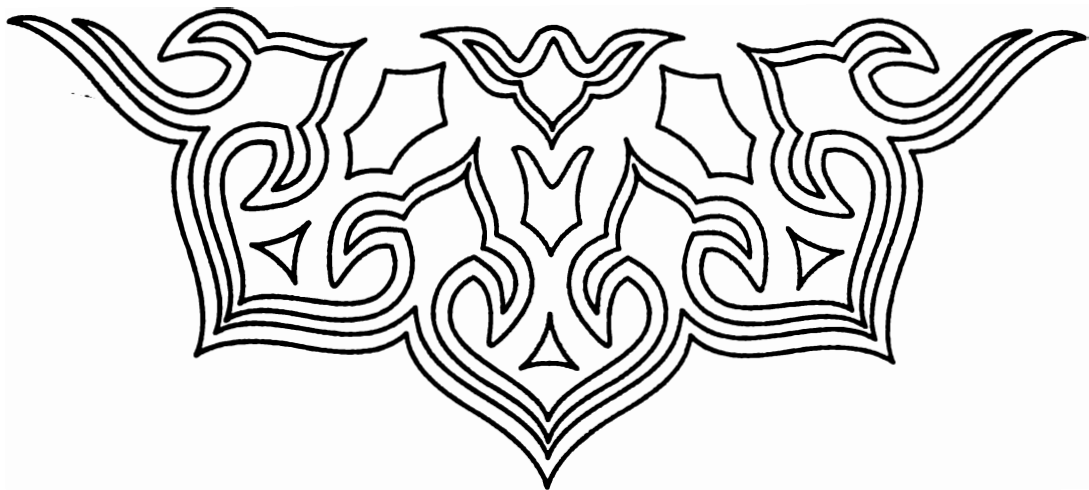
Tülkü dedi:

– İndi qurd qağanın qazmasını açın.

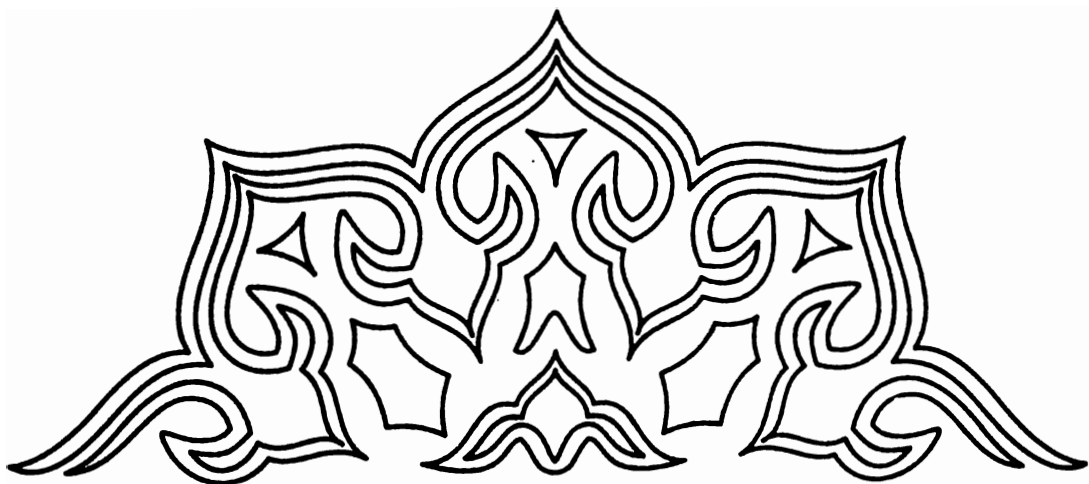
Açıb nə gördülər, içi cəmdəklə doludu. Tülkü dedi:

– Xainin özünü sağ basdırıb, malını da yeyərlər. Nə istəyirsiniz yeyin.

Qurdun topladığı cəmdəkləri yeyib üstündən su içdilər, sonra dağılıb getdilər.

BƏHLUL
DANƏNDƏ
LƏTİFƏLƏRİ

Bişmiş yumurtadan da cücə çıxarmış

Bir tacir səfər üstəymiş. Axşam dükan-bazar bağlandığına görə yeməyə bir şey tapa bilmir. Bir həyətin qapısını döyüb, bir qarından on dənə bişmiş yumurta alır. Elə olur ki, tələsdiyindən yumurtaların pulunu vermir.

Tacir mallarını satmaq üçün bu ölkədən çıxıb özgə bir ölkəyə gedir, bir neçə ay keçir, geri qayıdanda aldığı yumurtaların pulunu vermək istəyir. Tamahkar qarı ona belə deyir.

– Əgər yumurtaların pulunu o vaxt versəydin, sözüm olmazdı. İndi isə aradan gör nə qədər vaxt keçib. Bu müddətdə on yumurtadan on cücə çıxardı, hər biri böyüyüb bir toyuq olardı, hər toyuq da gündə bir yumurta yumurtlardı. Sonra o yumurtaların da hərəsindən bir cücə çıxardı, onlar da böyüyüb toyuq olardılar. Bu toyuqlar da yumurtlayardılar.

Qərəz, qarı bu toyuq-cücə haqq-hesabını o qədər artırır ki, tacir bütün var-dövlətini ona versə, yenə ödəməzmiş. Buna görə tacir onun haqqını verməkdən boyun qaçırır. Qarı isə gedib xəlifəyə şikayət eləyir. Xəlifə qarının sözünə inanıb tacirin bütün var, dövlətini əlindən aldıraraq qarıya verir. Tacir əli qoynunda qalıb, bilmir nə eləsin.

Bəhlul Danəndə bu əhvalatı eşidir. Qardaşının yanına gəlib ona belə deyir:

– Qardaş, həyətdə bir az buğda əkmək istəyirəm, icazə verərsənmi?

Xəlifə fikirləşir ki, yəqin Bəhlul ağıllanıb, əkinçiliklə məşğul olmaq istəyir. Odur ki, icazə verir.

Bəhlul elə həmin gün yeri şumlayır, həyətin ortasında yekə bir qara qazan, su qaynadır. Xəlifə külafirəngidən baxıb görür ki, həyətdə qara qazan asılıb, Bəhlul da yeri şumlayıb qurtarıb. Xəlifə vəzir-vəkili ilə birlikdə gəlib Bəhluldan soruşur ki, bu nə əhvalatdı?

Bəhlul deyir:

– İndi bu saat görərsiniz.

Sonra Bəhlul bir torba buğdanı tökür qaynar su qazanına, bişdikdən sonra abgərdənlə çıxarıb şumlanmış yerə səpələməyə başlayır. Xəlifə deyir:

– Bəhlul, mən elə bilirdim, sən ağıllanıbsan. Amma görürəm ki, elə həmin Bəhlulsan.

Bəhlul özünü bilməməzliyə vurub deyir:

– Ey ədalətli, ağıllı xəlifə, nə olub ki?

Xəlifə deyir:

– Nə olacaq, bişmiş buğdadan da taxıl bitər?

Bəhlul deyir:

– Yaxşı, bir halda ki, bişmiş buğdadan taxıl bitməz, bəs bişmiş yumurtadan da cücə çıxar ki, sən tacirin bütün mal-dövlətini alıb, yalançı bir qarıya vermişən?!

Xəlifə səhvini başa düşüb tacirin var-dövlətini özünə qaytardır.

Torpağın sözü

İki kəndli qonşuluqda yer şumlayırmış. Bir axşam işdən sonra üz-üzə gəlirlər. Kəndlinin biri o birinə deyir:

– Sən mənim torpağımı da öz torpağına qatıbsan!

O biri kəndli deyir:

– Yox, sən mənim torpağımı oğurlayıbsan!

Onlar o qədər mübahisə edirlər ki, axırı vuruşası olurlar. Bu zaman Bəhlul yol ilə keçirmiş, kəndlilərin dalaşdığını görüb, onların yanına gəlir. Məsələdən halı olub deyir:

– Siz iki addım geri çəkilin, mən torpaqdan xəbər alım, görüm onun bu haqda fikri nədir.

Kəndlilər geri çəkilirlər. Bəhlul əyilib qulağını yerə söykəyir. Bir azdan sonra qalxıb deyir:

– Torpaq deyir ki, onlar yalan danışdırlar, mən onların deyiləm, onlar ikisi də mənimdir.

Kəndlilər bir ağızdan deyirlər:

– Bu necə olur ki, biz torpağın oluruq?

Bəhlul deyir:

– Torpaq demək istəyir ki, ey insanlar, siz məndən əmələ gəlibsiniz, sonra da ölüb torpağa qarışacaqsınız, iki qarış yer üstündə nahaq bir-birinizi qırırsınız.

Daha mənə ehtiyac yoxdur

Bağdad xəlifəsi bir gün Bəhlulu yanına çağıraraq deyir:

– Ay qardaş, bəsdir bu qarğı atı minib o tərəf-bu tərəfə çapdığıın. Hamı səni dəli-divanə hesab edir. Gəl sənə bir vəzifə verim.

Bəhlul deyir:

– Məni elə işə qoy ki, işimi özgəsi görməsin. Öz işimi özüm görüm.

Xəlifə deyir:

– Onda bu gündən səni bazara darğa qoyuram. Hər gün gə-dərsən bazara, qayda-qanun yaradarsan, qoymazsan bir kimsə bir başqasını aldatsın. Çəkiyə, haqq-hesaba nəzarət edərsən.

Elə həmin gün Bəhlul gəlir bazara. Görür ki, bir uşaq qəssab-dan üç girvənkə ət istədi. Qəssab uşağı aldadıb, ətdən yarım gir-vənkə əskik çəkdi. Uşaq əti alıb gedən kimi, bir it qəssabın qaba-ğından bir bud əti götürüb qaçdı. Bəhlul bu hadisəni görən kimi qa-yıdır birbaş evinə. Düz bir həftə bazara çıxmır.

Xəlifəyə xəbər çatdırırlar ki, bəs sənın təzə təyin elədiyın dar-ğa bazara bir həftədir ayaq basmır.

Xəlifə Bəhlulu çağırtdırıb deyir:

– Qardaş, bəs mən sənə vəzifə verdim ki, bazarda qayda-qanun yaradasan, amma çəkilib oturmusan evdə. Niyə belə?

Bəhlul bazarda gördüyü əhvalatı xəlifəyə danışib, axırda de-yir:

– Orda mənsiz də qayda-qanun yaradan var, daha mənə ehti-yac yoxdur.

Mollanın tamahı

Molla bir qoca qarından on түmən borc alır. Aylar keçir, il ötür, borcu qaytarmır. Qarı nə qədər yalvarır ki, pulumu ver, mol-la müxtəlif bəhanələr gətirir ki, bəs bilmirəm səndən pul almışam, ya almamışam. Qarının əlacı kəsilir, mollanı da götürüb qazının ya-nına şikayətə gedir. Yolda Bəhlula rast gəlir. Qarı başına gələn əh-valatı ona söyləyir.

Bəhlul üzünü mollaya tutub deyir:

– Molla əmi, görürsən ki, qarının heç kimi yoxdur, yazıq adamdır, on түmən nədir ki, onu vermirsən? Gəl sənə elə bir xəzi-nə göstərim ki, ömrünün axırına kimi yesən qurtarmasın.

Molla deyir:

– Hardadır o xəzinə?

Bəhlul əli ilə təpəni göstərib deyir:

– O təpəni görürsənmi? Onun dibində bir mağara var, içində qırx küp qızıl, gir içəri, nə qədər istəyirsən götür.

Molla qızıl adı eşidən kimi qarının on түmənini verib tez tə-pəyə tərəf qaçır. Bəhlul da qarğı atını minib “Ah, tamah, ah, ta-mah!” – deyə-deyə gedir.

Molla tənənfəs gəlib təpənin dörd tərəfini nə qədər axtarır-sa, heç nə tapmır. Özünün aldadıldığını bilib kor-peşman evinə qa-yıdır.

Dəmir al, kömür al

Günlərin birində bir nəfər Bəhlulun yanına gəlib soruşur:

– Danəndə Bəhlul, mən nə alım, nə satım, varlanım?

Bəhlul deyir:

– Get dəmir al, kömür al, vur anbara, üstünə də su səp. Bir il qalsın, sonra çıxart sat.

Kişi Bəhlulun dediyi kimi eləyir. Üstünə su səpilmiş dəmirlə kömür rütubət çəkir, ağırlaşır. Kişi satıb xeyli qazanır. Bu qədər qazanc kişini qudurur, heç kimi saymır, hətta Bəhlula salam vermək istəmir. Aradan bir müddət keçəndən sonra həmin kişi Bəhlulu dayandırır yenidən soruşur:

– Ə, Divanə Bəhlul, indi nə alıb-satım ki, yenə xeyli qazanım,

Bəhlul deyir:

– Soğan al, sarımsaq al, vur anbara. Üstünə də su səp. Bir il qalsın sonra satarsan.

Kişi obaları, kəndləri gəzib nə qədər soğan, sarımsaq var, hamısını alıb doldurur anbara, üstünə də su səpir. Aradan bir il keçir, soğan və sarımsağın hamısı göyərüb xarab olur, çürüyür. Kişi böyük ziyana düşür, qəzəblənib başı alovlu, Bəhlulun yanına gedir.

– Bəhlul, birinci dəfə mənə ağıllı məsləhət vermişdin, xeyli qazancım oldu, amma ikinci dəfə ağıllı məsləhət vermədin, sözüənə baxdım, xeyli ziyana düşdüm!

Bəhlul deyir:

– Sən birinci dəfə gələndə dedin ki, Bəhlul Danəndə, mən də sənə danəndə kimi ağıllı söz dedim. İkinci dəfə gələndə mənə Bəhlul divanə deyər müraciət elədin. Mən də sənə divanə kimi məsləhət verdim.

Yükün nədir?

Qışın oğlan çağы imiş. Bəhlul evə gəlib arvadına deyir:

– Arvad, bir xurcuna bir az yemiş, qarpız toxumu qoy, gedirəm bostan əkməyə.

Arvad deyir:

– A kişi, bu vaxt da bostan əkilər?

– Sənin nə işin, bitər, bostanım faraş olar, bitməz də bitməsin də.

Arvadı Bəhlulun dediyi toxumları xurcuna qoyur. Bəhlul xurcunu çiyinə aşırıb gəlir bostana, toxumları əkir. İş elə gətirir ki, toxumlar cücərir, hələ heç kimin bostanında yemiş, qarpız yetişmə-

miş Bəhlulun bostanı aşib-daşır. Bəhlul bir eşşək yükü yükləyib yola düşür ki, padşaha novbar aparsın. Yolda ona kim rast olursa, xəbər alır ki, Bəhlul, hara gedirsən, yükün nədir? Bəhlul hamıya cavab verir ki, padşahın yanına gedirəm, eşşək də özünüzsünüz.

Adamlar deyirlər:

– A kişi, bu nə sözdür, biz səndən xəbər alırıq yükün nədir, sən deyirsən eşşək özünüzsünüz. Sən padşahadamı belə deyəcəksən?

Bəhlul deyir:

– Bəli, padşah da sizin kimi soruşsa ki, yükün nədir, ona da deyəcəm ki, eşşək özünsən.

Bir çoxları maraqlanıb Bəhlulun yanınca gedirlər saraya, görünlər padşahadamı belə deyəcək, ya yox?

Bəhlul gəlir padşahın yanına. Salam verib, salam alandan sonra padşah deyir:

– Bəhlul, nə gətiribsən?

Bəhlul deyir:

– Bostanım bu il çox faraş olub, sənə novbar yemiş-qarpız gətirmişəm.

Padşah Bəhlulun sovqatını alıb, əvəzinə ona bəxşiş verir. Camaat bu işə məəttəl qalır, Bəhlulu çəkib deyirlər:

– Bəs sən deyirdin padşaha da bizə dediyini deyəcəksən, bəs niyə demədin?

– Çünki padşah mənə siz deyəni demədi, o soruşdu ki, Bəhlul, nə gətiribsən? Amma siz soruşurdunuz ki Bəhlul yükün nədir? Mən eşşək deyiləm ki, yüküm olsun.

Bəhlul və şagirdi

Bəhlulun bir şagirdi varmış. Özü nə bilirdisə, şagirdinə də öyrətmiş. Bir vaxt şagird görür, Bəhlulun bildiklərinin hamısını o da bilir. Bir tərəfdən də Bəhlulun şöhrətinin hər tərəfə yayıldığını görüb fikirləşir ki, elə yaxşısı budur, ustadımdan ayrılıp, gedim özümü Bəhlul kimi qələmə verim. Elə bu fikirlə də Bəhlula deyir:

– Usta, daha mən hər elmi səndən öyrənmişəm, indi istəyirəm ayrılıp gedim öz şəhərimizə.

Bəhlul deyir:

– Oğul, əvvəla, hələ öyrənməyə çox şey var, indi ki, gedirsən, nə badə ustadına xor baxasan!

Şagird Bəhlula söz verib çıxıb gedir.

Şagird öz şəhərlərinə çatan kimi pal-paltarını dəyişir, bir qarğı at minib camaata deyir:

– Mən Bəhlul Danəndəyəm.

Şagirdin, doğrudan da, bəzi elmlərdən xəbəri var idi. Oturub bir kitab yazır. Orda göstərir ki, filan dağın ətəyində bir bulaq var, kim onun suyundan içərsə, o saat partlayıb ölür. Doğrudan da, elə bir bulaq var imiş. Şagirdin yazdığı bu sözlər hər yerə yayılır. Bəhlul da eşidir ki, şagirdi belə bir kitab yazıb, həm də özünü Bəhlul Danəndə adlandırıb. Bu səs-soraq gedib padşaha da çatır. Padşah vəzir-vəkili də götürüb gedir həmin bulağın başına.

Bəhlul Danəndə paltarını dəyişib kənardan baxır.

Adamlar şagirdə deyirlər:

– Bəhlul Danəndə yalan danışan adam deyil, əgər sən Bəhlul-sansa o suyu bizə göstər, görək onu içən necə olur?

Şagird adamlarla bulağın lap başına gəlir ki, suyun təsirini onlara göstərsin.

Padşah deyir:

– Əgər sənin dediklərin düz olmasa, başını bədənindən ayıra-cağam.

Camaat kənardan bunlara tamaşa edir. Bir də görürlər bir çoban göy otun üstündə yatdığı yerdən durub getdi bulağın başına, sudan doyunca içdi. Sonra bir xeyli gərnəşib, üstündən də bir sərnic ayran içdi. Başladı qoyunları haylayıb, kefi kök, damağı çağ getməyə. Bu əhvalatı görən padşah deyir:

– Ə, səfeh, bu camaatı niyə ələ salırsan? Deyirdin sudan kim içsə, o saat partlayıb ölür, bəs çobana niyə bir şey olmadı?

Şagird qalır məttəl, bir söz deyə bilmir. Padşah əmr əyləyir oğlanın qollarını bağlayıb aparsınlar dar ağacından asmağa. Şagirdin əl-qolu bağlananda Bəhlul irəli yeriyib deyir:

– Ey padşah, dayanın, o düz deyir. Hər kim bulağın suyundan içsə ölür. Çoban ona görə ölmədi ki, suyu içəndən sonra həm möhkəm gərnəşdi, həm də bir sərnic ayran içdi. İnanmırsansa, yox-la.

Padşah əmr ələyir, bir qara qul sudan içir. Heç bir-iki dəqiqə keçmir ki, yıxılıb ölür.

Bəhlul deyir:

– Gördünüz mü!

Bu hadisədən sonra padşah əmr ələyir, şagirdin qollarını açsınlar.

Bəhlul üzünü şagirdinə tutub deyir:

– Yadındadırmı, məndən ayrılanda dedim ki, nəbadə ustadına xor baxasan. Sözümə qulaq asmadın, özünü Bəhlul kimi qələmə verdin. Sonra sənə demişdim ki, hələ öyrənməli çox şey var, buna da inanmamısan. İndi gördün mü, sən yazdığın kitab hələ tamam deyil? Tamam olsaydı, çobanın niyə ölmədiyinin sirrini də bilərdin.

İZAHLAR

1. Əmək nəğmələri

“Holavarlar” bu qaynaqlardan seçilmişdir: M.H.Təhmasib. “Xalq ədəbiyyatımızda mərasim və mövsüm nəğmələri” (namiz. diss). – B., BDU kitabxanası, 1945. “Azərbaycan folkloru antologiyası” 2 kitabda, 1-ci kitab (toplayıb tərtib edən İ.Axundov), – B., Azərb. EA nəşriyyatı, 1968. “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, I cild, “Xalq Ədəbiyyatı” (tərtib edənlər T.Fərzəliyev, İ.Abbasov), – B., Elm, 1982. “Azərbaycan bayatıları” (tərtib edənlər B.Abdullayev, E.Məmmədov, Q.Babazadə), – B., Elm, 1994. “Göyər, səmənim, göyər” (tərtib edən B.Abdulla). – B., Gənclik, 1993. “Heyvanların bəhsi”, “Əkinçi ilə öküz”, “Azərbaycan folkloru antologiyası”, 1-ci kitabdan götürülmüşdür. “Cütcü nəğməsi”, “Sarı sünbülüm”, “Darı, buğda və cütcü”, “Əkin çəltiyi, əkin”, “Dərin nanəni, dərin” örnəkləri “Novruz” (toplayıb tərtib edən A.Nəbiyev), – B., Yazıçı, 1989 kitabından seçilmişdir. “Nehrə nəğməsi”, “Eydirmələr”, “El düzgüləri, elat söyləmələri” (toplayıb tərtib edən M.Qasımlı). – B., Azərənşr, 1993 kitabından tərtibə daxil edilmişdir. “Sayaçı sözləri”, “Təkə”, “Yoxlama və cütləmə”, “Sağın”, “Çoban və bənək”, “Çoban” örnəkləri F.Köçərlinin “Balalara hədiyyə”, – B., Gənclik, 1967, H.M.Sədiqin “Sayalar”, – Tehran, 1978, “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitab, “Azərbaycan bayatıları”, “Arazam, Kürə bəndəm” (tərtib edən və işləyən B.Abdullayev) – Bakı, Yazıçı, 1986, “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından seçilmişdir.

2. Mövsüm mərasim nəğmələri

“Yel baba” nəğmələri F.Köçərlinin “Balalara hədiyyə”, “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitab və “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından götürülmüşdür. “Yağış çağırmaq”, “Gün, çıx”, “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası 20 cildə, I cild, “Xalq ədəbiyyatı”, “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından götürülmüşdür. “Duman”, “Günəşi çağırmaq”, M.H.Təhmasibin “Xalq ədəbiyyatımızda mərasim və mövsüm nəğmələri” əsərindən götürülmüşdür. “Yağış çağırmaq” (Cənubi Azərbaycan variantı), “Kosa-kosa” (Cənubi Azərbaycan variantı), “Arazam, Kürə bəndəm”, “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından götürülmüşdür. “Güdü-güdü”, F.Köçər-

linin “Balalara hədiyyə” kitabından götürülmüşdür. “Qodu-qodu”, “Kosa-kosa”, “Kosa-kosa” (Lənkəran variantı), “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitabdan götürülmüşdür. “Xıdır nəbi” M.H.Təhmasibin “Xalq ədəbiyyatımızda mərasim və mövsüm nəğmələri” əsərindən, “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitab və “Göyər, səmənim, göyər”dən götürülmüşdür. “Səməni”nin 1-ci nəğməsi “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər” 4-cü kitab (top. M.Həkimov) – Bakı, Elm, 1973, 2-ci nəğməsi “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitab, 3-cü nəğməsi M.H.Təhmasibin “Xalq ədəbiyyatımızda mərasim və mövsüm nəğmələri” qaynaqlarından seçilmişdir. “Ağırlığım, uğurluğum”, “Küsülüləri barışdırın” nəğmələri “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər”in 4-cü kitabından (toplayanı M.Həkimov) götürülmüşdür. “Novruz” M.H.Təhmasibin “Xalq ədəbiyyatımızda mərasim və mövsüm nəğmələri” əsərindən götürülmüşdür. “Yatdı dəyirman daşım”, “Gəldi”, “Səm-səmənim”, “Bayram gəlir”, “Xalçalı Novruz”, “Qarı ilə martın deyişməsi”, “Novruz” kitabından götürülmüşdür. “Əs, küləyim”, “Heydər, Heydər, əs gəl”, “Yağ, yağışım”, “Xanbəzəmə” nəğmələri “Azərbaycan folkloru antologiyası (Naxçıvan folkloru” (tərtib edənlər T.Fərzəliyev, M.Qasımlı) – B., “Sabah” nəşriyyatı, 1994, kitabından seçilmişdir. “Yağma, yağış” nəğməsi “Azərbaycan folkloru antologiyası – Borçalı folkloru” (toplayanı V.Hacıyev, tərtib edəni İ.Abbaslı) – B., Azərneşr, 1996, kitabından götürülmüşdür. “Aranla dağın bəhsi”, “Aranla yaylağın bəhsi” nümunələri “Azərbaycan folkloru antologiyası”nın 1-ci kitabından götürülmüşdür.

3. Məişət mərasim nəğmələri

Vəsfi-hallar

“Vəsfi-hal” örnəkləri “Azərbaycan bayatıları” və “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından seçilmişdir.

Toy nəğmələri

“Lo-lo”, “Mübarək, ay mübarək”, “Ay ləli” nəğmələri “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası 20 cilddə, 1-ci cild – Xalq ədəbiyyatı” kitabından, “Sonalar–Sonalar”, “Ay oğlan”, “Qalmışam”, “Yarpaqları”, “Adaxlın hanı”, “Maşallah”, “Gəlin nəğmələri”, “Bəyin tərfi” “Azərbaycan folkloru antologiyası”nın 1-ci kitabından seçilmişdir.

Halaylar

“Halay oyunu”, “Yaşıl yarpaq, qızılıgül” “Azərbaycan folkloru antologiyası”nın 1-ci kitabından, “A lo-lo-lo”, “Ya lə-li, yar düymələri mərçan”, “Ha ləli, halayı döndər bəri”, “Toy və halay mahnıları” (tərtib edəni B.Şahsoylu). – B., Gənclik, 1980, kitabından seçilmişdir.

Haxıştalar

“Haxıştalar” “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, 1-ci cild – Xalq ədəbiyyatı” kitabından tərtibə daxil edilmişdir.

Ağılar

“Ağılar”, “Arazam, Kürə bəndəm” kitabından götürülmüşdür.

4. Ovsun nəğmələri

“Ovsun nəğmələri”nin “Çax daşı, çaxmaq daşı”, “Kölgə dağlara”, “Yağladım”, “Bir”, “Şeş” misraları ilə başlanan örnəkləri M.H.Təhmasibin “Xalq ədəbiyyatımızda mərasim və mövsüm nəğmələri” əsərindən, “Əqrəb-əqrəb axınca”, “Həzrəti-Süleyman eşqinə”, “Ey şeytanlar, şeytanlar”, “Ey albasti zalım” misraları ilə başlanan örnəkləri “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, 1-ci cild, Xalq ədəbiyyatı” kitabından, “Təzə ay, səni xoş gördük”, “Ağ daş, qara daş”, “Tabaq gəldi” misraları ilə başlanan örnəklər M.Cəfərzadənin “Təbiət və ovsunlar” (“Azərbaycan təbiəti” jurn., 1978, №1) məqaləsindən, “Mən nənəmin ikisiyəm”, “Xeyrə atırsan at”, “Tapıl-tapıl pul verrəm”, “Fatma nənə”, “Xəzri səni alaram”, “Mən anamın ikisiyəm”, “Biz gəlini gətirdik”, “Üzərliksən havasan”, “Dörd tərəfi gül eylədim”, “Kandara sancdım iskanəni”, “Bir ovuc duz”, “Mənim saçım saç deyil”, “Ağırılığım, uğurluğum” misraları ilə başlanan örnəkləri “Göyər, səmənim, göyər” kitabından, “Üzərliksən havasan”, örnəyi “Azərbaycan folkloru antologiyası – Naxçıvan folkloru” kitabından seçilmişdir.

5. Sınamalar

“Sınamalar” tərtibə “Göyər, səmənim, göyər” kitabından daxil edilmişdir.

6. Bayatılar

“Bayatılar” “Azərbaycan bayatıları” kitabından seçilmişdir.

7. Xalq mahnıları

“Xalq mahnıları” “Azərbaycan xalq mahnı və təsnifləri” (toplayıb tərtib edən Q.Namazəliyev), – B., “İşıq” nəşriyyatı, 1985, kitabından seçilmişdir.

8. Qəhrəmanlıq nəğmələri

“Qəhrəmanlıq nəğmələri” bu mənbələrdən seçilmişdir: “Kitabi-Dədə Qorqud” (sadələşdirilmiş mətnin müəllifi F.Zeynalov və S.Əlizadədir), – B., YNE, 1999, “Koroğlu” (tərtib ed. M.H.Təhmasib), – B., 1956, “Qaçaq Nəbi” (tərtib edən Ə.Axundov), – B., Azərənşr, 1961, “Səttarxan dastanı”, “Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası”, 3-cü cild” (folklor bölməsinin tərtibçisi B.Abdulla), – B., Elm, 1988.

9. Alqışlar, dualar

“Alqışlar, dualar” tərtibə “Göyər, səmənim, göyər” kitabından daxil edilmişdir. “Dədə Qorqud alqışları” “Kitabi-Dədə Qorqud”dan (tərtib edən H.Araslı), B., Azərənşr, 1962, seçilmişdir.

10. Qarğışlar

“Qarğış” örnəkləri “Göyər, səmənim, göyər” kitabından götürülmüşdür. “Dədə Qorqud qarğışları” “Kitabi-Dədə Qorqud”un 1962-ci il nəşrindən seçilmişdir.

11. Atalar sözü və məsəllər

“Atalar sözü və məsəllər” Ə.Hüseynzadənin toplama və tərtibində 1981-ci ildə nəşr olunmuş “Atalar sözü” kitabından seçilmişdir.

12. Xalq tamaşaları

“Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə ortağ qardaş” və ikinci “Kosa-kosa” “Azərbaycan folkloru antologiyası”nın birinci kitabından, “Xıdır Nəbi” ilə birinci “Kosa-kosa” “El düzgünləri, elat söylə-

mələri” kitabından götürülmüşdür. “Xanbəzəmə” “Azərbaycan folkloru antologiyası – Naxçıvan folkloru” kitabından tərtibə daxil edilmişdir.

13. Laylalar

“Laylalar” “Azərbaycan bayatıları”, “Arazam, Kürə bəndəm”, “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından seçilmişdir.

14. Nazlamalar

“Nazlamalar” “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitab, “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, 1-ci cild – Xalq ədəbiyyatı”, F.Köçərli “Balalara hədiyyə”, “Azərbaycan bayatıları”, “Arazam, Kürə bəndəm”, “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından seçilmişdir.

15. Cırnatmalar

“Alı, Alı”, “Bu gələn arıxdımı”, “Papıllı fərə”, “Tağı-Tağı”, “Şərabanı”, “Gəlirdi Səfi”, “Ay Ramazan”, “Xumara bax, Xumara”, “Hasan, Hasan”, “Saat birin yarısı”, “Ay Tağı-Tağı”, “Əli əlimdən gəlir”, “Ay Zərbəli, Zərbəli”, “Keçəl, keçəl, daz keçəl”, “Ay Asiya, Asiya”, “Ay Xəlil, Xəlil”, “Ay Dursun, Dursun”, “Bir qarıcığ var idi” misraları ilə başlayan örnəklər “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, 1-ci cild, Xalq ədəbiyyatı”, “El çələngi” (toplayıb tərtib edənlər T.Fərzəliyev, İ.Abbasov). – B., Gənclik, 1983, “Həsən ağa”, “Gəl, gedək bağa”, “Bizə üç ad bəllidi”, “Keçəl, keçəl, daz keçəl” misraları ilə başlanan örnəklər “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitabdan, “Dadaş, Dadaş” “Azərbaycan folkloru antologiyası – Qarabağ folkloru” (tərtib edən İ.Abbaslı), B., Səda, 2000, kitablarından götürülmüşdür.

16. Öcəşmələr, sataşmalar

Göstərilən başlıq altındakı örnəklər tərtibə “Göyər, səmənim, göyər” kitabından daxil edilmişdir.

17. Düzgülər, oyun nəğmələri

“Üşüdüm ha, üşüdüm”, “Kəsibdi”, “Oğlum”, “A teşti-teşti...”, “Tülkü-tülkü” F.Köçərlinin “Balalara hədiyyə” kitabından, “A teşti”, “Usubdu”, “Hamam hamam içində”, “Pişik” “Azərbaycan folk-

loru antologiyası” 1-ci kitabından, “Üşüdüm hay, üşüdüm” (Cənubi Azərbaycan variantı), “A vəlli, vəlli, vəlli”, “Ha dəşti, dəşti” (Cənubi Azərbaycan variantı), “Turşulu aş içmərəm”, “Yağış yağır”, “Havalan ha, havalan”, “Yüz altun bir quş idi”, “Bu meşə başdan başa”, “Oxutdu” örnəkləri “Arazam, Kürə bəndəm”, “Göyər, səmənim, göyər” kitablarından, “Alnı mina cidası”, “Çağırır”, “Hamanı, ay hamanı”, “Qızımın qız dostları”, “Qatar gedir” örnəkləri “Azərbaycan folkloru antologiyası – Borçalı folkloru” kitabından, “Gəlin gedək Firəngə”, “Qonşu qızı Püstədi”, “Bacadan baxan”, “Nanay-nanay”, “Tülkü-tülkü”, “Gəl sənə hannan deyim”, “Bu dəvə hardan gəlib”, “Durun gedək bazara” nümunələri “El düzgüləri, elat söyləmələri” kitabından tərtibə daxil edilmişdir.

18. Sanamalar

“Əmim oğlu”, “İynə-iyne”, “Əkil-bəkil”, “Barmaqlar”, “Biri-iki”, “Mırt-mırt”, “Çək əlin”, “Sən çıx” örnəkləri F.Köçərlinin “Babalara hədiyyə”, “Azərbaycan folkloru antologiyası” 1-ci kitab, “El çələngi” kitablarından verilmişdir. “Sıradan çıx”, “Ekli-mekli” örnəklərinin yeri “Göyər, səmənim, göyər” kitabıdır. “Bir, iki”, “Bəli, bəli”, “Qatar gedir”, “İki dənə, ha iki dənə” nümunələri “Azərbaycan folkloru antologiyası – Borçalı folkloru” kitabından, “Biri bizdə”, “Əl, əl əlpənək” örnəkləri isə “El düzgüləri, elat söyləmələri” kitabından seçilmişdir.

19. Oyunlar

Tərtibə daxil edilmiş “Qələndar”, “Usta-şagird”, “İynə-iyne”, “Barmaq oyunu” “Arazam, Kürə bəndəm” kitabından, “Yamanam ha, yamanam” “Azərbaycan folkloru antologiyası – Naxçıvan folkloru” kitabından götürülmüşdür. Qalanlarının hamısı “Azərbaycan folkloru antologiyası”nın 1-ci kitabından seçilmişdir.

20. Tapmacalar

Tapmaca örnəkləri N.Seyidovun toplama və tərtibində çap olunmuş “Tapmacalar”, – B., Elm, 1971, kitabından seçilmişdir.

21. Qaravəllilər

“Hadı, Hudı, Kor oğlu Kosa, bir də mən” “El çələngi” kitabından, “Hadı idi”, “Hudu idi”, “Arazam, Kürə bəndəm” kitabından,

“Sizə hardan deyim” və “Sübhə kimi ağlamışam” nümunələri “Göyər, səmənim, göyər” kitabından götürülmüşdür.

22. Yanıltmaclar

Örnəklər bu mənbələrdən götürülmüşdür: “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, 1-ci cild, Xalq ədəbiyyatı”, “Yanıltmaclar” (tərtib edən Ə.Quliyev). – B., Gənclik, 1984, “Göyər, səmənim, göyər”, “El düzgüləri, elat söyləmələri” “Azərbaycan folkloru antologiyası – Qarabağ folkloru”.

23. Miflər

“Antologiya”ya daxil edilmiş miflər, əsasən, “Azərbaycan mifoloji mətnləri” (tərtib edən Arif Acalov). – V: Elm, 1988-ci il kitabından seçilmişdir. 10 sayılı mif V.Vəliyevin “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı”, – B., ADU nəşr., 1970. 37, 38 sayılı miflər isə “Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası, 20 cildə, 1-ci cild, Xalq ədəbiyyatı” kitablarından götürülmüşdür. 17, 18, 25 sayılı mifləri B.Abdulla toplamışdır.

24. Əfsanələr

Əfsanə örnəkləri “Azərbaycan xalq əfsanələri” (toplayanı, tərtib edən Sədnik Paşayev). – B., Yazıçı, 1985-ci il kitabından seçilmişdir.

25. Rəvayətlər

“Qırxqız”, “Axsadin baba”, “Bibiheybat”, “Əshabı-kəhf”, “Löküm qalası”, “Əjdaha qalası”, “Nuh dəbəni”, “Qarı körpüsü” örnəkləri “Azərbaycan folkloru antologiyası” 2 kitabında, 2-ci kitab (Toplayanı, tərtib edən Ə.Axundov) – B., Azər. F. A. ədəbiyyatı, 1968, “Ağrıdağ”, “Qız qalası”, “Kəyənələr”, “Dədəmiz dəniz”, “Zar”, “Astıcaş”, “Tauris”, “Makedoniyalı İsgəndər”, “Dədəmiz süyü”, “Xəzr Nəsrəddin Tusi ilə baxışları”, “Yeyməmələng”, “Xəzr” rəvayətləri “El çalığı” “İsgəndərin ağlaması”, “Bu gün səni qulluqda saxlamışam”, “İsgəndər böyük ağlı”, “Sən xətanın uladı gələcənsən”, “Adu kəbərtli”, “Sədir zəhrəni pəşavandığı”, “Seyidülkar xan”, “Kam, kam, a Kərəm”, “Kürək Naxçıvan” örnəkləri “Azərbaycan xalq söyləmələri” (nəşr. 1978, Elm, S.Pirxanbəyov) – B., Yazıçı, 1992, “Dünyanı və Cənnəti müdri”, “Sən İskəndər” rəvayətləri “Azərbaycan xalq əfsanələri”

ləri” kitabından götürülmüşdür. “Bəs kişilər hanı?” örnəyi B.Abdullanın 5-ci sinif “Ədəbiyyat”. B., Çəşioğlu nəşr, 2001-ci il dərslüyindən götürülüb.

26. Təmsillər

“Bu tülkü imiş”, “Yavaş-yavaş döşə də çatasıyam”, “Böyük-lərlə gəzirəm”, Dovşanların qərarı”, “Dəvə və tülkü”, “Şir və Qarğa”, “Sərçə indi ən böyük padşahdı”, “Şir və Tülkü”, “Tülkü və Çaqqal”, “Kəsib sanayırlar”, “Mən carçıyam”, “Pişikdən də balaca oldum”, “Torağayın intiqamı”, “Leylək, Tülkü və Vağ”, “Qızılquş və gürzə”, “Andın iki başı olur”, “Siçanla qurbağanın dostluğu” təmsilləri “Azərbaycan xalq söyləmələri” kitabından seçilmişdir.

“Tülkü ilə kəklik”, “Tülkü ilə Canavar”, “Tülkü ilə qurd”, “Tülkü ilə ilan”, “Aslanla Dovşan”, “Şir, Qurd, Tülkü”, “Ac qurd” örnəkləri “Azərbaycan nağılları” 5 cilddə, 5-ci cild kitabından götürülmüşdür. “Tülkü ilə Pələng”, “Qurd”, “Dəvə ilə tikan” təmsilləri tərtibə “El çələngi” kitabından daxil edilmişdir.

27. Bəhlul Danəndə lətifələri

Kitaba daxil edilmiş lətifələr bu qaynaqdan seçilmişdir: “Bəhlul Danəndə lətifələri” (topl., tərt. ed. N.Seyidov) – B., Yazıçı, 1979; “Dava yorğan davasıymış”.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz (Bəhlul Abdulla)	3
Əmək nəğmələri T.Ü.R.K.P.i.t.ik	
Holavarlar	11
Heyvanların bəhsi	13
Əkinçi ilə öküz	15
Cütcü nəğməsi	16
Nehrə nəğməsi	16
Sarı sünbülüm	17
Darı, buğda və cütcü	17
Əkin çəltiyi, əkin	17
Dərin nanəni, dərin	18
Sayaçı sözləri	19
Təkə	28
Yoxlama və cütləmə	29
Sağın	30
Eydirmələr	30
Çoban və bənək	31
Çoban	32
Mövsüm mərasim nəğmələri	33
Yel baba	35
Yatdı dəyirman daşım	35
Əs küləyim	36
Heydər, Heydər, əs gəl	36
Yağış çağırmaq	37
Yağma yağış	38
Yağ yağışım	38
Çömçəxatun	39
Duman	40
Yağış çağırmaq (<i>Cənubi Azərbaycan variantı</i>)	40
Günəşi çağırmaq	40
Gün, çıx	41
Güdü-Güdü	41
Qodu-qodu	42
Aranla dağın bəhsi	43
Aranla yaylağın bəhsi	44
Kosa-kosa	45
Kosa-kosa (<i>Cənubi Azərbaycan variantı</i>)	46
Kosa-kosa (<i>Lənkəran variantı</i>)	46
Xıdır Nəbi	47
Səməni	48

Səməni	49
Səməni	49
Ağırlığım-uğurluğum	50
Novruz	50
Gəldi	51
Səm-səmim	51
Bayram gəlir	52
Xonçalı Novruz gəlir	53
Qarı ilə martın deyişməsi	53
Küsülüləri barışdırın	54

Məişət mərasim nəğmələri

<i>Vəsfi-hallar</i>	57
<i>Toy nəğmələri</i>	64
Mübarək, ay mübarək	64
Lo-lo	65
Ay ləli	65
Sonalar, sonalar	66
Ay oğlan	67
Qalmışam	68
Yarpaqları	68
Adaxlın hanı?	70
Maşallah	72
Gəlin nəğmələri	72
Bəyin tərfi	79
Duvaqqapma mərasimi	81

Halaylar

Ay lo-lo-lo-lo	84
Ya lə-li, yar düymələri mərcan	85
Ha ləli, halayı döndər bəri	85
Yaşıl yarpaq, qızılgül	86

Haxıştalar 90

Ağular 94

Ovsun nəğmələri 100

Sınamalar

Tale, gün, güzəran	107
Səhhət	109
Yuxu	111
Qonaq	112
Soy-nəsil	112
Hava	113

Bayatılar

Vətən. Qürbət	117
Mərdlik. Namərdlik. Dostluq. İgidlik. Məğrurluq.	

Namus – qeyrət – ar	123
Arxa. Kömək. Dayaq. İftixar	126
Gün – güzəran. Şikayət – narazılıq. Bəxt – tale	127
Yeni dövrən. Xoşbəxtlik. Bolluq – bərəkət	132
Eşq – məhəbbət. Vəfa – sədaqət. Etibar	133
Ayrılıq – hicran. İntizar – həsrət. İstək – arzu. Qəm – kədər	
Üzüntü – nigarançılıq. Təsəlli. Nisgil	139
<i>Xalq mahnıları</i>	
Aman nənə	147
Gedək gəzək bağçada	147
Tello	148
Qoy gülüm gəlsin	149
Gözəlim sənsən	149
Evləri var xana-xana	150
Dağlar gözəli	150
Bənövşə	151
Səndən mənə yar olmaz	152
Qalalı	152
Anacan	153
Girdim yarın bağçasına	154
Ay qadası	154
Sənə sözüm var	155
Çal oyna	155
Üç gül	156
Sarı bülbül	157
Güloğlan	157
Keçmə məndən	158
Sona bülbüllər	159
Sarı gəlin	159
Üç telli durna	160
Bizim vətən qızları	161
Qara tellər	161
Qubanın ağ alması	162
Almanı atdım xarala	162
Bəh-bəh	163
Gül açdı	163
Ay qız kimin qızısən?	164
Sudan gələn sürməli qız	167
Bağçadan gələn	167
Bülbül	168
Ay bülbüllər	168
Uca dağlar	169
Uca dağlar başında	170
Apardı sellər Saranı	170

Ay bəri bax171
Xumar oldum172
Dağlara çən düşəndə172
Həsiri basma173
Süsən sünbül173
Niyə bala174
Qaragilə175
Elə bəndəm175

Qəhrəmanlıq nəğmələri

“Kitabi-Dədə Qorqud”dan

Hünərlidir (<i>Dədə Qorqudun dilindən</i>)179
Söylə mənə (<i>Dirsə xanın dilindən</i>)179
Qoymaram (<i>Dirsə xan oğlu Buğacın dilindən</i>)180
Boş-boş danışma (<i>Qaraca çobanın dilindən</i>)180
Mənə ver (<i>Qaraca çobanın dilindən</i>)181
Günü gəldi (<i>Qazan oğlu Uruzun dilindən</i>)181
Döyüşək (<i>Bəkir oğlu İmranın dilindən</i>)182
Xain çıxan deyiləm (<i>Qazan xanın dilindən</i>)182
Mənəm (<i>Qazan xanım dilindən</i>)183

“Koroğlu”dan

Mənimdi184
Döyüş olmasın184
Gəlsin184
Yağılar bağrını əzər Koroğlu185
Meydana girəndə185
Meydandan məni186
Sultanım186
Dağlar qoynunda, qoynunda187
Bir yana187
Bu gün dava günüdür188
Hoydu, dəlilərim, hoydu188
Gərəkdi188
Mərd olu189
Mindim Qıratın belinə189
Siz o yandan, mən bu yandan190
Gündü bu190
Hoydu190
Meydan başına191

“Qaçaq Nəbi”dən

Qazamat istidi192
Tüfəngi havada oynadan Nəbi192
Bac alar193
Qisas alıbdı193
Ay qoçaq Nəbi194

Bu davadan qurtarsan194
Divanı dalınca oynadan Nəbi!195
“Səttarxan dastanı”ndan	
Gedim mən196
Deyib gəlmişəm196
Olsun197
Azərbaycan cavanları197
Gəlsin198
Açılsın198
Girin meydana199
Gərək199
Alqışlar, dualar201
Dədə-Qorqud alqış-duaları213
Qarğışlar215
Dədə-Qorqud qarğışları240
Atalar sözü və məsəllər	
Vətən – qürbət243
Yazı – kəlam243
Kamil – cahil244
Doğru – yalan245
Gözəl – çirkin245
Əyri otur, düz danış245
Ailə246
Böyük – kiçik246
Dost – düşmən247
Adı var, özü yox247
Mərd – namərd248
Yaxşı – yaman248
Kədər – sevinc249
Səbəb – nəticə249
Əməl – qanun250
İnsan251
Yemək – içmək252
Ev – eşik253
Təsərrüfat253
Xərc – qazanc254
Varlı – yoxsul254
Məqam – dövrən254
Kainat255
Mədən – hasilat256
Bitkilər256
Heyvanlar257
Quşlar258

Xalq tamaşaları

Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə orta qardaş261
Xıdır Nəbi265
Kosa-kosa267
Kos-kosa270
Xanbəzəmə (<i>Naxçıvan variantı</i>)273

<i>Laylalar</i>277
----------------------------------	------

<i>Nazlamalar</i>283
------------------------------------	------

<i>Cırvatmalar</i>291
-------------------------------------	------

<i>Öcəşmələr, sataşmalar</i>299
---	------

<i>Düzgülər, oyun nəğmələri</i>335
--	------

Üşüdüm ha, üşüdüm337
-----------------------------	------

Üşüdüm hay, üşüdüm (<i>Cənubi Azərbaycan variantı</i>)337
--	------

A teşti338
-------------------	------

A vəlli-vəlli-vəlli338
-------------------------------	------

A teşti-teşti339
-------------------------	------

Ha dəşti-dəşti (<i>Cənubi Azərbaycan variantı</i>)340
--	------

Turşulu aş içmərəm340
------------------------------	------

Yağış yağar340
-----------------------	------

Havalan, ha havalan341
-------------------------------	------

Yüz altın bir quş idi341
---------------------------------	------

Bu meşə başdan-başa342
-------------------------------	------

Alnı mina cidası342
----------------------------	------

Çağırır342
-------------------	------

Hamanı, ay hamanı343
-----------------------------	------

Uçubdu343
------------------	------

Kəsibdi343
-------------------	------

Oğlum344
-----------------	------

Hamam hamam içində345
------------------------------	------

Tülkü, tülkü346
------------------------	------

Oxutdu346
------------------	------

Gəlin gedək Firəngə346
-------------------------------	------

Qonşu qızı Püstədi347
------------------------------	------

Bacadan baxan347
-------------------------	------

Nanay-nanay348
-----------------------	------

Tülkü-tülkü348
-----------------------	------

Pişik348
-----------------	------

Gəl sənə hannan deyim349
---------------------------------	------

Bu dəvə hardan gəlib?349
---------------------------------	------

Durun gedək bazara350
------------------------------	------

Sanamalar

Çək əlin353
--------------------	------

Sən çıx353
-------------------	------

Ənim oğlu353
Barmaqlar353
İynə, iynə353
Bəli, bəli354
Motal-motal354
Bir, iki354
Bir, iki355
Hop-hop hoppan355
Bir, iki355
Mırt, mırt355
Qatar gedir356
Əkil-bəkil356
İki dənə, ha iki dənə356
Bir, iki357
Sıradan çıx357
Birə-birə357
Ekli-mekli358
Biri bizdə358
Əl, əl, əlpənək358

Oyunlar

Qələndar361
Usta-şagird361
İynə-iynə362
Barmaq362
Çırtı-çırtı365
Mərə366
Yoldaş, səni kim apardı?366
Beşdaş367
Mozu-mozu367
Bənövşə367
Artırma368
Gözbağlayıcı368
Siçan-pişik368
Dirədöymə369
Mərəköçdü369
Dəsmalaldı, qaç369
Gizlənqaç370
Laldinməz370
Say saymaq370
Hofbana hofban371
Turnavurdu371
Çömçəbaşı bəzəmə371
Dəyirman372
Oyun – tapmaca372
Yamanam, ha yamanam373

Tapmacalar

Təbiət və təbiət hadisələri377
Nəbatat aləmi (<i>bitkilər, ağaclar, bağ-bostan məhsulları</i>)380
Heyvanlar (<i>quşlar, həşəratlar</i>)385
Heyvandarlıq məhsulları və heyvanlarla əlaqədar nəsnelər388
İnsan və onun bədən üzvləri389
Geyim və bəzək əşyaları391
Məişət və təsərrüfat vasitələri392
Silahlar395
Xörəklər, yeyinti məhsulları396
Musiqi alətləri397
Elm və texnika398

Qaravəllilər

Hadı, Hudu, Kor oğlu, Kosa bir də mən403
Sizə hardan deyim404
Hadı idi, Hudu ili (<i>Cənubi Azərbaycan variantı</i>)404
Sübhə kimi ağlamışam406

Yanıltmaclar**Miflər**

Səmavi miflər415
Mənşə mifləri418
Tufan mifləri421
Təqvim mifləri424
Heyvan və bitkilərə aid miflər431
Qeyri-adi varlıq mifləri440

Əfsanələr

Dağ, daş və qayalar447
Gəlin daşı447
Laçın qayası447
Qanlı qaya448
Qum-qum daş448
Çoban və daşa dönən sürü449
Qaraçənli və Dəlidağ449
Dağların ayrılığı450
Beşikli dağ450
Kürsəngi dağı451
Bulaq, çay və göllər452
Qara at bulağı452
Qanlı göl452
Qanlı gölün maralı453
Göyçə gölü453
Göy göl454

Qırxqız gölü və Şahbulaq	455
Mincivan bulağı və Tərtər çayı	456
Pəri bulağı	456
Çiçəklər, güllər	458
Qızılgül	458
Bənövşə	459
Çobanyastığı çiçəyi	460
Lalə	461
Qızboyu çiçəyi	462
Quşlar, heyvanlar	462
Səməndər quşu	462
Şanapipik quşu	462
Göyərçin	463
Kəklik	464
Turac quşu	464
Xarı-bülbül	465
Bülbül və qaratikan kolu	466
Keçi südü və ilan zəhəri	466
Ağ ilan	467
Simurq quşu və ilan	467
İlan və qaranquş	468
Maralın göz yaşları	470
Ovçu Pirim və üç ceyran	470
Aldədə və Dədəgünəş əfsanələri	471
Aldədə	471
Mahpeykər	473
Qurdoğlu	474
Naltökən	475
İldırım qılınc	476
Nəqşi-Nigar	477
Atanın od nəfəsi	478
Odlu məzar	479
Rəvayətlər	
Coğrafi yer adları ilə bağlı rəvayətlər	483
Ağrıdağ (Türkiyə ərazisində)	483
Qırxqız (Kəlbəcərdə)	483
Axsadin baba (Bərdədə)	483
Bibiheybət (Bakıda)	484
Əshabi-kəhf (Naxçıvanda)	484
Löküm qalası (Kəlbəcərdə)	486
Qız qalası (Bakıda)	489
Bayandur (Zəngəzurda)	490
Dadməlik dağı (Zəngəzurda)	490
Əjdaha qayası (Kəlbəcərdə)	491

Zar (<i>Kəlbəcərdə</i>)491
Nuhdabanı (<i>Naxçıvanda</i>)491
Qarıkörpüsü (<i>Tərtərdə</i>)492
Tarixi şəxsiyyətlərlə bağlı rəvayətlər492
Astiaq492
Tomris503
İsgəndərin ağlaması507
Makedoniyalı İsgəndər508
Dirilik suyu508
Bu gün əsl pəhləvan yıxmısan509
Uşağın böyük ağı510
Nizami və Gəncə Əmiri511
Xacə Nəsrəddin Tusi ilə bostançı511
Teymurləng514
Bəs kişilər hanı514
Xətai514
Sən xanım olası gözəlsən515
Abbasbəyli515
Nadir şahın peşmançılığı517
Sevinirlər ki...518
Nəbinin “Ərzə qayası”518
Sən Həcərsən519
Can, can, a Kərəm520
Köhnə Naxçıvanı521

Təmsillər

Bu tülkü imiş525
Yavaş-yavaş döşə də çatasıyam525
Böyüklərlə gəzirəm527
Dovşanların qərarı527
Dəvə və Tülkü527
Şir və Qarğa528
Sərçə indi ən böyük padşahdır528
Şir və Tülkü528
Tülkü və Çaqqal530
Kəsib sanayırlar531
Mən carçıyam531
Pişikdən də balaca olardım532
Torağayın intiqamı534
Leylək, Tülkü və Vağ534
Andın iki başı olur537
Siçanla qurbağanın dostluğu538
Tülkü ilə Pələng539
Qurd540
Dəvə ilə tikan540

Tülkü və Kəlik540
Tülkü ilə Canavar541
Tülkü və Qurd542
Tülkü və İlan543
Aslanla dovşan544
Şir, Qurd, Tülkü545
Ac qurd546
<i>Bəhlul Danəndə lətifələri</i>	
Bişmiş yumurtadan da cücə çıxarmış551
Torpağın sözü552
Daha mənə ehtiyac yoxdur552
Mollanın tamahı553
Dəmir al, kömür al554
Yükün nədir?554
Bəhlul və şagirdi555
<i>İzahlar</i>557
<i>Kitabın içindəkilər</i>565

AZƏRBAYCAN ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATI ANTOLOGİYASI

Nəşriyyatın direktoru
Mətbəenin direktoru
Texniki redaktoru
Redaktoru
Korrektorları

Rəssamları

Kompüter operatoru

Eldar Əliyev
Səhraf Mustafayev
Fərid Kərimov
Həqiqət Eldarova
Nərgiz Ələkbərova
Günay Yusifova
Leyla Salamova
Ramil Əliyev
Rəhimə Həsənova
Mahir Həsənov

Yığılmağa verilib 19.11.2003. Çapa imzalanıb 03.03.2004.
Formatı 70x100 1/16. F.ç.v. 36. Ş.ç.v. 46,5. Ofset çapı.
Sifariş № 48. Sayı 5000 nüsxə. (Birinci buraxılış 500 nüsxə).
Qiyməti müqavilə ilə.

"Çaşıoğlu" nəşriyyatı.
"Çaşıoğlu" mətbəəsi.
Bakı ş., M.Müşfiq küç., 2a.
Tel. 47-49-71